ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 27

REDAKTOR:

Svetislav Miladinović, potpukovnik

Urednik:

Dimitrije Brajušković, pukovnik

Odgovorni urednik:

Fabijan Trgo, general-major

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 27

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE

BEOGRAD

1967.

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE

— JUL —

I

DOKUMENTI JEDINICA NARODNO-
-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 1. JULA 1944. ŠTABOVIMA 10. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA ZAUZIMANJE NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA U TRIJEBNJU I KOZICAMA[1]

ŠTAB
XXIX U. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. sl.
dana 1-VII-1944 g.
u 20.30 časova
Hrgud (Čukova Greda)

ZAPOVIJEST
(sekcija Gacko — Nevesinje — Mostar — Dubrovnik 1 : 100.000)

Prema najnovijim vjestima koje smo dobili od naših obavještajnih organa i od naših jedinica stanje neprijatelja na sektoru sreza Nevesinje, Stolac i Ljubinje je sledeće:

U Stolac se nalazi oko 150 do 200 vojnika hrvatske »vražije« divizije, nešto artiljerije,[2] oko 50 četnika i 20 feldžandarma. Neprijatelj ne ispoljava nikakvo dejstvo. Komunikacija Stolac — Domanovići i Domanovići — Mostar slobodna je za saobraćaj.

U selima ljubinskog sreza nalazi se bandit Šakota sa još 40 bandita — četnika i vrši mobilizaciju ali mu ne uspijeva mobilisati ni jednog borca.

U Nevesinju se nalazi jedan bataljon hrvatske »vražije« divizije,[3] nešto artiljerije i oko 400 četnika. Četničke bande u

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: VII), reg. br. 9/8, k. 1143.

[2] U Stocu je tada bio 2. divizion (bez 5. baterije) 369. artiljerijskog puka njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«). Bliže o tome vidi knj. 25, dok. br. 96 i 154.

[3] U knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište« (Franz Schraml, Kriegsschauplatz Kroatien, Kurt Vowinckel Verlag, Neckargemünd, 1962), na str. 87, rečeno je o rasporedu jedinica njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«) sljedeće:

»U julu su na obalu bili prebačeni i drugi dijelovi divizije. Ovim je divizija proširila zadatak zaštite obale smjenom 118. lovač. diviz. (komandno mjesto Čapljina, sjeverno od Metkovića) iz koje je izvlačen vod po vod.

369. gren. puk je ostao u svom rejonu dejstva: I bataljon u Trebinju, II bataljon u okolini Imotskog (kod ovog bataljona »dani borbe protiv bandi« — između ostalih: 5. VII napad na Vukine staje, 6. VII napad na k. 799 (15 kilometara zapadno od Imotskog) i k. 922, 9. VII

ovome srezu su vrlo slabe borbenosti, slabog morala i česta je kod njih pojava dezerterstvo.[4] Komunikacija Nevesinje — Mostar i Nevesinje — Gacko slobodna je za saobraćaj. Posljednjih dana primjećuje se djelomično pojačanje garnizona Nevesinje, a i garnizona Gacko, i pojačanje dolazi sa prostora Mostar — Buna.

U Blagaju se nalazi štab »vražije« divizije, oko 200 Švaba, tenkovska četa i nešto žandarma.[5]

Na prostoru Dubrave — Hodbina — Vranjevići — Kamena — Ljubljenica nalazi se naoružana muslimanska milicija koja je većim dijelom, a može se reći i potpuno naklonjena našoj borbi i koja neće davati otpor našim trupama. U Trijebanj se nalazi oko 45 ustaša, 5 puško mitraljeza, 1 teški mitraljez i 2 bacača i ove bande će dati otpor našim jedinicama. U s. Kozice nalazi se oko 20 četnika za koje se vjeruje da će dati neznatan otpor.

Na prostoru Domanovići — Bivolje Brdo ima nešto ustaša i četnika jačine do 100 bandita, koji su slabe borbenost i morala, a kada bi ih naše jedinice napale, pripucali bi i povukli se.

U školi u s. Aladinići ima oko 15 žandarma koji bi našim trupama dali otpor, a u zaseok Masline nalazi se danju oko 20 žandarma koji noću idu u Stolac i tamo prenoće.

X herc. brigada je izvela uspješne akcije na sektoru Bišina — Biograd — Drežanj ubivši 17 Švaba i 2 četnika, a sada

---

borbe kod k. 968 i k. 908, 21. i 31. VII napadi na prelaz Turija između Imotskog i Makarske. Na ovome prelazu izvršeni su napadi lovačkih bombardera, pri kojima je bilo poginulih i ranjenih).

II/370. gren. puka sljedovao je I/370. gren. puka koji se već nalazio na obali. Dolazeći iz Gacka (istočno od Nevesinja) bataljon je posjeo položaje na poluostrvu Pelješcu.

Trinaesta četa je napustila Nevesinje 9. VII i 10. VII se ukrcala u Mostaru. Dok je komora otišla za Višiće (sjeveroistočno od Metkovića), dva motorizovana voda i dva voda sa zapregom 14. čete (o njenom sastavu vidi str. 30 — prim. red.) koji su takođe bili došli iz Nevesinja, 11. VII krenuli su dalje za Ploče (na ušću Neretve), odakle su uveče brodovima mornarice prevezeni na Pelješac, gdje su bili stavljeni pod komandu II/370. gren. puka.

Štabna četa i ostatak 14. čete ostali su u Nevesinju.

Komandant puka potpukovnik Kene bio je smijenjen sa položaja komandanta borbene grupe i vratio se u svoj puk. Komandno mjesto 370. gren. puka je već 6. VII bilo prebačeno u Broce (južno od Stona).

Iz protivtenkov. div. 1. četa (kapetan Hercner) premještena je iz Stoca u predjel južno od Metkovića. Treća (teška) četa došla je u Blagaj (istočno od Mostara).«

[4] Odnosi se na četnike Nevesinjskog korpusa. Bliže o njima vidi operacijski dnevnik komande toga korpusa za period od 1. aprila do 9. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

[5] Vidi knj. 25, dok. br. 47, napomenu br. 4, kao i dok. br. 164 u ovoj knjizi.

se nalazi na prostoru Jasena — Kosovača — Džinova Mahala — Mucalovići — Drežanj.[6]

XIII herc. brigada likvidirala je podkomsku pećinu u kojoj je bilo 32 seljaka iz s. Podkom i 2 seljaka iz s. Dabrica.[7] Zaplijenjeno je 25 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 teški mitraljez, 30 bombi i mnogo druge opreme. Ubijen je jedan bandit iz sela Podkom. Ova brigada vrši uspješnu mobilizaciju. Posljednjih dana je mobilisano na dobrovoljnoj bazi oko 40 boraca.

XII herc. brigada nalazi se oko Bileće i posljednjih dana nije imala nikakve borbe.

XI herc. brigada nalazi se na prostoru Njivice — Dulići — Gat — Kazanci — Vratkovići i posljednjih dana nije imala znatnih borbi.

Situacija oko Bileća i u srezu Gacko je nepromjenjena.

Bataljoni Južnog herc. odreda skoncentrisani su u Hrasno i u selima sreza Ljubinje i vrše čišćenje ljubinskih sela od škripara i Šakotinih bandi. Jedan bataljon ovoga odreda 2. o.mj. naveče izvršit će demonstrativan napad na Poplat radi vezivanja tamošnjih snaga.

X i XIII brigada upašće u Dubrave, a po mogućnosti i dalje ka Neretvi, radi mobilizacije i likvidacije neprijateljskih uporišta Trijebanj i Kozice.[8] Pored ovih zadataka X brigada će zatvarati pravac Nevesinje — Dabar i Nevesinje — Plana, a XIII brigada zatvaraće pravac Stolac — Dabar. Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1) **X brigada.** Ostaviće 2 svoja bataljona radi zatvaranja pravca od Nevesinja ka Dabar i od Nevesinja ka Plana. Jedan od ovih bataljona najbolje je da razmjestite na prostoru Rogače — Slato pa i Drežanj, a drugi na prostoru Studenci — Rakova Noga — Mucalovići. Ovi dva bataljona treba da manevrišu na gore navedenom prostoru i da osujete svaki neprijateljski pokušaj da se probije od Nevesinja u pravcu Dabra ili u pravcu Davidovići i Plana.

Sa ostala 3 bataljona prebacićete se sutra 2 ov. m. uveče najkraćim pravcem na prostoriju s Kamena — Dolovi — s. Ro-

---

[6] Opširnije o dejstvu te brigade vidi dok. br. 11 i 90.

[7] U relaciji Štaba 13. hercegovačke brigade za jun od 2. jula 1944. piše da su to bili četnici (Arhiv VII, reg. br. 1/7, k. 1152 I). O tome vidi i dok. br. 90, napomenu br. 20.

[8] Neprijateljevu posadu u Trijebnju savladala je 13. hercegovačka brigada, a 10. hercegovačka brigada savladala je posadu u Aladinićima. Opširnije o tome vidi relacije štabova pomenutih brigada od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I i reg br. 8/1, k. 1148 II), kao i dok. br. 181 u ovoj knjizi.

timlja sa zadatkom da na toj prostoriji mobilišete sve sposobno ljudstvo za borbu. Naročitu pažnju obratićete na pravac od Blagaj preko Vranjevići ka Kamena da vas neprijatelj sa toga pravca ne bi iznenadio. U s. Vranjevići pošaljite jednu jaču patrolu koja će mobilisati tamošnje borce, jer su oni nama naklonjeni. Bataljon koji vam bude smešten na prostoru Dolovi — Zlobrad — Husković svakako da drži Hum (532)). Ako na svome pravcu kretanja naiđete na neprijateljske bande, najenergičnije ih rastjerajte i uništite, a prilikom dolaska u smještajne prostorije-kantonmane opkolite ih da vam mještani ne bi pobjegli.

Uhvatite vezu sa drugom Milutinom Brstinom, koji je mobilisao 30 boraca, i naredite mu da se sa svojim ljudstvom nalazi u s. Bukorić i bliže Grepku i da ispoljava svoje dejstvo na komunikaciju Nevesinje — Mostar kako bi time vezao neprijateljske snage za Nevesinje i Grebak i ujedno olakšao pritisak na vaša 2 bataljona koji štite pravac ka Dabar i Plana.

Svakodnevno trebate stajati u vezi sa vašim bataljonima koji štite pravac ka Dabar i Plana i ako bi neprijatelj iz Nevesinje pokušao da se probije u tim pravcima tada trebate intervenisati preko Udrežnje i Biograd napadajući neprijatelja u desni bok.

Referent saniteta sa najpotrebnijim brojem sanitet. osoblja i materijalom treba da ide sa vaša 3 bataljona, a previjalište i ostalo osoblje i materijal možete smjestiti kod vaših bataljona koji zatvaraju pravac ka Dabar i Plana ili još najbolje da pošaljete previjalište u s. Bjeljane kod naše Hirurške ekipe, koja se tamo nalazi.

Ako bi vas neprijatelj u toku sutrašnjeg dana napao jačim snagama od pravca Nevesinje, u tom slučaju ne trebate se prebacivati sa sadašnje prostorije, već i dalje ostanite na sadašnjoj prostoriji.

2) **XIII brigada**

Sjutra 2. ov. m. izvršićete u sami mrak pokret sa sadašnje prostorije na prostoriju Trijebanj — Kozice sa zadatkom da likvidirate bande u Trijebanj, a i u Kozice ako vam budu davali otpora i da izvršite mobilizaciju ljudstva na prostoru Trijebanj — Kozice — Dubrave.

Za zatvaranje pravca od Stolac ka Dabar ostavićete na Hrgudu jedan deo svoje snage, a najmanje jednu jaču četu, koja treba da bude u s. Mrčev Do. Po dolasku na novu prostoriju upućujte patrole u pojedine zaseoke Dubrava radi mobilizacije, no naročitu pažnju obratite na sigurnost pravca od Stolac ka Dubrave, kako vas neprijatelj sa toga pravca ne bi iznenadio.

Likvidacija Trijebnja treba da se izvrši noću i dobro bi bilo da tamo pošaljete i svoje bacačko odjeljenje.

3) Štab Divizije nalaziće se sjutra na Hrgudu (Ćukova Greda), sjutra veče biće zajedno sa Štabom XIII brigade, a 3. ov. m. preći će kod Štaba X brigade.

Štabovi brigada slaće redovno izvještaje o situaciji na njihovom sektoru kako bi mogli dobivati dalja naređenja.

4) Hirurška ekipa biće u s. Bjeljani, a po potrebi prebaciće se i bliže, o čemu ćemo vas izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik načelnika Štaba
major
Drago Đukanović

Za Štab
komandant, general-major
Vlado Šegrt

BR. 2

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I MATERIJALA ZA VEZU JEDINICA 5. KORPUSA NOVJ NA DAN 1. JULA 1944. GODINE[1]

BROJNO
LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, KOMORE,
NA DAN 1 JULA

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		O R U Ž J A													
				Topova			Bacača										
		po spisku	na licu	haubica	brdskih	protivtenkov	teških	ručnih	puškaa	puškomitraljeza	pr. avion	teških mitraljeza	stroimica	pistola	ručnih bombi	Protiven. puška
1	Št. kor.[2] Pr. bat.[3]	732	627	—	—	—	—	—	413	14	4	—	44	96	144	—
2	IV diviz.	5547	4761	—	—	4	10	18	2757	208	—	19	145	280	980	13
3	X diviz.	3288	2921	—	3	3	8	14	2024	161	—	15	70	155	827	13
4	XI diviz.	4953	4698	—	3	1	6	2	3182	228	2	10	135	239	988	3
5	XXXIX diviz.	3788	2837	—	—	1	6	7	1997	149	—	13	103	129	462	9
6	I Art. divizion	207	130	2	2	1	—	—	115	1	—	—	5	8	40	—
7	II Art. divizion	192	179	—	3	3	—	—	103	1	—	—	3	12	20	—
8	Dr.-pt.[4] odred	519	458	—	—	—	—	1	430	25	—	2	26	28	77	—
9	Liv.-dv.[5] odred	319	297	—	—	—	—	2	215	7	—	3	17	21	146	—
10	Glam.[6] odred	191	183	—	—	—	1	—	131	5	—	2	9	5	66	1
	S V E G A:	19216	16931[7]	2	11	13	31	46	17257[8]	801	6	64	557	966	3850[9]	39

Polit. komesar,
pukovnik,
Došen[11]

---

[1] Original (formular štampan ćirilicom a cifre pisane na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 4/6, k. 458.
[2] Štab 5. korpusa NOVJ
[3] Prateći bataljon Štaba 5. korpusa NOVJ
[4] Drvarsko-petrovački NOP odred
[5] Livanjsko-duvanjski NOP odred
[6] Glamočki NOP odred

STANJE
MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE SPREME
1944 GODINE

MUNICIJE							VEZA				KOMORA		Miner. odeljenje	
za topove			za bacače											
haubičke	brdske	protivtenkov.	teške	ručne	puščane	za protivkol. puškin	kabla u km.	telefona	centrala	radio-st.	tabačih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagazn. mina
—	—	—	—	—	14779	—	5	18	1	10	5	5	—	—
—	—	153	63	84	137079	437	21	40	4	5	69	368	255	24
—	—	24	190	162	166640	1220	16	15	3	5	81	400	317	14
—	144	95	118	5	433010	15	78	19	6	5	79	414	—	—
—	—	53	110	71	131437	870	192	21	2	4	72	367	70	38
109	151	61	—	—	5280	—	3	3	—	—	5	23	—	—
—	97	262	—	—	1298	—	3	3	—	—	5	36	—	—
—	—	—	—	7	21881	—	—	3	—	—	11	13	—	—
—	—	—	—	60	11065	—	—	—	—	—	7	19	—	16
—	—	—	25	—	16934	48	—	2	—	—	3	15	—	—
109	392	648	506	389	949406[10]	2650	263	124	16	29	337	1660	642	84

(M. P.)

Komandant,
general-major,
S.[12] Rodić

---

[7], [8], [9] i [10] Zbir pogrešan. Treba: 17091; 11357; 3750 i 939406.
[11] Ilija
[12] Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29. aprila 1949. kao general-potpukovnik JNA.

BR. 3

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 2. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O STANJU I DEJSTVU U JUŽNOM DIJELU SREDNJE BOSNE[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Br. str. pov.
Dne 2. jula 1944. g.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Stanje na našem sektoru je sledeće:

1. — Ofanziva sa jačim neprijateljskim snagama na naš sektor počela je sa dolaskom I proleterske divizije od 16. VI. 1944. i trajala je sve do 1. jula o.g. Za vrijeme ove ofanzive naše jedinice vodile su mjestimično žestoke borbe omogućavajući manevrisanja I proleterskoj diviziji.[2] Osim toga naše su jedinice bile razbacane te usled brzih prodora neprijatelja na širokom sektoru često puta nismo imali ni veze, kao što je bio slučaj sa IX brigadom.[3]

2. — Naše jedinice nisu nikako dobivale pomoći u municiji i materijalu od Saveznika te su često puta morale izbjegavati nametnutu borbu od neprijatelja. U ovome vrlo su nas malo pomogle proleterske jedinice.

3. — Po prebacivanju I divizije preko pruge Sarajevo — Mostar nama su ostavili 12 teških ranjenika i oko 70 iscrpljenih boraca. Osim toga jedan broj je izostao izgubivši vezu sa svojim jedinicama. Nama je naređeno da sve ovo prikupimo, smjestimo i da se dalje staramo za njih, što smo mi i učinili.[4] Zbog svega ovoga naš sanitet je preopterećen a inače je ostao bez ikakvog sanitetskog materijala.

4. — Mi smo sada u glavnome pristupili sređivanju naših jedinica posle ove ofanzive i prikupljanju podataka o našim i neprijateljskim gubicima. Zasada još ne znamo tačan broj naših i neprijateljskih gubitaka. Prema dosadašnjim podacima na našoj strani bilo je oko 50 mrtvih i ranjenih drugova. Jedan broj, oko 20, nestao je — možda ćemo ih pronaći. Među nesta-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/6, k. 458 A.

[2] O rasporedu i dejstvu jedinica 1. proleterske divizije u to vrijeme vidi dok. br. 29, 32, i 33.

[3] i [6] Vidi dok. br. 43.

[4] Vidi dok. br. 29.

lim drugovima nema ni druga Milana Ćupa, zamjenika komandanta VII brigade. Iscrpan izvještaj o svemu ovome[5] kao i operativni izvještaj poslaćemo vam sledećim kuririma.[6]

5. — Da bi mogli održavati radio-vezu sa našim brigadama pošaljite nam baterija za amerikanske radio-stanice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.pukovnik, **Vlado Dapčević** (M. P.) Komandant-p.pukovnik, **Milorad**[7]

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 2. JULA 1944. O DEJSTVU NA PROSTORU FOČA — ČAJNIČE — PLJEVLJA U DRUGOJ POLOVINI JUNA[1]

ŠTAB
XVII U. DIVIZIJE NOVJ
Broj: sl.
2 jula 1944 god.

STROGO POVJERLJIVO!

Operacijski izvještaj za vrijeme od 15-VI do 1-VII 1944 g., dostavlja

ŠTABU _____ KORPUSA NOVJ

16-VI 1944 g.

U toku dana divizija je ostala na istoj prostoriji. Radilo se na sređivanju jedinica — održavani su sastanci, kao i izvođena je po jedinicama vojnička obuka.

Raspored jedinica divizije:

— II Krajiška NOU brigada, sa dva bataljona, na lijevoj obali Drine na liniji s. Handići — k. 744 — k. 645 — Borovac (k. 917) — Gradačke Stijene (k. 889); jedan bataljon u Foči sa zadatkom neposrednog osiguranja mosta, jedan bata-

[5] Vidi dok. br. 73.
[7] Mijatović

[1] Dokumenat (pisan na mašini. ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/3, k. 982.

ljon u s. Bare sa zadatkom kontrolisanja pravca od Šćepan Polja i osmatranje Broda na Drini. Zadatak bataljona na lijevoj obali r. Drine kontrolisanje i zatvaranje pravca od Miljevine, Zakmura i Goražda.

— Četa IV bataljona II KNOU brigade kod s. Bunova prema Okrugljici vodila je borbu sa jednom grupom četnika jačina oko 60 ljudi i poslije kratke ali žestoke borbe četnici su bili rastjerani.[2] U toj borbi četnici su imali 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva, 2 druga i 1 drugarica ranjena.

— U cilju čišćenja na prostoriji s. Miljevina I bataljon II KNOU brigade naišao je na jednu grupu četnika (oko 20—30) i tom prilikom jednog ubio i 3—4 četnika ranio, bez sopstvenih gubitaka.

— VI Bosanska NOU brigada raspoređena na prostoriji s. Boljoradina — s. Guvništa (zaseok Ročići, Grabe, Obroci) — Kozarevina, sa zadatkom zatvaranja pravca od Ustikoline i Goražda i kontrolisanje ceste i pruge Goražde — Ustikolina — Foča.

XV Majevička NOU brigada raspoređena je na prostoriji s. Ponikve — Rađevići — Rudine — Zorlovići — Kovač, sa zadatkom: zatvaranje pravca Pljevlja — Čajniče i aktivno djelovanje prema Pljevlju.

— XVI Muslimanska NOU brigada raspoređena na prostoriji Čajniče — Miljeno (Podkozara) — Ifsar, sa zadatkom držanja ove prostorije, kontrolisanja i zatvaranja pravca od Goražde.

— U Čajniču kulturno-umjetnička ekipa naše divizije davala je priredbu za borce XVI Muslimanske NOU brigade koja je uspjela.

17-VI 1944 g.

Divizija je raspoređena na istoj prostoriji.

Zbog odlaska XVI Muslimanske NOU brigade iz sastava naše divizije kroz koji dan,[3] a u vezi naređenja Štaba II Korpusa NOVJ — prema kome se jedna naša jedinica ima jače angažovati prema Plevljima, — izdata je zapovjest:

1) II KNOU brigada ostaće na prostoriji Foče sa istim zadatkom.

2) VI Bosanska NOU brigada krenuće sa dosadašnje prostorije i postaviti se na prostoriji Čajniče, držeći Metaljku i Ifsar i položaje kojima će zatvarati cestu Goražde — Čajniče obezbjeđujući se od r. Drine i Lima.

---

[2] Opširnije o rasporedu i dejstvu 2. krajiške brigade u drugoj polovini juna vidi u izvještaju njenog Štaba od 10. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13/5, k. 987).

[3] Iz sastava te divizije ona je otišla 8. jula 1944 (vidi dok. br. 62).

3) XV Majevička NOU brigada sa svim svojim snagama orijentisaće se i jače angažovati — ofanzivno prema Pljevljima. U tome cilju brigada će se postaviti na prostoru Boljanići — Glisnica — G. i D. Brvenica — Gotovuša. U lijevo će održavati vezu sa jedinicama XXXVII divizije,[4] a u desno sa jedinicama V divizije.[5]

4) XVI Muslimanska NOU brigada, čim stigne VI brigada na prostoriju Čajniče, pokrenuće se i postaviti na prostoriju: Raskršće — Banjača — Goli Vrh — Slatina sa glavninom snaga, a jedan dio snaga spustiće se do same r. Drine prema Osanici i Ustikolini sa protutenkovskom puškom u cilju zatvaranja ceste i pruge Goražde — Foča. Jedan bataljon ove brigade smjestiće se u s. Ponikve (zaselak Kneževići) gdje će ostati do pokreta brigade.

Štab divizije ostaće i dalje u s. Ponikve.

Radi što uspjelije proslave godišnjice formiranja naše divizije (2 jula o.g.)[6] raspisano je 15-dnevno takmičenje u svim jedinicama naše divizije.

18-VI 1944 g.

U toku noći 17/18 o.mj. XV Majevička NOU brigada pomjerila se sa dosadašnje prostorije i oko 16 č. izbila na prostoriju: Gotovuša — G. i D. Brvenica — Bušnje — Krće — Glisnica — Jazbina — Cvijovića Dolina — Dabovina, sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca od Pljevalja i održavanje veze sa jedinicama V i XXXVII divizije.

— Kod s. D. Brvenica jedan bataljon XV Majevičke NOU brigade sukobio se sa grupom od 40 četnika, koje je u naletu razbio.

— Noću 18/19 o.m. dva bataljona XV Majevičke NOU brigade napali su i razbili četnike na liniji Jugovo — Bušnje — Bušanjsko brdo, nanijevši im gubitke od 1 mrtvog i 2 ranjena. Poslije slabijeg otpora četnici su se povukli na liniju: Miluniči — Krejovina — Židovići — Gosteč.

— U toku dana VI Bosanska NOU brigada izvršila je pokret i postavila se na prostoriju koju je do tada držala XVI Muslimanska NOU brigada, tj. na liniju Ifsar — Čajniče — Metaljka, sa zadatkom držanja prostorije Čajniča, zatvaranja pravca od Goražda i Pljevalja i obezbjeđenja od Lima.

II KNOU i XVI Muslimanska NOU brigada u toku dana ostale su na istim prostorijama.

——— 0 ———

[4] i [5] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi tom III, knj. 7, dok. br. 292, 296, 312, 314 i 316.

[6] O njenom formiranju vidi naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula 1944 (tom II, knj. 1, strana 301).

Na cesti Čajniče — Metaljka mineri su porušili 4 mosta i napravili barikade — zasjeke na cesti u dužini od oko 3—4 km. Porušeno je oko 130 debala.

19-VI 1944 g.

Ujutru ovoga dana XVI Muslimanska NOU brigada pomjerila se je na prostoriju VI brigade, tj. Cerova Ravan — Gapić — Ročići — Vina — Ponikve — Oborci.

Kod brigada su preduzimane manje akcije čišćenja terena od četnika. XV Majevička NOU brigada u toku noći 19/20 o.m. vršila je pritisak prema Pljevlju, rastjeravši četnike sa položaja oko Pljevlja.

II KNOU brigada u toku noći 19/20 o.mj. sa jednim bataljonom razbila je koncentraciju četnika kod s. Miljevine, nanijevši im teže gubitke (oko 10 izbačeno iz stroja) uz gubitak jednog ranjenog druga.

Po svim jedinicama radilo se intenzivno u duhu postavljenog takmičenja.

20-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije ostao je isti. Oko 14 č. neprijatelj (oko 40 Njemaca i 100 četnika) potpomognut vatrom iz topova i bacača izvršio je ispad iz Pljevalja u dvije kolone pokušavši izbiti na liniju Jugovo — Gotovuša, došavši do porušenog mosta na Jugoštici sa 7 kamiona.[7] Nakon kraće borbe sa isturenim dijelovima XV Majevičke NOU brigade neprijatelj je primoran na povlačenje uz gubitke od 1 mrtvog i 5 ranjenih. Naši gubici jedan lakše ranjen.

Na cesti Čajniče — Goražde mineri su porušili 3 mosta i napravili zasjeke — barikade, porušivši oko 60 debala.

21-VI 1944 g.

Raspored jedinica ostaje isti.

Po jedinicama izvođena je vojnička obuka prema dostavljenom planu, kao i održavani su sastanci i politički časovi.

Ujutro ovoga dana neprijatelj — četnici u jačini oko 300 ljudi pod komandom Momčilovića,[8] k-nta četničkog Romanijskog korpusa, izvršili su napad na jedinice II KNOU brigade u cilju zauzimanja Foče. Poslije kraće ali žestoke borbe četnici su bili razbijeni od jedinica II brigade i povukli su se u

---

[7] i [10] Prema izvještaju Štaba 37. NOU divizije od 22. juna 1944, na liniji Pljevlja — Prijepolje — Nova Varoš tada su bili dva bataljona nedićevaca, tri bataljona 7. SS divizije »Princ Eugen«, tri bataljona puka »Brandenburg« i mobilisane muslimanske i četničke snage (tom III, knj. 7, dok. br. 312 i 326).

[8] Milorad

pravcu Miljevina — Kalinovik, uz gubitke od 3 mrtva i 5 ranjenih. Naši gubici 3 lakše ranjena.

Kod s. Glamočevići i s. Batkovići dijelovi VI brigade sukobili su se sa jednom grupom četnika u jačini oko 150 ljudi pod komandom poručnika Rašića i poslije kraće borbe četnici su bili razbijeni i rastjerani pretrpivši gubitke od 2 mrtva i 5—6 ranjenih. Naši gubici 1 mrtav i 1 drugarica lakše ranjena.

U toku noći 21/22 o.m. dva bataljona XV Majevičke NOU brigade izvršila su napad na neprijateljska uporišta Miluniči — Vijalica — Rudnica — Srdanov Grob — Kotline — s. Bušnje — Šuljkovac — Židovići. Neprijatelj nije pružio skoro nikakav otpor i pobjegao je u Pljevlja. Naši su tukli bacačima uporišta oko Pljevalja, kao i u samo Pljevlje, nanijevši neprijatelju u Pljevlju teže gubitke.

U Čajniču je formirana komanda mjesta, sa komandantom poručnikom Savom Medanom.

22-VI 1944 g.

U toku ovoga dana raspored jedinica ove divizije ostao je isti. Borbi nije bilo. Po jedinicama radilo se na vojno-političkom i kulturno-prosvjetnom uzdizanju boraca i rukovodioca u duhu postavljenog takmičenja.

— Kod štaba VI Bosanske NOU brigade održan je sastanak sa svim političkim rukovodiocima brigade, na kojem sastanku je prisustvovao i politkomesar divizije.

— IV bataljon XVI Muslimanske NOU brigade, prateća četa i dijelovi oko štaba divizije i kulturno-umjetnička ekipa izvršili su bojno gađanje.

— Uveče ovoga dana kulturno-umjetnička ekipa naše divizije davala je priredbu u s. Ponikve za borce i narod.

— U toku noći 22/23 o.m. saveznički avioni bacili su ratni materijal za našu diviziju.

Predveče istog dana jedno odjeljenje XV Majevičke NOU brigade izvršilo je napad na četnike više s. Miluniča i tom prilikom 1 četnička zarobilo i 2 tovarna konja. Četnici su pobjegli u Pljevlja.

23-VI 1944 g.

U toku dana nije bilo promjene ni borbi. U s. Ponikvama sakupljan je materijal kojeg su prošle noći saveznički avioni bacili i podjeljen po brigadama.

— Patrola II KNOU brigade kod s. Odžak bila je napadnuta od jedne grupe četnika i tom prilikom u sukobu jedan četnik je poginuo.

— Kombinovani bataljon VI bosanske NOU brigade noću 23/24 o.m. došao je u sukob sa četnicima kod s. Međurečja i Ko-

čevića i poslije kraće borbe četnici su bili protjerani u pravcu ušća r. Lima u Drinu, uz gubitke: 1 mrtav, 2 ranjena, 2 zarobljena sa dvije puške. Zaplijenjeno je: 7 konja bez samara, 5 komada krupne i 11 komada sitne stoke. Naših gubitaka nije bilo.

— U toku dana jedinice II KNOU brigade izvršile su bojno gađanje iz pušaka i automatskog oružja.

24-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije nepromjenjen.

Prije podne po svim jedinicama izvođena je vojnička obuka, a poslije podne održavani su sastanci i konferencije, kao i kulturno-prosvjetna predavanja.

— U toku dana XVI Muslimanska NOU brigada izvršila je bojno gađanje.

25-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije u toku ovog dana isti.

Oko 10 č. neprijatelj (Njemci, četnici i milicija) jačine oko 70—80 vojnika iz Pljevalja preko Rudinog brda i Šuljkovca izvršio je napad na položaje II bataljona XV Majevičke NOU brigade: s. Bušnje — Bušanjsko brdo. Nakon kraće, ali žestoke borbe, po izvršenom snažnom jurišu neprijatelj je natjeran u panično bjegstvo, istim pravcem od kuda je došao, uz gubitke 2 izbačena iz stroja. Naši gubici: teže ranjen intendant II bataljona drug Tešo Nakić, koji je kasnije umro.

— Četa II KNOU brigade koja je imala zadatak da sakupi hranu u s. Zakmur napadnuta je od jedne grupe četnika, koji su brzo bili rastjerani. Tom prilikom ranjena je teže jedna drugarica. Oko 20 č. kulturna grupa bataljona II KNOU brigade dala je priredbu za narod i borce u Foči. U s. Ravne Njive II KNOU brigada održala je zbor sa narodom iz okoline.

— U toku noći 25/26 o.m. saveznički avioni ponovno su bacili materijal za našu diviziju.

26-VI 1944 g.

U toku dana jedinice VI Bosanske NOU brigade izvršile su bojno gađanje sa dosta slabim rezultatom, te će bojno gađanje biti ponovljeno. Patrola VI brigade uhvatila je 2 četnika sa 1 italijanskim p. mitraljezom. Isti su pušteni kući.

U s. Ponikve u toku dana prikupljen je materijal kojeg su saveznički avioni bacili i podjeljen po brigadama.

U toku noći 26/27 o.m. dva bataljona XV Majevičke NOU brigade sa linije Jugovo — Gotovuša — Bušnje izvršila su napad na neprijatelja koji se nalazio na liniji: Miluniči — Krejovina — Židovići — Gosteč. Neprijatelj je pružao jači otpor ali je nakon 2 časovne borbe uz gubitke primoran na povlačenje

do na liniju Bogiševac — Guke — Pliješ. Neprijateljski gubici: veći broj ranjenih, od kojih jedan k-nt četničkog bataljona teže ranjen, a njegov zamjenik survao se niz padine r. Ćehotine; 1 četnik zarobljen. Naših gubitaka nije bilo.

— U toku noći 26 27 o.m. pet četa II KNOU brigade izvršile su akciju na ustaško-milicionerske bande u cilju protjerivanja sa prostorije: Zebina Šuma — Osanica — Ravne Njive. Tom prilikom poginulo je 7 milicionera, a zarobljeno 12. Zaplijenjeno je 10 konja, natovarenih sa 800 kgr žita i brašna, 1 kanta ulja jestivog, 20 kgr pasulja i 20—30 kgr pekmeza — koji su baš u to vrijeme stigli u Zebinu Šumu sa slijedovanjem hrane na Goražde. Sem toga zaplijenjeno je 10 pušaka, 10 ručnih bombi, 4—5000 metaka. Pored toga srušen je željeznički vijadukt kod Osanice.[9] Od zarobljenih milicionera jedan je kao bandit streljan, a neki su mobilisani.

Na sektoru naše divizije stanovništvo se u izvjesnoj mjeri vraća svojim kućama i može se konstatovati da je prestalo nepovjerenje stanovništva prema našoj NOB, naročito na sektoru XVI Muslimanske NOU brigade.

U Pljevljima neprijatelj vrši pojačan teror nad partizanskim porodicama i do sada za posljednja 2 dana ubijeno je preko 15 lica.

27-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije u toku ovoga dana ostaje nepromjenjen.

— VI Bosanska NOU brigada izvršila je ponova bojno gađanje sa dosta dobrim rezultatom.

— U s. Slatini XVI Muslimanska NOU brigada održala je konferenciju sa narodom, kojoj su prisustvovali i stanovnici okolnih sela.

— XV Majevička NOU brigada izvršila je bojevno gađanje.

— Po podne oko 17 č. neprijatelj — Njemci, četnici i milicija — jačine oko 300 ljudi, uz pomoć 2 tenka i sa 2 t. bacača, izvršio je napad na položaje II i V bataljona XV Majevičke NOU brigade: Gujilo brdo — Bušanjsko brdo — Stražica. Nakon

---

[9] U izvještaju Župskog oružničkog zapovjedništva Sarajevo od 9. jula 1944. o tome se kaže:

»27. VI 1944. u 0300 sati grupa od oko 140 naoružanih partizana krajiške brigade napala je na uporište Osanica (10. 5 km. j. z. Goražda). Posada od 30 momaka 5. bojne 8. posadnog zdruga primila je borbu koja je trajala do 0330 sati istog dana. Uslied nadmoćnosti partizana, upotreba automatskog oružja i bacača granata, naša posada morala se povući u smjeru Goražda. Zarobljeno je 6 pripadnika 5. bojne 8. pos. zdruga. Tom prilikom partizani su porušili željeznički betonski most na rieci Osanica u dužini 3 m. Partizani se bez borbe povukli u smjeru Foče«. (Arhiv VII, reg. br. 34 2—17, k. 149 e.)

1-časovne oštre borbe neprijatelj je razbijen, uz gubitke 1 mrtav i 13 ranjenih, povukao se u Pljevlja.[10] Naši gubici: 1 mrtav — drug Tošo Perić, zamj. komandira čete.

— Nemci i milicija zaklali su još 7 lica u Pljevljima.

28-VI 1944 g.

Po svim jedinicama naše divizije proslavljen je Vidovdan. Po selima gdje se nalaze jedinice naše divizije održani su zborovi sa narodom na kojima je govoreno o Vidovdanu kao nacionalnom prazniku srpskog naroda, o bitci na Kosovu, ističući primjer Miloša Obilića, a osuđujući izdaju Vuka Brankovića, zatim o sarajevskom atentatu kao herojskom i rodoljubivom gestu nacionalno-revolucionarne srpske omladine na čelu sa Gavrilom Principom. Svi ovi događaji povezati su našom današnjom borbom protiv okupatora i domaćih izdajnika. Poslije održanih zborova davane su priredbe. Tim proslavama i priredbama prisustvovao je veliki broj stanovništva.

XVI Muslimanska NOU brigada poslije održanog zbora i priredbe održala je konferenciju sa narodom i tom prilikom izabrani su seoski NOO u opštini slatinskoj, kao i opštinski NOO za opštinu Slatina.

29-VI 1944 g.

Raspored jedinica divizije nepromjenjen.

Po jedinicama intenzivno se radi u duhu postavljenog takmičenja.

— II bataljon VI bosanske NOU brigade pomjerio se je na liniju Paljika — Oštri Vrh, sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca od Goražda prema Čajniču i izviđanja kretanja neprijatelja.

30-VI 1944 g.

Divizija se nalazi raspoređena na istoj prostoriji sa istim zadatkom.

Dijelovi XV Majevičke NOU brigade vršili su nasilno izviđanje prema Pljevlju.

U s. Trpinju jedinice VI bosanske NOU brigade održale konferenciju sa NOO.

GUBICI U OVOM PERIODU VREMENA (OD 16 DO 30-VI-1944 G.)

Neprijateljski:		**Naši:**	
mrtvih	28	mrtvih	4
ranjenih	46	ranjenih	8
zarobljenih	20	nestal. dezert.	/
Svega:	94	**Svega:**	12

Zaplijenjeno: 12 pušaka, 1 p. mitraljez »Zbrojovka«, 10 r. bombi, 5000 metaka 7,9 mm., 19 tov. konja, 5 kom. krupne stoke, 11 kom. sitne stoke, 800 kgr. žita i brašna, 1 kanta jestivog ulja, 20 kgr. pasulja, 30 kgr. pekmeza.

Uništeno, zapaljeno, oštećeno: 6 mostova, 1 željeznički vijadukt. 4 km. ceste, 160 debala oboreno — napravljene zasjeke

BROJNO STANJE DIVIZIJE NA DAN 30-VI-1944 GOD.

Drugova 1719	Štab div. i oko štaba:	drugova..	96	drugarica..	17
Drugarica 220	II Krajiš. Brigada:	—„—	535	—„—	54
Svega: 1939	VI Bosanska brigada:	—„—	326	—„—	55
	XV Majevič. brigada:	—„—	370	—„—	45
	XVI Musliman. brigada:	—„—	392	—„—	49

1160	pušaka	4	t. bacača	131.594 puš. munic. 7,9 mm
133	pikavca	4	l. bacača	132.940 —„— —„— engles.
154	revolvera	1	p. t. top	48.567 pikavčeve municije
1159	ruč. bombi	2595	met. za p. t. puš.	288 tovar. konja
131	p. mitraljez	261	mina za t. bacač	58 jahaćih konja
24	l. mitraljeza	66	mina za l. bacač	800 kgr. eksploziva
2	t. mitraljeza	99	granata za p. t. top	580 met. štapina
17	prot. tenk. pušaka			600 kom. štapin. kapisli

Kao jedan od najvažnijih problema za našu diviziju ostaje i dalje pitanje popune naših jedinica ljudstvom. Kroz ovaj izvještajni period nije se uspjelo mobilisati, a niti se javio ma i jedan borac u naše jedinice.

BR. 5

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 2. JULA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA BOROVU GLAVU GAJ I ZAGORIČANE[1]

ZAPOVJEST

Štaba III Proleterske brigade VI Proletdivizije »N. T.«
za dan 2 jula 1944 g.

(Sekcija Livno 1 : 100.000)

Prema prikupljenim podacima ob. službe i izviđanja naših djelova neprijatelj se nalazi u Livnu sa 4—500 neprijateljskih vojnika, sa 3 tenka, 2 topa i nepoznatim brojem teškog, automatskog i ručnog oružja.[2] Neprijatelj se nalazi: V. i M. Guber, Potočani, Zagoričani. Također isto neprijatelj se nalazi na Borovoj Glavi Gaj (kota 1251), Stipićeve košare (k. 1399), Suhovrh (1457), Šujica, Okić (1209). D. Malovan, G. Malovan, Kupres, Bugojno, Duvno. Na Borovoj Glavi Gaj nalazi se oko 100 neprijateljskih vojnika sa 3 tenka, jednim protikolnim topom, 1 teškim bacačem, 4 kamiona, 4 motor-cikla. U Stipićevim košarama nalazi se 80 četnika i 20 Švaba. Naoružanje pješadisko, dok Suhovrh, te sjeverozapadnim padinama Suhovrha nalazi se neprijatelj jačine oko 200 vojnika sa 1 teškim bacačem, 3 mala bacača, ostalo pješadijsko naoružanje. U Šujici se primjećuju manje snage, dok rovovi i grupe vojnika primjećuju se na Okiću. G. i D. Malovan 200 neprijateljskih vojnika, sa glavninom u Marić Dolini, Čemalić (k. 1332). Naoružani sa 2 teška bacača i 1 brdskim topom. U Kupresu se nalazi zamj. Francetića bojna sa 6 tenkova, 30 motornih vozila. U Bugojnu jače neprijateljske snage (broj, jačina, nepoznato).[3]

Naša divizija u zajednici sa VIII Korpusom imade zadatak napasti Livno, te okolna sela oko Livna[4] i postaviti osiguranje u pravcu Mliništa — Glamoč, Grahovo — Livno, Sinj — Livno, Duvno — Livno, Šujica — Livno, sa slijedećim rasporedom:

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 22/6, k. 802.

[2] Vidi dok. br. 16, napomene br. 3, 4. i 5.

[3] Prema bojnoj relaciji 1. ustaškog stajaćeg zdruga od 21. septembra 1944. u Bugojnu se jula 1944. nalazila njegova 29. bojna (vidi Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

[4] Vidi dok. br. 16.

I brigada ima zadatak da sa dva bataljona zatvori pravac Mliništa — Glamoč, a dva bataljona nalaziće se u diviziskoj rezervi.[5]

II brigada ima zadatak da sa svojim snagama napadne i likvidira neprijateljski garnizon u Livnu, uključivši i okolna sela oko Livna.[6]

III brigada sa svojim snagama da napadne Borovu Glavu Gaj, Zagoričane i postavi osiguranje u pravcu Šujice.[7]

XX divizija osigurava od Sinja i Duvna sa tri brigade.[8]

IX divizija osigurava od pravca Grahovo — Livno.[9]

Livanjski odred ima zadatak da napadne i likvidira V. i M. Guber.[10]

Djelovi Kupreško-janjskog odreda, pod komandom II bataljona IX brigade, imaju zadatak da zaruše cestu i postave osiguranje između Kupresa i Bugojna.[11]

---

[5] i [6] U operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o dejstvu pomenutih brigada se kaže:

»2-VII-1944...

II Brigada sa svojim snagama nalazila se na prostoru Dragnić — Dolac — Korićna. Naveče sa pridodatim II bat. I Brigade i Brdskom baterijom napala je Livno sa zapadne i severne strane. 2 čete uspele su ući u Gornji grad i naneti su neprijat. nepoznati gubici. Akcija u potpunosti nije uspela. Naši gubici 4 ranjena.

I brigada sa svojim snagama nalazila se na prostoru Popovići, Halapić, Zamaglice, Gerzovo. Jedan bat. nalazio se u sastavu II brigade. Prema Gerzovu vršeno je čišćenje od četničkih bandi — neprijatelj je pobegao«. (Arhiv VII, reg. br. 14 3, k. 797.) O tome vidi i dok. br. 154 u ovoj knjizi.

[7] Opširnije o izvršenju zadatka vidi dok. br. 14.

[8] i [9] Bliže o rasporedu i dejstvu divizije vidi tom V, knj. 29, dok. br. 4 i 21.

[10] U izvještaju Štaba Livanjskog NOP odreda od 4. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o tome piše:

»Noću 2 i 3. o. m. vršili smo napad na Livno u saglasnosti jedinica VI prol. divizije. Naš odred u napadu učestvovao je sa I i III bataljonom a zadatak je istoga bio očistiti sela jugozapadno od Livna i to: Čuklić, Lipa, Srđevići, Bila, Zabrišće, Držanlije, Grborezi, Komorani, Guber, Pirigića Dolac, Rapovina, likvidirati posadu na mostu M. Guber koja je bila jačine od 20 Nijemaca, naoružata sa dva šarca i 1 bacačem, i praviti pritisak na Livno.

Zadatak koji je postavljen pred nas — navedena sela pročistili smo sva osim Gubera, Rapovina i mosta na kojemu je bila njemačka posada. Ovaj zadatak nismo izvršili u potpunosti, razlog je to što je svanulo i dan nas je uhvatio na koti 796. U to vrijeme snage VI. prol. divizije povukle su se, dok smo i mi povukli se u obratnom pravcu«. (Arhiv VII, reg. br. 14 6, k. 458 A.)

[11] U izvještaju Štaba 9. krajiške brigade od 2. avgusta 1944. piše da je 2. bataljon bio u Blagaju, dok se o rušenju ceste ništa ne kaže (Arhiv VII, reg. br. 36 3, k. 854).

Na osnovu prednjeg

naređujemo:

I bataljon: sa 3 pješad. i 1 mitr. četom, ojačan sa 1 teš. bacačem	Imade zadatak da napadne i uništi neprijatelja na Suhovrhu (1457). Po likvidaciji neprijatelja na navedenom vrhu organizovaće položaj za odbranu, a sa izvjesnim djelom snaga praviti pritisak u pravcu Šujice. Obezbediti kroz šumu dobro svoje levo krilo.
II bataljon: sa 2 pješad. i 1 mitr. četom	Nalaziće se u brigadnoj rezervi kod kote 1300. Ovaj bataljon će jednu četu uputiti u sastav III bataljona, koja će biti pod njihovom komandom. Sa četom uputiti teški bacač i oba mala bacača.
III bataljon: sa 4 pješad. i 1 mitr. četom, 2 teš. bacača, protikol. topom »džon bulom«, protikol. puš. i miner. vodom	Imade zadatak napasti i likvidirati neprijatelja na prostoru Stipić. košare (k. 1399), V. Kuk (k. 1284), Borova Glava Gaj (k. 1251), Borova Glava (trig. 1290). Prekopati i uništiti cestu kod Borove Glave Han, postaviti nagazne mine te svaki pokušaj neprijatelja od pravca Šujice sprečiti u pravcu Livna. Po likvidaciji Stipićevih košara, V. Kuka, Borove Glave Gaj, bataljon će sa izvjesnim djelom snaga praviti pritisak u pravcu Borja — Borca, te ukoliko se neprijatelj ne bude nalazio sa jačim snagama pristupiti likvidaciji i dejstvovati na komunikaciji Šujica — Livno.
IV bataljon: sa 3 pješad. i 1 mitr. četom	Imade zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Zagoričanima. Po likvidaciji neprijatelja jedan deo snaga odvojiće da prave pritisak prema Potočanima, dok ostalim djelom snaga zaposješće liniju k. 1250, 1232, 1421, 1356, 1360, 1512, 1511, sa zadatkom sprečavanja neprijatelja od Duvna sporednim putevima, koji vode prema Livnu.
Prateći vod:	Sa topom i inžinjerskom desetinom će se nalaziti pod komandom III bataljona. Jedno odeljenje sa tri nagazne mine uputiće u sastav IV bataljona.

Veza: Štabovi bataljona će održavati vezu sa Štabom brigade sa kuririma, dok unutar bataljona i sa susjednim bataljonima također isto održavati vezu sa kuririma.

Sanitet: Brigadno previjalište za prvo vrijeme nalaziće se u Sinanovcu, a po likvidaciji Stipićevih košara nalaziće se u Brnićevim košarama. Štabovi bataljona sa ref. saniteta bataljona odrediće bataljonska previjališta na najpogodnijim mjestima. Hirurška ekipa, koja se nalazi pri našoj brigadi, nalaziće se na raskrsnici puteva Sinanovac, gdje će štabovi bataljona sve ranjenike slati kojima je potrebna hirurška intervencija, dok sve ostale ranjenike upućivati u brigadno previjalište.

Znaci raspoznavanja i ugovoreni: Znaci raspoznavanja za 2 ov. mj. **Ilija — Imotski.** Ugovoreni znak **Ilija.**

Mjesto štaba: Štab brigade sa rezervnim bataljonom nalaziće se u prvo vrijeme na koti 1300, a po likvidaciji Stipićevih košara nalaziće se na koti 1399, gdje će sve izvještaje štabovi bataljona slati. Štabovi bataljona će se nalaziti svaki na onome mjestu gdje im je najpogodnije za pravilno rukovođenje sa svojom jedinicom.

Ishrana: Ishrana jedinica biće iz intendanture ove brigade. Intendanti bataljona za vreme dok jedinice budu na položaju spremaće hranu i doturivati na položaj.

Intendantura brigade i ambulanta brigade nalaziće se u V. Drežnici.

Štab I bataljona po likvidaciji Suhovrha naložiće na njemu vatru za znak likvidacije. Štab III bataljona po likvidaciji Stipićevih košara, Borove Glave također isto će zapaliti vatru. IV bataljon po likvidaciji Zagoričana daće znak sa dve zelene raketle u pravcu Duvna.

Jedinice treba da budu što aktivnije, što brže u svom radu i da teška oruđa iskoriste što bolje.

Sve zarobljenike predhodno razoružati, svezati i potom poslati u Štab brigade, ne dirajući im ništa od spreme i odijela.

Napad će uslijediti 2/3 ov. mj., dok vreme odrediće se naknadno.[12]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Goj.[13] S. Milekić

Komandant — major,
Lazo Radaković

(M. P.)

Dostavljeno: Svim jedinicama ove Brigade
i Štabu divizije.

---

[12] Predviđeno je da napad počne u 22,00 časa, ali je on, uslijed neprijateljskog dejstva, počeo u 24,00 časa (vidi dok. br. 14).

[13] Gojko

BR. 6

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POKRET NA PROSTOR MREŽICA — USTIKOLINA, BUDANJ — DONJE SELO I JELAŠCA — POLJICE[1]

»A V A L A«
3 jula 1944
u 18,30 č.

»DUNAVU«, »BOSNI« I »SAVI«[2]

Jača neprijateljska grupa od Sarajeva ispod Trebevića i Jahorine izbila je preko Crne Reke do na prostor Ljeskov Dol — Igrište. Izgleda da je dalji pravac ove grupe ka s. Mazlina. Borbe sa ovom grupom su u toku.[3]

Neprijatelj od Uloga dobio je pojačanje i danas od 9 časova preduzima napade u pravcu Obalj — Vučija Brda.[4]

Na sektoru Foča — Ustikolina i oko Čajniča nalaze se naše jedinice.[5] Prema dosadanjim obaveštenjima okolni neprijateljski garnizoni su sa manjim posadama.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 46/1, k. 712.

[2] Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 1. proleterskog korpusa, Štab korpusa je 25. jula 1944. svojim jedinicama dao slijedeće konspirativne oznake:

Štabu 1. proleterskog korpusa — »Cer«,
Štabu 1. proleterske divizije — »Avala«,
Štabu 1. proleterske brigade — »Dunav«,
Štabu 3. proleterske (krajiške) brigade — »Bosna«,
Štabu 13. proleterske brigade »Rade Končar« — »Sava«,
Pratećem bataljonu Vrhovnog štaba NOV i POJ — 10. bataljon,
bataljonima 1. proleterske brigade — brojeve od 10 pa naviše (npr.: 11. bataljon, 12. bataljon, 13. bataljon itd., bez naznačavanja brigade),
bataljonima 3. proleterske (krajiške) brigade — brojeve od 20 pa naviše,
bataljonima 13. proleterske brigade »Rade Končar« — brojeve od 30 pa naviše.

Intendanturama brigada date su takođe brojne oznake: intendanturi 1. brigade — 18, intendanturi 3. proleterske (krajiške) brigade — 28, intendanturi 13. proleterske brigade — 38 (knj. 26, dok. br. 92).

[3] Vidi dok. br. 180.

[4] U operacijskom dnevniku Nevesinjskog četničkog korpusa piše da je 3. jula 1944. komandant Nevesinjske četničke brigade sa Štabnom četom, Jurišnom četom i 3. bataljonom branio »prelaz boljševika na Oblju i Stranama« (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

[5] Riječ je o jedinicama 17. NOU divizije (vidi dok. br. 4 i 62).

U cilju našeg pomeranja ka sektoru Foče[6]

naređujemo:

1. — **»Dunav«** će sa svojom glavninom odmah izvršiti pokret na prostor s. Mrežica — Kreminsko Brdo — Ustikolina. Manje delove postaviti prema neprijateljskoj grupi koja dejstvuje na prostoru Crna Reka — Mazlina. Jedan bataljon zadržati na prostoru Rogoj — Dobro Polje — Varoš za dejstvo na komunikaciju Trnovo — Kalinovik. Ovaj bataljon biće telefonom vezan za centralu u Kalinoviku.[7]

2. — **»Bosna«** će sutra do 8 časova postaviti dva svoja bataljona iznad s. G. Budanj na položaje Gradine (k. 821) — Budanjski Vrh (k. 821) sa zadatkom obezbeđenja komunikacije sa severa. Jedan bataljon sutra do podne da izbije prema Ustikolini oko s. Filipovići — D. Brdo sa zadatkom obezbeđenja od pravca Goražde, s tim da odmah preduzme temeljito rušenje komunikacije na tom pravcu. Taj bataljon snabdjeti sa eksplozivom i nagaznim minama.

Sve ostale jedinice »Bosne« prikupiti na prostor D. Budanj — Debelo Brdo (k. 769) — D. Selo, s tim što jedan bataljon iz ove grupe uputiti na Drinu kod Foče za neposredno obezbeđenje prelaza. Taj bataljon neka prelaz preko Drine, ako treba, opravi i osposobi za prelaz pešaka i tovarnih konja.

3. — **»Sava«** će u toku noći izvršiti pokret i postaviti se na prostor Jelašca — Borija — Poljice. Pokret ka ovoj prostoriji otpočeti danas u 24 časa, kako bi se nepošumljeni deo terena prešao pre zore.

»Sava« će jedan svoj bataljon zadržati na prostoru Gradina — Kalinovik sa manjim delovima ka Oblju. Ovaj bataljon da telefonom održava vezu sa delovima »Dunava« kod Dobrog Polja i sa glavninom »Save« na Fočanskoj cesti.

»Sava« će organizovati i stalnu kontrolu i vezu izviđačkim odeljenjima ka Dobrom Polju.

---

[6] Vidi dok. br. 8.

[7] Kalinovik je oslobođen 1. jula 1944. godine. Istog dana komandant 3. proleterske (krajiške) brigade, u vezi s oslobođenjem Kalinovika, piše Štabu 1. proleterske divizije:

»Oko 18h prethodnica je došla u Kalinovik. Neprijatelja nije bilo. Do jutros je bila k-da mjesta i oko 30 četnika, koji su krenuli ka Miljevini. Izgleda da su i ostale njihove snage krenule u istom pravcu.

24. bat. je na kotama oko ceste Kalinovik — Obalj, a 21. prema Dobrom Polju. Postavićemo neke dijelove na putu, kuda će naići Pećanac (Nikola, zamjenik komandanta brigade — prim. red.) sa 22. i 23. bat. Mislim da bi bilo potrebno da se spustite za noćas u Kutu, Božanoviće i Vlaholje, dok bi 25. bat. obezbjeđivao pozadi. Ja sam u Kalinoviku. Čekam dalje naređenje«. (Arhiv VII, reg br. 20/5, k. 217 A.)

4. — **»Vukadin«**[8] sa 10 bataljonom[9] sutra u 3 časa izjutra izvršiće pokret Fočanskom cestom do na prostor Pivni Dol — Gradac.

5. — **»Avala«** će sutra u 8 časova krenuti u pravcu Foče.

6. — Štabovi »Bosne« i »Save« povezati će se na stalnu telefonsku liniju na pravcu Kalinovik — Foča.

7. — Obzirom da se na ovom sektoru nalaze aktivne četničke bande koje dejstvuju u manjim grupicama, to obavezno kurire slati sa jačom pratnjom, a tako isto i ostale veze i izviđačke delove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.[10] **Šćekić** **Moma Đurić** **Vaso Jovanović**

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 3. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA TOKOM JUNA U SREDNJEM DIJELU ZAPADNE BOSNE[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE V KORPUSA NOVJ
Op. pov. br. 132
3 jula 1944 g.

Mjesečni operaciski
izvještaj dostavlja

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Izvještaj o akcijama ove divizije u mjesecu junu 1944 godine:

1. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.
XV KNOU brigada bez dodira sa neprijateljem.

---

[8] Konspirativan naziv bolnice 1. proleterske divizije, prema imenu političkog komesara te bolnice Vukadina Vlahovića.

[9] Konspirativan naziv za Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ.

[10] Vlado

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/2, k. 1265.

XVI KNOU brigada bez promjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima Mutićeve brigade[2] kod Vodičkog vrha. Neprijatelj je imao 3 mrtva. Vlastitih gubitaka nije bilo.

2. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem — snagama »Princ Eugen« divizije kod D. i G. Ribnika.[3] Neprijateljski gubici: 2 mrtva, 10 ranjenih, 2 zarobljena. Vlastiti gubici: 3 mrtva. Plijen: 5 šaraca, 1 strojnica, 7 pušaka, 1 pr. kolski top, 1 t. bacač, 2.000 metaka, 7 pari cipela, 7 pari odijela, 1 telefon i uništen 1 kamion.

XV i XVI KNOU brigada i **Zmijanjski NOP odred** bez promjena.

3. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. VI. 1944 **XIII KNOU brigada** nije imala dodira sa neprijateljem.

XV KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima Mutićeve brigade kod s. Blagojevići (Melina). Jačina neprijatelja 60 momaka. Neprijateljski gubici 8 mrtvih i 5 ranjenih. Bez vlastitih gubitaka. Plijen: 7 pušaka, 400 metaka i nešto propagandnog materijala.

XVI KNOU brigada: izvidnica II bataljona sukobila se je sa četnicima kod s. Orahovljana. Borba je prošla bez ičijih gubitaka.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima u s. Radmanićima. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 2 ranjena. Vlastiti gubici 1 nestao.

5. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu sa snagama »Princ Eugen« divizije na prostoriji Dimitor — s. Štrbina — Pecka.[4] Neprijateljski gubici: 14 mrtvih i 20 ranjenih. Vlastiti gubici: 3 mrtva, 12 ranjenih i 1 nestao. Plijena nije bilo.

XV KNOU brigada sa dva bataljona bila je na zasjedi kod s. Šljivna. Do borbe nije došlo.

XVI KNOU brigada sa dva bataljona vodila je borbu sa snagama »Princ Eugen« divizije

---

[2] Odnosi se na četnike 2. brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa, čiji je komandant tada bio Pavle Mutić.

[3] i [4] Odnosi se na 7. SS diviziju. (Opširnije o dejstvu njenih jedinica vidi knj. 25, dok. br. 184 i knj. 26, dok. br. 123.)

jačine 250 vojnika na prostoriji s. Antonići — Ubavići. Gubici neprijatelja nepoznati. Vlastiti gubici: 2 mrtva i 4 ranjena. Plijena nije bilo. U 22 sata istoga dana snage ove brigade izvršile su napad na istoga neprijatelja. Ubijen je i ranjen veći broj neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici 2 mrtva i 5 ranjenih.

Zmijanjski NOP odred nalazi se na odmaranju u s. Nikolići.

6. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila borbu sa snagama »Princ Eugen« divizije na prostoriji s. Slatina — Medna. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih i 6 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 2 ranjena. Snage brigade odbacio je neprijatelj na prostoriju Ždrijela.

XV KNOU brigada: manje snage brigade vodile su borbu sa četnicima kod s. Meline. Ubijen 1 četnik.

XVI KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem jačine 800 vojnika kod mosta u s. Vrbljanima. Nakon jednosatne borbe brigada se povukla bez gubitaka. Neprijateljski gubici nepoznati. II bataljon ove brigade vodio je borbu sa neprijateljem jačine 1000 vojnika na Kuku.[5] Bataljon se je morao zbog nadmoćnosti neprijatelja povući. Neprijateljski gubici neprovjereni. Vlastiti: 1 mrtav.

Zmijanjski NOP odred nije imao dodira sa neprijateljem.

7. VI. 1944 XIII i XV KNOU brigada bez dodira sa neprijateljem.

XVI KNOU brigada prilikom prelaza ceste Ključ — Petrovac[6] kod s. Vojići vodila je borbu sa neprijateljem jačine jedne bojne, koja se kretala od Ključa za Petrovac.[7] Ubijeno 13 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 3 ranjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima kod sela Šljivna bez rezultata.

---

[5] Vjerovatno omaška. Treba: Kiku.

[6] Bos. Petrovac

[7] i [9] Redakcija nije mogla da ustanovi koje su to neprijateljske snage bile. Međutim, u drvarskoj operaciji, od Mrkonjić-Grada i Banje Luke, preko Ključa, ka Drvaru je nadirala borbena grupa 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 184, kao i knj. 26, dok. br. 128, 129 i 133).

8. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.

XV KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima Mišića brigade[8] kod Klupa na putu Banja Luka — Bronzani Majdan. Ubijeno 13, a ranjeno 15 četnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 12 pušaka, 1 pištolj i 600 metaka.

XVI KNOU brigada i Zmijanjski NOP odred bez dodira sa neprijateljem.

9. VI. 1944 XIII, XVI KNOU brigada i Zmijanjski NOP odred bez dodira sa neprijateljem.

XV KNOU brigada vodila borbu sa četnicima I četničke brigade kod s. Kremenovići (k. 405). Neprijateljski gubici nepoznati. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 1 puška i 250 metaka.

10. VI. 1944 XIII, XV, XVI KNOU brigada bez dodira sa neprijateljem.

Zmijanjski NOP odred vodio borbu sa četnicima na prostoriji s. Šljivno — Vodički Vrh (k. 868). Neprijateljski gubici: 3 mrtva i 2 ranjena. Vlastiti: 1 lakše ranjen.

11. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

12. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

13. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu sa snagama Mutića brigade na prostoriji Ilića Glavica (k. 943) — Sitnica — Čađavica. Ubijeno 10 četnika i 6 ranjenih. Vlastiti gubici: 4 ranjena.

XV, XVI KNOU brigada i Zmijanjski odred bez dodira sa neprijateljem.

14. VI. 1944 XIII KNOU brigada uništila je most na r. Ponoru, na putu Čađavica — Mrkonjić Grad.

XVI KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem na cesti Ključ — Petrovac kod Oklinaca. Jačina neprijatelja: 1 bojna, 1 tenk i 22 kamiona i jedna oklopna kola.[9] Neprijateljski gubici: 60 mrtvih, više ranjenih i 1 zarobljen. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 1 ranjen. Plijen: 1 »šarac«, 1 bacač, 8 pušaka, 6000 metaka, 30 tromblonskih bombi, 1 signalni pištolj, 10 šinjela,

---

[8] Riječ je o četnicima 1 brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa, čiji je komandant tada bio Jovan Mišić.

8 ćebadi, 5 šatorskih krila, 8 odjela, 30 kg soli, 15 kg šećera.

Zmijanjski NOP odred bez promjena.

15. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

16. VI. 1944 XIII KNOU brigada vršila je akciju na četnike na prostoriji s. Marčete — Pavlova Ravan — Sljeme — Palež i djelom na s. Grace. Neprijateljski gubici: 2 mrtva i 3 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 2 puške, 1 odjelo, 1 pištolj i 2 para fišeklija.

Kod ostalih jedinica bez promjena.

17. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

18. VI. 1944 XIII KNOU brigada: udarna grupa vodila je borbu sa četnicima kod s. Racune. Ubijen 1 četnik.

Ostale jedinice bez promjena.

19. VI. 1944 XIII KNOU brigada: udarna grupa vodila je borbu sa četnicima kod Rogolja. Gubitaka nije bilo ni s jedne strane.

XV KNOU brigada bez promjena.

XVI KNOU brigada kod Pasjaka napala je neprijateljsku kolonu — izvidnicu u jačini od 30 vojnika. Neprijateljski gubici: 1 ubijen i više ranjeno. Plijen: 1 puška. 750 metaka i 1 odjelo.

Zmijanjski NOP odred bez promjena.

20. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodi borbu sa četnicima ojačanim sa Njemcima na prostoriji s. Štrbina — Podrašnica. Neprijatelj je razbijen uz gubitke 5 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 ranjen.

Ostale jedinice bez promjena.

21. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.

XV KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima Mutića, Mišića brigade i snagama Vase Mijatovića, koji su imali namjeru napasti brigadu. Brigada je predusrela njihov napad i dočekala ih na prostoriji s. Jelićka — Rakitovača. Neprijatelj je protjeran prema s. Ivanjska. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 7 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 1 ranjen.

XVI KNOU brigada napala je neprijateljsku kolonu jačine 60 vojnika i 15 kola na cesti Oštrelj — Drvar. Ubijeno 10, ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Uništeno 10 kola. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 2 ranjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima na prostoriji Krupe na Vrbasu.[10] Ubijena 2 četnika, ranjeno 6 i zarobljeno 8. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 6 pušaka, 12 bombi, 6 opasača, 6 pari fišeklija, 1 sedlo, 1 odjelo, 1 šinjel i 1300 metaka.

22. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu sa četnicima na prostoriji Štrbina — Podrašnica. Ubijeno 4 i ranjeno 9 četnika. Vlastiti gubici: 1 ranjen.

XV brigada vodila je borbu sa četnicima na Klupama. Ubijeno 3, ranjeno 5 i zarobljen 1 četnik. Plijen: 16 pušaka, 1 strojnica, 2 pištolja, 5 bombi, 700 metaka, 4 šinjela, 5 bluza i 25 kapa.

Ostale jedinice bez promjena.

23. VI. 1944 Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

24. VI. 1944 XIII KNOU brigada: udarna grupa brigade kod s. Graci ranila 1 četnika.

XV i XVI KNOU brigada bez promjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima na prostoriji Han Kola. Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: 2 puške, 2 bombe i 150 metaka.

25. VI. 1944 XIII i XV KNOU brigada bez promjena.

XVI KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem koji je napravio ispad iz Drvara[11] kod Rečkovca i Jasikovače. Jačina neprijatelja bila je 180 vojnika. Ubijen je veći broj neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici: 2 ranjena.

Zmijanjski NOP odred bez promjena.

---

[10] Na tom prostoru su se tada nalazili četnici Vrbaske četničke brigade, te se, vjerovatno, odnosi na njih. Opširnije o dejstvu te četničke brigade vidi izvještaje njene komande od 13. i 24. juna 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11905 i 11918).

[11] i [13] U to vrijeme u Drvaru su bili 3. bataljon 384. puka njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« i komanda toga puka, a jedna četa toga bataljona bila je stalno u Oštrelju (vidi knj. 26, dok. br. 108 i istorijat te divizije u Arhivu VII, reg. br. 68/2, k. 74).

26. VI. 1944 XIII KNOU brigada vodila je borbu kod s. Rogolji sa četnicima. Ubijena su 2, ranjena 4 i zarobljeno 5 četnika. Plijen: 9 pušaka, 1 p. mitraljez, 1000 metaka, 10 bombi, 4 fišeklije, 5 opasača, 1 šinjel i 1 bluza.

XV i XVI KNOU brigada bez promjena.

Zmijanjski NOP odred vodio je borbu sa četnicima na prostoriji Lunjevca. Zarobljen 1 četnik i zaplijenjena 1 puška, 70 metaka i 2 bombe.

27. VI. 1944 Snage divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

28. VI. 1944 XIII KNOU brigada bez promjena.

XV KNOU brigada vodila je borbu sa neprijateljem u Kozarcu. Borba je trajala 6 sati. Ubijeno 35, ranjeno 30 neprijateljskih vojnika.[12] Vlastiti gubici: 6 mrtvih i 6 ranjenih. Zaplijenjeno 1000 metaka i 10 goveda. Uništeno je 10 kuća iz kojih se je neprijatelj branio.

Jedan bataljon bio je u zasjedi kod s. Kovačevića, isti je zaplijenio 3 puške i zarobio jednog četnika.

XVI KNOU brigada napala je neprijatelja jačine 2 satnije 384. regimente na cesti Drvar — Oštrelj.[13] Ubijeno 20 neprijateljskih vojnika i više ranjeno i 1 zarobljen. Vlastiti gubici: 3 ranjena.

Zmijanjski NOP odred: udarna grupa odreda vodila je borbu sa četnicima kod Krupe na Vrbasu. Neprijateljski gubici: 2 ranjena. Vlastiti: 3 ranjena.

29. VI. 1944 Snage divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

30. VI. 1944 Snage divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE DIVIZIJE IMALE SU U TOKU MJESECA JUNA:

1. — *Gubici:* a) neprijateljski: 239 ubijenih
172 ranjena
21 zarobljen

432 svega izbačeno iz stroja

[12] Prema izvještaju Štaba te brigade od 1. jula 1944, napad na to mjesto su izveli 3. bataljon i jedna četa 1. bataljona — četa je bila pridodata bataljonu kao pojačanje (Arhiv VII, reg. br. 15/3, k. 1270). O neprijateljskim gubicima vidi dok. br. 155 u ovoj knjizi.

	b) vlastiti:	21 poginuo 30 ranjenih 3 nestala
2. — *Plijen:*	a) oružje:	75 pušaka, 6 »šaraca«, 1 p. mitraljez, 4 pištolja, 2 strojnice, 1 ručni bacač, 1 t. bacač, 1 protukolski top i jedan signalni pištolj.
	b) municija:	13.270 p. metaka, 31 bomba, 1 sanduk tromblonskih bombi i 20 mina za bacač.
	c) oprema:	5 odjela, 15 šinjela, 10 pari cipela, 1 kišna kabanica, 8 ćebadi i 5 šatorskih krila.
	d) ostalo:	30 kg soli, 15 kg šećera, 600 cigareta, 5000 kuna i 1 telefon.
3. — *Uništeno*		1 kamion, 1 most, 8 kuća, 1 kamion-kuhinja, 1 kamion sa vojskom.

4. — *Raspored jedinica:*

30-VI-1944 u 4 s.	Štab divizije u s. Sokolovu (zaseok Sokošnica). XIII KNOU brigada na prostoriji Sitnica — Čađavica — Kuk — Orahovljani sa zadatkom zatvaranja pravca od Mrkonjić Grada prema Ključu. XV KNOU brigada na prostoriji Melina — Bronzani Majdan — Stojanovići sa zadatkom zatvaranja pravca od Banja Luke prema Sanskom Mostu. XVI KNOU brigada Zaglavice — Otaševac — Rečkovac sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Drvar — Petrovac i napadanja neprijateljskih kolona na tom prostoru. Zmijanjski NOP odred u s. Nikolićima sa zadatkom osiguranja i čišćenja prostorije od četničkih bandi.

5. — *Zaključci:* U VII ofanzivi neprijatelj je upotrebio taktiku brzih prodora na glavnim pravcima sa motorizacijom i jačim kolonama, a na sporednim prodore sa više manjih kolona, u cilju zaobilaženja i obuhvata naših snaga. Upućivao je kroz

pošumljene (nepregledne) terene po više manjih kolona sa ciljem da iznenadi naše snage i da ih obuhvati s leđa. Na ovakvu neprijateljsku taktiku naše se snage nisu dovoljno snašle. Razlog za nesnalaženje su u glavnom nedostatci u obaveštajnoj službi i skoro nikakav rad izviđačkih odeljenja koja bi obavještavala o pravcima neprijateljskog pokreta i jačini, kao i pratila njihov daljnji pokret.

U primanju borbe sa ovakvim kolonama ista je bila frontalnog karaktera, nije se težilo postavljanju sa fronta neprijatelju manjih snaga, a sa ostalim djelom snaga da se teži zaobilaznom manevru.

U glavnom na sve nedostatke skrenuta je pažnja svim vojnim i političkim rukovodiocima u brigadama i odredima, koji su nedostatci razrađeni sa njima u prisustvu članova štaba ove divizije.

U borbi protiv četnika pokazalo se je kao najefikasnije dejstvo udarnih grupa. Dosadašnje dejstvo udarnih grupa prisililo je četničke snage da se povuku oko garnizona okupatora, jer su se osjetili nesigurni na ostalom terenu. Jedino su ostale rjeđe petorke na manje mjesta. Primjećeno je da su četnici osjetili za naše udarne grupe i njihov cilj te su u zadnje vrijeme vrlo oprezni.

Radi boljeg dejstva udarnih grupa iste trebaju biti manje od 30 boraca, dobro naoružane, kako bi se mogle što skrivenije kretati. Preduzeli smo formiranje ovih udarnih grupa kod svih naših jedinica, koje će moći samostalno dejstvovati protiv četnika. Jedino nam nedostaje jedna količina strojnica za njihove potrebe.

Napad naših snaga (jednog bataljona XV brigade) na Kozarac trebao je uslijediti sa snagama XI brigade. Međutim dijelovi XI brigade nisu uopšte učestvovali u ovom napadu, iako je zamjenik pomenute brigade bio kod štaba XV brigade i sporazumio se o načinu izvođenja ove akcije. Snage XV brigade prodrle su u Kozarac i ovladale većim djelom mjesta. Neprijatelj je dobio pojačanje te obuhvatnim dejstvom na naše snage odbacio iz Kozarca. Radi neučestvovanja u ovoj akciji djelova XI brigade, naši

su imali nepotrebne gubitke od 6 mrtvih i 6 ranjenih. Ovakvim postupkom XI brigade borci gube povjerenje prema drugoj brigadi, što se nepovoljno odražava prilikom akcija gdje je potrebna koordinacija između brigada. Mišljenja smo da je potrebno ispitati zašto XI brigada nije učestvovala u prednjoj akciji.[14]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik, sl. otsutan

Načelnik, kapetan, Nikola Prodanović s. r.

Komandant, pukovnik, sl. otsutan

Da je prepis vjeran originalu ovjerava

(M. P.)

načelnik štaba
p.pukovnik
Jovo Pavić

BR. 8

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH BRIGADA DA SE U REJONU FOČE PREBACE NA DESNU OBALU DRINE[1]

»AVALA«
4 jula 1944
u 22,45 časova

»DUNAVU«, »BOSNI« I »SAVI«[2]

U toku današnjeg dana od zore jedna neprijateljska grupa nadirala je sa obe strane Drine u pravcu Foče. Jačina tih neprijateljskih kolona bila je od po oko 150 ustaša i legionara. U toku borbi posle podne pa do mraka neprijatelj je odbijen

[14] Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije, u napadu na Kozarac tada su učestvovali 3. bataljon 11. brigade i dijelovi Kozarskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi dok. br. 9.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 47/1, k. 712.

[2] Vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 6.

u pravcu Ustikoline. Pred mrak je primećeno da je u Ustikolini pristizala cestom od Goražda jedna kolona od oko 200 vojnika.[3]

Na sektoru Mazlina — Mrežica nalazi se neprijatelj u jačini od 2.500 vojnika koji je glavninom došao od Sarajeva preko Crne Reke a manjim delom — izgleda — od Prače ili Renovice.[4] Sa ovom grupom delovi »Dunava« vodili su borbu u toku celog dana na severnim padinama Kreminskog Brda — Kolunskog Brda — Kremenac. Izgleda da ova grupa nastupa u dva kraka od Jabuke i Udovičića niz Kolunsku Reku i od Mazline preko Dobre Vode ka Mrežici i Miljevini.

Od pravca Oblja ka Kalinoviku danas su bile aktivne samo manje četničke grupe.[5]

U cilju izvršenja naših zadataka na sektoru Drina — Foča — Čajniče

naređujemo:

1. — »**Sava**« i »**Bosna**« prebaciće se na desnu obalu Drine.[6] »Dunav« će ostati na levoj obali Drine i dejstvovaće na komunikaciji Renovica — Goražde — Foča, na komunikaciji Kalinovik — Foča i na celom tom prostoru ka dolini r. Drine obezbeđujući sebi kao oslonac planinski teren južno od linije Kalinovik — Foča (Zelengora — Kmur).[7]

2. — »**Bosna**« će odmah prebaciti preko Drine jedan svoj bataljon i postaviti ga na desnoj obali Čehotine na prostor Orahovsko Brdo — Trovrh sa zadatkom neposredne rezerve na zatvaranju pravca od Osanice i Ustikoline ka desnoj obali r. Drine. Također odmah prebaciti sve neboračke delove »Bosne« i postaviti ih južno od Čehotine na prostor Crni Vrh — Dobre Vode.

Sve ostale delove »Bosne« rasporediti na desnoj obali Kolunske reke za zatvaranje pravca od Ustikoline, Kreminskog Brda i Jabuke u cilju obezbeđenja prelaska Drine kod Foče svim jedinicama »Save« i »Vukadina« sa X bataljonom. Predviđamo da će se prebacivanje jedinica »Save« i »Vukadina« završiti u toku 5 o.m. Posle ovoga i ti borački delovi »Bosne« otpočeće sa svojim prebacivanjem preko Drine.

3. — »**Sava**« će sa sadanjeg sektora odmah otpočeti pokret ka Foči i u toku noći i sutrašnjeg dana prebaciti se na

---

[3] Na prostoru s. Trnova, Goražda i Ustikoline tada su dejstvovale jedinice 8. posadnog zdruga i neke njemačke jedinice. Bliže o tome vidi dok. br. 180.

[4] Vidi dok. br. 154—157.

[5] Vidi dok. br. 6, napomenu br. 4.

[6] i [7] Vidi dok. br. 13, 27 i 40.

desnu obalu Drine, težeći da prebacivanje izvrši što hitnije. Po izvršenom prebacivanju postaviti se južno od Ćehotine na prostor Zubovići — Podluka — Kruščica — Zavajit. Na novoj prostoriji »Sava« će primiti i obezbediti »Vukadina« koji će se sa X bataljonom prebaciti sutra i smestiti u s. Zubovići. Na prostoru Zavajit — Čelebić nalaze se četničke bande, te u tom pravcu uputiti dva bataljona.

»Sava« će odmah odrediti jedinicu koja će u toku noći što bolje zarušiti cestu od Kalinovika ka Miljevini.

Cerovićevu jedinicu[8] ostaviti u Rataju gde će je primiti u svom sastavu »Dunav«. Kod Cerovića će ostati sva sprema i ubojni materijal koji je odvojen za »Dunav«.

4. — **»Dunav«** će ostati na levoj obali Drine na ranije označenoj prostoriji. Prema neprijateljskoj grupi Mazlina — Jabuka — Kolunska Reka zasada dejstvovati samo koliko je potrebno u cilju obezbeđenja prebacivanja jedinica »Save« i »Bosne«. U daljem radu dejstvovati ofanzivno na označenim komunikacijama i prostoriji koristeći bočno dejstvo, diverzantske akcije i veće udare na povoljne ciljeve i oslabljene posade. Svojim rasporedom i dejstvom onemogućiti ovaj teren za dejstvo četničkih jedinica.

Na Drini uzvodno od Foče na najpovoljnijem mjestu napraviti most ili splavove. Na tom mjestu obezbjediti — ako se naredi — prebacivanje jedinica »Dunava« na desnu obalu Drine.[9]

Cerovićevu jedinicu koja ostaje u Rataju primiti u svoj sastav i odmah se sa njom povežite

5. — Sve jedinice za vreme svoga prebacivanja preko Drine odrediće lice koje će organizovati najbrži mogući prelaz preko mosta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vaso Jovanović

---

[8] Odnosi se na Brdsku bateriju 1. proleterskog korpusa, čiji je komandir tada bio Jovan Cerović.

[9] Prva proleterska brigada prebacila se na desnu obalu Drine 4. jula 1944 (vidi izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944. u Arhivu VII, reg. br. 1 6, k. 712 A).

BR. 9

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U BOSANSKOJ KRAJINI OD 26. MAJA DO 30. JUNA[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA
St. pov. broj 286
Dne 4-VII-1944 godine.

ŠTABU V KORPUSA (OP)

Položaj

Mjesečni operacijski izvještaj dostavlja.

Izvještaj o akcijama ove divizije u mjesecu junu.

26-V-1944 O borbama koje su vođene 25 i 26 na pravcima prema Petrovcu izvjestili smo u zadnjem mjesečnom izvještaju.[2] Diverzantska četa Kozarskog odreda uz pomoć jednog dijela snaga istog odreda podbacila je [minu] na pruzi između Dobrljina i Bos. Novog[3] i tom prilikom uništeno je 7 vagona natovarenim sa šećerom, soli kao i vojskom. Tom prilikom neprijatelj je imao 12 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

27-V-1944 Pošto je neprijatelj od Krupe probio u pravcu B. Petrovca,[4] snage VIII brigade izvršile su pokret u pravcu Smoljane i Bravskog. U Smoljani nalazilo se 150 vojnika Njemaca sa 3 tenka (neprijatelj na koga je naišao štab divizije prilikom ovog pokreta). Snage VIII brigade prešle su u napad i neprijatelj je protjeran uz gubitke od 15 mrtvih i 10 ranjenih. Naši bez gubitaka. Plijen 100 metaka za pušku.

---

[1] Prepis original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/1, k. 769.

[2] Vidi knj. 26, dok. br. 25.

[3] Prema izvještaju Štaba Kozarskog NOP odreda od 25. juna 1944, na tom dijelu pruge podmetnute su dvije mine. Bliže o tome vidi knj. 25, dok. br. 214, napomenu br. 4.

[4] Vidi knj. 25, dok. br. 142 i 216.

28. V-1944 Snage 2 bataljona XI brigade vodile su borbu sa jačim neprijateljskim snagama koje su krenule u pravcu St. Majdana. Nakon 4 sata borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke 5 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 1 ranjen.[5] Istoga dana snage 3 bataljona iste brigade u Bačinu sukobile su se sa neprijateljem i nakon kratke borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke 2 mrtva. Naša 3 lakše ranjena. Snage Kozarskog odreda vršile su pretres kuća ustaških kod samog uporišta B. Novog i tom prilikom zarobljena su 2 željezničara, 6 kom. goveda i nekoliko komada vojničkih ćebadi.

29-V-1944 Jedan dio snaga VIII brigade napao je neprijateljsku kolonu koja je [išla] od Kozila za Drinić.[6] Gubitci neprijatelja su: 4 mrtva i 1 ranjen. Ubijena su tri konja. Naši bez gubitaka. Snage Kozarskog odreda na pruzi između Dobrljina i Voljinskog mosta dočekale su jednu neprijateljsku patrolu i ubile 4 neprijateljska vojnika.

30-V-1944 Na cesti između Bravskog Vaganca i Petrovca naišao je neprijatelj sa 1 tenkom i 1 kamionom. Kamion je naišao na minu i uništen je a tenk je vatrom iz protukolskog topa natjeran u bjegstvo prema Petrovcu. Također i 3 tenka koji su iz Petrovca pošli prema Vagancu, pobjegli su najvećom brzinom za Petrovac. Tu zasjedu postavile su snage VIII brigade, kojom prilikom je ranjen 1 neprijateljski vojnik, zaplijenjeno 2 pištolja, 8 pari odjela, 5 pari cipela, 2 para čizama, 2 ćebeta, 400 kgr. konzervi, 150 kgr. čokolade. Kamion je spaljen. Oko 12 sati istoga dana neprijatelj je krenuo sa motorizacijom i pobočnicama od Vaganca za Petrovac.[7] Pobočnice su sačinjavali pješaci. Desna neprijateljska pobočnica je dočekana i odbačena na cestu uz gubitke 13 mrtvih i 7 ranjenih. Borbu je vodio 1 bataljon VIII brigade. Protukolskim topom tučena je motorizacija i tom prilikom oštećeno: 1 tenk, 1 oklopna kola, 1 kamion, 2 moto-

---

[5], [9] i [36] Borba je, vjerovatno, vođena protiv dijelova njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« (vidi knj. 25, dok. br. 125 i knj. 26, dok. br. 108).

[6], [7] i [8] O neprijateljskim snagama na tom prostoru vidi knj. 25, dok. br. 111, 112, 125 i 137.

cikla, 1 kamion je uništen. Istovremeno je jedna neprijateljska manja kolona sastavljena od pješaka pokušala da obiđe lijevo krilo 1 bataljona, ali dočekana je od strane 3 bataljona iste brigade i odbačena uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. Naši gubitci 1 ranjen. Snage 3 bataljona XI brigade postavile su zasjedu neprijatelju na komunikaciji Prijedor — Kozarac gdje su dočekale neprijateljsku jaču kolonu. U borbi koja je trajala oko 2 sata neprijatelj je imao oko 24 mrtva i 8 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

31-V-1944 Noću između 30 i 31 maja snage VIII brigade pretresale su Srneticu. Neprijatelj je u svojim rukama držao vrh Srnetice, želj. stanicu Srnetica,[8] a na ostalim mjestima neprijatelja nije bilo. Oko 10 sati 31-V- neprijatelj je krenuo sa motorizacijom i pobočnicama od Vaganca za Petrovac. Sukobio se sa snagama 1 bataljona VIII brigade. Jednovremeno neprijatelj je pošao na Pločevac i u Mijačicu. Borba na cesti vodila je se do 16 sati, kada je neprijatelj odstupio u Bravsko. U toku noći snage VIII brigade krenule su prema neprijatelju na Pločevcu, ali se je neprijatelj sa Pločevca i Mijačice povukao u Bravsko. Neprijateljski gubitci 14 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci 2 ranjena i 3 nestala. U toku noći 31-V- i 1-VI- neprijatelj je bio prinuđen da napusti Bravsko i povuče se u pravcu Petrovca. Snage Kozarskog odreda sa jednim djelom izvršile su pretres ustaških kuća u s. Buljuku kod Bos. Novog. Tom prilikom uhvatili su 3 željezničara, zarobili 18.000 kuna, 2 bicikla, 2 fotoaparata, 25 kgr. masti, 9 vojničkih ćebadi, 3 šinjela i nešto ostale vojničke spreme.

1-VI-1944 Neprijatelja koji je izašao na Mijačicu protjerale su snage VI brigade. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih. Naši bez gubitaka. Jedan dio snaga XI brigade vodio je borbu sa jednom neprijateljskom zasjedom kod s. Rijeke. Gubitaka nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani. Zasjeda je protjerana. Plijen 3 kgr. eksera, 10 kgr. brašna i 1 šatorsko krilo. Zasjede Kozarskog odreda više same Dubice ubile su 8 neprijateljskih vojnika i više ranile. Naši bez gubitaka.

2-VI-1944 Zasjeda VI brigade na cesti između Bihaća i B. Krupe dočekala je i uništila 2 neprijateljska automobila. Ubijen je 21 Njemac. Plijen 3 karabina, 1 pištolj, 1000 metaka i još nekih sitnih stvari. Naši bez gubitaka. Neprijatelj je u jačini oko 700 vojnika pješadije krenuo pravcem Petrovac — Suvaja — Voćenica — Vranovina — Marjanovića Dol i jednim je dijelom izašao u šumu iznad zaseoka Kerkezi. a sa ostalim snagama zaposjeo je Gradinu, k. 1055. 4 bataljon VIII brigade u 13 časova napao je neprijatelja i u četvorosatnoj borbi uspio ga potjerati sa položaja koji je bio zaposjeo u pravcu Suvaje.[9] Neprijateljski gubitci 28 mrtvih i 34 ranjena. Plijen 1 šarac, 2 karabina, 400 metaka, 4 pari odjela, 1 par cipela, 1000 metara kabla. Naši gubitci 1 mrtav i 2 ranjena. U naknadnoj borbi od neprijateljske artiljerije imali smo još dva lakše ranjena. Snage Kozarskog odreda i Diverzantska četa istog odreda podbacile su mine i postavile zasjedu na neprijateljski voz između Prijedora i Svodne, kojom prilikom je uništeno eksplozijom mine 2 vagona i 3 zapaljena. Ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika, 3 ranjena i 3 zarobljena. Zaplijenjeno je: 3 karabina, 10.000 šibica i cigareta i nešto živežnih namirnica. Porušeno je oko 50 m. želj. pruge.[10] Druge snage istog odreda zarobile su 2 domobrana, koji su se prijavili u našu vojsku. Zapljenjena su 2 karabina i 1 pištolj. Timarski odred uhvatio je jednog četnika u Piskavici. Zaplijenjeno je nešto soli, 4 para cipela.

3-VI-1944 Snage 2 bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem koji je pošao iz Ljubije u pravcu naših položaja. Nakon 2 sata borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 mrtva, 20 ranjenih i 2 živa zarobljena.

Plijen 2 karabina i 500 metaka. Na našoj strani bez gubitaka.

Na minu koju su postavili diverzanti Podgrmečkog odreda na pruzi Blagaj — Svodna naišla je

---

[10] i [15] Prema dnevnom izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 5. juna 1944. u tim je akcijama zapaljeno 5 vagona i 3 oštećena. Tom prilikom je poginuo jedan ustaški poručnik i jedan domobran je zarobljen (Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 39).

neprijateljska patrola. Poginula su 2 neprijateljska vojnika i uništeno 50 m. pruge. Saobraćaj obustavljen 24 sata. Istoga dana eksplodirala je i mina između Otoke i Blatne i od mine je poginuo 1 i 1 ranjen neprijateljski vojnik. Uništen je most na kome je mina bila postavljena. Saobraćaj je bio obustavljen 24 sata. Neprijatelj je upao u Trebovljane i Bistricu i spalio 23 kuće, pobio nešto civilnog stanovništva. Dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda primio je borbu ali zbog nadmoćnosti neprijatelja morali su se povući. Kada je našim snagama stigla pomoć, neprijatelj se je povukao bez gubitaka. Naši također bez gubitaka. Neprijatelj je došao iz Orahova i Dubice. Snage Bihaćkog bataljona[11] sačekale su u zasjedi na cesti Vrtoče — Gorijevac neprijateljsku kolonu od 30 kamiona, kojom je prilikom uništen jedan kamion. Ubijeno i ranjeno je 30 neprijateljskih vojnika. Istoga dana snage Drvarskog bataljona[12] napravile su zasjedu na cesti Vrtoče — Petrovac. U istoj zasjedi uništen 1 kamion i 1 oštećen. Ubijeno 25 neprijateljskih vojnika.

4-VI-1944 1 bataljon VI brigade na liniji Crkveno — Pecka vodio je borbu sa neprijateljem (Njemci i četnici).[13] U toku ove borbe neprijateljski gubitci su 11 mrtvih i 16 ranjenih Njemaca i četnika. Među ubijenim četnicima bio je 1 oficir. Naši gubitci 1 ranjen i 1 potrešen od bacača.

Dio snaga Podgrmečkog odreda u zasjedi na Perićevom Gaju[14] sačekao je i ubio 2 neprijateljska vojnika. Naših gubitaka nije bilo. Diverzantska četa Gradiško-lijevčanskog odreda na pruzi Bos. Novi — Prijedor digla je u vazduh 1 neprijateljski voz. Uništena je lokomotiva i 5 vagona.[15] Neprijatelj je imao 32 mrtva i 36 ranjenih.

Naši bez gubitaka.

---

[11] i [12] Riječ je o bataljonima Drvarsko-petrovačkog NOP odreda.

[13] i [17] Odnosi se na dijelove borbene grupe 7. SS divizije »Princ Eugen«. Ova borbena grupa je 25. maja 1944. od Mrkonjić-Grada i Banje Luke, preduzela nastupanje ka Ključu i Mliništima, i jedan dio njenih snaga je na tom prostoru vodio borbe i u prvoj polovini juna (vidi knj. 25, dok. br. 111, 184, 187 i 188).

[14] i [21] Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

Timarski odred imao je sukob sa četnicima na Piskavici (brigada Mišić), zapljenjeno 2 para cipela, šinjel i nekih sitnih stvari. Žrtava nije bilo.

Snage Bihaćkog bataljona na cesti B. Petrovac — Bihać u Dubovskom uspjele su iz zasjede uništiti jedan kamion sa vojskom. Neprijateljski gubitci 20 mrtvih, 1 naš drug poginuo.

5-VI-1944 Dijelovi snaga 1 i 4 bataljona VI brigade vodili su borbu sa neprijateljem na cesti Mrkonjić[16] — Glamoč kod Jasenovih Potoka. U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci 7 ranjenih i 1 potrešen od bacača. Noću 4—5 dva bataljona VIII brigade postavili su zasjedu na cesti Krnjeuša — B. Petrovac. Zasjeda je potpuno uspjela, o čemu smo ranije podnijeli izvještaj. Gubitci neprijatelja 210 mrtvih i 240 ranjenih. Naši gubitci 4 ranjena i 2 mrtva. Plijena nije bilo. Uništena 12 kamiona punih vojske i municije.

Snage I bataljona XI brigade u selu Rakelićima proterale su četničku bandu. Zaplijenjeno 3 karabina, 140 metaka, 4 para cipela, 1 čizme i 2 opasača. Snage 4 bataljona iste brigade vršile su akciju na Islam Ljubiju. Akcija nije uspjela zbog slabe procjene jačine neprijatelja. U toj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih. Na našoj strani jedan drug lakše ranjen. Bilo je nešto sitnoga plijena. Uništena 2 mosta. Istoga dana uništena je jedna patrola, 1 Njemac ubijen, 1 zarobljen. Plijen 1 karabin, 1 pištolj, 50 metaka, 2 para cipela, 2 para odjela.

Drvarski bataljon napravio je zasjedu na cesti Vrtoče — Teočak. U istoj zasjedi uništen je jedan kamion. Neprijateljskih vojnika 45 mrtvih i ranjenih.

Istoga dana snage Petrovačkog bataljona napravile su zasjedu na cesti Oštrelj — Petrovac. Neprijatelj je bio u jačini 30 kamiona, 2 borna kola, 2 protukolska topa i 3 bacača plamena. Tom prilikom 16 kamiona sa vojskom napadnuti su žestokom puščanom i mitraljeskom va-

[16] Mrkonjić-Grad

trom i obasuti bombama. Za vrlo kratko vreme uništeno je 16 kamiona i neprijatelj je imao 120 mrtvih i više ranjenih. Do plijena se nije moglo doći zbog intervencije tenkova. 4 druga potrešena od bacača u toku akcije.

6-VI-1944 Snage 1 i 4 bataljona IV brigade vodile su žestoke borbe sa nadmoćnim neprijateljem na liniji Pecka — Busije. Za vrijeme ove borbe neprijateljski gubitci su 60 mrtvih i 67 ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva, 9 ranjenih i 2 potrešena od bacača. Plijen 7 pušaka, 2 para cipela, 1 šinjel i 500 komada puščane municije. Istoga dana 2 bataljon VI brigade vodio je borbu sa neprijateljem koji je nadirao cestom prema Ribniku. Neprijatelj je imao 12 mrtvih vojnika i 10 konja ubijeno.[17] Naši gubitci 5 ranjenih drugova. Snage 4 bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem koji je pošao iz uporišta Ljubija prema Miskoj Glavi. Borba je trajala oko 4 sata i neprijatelj je protjeran na polazne položaje.[18] U toj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubitci 1 poginuo i 1 lakše ranjen. Plijen 1 šatorsko krilo i 60 metaka.

Podgrmečki odred sa svim snagama izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Jovanić Brdo.[19]

Akcija nije uspjela. Neprijateljski gubitci su nepoznati. Naši gubitci 2 mrtva i 7 ranjenih. Zarobljen je 1 neprijateljski vojnik.

Snage Kozarskog odreda na pruzi Novi — Dobrljin sačekale su jednu neprijateljsku patrolu i tom prilikom ubile jednog podoficira i jednog vojnika. Zarobile 3 karabina, 1 pištolj i 2 vojničke spreme

7. VI. 1944 Patrola 3 bataljona XI brigade naišla je na neprijateljsku zasjedu u s. Mahovljanima, gdje je poginuo 1 naš borac.

Na pruzi Otoka — Blatna naišao je neprijateljski voz na minu. Uništena su 3 vagona sa vojskom i 1 vagon sa protuavionskim topom. Broj mrtvih iznosi oko 120, dok nam broj ra-

---

[18] i [23] Vidi knj. 26, dok. br. 131 i 133.

[19] Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno. Međutim, 28 km jugozapadno od Prijedora nalazi se s. Jovanići, te se, vjerovatno, odnosi na neko brdo u njegovoj blizini.

njenih nije poznat. Saobraćaj je bio obustavljen 48 sati.[20]

Snage Kozarskog odreda pravile su pretres u s. Černjevici.[21] Zaplijenjen je jedan vojnički telefon, 2 šinjela i 1 par cipela.

Jedan dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda na cesti B. Gradiška — Banja Luka napali su 1 neprijateljski kamion. Kamion je uspio izmaći. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka. U kamionu su bili Nijemci.

Timarski odred u s. Rakelićima odbio je napad četnika.

8. VI. 1944 Gradiško-lijevčanski odred prilikom osiguranja preko ceste Gradiška — Banja Luka vodio je borbu sa neprijateljem. Žrtava nije bilo, ranjena 3 civila.

Snage Timarskog odreda imale su borbu sa četnicima u s. Ćeli i Miljakovcima. Ranjena su 3 četnika i 1 četnik zarobljen sa puškom i ostalom ratnom spremom. Naš drug poginuo.

9. VI. 1944 Snage II bataljona XI brigade sukobile su se sa neprijateljem na Mikanovom Brdu. Borba je trajala 1 sat i neprijatelj je protjeran uz gubitke od 15 mrtvih i 6 ranjenih. Naši nisu imali gubitaka.[22]

Snage III bataljona iste brigade u sadejstvu sa snagama Kozarskog odreda izvršile su akciju na neprijateljsko uporište Kozarac. Borba je vođena 5 sati ali se uporište nije moglo zauzeti. U toj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubitci 1 lakše ranjen. 1 i 2 bataljon Podgrmečkog odreda postavili su zasjedu prema Egićima gdje je bio logor predstraže Nogine bande. Neprijatelj naišao i tom prilikom ubijeno 8 nepr. vojnika, zaplijenjeno: 1 karabin, 195 metaka, 2 šinjela, 2 odijela, 7 ćebadi, 3 ručne bombe, 2 ranca, 1 dvogled i ostalih sitnih stvari. Zapaljen je logor u kome je stanovala Nogina banda.[23]

Petrovački odred (bataljon)[24] vodio je borbu sa neprijateljem kod s. Smoljane. Neprijatelj je

---

[20] i [22] Vidi knj. 26, dok. br. 134.

[24] Petrovački bataljon Drvarsko-petrovačkog NOP odreda se u dokumentima ponekad naziva i Petrovačkim odredom.

bio u jačini od 700—800 vojnika i nadirao je od Petrovca. Neprijatelj je ušao u selo i spalio nekoliko kuća. Pri povlačenju neprijatelja za Petrovac mi smo ponovo stupili u borbu. Neprijatelj je imao 3 mrtva. Naši bez gubitaka.

Noću 9/10 juna dijelovi Drvarskog i Bihaćkog odreda (bataljona)[25] vodili su borbu na Dubovskom, tu su sačekali u zasjedi neprijateljsku kolonu od 30 kamiona i tenkova. Ubijeno je i ranjeno 30 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka.

10. VI. 1944 Jedan dio snaga VI brigade iznenadio je neprijatelja na k. 1083, brdo zvano Visoko. Uspjeli su da se privuku neprijatelju na blisko otstojanje a da nisu bili primećeni i otvore mitraljesku vatru, pobacaju bombe i ubiju 45 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen se nije mogao izvući zato jer je neprijatelj brzo intervenisao. Zasjeda VIII brigade napala je jedan neprijateljski voz na pruzi između Otoke i Blatne. Voz je stao. 4 nepr. vojnika skočila u Unu i ugušila se. Neprijatelj je imao gubitaka i u vozu. Naši bez gubitaka. Zarobljen je jedan željezničar. Istoga dana jedna četa 2 bataljona VIII brigade vodila je borbu sa jednom satnijom kod Teočaka. Neprijatelj je odbačen na polazne položaje uz gubitke od 3 mrtva i 3 ranjena. Plijena nije bilo. Naši bez gubitaka.

Jedna četa Bihaćkog bataljona dočekala je u Podkršu i Lipi neprijateljsku patrolu od 20 vojnika. Ubijeno je 9, ranjeno 8 a zarobljen 1 vojnik. Zaplijenjeno: 6 pušaka, 100 metaka, 2 pištolja i nešto vojničke spreme. Naš 1 lakše ranjen.

11. VI. 1944 Jedan dio snaga VIII brigade napadnut je od strane neprijatelja u Teočaku. Pred nadmoćnijim neprijateljem naši su se morali povući i u povlačenju ubili su 2 neprijateljska vojnika, dok je naš 1 ranjen. Snage 4 bataljona XI brigade vršile su akciju [na] četničke bande u s. Baltine Bare. U toj akciji zarobljena su 2 četnika. Naši bez gubitaka. Zaplijenjen je jedan karabin, 2 brdska kazana, 1 šinjel i 1 cipele. Zasjeda Podgrmečkog odreda ubila je 1 četnika

[25] Bihaćki bataljon Drvarsko-petrovačkog NOP odreda se u dokumentima ponekad naziva i Bihaćkim odredom.

na Novskoj Planini.[26] Snage Kozarskog odreda odbile su neprijateljski napad na Poštu Brdo. Zarobljena su 3 konja.
Snage Gradiško-lijevčanskog odreda vodile su borbu u s. Šimićima. Ubijeno je 8 legionara. Zbog premoći neprijatelja naše su se snage povukle. Patrola Petrovačkog bataljona zarobila je na Bravskom jednog Talijana fašistu. Zaplijenjena je 1 krava i tele, koje je Talijan opljačkao i gonio cestom za Petrovac.

12. VI. 44 Noću 11/12 juna snage VIII brigade postavile su zasjedu na cesti Otoka — Blatna. 12. VI u 7 sati i 20 minuta naišla su od Otoke za Novi 2 tenka srednje tonaže, 1 borna kola i 1 kamion. 1 tenk je oštećen minom, kojeg su kasnije borci mineri raznijeli eksplozivom. Od iste mine oštećena su i borna kola. Posada tenkova je poslije kraće borbe napustila tenkove i pobjegla. Borci su sada zapalili i drugi tenk. Kamion je pokušao pobjeći prema Novome ali je dočekan od desnokrilne patrole (zasjede) i uništen, te nekoliko neprijateljskih vojnika koji su bili u njemu ubijeno.[27] Poslije borbe, kada je rastjerana posada tenkova, kidana je pruga. Neprijateljski gubitci: 12 mrt., 8 ranjenih. Naši gubitci: 2 ranjena. Uništeno 2 tenka, 1 kamion, 1 borna kola su oštećena. Zaplijenjeno 2 šarca, 1250 metaka za karabin, 1 pištolj, 1 par čizama. Prilikom ove borbe neprijatelj je pokušao intervenisati iz uporišta Stražbenica ali je naišao na našu zasjedu te se uz gubitke od 4 mrtva i 8 ranjenih povukao na polazni položaj. Naši bez gubitaka.

Zbog neopreznosti došlo je do sukoba patrola Podgrmečkog odreda i diverzanata istog odreda i tom prilikom poginuo je 1 vodnik i 1 politički delegat ranjen. Patrola Kozarskog odreda pred samom Kostajnicom uhvatila 1 ustašu i 1 kulturbundovca.
Snage Gradiško-lijevčanskog odreda u neposrednoj blizini Dubice vodile su borbu sa ustašama. Ubili 6 i ranili 7 ustaša. Naši bez gubitaka. Zarobljen 1 karabin, 1 odijelo i 8 komada volova.

---

[26] Na karti 1 : 100.000 ta planina nije nađena.
[27] Vidi knj. 26, dok. br. 137.

Snage Bihaćkog bataljona vodile su borbu sa neprijateljem koji je iz uporišta Vrtoče, Tarkovac, Koviljača nastupao prema Prkosima. Kolona koja je išla od Tarkovca dočekana je u zasjedi. Ubijeno je i ranjeno 10 neprijateljskih vojnika.[28]

13. VI. 44 Noću između 12. i 13. VI, II bataljon VIII brigade napao je neprijateljsko uporište Koviljaču (k. 854), zapadno od ceste Bihać — Petrovac. Neprijatelj je saznao za napad i pripremio se. Uporište nije likvidirano. Neprijatelj je prije napada sakrio neke snage u šumu u namjeri da nas napadne s leđa. Gubitci neprijatelja 18 mrtvih i 24 ranjena. Naši gubitci 1 mrtav i 4 ranjena.

Istoga dana nepr. je sa jakom kolonom od preko 200 kamiona, tenkova i drugih motornih vozila pod zaštitom pješadije i artiljerije prebacivao svoje ranjenike za Bihać. Snage VIII brigade vodile su cijeli dan borbu sa neprijateljem i otežavale mu prebacivanje. Od mina uništeni su 1 tenk i 1 kamion. Gubitci neprijatelja bili su 9 mrtvih i 24 ranjena. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo. Oslobođeno 30 žena i djece iz okolnih sela Vrtoča i Teočaka koje su Nijemci bili potjerali za Bihać. Istu noć od istih snaga napadnuta je nepr. kolona koja se je kretala od Petrovca prema Bihaću u jačini od oko 70 motornih vozila. Plotunom je ubijeno 5 i ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.[29] Diverzantska četa Kozarskog odreda na pruzi Dobrljin — Novi uništila sa eksplozivom 50 m. želj. pruge. Saobraćaj prekinut je 6 sati.

14. VI. 44 Patrole III bataljona XI brigade sukobile su se sa neprijateljskim patrolama kod s. Vranića. U toj borbi ubijen je 1 neprijateljski vojnik, a na našoj strani dva druga ranjena. Plijen: 12 okvira za puškomitraljez.

Snage Podgrmečkog odreda vodile su borbu sa 200 neprijateljskih vojnika kod s. Rašće. Borba je trajala 5 sati. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika, među kojima i jedan njemački oficir.

Gradiško-lijevčanski odred vodio je borbu sa ne-

---

[28], [29] i [30] Vidi knj. 26, dok. br. 135, 136, 137 i 139.

prijateljem 4 sata kod Topole i uspio spasiti 5 savezničkih avijatičara koji su morali da iskoče iz oštećenog aviona.[30] Gubitci neprijatelja nepoznati. Naši bez gubitaka.

15. VI 1944. U sukobu sa neprijateljem kod Alana u blizini Krupe snage VIII brigade ubile su 2 a ranile 6 neprijateljskih vojnika.

Snage Bihaćkog bataljona, prilikom osiguravanja ceste za prebacivanje ranjenika iz 6 ličke divizije, vodile su borbu na cesti Bihać — Petrovac, na Dubovsku sa neprijateljem, koji je naišao u jačini od 100 vojnika i 10 kola. Borba se vodila 1 sat. Ubijeno je 30 neprijateljskih vojnika. Ubijena su 4 neprijateljska konja, a više ih je ranjeno. Svi ranjenici su sretno prebačeni preko ceste.

16. VI 1944 g. Snage I i IV bataljona VI brigade napravile su zasjedu na cesti Petrovac — Oštrelj, na koju je naišla neprijateljska kolona sa 17 motornih vozila, od kojih tri kamiona sa vojskom, a ostali ratni materijal, hrana, municija i ostalo. U toku pola sata uništena su sva motorna vozila, među kojima je bio i jedan blindirani automobil, kao i sav materijal koji su vozili. Evakuacija materijala nije se mogla izvršiti iz razloga što je neprijatelj u jačini jedne satnije, koja se nalazila na Oštrelju, udario sa leđa.[31] U ovoj zasjedi ubijeno je 60 neprijateljskih vojnika i nepoznat broj ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 5 ranjenih. Plijen 3 šatorska krila, 2000 puščanih metaka, 5 pari odijela, 7 torbica, 6 karabina, 8 ćebadi, 1 nišanska sprava i 5 doboša municije.

Zasjeda VIII brigade na cesti Krupa — Perišića Zid pobila 18 ustaša od prvog plotuna. Ustaše su bile iznenađene, išle su neoprezno, računajući da se nalaze na sigurnoj teritoriji. Oružje nije pokupljeno jer je neprijatelj odmah intervenisao iz obližnjih uporišta. Naši bez gubitaka. Istog dana od mine, koju su postavili mineri VIII brigade, uništen je jedan tenk na cesti Bos. Krupa — Novi.

---

[31] Na Oštrelju je u to vrijeme bila jedna četa 3. bataljona 384. puka 373. legionarske divizije »Tigar« (vidi knj. 26, dok. br. 108).

Dio snaga Gradiško-lijevčanskog odreda sukobio se sa neprijateljem u Lijevče polju i tom prilikom ubijeno je 6 Njemaca i 4 ranjeno. Zapljenjeno je jedan šarac, jedan motocikl, 1 kola sa konjem i 1000 metaka.

Snage Bihaćkog bataljona dočekale su neprijatelja kod Gorijevca u zasjedi. Neprijatelj je bio u jačini jedne satnije. Nepr. je imao mrtvih i ranjenih, broj nije utvrđen. Naši gubitci jedan lakše ranjen.

17. VI. 1944 g. Snage VIII brigade napale su na jednu kolonu od kamiona i tenkova koja se kretala od Petrovca za Bihać. Vatra je otvorena iz veće daljine. Neprijatelj je imao gubitaka, koliko još nije poznato.

Snage III bataljona XI brigade u sadejstvu sa snagama Kozaračkog odreda i diverzantske čete Gradiško-lijevčanskog odreda digle su u zrak sa tri nagazne mine jedan neprijateljski voz na pruzi između Volinjskog mosta i Dobrljina.[32] Tom prilikom uništena je jedna lokomotiva, 11 vagona, 1 tenk i 3 kamiona. Pošto je neprijatelj imao u vozu još tri tenka a i ubrzo mu stigla pomoć od dva blindirana vlaka, te stoga razloga voz se nije mogao preuzeti. Od naših mina a i u borbi koja je vođena poginulo je 40 neprijateljskih vojnika kao i više ranjenih. Naši su imali 4 ranjena.

Timarski odred u zasjedi prema Ivanjskoj zaplijenio je 66 kom. ustaških ovaca.

18. VI. 1944 g. Zasjeda VI brigade na cesti Petrovac — Bihać otvorila je vatru na jednu veću nepr. kolonu. Ubila 10 nepr. vojnika, i 1 konja. Naši gubitci 2 lakše ranjena, plena nije bilo.

Snage VIII brigade postavile su zasjedu na k. 725 — Gorijevac. Naišla su 4 nepr. kamiona od Bihaća, gde su 2 oštećena i ubijeno 15 neprijateljskih vojnika a ranjeno 20 vojnika. Nepr. je brzo intervenisao te se nije moglo više učiniti.[33] Istoga dana II bataljon VIII brigade vodio je borbu sa Prvom satnijom 1. bojne 1. lov. pukov. na Crnom vrhu (k. 850). U borbi je neprijatelj

---

[32] i [33] Vidi knj. 26, dok. br. 98 i 140.
[33] Vidi knj. 26, dok. br. 141 i 144.

imao 2 mrtva i 6 ranjenih. Neprijatelj koji je bio pošao u Doljane radi[34] brzo je pobegao izbegavajući da se [i] lakše angažuje. Na minu koju su postavili diverzanti Podgrmečkog odreda naišao je jedan voz. Lokomotiva je izbačena iz šina i oštećena sa još tri vagona. Vod koji je bio u zasjedi otvorio je vatru na neprijateljske vojnike koji su bežali iz srušenog voza. Nepr. gubitci 40 mrtvih i ranjenih.

Ustaška banda iz Kostajnice upala je na teren oko Komplenca i Klekovaca, i zahvaljujući tome što je četa Kozarskog odreda bila na terenu, na zadatku u Lijevče polju, uspelo je neprijatelju da pohvata nekoliko porodica, koje je pobio i kuće popalio. Neprijatelj je koristio ustaše domorodce iz Bačina koji poznaju taj teren. Čim su naše snage pristigle, neprijatelj se je povukao.

Diverzantska grupa Gradiško-lijevčanskog odreda na pruzi B. Novi — Prijedor uništila je jednu lokomotivu i 8 vagona. Gubitci neprijatelja nepoznati, naši bez gubitaka. Snage Drvarskog bataljona vodile su borbu na cesti Oštrelj — Drvar. Neprijatelj je naišao sa jednom jačom patrolom gde su ih naše snage dočekale. Ubijen je jedan neprijateljski vojnik, dok ih je nekoliko ranjeno. Zarobljeno je 800 metaka i 45 tromblonskih granata. Naši bez gubitaka.

19. VI. 1944 U 5 sati ujutru u Dubovsko naišla je satnija 1 bojne 1 lovač. pukovnije na zasjedu 2. bataljona VIII brigade. U borbi je ubijeno 32 neprijatelja i ranjeno 25. Naši gubitci 1 mrtav i jedan lakše ranjen. Plijen 3 talijanska puškomitraljeza, 1 strojnica, 2 pištolja, 800 metaka i 5 pari odela. Zarobljena 3 nepr. vojnika.

Istoga dana uveče na zasjedu koju su postavile snage 4. bataljona VIII brigade na cesti Otoka — Blatna naišao je jedan kamion sa 15 Nemaca i 2 domobrana. 7 Nemaca je ubijeno a 7 ih je skočilo u vodu gde se je i udavilo. Kamion je spaljen. Plijen: jedna radio-stanica neispravna, 10 karabina i jedno odelo, 3 šatorska krila, 1 par čizama i drugih sitnih stvari kao i 52.700 kuna.

---

[34] Tako je u originalu. Vjerovatno treba: radi izviđanja i pljačke.

Zarobljen je jedan domobran i jedan nadcestar. Neprijatelj je pokušao intervenisati od brda Jovanića ali je odbijen. Naši gubitci 1 ranjen. Obavještajni oficir I bataljona naišao je na neprijateljsku zasedu u s. Volaru, gde je ranjen i živ zarobljen od strane neprijatelja.

Snage III bataljona XI brigade sukobile su se sa neprij. u s. Vranić, gde je ubijeno 3 neprijateljska vojnika. Naši gubitci 1 poginuo. Diverzanti Podgrmečkog odreda postavili su minu na pruzi Blatna — Rudica. Uništen je jedan voz — 1 lokomotiva i 5 vagona sa vojskom i civilima. Gradiško-lijevčanski odred zarobio je jednoga domobrana.

20. VI. 1944 Noću između 20 21 juna mineri VIII brigade koji su došli da ruše prugu između Otoke i Blatne — poginula su trojica jer im je mina eksplodirala u ruci.

3 bataljon XI brigade na komunikacijama Banja Luka — Prijedor vodio je borbu sa neprijateljskom kolonom i tom prilikom ubio 13 a ranio 11 nepr. vojnika, među njima i jednog oficira. Naši bez gubitaka. Kod same Gradiške patrola Gradiško-lijevčanskog odreda ubila je 1 nepr. vojnika.

21. VI. 1944 Snage prvog bataljona VI brigada vodile su borbu sa 70 četničkih bandita u G. i D. Vođenici. Naši su ih gonili prema Petrovcu i naneli im gubitke od 9 mrtvih i 10 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

Noću između 21/22 juna 1 i 2 bataljon trebali su izvršiti napad na neprijateljsko uporište Tarkovac. Nepr. je u zadnji čas dobio pojačanje te su naše snage otstupile. Iste noći od mine koju su postavile iste te snage uništen je 1 tenk. Naša 2 druga ranjena.

Snage XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem iz Ljubije kod Tromeđe, Runjevice i Oštre luke. Na svim pravcima neprijatelj je odbačen uz gubitke: 31 mrtvi i 21 ranjeni. Naš 1 ranjen.[35]

Jedna desetina Podgrmečkog odreda dovukla se jutrom rano do na 400 metara neprijateljskom uporištu i prilikom postrojavanja neprijatelja

ispucala na njih i tom prilikom ranila 7 vojnika. Naši bez gubitaka.

Petrovački vojni okrug vodio je borbu sa neprijateljem u Bukovači. Neprijatelj je bio jak 200 vojnika, naši su ih stjerali do grada do na 1 km. Ubijeno je 12 nepr. vojnika i 9 ranjeno. Zarobljen je 1 podoficir. Zaplenjena 2 mala talijanska bacača, nešto municije i 1 puška. Naš 1 ranjen.

Istoga dana Bihaćki odred vodio je borbu sa četnicima koji su od Vođenice išli prema Vranovini. Četnika je bilo oko 100. Nakon duže borbe isti su protjerani, ubijena su 2 a ranjeno 5 nep. vojnika. Naš 1 ranjen.

22. VI. 1944 Snage 1 i 3 bataljona VI brigade postavile su zasjedu na komunikaciji Petrovac — Vrtoče — k. 625. Neprijatelj je u jačini od 125 vojnika naišao na zasjedu. Borba je trajala 2 sata. Ubijeno je 80 neprijateljskih vojnika i 23 zarobljeno. Naši gubitci: 1 mrtav i 7 ranjenih. Plen 6 puškomitraljeza, 32 puške, 11 pistola, 3 raketna pistola, 6 strojnica, 1 bacač, 50.000 metaka, 25 ručnih bombi, 2 aparata za pronalaženje nagaznih mina, 3 kare i sva sprema minerskog voda.[36] Jedna desetina Podgrmečkog voda dočekala je u zasjedi neprijateljsku patrolu kod Vitasovaca. Ubijeno je dva neprijateljska vojnika. Snage Gradiško-lijevčanskog odreda sa snagama komande područja i I artileriskog diviziona izvršile su čišćenje s. Šimića i Mičija. Tom prilikom ubijeno je 12 legionara a 6 ranjeno. Zaplenjeno 2 karabina i 2 spreme.
Snage Timarskog odreda vodile su borbu sa muslimanskim četnicima.[37] Ubijeno je 10. Zarobljen 1 karabin, 130 metaka i sprema. Pored ubijenih neprijatelj je imao još i ranjenih 4.

23. VI. 1944 Snage VI brigade vodile su celi dan borbu sa neprijateljem koji je sa jakim snagama krenuo od Petrovca prema Smoljani.
U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 mrtvih i 14 ranjenih. Naša 4 ranjena, plijena nije bilo.

Snage XI brigade vodile su borbu na Tromeđi. Neprijatelj je imao oko 12 mrtvih i 15 ranjenih.

---

[37] Odnosi se na muslimansku miliciju.

Na našoj strani 1 teže ranjen. Istoga dana snage 3 bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem na komunikaciji Prijedor — Kozarac. Neprijatelj je imao 7 mrtvih, naši bez gubitaka.
Snage Timarskog odreda ubile su jednog ustašu.

24. VI. 1944 U toku noći 23/24 juna snage 3. bataljona XI brigade postavile su dve nagazne mine na pruzi Prijedor — Brezičani. 24. je naišao [voz], uništena je jedna lokomotiva i 8 vagona punih neprijateljske vojske. Plijena nije bilo. Došlo je do sukoba patrola Kozarskog odreda i neprijatelja iz uporišta Martin brdo. Naši bez gubitaka. Kod neprijatelja neznatni.[38]
Udarna grupa Drvarsko-petrovačkog odreda zarobila je — legionara kod Drvara.

24. VI. 1944[39] Zasjeda 1. bataljona VIII brigade kod crkve u s. Lipi uništila je 1 nepr. kamion. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika i 1 ranjen a 2 zarobljena. Naši gubitci 1 ranjen i 1 mrtav. Plijen 2 talijanska puškomitraljeza, 1 strojnica, 6 karabina, 1 pištolj, 9 pari odela i 1300 metaka.
Udarna grupa Drvarsko-petrovačkog odreda vodila je borbu u Šipovljanima sa 60 četnika. Četnici su odbijeni uz gubitke 1 mrtav i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

Jedinice ove divizije u toku mjeseca juna imale su:

1) Gubitke	a. Neprijateljski:	1607	ubijenih
		873	ranjena
		63	zarobljena
		2543	izbačena iz stroja.
	b. Vlastiti:	33	poginula
		128	ranjenih
		8	potrešenih od bacača
		10	zarobljenih-nestalih
		174[40]	izbačenih iz stroja.
2) Plijen	a) Oružje:	pušaka 107, p. mitraljeza 14, malih bacača 3, strojnica 10, pištolja 27, raketnih pištolja 3, ručnih bombi 49, šarac 1.	

[38] Vidi knj. 26, dok. br. 148.
[39] Vjerovatno omaška. Treba: 25. VI 1944.
[40] Zbir je pogrešan. Treba: 179.

b) Municija: puščane municije 18.080 kom., tromblonskih granata 40 kom.

c) Sprema: cipela 55, čizama 6, pari odela 68, ćebadi 34, šatorskih krila 25, šinjela 21, aparata za traženje mina 2, dvogleda 3, minerski alat za celi vod, radio-stanica 1, kabla 1 km., brdskih kazana 3, konja 9, bicikla 2, motorbicikla 2, fotoaparata 2, telefon 1, kola 1, kare 3.

d) Ostaloga: cigareta 31.000 kom., kuna 76.270, konzervi 400 kila, čokolade 150 kg., eksera 3 kg., goveda 13 kom., masti 25 kg., šibica 10.000 kom., ovaca 11 kom., soli 54 kg. i ostale sitne spreme, porcije, ranci, fišeklije, itd.

3) Napadnuto vozova 9.

Uništeno: vagona 51, lokomotiva 6, tenkova 7, kamiona 59, konja 31, automobila 3, protukolski top 1, šaraca 7, topova 3, pušaka 20, ćebadi 20, oklopna kola 1, mosta 3, želj. pruge 500 m.

Oštećeno: tenkova 1, oklopna kola 2, kamiona 4, motorcikla 2, vagona 3, lokomotiva 1.
Saobraćaj nije radio 120 sati.

4) Naročito: Oslobođeno 7 savezničkih avijatičara.
Oslobođeno 30 žena i djece koje je neprijatelj bio poveo u logor.

Raspored jedinica. Sadašnji raspored jedinica ove divizije [jeste] sledeći:

VI KNOU brigada sa tri bataljona nalazi se na prostoriji: Brdari — Oštra Luka — Briševo, sa zadatkom zatvaranje pravca Sanski Most — Prijedor, sprečavanja prodora na slobodnu teritoriju od pravca Ljubija — Prijedor, postavljanje zasjeda bandi koja je u zadnje vreme postala aktivna. Sa jednim bataljonom nalazi se na prostoriji Usorci — Omašica, na severnim padinama Behremaginice, sa zadatkom kontrolisanja desne obale Sane, prikupljanjem dezertera i protjerivanjem bandi.

VIII KNOU brigada sa tri bataljona nalazi se na prostorijama Risovac — Vranovina — Skakavac sa zadatkom delovanja na komunikacijama Petrovac — Bihać, pravljenjem zasjeda i sprečavanjem prodora na slobodnu teritoriju sa pravca Petrovca i Vrtoča. Sa jednim bataljonom na prostoriji Suvaja — Gudavac sa zadatkom sprečavanja prodora na oslobođenu teritoriju Krupe i zaštite žetve.

XI KNOU brigada nalazi se sa tri bataljona na prostoriji Tromeđa — Džigalovac — Stara Rijeka sa zadatkom zatvaranja pravca Ljubija — Sanski Most. Sa jednim bataljonom na sektoru Kozara sa zadatkom postavljanja zasjeda Novi — Prijedor i mobilizacija ljudstva na terenu Lijevče polje.

Odredi koji su pod komandom ove divizije nalaze se na starim položajima sa zadatkom očuvanja žetve na području Podgrmeča i Kozare koja je u punom jeku.

Diverzantne grupe 1 čete su na komunikacijama Kostajnica — Novi — Prijedor i Novi — Bihać, sa zadatkom postavljanja mina i rušenja nepr. saobraćaja, a koje su bile dosta aktivne za vreme sedme ofanzive.

Zaključci.

Neprijatelj, posle prodora Bihać — Drvar — Petrovac — Knin i Krupa — Petrovac, zaposedanjem garnizona na pomenutim komunikacijama u toku ovoga meseca bio je uglavnom defanzivan, dok je u nekim sektorima činio ispade u jačini jedne i dve bojne, najviše u cilju pljačkanja sela i odvođenja civilnog stanovništva. Naše jedinice, kako brigade tako i bataljoni, bile su uglavnom aktivne i u glavnom su se orijentisale na postavljanje zasjeda na komunikacijama Oštrelj — Bihać gde su postigle velike uspehe — specijalno bataljoni VI i VIII brigade. Prvih 15 dana neprijatelj je saobraćao kolonama koje su pratili 10 do 15 tenkova Prilikom naših zasjeda ti tenkovi su redovno ometali našu evakuaciju plena te su naši borci morali uništavati materijal. U poslednje vreme borci su upotrebljavali engleski eksploziv 808 kojega su metali i u topovske čaure sa kordom, kao i grude istoga, kojega su palili i bacali na kamione i tenkove. Isto sredstvo pokazalo se vrlo praktično i dalo vrlo dobre rezultate. Postavljanjem zasjeda naši rukovodioci došli su do izražaja, samo još uvek pojedinci bespotrebno istrčavaju, ne koriste zaklone. Slučaj iz VI brigade gde smo imali izbačena iz stroja tri komandanta bataljona za jedno izvesno vreme. Ovo se naročito dešava kod naših nižih rukovodioca počev od desetara pa do komandira, naročito kod zarobljavanja nekog plena i uništavanja kamiona, pretvaraju se u obične borce, zaboravljaju da su rukovodioci i, naravno, jedinice kod toga trpe nepotrebne gubitke.

Ekonomsko stanje. Pokreti koji su ove jedinice imale kao i borbe prošli mesec dana nisu dozvolili duže bavljenje u šumama a i obavještajna služba je podbacila tako da nisu imali uvek tačna obavještenja o kretanju i snazi neprijatelja, gde smo mogli polučiti još bolje uspjehe. Navodimo primer VI brigade u zasedi na cesti Petrovac — Oštrelj gde smo bili obavješteni da uopšte neprijatelja nema na Oštrelju. Međutim na Oštrelju se nalazila čitava jedna satnija koja je odmah intervenisala i došla zasedi za leđa i primorala naše borce da sav materijal koji su zarobili unište.

Primećuje se da naši štabovi, kako štabovi bataljona tako i brigada, za vreme obranbenih bojeva ne koriste dovoljno teško oružje i njihovo sadejstvo sa pešadijom. Ne posvećuju pažnju fortifikacijskoj izgradnji zaklona, ne koriste dovoljno prihvatne položaje. Povlačenje se ne vrši organizovano, ne koriste se zakloni za povlačenje ni maskiranje, što su obično razlozi gubitcima. Odgovornost i disciplina kod nekih štabova još nisu na dovoljnoj visini. Najvažnija pitanja kod nekih jedinica ove divizije su popuna brigada ljudstvom, ishrana, obuća i odjeća.

Zdravstveno stanje. Sanitet za vreme trajanja 7. ofanzive nije imao nekih naročitih nedostataka. Osetila se oskudica u pomanjkanju nosioca ranjenika, pošto su većinom bili novomobilisani, tako da se jedan dio osuo (dezertirao) svojim kućama. Bilo je nekoliko pojava dizenterije kao i jedan izvestan broj iscrpljenih boraca, kojima je bilo potrebno 10 do 15 dana odmora a zatim su se vratili u svoje jedinice.

Obuća i odjeća. U poslednje vreme naše jedinice primile su veći broj košulja, odijela i cipela, ali ipak su još potrebne velike [količine] a naročito odela i cipela.

Ishrana. Zbog čestih i naglih pokreta kao i iscrpljenosti kraja, ishrana jedinica nije zadovoljavala. Naročito oskudica u soli, žitu i varivu; potrebno bi bilo da se što prije pomogne dostavljanjem soli jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar p.pukovnik Dmitar Bajalica	Zamj. komandanta Roca[41]	Komandant pukovnik sl. odsutan

Dodatak izvještaju za juni.

26. VI. 1944 Diverzantna četa Podgrmečkog odreda digla je minom jedan neprijateljski most[42] na pruzi Oto-

[41] Uroš Bogunović Roca
[42] Pogrešno. Treba: voz.

ka — Blatna. Voz je bio transportni. Uništena je lokomotiva i tri vagona sa vojskom. Zasjeda XI KNOU brigade dočekala je neprijateljsku patrolu kod Briševa, k. 470 i ubila 4 neprijateljska vojnika. Istoga dana snage II bataljona XI brigade vodile su borbu sa neprijateljem u Ovanjskoj. Borba je bila žestoka i u toj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i 7 ranjenih. Na našoj strani jedan drug je teže ranjen. U toj borbi na osam mesta ranjen je nišandžija puškomitraljeza i neprijatelj je uspio da zarobi puškomitraljez. Gradiško-lijevčanski odred potopio je na reci Savi jedan ustaški brod koji je išao od Gradiške za Jasenovac i na njemu šlep sa materijalom. Ubijeno je 10 ustaša i 4 mašiniste. Istoga dana oslobođena su dva saveznička avijatičara između Orahova i Jasenovca, dok su dva pala neprijatelju u ruke. Jedna grupa Drvarsko-petrovačkog odreda napala je jednu grupu četnika i razoružala ih. Zapljenjeno je nešto spreme. Napad je izvršen na Spasovini kod Drvara.

27. VI. 1944 Došlo je do sukoba patrola Podgrmečkog odreda sa neprijateljskom patrolom. Ubijen je jedan neprijateljski vojnik i dva ranjena, naših gubitaka nije bilo. Gradiško-lijevčanski odred postavio je zasedu više Dubice. Naišli su savezнički avioni i ustaše su počele bežati iz grada i naišle su na našu zasjedu. Ubijeno je 9 a ranjeno 4 neprijatelja. Naših gubitaka nije bilo.

28. VI. 1944 Drvarsko-petrovački odred zarobio je dva neprijateljska vojnika kod uporišta Krčevina, cesta Bihać — Lapac. Isti su pripadali 10 pukovniji II gorskog zdruga.[43] Jedna desetina Podgrmečkog odreda privukla se neprijateljskom uporištu Čulića Brdo i ispucala na neprijateljske vojnike koji su bili u stroju. Broj žrtava nepoznat. Snage III bataljona XI brigade u sadejstvu sa jednim bataljonom XV brigade i jednog dela snaga Kozaračkog odreda napale su u toku noći neprijateljsko uporište Kozarac.[44] Napad nije uspio. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 8 ranjenih.[45] Naši su imali 7 ranjenih. U toku istoga dana

[43] Vidi dok. br. 101, objašnjenje br. 30.
[44] Vidi dok. br. 7.
[45] O neprijateljskim gubicima vidi dok. br. 155.

snage istoga bataljona dočekale su neprijateljsku kolonu na komunikaciji Prijedor — Kozarac i u borbi koja je trajala 1.30 neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih. Naši su imali jednog lakše ranjenog.

29. VI. 1944 Jedna desetina Podgrmečkog odreda privukla se neprijateljskom uporištu Čulića Brdu i ubila stražara. Izjutra rano na zasjedu IV bataljona VIII brigade naišla je iz Vrtoča neprijateljska kolona od oko 32 kamiona i tenka. U kratkoj borbi uništen je jedan kamion a oštećena jedna oklopna kola i dva kamiona. Uništeno je 50 neprijateljskih vojnika a i ranjeno oko 50. Kolona je vraćena natrag u Vrtoče. Istoga dana na zasjedu I bataljona VIII brigade naišla je neprijateljska pešadija jačine oko 50 vojnika a koji su imali za zadatak da poprave neku žicu. U borbi ubijeno je 7 a ranjeno 10 vojnika. Naši su imali dva ranjena.

30. VI. 1944 Snage VI brigade vodile su borbu na Briševu. Nakon duže borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke 11 mrtvih i 16 ranjenih. Sa naše strane jedan mrtav (drugarica) i drug lakše ranjen.

U toku ovih pet dana imali smo:

1) Gubitci:	a. vlastiti	1	poginuo
		12	ranjenih
	b. neprijateljski	146	ubijenih
		117	ranjenih
		3	zarobljena
		226[46]	izbačenih iz stroja.

2) Plijena nije bilo.

3) Uništeno: 1 voz (lokomotiva 1, vagona 3), motorni brod 1, šlep sa materijalom 1, kamion 1 i oštećena borna kola 1, kamiona 2.
Ostalo kao u mesečnom izveštaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta	Komandant pukovnik
p.pukovnik	major	Petar[47]
Dmitar Bajalica	Roca	

[46] Zbir je pogrešan. Treba: 266.
[47] Vojnović

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava

(M. P.) za šefa op. otsjeka
kapetan,
Miloš Kosobašić

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U JUNU U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE[1]

ŠTAB
XI DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Op. pov. br. 136/44
4. VII. 1944.

Mesečni operacijski
izveštaj dostavlja

ŠTABU 5. KORPUSA — OP.

I.

Izveštaj o akcijama ove divizije u junu mesecu:

1-VI-944. *Snage XII. brigade:* neke jedinice bile su napadnute od četničkih bandi u s. Živinice i Grlići. Neprijatelj je razbijen i protjeran. Ubijeno 1, ranjeno 3 i zarobljeno 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plen: 1 karabin, 50 metaka, 2 kazana, 1 konj.

Snage XIV. brigade srušile su dva mosta i na nekoliko mesta prekopale cestu Klašnice — Prnjavor. Iz zasede ubijen je 1 četnik i 2 ranjena. Plen: 1 karabin sa 20 metaka, 1 šinjel i 1 čizme.—

2-VI. *Snage V. brigade* prilikom pokreta prema željezničkoj pruzi Derventa — Doboj naišle su na

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 40/4, k. 866.

jaku neprijateljsku zasedu. Otstupile su na druge položaje. Naši gubitci: 1 mrtav, 4 ranjena i 3 nestala. Neprijateljski gubitci nepoznati.[2]—

3-VI. *Snage V. brigade* minirale su 1 voz. Ubijeno 6 ustaša. Gubitci 2 ranjena. Uništeno: 1 lokomotiva i 4 vagona.[3]

Snage XII. brigade: II. bataljon proterao miliciju iz sela Jakotina i Sokoline. Ubijeno 5 i ranjeno 7 ustaša. Gubitci: 1 mrtav. Plen· 2 puške, 70 metaka, 3 bombe, 1 konj i par cipela. — IV bataljon rasterao četnike u s. Hrvaćani i Drijen. Ubijeno 3 i ranjeno 2 bandita.

4-VI. *Snage V. brigade:* IV. bataljon izvršio je napad na četnike, u s. Vučje Brdo,[4] i potpuno ih rasterao. Ubijeno 10 i ranjeno 7. Plen: 3 puške. *Snage XIV. brigade* su u nekoliko zaseda ubile 5 četnika i 2 ranile. Gubitci: 2 ranjena. Plen: 3 karabina, 60 metaka, 2 para cipela, 2 koporana i 2 šinjela. — U s. Nožičko usled pomanjkanja benzina survao se neprijateljski avion. Avijatičari su umakli, demontirana su 2 mitraljeza call. 15 mm sa 600 metaka, neiskoristivi delovi aviona su zapaljeni.

Snage Vlašićkog P.O. izvršile su napad na četnički logor. Ubijeno je 10 četnika. Plen: 10 pušaka, 120 metaka, 2 šinjela i nešto arhiva.—

5-VI. *Snage V. brigade* odbile su napad neprijateljske kolone iz Cera i Lupljanice. Neprijateljski gubitci nepoznati.

Snage Motajičkog P.O. imale su okršaj sa četnicima. Jedan četnik je ranjen. Gubitci: 1 mrtav i 1 ranjen.—

6-VI. *Snage Prnjavorskog P.O.* zarobile su 1 četnika. Plen: 1 pištolj i 2 bombe.

7-VI. *Snage V. brigade* sukobile su se sa dve domobranske bojne, IV. lovačke pukovnije, na liniji Pojezna — Cerani. Neprijatelj je imao veće gu-

---

[2] Riječ je o dijelovima 4. lovačke pukovnije (vidi knj. 26, dok. br. 153).

[3] Vidi knj. 26, dok. br 127.

[4] Vjerovatno se odnosi na Vučju planinu.

bitke ali se nije dao proterati. Naši bez gubitaka.[5]

Snage Motajičkog P.O. izvršile su napad na grupu četnika u selu Lepenici i potpuno je razbile. Ubijeno je 3 i ranjen 1 bandit. Naši bez gubitaka.

8-VI. *Snage V. brigade* su odbile napad neprijateljskih snaga sa Pojezne i Cerana. Ubijeno je 40 i ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. — Delovi I. bataljona su na Gojakovcu ubili 4 četnika i zaplenili 4 karabina. — Jedna neprijateljska bojna pojavila se u s. Ukrinici sa pravcem nastupanja prema Čečavi.[6]

Snage Tešanjsko-teslićkog P.O. su uz borbu otstupile pred neprijateljskom bojnom, koja je nastupala iz Teslića prema s. Ukrinici. Ubijen 1 i ranjeno 5. Gubitci: 2 ranjena.— U jednoj zasedi zaplenjene su 2 puške i 300 metaka.

9-VI. *Snage V. brigade:* I. i II. bataljon je trebao da napadne neprijatelja na Pojezni i Ceranima, ali je protivnik ranije otstupio prema Derventi. III. bataljon je u toku noći izvršio napad na II. domobransku bojnu 6. lovačke pukovnije u s. Ukrinici, potpuno je porazio i proterao prema Tesliću. Ubijeno je 28 i 52 su zarobljena (među ubijenima se nalazio komandant 6. lovačke pukovnije p.pukovnik baron Bahorić Zvonimir, vojni instruktor, Nemac, hauptman Valda, 1 nadporučnik i 1 poručnik).[7] Gubitci: 7 mrtvih i 9 ranjenih. Plen: 2 protivkolska topa 37 mm sa 183 granate, 1 teški bacač sa 11 mina, 3 t. mitraljeza, 3 p. mitraljeza, 45 pušaka, 4 parabele, 2 pištolja, 2 raketna pištolja, 6 kutija dopunskog punjenja za bacač, 3 kare, 15 konja, 350 metaka za parabelu, 30.000 puščanih metaka, 16

---

[5] i [6] Tada je Zapovjedništvo 1. lovačkog zdruga preduzelo izviđanje u pravcu Cerana, Pojezne i Osinje u kome su učestvovali: 1. i 2. bojna 4. lovačke pukovnije, 13, 14. i 15. sat (četa) — vod haubica i dijelovi 1. bojne 6. posadnog zdruga (vidi knj. 26, dok. br. 153).

[7] U dnevnom izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 11. juna 1944. o toj borbi se kaže: da je borbena grupa sa Stožerom lovačke pukovnije napadnuta noću 8/9. juna oko 0030 časova na brdu Redak (k. 391); da je tom prilikom pored pomenutih u ovom izvještaju, poginuo i nadporučnik Benaković; da se ova borbena grupa, pod pritiskom nadmoćnih partizanskih snaga, morala povući; da o ostalim gubicima još nije javljeno (knj. 26, dok. br. 133).

ćebadi, 30 odela, 40 pari cipela, 1 motorcikl, 1 radio-stanica i 7.100 kn. ...— Ovim uspesima potpuno je krahirao plan neprijatelja da zauzme Prnjavor. Jedna bojna pošla je cestom Derventa — Prnjavor, ali se povukla prije nego što je došla u kontakt sa našim snagama. Dve bojne, koje su pošle preko Pojezne i Cerana, proterane su na izlazne položaje uz velike gubitke. Bojna koja je pošla iz Teslića doživela je skoro potpunu katastrofu.

10-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.—

11-VI. *Snage XII. brigade:* III. bataljon postavio je zasedu satniji ustaša, koja je krenula iz Kotor Varoši za Vrbanjce. Neprijatelj je razbijen i proteran. Ubijeno je 12 i ranjeno 9 ustaša. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 1 karabin i 50 metaka.
Snage Motajičkog P.O. u manjem okršaju su ubile 1 četnika.

12-VI. *Snage XII brigade* vodile su borbu sa četničkom Vrbaskom brigadom u Aginom Selu. Ubijeno 6 i ranjeno 7 bandita. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 1 karabin i 50 metaka.[8]

13-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.—

14-VI. *Snage XIV. brigade:* delovi III. bataljona naišli su na četničku zasedu. Gubitci neprijatelja su nepoznati. Naši gubitci: 3 mrtva i 2 ranjena.

15-VI. *Snage XIV. brigade* prilikom pretresa s. Smrtići ubile su 5 četnika. Plen: 2 karabina.
Snage Prnjavorskog P.O. ubile su 2 i ranile 3 četnika.—

16-VI. *Snage XIV. brigade* su sa III. bataljonom pretresle selo Orubicu u Slavoniji. Plen: 1 karabin, 100 metaka i 5 bombi.[9]
Snage Motajičkog P.O. učestvovale su u akciji na Orubicu. 1 milicioner je ranjen i 4 zarobljena. Plen: 3 puške.

---

[8] i [15] Opširnije o tome vidi knj. 26, dok. br. 115 i 146.

[9] Taj napad u Slavoniji i ostala dejstva te brigade u junu prikazani su nešto opširnije u izvještaju njenog štaba od 1. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 38/4, k. 866).

17-VI. *Snage V. brigade:* dva bataljona su izvršila napad na uporište Cer, kojeg je branila jedna satnija 4. lovačke pukovnije. Uporište je odlično utvrđeno bunkerima i bodljikavom žicom, a prilaz je vrlo težak. Neprijatelj se ogorčeno branio i napad nije uspeo. Ubijeno je 12 i ranjen veći broj neprijateljskih vojnika. Gubitci: 5 mrtvih i 15 ranjenih.[10]

Snage Tešanjsko-teslićkog P.O. su u s. Mrkotić, Planjani i Raduša razoružale 16 milicionera. Plen: 15 pušaka, 400 metaka i 1 pištolj.[11]

Snage Vlašićkog P.O. su zaplenile kod četničke bolnice u Borju 12 goveda, 15 ovaca, 1 kazan, 1 vreću vune.

18-VI. *Snage Tešanjsko-teslićkog P.O.* vodile su borbu sa neprijateljem koji je izvršio ispad iz Tešnja. Ubijeno je 2 i ranjeno 8. Gubitci: 1 nestao.[12]

19-VI. *Snage Tešanjsko-teslićkog P.O.* prilikom pretresa sela Vitkovci zaplenile su 1 karabin.

20-VI. *Snage XII. brigade* odbile su napad jedne kombinovane grupe neprijatelja, sastavljene od ustaša, domobrana, Nemaca i četnika, brojno jaka 1.200 boraca, a nastupala iz Banja Luke i Kotor Varoši. Nakon ljute bitke neprijatelj je nateran u bekstvo. Ubijeno je 18 i ranjeno 8. Naši bez gubitaka.[13]

Snage XIV. brigade vodile su borbu sa jednom grupom ustaša kod Krčmarice. Neprijatelj je proteran u Trapiste. Ubijeno je 5 ustaša a veći

---

[10] Prema izvodu iz bojne relacije 2. zbornog područja za jun 1944. tada su, na liniji Počivaljka — Kotarsko, bile napadnute postave 2. bojne pomenute pukovnije (knj. 26, dok. br. 153).

[11] i [12] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. jula 1944. o tome se kaže:

»18. VI u 1300 sati, 150 naoružanih partizana Tešanjske skupine prebacujući se preko rieke Usore kod sela Unkića u selo Mrkotiće (7,7 km s. z. Tešnja) naišli i sukobili se sa posadom od 20 domobrana. Borba nije prihvaćena, 8 domobrana zasužnjeno, od kojih 6 pobjeglo i vratilo se, dok se za sudbinu odvedenih dvojice nezna...«

Dalje se u izvještaju kaže da su toga dana njemačko oružništvo i oružništvo ove pukovnije sa milicijom iz 4. čete iz Tešnja vodili borbu sa Tešanjsko-teslićkim NOP odredom i da su tom prilikom imali jednog mrtvog i jednog ranjenog. (Arhiv VII, reg. br. 37/2—2, k. 149 e.)

[13] Riječ je o četnicima Vrbaske brigade. Opširnije o njihovom dejstvu vidi izvještaj njene komande od 2. jula 1944 u Arhivu VII, reg. br. BH-V-11929.

broj je ranjen. Gubitci: 1 mrtav. Plen: 4 puške, 200 metaka, 8 bombi i 5 pari cipela.[14]

Snage Banjalučkog P.O. odbranile su Skender Vakuf od pokušaja ustaško-četničkih bandi da ga zauzmu. Ubijeno je 3 i ranjeno 7 četnika (poginuo je komandant četničke udarne brigade). Naši bez gubitaka.[15]

21-VI. *Snage V. brigade:* neki delovi 4. lovačke pukovnije naišli su na našu zasedu u Sočanici. Ubijeno 10 (1 zastavnik) i 6 zarobljeno, 2 zarobljenika su streljana[16] a ostali su raspoređeni po jedinicama. Naši bez gubitaka. Plen: 2 šarca, 2 parabele, 2 pištolja, 1.000 metaka i 5 pari cipela. *Snage XII. brigade* su odbile napad 250 ustaša iz Kotor Varoši prema Vrbanjcima. Ubijeno 11 i ranjeno 6 ustaša. Naši bez gubitaka.—[17]

22-VI. *Snage XIV. brigade* bile su napadnute od jedne kolone neprijatelja iz Banje Luke, koja je imala 150 boraca i 2 tenka, i od jedne kolone od 350 boraca i 2 tenka iz Klašnica. Napad je bio potpomognut paljbom haubica iz Čelinca i Klašnica i sa dva aviona, koji su bombardovali i mitraljirali naše položaje. Napad je odbijen. Ubijeno je 7 i ranjeno 10. Naši bez gubitaka.[18]

Snage Motajičkog P.O. su u jednom okršaju ubile 2 i ranile 1 četnika. Gubitci: 1 ranjen. Plen: 8 vojničkih bluza.

22-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

23-VI. *Snage V. brigade* su iz zasede ubile 4 četnika.

24-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.—

25-VI. *Snage V. brigade* su u borbi ubile 14 i ranile 20 četnika. Plen: 2 puške.

Snage Vlašićkog P.O. su ubile 1 četnika. Plen: 1 puška, 10 metaka i 1 šinjel.

26-VI. Snage V. i XIV. brigade vrše pokrete svojih bataljona radi akcije na Derventu.

---

[14], [17] i [18] Vidi knj. 26, dok. br. 146, 147, i 148.

[16] Prema izveštaju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 1. jula 1944. streljani su ustaše (Arhiv VII. reg. br. 39/4, k. 866).

27-VI. *Snage V. brigade* učestvuju sa tri bataljona u napadu na Derventu u zajednici sa delovima XIV. i XVIII. brigade. U Derventi i okolnim uporištima nalazilo se 1.500 neprijateljskih vojnika, od toga 150 Nemaca, nešto ustaša, ostalo domobrani 4. lovačke pukovnije. Napad je započeo u 23 sata. II. bataljon je na juriš likvidirao uporište Hepting sa 200 domobrana i 1 teškim bacačem. I. bataljon osvojio je uporište Kukavicu i još jedno, koje je bilo branjeno od 2 domobranske satnije i 2 topa. Oba bataljona su dalje učestvovala u čišćenju grada. IV. bataljon je sa 1 četom prodro u grad preko mosta, dok su druge dve čete pregazile Ukrinu. Neprijateljski otpor bio je u gradu likvidiran do 3 sata 28. juna, izuzev zgrade gimnazije, gde se je neprijatelj zabarikadirao i ogorčeno branio. Gimnazija je bila zapaljena benzinskim flašama i izbušena sa 50 metaka iz protivkolskog topa i u momentu kada se poslednja tačka otpora nalazila pred neizbežnim padom neprijatelj je iznenada intervenisao iz pravca Doboja. Pojavio se oklopni voz i 1 bojna 4. lovačke pukovnije.[19] Naši bataljoni su se povukli iz grada. Ubijeno je 239 i ranjeno 100 neprijateljskih vojnika. Gubitci: 9 mrtvih i 27 ranjenih. Plen: 2 brdska topa 65 mm sa 100 granata, 1 protivkolski top 37 mm, teški bacač sa 200 mina, 60 pušaka, 3 t. mitraljeza, 6 p.mitraljeza, 5 parabela, 50.000 metaka, 12 konja, 5 vojničkih kola, 2 motorcikla, 1 radio-stanica, pištolja, odeće, obuće, 7 telefona, 1 telefonska centrala. Uništeno: 1 brdski top, 2 bacača mina, 2 t.mitraljeza. Zapaljena željeznička stanica, srez, gimnazija i 3 magacina sa ratnim materijalom.

Snage XIV. brigade učestvovale su sa 4 bataljona u napadu na Derventu. I. bataljon je preko mosta na Ukrini prodro u grad. II. i III. bataljon su potpuno razbili i rasterali miliciju u s. Kuljenovci, Agići, Pjevalovac, Bijelo Brdo i obezbedili naše snage od tog pravca. IV. bataljon je sa severa prodro u grad i razorio oba

---

[19] i [21] Bliže o neprijateljskim snagama u Derventi, kao i o snagama pristiglim u pomoć, vidi dok. br. 151 i 162 u ovoj knjizi i izvod iz bojne relacije 2. zbornog područja za jun 1944 (knj. 26, dok. br. 153).

mosta na Žirovini. Kombinovani bataljon prodro je u grad cestom Bos. Brod — Derventa i potpuno iznenadio neprijatelja. Likvidiran je neprijatelj kod električne centrale i sva postrojenja, za proizvodnju električne energije, uništena. Zgrada je potpuno izgorela. Ovaj bataljon zaplenio je 4 haubice, 2 brdska topa i 2 protivkolska topa. Postignuti uspesi nisu se mogli iskoristiti jer se pojavio oklopni voz i neprijateljska bojna. Topovi nisu mogli biti evakuisani pa su onesposobljeni za uporabu. Naše snage su se povukle iz grada.[20] Ubijeno je 161 i ranjeno 115 neprijateljskih vojnika. Gubitci: 10 mrtvih, 20 ranjenih i 20 nestalih. Plen: 32 puške, 3 p. mitraljeza i 3 pištolja. Uništeno: 2 mosta, 2 kamiona, 2 limuzine; zapaljena električna centrala i 1 vojni magazin; 8 topova onesposobljeno za uporabu.[21]

Snage Tešanjsko-teslićkog P.O. razorile su 500 m željezničke pruge Doboj — Teslić.

Snage V. bataljona XIV. brigade bile su napadnute od veće grupe četnika. Neprijatelj je odbijen i rasteran. Gubitci neprijatelja nepoznati. Gubitci: 1 mrtav, 1 ranjen.

28-VI. *Snage Prnjavorskog P.O.* uhvatile su i streljale 3 četnička bandita. Plen: 3 puške.

29-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

30-VI. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

II.

Jedinice ove divizije u toku juna meseca imale su:

1.) Gubitci:	a.) neprijateljski . . .	654	ubijeno
		390	ranjeno
		27	zarobljeno
	svega	1.071	izbačeno iz stroja
	b.) vlastiti	41	poginulo
		86	ranjeno
		24	nestalo

[20] Opširnije o tome vidi knj. 26, dok. br 94 i 102.

2.) Plen: a.) oružje: 3 protivkolska topa 37 mm, 2 brdska topa 65 mm, 197 pušaka, 11 parabela, 9 pištolja, 2 raketna pištolja, 2 avionska mitraljeza call. 15 mm, 6 t.mitraljeza, 12 p. mitraljeza, 2 šarca i 2 teška bacača;

b.) municija: 183 granate za protivkolski top 37 mm, 100 granata za brdski top 65 mm, 211 mina za bacač i 6 kutija dopunskog punjenja za bacač, 600 metaka za avionski mitraljez call. 15 mm, 350 metaka za parabelu, 82.430 puščanih metaka i 18 bombi;

c.) oprema: 51 par cipela, 45 odela, 5 šinjela i 17 ćebadi;

d.) ostalog: 3 motocikla, 2 radio-stanice, 7 telefona, 1 telefonska centrala, 3 kazana, 3 kare, 5 vojnih kola, 29 konja, 12 goveda, 15 ovaca, vreća vune i 7.100 kn.

3.) Uništeno: 1 brdski top 65 mm, 2 teška bacača, 2 t. mitraljeza, 3 mosta na cesti i 1 željeznički, 1 lokomotiva, 4 vagona, 2 kamiona, 2 limuzine; spaljeno 4 vojna magacina sa municijom i opremom, 3 državne zgrade, 1 električna centrala, željeznička stanica; razoreno 500 m željezničke pruge i telefonske linije; 8 topova, raznog kalibra, onesposobljeno za upotrebu.

4.) Raspored jedinica: Štab divizije nalazi se u s. **Kulaši.**

30-VI. *V. KNOU brigada:*
I. bataljon Cerani — Drijen
II. —„— Jelanska — Osinja,
III. —"— Štrpci (2 čete na Kozari),[22]
IV. —"— Detlak — Kalenderovci.
Snage ove brigade zatvaraju komunikaciju prema Derventi i uporištima prema Doboju.

XII. KNOU brigada:
I. bataljon Hrvaćani — Savići,
II. —„— Stol — Postolje — Dabovci,
III. —„— Živinice — Viševice,
IV. —„— u zaštiti divizijske bolnice.

---

[22] U izvještaju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 1. jula 1944. piše da su 22. juna dvije čete 3. bataljona ove brigade, preko Lijevča polja, pratile komandanta divizije i članove ZAVNOBIH-a za Kozaru (Arhiv VII, reg. br. 39/4, k. 866).

Snage ove brigade zatvaraju pravac prema Banja Luci i Kotor Varoši.

XIV. SBNOU brigada:
I. bataljon Smrtići — Tromeđa, zatvara komunikaciju Prnjavor — Derventa.
II., III., IV. bataljon na liniji Devetine — Martinac — Srbac, zatvaraju pravac prema Banja Luci i Klašnicama.

XVIII. hrvatska brigada:
Svi bataljoni na liniji Ljeskova Voda — Stanari — Rastuša — Čečava. Zatvaraju pravac prema Teslicu, Doboju i Jelahu.

Prnjavorski P.O.: Otpočivaljka — Čukale — Lepenica,

Motajički P.O.: Vršani — Crkveno Brdo — Lavovo Brdo,

Tešanjsko-teslićki P.O.: Klupe, zatvara pravac prema Teslicu,

Posavsko-trebavski P.O. nalazi se u sastavu XVIII brigade,

Vlašićki P.O.: Palivuk, zatvara pravac prema Travniku,

Jajački P.O. Meline, zatvara pravac prema Jajcu,
Banjalučki P.O. oko Skender Vakufa.
Sve jedinice, osim određenih stalnih zadataka, imaju zadatak kontrolisanja teritorije i uništavanje četničkih bandi.

5.) *Zaključci:* U toku proteklih mjesec dana snage ove divizije vodile su niz ofanzivnih i defanzivnih bojeva sa okupatorsko-kvislinškim trupama. U defanzivnim bojevima postignut je potpun uspeh. Ispadi neprijatelja su suzbijeni uz osetne gubitke, a oslobođena teritorija je sačuvana u potpunosti. U ofanzivnim borbama, iako je bilo znatnih uspeha, pokazali su se prilični nedostatci i manjkavosti. Rezultat je često bio samo delimičan uspeh, ili ostvaren uspeh nije u potpunosti eksploatisan. U izvođenju zamašnijih i složenijih operacija komandni kadar ne pokazuje dovoljno elastičnosti, samoinicijative, snalažljivosti i prisebnosti. Često đelatnosti pojedinih borbenih grupa nisu u dovoljnoj meri koordinirane, a veza unutar same jedinice i su-

sednih jedinica redovno podbaci. Ove pojave su posledica višemesečnih sitnih borbi protiv četnika, koje daju glavno obeležje borbama u Centralnoj Bosni. Spomenute manjkavosti će verovatno biti otklonjene nakon izvođenja nekoliko većih, težih i komplikovanijih akcija. Neprijatelj pokazuje priličnu aktivnost u obliku manjih ispada na oslobođenu teritoriju, a od većih akcija zabilježen je samo neuspeo pokušaj osvajanja Prnjavora, koji je tako neslavno propao. U nekim slučajevima pokazuje priličnu lukavost (noćni pokreti) sa ciljem da postigne iznenađenje. Snaga četničkih grupa naglo slabi. Priređuju manje napade u formi zaseda, ili se pojavljuju u sastavu okupatorsko-kvislinških trupa. — Odredi su prilično napredovali i osposobili se za izvršenje manjih zadataka. Opšta svetska politička i vojna situacija i naši lokalni uspesi stvorili su prilično povoljnu situaciju za mobilizaciju. Priliv novih boraca je znatan. Potreba za oružjem je ogromna i raste iz dana u dan. te pretstavlja glavni i vrlo važan problem. Osim toga za uspešniji rad bile bi potrebne znatne količine elektrotehničkog materijala za uspostavljanje bolje veze, između udaljenog područja našeg vrlo prostranog sektora, i eksploziva za rušenje objekata i miniranje komunikacija.

BR. 11

RELACIJA ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 4. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U JUNU NA SEKTORU NEVESINJE — SLATO[1]

ŠTAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
—JUGOSLAVIJE—
Pov. br. 373
4-VII-1944. g.
Studenci
20[h]

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Šalje se relacija o operacijama ove brigade u vremenu od 1. do zaključno 30. juna 1944. god.

I. ZADATAK BRIGADE:

Zadatak ove brigade bio je: razbijanje švapsko-četničkih pokušaja ofanzive u oblasti Nevesinja, kontrolisanje terena u srezu nevesinjskom, akcije za ovlađivanje terenom i uznemiravanje neprijatelja nanoseći mu gubitke.

V. — RASPORED SNAGA, PLAN AKCIJA I TOK OPERACIJA:

Pokušaj neprijatelja da prodre na oslobođenu teritoriju *1., 2. i 3. juna i njegov neuspjeh:*

Na dan 1. juna raspored naših snaga bio je sledeći: »2« u s. Lastavica, »5« u s. Mucalovići, a »4« na Nekudina — Pandurica — Ostrvica.

Ovoga dana četnici i Švabe u nepoznatoj jačini napali su na položaje našeg »2« i uspjeli da potisnu mjestimično i na kratko vrijeme pojedine dijelove ovoga bataljona. Da bi se neprijatelj prinudio na povlačenje, izdato je naređenje našem »4« da sa jednom četom izvrši udar na neprijateljski lijevi bok i da napadne posadu neprijateljskih topova na položajima kod La-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/1, k. 1148 II.

[2] Redakcija je izostavila procenu situacije, jer se ona, u glavnim crtama, vidi u relaciji Štaba 29. divizije za jun (vidi dok. br. 90).

žetinih kuća (s. Liješčice), kao i preko Džinove Mahale, što je pred sam mrak i učinjeno. Međutim vlastitim snagama »2« je uspio da odbaci neprijatelja prije nego se osjetilo dejstvo našeg »4«. Četa »4« napala je posadu neprijateljskih topova iznenada, prišavši u neposrednu blizinu neprijatelja koristeći pokrivenost terena, ali su Švabe bile spremne na otpor iz naprijed pripremljenih utvrđenih zaklona. Pod jakom neprijateljskom mitraljeskom vatrom ova naša četa morala se povući. Gubitaka nije imala. — Dan je protekao mirno, ali se neprijatelj povukao samo do najbližih položaja ispred Džinove Mahale, dok je izvjesne dijelove četničkih bandi izbacio na položaj Nekudina, odakle su puškarali u toku noći.

2. juna: oko 8 časova Švabe su otpočele sa tučenjem položaja naših »2« i »4« jakom artiljerijskom vatrom, a odmah zatim primjećene su neprijateljske kolone u nastupanju u tri pravca ka Zovom Dolu: desnom kolonom preko Rakove Noge ka s. Mucalovići, lijevom kolonom u pravcu Vranikuća, a srednjom kolonom, sa kojom su imali i komoru, nastupali su ka selu Potkula. Pored ovoga još jedna izdvojena kolona nastupala je prema Vranikućama i Videžu, dok je njena komora išla kroz samo polje tako da se nije odmah moglo zaključiti da li će ova kolona ka položajima »2« (Magunica i Studenac) ili ka »4« (Glog i Rogače). Jačina ove kolone bila je oko 250 Švaba i četnika sa komorom od 60 konja. »2« je posjeo položaje u pravcu Zovog Dola (Straževica i Magunica), kao i položaje iznad Džinovog Dola, dok je jednom četom posjeo položaj Varda i Vranjkuk. »4« pod jakim neprijateljskim pritiskom prinuđen je bio da napusti Glog i Nekudinu i povukao se na položaje: Ostrvica — Bukovi Vrh iznad Slata. Bande su izbile sa jačim snagama na Glog gdje ih je zatekla noć i tu su zanoćili obasuvši jakom artiljerijskom vatrom položaje »2«, nastojeći da izbiju na Magunicu, ali su odbijeni uz gubitke i povukli su se Vranikućama gdje su i zanoćili. Pri ovom pokušaju neprijatelj je imao 4 mrtva, dok smo mi bili bez gubitaka.[3]

3. juna: ovoga dana Švabe su se povukle u selo Liješčice, dok su se izvjesni četnički sitni dijelovi zadržali na Glogu i Videžu, a ostale četničke bande u selima: Vranikuće — Potkula — Udbina, uz manji broj Švaba sa komorom i bacačima. Na Snježnici se tako isto primijetile sitne četničke grupe. Sa svih ovih položaja bande u toku dana nijesu vršile nikakvih pokreta.

4. juna: neprijatelj se definitivno povukao ka Nevesinju.

5., 6. i 7. juna: protekli mirno i bez naročitih promjena.

---

[3] Borba je vođena sa četnicima Nevesinjskog korpusa (vidi knj 26, dok. br. 17).

Noćni napad na Odžak i pritisak na Nevesinje dana 8. i 9. juna t. godine.

Po prikupljenim podatcima o jačini i rasporedu neprijatelja u Nevesinju i na okolnim položajima izdata je zapovjest bataljonima za pokret i noćnu akciju radi izvršenja pritiska na varoš Nevesinje i čišćenje sela: Biograd, Odžak i Udrežnje. Pokret u ovu akciju uslijedio je oko 20 časova i do kraja dana bataljoni su bili u podilaženju ka određenim ciljevima ne stupivši još u dodir sa neprijateljem.

9. juna pred zoru brigada sa tri bataljona izvršila je napad na udruženog neprijatelja (Švabe i četnici) u Odžak i Nevesinje. Pravci napada bili su: »2« — Džinova Mahala — Babja Glava i dalje, pritiskujući na jugozapadne kuće Nevesinja; »4« pravcem: Donja Trusina — Vranjkuk — Cvijetov Kuk — Ponor — s. Udrežnje — Vilenjak, spuštajući se odavde ka varoši sa zapadne i sjeverozapadne strane; »5« pravcem: Nekudina — Kuline, a zatim ovlađuje sa Odžak i drži položaje: Odžak — Kuline radi zaštite desnog boka i leđa bataljonima od eventualnog pritiska sa pravca Nevesinjskog Polja. Još prije svanuća ovoga dana bataljoni su potpuno ovladali sa svim određenim položajima. »5« je očistio s. Odžak u kome se nalazilo oko 70 do 80 četničkih bandita, koji su poslije kraćeg otpora pobjegli u Kasabu; »2« je ovladao sa Babjom Glavom i okolnim kosama, spuštajući prednje dijelove i potiskujući neprijatelja do ispred same varoši, a »4« je osvanuo na Vilenjaku ne naišavši na neprijateljski otpor i uspio je da se sa jednim vodom spusti i upadne čak u prve kuće u varoši Nevesinje.[4]

Oko podne Švabe, u zajednici sa četnicima, a uz pomoć veoma jake prethodne artiljerijske vatre, kao i intervencijom sa 4 tenka, izvršili su jak povratni napad na naš »4« i uspjeli da poslije žilavog otpora ovoga našeg bataljona ovladaju sa Vilenjakom, potisnuvši ga na Golo Brdo iznad Ponora. Sličnim pokušajem neprijatelj je nastojao da odbaci i naša ostala dva

---

[4], [5] i [6] U operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa piše da su 9. juna u 00,30 časova »boljševici« zauzeli Babju Glavu, Bukovicu, a potom produžili napad ka Nevesinju, gdje su u 04,00 časa zauzeli položaje na južnom dijelu grada, i da su se u svanuće povukli na položaj Bukovica — Babja Glava. Pored toga, u dnevniku se kaže da su sve tri nevesinjske brigade (oko 600 boraca) u 22,00 časa izvršile napad na »boljševike« potiskujući ih preko Biograda na polazne položaje, i da su tom prilikom imale tri ranjenika. A o borbama 12. juna u dnevniku piše sljedeće:

»Jurišna brigada i delovi Nev. brigade (bivša Druga brigada) napali i proterali boljševike u pravcu Zovi Do — Lukavac — Slato. Boljševici pokušali prepad na Grabovicu gde ih je dočekao i razbio III bataljon biv. II nev. brigade, posle čega su se povukli u pravcu Drežanj — Slato«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336.)

bataljona sa njihovih položaja ali u tome nije uspio; bataljoni su održali sve položaje do same noći, ne pretrpivši nikakvih gubitaka. Pred sam mrak izdata zapovijest bataljonima za ponovni pritisak na Nevesinje, što je i učinjeno oko ponoći. Neprijatelj je pokušao da ovo onemogući napravivši ispad ka »2« i »5« prije našeg polaska i izvršenja prepada. Međutim, brzo je odbačen i naši su ponovo obasuli Nevesinje iz neposredne blizine jakom bacačkom i mitraljeskom vatrom, a zatim su se povukli.

Neprijatelj je u ovim borbama imao dva mrtva (nađena na terenu) i jednog teže ranjenog; 5 četnika zarobljeno i 2 puške zaplijenjene kao i nešto municije i ostalog materijala. Mi nijesmo imali gubitaka.

10. juna — odmor i promjena položaja: Još u toku noći brigada se odbacila radi odmora i daljih manevara od Nevesinja pravcima: »4« — Bakaluša — s. Mučibabići gdje se smjestio, »2« u s. Lastavica, a »5« u s. Tabaja, dok se štab brigade smjestio u Mucaloviće. Svi bataljoni ostavili su na njihovim ranijim položajima kod Nevesinja sitnije dijelove sa zadatkom obmanjivanja neprijatelja o našem prisustvu.

Ovoga dana bataljoni su ostali u navedenim logorima do 22 časa neometani od strane neprijatelja, a tada je izvršen pokret brigade na novi sektor radi čišćenja prostorije: Šipačno — Zalom — Bratač — Grabovica — Podgrađe — Budisavlje radi čišćenja prostorije od četničkih banda. Svršetak dana zatekao bataljone u pokretu.

Akcije na Brataču i Budisavlju 11. i 12. juna

U toku noći 10. na 11. juna štab brigade stigao je u Slato, a iza ponoći bataljoni su se primicali njihovim ciljevima i to: »2« ka selu Crnče, »5« Zalomu a »4« Budisavlju. Pred samu zoru »2« i »5« su ovladali sa svim položajima iznad spomenutih sela naišavši samo na sitna neprijateljska obezbeđenja, dok je međutim »4« bio iznenađen bočnim udarom kojega su izvele bande od s. Grabovice i Krekavice, ali tako isto i bande su kod sela Boljak bile iznenađene ostalim dijelovima našeg »4« tako da je njihova pretstraža kod Boljak panično pobjegla preko Budisavlja ostavivši na položaju 4 puške sa 120 metaka.

Na desnom krilu našega rasporeda bande su bez otpora izvršile povlačenje ka s. Bratač gdje su se već bili spustili prednji dijelovi našeg bataljona. Rano ujutro četnici i ustaše u jačini od oko 250 do 300 boraca izvršili su u 5 manjih kolona pokret ka našem »4« koji se tada nalazio iznad sela Grabovica i Boljak. Ovaj neprijateljski pokret uslijedio je sa prostorije: Vojne — Odžak — Žiljevo preko Šehovine i Budisavlja, dok je jedna kolona Švaba i četnika izvršila obuhvatni napad na krilo

i bok ovog bataljona od s. Grabovice. Radi ovakve situacije »4« se morao pod borbom izbaciti na položaje: Nekudina — Glog. Neprijatelj je uz pomoć 2 tenka, kao i vatrom teških bacača nastojao da se domogne ovih položaja, ali je poslije kraće borbe odbijen i potisnut ka Odžaku i Nevesinju. U ovoj borbi četnici su imali 6 mrtvih i nešto ranjenih, dok je kod »4« ranjen jedan drug.[5]

Istovremeno »2« i »5« u dva maha vodili su borbu sa koleškim i zalomskim četnicima oko položaja: Zalomska Gradina — V. i M. Ruda i tom prilikom samo na frontu »5« poginula su 4 četnika, a pored ovih tri su još teže ranjena. Kod »5« je poginuo 1 drug. Pred veče izdata zapovijest bataljonima za upad u Bratač i Budisavlje, što se imalo izvršiti sjutradan rano ujutro. Bataljoni su zanoćili nesmetano od neprijatelja i to: »2« u Crnče, »5« — Zalom, »4« na Nekudini.

12. juna po izdatoj zapovijesti otpočelo je, rano ujutro, čišćenje sela Bratač i Budisavlje.

Odmah su se dobili podatci da su poslednja dva dana iz tih sela pobjegle sve četničke familije i sa sobom otjerale svu stoku pravcem Nevesinja.

Ovim je donet ispravan zaključak ovoga štaba da su četnici potpomognuti Švabama odlučili uporno braniti selo Bratač i Budisavlje.

Akcija čišćenja sela Bratača izvršena je sa dvije čete »5« i jednom četom »2« pravcem: s. Zalom — s. Bratač. Za obezbeđenje ove akcije i za zaštitu boka i pozadine napred pomenutih četa posjele su jedna četa »5« položaje više Zaloma (Zalomska Gradina — V. i M. Ruda) i dvije čete »2« iznad s. Crnče. Sve do dolaska u neposrednu blizinu s. Bratač bande nijesu davale nikakav otpor. Tek po dolasku naših četa u neposrednu blizinu s. Bratač bande su otvorile jaku vatru iz samog sela i sa najbližih kota. Oko 10 časova jedna naša četa uspjela je da upadne u selo i da prokrstari pod borbom kroz isto, ali su u tom času bandama stigla pojačanja iz Kifinog Sela (100 Švaba sa 2 tenka) i od s. Koleško jedna kolona četničkih bandita jačine oko 60 boraca. Ohrabreni ovom pomoću bande u Bratču izvršile su kontranapad i prinudile naše čete da se povuku na položaje više Zaloma, na kojima je produžena borba sve do pada mraka.[6]

U isto vrijeme naš »4« vršio je akciju čišćenja u s. Budisavlju. Ovaj naš bataljon uspio je da istjera bande iz sela, ali su se iste utvrdile na kosama sjeverno i sjeverozapadno iznad sela, tako da je upadanje naših četa u samo selo bilo onemogućeno. Naš »4« držao je dostignute položaje do mraka i zatim se povukao. U svim ovim borbama bande su imale i to: na sek-

toru »4« 6 mrtvih, a na sektoru »5« 7 mrtvih i ranjenih (nije utvrđeno koliko je tačno mrtvih a koliko ranjenih od ovoga broja).

Kod našeg »5« poginuo je 1 drug (vodnik-zastavnik Simo Reljić).

13., 14. i 15. juna izviđanje i odmor u logorima

Prema izdatoj zapovijesti štaba ove brigade od 12. juna izvršeno je noću 12/13. juna premještanje dijelova brigade na sektor: Slato — Trusina i to:

»2« smjestio se u s. Slato, postavljajući jača obezbjeđenja na položaje Nekudina i Pandurica,

»3« u selo Rakova Noga, kontrolišući teren desno do sektora »2« a naprijed ka Biogradu,

»4« u selo Studence, držeći Ostrvicu i Studenički Vis i izviđajući ka selu Udrežnju i Sniježnici,

»5« u selo Rogače, držeći Glog i zatvarajući pravac ka Lukavcu, i

štab brigade u selu Bezđedu.

Izviđanjem 14. i 15. primijećeni su neprijateljski izviđački dijelovi na Kulinama i Liješčici.

Akcija noću 16. i 17. juna ka Nevesinju

16. juna primljeni su podatci od 5 četnika, koji su toga dana pobjegli iz četničkih redova i došli u naše redove, da je kod četnika nastala nesloga i svađe i da izvjestan broj četnika bježi u škrip.

Da bi se iskoristila ova prilika štab brigade je odlučio da izvrši pritisak na Nevesinje.

Akciju je izveo »3« i »4« i to: »3« na Babju Glavu a »4« na s. Odžak.

»3« u toku napada nije naišao ni na kakav otpor.

»4« je naišao na slabi otpor u s. Odžacima (oko 80 četnika), koji su se poslije kratke otvorene vatre povukli ka Nevesinju. Po osvajanju s. Odžaka naš »4« je zapalio četnički logor u istom selu.

Poslije ovoga neprijatelj je ispoljio jako vatreno dejstvo na s. Odžak i Babja Glava. Naši su se bataljoni do pred zoru zadržali na ovladanim položajima i posle se povukli u njihove logore.

Mi u ovoj akciji nijesmo imali gubitaka.

17. juni je protekao u izviđanju i odmoru.

Akcija noću 17. i 18. juna ka s. Zalomu

Radi izviđanja i uznemiravanja neprijatelja ovaj štab je donio odluku da izvede noćnu akciju 17/18. juna i to ka s. Zalomu — Grabovici — Žunovini.

Akcija je izvršena. Neprijatelj se povukao ka selu Brataču bez davanja ikakvog otpora.

18., 19. i 20. juni protekao u izviđanju bez značajnijih promjena. 19. juna primljena je depeša od XXIX. Divizije da je stigao prvi sovjetski avion sa pomoći.

Pokušaj neprijatelja da razbije stegnuti obruč oko Nevesinja na dan 21. juna

21. juna neprijatelj jačine 350 do 450 Švaba i četnika pokušao je sa dvije kolone da razbije obruč koji je stegla naša brigada oko Nevesinja i to: sa jednom kolonom jačine 250 do 300 Švaba i četnika (sa 12 konja komore) napao je položaje našega »2« preko Podgrađa i Poljica ka Slatu. Neprijatelj do pred mrak uspio da ovlada položajima: Resina, Čeova Gradina i Pandurica iznad Donjeg Drežnja. Ovim položajima neprijatelj je ovladao tek poslije žilave borbe sa našim »2« i pošto mu je stiglo pojačanje sastavljeno od bandi iz Šipačna. U ovoj borbi poginuo je 1 četnik (zlikovac Bratić Simo iz Podgrađa) a ranjeno je 6 neprijateljskih vojnika. Naš »2« imao je 3 lakše ranjena.

U 22 časa istog dana naš »2« u zajednici sa »5« izvršio je protivnapad i to: »2« sa dvije čete preko Slata na Resinu, ovlađujući sa Ravna Strana (k. 1284) i goneći neprijatelja dalje ka Crnču i Zalomu. »5« je napadao sa dvije čete pravac: Pandurica u pravcu Resine i zapadno niz Nekudinu prema s. Grabovici i Budisavlju. Po izvršenom protjerivanju neprijatelja bataljoni su se povukli u njihove logore.

Sa drugom kolonom jačine 100 do 150 Švaba i četnika neprijatelj je napao na naš 4« koji se nalazio u Studencima, pravcem: s. Džinova Mahala — s. Mucalovići. Naš »4« je odbio ovaj napad i protjerao neprijatelja ka s. Odžacima.

U ovoj akciji ubijen je jedan četnik a jedan ranjen, dok je kod našeg »4« jedan drug ranjen.

22. i 23. juna izviđanje

22. i 23. juna vršeno je duboko izviđanje neprijatelja a neprijatelj se tih dana ispoljio samo povremenim gađanjem položaja artiljerijom.

24. i 25. juna
napad na neprijatelja u selima Biograd, Odžak, Bratač i Zalom

Radi razbijanja neprijateljskih pretstražarskih položaja u selima Biograd, Odžak, Bratač i Zalom ovaj štab je izdao zapovijest za napad na te položaje.

Prema ovoj zapovijesti izvršen je pokret po sljedećem:

»1« u 23 časa iz s. Mucalovići krenuo je pravac Džinova Mahala — Liješčice — Kuline i sa dvije čete izbio preko Rasta na Babju Glavu i spuštajući se u s. Odžak obuhvatio ovo selo i sa istočne strane.

Ovaj bataljon u potpunosti je izvršio predviđeni pokret određenim pravcem i nigdje nije naišao na neprijateljski otpor sve do s. Odžak. Ispred samog sela bataljon nije naišao ni na kakve neprijateljske straže i računajući da u selu nema bandi ušao je sa dvije čete u selo. U tom momentu četničko-švapske bande koje su spavale u selu počele su iskakati iz kuća i nastala je žestoka borba prsa u prsa. Borba je trajala kratko vrijeme i naš »1« se izbacio iz sela na najbliže položaje, a zatim se povukao u Džinovu Mahalu gdje se zadržao, posjednuvši položaje ispred ovog sela.

U ovom sukobu ubijeno je 6 četnika i jedan Švabo a ranjeno oko 20 neprijateljskih boraca. Naš »1« imao je dva mrtva i jednog lakše ranjenog druga (jedan od ove dvojice mrtvih zarobljen je od strane neprijatelja i navodno poginuo od našeg bacača).

Naši »2« i »5« izvršili su pokrete prema Bratču i Zalomu sve do ispred samog sela Bratač goneći četničke bande sa kojima su bili i Švabe, koji su pobjegli ka Bratču i Kifinom Selu. Međutim ovim bandama je stiglo pojačanje od oko 150 Švaba od Nevesinja preko Kifinog Sela, i četničke bande iz Koleškog i iz Šipačna. Ove četničke bande iz Koleškog i od Šipačna izvršile su ispad na bok našeg »2«. Radi ovoga obadva naša bataljona bila su prinuđena da se izbace na položaje: Zalomska Gradina i V. i M. Ruda gdje su vodili vrlo upornu borbu sa brojno nadmoćnijim neprijateljem.

Naš »4« čistio je pravcem: Donji Drežanj — Žunovina — Krekavice, izbijajući na Orlovicu i Gradinu (k. 1187) iznad sela Sopota i udarajući preko Ovčijeg Broda u leđa i bok bandama u selu Bratču.

»3« je ostavljen u Donjem Drežnju kao rezerva i radi zatvaranja međuprostora između »4« i »1«.

»4« je imao u ovom čišćenju prilično jak otpor neprijatelja, dok je »3« samo u jednom momentu izvršio protivnapad na bande koje su se nastojale probiti ka Drežnju. Po padu

mraka bataljoni kod Zaloma izvršili su protivnapad i stjerali bande u Bratač, a zatim su se povukli i u toku noći došli u Džinovu Mahalu u vezi naređenja komandanta divizije, primljenog ovog dana. Ovo naređenje odnosilo se na prebacivanje brigade na novi sektor: Udrežnje — Kruševo radi prestojeće nove akcije.

Naš »3« i »1« po padu mraka izvršili su protivnapade na sela Budisavlje i Odžak. »3« je uspio da ovlada selom Buđisavljem, dok je naš »1« naišao na vrlo jak otpor u selu Odžak. Po izvršenoj akciji povukli su se na svoje nove položaje: Džinova Mahala — Lastavica.

»4« zadržan je na sektoru: Rogače — Slato.

U toku ove borbe neprijatelj je na svim sektorima imao 19 mrtvih i mnogo više ranjenih, dok smo mi imali 4 mrtva i 6 ranjenih.[7]

26. juni: brigada je izdala zapovijest o novom posijedanju položaja tako da je »4« ostao na prostoru Rogače — Slato sa zadatkom zatvaranja pravca: Nevesinje — Lukavac — Davidovići, »3« u Džinovoj Mahali, »1« u s. Lastavici, »5« u s. Kruševu i »2« u s. Jaseni. U toku dana i noći izvršeno je prebacivanje bataljona u njihove nove logore, dok se štab brigade smjestio u s. Lastavica.

Ovoga dana neprijatelj je ispoljavao svoje dejstvo jedino tukući naše položaje artiljerijom.

27., 28 i 29. juna neuspeo pokušaj neprijatelja da prodre na oslobođenu teritoriju

27. juna neprijatelj, koji se uglavnom sastojao od Švaba, još rano ujutro počeo je da tuče naše položaje artiljeriskom vatrom. Za vrijeme artiljeriske pripreme osmotreno je podilaženje neprijatelja i to u dvije kolone: jedna Udrežnje — Lastavica i druga Biograd — Džinova Mahala.[8]

Do pred sam mrak naša brigada uspjela je da održi svoje položaje. Pred sam mrak neprijatelj je jakom artiljeriskom vatrom pritisnuo položaje našeg »1«, poslije čega je uslijedio jak napad, potpomognut jakom pešadiskom vatrom. Skoro je već pao mrak kada je neprijatelj uspio da potisne naš »1« i »5« sa njihovih položaja, radi čega se cijela brigada povukla nešto malo unazad na prihvatne položaje, posjela ih i organizovala za odbranu. Novi položaji bili su: Džinov Do — Studenci — Rogače, dok je naš »2« zadržao svoje stare položaje u selu Jaseni.

Do kraja dana nisu se mogli ustanoviti neprijateljski gubitci, dok mi nismo imali gubitaka.

---

[7] i [8] Vidi knj. 26, dok. br. 150.

28. juna: neprijatelj je produžio napad i vršio je pritisak na naš »1«, »3« i »5« ali su naši bataljoni uspjeli da održe svoje položaje.

Naš štab, po uspjeloj odbrani, donio je rešenje da cijelom brigadom izvrši kontranapad na uporno navaljujućeg neprijatelja i da ga odbaci ka Nevesinju.

Naš »2«, koji toga dana nije bio napadnut od neprijatelja, dobio je zadatak da odmah izvrši pokret preko Udrežnja i Vilenjaka na Grebak ispoljavajući pritisak na Nevesinje. Po izvršenju ovoga pritiska ostaje na položajima: Vilenjak — Grebak.

»5« krenuo je u napad pravcem: s. Mučibabići — Ponor — Buklići, izbijajući na Babju Glavu i na kose između sela Rasta i Odžaka, vežući se lijevo za »2« a desno za »1«.

»1« u 20 časova polazi u protivnapad preko Džinove Mahale, čisteći ovu od banda a zatim nastavlja čišćenje preko Kulina ka Odžaku.

»3« u prvi sumrak kreće pravcem: Vranikuće — Potkula, udarajući u bok neprijatelju koji je sa istočne strane druma: Džinova Mahala — Odžak krenuo u napad na položaje našeg »4«.

»4« prelazi u protivnapad, odbacuje neprijatelja sa Gloga i obuhvatajući krajnje lijevo krilo vrši daljnje čišćenje neprijatelja ka samoj varoši Nevesinje.

Tačno u određeno vrijeme svi bataljoni su izvršili gore označene pokrete održavajući vezu neprekidno paljenjem vatri. Pred samu zoru naši bataljoni uspjeli su da ovladaju svim određenim im položajima, potisnuvši neprijatelja ka varoši Nevesinje i Odžak. Veza između bataljona do ovoga momenta funkcionisala je primjerno, ali u samo svitanje bande iz Odžaka izvršile su snažan protivnapad na naš »1« i isti se povukao ka Džinovoj Mahali, a »3« ka selu Mucalovići. Do ovoga izvlačenja našega »1« došlo je radi nesporazuma, odnosno gubljenja veze sa »5«. Naš »5«, vezujući se tijesno sa »2« i vršeći manevar širokog obuhvata neprijateljskog desnog krila na Vilenjak i Grebak, otkinuo se od našeg »1« i radi toga je štab »1« stekao utisak da se »5« povukao.

Međutim bande i pored ovoga povlačenja naših bataljona nisu bile u stanju izvršiti jači ispad u cilju zajahivanja ovih naših bataljona, jer im je prijetila opasnost od našeg »2« koji se pojavio na Vilenjaku i Grepku, dakle za leđima bandama i poviše samog Nevesinja. U ovoj situaciji sve neprijateljske snage koncentrisale su se u varoši i odatle su preduzele svim raspoloživim snagama na naše bataljone »2« i »5« napad potpomognut artiljeriskom vatrom.

29. juna: vodila se je borba cijeli dan između naših bataljona »2« i »5« i neprijatelja, koji je pretrpio gubitke od oko

13 mrtvih i više ranjenih. Jedna naša zasjeda »2«-og minirala je put Mostar — Nevesinje i bacila u vazduh jedna natovarena kola žitom, dok je izvjesnu količinu žita zaplijenila, ali je neprijatelj u poslednjem času (pred mrak) dobio pojačanje od 150 ustaša iz Mostara i uspio potisnuti naše bataljone sa označenih položaja, spasivši na taj način i troja kola žita, dok je 6 konja palo nama u ruke. Bataljoni su se te noći povukli na svoje položaje: s. Jasena — s. Kruševo. U ovoj borbi poginuo je 1 naš drug.

30. juna neprijatelj nije vršio naročitih ispada prema našim bataljonima izuzevši na sektoru »2« gdje su švapsko-četničke bande pokušale da odbace obezbeđujuće dijelove »2« ali bez uspjeha.

VI. ZAKLJUČAK

U toku ovoga mjeseca jedinice ove brigade imale su uporne i teške borbe koje su bile vezane sa jakim fizičkim naporom. Bataljoni su u potpunosti izvršili sa uspjehom sve postavljene im zadatke a time i brigada kao cjelina.

Rukovodioci su pokazali mnogo smisla i snalaženja u ofanzivnim akcijama i veliku vještinu u odbranbenim akcijama. Rukovodioci kao i borci jakim moralom, borbenošću, izdržljivošću i borbenom disciplinom dostigli su visoki borbeni nivo tako da su imali u pojedinim borbama herojsko držanje.

VII. GUBITCI:

a. — Kod neprijatelja:

Ubijeno: četnika i Švaba 80.
Ranjeno: četnika i Švaba 99.
Ukupno mrtvih i ranjenih: četnika i Švaba 179.
Zarobljeno: 5.

b. — Kod nas:

Poginulih: 7.
Ranjenih: 19.
Od ranjenih umrlo: 5.
Dezertiralo: 26.
Zaplijenjeno: 11 pušaka, 120 metaka i 6 konja.
Uništeno: /.
Izgubljeno: /.

VIII. IMENA RUKOVODIOCA:

a. — Kod neprijatelja

Kod Švaba: celokupni komandni kadar nevesinjskog garnizona.
Kod četnika: Milorad Popović, Petar Samardžić, Vaso Gutić, Vojin Ivković i drugi.

b. — Kod nas

1. — **Štab brigade:** Komandant: major Nikola Ljubibratić,
Zamj. komandanta: kapetan Nikola Radošević,
Pol. komesar: Živko Jošilo,
Pom.politkoma: Slobodan Šakota,
Načelnik štaba: kapetan Mustafa Dizdarević,
Pomoćnik načelnika: kapetan Branislav Kisić.

2. — **1. bataljon:** Komandant: kapetan Radomir Mirković,
Zamjenik komandanta: poručnik Veljo Albijanić,
Politički komesar: Neđo Ilić,
Pomoć. politkoma: Petar Mišeljić.

3. — **2. bataljon:** Komandant: poručnik Milan Papić,
Zamjenik komandanta: poručnik Radovan Kukić,
Politkom: Slavko Đurić,
Pomoć. politkoma: Pero Jelčić.

4. — **3. bataljon:** Komandant: poručnik Lazar Vojnović,
Zamjenik komandanta: Dušan Kešelj,
Politkom: Obren Bjelogrlić,
Pomoć. politkoma: Anto Krezo.

5. — **4. bataljon:** Komandant: kapetan Tripo Bjelica,
Zamjenik komandanta: Vaso Kovačević,
Politički komesar: Radovan Simović,
Pomoć. politkoma: Ante Vlahov,
Načelnik štaba: poručnik Antun Mratović.

6. — **5. bataljon:** Komandant: poručnik Nikola Bjelica,
Zamjenik komandanta: poručnik Maksim Bulut,
Politkom: Jozo Bakrač,
Pomoć. politkoma: Špiro Mićunović.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
(službeno otsutan)

Pom. načelnika štaba,
kapet.
Bran. Đ. Kisić

Komandant, major
Nikola Ljubibratić

(M. P.)

Prilozi:
Brojno stanje,[9] zapovijesti štaba brigade, spiskovi gubitaka.[10]

---

[9] Vidi dok. br. 136.
[10] Nalaze se u Arhivu VII.

BR. 12

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 5. JULA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O DOLASKU NA SEKTOR FOČE I O PRAVCIMA DEJSTVA NEPRIJATELJSKIH SNAGA[1]

ŠTAB I PROLET. KORPUSA
NOVJ
Op. br. 9
5. VII. 1944
Položaj

Za štab I prol. divizije[2]

ŠTABU II KORPUSA NOVJ

1.) Sa I prolet. divizijom stigli smo na sektor Foča.[3]

2.) Naša VI prolet. divizija nalazi se privremeno na sektoru Glamoč.[4]

3.) *Situacija I prolet. divizije:*

a) III krajiška brigada s obe strane Drine — zatvara pravce od Ustikoline ka Foči.
Glavnina još na levoj obali Drine.[5]

b) XIII prolet. brigada u toku prebacivanja na desnu obalu Drine i kreće po prelazu ka prostoriji Krčino Brdo — Kapak — Goli Vrh — Hunka.
Zadatak: Odbrana desne obale Drine na dodeljenom otseku.[6]

c) I prolet. brigada prikupljena na prostoriji Miljevina — Budanj. Danas od 12 časova u pokretu ka Foči za prelaz na desnu obalu Drine.
Štab I prolet. divizije Foča.

4.) *Podaci o neprijatelju:*

a) 4. VII. 1944 1 grupa od oko 2.500 ljudi sa prostora Mazlina — Jabuka dejstvovala u 2 pravca:
preko Miljevine i
niz Kolunsku Rijeku.
Glavnina ove grupe došla od Sarajeva preko Crne Reke, a manji delovi, izgleda, od Prače — Renovice.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/5, k. 371.
[2] Na originalu dopisano mastilom, latinicom.
[3] Vidi dok. br. 8 i 13.
[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 5, 14 i 16.
[5] Vidi dok. br. 27.
[6] Vidi dok. br. 23.

b) Od Ustikoline s obe strane Drine ka Foči dejstvovale u toku 4. VII. kolone od po 150 nepr. vojnika — satav: ustaše i legionari. U toku 4. VII. vraćeni ka Ustikolini, a noću 4/5. VII. bačeni iz Ustikoline na brdo severno od Ustikoline.
Pred mrak 4. VII. primećena I neprijateljska kolona od oko 200 ljudi u pokretu cestom od Goražda ka Ustikolini, gde i stigla čelom.[7]

c) Na pravcu Ulog — Obalj — Kalinovik dejstvovale manje grupe četnika.[8]

d) Na pravcu Trnovo — Kalinovik obostrana neaktivnost.

5). Delovi XVII divizije ostavili su pravac Pljevlja — Čajniče — Goražde suviše rano otvoreno, pre no što su naše snage stigle da ih smene. Do smene, tj. do pristizanja naših delova na određene im prostorije, izmenili smo pravce kretanja II krajiške i XVI muslimanske brigade, kako ne bi pravac Pljevlja — Čajniče — Goražde ostao neosiguran.

6). Pod 4. o.m. primili smo od Vrhovnog štaba radiogram sledećeg sadržaja:
»Na sektoru Čajniče nalazi se Nedićeva VII divizija.[9] Mi javili Kosti[10] da sadejstvuje Vašoj diviziji i stavlja se pod našu komandu do daljnjega.[11]
Trebalo bi zajednički razbiti te bande.«

7). Veza s Vama:
Radi uzajamnog obaveštavanja i saradnje uspostavljamo s Vama radio-vezu.
Prilažemo pismo po tome pitanju.

---

[7] U izvještaju Čajničke četničke brigade od 6. jula 1944. o tome se kaže:

»Risto mi javlja sa leve obale Drine.

Iz Prače došla je kolona od 49 kamiona br. 11 (Nijemaca — prim. red.) u Goražde i produžuje ka Ustikolini. Druga kolona ide od Prače preko Orahovice i već je na Orahovici.

Dalje kaže da je doznao da od Hercegovine ide »Vražja divizija« i 2500 četnika i da su već [pošli] od Kalinovika ka Foči.

Borba se čuje između Kalinovika i Foče.

Ustaše su posele Drinu oko Goražda«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V--1177.) O tome vidi i dok br. 154—157 i 180 u ovoj knjizi.

[8] Vidi dok. br. 6, napomenu br. 4.

[9] U Nedićevim oružanim snagama u to vrijeme nije bilo takve jedinice. Vjerovatno je prilikom prijema depeše šifrant pogrešio, te umjesto: njemačka napisao: »Nedićeva«, jer su se tada na tom sektoru nalazili dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen«. Bliže o organizaciji i rasporedu Nedićevih jedinica vidi tom I, knj. 11, dok. br. 11.

[10] Kosta Nađ, komandant 3. korpusa NOVJ

[11] Odnosi se na 17. NOU diviziju. Nju je Vrhovni štab NOV i POJ zadržao pod svojom komandom do 12. jula 1944 (vidi dok. br. 62 i 143).

Ukoliko predložena vremena ne odgovaraju, predložite posle uhvaćene radio-veze promene vremena radiogramom.

8). Molimo da nas obavestite o situaciji kod Vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik
Karlo Lalić

(M. P.)

Politkomesar-pukovnik
M.[12] Todorović

BR. 13

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5. JULA 1944. ŠTABU 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKU GRUPU NA PROSTORU DRINA — KRČINO BRDO[1]

»AVALA«
5 jula 1944
u 22,45 č.

Hitno[2]

»SAVI«

1. — Nema promene u opštoj situaciji koja vam je usmeno objašnjena.

Na ovoj prostoriji naš raspored i zadaci biće:

»Dunav« će se u toku ove noći prikupiti na prostoru Orahovo — Boljoradina i sutra će nastaviti pokret do na prostor Ifsar — Ponikve — Kovačevići odakle će 7 o.m izbiti na komunikaciju Čajniče — Pljevlja i postaviti se na prostoru Metaljka — Kovač planina — Boljanići za dejstvo prema Pljevljima, a delom severno ka Limu i Rudom.[3]

»Bosna« će se u toku ove noći prikupiti na desnu obalu Ćehotine severoistočno od Foče odakle će u toku sutrašnjeg dana

---

[12] Mijalko

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 48/1, k. 712.

[2] Dopisano mastilom, latinicom.

[3] Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 1. proleterske brigade za jul od 1. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 17/2, k. 713).

otpočeti pokret ka komunikaciji Goražde — Čajniče na kojoj komunikaciji će se postaviti u toku 7 o.m.[4]

Tri bataljona »Bosne« noćas će biti prikupljena na prostor s. Zlatari — s. Gubera odakle će sutra 6 o.m. u 4 časa izjutra krenuti prema Krčino Brdo — Kapak sa zadatkom da u sadejstvu sa vašim jedinicama brzo likvidiraju neprijateljsku grupu koja se prebacila na desnu obalu Drine i koja je — prema izveštaju toga Štaba — izgleda ovladala Krčinim Brdom.

2. — Vaš zadatak je da 6 o.m. izjutra izvršite napad za uništenje neprijateljske grupe koja je preko Drine izbila ka Krčinom Brdu. Napad preduzeti odmah ne čekajući bataljone »Bosne« koji će takođe sa svoga pravca ne čekajući prethodno povezivanje sa vama napasti istu neprijateljsku grupu.[5] Ovaj zadatak treba izvršiti hitno kako bi bataljoni »Bosne« što pre nastavili pokret ka svom sektoru.

Čišćenje desne obale Drine postavlja se kao prvenstveni i najvažniji zadatak jer liniju Drine, kao velike i važne prirodne prepreke, moramo sigurno držati i nećemo dozvoliti da neprijatelj ubuduće prelazi ovaku prepreku.

3. — Po likvidaciji ove neprijateljske grupe organizujte desnu obalu Drine na sektoru od Foče pa do ušća Oglećevskog Potoka (Karanska Kosa) tako da se neprijatelju onemogući prelazak Drine na ma kom mestu na tom sektoru. U operativnom pogledu primate pod vašu komandu X bataljon koga smo rasporedili na vašem levom krilu kao posadu Foče sa zadatkom odbrane mosta na Drini, obezbeđenje Foče sa pravca od leve obale Ćehotine. X bataljon će imati svoje delove na Ilovino Brdo (k. 860). Levo krilo vaših jedinica da bude na Bojčino Brdo, u kom pravcu će X bataljon držati vezu sa vama. U slučaju da neprijatelj zaobilazeći vaš raspored otpočne napad na samu Foču vaše levokrilne jedinice sadejstvovaće X bataljonu na odbrani grada.[6]

4. — Odbranu na Drini dobro organizovati i međuprostore između bataljona da susedni bataljoni obostrano stalno kontrolišu patrolama i zasedama. Pretstražni delovi na samoj obali reke moraju biti pravilno raspoređeni, potpuno pripremni za dejstvo i sa punom stražarskom službom na liniji pretstraža. Liniju položaja Korijen — Krčino Brdo — Kapak — Goli Vrh — Kunka — Karanska Kosa organizovati kao prihvatne položaje, a na padinama tih brda prema Drini rasporediti teška oruđa.

---

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu 3. proleterske (krajiške) brigade vidi izvještaj njenog štaba za jul od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 714).

[5] Vidi dok. br. 30, 37, 155, 156 i 157.

[6] Vidi dok. br. 34 i 41.

5. — U desno stalno držati vezu sa levim krilom »Bosne« na Uhotića Brdu.

6. — O sadanjoj situaciji poslati nam izvještaj u Han Soha. Na istom pravcu dostaviti izveštaj o rezultatu naređene akcije na uništenju neprijateljske grupe koja se prebacila na desnu obalu Drine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vaso Jovanović

BR. 14

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 5. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O DEJSTVU OD 25. JUNA DO 3. JULA[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«
Op. broj 111/44
5 jula 1944 g.

Operativni izvještaj
od 25-VI- do 3-VII-
1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«

Dana 25-VI-44 sa I i IV bataljonom preduzeli smo čišćenje četnika na prostoriji Škadimovac. Neprijatelj je uspio pobjeći, zapljenita je jedna puška, 100 komada janjaca i 14 kom. konja. Od ovog broja konja neki su smjenjeni za naše — koji su bili nažuljeni i slabi.

Dana 26-VI-44 IV bataljon krenuo je sa prostorije Lubin Dol za Malovanske Poljane, a I bataljon u pravcu Stipić košara, sa zadatkom dejstvovanja na komunikaciji Malovan — Šujica — Livno. Istoga dana III bataljon stigao je iz Bajramovića za Lubin Dol.

Dana 27-VI-44 IV bataljon napao je neprijatelja na prestražarskim djelovima na koti 1384, 1482, istočno od Malovan-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/2, k. 797.

skih Poljana, te proterao neprijatelja.[2] Istog dana neprijatelj je pretrpio gubitke od 15 mrtvih i ranjenih. Na našoj strani bila su 4 druga ranjena.

Istoga dana, noću, I bataljon napao je neprijatelja na Stipić košarama i Suhovrhu. Bataljon je uspio da zbaci neprijatelja i protjerao od Stipić košara, dok na Suhovrhu nije uspio, iz razloga toga što je bio neprijatelj podcjenjen, a u stvari imao je jake snage na Suhovrhu. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Dana 28-VI-44 IV bataljon, da ne bi trpio artiljerijsku vatru, povukao se sa položaja, koje je jučerašnjeg dana osvojio, na povoljnije položaje, te je neprijatelj opet ponovo izišao na kotu 1384, 1482. Ponovo je u toku noći IV bataljon napao na neprijatelja i nanio mu izvjesne gubitke. Na našoj strani bio jedan drug teže ranjen, koji je nakon jednog dana umro.

Dana 29-VI-44 neprijatelj je od pravca Suhovrha i Stipić košara napao na položaje I bataljona. Neprijatelj je uspio da zauzme prestražarski položaj Gvozd (k. 1549). Bataljon je ubacio rezervu i uspio da protjera neprijatelja,[3] te da mu nanese gubitke od 10 mrtvih, među kojima — kako se doznalo — jedan oficir. Na našoj strani: 2 mrtva i 3 ranjena druga. Plijena nije bilo.

Dana 30-VI-44 IV bataljon u vezi akcije koja je predstojala povučen sa Malovanskih Poljana u V. Drežnicu, radi pripremanja za akciju.

Dana 1-VII-44 neprijatelj je izviđao naše položaje, ali do borbe nije došlo.

Dana 2-VII-44 neprijatelj je napao na položaje I bataljona, koji se nalazi na Malom Kozjaku i Osinoj Glavi (k. 1673, 1720) i 1580. Neprijatelj je bio potpomognut sa 4 tenka i 1 blindiranim kamionom, a napao je sa tri pravca, t.j. od Stipićevih i Kantićevih košara, ivicom šume od Suhovrha i preko Braline Poljane, Brljuše kroz šumu. I bataljon bio je odbačen, neprijatelj je bio zauzeo Osinu Glavu. Upućene su dvije čete IV bataljona u pravcu Razbojci — Brlozi (k. 1433) — k. 1410 — Brljuše. III bataljon, koji se nalazio u rezervi, ubačen je u borbu sa zadatkom da napadne sa sjeveroistočnih padina Osine Glave i da nabaci neprijatelja na čistinu sa namjerom da mu nanese što veće gubitke. IV bataljon sa dve čete da napadne neprijatelja u šumi i da obezbedi lijevo krilo III bataljonu. Došlo je do ogorčene borbe između III bataljona i Švaba na Osinoj Glavi, gdje se neprijatelj grčevito branio, i nakon pola sata borbe sa bombama III bataljon zbacio je neprijatelja uz osjetne gubitke. Borba je trajala do 20 čas., neprijatelj je ostupio na prvobitne

---

[2] i [3] Vidi dok. br. 16, objašnjenje 4.

položaje.[4] Do većeg plijena nije se moglo doći pošto je neprijatelj štitio sa tenkovima ostupnicu. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i ranjenih, od kojih 13 ostalo na položaju. Istoga dana u 20.10 čas. dobili smo naređenje radiogramom da će se napadati na Livno u 22 časa. Pošto su jedinice bile cjelog dana u borbi, morali smo izvršiti pregrupaciju bataljona, nahraniti ljudstvo i izvršiti popunu municije, to nismo mogli otpočeti sa napadom [tada] već u 12 čas.[5]

Plan za napad i raspored naših snaga vidi se iz zapovjesti, koju prilažemo[6]. I bataljon nije uspio da zauzme Suhovrh, iz razloga što je bataljon bio dosta zamoren i priličan broj izbačenih iz stroja. III bataljon uspio je da zbaci neprijatelja sa k. 1399, 1373, 1284, dok Borovu Glavu nije uspio likvidirati iz razloga što je kasnio i na Borovoj Glavi borba je tek u 2 sata otpočela. Čete koje su imale glavni zadatak da unište neprijatelja na Borovoj Glavi — nije im bila jednoobrazna komanda, inače protikolski top i bacači dejstvovali su dobro. Oko pola četiri čete su se povukle na povoljnije položaje radi osiguranja prema Livnu. IV bataljon ušao je u Zagoričane bez borbe, pročistio selo i otišao na svoje određene položaje U pravcu njihovih položaja neprijatelj nije nailazio preko cijelog dana. Četa koja je pravila pritisak prema Potočanima postavila je 4 nagazne mine, te je oko 9 čas. naišao neprijateljski kamion pun vojnika, te dignut u vazduh sa vojskom. Računa se da je moglo biti oko 15—20 žrtava, što ranjenih i mrtvih. Bataljon se istog dana nije mogao povući, te se na iduću noć prebacio u sastav brigade. III bataljon nalazio se 3 ov.mj. do 12 čas. na položaju k. 1399, 1373, neprijatelj je dva puta vršio ispad od Borove Glave na snage III bataljona uz pomoć teškog oružja (minobacača i protikolskog topa), kojom prilikom neprijatelj je bio odbijen i naneseni mu udarci od 9 mrtvih, koji su ostali na položaju. Do plijena se nije moglo doći, jer je brisan prostor, a strmo je, iako nije bilo daleko od naših položaja, nakon čega se bataljon povukao.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao ukupne gubitke u mrtvima 84, za koje se tačno moglo ustanoviti, dok je imao još i od teškog oružja, za koje se nije moglo doznati, a isto i veći broj ranjenih. Na našoj strani imali smo gubitke u svim ovim borbama 9 mrtvih i 26 ranjenih drugova.

U ovim borbama zapljenito je: 5 pušaka, 1 šmajser, 1 pištolj, 17 mina za teški bacač, oko 3000 metaka 7,9 mm, 9 kom.

---

[4] i [5] U izvještaju Štaba brigade od 3. jula 1944. ta borba je nešto opširnije prikazana, dok se za napad kaže da je počeo u 24 časa (Arhiv VII, reg. br. 21/2, k. 797).

[6] Vidi dok. br. 5.

ćebadi, 3 šat. krila, 2 dalekozora, 2 rezervne cijevi od »šarca« i druge spreme.

Na našoj strani izgubljene su 2 puške.

U ovim borbama utrošeno je: 47 granata za protikol. top 47 mm, 108 mina za teški bacač 81 mm, 11 mina 51 mm, 142 mine 45 mm, 4 nagazne mine, 36 def. bombi i 17 ofanzivnih bombi, 12332 metka 7,9 mm, 2849 metaka 7 mm, 1378 metaka 6,5 mm, 890 metaka 8 mm, 655 metaka 6,72 mm, 643 metka 9 mm.

Kritički osvrt: Akcija koju je vodila ova brigada može se reći da je djelimično uspjela, a razlog zašto u potpunosti nije uspjela je taj, što je neprijatelj napadao prvoga dana na naše položaje i izbacio nam priličan broj odgovornih drugova iz bataljona, te smo izgubili u vremenu, a prilično kasno dobili smo i vreme za napad.

Intendantura i sanitet zadovoljavali su u ovim akcijama. Veza nije bila najbolja, što smo se služili samo sa kuririma i patrolama i pomoću raketla.

Napomena: Naročito se istakla u ovim borbama I četa III bataljona, koja se izvanredno uporno držala i energično u borbi sa Njemcima na Osinoj Glavi, koja je bila u rastojanju svega 10 metara i izbacila 30 kom. bombi, te uspjela saterati neprijatelja i nanijeti mu velike gubitke. Komandir ove čete je Žegarac Ilija, koji je u toj borbi i sam ranjen. Mišljenja smo da bi trebalo pohvaliti I četu na čelu sa komandirom Žegarcom.[7]

Prilog: Lista gubitaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Goj. S. Milekić

Komandant — major,
Lazo S. Radaković

(M. P.)

[7] Posljednja rečenica je dopisana mastilom, latinicom.

BR. 15

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU POTČINJENIH JEDINICA U BOSANSKOJ KRAJINI OD 26. JUNA DO 4. JULA[1]

ŠTABU V. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
O.P.

Položaj

Operativni izvještaj
dostavlja se.[2]

Na dan 26. VI. o.g. oko 8 sati ujutro snage II. bataljona XI. brigade vodile su borbu sa neprijateljem u selu Ovanjskoj, koji je zašao našim snagama za leđa i napao sam logor, a naročito na naš protivavionski mitraljez, koji je tukao neprijatelja. U tom času mitraljez se je zakovao i neprijatelj je uspio da ga zarobi. Odmah kontrajurišem naše čete mitraljez je povraćen ispravan. U borbi oko mitraljeza na osam mjesta ranjen je nišandžija puškomitraljeza i neprijatelj je uspio da zarobi puškomitraljez.

U toj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i 7 ranjenih, a sa naše strane jedan drug je teže ranjen a komandir i politički komesar čete malo pozleđeni.[3]

Do ovoga je došlo radi nedovoljne budnosti u logoru. Preduzeli smo korake da se ispita do koga je krivica.

28. VI. Drvarsko-petrovački odred zarobio je dva neprijateljska vojnika kod uporišta Krčevine, cesta Bihać — Lapac. Isti su pripadali 10 lovačkoj pukovniji II gorskog zdruga.[4]

30. VI. Snage III. bataljona VI. KNOU brigade dobile su zadatak da prečiste neprijateljsko uporište u selu Briševu. Neprijatelj se je nalazio na nekoliko dominantnih kota u pomenutom selu. Naše snage raspoređene kao udarne grupe, sa mrtvim uglovima, probile su se u pozadinu neprijatelja bez borbe i uspjele su da neprijatelja iznenade. U ovoj borbi neprijatelju su nanešeni gubitci od 11 mrtvih i 16 ranjenih. Do poginulih neprijateljskih vojnika nije se moglo doći, jer je neprijatelj

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/1, k. 769.

[2] Izvještaj je, vjerovatno, dostavljen 5. ili 6. jula 1944. godine.

[3] i [5] U pregledu rasporeda snaga 4. lovačkog zdruga od 21. jula 1944. stoji da se u Ljubiji nalaze dva bataljona njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«. Pomenute borbe su, vjerovatno, vođene protiv njihovih dijelova. (Arhiv VII, reg. br. 6/12—1, k. 112 A.)

[4] Vidi dok. br. 101, objašnjenje br. 30.

izvršio povratni napad i pod zaštitom jače mitraljeske vatre izvukao poginule, zatim se povukao prema Runjavici.[5]

Sa naše strane poginula je jedna drugarica i jedan drug lakše ranjen.

2. VII. Udarna grupa Petrovačkog bataljona prerušena u četnike napala je bombama na grupu četnika u Reveniku, dok su se nalazili u jednoj dolini sa nekim ženama. Ubijen je 1 i ranjeno 3 četnika. Zaplijenjeno 1 puška, 100 metaka, fišeklije.

3. VII. Neprijateljski konji bili su na paši između Otoke i Ćora. Tom prilikom su se odvojila 3 konja i pošla prema našim položajima. Pioniri koji su tamo čuvali stoku odbili su ih još dublje u našu pozadinu, gdje ih je naša patrola uhvatila. Neprijatelj je odmah reagirao, ali su ga dočekale snage II. bataljona Podgrmečkog odreda. Tom prilikom naši su ubili 1 i ranili 4 neprijateljska vojnika. Do plijena se nije moglo prići. Naši bez gubitaka.

4. VII. Neprijatelj je sa dvije kolone napao na naše položaje u namjeri da prodre u Stari Majdan. Jačina neprijateljskih snaga bila je 250—300 vojnika. Neprijateljski napad bio je usmjeren u dva pravca i to preko kote 485—450 i 439, dok druga [kolona] pravcem kota 485—434.

Neprijatelj koji je napadao preko kote 485, a koju je kotu držala jedna četa, bio je nadmoćniji i izbacio četu sa položaja, i četa se je pod borbom povlačila. Dvije čete koje su se nalazile lijevo i desno od pravca neprijateljskog nadiranja nisu prihvatile borbu, već su puštale neprijatelja unutra i kad je neprijatelj već prišao neposrednoj blizini Starog Majdana, čete su stupile bočno u dejstvo i neprijatelja primorale na povlačenje. Jedan vod koji je dobio zadatak da se baci još dublje neprijatelju za leđa nije izvršio svoj zadatak, što je omogućilo neprijatelju da se izvuče sa manje gubitaka nego što je imao.[6] Kad su naše snage stupile u dejstvo, neprijatelj je bio primoran na povlačenje u pravcu Ljubije i naše su ga snage gonile sve do njegovog polaznog položaja. Neprijatelj je imao 20 mrtvih, 25 ranjenih, od kojih je 6 ostalo na bojištu, i 2 zarobljena. Naši gubitci 2 poginula i 1 ranjen. Zaplijenjeno: 5 pušaka, jedna radio-stanica, 1000 puščanih metaka, jedan konj i samar vojnički i nešto vojničke spreme.

U tim borbama naše jedinice imale su:

Gubitci	a) neprijateljski	37	ubijenih
		55	ranjenih
		4	zarobljena
		96	izbačenih iz stroja

[6] Završetak rečenice trebalo bi da glasi: manje gubitaka nego što je trebalo da ima.

b) vlastiti 3 poginula
2 ranjena.

Plijen Pušaka 6, radio-stanica 1, 1100 metaka, jedan vojnički samar, 3 konja.

Zaključak Iznenađenje koje se je desilo kod jedinica XI. brigade usledilo je usljed premorenosti boraca, nedovoljnog obezbeđenja logora kao i nedovoljne budnosti. Činjenica je da su borci jedinice koja je iznenađena primili borbu i uspjeli da povrate mitraljez i da nanesu neprijatelju gubitke od 4 mrtva i 7 ranjenih.
Slučaj sa pratećim vodom III. bataljona VIII. brigade o kojem smo vam depešom javili nismo još ispitali. Čim dobijemo tačne podatke podnijećemo vam izvještaj. Borbu koju su vodile jedinice VI. brigade ovih dana sa neprijateljem na sektoru Ljubije kada posmatramo konstatuje se da niži rukovodioci-desetari i vodnici nisu imali dovoljno smjelosti bacati se neprijatelju za leđa, što je neprijatelj koristio i povukao se sa mnogo manje žrtava. Osim toga nema dovoljno samoinicijative kod ovih štabova bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta	Komandant
p.pukovnik	major	pukovnik
sl. otsutan	**Roca**	**Petar**

BR. 16

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 6. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O NAPADU NA LIVNO I O DALJIM NAMJERAMA[1]

ŠTAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«
6-VII-1944

ŠTABU V KORPUSA NOVJ

1. — Izvještavamo Vas o situaciji kod nas:

Noću između 2/3 ov.mj. u zajednici sa snagama VIII Korpusa[2] napadali smo Livno. Nijesmo ga zauzeli zbog toga što je neprijatelj u samo veče dobio pojačanje, što je dobio pojačanje i u toku same borbe od Šujice, te se napad i nije izvodio uporno i energično.[3] Sada su u Livnu nešto pojačane snage, ali nema neke ozbiljnije koncentracije. Na sektoru Kupres — Livno nalazi se jedna njemačka pukovnija, koja je navodno trebala već otići u pravcu juga.[4] Pored nje u Livnu, kao i ranije, jedna domobranska bojna.[5]

Na prostoru Jajce — Mrkonjić nalazi se IV pukovnija divizije »Brandenburg«,[6] pored ovoga nešto četničkih snaga.[7]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/6, k. 458 A.

[2] Odnosi se na 20. diviziju toga korpusa. U zapovijesti njenog štaba od 2. jula 1944. piše da je imala zadatak da aktivnom i upornom odbranom spriječi intervenciju neprijatelja kod Livna, zatvarajući pravce Sinj — Han Prolog — Livno, Aržano — Karlov Han — Livno, Duvno — Karlov Han — Livno i zauzimanje Karlovog Hana. (Vidi tom V, knj. 29, dok. br. 4 i 58.)

[3] U izvještaju 6. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome piše: »2. srpnja u 2300 sata skupina partizana neutvrđene jačine napala je Livno. Naša i njemačka posada primili borbu. Borba trajala do 3. VII. u 0500 sati kada su partizani izmakli. Naši gubici: 1 njemački častnik i 1 vojnik poginuli, 6 njemačkih vojnika i 3 naša domobrana ranjena...« (Arhiv VII, reg. br. 46/2—1, k. 149 e).

[4] Vjerovatno se odnosi na dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 182 u ovoj knjizi, kao i knj. 26, dok. br. 123. i tom V, knj. 29, dok. br. 58, objašnjenje br. 4).

[5] U obavještenju Štaba divizije od 4. jula 1944. Štabu 8 korpusa NOVJ o uzrocima neuspjeha u napadu na Livno, pored ostalog, kaže se da je u Livnu bilo do 1000 vojnika — Nijemaca i domobrana (Arhiv VII, reg. br. 2/2, k. 518); o tome vidi i dok. br. 74, objašnjenje br. 5.

[6] Vidi dok. br. 158.

[7] Odnosi se na četnike Srednjobosanskog četničkog korpusa (vidi dok. br. 7).

Glavnina naših snaga orijentisana je prema Livnu i Šujici.[8] Vodimo svakodnevno manje borbe. Druge naše snage napadaju četnike oko Gerzova,[9] sadejstvujući sa Vašim snagama.[10]

Imamo vezu sa snagama X Divizije[11] i snagama VIII Korpusa.

2. — Za aerodrom u Glamoču smo Vam javili da je ispravan. Mi očekujemo da se avioni počnu spuštati.[12] Naše jedinice zatvaraju sve pravce ka aerodromu. Kako se snage Vaše XXXIX Divizije nalaze na prostoru Mrkonjića, to Vas molimo da nas obavjestite da li XXXIX Divizija zatvara pravac Mrkonjić — Mliništa, odnosno da li bi mogla da ga zatvara,[13] koliko to sada ne čini, u kom slučaju bi mi sve naše snage angažovali u pravcu Livna i Šujice, sa ofanzivnim zadatkom.

3. — Tražili smo od Vas da nekako regulišete pitanje našeg snabdjevanja sa mesom, pošto se sa ovoga sektora ne možemo snabdjevati sa mesom. Molimo Vas da nam date potrebne direktive i da regulišete to pitanje, i to što prije, jer već sada nemamo mesa, jedino se donekle snabdjevamo putem ekonomskih akcija.

4. — Drugarica Mitra[14] i Zina,[15] za koje pitate u Vašem dopisu, kod nas su.

5. — Meteorolozi, o kojima takođe govorite u Vašem dopisu, a koji su bili u Petrovcu, nalaze se kod nas. Ukoliko se spuste avioni, poslaćemo ih, kako je naredio V.Š.

6. — Šifru za V.Š. smo primili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik,
Đ.[16] Mutapović

Komandant, pukovnik
Đ.[17] Jovanić

(M. P.)

---

[8] Vidi dok. br. 5, 14, 20 i 28.

[9] Na tom prostoru dejstvovala je 1. proleterska (lička) brigada (vidi operacijski dnevnik Štaba divizije, Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797).

[10] i [13] Vidi dok. br. 7 i 65.

[11] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 3, 74 i 135.

[12] U operacijskom dnevniku Štaba divizije stoji da je 14. jula 1944. deset savezničkih aviona bacalo materijal i da se jedan avion spustio.

[14] Mitrović

[15] Gordana Belić Zina

[16] Dragoslav

[17] Đoko

BR. 17

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 27. DIVIZIJE ZA DRUGU POLOVINU JUNA DOSTAVLJEN 6. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ[1]

ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
6. VII. 1944.

ŠTABU III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj — izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 15. — 30. juna 1944. godine.

U sastavu divizije nalazile su se slijedeće jedinice: XIX. Birčanska NOU brigada, XX. NOU brigada, Kladanjski p. odred. XVI. Muslimanska brigada privremeno pod komandom XVII. NOU divizije na sektoru Čajniče.[2]

XIX. Birčanska NOU brigada:

U ovom vremenskom periodu nalazila se je na sektoru Spreča — Birač. Zadatak brigade bio je kontrola pomenutog sektora, učvršćenje narodne vlasti, mobilizacija, kao i ofanzivno gerilsko djelovanje na komunikaciji Tuzla — Zvornik i čišćenje četničko-ustaško-zelenokadrovskih grupa na prostoriji lijevo i desno od druma Tuzla — Zvornik.

17. VI. 1944. g. II bataljon ove brigade napadnut je bio od dvije manje neprijateljske kolone koje su pratile jedan kamion. U borbi neprijatelj je bio razbijen, ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika (SS-ovaca) i dva ranjena. Naši gubitci 1 mrtav.

19. VI. 1944. g. jedna četa III. bataljona u zasjedi na drumu Tuzla — Zvornik uništila je jedan neprijateljski kamion, zaplijenjeno je dva sanduka ručnih bombi, izvjesna količina municije i odijela.

26. VI. 1944. g. II. i III. bataljon ove brigade vršili su akciju čišćenja Snagova od zelenokadrovaca i četnika. Neprijatelj je bio rastjeran i zaplijenjena je izvjesna količina žita.

Noću od 27. na 28. VI. o.g. dva bataljona ove brigade izvršila su akciju na selo Đurđevik na drumu Kladanj — Živinice. U toj akciji ubijeno je 5 zelenokadrovaca, zarobljeno 5 pušaka i izvjesna količina žita.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/7, k. 1111.

[2] Vidi knj. 25, dok. br. 159 i dok. br. 4 i 62 u ovoj knjizi.

29. VI. o.g. II. i III. bataljon ove brigade izvršili su zajedničku akciju na zelenokadrovsko uporište Međaš, radi protjerivanja i razbijanja pomenutog neprijatelja. U toj borbi ovo uporište je likvidirano, neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i veći broj ranjenih.[3] Zarobljeno: dva sanduka mina za mali bacač, izvjestan broj pušaka i municije, osam tovarnih konja i nešto ratnog materijala. Naši gubitci 1 mrtav (zamj. komandanta III. bataljona).

U vremenu 23.—30. o.mj. jedna četa ove brigade bila je u Vlasenici kao garnizonska posada.

Zaključak:

Neprijateljski gubitci: 14 mrtvih i veći broj ranjenih.

Naši gubitci: 2 poginula i 1 lakše ranjen.

Zarobljeno: 6 pušaka, 2 sanduka ručnih bombi, 2 sanduka mina za mali bacač, izvjestan broj municije, životnih namirnica i manji dio ratne spreme.

Na sektoru kojeg je kontrolisala ova brigada neprijatelj je bio uglavnom ograničen na centralna uporišta Zvornik — Tuzla. U zajednici sa grupama zelenokadrovaca neprijatelj je pokazivao ofanzivnu namjeru u pravcu naše teritorije kao i obezbjeđenje saobraćaja na cesti Tuzla — Zvornik. Neprijateljski pokušaji su bili osujećeni aktivnošću naših jedinica.

Četnici na sektoru Papraće i Spreče pod utiscima uspjeha naših jedinica u pomenutim akcijama ove brigade demoralisani su i bez aktivnosti. Blizak kontakt uspostavljen je sa muslimanskim selima Memići, Bulatovići, Brda.

Ova brigada organizovala je kurs za niže vojne rukovodioce. Na kursu učestvuje 21 drug. Rukovodioc kursa načelnik štaba major Vodušek.[4]

XX NOU brigada:

Od 15. VI. 1944. do 24. VI. 1944. brigada se je nalazila na prostoriji Srebrenica — Bratunac sa zadatkom likvidiranja Sudareve bande iz pomenutih gradova i da ovlada pomenutim sektorom kako vojnički tako i politički.

19. VI. ova brigada izvršila je napad na grad Srebrenicu u zajednici sa XVII. Majevičkom brigadom.[5] Napad nije uspio

---

[3] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome se kaže:

»29. VI u 0400 sata, oko 200 naoružanih partizana skupine Pućara Žarka iz Vacetine, kotar Vlasenica, izvršili su napadaj na s. Međaš (10 km i. Tuzle). Nakon kraće borbe, manja posada Bos. planinaca povukla se pred napadačima«. Pored ostalog, u izvještaju piše da su »bosanski planinci« imali 3 mrtva. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—3, k. 149 c.)

[4] Jakob

[5] Bliže o dejstvu te brigade vidi dok. br. 19.

iz slijedećih razloga: a) Neprijatelj brojno nadmoćniji,[6] b) naše jedinice nisu dovoljno koristile moć našeg teškog oruđa, c) obadvije brigade bile su zamorene radi prethodnih akcija. U borbi oko Srebrenice neprijatelj je imao oko 60 izbačenih iz stroja. Naši gubitci 1 mrtav i 3 ranjena.

23. VI. 1944. brigada je bila napadnuta na prostoriji Glogova, od ustaških bandi čija je jačina u zajednici sa domaćom legijom iznosila oko 500. Neprijatelj koristeći domaću legiju kao dobre poznavaoce terena, a uz to odmoran i lako pokretan, uspio je da u ovom napadu zada ovoj brigadi osjetne gubitke. Neprijatelj je imao u pomenutoj akciji oko 60 izbačenih iz stroja. Uslijed žilave i jake borbe došlo je do nekoliko juriša i kontrajuriša od strane naših jedinica, pri čemu je i izgubljen jedan dio oružja i ratne spreme a uz to neprijatelju zadani teški gubitci.[7]

Od 24. do 30. VI o.g. brigada se nalazila na prostoriji Sokolovića. Pri pokretu na ovu prostoriju brigada se odmorila u toku 24. i 25. VI. u Vlasenicama.

Na sektoru Romanije brigada je dobila zadatak popune u ljudstvu iz redova novomobilisanih boraca kao i prikupljanjem zaostalih dijelova ove brigade prilikom VII neprijateljske ofanzive.

Za vrijeme boravka ova brigada vodila je u dva maha uspješnu borbu sa četničkim grupama na sektoru Sokolovići — Devetak i uspješno ih razbila i rastjerala. Neprijateljski gubitci u ovim borbama: 6 mrtvih i 9 ranjenih. Zarobljeno 8 pušaka i 1 teški mitraljez kao i izvjesna količina žita.

Zaključak:

Neprijateljski gubitci: 60 mrtvih i ranjenih ustaša, četnika 6 mrtvih i 9 ranjenih. Zarobljeno 8 pušaka i 1 teški mitraljez te izvjesna količina municije kao i žita.

Naši gubitci: poginulih 14 drugova, ranjenih 9, nestalih 16, dezertiralo 7.

Napomena:

U ovom vremenskom periodu ova brigada imala je prilično teških i žilavih borbi uz vrlo nepovoljne uslove po istu, a uz naročito povoljne uslove neprijatelja u srebreničkom kraju . . . Ova okolnost u mnogome je otežavala uspješno izvođenje akcija kao i izvršenje postavljenog zadatak ovoj brigadi.

Gubitke u oružju prilikom borbi u srebreničkom kraju dostavićemo naknadno jer za isto nemamo podataka.

---

[6] i [7] O neprijateljskim snagama u Srebrenici kao i o neprijateljskim dejstvima vidi dok. br. 19, objašnjenje br. 4, 5 i 8.

Kladanjski p. odred:

Nalazi se na prostoriji Dopasci — Trnovo kontrolišući pomenutu prostoriju kao i drum Kladanj — Stupari — Tuzla. Obzirom na neizvođenje nikakovih akcija kao i to da je neprijatelj na ovom sektoru bio za sve vrijeme neaktivan, odred je iskoristio ovo vrijeme za izvođenje vojne obuke.

Opšti zaključak:

Neprijateljski gubitci: 89 izbačenih iz stroja, zarobljeno 14 pušaka, 1 teški mitraljez, 2 sanduka ručnih bombi, 2 sanduka mina za mali bacač, izvjesna količina municije, žita, te ratne spreme.

Naši gubitci: 16 poginulih, 10 ranjenih, 16 nestalih, 7 dezertiralo.

Napomene:

Pri štabu ove divizije organizovani su slijedeći kursevi:

a) Kurs za intendante. Pohađa 17 drugova pod rukovodstvom načelnika intendanture ove divizije kapetana Veselina Radojčića. Izbor slušalaca kursa dobar. Na kursu prorađivano o razvitku vojno-ekonomske struke NO vojske od osnutka do danas, uz nekoliko političkih tema. Iz XXXVIII divizije kurs pohađalo 9 slušalaca.

b) Kurs za obuku na bacaču. Posjećivalo 25 slušalaca. Rukovodioc kursa kapetan Tomo Đukić. Kurs je pokazao prilično dobre rezultate. Iz XXXVIII divizije učestvovalo 8 slušalaca.

c) Politički kurs za niže političke rukovodioce. Učestvuje 32 slušaoca. Kursom rukovodi drug Numić.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant: p.pukovnik
Kosorić Pero

---

[8] Selim

BR. 18

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 6. JULA 1944. ŠTABOVIMA HERCEGOVAČKE BRIGADE I JUŽNOHERCEGOVAČKOG NOP ODREDA DA SAVLADAJU POSADU ŽELJEZNIČKIH STANICA POLJICE I JASENICA-LUG[1]

ŠTAB
XXIX U. DIVIZIJE
N. O .V. JUGOSLAVIJE
Broj službeno
6. VII. 1944 god.
20.00 časova
Orahovišta

ZAPOVEST
(sekcija Dubrovnik 1 : 100.000)

U Stolac se nalazi oko 180 Švaba,[2] 30 četnika, nešto artilerije i oko 30 četničkih bandita. Neprijatelj je neaktivan posle pretrpelog poraza u Dubravama gde je ostavio 21 mrtvog i tri oficira.[3]

Na željezničkoj pruzi od Gabele do Huma nalaze se manje grupe neprijateljskih vojnika koji čuvaju prugu.

Na ž.st. Poljice nalazi se 80 domobrana sa 5 automatskih oruđa. Oko stanice nema minskih polja, a ljudstvo je naklonjeno našoj borbi i vjerovatno neće davati otpora, i ako ga daje, biće vrlo slab.

Na ž.st. Jasenica-Lug nalazi se oko 70 domobrana i nema Njemaca ni ustaša. Vjerovatno i ova stanica neće davati otpora, a ako ga daje, biće vrlo slab. Oko stanice nema minskih polja, jer ljudstvo nema volje za borbu protiv partizana.

Na ž.st. Hum nalaze se manje njemačke snage i nije isključena intervencija u pravcu ž.st. Jasenica-Lug, a intervencija od pravca Ravno manje je vjerovatna.[4]

U selima sreza Ljubinje nalazi se manji broj škripara-četnika, koji kadkada uznemiravaju naše kurire i manje jedinice.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/8, k. 1143.

[2] U tom mjestu tada je bio dislociran veći dio snaga 2. artiljerijskog diviziona 369. artiljerijskog puka njemačke 369. legionarske (»Vražje«) divizije (vidi dok. br. 1).

[3] Vidi dok. br. 91.

[4] Željezničku prugu Hum — Jasenica - Lug — Poljice obezbjeđivala je 1. bojna 9. posadnog zdruga. Bliže o tome kao i o savlađivanju posade željezničke stanice Poljice vidi dok. br. 181.

Zadatak X brigade i Južnohercegovačkog odreda biće da likvidiraju željezničke stanice Poljice[5] i Jasenica-Lug,[6] da raščiste škripare u selima ljubinskoga sreza i da vrše mobilizaciju na prostoru kuda budu prolazili i gde se budu zadržavali. U vezi toga

NAREĐUJEMO:

1. *X brigada:* U toku sjutrašnjeg dana prebaciće jedan svoj bataljon u s. Strujići, a u toku noći prebaciti će se preko sela Dračevo ka željezničkoj stanici Poljice, napašće je i likvidirati.[7] Sledećeg dana, t.j. 8 o.m., prebaciti će se u selo Zagora.

Sa ostala dva bataljona sutra rano ujutro prebaciti će se na prostor Krajpolje — Kruševica i to će jedan bataljon uputiti preko Pustipuhe — Obzir i dalje u pravcu Kruševica, a jedan bataljon kroz samo Ljubinje, s tim što će jačom pobočnicom preći preko Danguba (k. 762) — Oblo Brdo (trig. 814) — Đurđeva Glava (trig. 894), čisteći Dubočicu od četničkih bandi.

Sledećeg dana, t.j. 8 o.m. ova dva bataljona prebaciti će se ka prostoru Janjač — Vlasače.

2. *Južnohercegovački odred:* Jedan svoj bataljon orijentisati će ka Stocu, a ostala dva bataljona koncentrisati će na prostoru Popovo Polje — Lug.

Sutra naveče likvidirati će željezničku stanicu Jasenica-Lug sa bataljonom »Rade Pravica« i sa jednom četom bata-

---

[5] i [7] Prema relaciji Štaba 10. brigade od 3. avgusta 1944. za jul, ž. st. Poljice zauzeo je njen 5. bataljon i tom prilikom zarobio 23 domobrana (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

[6] i [8] U izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 12. jula 1944, pored ostalog, o tome se kaže:

»...

Akcija koju je vršio bat. »M. Ćuzulan« na stanici Jasenica-Lug nije uspjela zbog zakašnjenja bat. »R. Pravica« koje nije mogao da stigne na vrijeme da izvrši svoj zadatak, a bat. »M. Ćuzulan«, čekajući na bat. »R. Pravica«, okasnio je sa samim napadom koji je izvršio u samu zoru 8. ov. mj.

Tom prilikom neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih, a na našoj strani ranjen je teže zamjenik komandanta »M. Ćuzulan« i jedan borac.« (Arhiv VII, reg. br. 4/12, k. 1143.)

ljona »Mihajilo Ćuzulan«.[8] Po likvidaciji, to j. 8. o.m. bataljon »Rade Pravica« prebaciti će se u selo Vlasače, a kompletan bataljon »Mihajilo Ćuzulan« ostaće u Popovom Polju na prostoru Žakovo — Dračevo. Dalju zapovjest za rad dobit ćete naknadno.[9]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. načelnika
major
Drago Đukanović

Komandant
general-major
Vlado Šegrt

BR. 19

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 6. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU U SREBRENIČKOM KRAJU U DRUGOJ POLOVINI JUNA I POČETKOM JULA[1]

ŠTAB XXXVIII NOU DIVIZIJE
Str. pov. br: 41
6. jula 1944.

Operacijski izvještaj o
vođenim operacijama
u srebreničkom kraju
od 17. VI do 6. VII.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Položaj

Prama naređenju štaba III Korpusa NOVJ str. pov. br. 6 od 7. aprila o.g. dostavlja se izveštaj o radu i vođenim operacijama 38 NOU divizije u srebreničkom kraju u vremenu od 17. VI do 6. VII. o.g.:

U cilju likvidacije neprijatelja u srebreničkom kraju, naša divizija dobila je zadatak da se pokrene sa dosadašnje prosto-

[9] Vidi dok. br. 63.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/3, k. 1258.

rije: Bijela Zemlja — Kominjača — Borogovo — Selište — Bunarić — Raševo — Vasiljevići, na prostoriju Koprivno — Jeremići, da se poveže sa delovima 27 NOU divizije i Srebreničkim NOP odredom, koji već više dana vode borbu sa ustašama, a potom da udruženim snagama preduzmu ofanzivnu akciju u cilju konačne likvidacije i čišćenja ovog kraja od neprijatelja.[2]

17. VI. u dva časa divizija (štab divizije, 17 Majevička brigada i Mačvanski NOP odred) je krenula u dve kolone i to desna (štab brigade, dva bataljona i bolnica) pravcem: s. Šekovići — s. Supčane — Stolica — Rudište (crkva) — s. Tikvarići, a leva (jedan bataljon) pravcem: Kalabača — Krstac — s. Šadići — Neđelište. Obe kolone stigle su na prostoriju s. Tikvarići — s. Neđelište istoga dana pre podne. Štab divizije i Mačvanski odred izvršili su pokret zasebno pravcem: s. Vasiljevići — s. Šekovići — Vlasenica gdje su se razmjestili. Jedan bataljon 17 Majevičke brigade (III bataljon) nalazio se je od pre u Vlasenici kao posadna jedinica. U toku ovoga dana Mačvanski NOP odred smenio je ovaj bataljon koji je po izvršenoj smjeni upućen u sastav svoje brigade. Mačvanski NOP odred kao posadna jedinica Vlasenice dobio je zadatak zatvaranja pravaca: Sokolac — Han-Pijesak — Vlasenica i Drinjača — Kasaba — Vlasenica.

18. VI. u tri časa divizija se je pokrenula sa prostorije Tikvarići — Neđelište na prostoriju Koprivno — Jeremići gdje je stigla istoga dana i razmestila se. Štab divizije ostao je i dalje u Vlasenici, a komandant divizije otišao je sa štabom 17 Majevičke brigade. U toku dana uhvaćena je veza sa delovima 27 NOU divizije (XX brigada) koji su se nalazili na prostoriji s. Šušnjari — s. Slatina — Buljin.

19. VI. pre podne 17 Majevička brigada izvršila je pokret na prostoriju: Staroglavice — Lipovac — Viogor — Vasić — Han. Na ovoj prostoriji preduzeto je izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju, na osnovi kojih su štabovi 27 i 38 NOU divizije sporazumno doneli odluku i izdali zapovest za zajednički napad na Srebrenicu. Po planu odnosno po zapovesti, napad je trebao otpočeti 20. VI. u dva časa i to: delovi 27 NOU divizije (XX brigada) pravcem Fojhar — severozapadni deo varoši, a 17 Majevička brigada opštim pravcem: k. 810 (severno od s. Saraći) — Bojino — jugozapadni deo varoši, s tim da predhodno ovlada položajem: k. 582 (Rajne) — Bojino — k. 562.

20. VI. u četiri časa otpočeo je napad, a ne u dva časa kako je zapovešću predviđeno, usled zakašnjenja, zbog terenskih teškoća, neimanja dobrih vodiča i zamorenosti ljudstva. Neprijateljski položaj na Bojinom, topografski i taktički vrlo

[2] Vidi knj. 26, dok. br. 68, kao i dok. br. 17 u ovoj knjizi.

jak, dobro fortifikacijski organizovan, u vidu dubokih rovova i grupno posednut sa dve satnije ustaša, sa bacačima i puškomitraljezima, bio je vrlo jak bedem i ozbiljna brana našem nastupanju ka Srebrenici. Naši bataljoni (I i III bataljon) postepenim i upornim napredovanjem uz vrlo žilav otpor uspevaju na juriš da izbace neprijatelja iz nekoliko rovova sa Bojina. Isto tako III bataljon ovladao je k. 562 i proterao neprijatelja, ali je na istoj koti u svom daljem napredovanju zadržan jakom vatrom automatskih oruđa. Napad III bataljona potpomagala je bočno jedna njegova četa i bacači sa Biljega. Oko devet časova u toku najžešće borbe naši bataljoni, slabo potpomognuti bacačkom, a nikako topovskom vatrom, zaustavljeni su potpuno u daljem nastupanju jakom neprijateljskom flankirajućom vatrom. III bataljon, kome je ponestalo municije, počeo je postepeno povlačenje sa k. 562 ne obavestivši o tome svoga suseda I bataljon desno. Neprijatelj, primetivši ovo otstupanje našeg III bataljona, sa rezervom skrivenom u šumi na k. 691 (istočno[3] od Srebrenice) preduzima napad u bok i pozadinu I bataljona, a jednovremeno prelazi u opšti protivnapad na celom frontu i potiskuje naše bataljone. U cilju izbegavanja većih gubitaka, naši bataljoni povlače se prema s. Orahovici i polaznim položajima, izvlačeći se ka k. 810. Neprijatelj veoma drsko preduzima gonjenje vatrom i pokretom sve do jaruge između s. Rajne i Orahovice. Naši bataljoni uspeli su da se blagovremeno izvuku i da posednu položaje dominirajuće iznad s. Orahovice, zbog čega se neprijatelj zaustavlja u s. Rajni, prekida gonjenje i povlači se na položaj Bojino. U toku dana po završenoj borbi, brigada se je u cilju odmora i sređivanja smestila na prostoriji Staroglavice — Bostahovina — Slatina.

Naši gubici u toku ovoga dana: 3 mrtva, 8 ranjenih i 9 nestalih drugova.

Neprijateljski gubici: 12 mrtvih i 22 ranjena.[4]

21. VI. pre podne brigada je izvršila pokret na prostoriju: s. Popovići — s. Opravdići — s. Bačići — s. Kravica — s. Šiljkovići, a delovi 27 NOU divizije (XX brigada) na prostoriju s. Magašići — s. Glogova.

22. VI. Odmor i sređivanje jedinica, a pored toga izvršena akcija u pravcu s. Sopotnika sa dve čete u cilju pribavljanja hrane. Uznemiravanja i dodira sa neprijateljem nije bilo.

---

[3] Pogrešno. Treba: jugoistočno.

[4], [5] i [8] U odbrani Srebrenice učestvovali su dijelovi 22. i 24. bojne 1. ustaškog stajećeg djelatnog zdruga. Oni su 23. juna preduzeli napad pravcima: Srebrenica — Bratunac — Halilovići i Srebrenica — Magašići — Šiljkovići. Tom prilikom oni su imali 1 poginulog i 5 ranjenih. Bliže o tome vidi u relaciji pomenutog zdruga za jun od 9. septembra 1944 (Arihv VII, reg. br. 6/2—23, k. 57). O tome vidi i knj. 26, dok. br. 140 i 141.

23. VI. U s. Ježestici pojavilo se oko 50 ustaša. Jedna četa IV bataljona iz s. Šiljkovića proterala je ove ustaše u pravcu Bratunca. U isto vreme neprijatelj napada naš bataljon u s. Opravdićima, ali je posle kratke borbe odbijen i proteran. Jedna neprijateljska kolona iznenadno napada jedan bataljon XX brigade u s. Hadžićima, koji se uz znatne gubitke povlači na položaj naše 17 Majevičke brigade koja ga prihvaća.[5]

24. VI. Prema zapovesti štaba III Korpusa str. pov. br. 53 od 21. VI. o.g. XX brigada odlazi iz srebreničkog kraja i orijentiše se prema Romaniji i Sokolovićima, a našoj 38 NOU diviziji i Mačvanskom NOP odredu stavlja se u zadatak čišćenje četnika, zelenog kadra i ustaša na levoj obali reke Drine od Zvornika do Srebrenice. Pošto su našoj diviziji prema pomenutoj zapovesti pridata još dva odreda,[6] a XX brigada odlazi iz srebreničkog kraja, to je u toku ovoga dana izvršen nov raspored divizije i to:

Srebrenički NOP odred na desnom krilu rasporeda, sa zadatkom kontrolisanja pravaca od Srebrenice i Bratunca.

17 Majevička brigada u sredini rasporeda, na prostoriji Pobuđe — s. Bačići — s. Opravdići, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Bratunca i Drinjače. Brigadna intendantura i bolnica sa jednim bataljonom na levoj obali r. Jadra u s. Buljevićima.

Mačvanski NOP odred na levom krilu rasporeda, u s. Popovićima, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Glogove, Halilovića i Drinjače.

Štab divizije na levoj obali r. Jadra u s. Rajićima.

Pored izvršenog rasporeda izvršena je u toku ovoga dana ekonomska akcija u s. Glogovoj i prikupljeno nešto žita i stoke za ishranu jedinica 27 i 38 NOU divizije.

25. VI. Nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem. Vreme je upotrebljeno za vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad po jedinicama. U toku ovoga dana dobiveni su tačniji podaci o neprijatelju i to: Neprijatelj jačine 200—250 Muslimana iz okolnih sela,[7] sa nešto malo ustaša koji su došli sa Romanije, drži položaje u s. Burnice, Suha, Cerovac i Repovac i to samo preko dana, a uveče povlači se u sam Bratunac, odakle šalje patrole u pravcu Kravice, na dva kilometra od samog Bratunca. Sa leve strane Drinjače ustaše drže položaje, osiguravajući most na r. Drinjači. Glavnina neprijateljskih-ustaških snaga jačine oko 800 ustaša (dve bojne) nalazi se u Srebrenici i na položajima u neposrednoj okolini same varoši.[8]

---

[6] Riječ je o Mačvanskom i Srebreničkom NOP odredu (vidi knj. 26, dok. br. 81).

[7] Odnosi se na zeleni kadar i muslimansku miliciju.

26. VI. U toku noći 26/27 tri čete 17 Majevičke brigade izvršile su ofanzivnu akciju na s. Drinjaču i porušile most preko reke. Most je branila nekolicina zelenokadrovaca i ustaša iz neposredne blizine samoga mosta i sa položaja Kostijerevo. Nakon kraće borbe, naše čete ovladale su mostom i porušile ga miniranjem. Za vreme ove akcije neprijatelj je iz Srbije potpomagao bacačkom i mitraljeskom vatrom zelenokadrovce i ustaše.

27. VI. u 7 časova neprijatelj jačine oko 300 ustaša i 100 legionara, sa četiri teška mitraljeza i veći broj puškomitraljeza, napada na ceo sektor naše divizije. Neprijatelj je izvršio koncentričan napad, napadajući u pravcu Šiljkovića, Opravdića i s. Popovića. Srebrenički NOP odred pod pritiskom neprijatelja odstupio je u pravcu s. Islamovići. Po izbijanju na kose iznad s. Šiljkovića, neprijatelj pokušava da zađe za leđa našem I bataljonu na položaju u s. Donji Bačići, ali brzom intervencijom ovoga bataljona, neprijatelj je vraćen prema s. Šiljkovići. Istovremeno preduzima napad od s. Mandića na položaj Mačvanskog NOP odreda kod s. Popovića, ali je protivnapadom ovog odreda odbijen. Borba je trajala sve do 15 časova, kada je neprijatelj otpočeo povlačenje u pravcu Bratunca.[9] Gonjenje nepirjatelja pokretom nije vršeno, već samo vatrom. Naši gubici: 1 ranjen i 1 poginuo. Neprijateljski gubici: 10 mrtvih i 20 ranjenih.

Oko 22 časa četiri čete 17 Majevičke brigade upućene su u akciju u s. Hranče radi prikupljanja hrane. Prikupljeno je nešto stoke i žita za ishranu jedinica.

28. VI. Ovaj dan iskorišćen je za odmor i sređivanje jedinica, vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad. Pored toga jedan bataljon upućen je u ekonomsku akciju u s. Hrnčić i Rakita, koji je prikupio nešto žita i stoke za ishranu jedinica. U toku ovoga dana nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem.

29. VI. Isto tako iskorišćen je ovaj dan za odmor i sređivanje jedinica, vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad. U toku ovoga dana nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem.

30. VI. Ovoga dana preduzeta je ekonomska akcija u pravcu Zvornik — Novo Selo — Drinjača sa četiri čete. Dve čete upućene pravcem prema Novom Selu sukobile su se sa neprijateljem (nešto legije i ustaša) i protjerale ih prema Zvorniku. Doterano je veliki broj stoke i nešto žita za ishranu jedinica. Ostale jedinice, koje nisu učestvovale u ovoj akciji, izvodile su vojničku obuku.

---

[9] U Bratuncu su tada bili dijelovi 8. posadnog zdruga. U relaciji ovoga zdruga za jun 1944. stoji da je 25. juna odbijen napad partizana na Bratunac (knj. 26, dok. br. 154).

1. i 2. jula nije bilo sukoba ni dodira sa neprijateljem. Ova dva dana iskorišćena su za odmor i sređivanje jedinica, vojničku obuku i kulturno-prosvetni rad.

3. jula oko 4 časa neprijatelj jačine oko 400—500 ustaša napao je naše položaje i to: od Poloma na bok Mačvanskog odreda, od s. Hadžića na III bataljon u s. Opravdići, od Kravice na delove III bataljona u s. Bačići, od Šiljkovića zaobilazno I bataljon u s. Urkovići. Na svim ovim položajima neprijatelju je dat jak i žilav otpor. Neprijatelj je uspeo da dođe za leđa Mačvanskom odredu, te se isti povukao na Grubaču III bataljon nakon duže i jake borbe, nanevši neprijatelju osetne gubitke, povukao se je prema Islamoviću, a I bataljon na Grubaču — k. 511. Oko 20 časova neprijatelj se povlači sa zauzetih položaja, i naši delovi gone ga vatrom. Naši gubici u toku ovoga dana 1 mrtva drugarica. Neprijateljski gubici: 20 mrtvih i 30 ranjenih.[10]

U ovoj akciji neprijatelj je u svome besu palio sela i činio najgroznija zverstva. Od Bratunca do Kravice pobio je i poklao sve pravoslavno stanovništvo koje je zatekao. Prema dosadašnjim podacima u toku ovoga dana poklano je i pobijeno 220 lica civilnog stanovništva i to većim delom nevine dece i žena.

4. jula oko 15 časova preduzeta je ekonomska akcija sa celom divizijom, bez II bataljona, u pravcu Bratunca. Ova akcija izvedena je u toku noći 4/5. jula u selima: Potočari, Pećišta i Likari. Doterano je 35 grla rogate stoke, oko dve stotine ovaca i 15 tovara žita. Za vreme ove akcije nije došlo do sukoba sa neprijateljem.

5. jula u 10 časova jedinice su se povratile iz ekonomske akcije preduzete prethodnog dana. Vreme po povratku iskorišćeno je za odmor i sređivanje jedinica.

Zaključak o vođenim operacijama u srebreničkom kraju: Postavljeni zadatak našoj diviziji, čišćenje srebreničkog kraja od zelenog kadra, četnika i ustaša, nije dosada postignut iz sledećih razloga:

1) Što su neprijateljske snage ustaške u ovome kraju, naročito u Srebrenici i Bratuncu dosta jake — oko 1000 ustaša (dve bojne).

2) Što je stanovništvo većim delom . . . naklonjeno ustašama i okupatoru.

---

[10] Prema relaciji Zapovjedništva 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga za jul od 21. septembra 1944. tada je njegova 24. bojna (jačine 385 ustaša) preduzela napad iz Bratunca u pravcu Opravdića i Bačića, gdje je naišla na snažan otpor partizana, ali o sopstvenim gubicima ništa ne kaže (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

3) Što se od stanovništva pomenutog pod tačkom 2) regrutuje veliki broj legionara, odnosno zelenokadrovaca za borbu protiv naše Narodnooslobodilačke vojske, u neposrednoj okolini njihovih sela.

4) Što je pravoslavni živalj iz ovoga kraja većim delom iseljen u Srbiju, a manji deo koji je ostao zaplašen je i još nedovoljno aktivan u borbi protiv okupatora i ustaša, legionara.

Da bi se ovaj kraj očistio od ustaša, zelenog kadra i četnika potrebno je:

1) Pojačati politički rad u ovome kraju, naročito među muslimanskim stanovništvom.

2) Preduzeti čišćenje ustaša, zelenog kadra i četnika našim jačim snagama, jer do sada upotrebljene snage pokazale su se kao nedovoljne iz napred navedenih razloga.

Što se tiče izvođenja vojničke akcije u ovome kraju u čisto taktičkom pogledu zapaženo je sledeće:

1) Ljudstvo je pre dolaska na ovu teritoriju bilo suviše zamoreno ranije vođenim operacijama u Birču i na Majevici, te kao takvo nije moglo pokazati bolje rezultate. Usled ovoga desilo se je, da jedinice pri napadu na Srebrenicu zbog zamora nisu blagovremeno stigle na određene im polazne položaje, pa je napad otpočet u svanuće, na taktički jake i fortifikacijski dobro organizovane položaje.

2) Slaba izvježbanost boraca u rukovanju automatskim oružjem, naročito sa teškim i lakim bacačima. Priprema napada bacačima predviđena zapovešću za napad na Srebrenicu nije primenjena, jer borci nisu bili upoznati sa svojim oruđem, ni taktički ni tehnički. Da je ovaj napad pripremljen vatrom teškog oružja i da je otpočeo u predviđeno vreme, verovatno bi uspeo, ili u najmanju ruku da bi otklonio odnosno umanjio one gubitke koje smo pretrpili.

3) Bataljonima pored napadnih pravaca treba davati i ograničene zone širenja levo i desno, radi boljeg održavanja veze i uzajamnog potpomaganja. Napadne pravce bataljonima ne treba davati samo do određenog napadnog cilja, već i dalje pozadi samog napadnog cilja.

4) Održavanje veze i uzajamnog potpomaganja u napadu na Srebrenicu između bataljona nije bilo na visini, te je usled ovoga i desilo se, da neprijatelj udari sa rezervom u bok i pozadinu jednog bataljona i dovede u pitanje ceo ishod borbe samo zbog neobazrivosti III bataljona, koji preduzima povlačenje po svojoj volji, bez da o tome obavesti svoga suseda — I bataljon. Isti slučaj dešava se 27. VI. pri napadu neprijatelja na Srebrenički odred kod s. Šiljkovići, kada ovaj odred otstupa pri prvom susretu sa neprijateljem i ostavlja izložen bok i pozadinu svoga suseda na položaju u s. Bačićima.

2/ [illegible] i [illegible] u [illegible] i [illegible] [illegible] napadnog [illegible].

Do sada [illegible] napadnog [illegible].

3/ [illegible] je pre [illegible] i na bojištu, te samo tačno [illegible] vođenja operacija o borbi i na bojištu, te [illegible] bolje [illegible]. Dalji uzrok ovoga bio je, da jedinice pri napadu na Srebrenicu [illegible] [illegible] i [illegible] i [illegible] i

Da bi se ovi nedostaci otklonili potrebno je preduzeti sledeće:

1) Da se povede što više računa o zamorenosti ljudstva i kada je god moguće, a naročito kada je inicijativa u našim rukama, ne vršiti neprekidne višednevne usiljene marševe, jer se time dovodi borbena sposobnost jedinica u pitanje.

2) Na zasebnim kursevima i u jedinicama preduzeti sve, da se borci usposobe što pre u rukovanju svojim naoružanjem, kako u tehničkom pogledu, tako i u taktičkoj primeni svoga oruđa. U ovom pogledu već je otpočeto sa bacačkim kursom, a trebalo bi otvarati i puškomitraljeske kurseve, koji će trajati bar 7 dana.

3) Sa komandantima bataljona, po mogućstvu i sa komandirima četa, održavati češće časove o vođenju bataljona u borbi. Naročito udariti glasom na održavanje veze između susednih jedinica i međusobno uzajamno potpomaganje kako vatrom tako i pokretom. Isto tako potrebno je komandante bataljona upoznati sa tehničkom stranom izdavanja borbenih zapovesti i pismenog obaveštavanja.

Ukupni sopstveni gubici: 5 mrtvih, 9 ranjenih i 9 nestalih.

Neprijateljski gubici: 42 mrtva i 72 ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik štaba	Komandant
V.[11] Rolović	potpukovnik, **Krupić[12]**	potpukovnik, **Mil.[13] Zekić**

(M. P.)

---

[11] Vlado
[12] Husein
[13] Miloš

BR. 20

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 6. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O RASPOREDU I DEJSTVU NA PROSTORU OSINA GLAVICA — MALOVANSKE POLJANE — VELIKA DREŽNICA[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«
6 jula 1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N.T.«

Poslije vršene akcije u vezi sa operacijom na Livno,[2] brigada se povukla na prostor Osina Glavica — Malovanske Poljane — V. Drežnica. Raspored naših snaga je slijedeći:

I bataljon sa svojim snagama nalazi se kao brigadna rezerva u V. Drežnici. II bataljon se nalazi na prestražarskom položaju Osina Glavica — Mali Kozjak — Lončareve Poljane, sa zadatkom da aktivno dejstvuje sa manjim grupama u pravcu Suhovrha, Stipićevih košara, te da sačekiva neprijateljske patrole i djelove za izviđanje u pravcu naših položaja.

III bataljon sa glavninom svojih snaga nalazi se na Malovanskim Poljanama, sa zadatkom dejstvovanja na komunikaciji Šujica — Malovan, te kontrole šume u pravcu Suhovrha, radi obezbjeđenja lijevog krila našeg II bataljona.

IV bataljon se nalazi također u brigadnoj rezervi u V. Drežnici. Štab brigade sa djelovima Štaba brigade, sem Pratećeg voda, koji se nalazi u sastavu II bataljona — nalazi se u V. Drežnici.

Općenito stanje u brigadi je zadovoljavajuće. Odrazi žrtava koje je pretrpila brigada u ovim operacijama nemaju nikakvog uticaja na moral, disciplinu i borbenost brigade. Bataljoni, prema svojoj veličini, su sposobni za izvršenje dobivenog zadatka.

Naše namjere i zadatci koje smo postavili pred sebe i pred brigadu su slijedeći:

Aktivno dejstvovati na komunikaciju Kupres — Livno.

Aktivno dejstvovati na neprijateljska uporišta pored navedene komunikacije.

Vršiti zasjede između Potočana i Borove Glave, te zasjede između G. i D. Malovana.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/2, k. 797.

[2] Vidi dok. br. 5, 14 i 16.

Vršiti ekonomske akcije u pravcu Tomislav-grada,[3] te južno od Livna.

Srediti stanje u jedinicama.

U vezi postavljenih zadataka, poduzeli smo slijedeće:

Uputili smo naš IV bataljon sa tri pješadijske čete, ojačan sa sposobnim ljudstvom iz radnih vodova ostalih bataljona pod komandom jednog člana intendanture, sa zadatkom da se u toku noći 5/6 ov. mj. prebace na prostoriju Jelovača — Vučipolje, te da u toku dana ostanu neprimjećeni, pred noć da izvrše akciju ekonomsku na sela oko Duvna, te da se u toku noći 6/7 ov. mj. vrate nazad. Prelaz tome bataljonu koji se bude vraćao osiguraće naš I bataljon, i to jednom četom u pravcu Potočana sa nagaznim minama a jednom četom u pravcu Borove Glave također sa protikolnom puškom i nagaznim minama. Ovaj bataljon će ostati do pred zoru u zasjedi, te ukoliko naiđe netko od neprijateljskih snaga sačekati ga. Pred zoru bataljon će se povući na svoj polazni položaj. Sa ovim bataljonima, t.j. I i IV nastojaćemo izvoditi i dalje ekonomske akcije na donjem sektoru.

Prema obaveštenjima našeg III bataljona neprijatelj se povukao iz G. i D. Malovana, te Podkule i sad se nalazi u Šujici, jačine još neustanovljene, ali prema pričanju civila imade 2 tenka, koji krstare između Kupresa i Šujice, 10 motornih vozila, te izvjestan deo pješadijskih snaga. Neprijatelj se nalazi na Okiću u samoj Šujici, gdje drži položaj u sjevernoj strani grada u visini groblja i same rijeke Šujice. Naš III bataljon se u toku današnjeg dana, a i u toku iduće noći nalazi u zasjedi na cesti Kupres — Šujica. Dato je u zadatak bataljonu da ispita stanje detaljno u Šujici, te ukoliko bude mogućnosti i uslova pristupićemo likvidaciji iste. Po pričanju seljaka neprijatelj se povukao sa ove komunikacije od Kupresa do Šujice iz razloga toga, što su mu nanijeti osjetni gubitci, a naročito civili pričaju da je neprijatelj imao dosta velike gubitke kada je pravio ispad na Osinu Glavu. III bataljon je u toku noći izvršio manju ekonomsku akciju u selima Bogdašić, Gluščevine, te od neprijateljskih familija uzeo 4 goveda, 2 konja, 15 ovaca.

Danas u 7 čas. neprijatelj se pojavio od pravca Livna preko Mršin-dolca na k. 1468, 1603 i krenuo u pravcu V. Kozjaka, Marićevih košara. Naše snage koje su se nalazile na Osinoj Glavici primjetile su pokret neprijatelja, te II bataljon jednu četu, koju je imao u rezervi, bacio je na V. Kozjak, te uz pripomoć bacača i topa preduzeo protunapad i neprijatelja je pocinuo nazad i produžava gonjenje.[4] Rezultati tih borbi još nisu nam poznati.

---

[3] Duvna

[4] Vidi dok. br. 35.

Bilo bi nam potrebno da nam se pošalje mina za teški bacač engleski, jer za taj bacač imademo svega 6 kom. mina. Također isto, možete nam — ukoliko imadete — poslati nagaznih mina 10 kom.

O rezultatima ovog ispada, te protinapada našeg na neprijatelja, koji je ispao u pravcu V. Kozjaka, te o rezultatima bataljona koji je otišao u ekonomsku akciju bićete obavješteni čim se povrate snage.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,

Komandant — major,
Lazo S. Radaković

BR. 21

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 6. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI JUNA NA PROSTORU RAKINO BRDO — CAPARDI — SAPNA — RASTOŠNICA — BARE — PILICE[1]

ŠTAB
III VOJV. BRIGADE
O. br. 113/44
6. jula 1944. god.
U__ sati

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operativni
izvještaj

1.VI.1944.g. Jedinice naše brigade na istim prostorijama kao i 31.V.1944.g.

I bataljon: Maričin Breg,
II bataljon: Popović,
III bataljon: Jasikovići,
IV bataljon: Mehići i
V bataljon: Rakino Brdo.

Štab brigade, intendantura i sanitet u s. Božići.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1, k. 1243.

2.VI.1944.g. sunčano.	Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
3.VI.1944.g. sunčano.	Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
4.VI.1944.g. sunčano.	Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
5.VI.1944.g. sunčano.	Bez promene. Nije bilo dodira sa neprijateljem.
6.VI.1944.g. sunčano.	U 18 časova brigada vrši pokret pravcem: Capardi — Baljkovica — Međeđa — Sapna — Ravni Gaj — Velika Strana.
7.VI.1944.g. sunčano.	I stiže u 19 časova na prostoriju Bare — G. Krčina — Pilice (k. 440). I bataljon stiže na Bare. II bataljon stiže na Pilice (k. 440). IV bataljon stiže na Veliku Stranu. Mačvanski NOP odred je na k 430.[2] Štab brigade, intendantura i sanitet su u s. Bare. III i IV bataljon su išli prema Majdanu gde su bili u rezervi divizije.
8.VI.1944. sunčano, pred veče kiša.	Oko 7 časova neprijatelj u jačini od oko 400 vojnika napada na naše položaje na Orliću, a nešto kasnije i na Pilicu (k. 440). Borba je bila ogorčena, vrlo jaka i uporna. Poslije petočasovne borbe neprijatelj je bio odbijen. Oko 14 časova neprijatelj je dovlačio pojačanja i vrši jak pritisak na naše položaje od Trnove Musl. i od Bjeloševca. Jačina neprijatelja je sada oko 1800 do 2.000.[3]

---

[2] Na karti 1 : 100.000, u rejonu razmještaja pomenutih jedinica, ta kota nije nađena.

[3] i [4] Odnosi se na jedinice 13. SS legionarske divizije »Handžar«. Prema zapovijesti njenog štaba od 7. juna 1944, ova je divizija 8. juna, u 3,45 časa, sa linije Tuzla — Brčko — r. Sava, preduzela obuhvatni napad protiv jedinica 12. korpusa NOVJ s ciljem da ih nabaci na r. Drinu i da ih tu uništi (vidi knj. 26, dok. br. 122, 133, 134 i 136).

Pod jakim pritiskom naše jedinice se povlače na Veliku Stranu — Krastava Kosa — Čajire — Čaklovica — Rastošnica.

I i IV bataljon su ostali na Visu i Velikoj Strani, III na Krastavoj Kosi, II u Rastošnici, Mačvanski odred Čaklovica, sanitet, intendantura i štab brigade u Čajirima.

U ovoj borbi neprijatelj je na bojištu ostavio mrtvih vojnika i oficira preko 120, a dvaputa toliko je imao ranjenih.

U ovoj borbi smo zaplenili:

šaraca, pikavaca, revolvera, radio-stanica i još mnogo odela i obuće te druge ratne spreme.

Mi smo u ovoj borbi imali mrtvih, ranjenih i nestalih.

Izgubili smo jedan puškomitraljez. Naš V bataljon nalazio se kao obezbeđenje i divizijska rezerva.

9.VI.1944.g. sunčano vreme.

Na prostoriji Velika Strana — Krastava Kosa — Rastošnica — Čaklovica nije bilo dodira sa neprijateljem.

U 13 časova II i III bataljon, Mačvanski odred vrše pokret pravcem preko Velike Strane sa zadatkom ispitivanja i likvidiranja neprijatelja na sektoru Bare — Krćina, u koliko postoji za to mogućnost. Jedinice stižu oko 17 časova, odakle su pristupile ispitivanju neprijatelja. Neprijatelj je primetio naše pokrete i tukao jakom minobacačkom vatrom i artiljerijom naše položaje. Nije bilo žrtava.

V bataljon se je vratio u sastav brigade i određen za obezbeđenje u s. Čaklovici.

U toku noći 9. i 10. [VI] brigada se postavila:

Na Tursanovom Brdu III bataljon, na Visu Mačvanski NOP odred i II bataljon, IV bataljon na Velikoj Strani, V bataljon na obezbeđenju bolnice, a I u rezervi kod s. Laze.

10.VI.1944.g. vreme sunčano.

Neprijatelj tuče jakom artilerijskom i bacačkom vatrom naše položaje od ranog jutra, i to planski.

Oko 12 sati neprijatelj sa jačim patrolama počinje sa nasilnim izviđanjima, uz jaku mitraljesku vatru. Oko 13 časova neprijatelj je počeo napad sa jakim kolonama i to prvo na III ba-

taljon, Tursanovo Brdo, a kasnije i na IV, I i II bataljon. Borba postaje sve žilavija i upornija. Neprijatelj počinje tući jakom minobacačkom vatrom. Neprijatelj je odbijen kod III bataljona, besomučno napada na II i IV bataljon sve jače, kada naročito jakom vatrom tuče položaje IV bataljona. Što se više primicalo mraku neprijatelj je sve žešće navaljivao sa sve jačim i novijim snagama,[4] kada (oko 19,30) bataljon se morao povući na prihvatni položaj. Tada je brigada dobila naređenje da se u sumrak otkači od neprijatelja, i da se prebaci na prostoriju: Rastošnica — Obršine — Ravni Zavid — Goduš. U 21 čas brigada se otkačila od neprijatelja i vrši pokret preko Čaklovice. U ovoj borbi neprijatelj je imao 700 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 26 mrtvih i 60 ranjenih.

11.VI.1944.g. vreme oblačno.

Brigada stiže na određenu prostoriju oko 10 sati. I bataljon iznad Rastošnice, II na Godušu, III na Ravnom Zavidu, IV na Obršinama, V na osiguravanju bolnice u Završju, Mačvanski NOP [odred], intendantura i sanitet kod zaseoka Tomanići. Štab brigade u zas. Sandići. U toku pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem. U 19 sati brigada vrši pokret pravcem: Tomanića Kosa — Stolice — Jelica — Jajići — Panduri. Neprijatelj primećuje naš pokret i počinje tući sa dva brdska topa sa Krastave Kose kolonu. Žrtava nije bilo.

12.VI.1944.

Brigada oko 10 sati stiže na prostoriju Raševo — Panduri — Vrelo. Dodira sa neprijateljem nije bilo u toku dana.

13.VI.1944.g.

U 4 sata brigada vrši pokret na prostoriju: k. 358 — k. 311 — Rakino Brdo, gdje stiže oko 7 sati. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. U 17 sati brigada vrši pokret na Bašinu,[5] gdje stiže oko 20 sati.

14.VI.1944.g. vreme sunčano.

U 9 sati brigada vrši pokret na prostoriju G. Višća, gdje stiže 15.VI. oko 0,2 sata. Avijacija je bombardovala i mitraljirala kolonu ali žrtava nije bilo. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

---

[5] To mjesto se ne nalazi na karti 1 : 100.000. Međutim, riječ je o predjelu između Grede i Rađulje (5 km sjeverno od Šekovića).

15.VI.1944.g.
vreme sunčano. Jedinice na istim položajima kao i 14.VI. 1944.g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik kapetan,
(M. P.) **P.[6] Teodorović**

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 6. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI JUNA NA PROSTORU TREŠTENICA — OMAZIĆI — VIŠĆA[1]

ŠTAB
III VOJV. BRIGADE
O. br. 114/44
6. jula 1944. g.
U ____ sati

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operativni izvještaj

16.VI.1944.g.
vreme sunčano.

U 0,4 časa brigada vrši pokret na prostoriju Musl. Treštenica, gdje stiže u 16 časova.
I bataljon: Selomići.
II Krševac — Obojkovina.
III Gavrići.
IV Galamići.
V bataljon na obezbeđenju bolnice.
Štab brigade, intendantura i sanitet u zas. Golići.[2]

---

[6] Paja Teodorović. Poginuo 15. avgusta 1944. na Pivskoj planini. Maja 1944. on je bio načelnik Štaba 5. vojvođanske brigade (knj. 25, dok. br. 123).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/1, k. 1243.

[2] Vjerovatno se odnosi na zaselak Delići, jer Golići nisu nađeni na karti 1 : 100.000.

17.VI.1944.g. I i III bataljon idu u rekviraciju hrane prema Poljicu i Prokosoviću gdje su se sukobili sa manjom grupicom zelenokadrovaca. U borbi je uhvaćeno dva zelenokadrovca i zarobljen jedan mitraljez »Šoša«. Zarobljeno je 180 goveda. Gubitaka nema.

18.VI.1944.g. vreme kišno. III bataljon se premješta s Gavrića u Deliće da zatvori pravac od Kiseljaka i Rudenika. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

19.VI.1944.g. vreme kišno. Jedinice na istom mjestu kao i 18.VI.1944, dodira sa neprijateljem nije bilo.

20.VI.1944.g. vreme promjenljivo. Brigada u 4 sata vrši pokret na prostoriju Orahovica — Seona. Raspored slijedeći:

I bataljon: Savičići.

II bataljon: Lozna.

III i IV bataljon: Kelempeći — Lozna.

V bataljon: na osiguranju bolnice u Rijeci.

Štab brigade, intendantura i sanitet u s. Kelempeći.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

21.VI.1944.g. vreme kišno. Na istim položajima. Dodira sa neprijateljem nema.

22.VI.1944.g. vreme sunčano. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Brigada na istom položaju U 18 časova IV bataljon vrši pokret pravcem: Grivice — Litva — Odorovići — Vrnojevići sa zadatkom da primi drugove sa Ob. kursa, i da se u selu Prav. G. Višća poveže sa Ob. organima. U pokretu nije bilo dodira sa neprijateljem.

Ostale jedinice, osim IV bataljona, na istim položajima.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

23.VI.1944.g. IV bataljon u svom pokretu sa Vrnojevića sudario se sa SS-ovcima kod Prav. G. Višće. Neprijatelj je bio u jačini 350 ljudi. Neprijatelj je napao bataljon oko 12 sati u momentu kada je bataljon bio na odmoru. Jednim pravcem neprijatelj je napadao od Odorovića, drugim od

Musl. Višće a trećim od Kat. D. Višće prema selu Brnjici. Borba je trajala oko 1.30 sati.[3]

Tada se bataljon povukao od kose južno od s. Prav. G. Višća.

U ovoj borbi bataljon je imao dva druga lakše ranjena i tri druga nestala.

Neprijatelj je imao dosta žrtava, ali se ne zna tačno koliko, pošto se bataljon povukao i izgubio dodir sa neprijateljem. Bataljon je uhvatio vezu sa obaveštajnim centrom u s. Prav. G. Višća, a nije produžio u selo Vrnojeviće, radi fašističkih jedinica, te nije izvršio drugi zadatak.

24.VI.1944.g. kiša. II, III i I bataljon u 04,00 sata išli su u akciju radi nabavke hrane prema selu Puračiću i Prokosoviću.

Manje grupe zelenokadrovaca su pripucale iza Prokosovića. Nismo imali žrtava. Uhvatili smo dva SS-ovca, koje smo kasnije pustili.

Zaplenili smo:

183 kom. goveda,
8 ovaca
nekoliko konja i 13 metara žita. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

IV bataljon se vratio u sastav brigade oko 9 sati.

25.VI.1944.g. sunčano. Jedinice na istim mjestima kao i 24.VI. 1944.g.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

26.VI.1944.g. sunčano. Jedinice na mjestima kao i 25.VI.1944.g.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

II bataljon oko 19 sati vrši pokret za selo Matijeviće sa zadatkom da prihvati drugove koji su bili na Ob. kursu.

27.VI.1944.g. sunčano. Jedinice na istim položajima kao i 26.VI. 1944.g.

Brigada na odmoru i sređivanju.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

II bataljon na putu za selo Matijeviće.

28.VI.1944.g. sunčano. Po zapovesti štaba XXXVI NOU divizije brigada u 7 časova izvršila pokret na prostoriju: Omazići (sekcija Kladanj 1:100 hiljada).

---

[3] Vidi dok. br. 21 (objašnjenje br. 3 i 4) u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 148.

Raspored jedinica:

I bataljon: s. Gutići, sa zadatkom obezbeđenja od Višće.

II bataljon na putu za selo Matijeviće.

III bataljon: selo Lugavici, sa zadatkom zatvaranja pravca od Spreče i Živinica.

IV bataljon: Durakovići, sa zadatkom zatvaranja pravca od sela Višća i Živinice (poseda G. Ravan i k. 392).

IV bataljon V Vojv. brigade, koji je privremeno stavljen pod komandu štaba III Vojv. brigade: selo Saletovići, sa zadatkom zatvaranja pravca od Spreče (poseda k. 373 i k. 407).

V bataljon u pratnji divizijske bolnice u selu Đaci.

Dodira sa neprijateljem nismo imali.

29.VI.1944.g. sunčano.

Brigada na istim položajima kao i 28. VI. 1944.g.

Dodira sa neprijateljem nema.

II bataljon se vratio sa puta u s. Matijeviće i doveo kursiste. Na povratku iz sela Matijevića imao je sukob sa četnicima na putu od Brnjice i Višće, odnosno na putu od Brnjice do Odorovića. Jedna drugarica je lako ranjena i jedan drug teže, te je od rane umro.

Noću 29. i 30.VI.1944.g. I i III bataljon otpratili su ranjenike i bolesnike u bolnicu III Korpusa u Šekoviće.

30.VI.1944. sunčano.

Brigada na odmoru na istim položajima kao i 29.VI.1944.

Dodira sa neprijateljem nismo imali u toku dana. III bataljon je otpratio ranjenike i bolesnike za Šekoviće, zajedno sa dva bataljona II Vojv. brigade, a I bataljon se vratio od Odorovića — Nišana u Gutiće.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU![5]

Načelnik-kapetan:
P. Teodorović

(M. P.)

---

[4] O dejstvima 3. vojvođanske brigade u julu vidi pregled njenih dejstava od 1. jula do 28. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 1244).

[5] Riječi »Smrt fašizmu — Sloboda narodu« dopisane su mastilom, latinicom.

BR. 23

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 6. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O RASPOREDU I DEJSTVU NA SEKTORU FOČA — GORAŽDE[1]

»S A V A«
6. jula 1944. godine

»AVALI«

1. — Sa »Savom« smo stigli na određene položaje. Bataljoni su raspoređeni sledeće: 31. bataljon zaposeo je položaj istočno od Krčina brda. Prije dolaska bataljona na taj sektor neprijatelj je izbio na Krčino brdo, ali ne na dužinu cijelog. Snage neprijateljske nisu se ustanovile, ali prema ocjeni oružja nisu velike.[2] Imaju jedan teški bacač, nekolike tromblonke i tri »Šarca«. Naš 31. bataljon dobio je zadatak da odmah napadne neprijatelja uz pomoć teškog bacača i da ga likvidira sa tog položaja. Do sada još ne znamo rezultata.[3]

2. — 33. naš bataljon zaposjeo je položaj Kapak isturivajući jača predstražna odeljenja prema r. Drini. Na njegovu sektoru neprijatelja nema.

3. — 34. naš bataljon izbio je na Goli vrh, Gostičaj i uputio također predstražarska odeljenja u Cerovu ravan i u pravcu Drine. Također kod istog nema neprijatelja sa desnu stranu Drine.

4. — 32. bataljon izbio je na položaj Kunka (1229 kota). Jača odeljenja koja su išla prema Drini nisu naišla na neprijatelja sa ovu stranu, već izveštavaju da se neprijatelj nalazi sa onu stranu Drine, gde je zaposeo položaj iznad s. Džindića. Jače kretanje neprijatelja ne primjećuje se. Odeljenja našeg 32. bataljona izveštavaju da je došlo oko 60 kamiona vojske iz Rogatice i da su se zadržali u s. Crvljivac — Jabuka,[4] također nas obaveštavaju da su saznali da se iz Goražda prebacilo preko rijeke Drine 60—80 ustaša i nalaze se u s. Zupčići.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/2, k. 727.

[2] Vjerovatno se odnosi na njemačke dijelove, jer su oni 4. jula 1944. stigli u Ustikolinu (vidi dok. br. 180).

[3] Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 40.

[4] Vidi dok. br. 12.

[5] U Goraždu je tada bila 5. bojna 8. posadnog zdruga, te se, vjerovatno, odnosi na njene dijelove (vidi dok. br. 180).

[5. —] 34. bataljon nas obaveštava također da neprijatelj popravlja most na r. Osanici. Isti bataljon dobio je zadatak da ometa svaki opravak mosta.

6. — 35, 38. i 39. bataljon kao i »Sava« nalaze se na sektoru Han Soha — Prijaković i Jelašika.

7. — U toku noći imali smo vezu sa II Krajiškom brigadom i XVI Muslimanskom brigadom, ista je juče vodila borbu na pravcu Krčina brda i prema mostu Osanice. Iste jedinice noćas su izvršile pokret i otišle u pravcu Čajniče — Goražde.[6]

Šaljemo vam kratak pregled brojnog stanja ljudstva naše »Save«:

Po spisku 924, u rashodu 141. na licu 783.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Žeželj[7]

BR. 24

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD 7. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU DEVETINA — BOŠKOVIĆI I KUKOLI[1]

ŠTAB
XIV. SRED. BOS. NOU BRIGADE
Op. pov. broj 182
dne 7. jula 1944.

ŠTABU XI. NOU BRIGADE

Izvještavamo Vas, da su jučer, tj. 6. ov. mj. četničke bande (»četnička leteća brigada«) u jačini od oko 500 napale na sektor koji drži naš V. (Poljski) bataljon (Devetine — Boškovići) i to sa više pravaca, odnosno sa Kokora — Crnog Vrha — Kadinjana — Klašnice. Borba je počela u 2 sata ujutru i trajala je do 7 sati, kada je našem bataljonu uspjelo istu bandu razbiti i protjerati ih skroz u Klašnice. U toj borbi neprijatelj je

[6] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 62.

[7] Milan Žeželj (komandant brigade)

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 52/3, k. 866.

pretrpio izvjesne gubitke čiji se tačan broj još ne zna. S naše strane bila su dva lakše ranjena druga i to među njima komandir 1. čete.

Jučer 6. ov. mj. naš II. bataljon postavio je sa jednom četom zasjedu neprijatelju preko Vrbasa i to na kanalu između Kosjeriva — Kukola. Pošto je zasjeda bila dekonspirisana od strane civila, to je neprijatelj oko 17 časova pošao u streljačkom stroju prema našoj zasjedi. Zasjeda je sačekala neprijatelja i otvorila vatru, tj. reagirali su na vatru koju je neprijatelj prvi otvorio. Borba je trajala oko 2 sata. Naši su se povukli sa zasjede usled brojčano nadmoćnijeg neprijatelja nanijevši istome 6 mrtvih (za koji se broj tačno zna), dok još više ranjenih. Sa naše strane jedan lakše ranjen. Pljena nije bilo usljed gore navedenog razloga. Nacionalni sastav neprijatelja jest SS-ci.[2] Isti su poslije borbe doveli haubicu kod Kukola i tukli naše položaje s ove strane.

Inače naš II. bataljon po naređenju komandanta Divizije uputio je jednu četu preko Vrbasa kao osiguranje ranjenicima koji putuju za Italiju i ići će do Ljevčanskog odreda, gdje će da primi delegate.[3]

Naš III. bataljon vrši mobilizaciju na sektoru Srđevići, s kojim bataljonom je otišao i komandant Brigade.

Danas su nam stigla preko veze dvojica iz Banja Luke, koji su inače do sada bili u službi neprijateljske vojske. Imenovani su stigli bez oružja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar-major, sl. ots.	Načelnik-major, **Trinki**[4]	Komandant-major, sl. otsutan

(M. P.)

---

[2] Redakcija nije mogla da ustanovi kojoj su jedinici pripadale te neprijateljske snage. Međutim, tada je u Klašnicama i Bos. Gradiški vršena smjena jedinica između 3. gorskog i 4. lovačkog zdruga, i možda se radi o njihovim dijelovima. O tome vidi dok. br. 149 u ovoj knjizi i bojnu relaciju 7. lovačke pukovnije od 6. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—29, k. 60).

[3] Riječ je o delegatima koji su se vraćali sa II omladinskog kongresa (vidi dok. br. 49 i 121).

[4] Albert

BR. 25

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 8. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA O FORMIRANJU OVOGA KORPUSA[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Br. sl.
8 juli 44 g.

ŠTABOVIMA XVI I XXXVI NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE DIVIZIJE

1. Naredbom Vrhovnog štaba od 1 jula ov. g., formiran je, od XVI i XXXVI NOU divizije, XII Korpus Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.[2]

Za komandanta Korpusa postavljen je drug general-major Danilo Lekić, a za političkog komesara drug Stefan Mitrović.

2. Štab Korpusa je stupio na dužnost.[3]

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/1, k. 589.

[2] U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. jula 1944, dostavljenoj preko Štaba 3. korpusa, Danilu Lekiću, piše:

»Za Lekića. Odlučili smo da od 16. i 36. div. formiramo Dvanaesti korpus sa komandantom Lekićem i komesarom Mitrovićem. Dajte predlog za XVI div. Sledeća depeša je za Lekića šifrom Gl. št. Voj.« (Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine). Vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[3] U dopisu Štaba 12. korpusa NOVJ od 9. jula 1944. štabovima 16. i 36. divizije o popuni Štaba korpusa i štabova divizija se kaže:

»1. Naredbom Vrhovnog štaba, od 8. ov. mj., postavljeni su na službu u XII Korpusu NOVJ:

za načelnika Štaba Korpusa	—	drug potpukovnik Mileta Đukić,
za šefa II odjela	—	„ kapetan Nnkola Lekić,
za načelnika intendanture	—	„ „ Šerif Buljubašić,
za komandanta XVI Divizije	—	„ major Marko Peričin,
za načelnika „ „	—	„ potpukovnik Perša Grujić,
za komandanta XXXVI „	—	„ major Radoslav Jović,
za polit. komesara „ „	—	„ Ljuba Momčilović,

Postavljeni drugovi stupiće na nove dužnosti odmah po prijemu ovog naređenja.

2. Štab XVI NOU Divizije dostaviće Štabu Korpusa predlog za popunu upražnjenih mjesta u Štabu I Vojvođanske brigade, kao i za mjesto šefa II odjela Štaba XVI NOU Divizije.

3. Novoformirani štabovi divizija doći će 10. ov. m. u s. Litva na zajednički sastanak sa Štabom Korpusa. Sastanak će se održati u 8 časova (prije podne)...« (Arhiv VII, reg. br. 2/1, k. 589 A).

3. Štab Korpusa je uvjeren da će štabovi naših divizija dati sve od sebe da naš Korpus postane ubrzo jedinstvena cjelina, da izraste u silnu udarnu snagu, u žarište oslobodilačkog pokreta, tako da se njime ponosi naša Vojska i naši narodi.

4. Dostavljamo vam Saopštenje Štaba XII Korpusa NOVJ.[4]

Potrebno je da se Saopštenje pročita jedinicama pred strojem, ali tako da ne ostane ni jedan borac u našem Korpusu koji ne bi čuo Saopštenje, kome ne bi bio jasan značaj i uloga našeg Korpusa.

Obaveštenje o formiranju Korpusa provesti na svečan, manifestacioni način. Osim čitanja Saopštenja, politički komesari će detaljnije objasniti pojedine stavke u Saopštenju o značaju i ulozi našeg Korpusa.

5. Od danas, 8 ov. m., Štab Korpusa će se nalaziti u s. Litva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant,
general-major

[4] Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 1—2/1, k. 589.

BR. 26

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 8. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA TESLIĆ[1]

ŠTAB
XI NOU DIVIZIJE
Br. str. pov.

8 juli 44 god.
1 sat

ŠTABOVIMA V, XII, XIV i XVIII BRIGADE
I TEŠANJSKO-TESLIĆKOM ODREDU
BRDSKOJ BATERIJI

Sekcija Derventa 1:100.000

Položaj

Poslije upada naših snaga u neprijateljski garnizon Derventa,[2] likvidirano je neprijateljsko uporište Jelah,[3] i time su se naše snage spustile u dolinu rijeke Usore i potpuno izolovale neprijateljsko uporište Teslić. Da bismo mogli održati se u dolini Usore potrebno je da likvidiramo neprijateljsko uporište Teslić.[4] Likvidacijom Teslića proširićemo sektor nad kojim ćemo imati kontrolu i sa koga ćemo vršiti mobilizaciju kao i sektor za snabdevanje naših jedinica, a istovremeno ćemo moći spuštati svoje snage na prugu Brod — Sarajevo koja je za neprijatelja od velike važnosti. Pored ovih koristi dobićemo od neprijateljskih vojnika oružje i ostalu spremu.

Prema najnovijim podatcima koje imamo o neprijatelju, on raspolaže sa snagama od dvije bojne domobrana VI lovačke pukovnije, čija je jedna bojna na Ukrinici potpuno razbijena od naših snaga,[5] a borbeni moral te pukovnije vrlo nizak.[6] Ne-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 40/1, k. 876.

[2] i [5] Vidi dok. br. 10.

[3] i [10] Vidi dok. br. 147 i 157.

[4] i [8] Bliže o tome vidi dok. br. 36.

[6] U izvještaju Zapovjedništva 2. zbornog područja od 2. avgusta 1944. piše da se posada Teslića sastojala »od stožera, stožerne sati, 2. i 4. sati I. bojne 6. lovačke pukovnije, 7. i 8. sati II. bojne 6. lovačke pukovnije, stožera III. bojne i 1. i 3. sati 6. posadnog zdruga«. Ukupno 26 častnika i 1081 dočastnika i domobrana. Pored ovih jedinica bilo je još oko 60 milicionera.

U izvještaju je prikazan detaljan raspored pomenutih snaga za odbranu Teslića (Arhiv VII, reg. br. 7/1—55, k. 60). O tome vidi i dok. br. 60 u ovoj knjizi.

prijatelj ne raspolaže sa teškim oružjem sem sa dva bacača. Grad je utvrđen dobro nazidanim bunkerima i rovovima i ograđen žicom, uz to je oko čitavog grada puštena struja kroz dvije žice, stoga se svaka jedinica treba da pripremi za prekidanje žica, zato se mogu upotrebiti: sječenje žice puš. mitraljezima, bacačima, topovima, podvlačiti nagazne mine i bacače pod žicu i upaljivati ih. Pod žicu metati eksploziv i upaliti. Artiljerija brdske baterije tući će centralu i nastojati da je uništi pre početka akcije. Ako se savjesno pripreme sredstva za rušenje centrale kao i prekidanje žice, onda će ova prepreka od struje otpasti.[7] U svrhu likvidacije ovog tako važnog neprijateljskog uporišta izdaje se sledeće

NAREĐENJE

V brigada
4 bat.
1 prot. top
4 bacača

V brigada sa svoja dva bataljona izvršiće napad na pomenuto uporište sa desne obale rijeke Usore od sela Doljani do Vrela. Sa ostala dva bataljona vršiće obezbeđenje od Doboja sa lijeve i desne obale rijeke Usore a jednu četu će postaviti zapadno od Tešnja, koja će sa Teslićko-tešanjskim odredom i jednim bataljonom XVIII brigade vršiti zasjedu od Tešnja.

Sa dva bataljona koji napadaju likvidiraće most na Usori i električnu centralu. Po likvidaciji [ovih otpornih] tačaka pomoći ostalim snagama likvidaciju grada, a po likvidaciji grada krenuti se u pravcu Tešnja koga blokirati.[8]

XII brigada
2 batalj.
1 bacač

Napadaće sa svoja dva bataljona između Vel. i Male Usore, sa južne strane, grad Teslić. Jedan bataljon će uputiti da vrši prodor u grad a jedan bataljon će prvo likvidirati Rudnik a potom krenuti na uporište Teslić. Snage XII brigade će likvidirati u gradu žand. stanicu, pilanu i ostala manja uporišta koja se nalaze pred njom. Po likvidaciji grada uputiti jedan bataljon u pravcu Vrućice a sa jednim se zadržati u gradu.[9]

XIV brigada
2 batalj.
1 bacač

Napadaće sa dva bataljona niz lijevu obalu Male Usore i uz lijevu obalu Vel. Usore nastupajući preko Stražanice, sela Ruževića i Kaćuna. — Zadatak je likvidirati štab pukovnije kao i ostala manja uporišta na svom pravcu. Po likvidaciji uporišta imaće zadatak evakuaciju plijena.

---

[7] i [9] Vidi dok. br. 47.

XVIII brigada 4 batalj.	Sa svoja sva četiri bataljona zatvaraće pravac Žepče — Maglaj ne dopuštajući neprijatelju prodor za Teslić, a jednim svojim bataljonom postaviće se zapadno od Tešnja na putu koji vodi od Tešnja za Džemiliće.[10]
Tesl.-Tešanj. odred	Postaviće se na Sejmen Polje — zapadno od Tešnja sa zadatkom da spreči s ostalim snagama prodor neprijatelja iz Tešnja u pravcu Teslića.
Brdska baterija 4 topa	Postaviće se na brdo Kaćun odakle će sa dva protivkolska topa tući električnu centralu, a sa dva brdska topa tući neprijateljske bunkere. Sa svojim izviđačima postaviti telefonsku liniju i korigirati vatru dok ne uspije se u potpunosti srušiti centralu. Početak akcije biće 9 o.m. u 19 časova i 30 minuta. Borbeni znaci biće **Borija — Bosna.** Dnevni znaci — dizanje desnom rukom puške u vis, držeći za vrat kundaka i praveći dva kruga. Odgovor — ispruženje lijeve ruke pravo u stranu. Zvučni znaci — dva dugačka zviždanja, odgovor — dva kratka. Hirurška ekipa divizije biće smještena u selu Simići. Svaka jedinica će se postarati za dovoljan broj kola za prevoz ranjenika, a XII brigada daće pratnju za ranjenike do bolnice.
Vod za vezu	Uspostaviće vezu sa štabom XII brigade u Barićima i V brigadom u Doljanima.

Kurirsku vezu svaka jedinica dužna je slati svaka dva sata, podnoseći detaljan izveštaj o razvoju situacije na njenom sektoru.

Ukoliko se grad ne likvidira u toku noći borba će se produžiti do njegove likvidacije. Osvojene kuće treba držati i ne treba ih ni danju napuštati.

Znaci za 10. om. biće **Jelah — Jelovac.**

Vidni znaci — stajanje mirno s puškom k nozi, dizanje lijeve ruke iznad glave dva puta, odgovor — dizanje vodoravno puške držeći obema rukama nad glavom.

Zvučni znaci — jedanput muknuti kao krava, a odgovor dva puta mijauknuti kao mačka.

Štab divizije biće u selu Simićima kod Kaćuna.

Za ovu akciju svaka će brigada poslati dva kurira štabu divizije na raspolaganje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — p.pukovnik,
B.[11] Đuričić

Komandant — pukovnik,
M.[12] Šiljegović

BR. 27

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 8. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA KRČINOM BRDU[1]

»BOSNA«
8-VII-1944 godine
u 21 čas

»AVALI«
Izvještaj o akciji 6-VII-1944 godine

Naša grupa od tri bataljona, koji su imali u zadatku da pronađu, proteraju, tj. po mogućnosti unište neprijatelja na desnoj obali Drine, izvršili su postavljeni im zadatak.

Naš 21 bataljon i jedna četa 22 bataljona sa bacačkim odeljenjima, u zajednici djelova dvaju bataljona »Save«,[2] izvršili su napad u 12 časova na neprijatelja koji se nalazio na Krčinom Brdu, koji je brojao oko 120—150 vojnika a koji su bili naoružani sa 10 brzih šaraca, jedan teški bacač i više tromblona. Borba je trajala od 12 do 16 časova, zato što je teren pošumljen i neprohodan sem putevima. Likvidacija je bila vrlo teška i spora. Bili smo prinuđeni da prinesemo bacače na blisko odstojanje i da izbacimo i zadnju granatu, tako da smo uspjeli u 16 časova neprijatelja potisnuti i naterati ga na Drinu. Neprijatelj je iz Ustikoline paklenom mitraljeskom i bacačkom va-

---

[11] Blažo

[12] Miloš

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 28/5, k. 712 A.

[2] Vidi dok. br. 30 i 40.

trom zaštićavao svoje djelove koji su bježali sa Krčina Brda.[3] Počeli su se bili prebacivati sa čamcima, što smo im onemogućili. Četa 21 bataljona sjurila je skroz u selo Cvilin, kao i djelovi »Save« sa kote 653 i brede sa Krčinog Brda te su uspješno tukli neprijatelja koji je pokušavao da se prebaci preko Drine. U međuvremenu neprijatelj je dobio nešto pojačanja iz Goražda sa jednim brdskim topom, kojim je tukao naše položaje, tako da smo se pred samu noć morali povući. Ovo pojačanje sa topom došlo je u Ustikolinu i otuda dejstvovalo. Neprijateljski ostatci na desnoj obali Drine uspjeli su se prebaciti pod zaštitom jake vatre u prvi sumrak.

Neprijateljski gubitci: na samom Krčinom Brdu pronađeno je 15 mrtvih, a moralo ih je bliže Drini biti još više, što nismo mogli ustanoviti, što će djelovi »Save« moći tačno provjeriti. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka, od kojih su 2 tromblonske, sa nekoliko tromblonskih granata, 6 granata za teški bacač, 20 ručnih bombi, nešto puščane municije, dva signalna pištolja sa 30 metaka, ploča i postolje od teškog bacača, jedna zastava (crvena) sa kukastim krstom koja im je sigurno služila za znak aviona i jedan ranac bolničkog materijala.

Naši gubitci: 3 ranjena, od kojih su 2 teže, od kojih je jedan umro.

U toku ove borbe nije bilo nekih naročitih isticanja, sem što su nišandžije na teškim bacačima 21 i 24 bataljona pokazali se majstori svoga oružja u preciznom gađanju, koji su najviše doprinjeli likvidaciji neprijateljskog uporišta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pećanac[4]

---

[3] Vidi dok. br. 12, 157, 161 i 180.

[4] Nikola Pećanac je tada bio zamjenik komandanta brigade.

BR. 28

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 8. JULA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA ŠUJICU[1]

ZAPOVJEST

Štaba III Prolet. brigade VI Prolet. divizije »N.T«. za 8.VII.1944.

Prema prikupljenim podatcima i obavještenjima neprijateljski garnizon u Šujici je jačine oko 200 vojnika (domobrana i četnika),[2] sa protikolnim topom, protivavionskim mitraljezom, teškim bacačem, malim bacačem, 5 puškomitraljeza, nekoliko šmajsera, ostalo puške. Borova Glava (k. 1290), Borova Glava Han (k. 1229) — jačina neprijatelja oko 150 vojnika, 2 tenka, 1 kamion, ostalo naoružanje nepoznato. U Duvnu neprijateljske snage 4—500 vojnika, sa 12 tenkova. U Livnu jače ustaške snage, Potočani — 1 satnija domobrana. U Kupresu. G. Malovanu, D. Malovanu, Borcu, Borju, Borovoj Glavi Gaj, Stipićevim košarama nema neprijatelja.

Naša brigada sa svim svojim snagama ima zadatak da napadne neprijateljski garnizon u Šujici,[3] te da postavi osiguranje od pravca Duvno — Šujica, Livno — Borova Glava — Šujica, te da pravi pritisak na neprijatelja koji se nalazi na Borovoj Glavi, Potočanima i Livnu.

Na osnovu prednjeg

naređujemo:

I bataljon: Sa svim svojim snagama imade zadatak da se postavi na V. Kozjak, odakle će jednu četu uputiti u pravcu Potočana i Livna, radi pravljenja pritiska i ispitivanja snaga u Potočanim i Livnu. Glavninu snaga držati radi kontrole pravca od Nikolića Grede, Korita i Golubnjače u pravcu Osine Glave, V. Kozjaka — Maričićevih košara. Ovaj bataljon svoju protivkolnu pušku uputiće u Štab brigade, koja će se dodjeliti IV bataljonu.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/6, k. 802.

[2] i [3] Bliže o tome vidi dok. br. 35 i 161.

II bataljon: sa 3 pješad. čete, 2 teška bacača, protikolnim topom	Ima zadatak da napadne na Šujicu sa sjeverne i zapadne strane. Jednu četu da postavi na liniji k. 950 i 948, radi sprečavanja neprijatelja koji bi eventualno pokušao bjegstvo iz Šujice u pravcu Duvna i Livna. Ova četa će ostati u tajnosti i utvrditi se u Šujičkom polju. Mitraljesku četu će uputiti pod komandu IV bataljona.
III bataljon: sa 3 pješad. čete, 1 teškim bacačem, 4 mala bacača, »džon bulom«	Imade zadatak da napadne neprijateljski garnizon u Šujici sa sjeveroistočne strane, od pravca Okića, sa manjim snagama, dok glavninu svojih snaga kroz Dolac u pravcu samog mjesta Šujice uputiti. Ovaj bataljon svoju mitraljesku četu će dati pod komandu zamj. komandanta IV bataljona, koja će ići sa djelovima IV bataljona na osiguranje prema Duvnu. Ovaj bataljon će primiti dva mala bacača od IV bataljona.
IV bataljon: sa svoje 3 pješ., 3 mitr. čete, ojačan sa 2 protikolne puške i dva min. odeljenja	Imade zadatak da postavi osiguranje sa jednom pješadijskom četom i mitraljeskom četom III bataljona, ojačane sa odeljenjem nagaznih mina i jednom protukolnom puškom, na komunikaciji Duvno — Šujica. Ove čete sa pridodatim odeljenjima će biti pod komandom zamj. komandanta i pomoć. politkomesara bataljona. Sa dve pješad. čete i dve mitr. čete, ojačane sa odeljenjem nagaznih mina i protikolnom puškom, ima za zadatak da postavi osiguranje [na pravcu] Livno — Šujica, te da sa izvjesnim snagama pravi pritisak u pravcu Borove Glave (k. 1290), Borove Glave Han (k. 1229). Ove snage će biti pod komandom komandanta i komesara IV bataljona. Bataljon će uputiti male bacače i teški bacač onoj jedinici kako je gore navedeno.
Protukolni vod:	se stavlja pod komandu Štaba II bataljona.

Veza: Štabovi bataljona sa Štabom brigade i unutar bataljona održavaće vezu sa kuririma. Izvještaje slati što češće, kako bi se mogla blagovremeno dati potrebna pomoć.

Sanitet: Hirurška ekipa brigade, te brigadno previjalište nalaziće se u Lončarevim Poljanama, gdje će štabovi bataljona sve

ranjenike upućivati. Batalj. previjalište gdje će se nalaziti odrediće štabovi bataljona u sporazumu sa ref. san. bataljona. Brigadna ambulanta sa bolesnicima će se nalaziti u V. Drežnici.

Ishrana: Ishrana jedinica biće iz Intendanture brigade, koja će se nalaziti u V. Drežnici. Intendanti bataljona spremaće hranu za borce i dopremati na položaj u sporazumu sa štabom bataljona.

Znaci raspoznavanja: za dan 8-VII-44 jesu: odziv **puška,** lozinka **Petrinja.** Ugovoreni znak: **Petar.**

Da bi se znalo dokle je koja jedinica stigla daju se sledeći ugovoreni znakovi: III bataljon dokle stigne paliće vatru od slame, sena, komuše ili slamarice, hartije, a u krajnjem slučaju, ako ne bude imao ništa od tih stvari, zapaliće neku pojatu. Štab II bataljona po likvidaciji raskrsnice naložiće vatru, a po ulasku u sjeverni deo kuća kod crkve zapaliće neku vatru. Snage IV bataljona koje se budu nalazile na osiguranju, ukoliko neprijatelj bi uspio da prodre, zapaliće vatru kao znak da je neprijatelj uspio probiti se kroz osiguranje. Za prekid bacačke vatre i topovske Štab II bataljona daće dve crvene raketle pravo u vis. Za opšti znak povlačenja naložiće se jedna velika vatra na Suhovrhu (k. 1457).

Početak napada: Napad na neprijateljski garnizon Šujicu, te osiguranje u pravcu Livna i Duvna će se izvršiti *noću 8/9 ov. mj. u 23.30 čas.*, do kog vremena sve jedinice trebaju da budu na svojim mjestima i da podiđu do neprijateljskih položaja.

Mješto štaba: Štab brigade za vrijeme operacije nalaziće se na Suhovrhu (k. 1457), gdje će štabovi bataljona upućivati izvještaje svakog sata, a po potrebi i češće.

Napominjemo, da štabovi bataljona trebaju da pripreme borce za ovu operaciju i uspjeh obavezno mora da bude. Prilikom podilaženja i za vreme same borbe, štabovi bataljona, komande četa, te niži rukovodioci i sami borci moraju biti što agilniji, uporniji, drskiji. Po likvidaciji neprijateljskog uporišta, Štab III bataljona će ostaviti jednu četu u Šujici radi prikupljanja plijena, dok ostali dio snaga će uputiti u pravcu Duvna radi intervencije iz Duvna u pravcu Šujice. Štab II bataljona će jednu četu po likvidaciji Šujice ostaviti u Šujici, dok ostali dio snaga povući će u pravcu Borca, gdje će biti kao brigadna rezerva. Protikolni top će uputiti po likvidaciji Šujice u pravcu Borove Glave pod komandu Štaba IV bataljona.

Pomoć. politkomesara,

Komandant — major,
Lazo S. Radaković

Dostavljeno: Svim jedinicama u brigadi
i Štabu divizije.

BR. 29

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 8. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVIMA U JUNU[1]

»SAVA«
8. VII.1944. godine

»AVALI«

Dostavljamo vam mesečni operativni izveštaj od 1. VI. do 1. VII.

1. VI. Brigada je bila u glavnom na odmoru oko s. Pribelje, imajući zadatak zatvaranje pravca od Glamočkog polja. 33. bataljon[2] nalazio se u s. Crkvenom na odmaranju, jer je isti bio osječen od brigade u borbama na Lisini.[3]

2. VI. 31. i 32. bataljon držali su položaje Visibaba — Turska kosa prema Glamočkom polju. Oko 11 sati neprijatelj nastupao prema našim položajima u dvije kolone, jačine oko 400 vojnika. Jedna kolona nadirala je prema Visibabi, a druga preko Gradine na Tursku kosu. Borba je bila žestoka. Neprijatelj je tek u 24 časa izvršio juriš na položaj Visibabe i ovladao istim. Položaje na Turskoj kosi morao je naš 32. bataljon da napusti, jer je neprijatelj uspio da ovlada položajima koje su na desnom našem krilu držale jedinice »Dunava«.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 44 mrtva i 50 ranjenih vojnika. Mi smo imali 3 ranjena i 1 mrtvog druga.

34. bataljon u 18 sati krenuo je preko Čardak Livada u pomoć snagama »Dunava« jer je neprijatelj nastupao od Mliništa.[4]

3. VI. Brigada se nalazila sa istim zadatkom na položajima Ivićev vrh — s. Pribelja — Zubovića košare — Matrag. Istog dana bila je aktivna izviđačko-obaveštajna služba u pravcu Glamočkog polja, u koju svrhu smo slali izviđačke čete.

4. VI. Neprijatelj je sa jačom motorizacijom iznenada prodro u s. Pribelju. Naš 32. bataljon nakon kraće žestoke borbe napustio položaj na Matragu i povukao se prema Zubovića košarama. Neprijateljske namjere bile su brzim prodorom spojiti

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/2, k. 729 A.

[2] Konspirativni naziv za 3. bataljon (vidi dok. br. 6, napomenu br. 2).

[3] Vidi knj. 25, dok. br. 140 i 166.

[4] Vidi dok. br. 32.

se sa snagama koje nastupaju od Mliništa i odsjeći naše snage koje su se nalazile jugozapadno od Čardak Livada.[5]

U ovoj borbi naš protivkolni top uništio je jedan tenk, a drugi je naletio na minu. Mi smo u ovoj borbi imali jednog poginulog i jednog ranjenog druga.

33. bataljon je ovoga dana izvršio pokret do G. Vrbljana sa zadatkom zatvaranja pravca od Jasenovih potoka. Oko 14 časova neprijatelj, jačine 3—400 vojnika, od pravca Lisine napao je isti bataljon i on se morao povući iznad s. Busije.

Istoga dana naš 34. bataljon pošao je u s. G. Malovan sa zadatkom zatvaranja pravca Šujica — Kupreško polje.

5. VI. »Sava« se nalazila na položajima Zubovića košare — Slana kosa — Krunjač — Crni vrh sa zadatkom zatvaranja pravca od s. Pribelje prema Kupreškom polju.

6. VI. Brigada je izvršila pokret pravcem Kupreško polje — Rilić — Vukovsko polje i na položajima Gradina — Ravašnica — Razvršće — Rudo polje zatvarala pravce ka Prozoru i Duvnu.

7. VI. »Sava« se nalazila na istim položajima vršeći u glavnom izviđačku djelatnost. 34. bataljon vršio je pokret pravcem Knežića [koš.] — Blagaj — Kupres i u Česta šumi došao u sastav »Save«.

8. VI. »Sava« je izvršila pokret na položaje: Samar — Bojanićeve košare — Spremine košare — Volarice — Donji Malovan, sa zadatkom zatvaranja pravca Duvno — Ravno i Duvno — Kupres.

9. i 10. VI. Bataljoni su bili na istim položajima. Sa bataljonima su držane vojne konferencije po pitanju budnosti i dubinskog rasporeda jedinica na položaju.

11. VI. Neprijatelj je iz Duvna u jačini 50 vojnika i 3 tenka napravio ispad do raskrsnice Duvno — Ravno i Duvno — Šujica.[6] Jedan tenk je naletio na minu i oštećen, a u borbi je neprijatelj imao dva mrtva i 4 ranjena vojnika.

12. VI. Neprijatelj sa jačim snagama i motorizacijom napao sa tri pravca na položaje »Save«. Od Oplećana zaobilaznim manevrom uspio je da izbije na bok naših jedinica i ovlada položajima 31. bataljona. Od pravca Duvna kretao se sa motorizacijom cestom za Šujicu.

31. bataljon u ovim borbama nanio je neprijatelju gubitaka 7 mrtvih i 12 ranjenih, dok sam nije imao gubitaka. Bataljon se rokirao u desno prema Spreminim košarama, na položaje 34. bataljona, a ovaj je poseo položaje prema Šujici, na položa-

---

[5] i [13] Na tom prostoru tada su dejstvovali dijelovi 13. puka 7. SS divizije (vidi knj. 26, dok. br. 123).

[6] i [7] Vidi knj. 26, dok. br. 134, 135, 136, 138 i 139.

jima Kičilj — Stuparice, povezivajući se sa 35. i 32. bataljonom koji su zatvarali pravce Šujica — Kupres.

13. VI. Neprijatelj je jačim snagama nadirao na položaje 31. bataljona. Žestoka borba se vodila na odstojanju 30 — 40 metara, tu je neprijatelj bombama i jakom vatrom odbijen, pa se poslije poslužio zaobilaznim manevrom povlačenja ka Debelom brdu.

Rano ujutro neprijatelj je iz Šujice napao na položaje našeg 35. i 32. bataljona. Čitav dan se 35. bataljon borio povlačeći se sa položaja na položaj u Zanoglina šuma.

32. bataljon, pošto je neprijatelj prodro do s. Rilića motorizacijom, pošao na zatvaranje pravca Rilić — Vukovsko polje.[7]

Oko 16 časova neprijatelj je izbio na Ravno i Ravašnicu, tako da je situacija bila vrlo teška jer je neprijatelj mogao da se spoji sa snagama u Rilićima i »Savu« presječe na 2 dijela. Do tog nije došlo blagovremenom upotrebom »Savine« rezerve i pomeranjem ostalih jedinica.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i 50 ranjenih.

Naši gubitci su bili 3 mrtva i 7 ranjenih.

Uveče u 20 časova »Sava« je izvršila pokret za Raduša planinu.

Na sektoru Paklina planina — Šujica došla je do izražaja jedna pogrešna praksa u rasporedu jedinica, koja nije vodila računa o taktici neprijatelja da naše jedinice nadkrili i zaobiđe te na taj način prisili na napuštanje položaja.

Ova greška se konstatovala na savetovanju štabova bataljona i »Save« u Cvrčama te se ista greška u budućim akcijama odklonila.

14, 15. i 16. VI. »Sava« se prebacila preko komunikacije G. Vakuf — Prozor i postavila se na sektor Mejnik — Cvrče — Jezero — Zastinje sa zadatkom ofanzivnog dejstva u dolini Vrbasa i na komunikaciji G. Vakuf — Prozor.[8]

17. VI. Oko 12 časova neprijatelj je u dvije jače kolone krenuo od Makljena prema položajima 31. bataljona na Kalac — Mejniku i Crnom vrhu. Borba se vodila do 18 časova, kada je neprijatelj zaobilaznim manevrom uspio da izbije na Mejnik i prisilio bataljon da se povuče do s. Jurića.[9]

18. VI. Rano izjutra neprijatelj je u jačini od 3—400 vojnika napao na položaje 32. bataljona na Turu i Gradini i istovremeno jedna neprijateljska kolona napala je na 33. bataljon kod Zastinja. Borbe su bile uporne i 32. bataljon se pomjerio

---

[8], [10], [11] i [14] Vidi knj. 26, dok. br. 54, 72, 80 i 82.
[9] i [12] Vidi knj. 26, dok. br. 142—152.

do na Kasli brdo, a 33. do ispred sela Valica. Istoga dana 31. bataljon pod borbom povukao se do Lisca. 31. bataljon je žestoko ošinuo jednu neprijateljsku kolonu koja se od s. Cvrča kretala u pravcu Lisca. U ovoj borbi je naročito došao do izražaja teški bacač.

19. VI. Naši bataljoni obezbeđivali su slobodan prolaz koloni preko Vrbasa za Vranicu planinu.[10] Naš 34. bataljon i djelovi 32. bataljona napali su na jednu neprijateljsku kolonu sa komorom na bliskom odstojanju i skoro je svu uništili. Nakon toga nijesu više vodili borbu.

31. bataljon na krajnjem lijevom krilu na Liscu vodio je borbu sa jednom neprijateljskom kolonom koja se spuštala od Jezera prema Liscu.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao 124 mrtva vojnika i oficira i oko 100 ranjenih.

Mi smo imali dva mrtva i 8 ranjenih.

20. VI. »Sava« je izvršila pokret do na sektor Vranica planina i posjela položaje prema G. Vakufu i Rastovu, na Sarajevska vrata — Nadkrstac — Devetaci — Rosoje — Timočka kosa — Bijela gromila.

21. VI. »Sava« se prebacila preko komunikacije G. Vakuf — Rastovo na Radovan planinu.[11] 31. bataljon, koji je bio na osiguranju prelaza prema Gornjem Vakufu, vodio je borbu sa neprijateljem koji je nastupao od G. Vakufa.[12] U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i 6 ranjenih. Mi smo imali 2 ranjena druga.

Dok se kolona prebacivala, naš 33. i 35. bataljon vodili su borbu sa neprijateljem koji je nastupao pravcem Krstac — Nadkrstac — Devetaci — Rosin.[13] U ovim borbama Slovenački bataljon brzim izbijanjem na Belu gromilu osujetio je namjere neprijatelja da istu posjedne i dovede naše jedinice u tesnac.

Neprijatelju su nanijeti veći gubitci. Ovaj marš je bio skopčan sa velikim naporima, tako da su dva druga od velikih napora umrla, jedan iz 31. bataljona, a drugi iz 35. bataljona.

22. i 23. VI. »Sava« je imala zadatak da se prebaci preko komunikacije G. Vakuf — Bugojno.[14] Ovaj prelaz je bilo nemoguće izvršiti jer je neprijatelj bio blokirao cestu na čitavoj dužini. Kada su izbila na cestu dva naša izviđačka voda, neprijatelj je na njih otvorio jaku vatru. Pokazalo se da u blokadi ceste učestvuje i motorizacija. U nasilnim izviđanjima o mogućnosti prelaza preko ove komunikacije poginuo je šef ob. centra »Save« drug Božac[15] i jedan drug ranjen.

23. i 24. VI. »Sava« se vratila ponovo na Vranicu planinu. Prilikom prelaza 34. bataljon, koji je štitio prelaz preko komu-

---

[15] Vlado

nikacije G. Vakuf — Rastovo prema G. Vakufu, vodio je borbu sa jednom jačom kolonom. U toj borbi uništen je kamion.

U toku ovih napornih marševa nestalo je u putu oko 22 druga. Među njima najviše Slovenaca. Od Slovenaca se počela puniti naša ambulanta jer su isti fizički bili jako popustili. »Sava« je zajedno sa referentom saniteta konstatovala da ovaj bataljon neće moći izdržati predstojeće napore pa je jedan član štaba upućen u »Avalu« sa zadatkom da se ovo pitanje riješi.

25. VI. Ljudstvo koje je moglo i dalje napore da izdržava izdvojeno je — 32 borca i 35 starih rukovodioca. Od poluiznemoglih je formirana jedna četa u jačini od 70 boraca i ista je povezana i ostala u sastavu X. divizije. Ostatak bolesnih i iznemoglih ostao je u bolnici X. divizije.

Bolesnike i iznemogle do bolnice X divizije odpratila je jedna četa inžinjerskog bataljona pod komandom načelnika štaba istog bataljona druga Žiće.[16] Istoj je dat zadatak da preda bolesnike i dođe u sastav »Save«, kao i pravac pokreta. Međutim ista iz nepoznatih razloga nije stigla.

Istoga dana »Sava« je izvršila pokret do prostorije Šip — Galebovina — Zagrepčani. Ovdje su izvršene pripreme za prelaz komunikacije Konjic — Sarajevo.[17]

27. VI. u 10 sati marš za prelaz obe komunikacije je odpočeo. Prebacivanje je odpočelo u 22 sata. 31 i 32. bataljon štitili su prelaz prema Konjicu i Podorašcu dok se glavnina prebacivala kod sela Podkanine. Na jednoj kosi iznad sela Šubića jedna neprijateljska posada iz bunkera ometala je prelaz. Ovu posadu je likvidirao 32. bataljon efikasnom upotrebom »Džon Bula«. 3 neprijateljska vojnika su ubijena, jedan zarobljen, dok su ostali pobjegli.

28. VI. »Sava« se postavila na položaje iznad s. Džepi i Vrdolje sa zadatkom zatvaranja pravca od Konjica.

29. VI. »Sava« je izvršila pokret do na sektor s. Dubočani.

30. VI. U 6 sati »Sava« polazi na marš sa zadatkom likvidiranja milicije u s. Bjelemići.[18] Milicija je pobjegla i naše jedinice se na tom sektoru odmaraju.

31. VI. »Sava« je u istom selu na odmaranju.

Kritički osvrt:

»Sava« je dosledno izvršavala sve vojničke zadatke i tokom svih borbi kroz ofanzivu ispoljio se masovni heroizam. Borbeni moral i izdržljivost bili su na visini. Disciplina je poslije prelaza pruge olabavila, što se najbolje ogleda u rasplinutosti ljudstva po voću prilikom marša, tako da su jedinice često bile u nemogućnosti da prihvate borbu koju bi im nametnuo

---

[16] Živorad Trninić. Umro 1951. godine.
[17] i [18] Vidi knj. 26, dok. br. 93 i 111.

neprijatelj. U odnosu prema narodnoj imovini pravilo se mnogo grešaka... Došlo je do izražaja nebudnosti na četničkim terenima. Intendantura je prilično zadovoljila s obzirom na stalne pokrete i pasivne terene, jedino radni vodovi nijesu u podpunosti zadovoljili. Sanitetska služba je zadovoljila.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Denac[19] **Marko Rapo**[20]

BR. 30

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 8. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA KRČINOM BRDU[1]

»SAVA«
8. jula 1944. godine
u 17.40 sati

»AVALI«

1. — Ovog momenta primili smo izveštaj od Rape[2] da je neprijatelj jutros od 9 sati iskoristio maglu i uspio da se prebaci preko Drine ka našim položajima.[3] Četa koja je držala položaj bila je dosta neoprezna, tako da je neprijatelj iskoristio da prebaci oko 100 vojnika, i kada se prihvatila borba sa neprijateljem koji nastupa prema Krčinu brdu nije se moglo omesti ostalom neprijatelju prebacivanje jer su vrlo male snage naše bile. Neprijatelj ima motorni čamac i prebacivanje ide dosta brzo. Prebacivanje neprijatelj vrši kod Ustikoline, isto tako odpočeli su sa prebacivanjem kod Jošaničkog potoka, četa koja se nalazi na Bojčinu brdu žestoki odpor dava i neprijatelju nanaša nove gubitke, no usprkos naše vatre neprijatelj uporno nastoji da nastavi prebacivanje i da zađe za leđa i izbije na

---

[19] Ivan (politički komesar brigade)
[20] Bio je tada zamjenik komandanta brigade.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—2/2, k. 727.
[2] Vidi dok. br. 40.
[3] Vidi dok. br. 157 i 180.

Krčino brdo. Poslije žešćih borbi naši dijelovi morali su se povući sa Krčinog brda i neprijatelj je sad ovladao istim.

2. — Po izveštaju druga Rape neprijatelj je u toku noći dobio pojačanje iz Goražda. Sa sobom imaju dva topa i oko tri bacača. Mi smo hitno uputili još jednu četu da zatvori pravac od Jošaničkog potoka i da pod svaku cijenu onemogući prelaz daljni neprijatelju.

3. — Preduzete su sve mjere da se na svim pravcima omete neprijateljsko prebacivanje, a isto tako ponovi likvidacija neprijatelja na Krčinom brdu.[4] Izgleda po neprijateljskoj upornosti i prelaženju preko svojih mrtvih leševa da neprijatelj ima ozbiljne namjere da ovlada položajima naše »Save«. Naš položaj ogromno je prostran i sa ovim snagama ne možemo sve pravce da zatvorimo, a i ljudstvo mnogo je opterećeno, tako da nema niti malo odmora. Bez hrane smo ostali potpunoma. Potrebno bi bilo da se naš položaj pojača sa nekim bataljonima »Bosne« ili »Dunava«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Žeželj

P. S. Šaljemo vam izveštaj o borbi kod Krčina brda koji još nije potpunoma konkretan.[5] Istog smo napisali prije nego što smo dobili od vas naređenje.

---

[4] Sve do 13. jula Krčino brdo su držale neprijateljske snage, a potom se povukle na lijevu obalu Drine. O tome, kao i o borbama oko tog mjesta, vidi izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 712 A), kao i dok. br. 69 u ovoj knjizi.

[5] Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 9/2, k. 727.

BR. 31

NAREĐENJE KOMANDE VOJNE OBLASTI 5. KORPUSA NOVJ OD 9. JULA 1944. POTČINJENIM KOMANDAMA PODRUČJA I MJESTA I ŠTABOVIMA DIVIZIJA U VEZI S MOBILIZACIJOM LJUDSTVA[1]

VOJNA OBLAST
5. KORPUSA NOVJ
Str. pov. mo. br. 134
9 jula 1944 g.

Naređenje za sprovođenje
mobilizacije ljudstva.—

ŠTABU IV DIVIZIJE 5 KORPUSA

U više slučajeva do sada dešavalo se, da operativne jedinice nijesu mogle sprovoditi mobilizaciju sposobnog ljudstva neobuhvaćenog u Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Ovo zbog toga, jer su se neposrednoj mobilizaciji ljudstva — od strane operativnih jedinica, — u mjestima gdje još naša NOV nije učvršćena, odupirale komande mjesta, a ponekada i komande područja, što je nepravilno. Osim navedenog, i u mjestima gdje postoji učvršćena Narodno-oslobodilačka vlast ima dosta sposobne omladine koja je ili kod svojih kuća ili u partizanskim — odnosno seoskim stražama. Ovi poslednji u borbama nijesu nikako ili su vrlo malo učestvovali.

Da bi se naše jedinice popunile i u iste uveli sposobni do sada neobuhvaćeni vojni obveznici, —

NAREĐUJEMO:

1. — Komande područja, u mjestima gdje postoji Narodno-oslobodilačka vlast, preko iste, pristupiće mobilizaciji sposobnog ljudstva od 18 do 35 godina starosti.[2]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22—2/2, k. 768.

[2] U naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 2. jula 1944. Štabu 4. divizije o preduzimanju mjera za mobilizaciju ljudstva se kaže:

»1. Na sektoru i oko Kozarca formirana je jedna Muslimanska četa, oko 20 ljudi. Ova četa do sada je bila pod komandom Kozarskog područja, sa zadatkom djelovanja prema Kozarcu i Prijedoru i uvlačenja u istu što većeg broja muslimana iz pomenutih gradova, a koji su do sada stajali po strani.

2. Pomenutu četu stavite pod komandu Kozarskog NOP odreda, s tim da i nadalje ostane na svom terenu sa zadatkom mobilizacije mu-

2. — U mjestima gdje ne postoji N.o. vlast ili kao mlada svoj zadatak ne bi mogla sprovesti, komande područja i mjesta u zajednici sa našim operativnim jedinicama na najbližim položajima izvršiće takođe mobilizaciju sposobnog ljudstva od 18 do 35 godina starosti.

3. — Sve mlađe sposobno ljudstvo u partizanskim stražama i stražama kod narodno-oslobodilačkih odbora, a koje nije učestvovalo do sada u borbi, takođe uputiti u operativne jedinice. Namjesto ovog ljudstva operativne jedinice dužne su komandama područja i mjesta staviti na raspoloženje sve stare iznemogle borce koji nijesu sposobni za operativnu jedinicu (naoružane).

4. — Mobilizaciju i uput ljudstva izvršiće komisije koje će sačinjavati jedan oficir i jedan ljekar iz najbliže operativne jedinice i jedan oficir dotične komande područja, odnosno komande mjesta. Komisija se sastaje i radi po traženju komande područja. U vezi s tim komande područja izvršiće blagovremeno sve pripreme za poziv i pregled ljudstva prije nego se komisija pozove, tako da bi komisija sa radom mogla otpočeti odmah čim se sastane.

5. — Komande područja i mjesta odgovorne su ovom štabu za pravilno i blagovremeno izvršenje mobilizacije, uputa mobilisanog ljudstva u jedinice i zato da u partizanskim stražama i stražama kod NO odbora ne može ostati *ni jedan mladi (sposoban) borac koji nije učestvovao u borbi.*

6. — Štabovi divizija upoznaće svoje jedinice sa ovim naređenjem. Na traženje komandi područja upućivati blagovremeno predviđena lica za članove komisija (za pregled i prijem ljudstva) i regulisati uput komandama područja potreban broj starog, ranjavanog i iznemoglog boračkog naoružanog ljudstva, zbog čega im se ovo naređenje u jednom primjerku dostavlja.

7. — Ustrojavanje mobilizaciskih spiskova i unošenje podataka u njih vršiti u svemu po ranije izdatom našem naredenju.

8. — Sposobno mobilisano ljudstvo uputiće komande područja i to:

— Komanda podgrmečkog područja, — Štabu IV divizije, za popunu njenih jedinica;

— Komanda drvarskog područja, — Štabu 16 brigade XXXIX divizije, za popunu njenih bataljona;

---

slimana i jačanja iste. U ovom pogledu Kozarskom području naređeno je potrebno«. Međutim, u Štabu 4. divizije dopisano je da se ova četa stavlja pod komandu Timarskog NOP odreda (Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 768).

— Komanda mrkonjićkog područja, — Štabu XXXIX divizije, za popunu njenih jedinica i

— Ostale komande područja mobilisano ljudstvo predavaće najvišem vojnom štabu jedinica (krajiških) na svom terenu.

9. — Rad oko mobilizacije i uputa ljudstva u operativne jedinice i uputa komandama područja potrebnog broja starih naoružanih boraca izvršiće komande područja i operativne jedinice u najkraćem roku a najkasnije do 28 ovog mjeseca.

Ovaj rok ne odnosi se na Prozorsko, Banjalučko i Prnjavorsko područje. Oni trebaju stalno vršiti mobilizaciju, prodirući u ovom poslu i na onu teritoriju gdje još mobilizacija nije potpuno ili uopšte vršena. U svojim mjesečnim izvještajima ova područja naznačivaće koliko je novomobilisanog ljudstva upućeno i u koju operativnu jedinicu.

10. — Sve sposobne invalide komande područja pozvaće i zaposliti prema njihovim sposobnostima kao:

— telefoniste na centralama i telefonima;

— pisare u kancelarijama i

— borce u partizanskim stražama i sličnim dužnostima.

11. — O izvršenju ovog naređenja štabovi divizija i komande područja podnijeće izvještaj,[3] koji ima biti u ovom štabu 28 ovog mjeseca, a koji da sadrži:

I. — OD KOMANDI PODRUČJA:

a) Broj novomobilisanog ljudstva upućenog u operativne jedinice, sa naznačenjem u kojoj;

b) Broj ljudstva upućenog iz partizanskih straža i straža kod NO odbora i u koje jedinice;

v) Broj ljudstva dobivenog od operativnih jedinica za straže i

g) Brojno stanje čitavog ljudstva koje se u stražama nalazi, poslije uputa i prijema ljudstva navedenog pod a), b) i v) ovog naređenja.

II. — OD ŠTABOVA DIVIZIJA:

a) Koliko su i od koje komande područja primili novomobilisanog, a posebno iz straža, ljudstva i

---

[3] Štab 4. NOU divizije, postupajući u duhu ovog naređenja, izdao je 16. jula 1944. naređenje i odredio sastav komisije za vršenje mobilizacije na teritoriji Komande Podgrmečkog područja (Arhiv VII, reg. br. 22—3/2, k. 768).

b) Koliko su uputili komandama područja starijeg, iznurenog i ranjavanog naoružanog ljudstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
djeneral-major,
(M. P.) **S. Rodić**

DOSTAVLJENO:
1. — Štabovima IV, X, XI i XXXIX divizije i
2. — Svim komandama područja na teritoriji ove oblasti.

BR. 32

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 9. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVIMA U JUNU[1]

»DUNAV«
Broj služb.
9 jula 1944

Izveštaj komandanta
»Dunava« o akcijama
od 1 do 30 juna 1944

»AVALI«

I.—

(Vučje Poljane — Čardak Livade — Pribelja)

ZADATAK:

Posle prelaska komunikacije na sektoru Mliništa, »Dunav« je dobio zadatak da drum na sektoru Mliništa obezbijedi sa južne i sjeverne strane za prolaz jedinica »Bosne«,[2] V.Š.,[3] »Cera«[4] i t.d.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 45—2/II, k. 713.

[2], [4], [5] i [6] Vidi dok. br. 6, napomenu br. 2 i 8.

[3] i [10] O prelasku Vrhovnog štaba NOV i POJ preko te komunikacije vidi knj. 25, dok. br. 111 i 158.

POSTUPAK:

1 juna »Dunav« se nalazio sa dva bataljona na liniji Kosa (k. 1190) — Skokovi (k. 1302) — Debeljak (k. 1295) — Brdo — Gradina (k. 1381) sa zadatkom zatvaranja pravca od Glamočkog Polja ka Mliništu. Sa ovim bataljonima nalazio se je protivkolski top kao i jedno minersko odeljenje koje je istog dana postavilo nagazne mine na sektoru Vasići — Prijani. Naš XIV bataljon[5] nalazio se na sektoru Mliništa — Ploča sa zadatkom obezbeđenja sa sjeverne strane. Glavnina »Dunava« postavljena je na liniji Vučje Poljane — Čardak Livade — Presedlo (željeznička stanica Čardak) kao rezerva, a jedan bataljon služio je za neposredno obezbeđenje »Vukadina«.[6] Ovoga dana naš XI i XII bataljon vodili su u toku čitavog dana borbu na sektoru Vasići — Perduhovo Selo — Prijani.[7] Neprijateljske snage bile su jačine do 1 bataljona, 3 tenka, koje su napadale naše položaje. U 18 časova XI i XII bataljon uspeli su da odbace neprijatelja i da mu nanesu gubitke oko 20 mrtvih i ranjenih.

Ovoga dana upotrebili smo i 1 top Pajovićeve grupe[8] koji je tukao sa Andanuše (k. 1338) Veliku Gradinu (k. 1224) koju je neprijatelj bio jače utvrdio. Artiljerija je uspješno tukla i nanijela neprijatelju gubitke najmanje od 10 mrtvih i ranjenih.

2 juna sa »Dunavom« smo se nalazili na istim položajima u istom rasporedu. U toku čitavog dana neprijatelj je napadao na položaje XI i XII bataljona sa snagama od 800 vojnika, 9 tenkova i 1 baterijom topova. Neprijatelj je takođe napadao i na sektoru »Sava«[9] koja se naslanjala na našem lijevom krilu. Ovoga dana borbe su bile vrlo oštre i uporne, XI i XII bataljon uložili su sve da potpuno obezbijede prolaz jedinica koje smo gore naveli.[10]

U toku ove borbe neprijatelj je pretrpio ogromne gubitke. Samo na sektoru XII bataljona neprijatelj je imao 70 mrtvih i 40 ranjenih vojnika i oficira. Na sektoru XI bataljona neprijatelj je imao do 30 vojnika izbačenih iz stroja. Uništena su dva tenka teže tonaže na liniji Vasići — Prijani nagaznim minama. U ovoj borbi naši gubitci bili su 4 ranjena borca. Istoga dana pred samu noć neprijatelj je i pored velikih gubitaka u ljudstvu i materijalu uspio da se pomoću tenkova probije do Mliništa.[11] Do tog vremena sve naše jedinice uspjele su da se prebace na istočnu stranu komunikacije Glamoč — Mliništa.

---

[7], [11] i [12] Na tom prostoru su tada dejstvovali dijelovi 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 184, knj. 26, dok. br. 123).

[8] Odnosi se na Brdsku bateriju 1. proleterske divizije, čiji je komandir tada bio Ljubivoje Pajović.

[9] i [23] Odnosi se na sektore koje je branila 13. proleterska brigada »Rade Končar«. Bliže o njenom dejstvu vidi dok. br. 29.

U 19 časova istoga dana neprijatelj je od s. Baraća i [Dragnić] Podova preko Podgorije izbio u tri kolone na liniji Presedlo — Kurozeb — Mliništa. Snage neprijatelja iznosile su do 300 vojnika. Ove snage sa te linije napale su naše jedinice na liniji Mliništa — Čardak stanica — Presedlo, kao i jedinice koje su u tom momentu bile u prolazu preko Vučjih Poljana ka Čardak Livadama. Neprijateljska kolona koja je izbila prema Mliništu bila je zadržana a posle kraće borbe razbijena i vraćena sjeverno ka Peckoj. Neprijateljska grupa koja je izbila na sektor želj. stanica Čardak — Presedlo napala je na naše jedinice koje su se nalazile na tom sektoru kao zaštita XIX i XVIII. Posle kraće borbe dijelovi XIII i XVI bataljona uspjeli su da ovu neprijateljsku kolonu razbiju i odbace na pravcu sela Podgorije nanoseći im gubitke oko 12 mrtvih i ranjenih vojnika. XV bataljon, koji je bio po naređenju »Avale« postavljen na liniji želj. stanica Čardak — Mliništa radi kontrole tog pravca, bio je neoprezan i zbog šumovitog terena nije uspio da obezbedi taj pravac, nego je neprijatelj sa jednom kolonom do 100 vojnika izbio na Kurozeb (k. 1604) odakle je prilično ugrozio naše jedinice kao i jedinice koje su bile toga momenta u prolazu preko Vučjih Poljana za Čardak Livade. U momentu izbijanja neprijatelja na Kurozeb na Vučjim Poljanama nalazila se glavnina »Bosne«. U takvoj situaciji predložili smo »Bosni« da uputi potreban broj jedinica za likvidaciju Kurozeba i obezbeđenje od tog pravca, što su odmah i učinili. Borba na Kurozebu bila je dosta oštra, iako je neprijatelj bio brojčano slabiji, uslijed pogodnijih položaja i dobrog naoružanja uspio je i pored jakog pritiska »Bosne« da zadrži ove položaje. Od 22 do 24 časa istoga dana, a prema naređenju »Avale«, povlačili smo sve jedinice sa linije Mliništa — Vučje Poljane — Mrđenova Poljana na sektor Presedlo — Bubnjeve Poljane — Borik — Gorica — Alako Vrh (k. 1360) i jedan bataljon kao rezervu na sektor Otava kosa (Malčana, k. 1497). Jača odeljenja i dalje smo zadržali prema neprijatelju na sektoru Vučje Poljane — Mrđenova Poljana.

3. juna. U toku ovoga dana sa »Dunavom« smo vodili vrlo oštre borbe na liniji Presedlo — Čardak Livade — Pribelja. Ove borbe bile su vrlo oštre i uporne. U toku dana sa jedne i druge strane vršeni su juriši i protujuriši. U ovim borbama neprijatelj je pretrpio gubitke 40 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira. Mi smo imali izvestan broj ranjenih boraca. Naši bataljoni uspeli su da zadrže svoje položaje.

4 i 5 juna sa »Dunavom« smo se nalazili na istim položajima sa zadatkom zatvaranja pravca od Mliništa preko Vučjih Poljana ka Čardak Livadama i od Glamočkog Polja ka Pribelji, gde smo u tom momentu dobivali materijal od saveznika.

Na našem desnom krilu neprijatelj u toku ova dva dana nije uspio da potisne naše bataljone, jer su bataljoni odlično organizovali i utvrdili svoje položaje. Te položaje su branili XI, XIV i XV bataljon. XIII i XVI bataljon nalazili su se na položaju sjeverno od Pribelje i zatvarali pravac od Glamočkog Polja prema Pribelji. Na njihovom lijevom krilu nalazile su se jedinice »Save«. Naš XII bataljon, po našem predlogu a po naređenju »Avale«, nalazio se na sektoru Smiljevačka poljana — Trupinjaš (k. 1633) sa zadatkom izviđanja na pravcu Pljevskih Podova i održavanja veze sa »Bosnom«.

5 juna neprijateljske snage sa 16 tenkova i toliko bornih kola i kamiona produžile su od Glamočkog Polja ka s. Pribelji, motorizaciju su pratile snage do 1000 vojnika.[12] Naši bataljoni kao i bataljoni »Sava« na sektoru Pribelje primili su borbu, ali usled prodora motorizacije bili su prinuđeni da se povuku na nove, pogodnije položaje. Naš XII bataljon, koji je do tada bio kao rezerva na Smiljevačkim Poljanama, postavljen je na položaje severoistočno od Pribelje, na liniji Javorska Kosa (k. 1527) — Ploče (k. 1563) — Veliki Vitorog (k. 1907).

U takvoj situaciji donijeli smo odluku a kasnije smo dobili i naređenje »Avale«[13] da se sa desnokrilnim bataljonima povlačimo, odnosno sa »Dunavom«, preko planine Smiljevca — želj. stanice Vitorog, severno od Glamočkog Polja, na sektoru Đukića Košare — Knežića Košare, ostavljajući jača odeljenja prema neprijatelju koja mogu dovoljno obezbeđiti prikupljanje »Dunava« na gore određenoj prostoriji za pokret i dalje zadatke koje smo očekivali od »Avale«.

5 juna do 16 časova »Dunav« se prikupio na liniji Novo Selo — Knežića Košare — Ilića Košare — Obradovića Košare, a u 22 časa »Dunav« u sklopu »Avale« izvršio je pokret preko Kupreškog Polja i prebacio se na istočnu stranu komunikacije Kupres — Šujica. Dva svoja bataljona postavili smo u toku noći 5 na 6 juna severno od sela Šemenovci, na liniji Razvale (k. 1495) — Vukokolje (k. 1203), sa zadatkom obezbeđenja aerodroma u Kupreškom Polju koji je u tom momentu služio za primanje materijala i odašiljanje ranjenika za Italiju.[14]

6 juna rano izjutra sa »Dunavom« smo stigli na prostoriju Gornje i Donje Vukovsko, gde smo svim jedinicama dali odmor od 3 do 4 sata radi odmora i kuvanja hrane i prikupljanja svih jedinica. Istoga dana do noći sve naše jedinice postavili smo na liniji Ravno — G. Vukovsko — Ječanj (k. 1494) — Mezetovo Brdo (k. 1287) — Previja — Jelice (k. 1306) — Raduša planina

---

[13], [15] i [18] Vidi knj. 26, dok. br. 21, 24, 32 i 54.

[14] Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 111, Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR, knj. 1.

— Zahum sa zadatkom zatvaranja pravca od Prozora prema Ravnom — grebenom Raduše ka Vukovskom i od Gornjeg Vakufa, iz s. Volice, ka Vukovskom.

7 do 12 juna na sektoru »Dunava« nije bilo značajnijih promena. Vršena je patrolna i izviđačka služba na pravcu Rame, Prozora, Makljena i G. Vakufa. Za ovo vrijeme preduzeto je temeljito rušenje puta od izvornog dijela rijeke Rame prema Ravanjskom Polju, pravljenje prepreka i miniranje istog. Također je preduzeto rušenje i miniranje druma na komunikaciji Prozor — Gornji Vakuf na sektoru Makljena.[15]

12 juna neprijateljska grupa koja je od Bugojna preko G. Vakufa prodrla za Prozor i Šćit počela je sa napadima na sektoru XI i XIV bataljona koji su bili postavljeni na liniji Voli Dolac (k. 953) — Kumna Glava (k. 989) — Bačvan (k. 1295) — V. Dolac (k. 1758) — Kadinica (k. 1489) — k. 1361 — 1525. Snage neprijatelja bile su do 800 vojnika sa nešto milicije, 2 tenka, 2 topa i nekoliko kamiona.[16] Istoga dana izdali smo naređenje našem XII bataljonu, koji je do tada u gornjem Vukovskom bio kao rezerva »Dunava«, da se postavi na liniji Bačvan (k. 1295) — k. 1511 između XI i XIV bataljona a XI bataljon da svoje lijevo krilo rokira više sjeverno i čvrsto se poveže sa XVI bataljonom koji je bio postavljen na Plandištu (sjeverni dio Raduše planine). Kod XI i XII bataljona bilo je postavljeno jedno odeljenje Pajovićeve grupe a kod XIV bataljona na Prozorskoj cesti odeljenja sa protivkolskim topom. Noću 12 na 13 juna XI, XII i XVI bataljon imali su zadatak da napadnu neprijateljsku grupu na liniji s. Jaklići (k. 1224). Ovaj napad nije uspio za razbijanje i proterivanje neprijateljske grupe sa te linije zbog nepovezanosti i nesadejstva XI i XVI bataljona sa XII bataljonom. Kod ovih bataljona nalazio se je i deo Štaba brigade (kod XII) koji je 13 juna uspio da poveže ta tri bataljona i u toku dana preduzeo je sa ovim bataljonima jači pritisak na neprijateljske položaje. Pod jakim pritiskom artiljerije koja je bila u streljačkom stroju naših bataljona kao i jače bacačke vatre naši bataljoni uspjeli su da sa ovih položaja odbace neprijatelja u pravcu Rame i Prozora, nanoseći mu gubitke 6 mrtvih oficira i oko 150 mrtvih i ranjenih vojnika.[17] Ubijeno je i ranjeno 9 civila koji su neprijatelju bili kao putovođe, ubijen je veći broj neprijateljskih konja (komore). Zapljenjeno je nekoliko hiljada municije, nekoliko tromblonskih i ručnih bombi, 1 pištolj, 6 pušaka, 1 snajperka, 1 puškomitraljez i ostale ratne spreme. Naši gubitci u toku 12 i 13 juna iznose 4 mrtva i 11 ranjenih boraca. Istoga dana, prema direktivi »Avale«,[18] »Dunav« je izdao naređenje svim jedinicama da se

---

[16], [17] i [19] Vidi knj. 26, dok. br. 134, 135, 136 i 138.

najhitnije prikupe na sektoru G. Vukovsko za probijanje i izvlačenje jedinica ispred neprijateljskih snaga koje su se u toku 13 i 14 postavljale sa jačim motorizovanim formacijama na pravcima kuda se trebala kretati »Avala« sa svojim jedinicama. Manje svoje dijelove postavili smo na pravcu Ravnog, Rame i Raduše planine kao zaštitnicu i obezbeđenje prikupljanja naše glavnine. Posle prikupljanja jedinica »Dunava« na sektoru G. Vukovsko, »Dunav«, cijeneći situaciju na liniji Kupreška Vrata — Kupres — Kupreško Polje — Šujica — Ravno, donio je odluku da se sa svim svojim jedinicama prebaci severnim padinama Raduše planine istočno preko Vrbasa na sektor Gornji Vakuf — Prozor. U 22 časa 13 juna formirana je kolona i pošla pravcem Ječanj — Čador — Plandište. U samom pokretu našu kolonu stigla je kolona »Bosne«, »Avale« i »Cera« a kasnije i »Save«, koje su jedinice takođe, odnosno štabovi donijeli odluku za prebacivanje preko Vrbasa. Sa »Dunavom« smo pošli u predhodnicu i 14 juna glavnina »Dunava« probila se preko Raduše planine, Kobile i prešla komunikaciju Vakuf — Prozor na sektoru Makljen — Crni Vrh. Tri naša bataljona postavljena su na Raduši planini pa istočno od Vilića Gumna i obezbeđivali prolaz ostalih jedinica »Avale« i »Cera«. U toku čitavog dana ova tri bataljona vodili su manje borbe sa neprijateljem koji je pokušavao da ovlada sa Radušom. Neprijateljski pokušaji bili su uzaludni. Naši bataljoni uspjeli su da neprijatelja zadrže i sigurno obezbijede prolaz jedinica »Avale« i »Cera«.

Naši gubitci ovoga dana bili su 2 mrtva i 4 ranjena borca (iz XV bataljona). Neprijateljski gubitci nijesu nam poznati.

U toku dana 14 juna do 24 časa sve naše jedinice uspjele su da se prebace na istočnu stranu ceste G. Vakuf — Prozor na sektoru Makljen — Krčevine — Crni Vrh.

15 juna sa »Dunavom«, prema naređenju »Avale«, sa prostorije Makljena izvršili smo pokret i postavili se na prostoriju s. Blace — Duge — Kranjčići — D. Vast — Uzdol. Istoga dana neprijateljske snage koje su napadale na sektoru »Avale« (Šujica — Kupres — Vukovsko — Raduša planina) orijentisale su se prema našoj novoj prostoriji. Oko 10 časova istoga dana neprijateljska kolona od pravca sela Zahuma kretala se južnim padinama Raduše planine u pravcu sela Pidriša i Makljena. Izvesne neprijateljske snage, jačine do 600 vojnika, nešto kamiona i tenkova i 2 topa nalazile su se na prostoriji sela Ripci — Šćit. Sjeverna neprijateljska kolona bila je jačine do 1000 vojnika i oko 200 konja.[19] Oko 12 časova XIII i dijelovi XII bataljona koji su ostali na sektoru Makljena i prema Šćitu primili su borbu sa neprijateljem na sektoru Makljen — Šćit. Tom prilikom dijelovi XIII bataljona uništili su oko 30 konja neprijateljske

komore i oko 15 vojnika. Istoga dana posle podne neprijatelj je uspio da prodre od G. Vakufa za Prozor sa motorizacijom, radi čega su naši bataljoni bili primorani da se sa Makljena i sa pravca Šćita povuku ka glavnini »Dunava« istočno od Prozora. Ovoga dana od Prozora prema Šćitu postavljene su nagazne mine i tom prilikom uništen je 1 tenk, dok su ostale mine otkrivene.

ZAKLJUČAK:

U toku ovih borbi jedinice »Dunava« nijesu postigle naročitih uspjeha u teritorijalnom pogledu, ali s obzirom na neprijateljsku ofanzivu koja je specijalno pripremljena na jedinice naše »Avale«, nadmoćnost neprijatelja u tehnici i ljudstvu, teren na kojem su se vodile borbe uslovili su da naše operacije poprime više defanzivni karakter. No ipak u svim ovim borbama naše jedinice uspjele su da neprijatelju nanesu osjetne gubitke u ljudstvu i tehnici, pri čemu su naše jedinice pokazale veliku izdržljivost i upornost u svim borbama. Marševi koje su naše jedinice u toku ovoga perioda izdržale bili su česti, dugi i naporni, iz kojih se može zaključiti velika izdržljivost boraca uopšte kao i upornost rukovodećeg kadra pred svim tim teškoćama i pripremama.

Marševska i borbena disciplina u toku ovoga perioda po svim našim jedinicama bila je na zavidnoj visini. Vojnički rad po svim ovim jedinicama za ovaj period bio je neaktivan, uglavnom to je uslovljavala i sama situacija te se nije mogao sprovesti aktivniji i više organizovani vojnički rad po svim jedinicama u pogledu teoretskog uzdizanja.

Obaveštajna služba u toku ovog perioda nije dala neke vidne rezultate, a i sami uslovi su bili takvi da se podaci o neprijatelju sa širokog sektora i dublje sa neprijateljske teritorije nisu mogli prikupljati. To je u glavnom uslovilo i time što smo u toku čitavog ovog perioda imali neprekidne borbe i kontakt sa neprijateljem.

II.—

(Prozor — Vranica — Bašarinsko Polje — Vranica)

ZADATAK:

Prema naređenju »Avale«, »Dunav« sa svojim jedinicama postavio se je na liniji s. Blace — Duge — Kranj-

čići — Donja Vast — Uzdol sa zadatkom dejstva u dolini Rame prema Šćitu i Makljenu.

POSTUPAK:

XI bataljon postavili smo na prostoriji s. Blace (k. 926) sa zadatkom dejstva prema Prozoru i Makljenu. XVI bataljon postavili smo na sektoru s. Duge — Troglav (k. 773) sa zadatkom dejstva u dolini Rame i rušenja druma na sektoru s. Lug kao i rušenja ćuprije na rijeci Vojni i ćuprije na rijeci Rami kod k. 341. XII bataljon postavili smo na sektoru s. Kranjčići, zaseok Ošljani, kao rezervu. XIV bataljon postavili smo na sektoru s. Donja Vast — Čelička stijena (k. 664) sa zadatkom dejstva u dolini Rame i prema Neretvi. XV bataljon postavili smo na prostoriji s. Tadići — Betine — Kalakušić kao rezervu na pravcu XI bataljona. XIII bataljon postavljen je na Grabu (k. 991) — s. Križ kao rezerva na potrebnim pravcima. Manje pokretni dijelovi »Dunava« sa XVII bataljonom, sa Pajovićevom grupom postavljeni su na sektoru s. Uzdol — Bukva (k. 1211).

16 juna na našem sektoru nije bilo borbe. Vršena je izviđačka i patrolna služba, prikupljanje podataka o neprijatelju na sektoru Prozor, u dolini Rame i Neretve i preduzeto je rušenje puta na sektoru Prozora i u dolini Rame. U toku ovoga dana neprijatelj je dovlačio pojačanja u ljudstvu i oružju na sektoru Prozora, Makljena i Šćita od Bugojna, i od pravca Duvna i Kupresa.

17 do 19 juna sa svim jedinicama nalazili smo se na istom sektoru i u istom rasporedu. 17 juna neprijateljske snage od 600 vojnika, nekoliko tenkova i kamiona i sa jednom baterijom topova pošle su od Prozora ka dolini Rame sa namerom da niz reku Ramu prodru ka Neretvi. Naš XVI bataljon sa ovim snagama primio je borbu na sektoru s. Lug i uspio je da ove snage u toku dana zadrži na prostoriji s. Luga. Noću između 17 i 18 na ovu neprijateljsku grupu preduzeli smo napad sa naša tri bataljona, a sa 1 bataljonom koji se nalazio na prostoriji s. Blace preduzeli smo demonstrativni napad na Prozor. U napadu na neprijateljsku grupu na prostoriji s. Luga upotrebili smo i artiljeriju Pajovića. Neprijatelj se u prvi mrak povukao zapadno od Prozora, a sa izvesnim dijelovima južno preko rijeke Rame na prostoriji s. Šibenik — Gorica — Paroš. Ove snage bile su uglavnom dijelovi Šimićeve pukovnije od Imotskog.[20] Na prostoriji s. Luga neprijatelj je ostavio manje snage, koje su posle kraće borbe protjerane ka Prozoru i južno od Prozora. Istoga dana neprijatelj je sa 29 kamiona od Neretve prodro do s. Gračanice i srušenog mosta kod k. 341, sa kojim je snagama XIV

[20] Vidi dok. br. 74, objašnjenje br. 5.

bataljon primio borbu i uspio da ih odbaci niz rijeku Ramu u pravcu Neretve.[21]

18 juna na ovom istom sektoru nastavile su se vrlo oštre borbe. Ovoga dana neprijatelj je sa jačim snagama otpočeo sa napadom od Prozora u dolini rijeke Rame i na našim položajima. U ovom napadu neprijatelj je upotrebio veći broj tenkova, 1 bateriju brdskih topova, 1 haubicu i 1 protivkolski top. U toku čitavog dana, pod jakim pritiskom artiljerije, neprijatelj je vršio česte juriše koji su uvek bili odbijeni.[22] Prema XI bataljonu na sektoru s. Blace neprijatelj je takođe preduzeo napad i pod zaštitom magle podišao blizu položaja ovog bataljona, no usled dizanja magle ovaj bataljon imao je neprijatelja na vrlo bliskom odstojanju i na brisanom prostoru, pa je posle kraće i oštrije borbe uspio da neprijatelja odbaci za Prozor. U toku ovoga dana naši bataljoni uspjeli su da zadrže svoje položaje i neprijatelj nije uspio da prodre niz rijeku Ramu dalje od s. Luga niti da opravi ćuprije na rijeci Rami i Vojni. Ovoga dana na našem desnom krilu prema Mejniku — Crnom Vrhu i Pridvorcima vodila se oštrija borba na sektoru »Save«.[23] Istoga dana na našem sektoru kao i sektoru »Save« nastavile su se oštrije borbe. Na ovom sektoru neprijateli je dovlačio nova pojačanja u ljudstvu i jačim motorizovanim formacijama, tako da je na našem sektoru ovoga dana imao do 3000 vojnika i 2 baterije topova. Dok je neprijatelj u dolini Rame i na sektoru Prozora vezivao glavninu naših snaga, dotle sa prilično jakim snagama izbio je od Visokog, Kiseljaka i Sarajeva na liniji Pogorelice i Zec planine, kao i sa izvesnim snagama od Ostrošca i Rame na sektoru Solakova Kula.[24] Te neprijateljske snage ozbiljno su ugrozile naše snage na sektoru Prozor — Rama — Mejnik — Pridvorci — Cvrče. Jedinice »Bosne«, prema naređenju »Avale«, pošle su na sektor Pogorelice i Zec planine sa zadatkom razbijanja te neprijateljske grupe i zadržavanja neprijatelja radi omogućavanja izvlačenja naših ostalih jedinica sa Prozorskog sektora.

Prema odluci »Avale« mi smo dobili zadatak da napustimo položaje u dolini Rame i prema Prozoru, a da se postavimo na liniji s. Here — Konjsko — Bukva (k. 1211) — Čepina Kosa (k. 941). Na ovom sektoru do na osvit 19 juna naša tri bataljona vodili su uporne borbe na liniji Uzdol — Here —

---

[21], [24] i [27] U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 26. juna 1944. o tome se kaže:

»19. i 20. lipnja njemačka vojska preduzela akciju čišćenja zemljišta u smjeru Ostrožac, Konjic — G. Vakuf, kod sela Kruščice sukobili se sa partizanima, te poslije kraćeg pripucavanja partizani se povukli, vojska produžila bez daljeg otpora«. (Arhiv VII, reg. br. 20 2—2, k. 149e.)

[22] Vidi knj. 26, dok. br. 143 i 144.

Konjsko. Dva naša bataljona kao rezerva nalazili su se na sektoru Šćipe — Dugi Otkosi.

Prema naređenju »Avale«, 19 juna u 3 časa izjutra »Dunav« sa svim jedinicama imao je izbiti na Vranica planinu[25] kao prethodnica svih jedinica »Avale« i obezbeđenje »Vukadina«, »Cera« i »Avale«. Zadatak obezbeđenja »Vukadina«, »Cera« i »Avale« primio je naš XII i XVI bataljon koji su se tada nalazili u rezervi, dok je glavnina izvršila pokret pravcem Dolovi Vrelo — Završče — Lisina (k. 1549) — Kamena Ravan — s. Valice — Crkvica — Podborovac — Sarajevska Vrata — Suho Jezero — Smiljevačka kosa (Vranica planina). Jedan bataljon postavljen je na liniji Konjsko kao zaštitnica naše glavnine sve dotle dokle začelje nije ušlo u raspored jedinica »Save«, nakon čega se i ovaj bataljon priključio glavnini. Sve naše jedinice u toku 19 juna do 18 časova izbile su na Vranica planinu. Sa jedinicama smo preduzeli obezbeđenje od Podborovca ka izvornom dijelu Vrbasa, niz Dobrušku planinu putevima koji vode ka Mračaju i Seferovićima, a sjeverno prema Rastovu i Smiljevačkoj planini, kao i prema Prokosu putevima koji vode ka Fojnici.

U borbama na Prozorskom sektoru i dolini Rame neprijatelj je imao gubitke oko 270 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira, uništena su dva mosta i srušen put na više mesta. Naši gubitci u ovim borbama bili su oko 10 mrtvih i ranjenih boraca (što ćete videti iz liste gubitaka).[26]

20 juna sa svim jedinicama nalazili smo se na Vranici planini i vršili obezbeđenje na gore navedenim pravcima. U toku ovoga dana jedna neprijateljska grupa izbila je južno od Vrbasa do s. Kozice, sa kojom su se dijelovi XI bataljona sukobili i odbacili je južno preko Vrbasa. Tom prilikom poginula su dva borca i izgubljen je jedan puškomitraljez. Ova patrola ušla je duboko među neprijatelja, koji su od prve vatre bili ubijeni. Izviđačke patrole XI bataljona ovoga dana primijetile su jače neprijateljske snage koje su se preko Ogare i Gunjače planine kretale na pravcu Vitreuše (k. 1911), koje su kasnije napale na sektor jedinica »Bosne«.

Noću 20 na 21 jače neprijateljske snage od Vitreuše i Zec planine nadirale su na pravcu položaja koje su držale jedinice »Bosne«, tako da je sektor Vranice postao ugrožen i opstanak jedinica na Vranici duže bio je nemoguć.[27] U vezi te situacije mi smo dobili zadatak da počev od 2 časa izjutra 21 juna odpočnemo sa prebacivanjem jedinica sjeverno od Vranice planine na sektoru Luške staje,[28] dok su jedinice »Bosne« ostale

---

[25] i [28] Vidi knj. 26, dok. br. 72, 80 i 82.
[26] Liste gubitaka nalaze se u Arhivu VII.

kao zaštitnica glavnine svih jedinica »Avale«. U našem sastavu nalazila se i grupa »Vukadin«. Istog dana do 12 časova sve naše jedinice izbile su na prostoriju Luške staje, gde smo dali kraći odmor i kuvanje hrane za jedinice. Do tog vremena na ovoj prostoriji prikupila se je glavnina »Avale«, odakle smo dalje izvršili pokret sa zadatkom prebacivanja preko komunikacije Rastovo — Travnik na sektor Polje Bašarinac — Crni Vrh. U ovom pokretu zadatak naše brigade bio je kretanje pred glavninom »Avale« i obezbeđenje prelaza svim jedinicama na samoj komunikaciji od Rastova i Travnika. Do na osvit 22 juna sve naše jedinice prikupile su se na sektoru Polje Bašarinac, gde smo izvršili raspored za obezbeđenje logora i preduzeli izviđanje na pravcu Rankovići — Travnik — Komar — Turbe i Donji Vakuf — Bugojno. Jedinice »Bosne« sa »Cerom«, »Avalom« i grupom »Vukadin« nalazile su se južno od nas, na sektoru Crni Vrh — Strnjuva.

U toku 22 juna ove naše jedinice nalazile su se na sektoru Polja Bašarinac sa zadatkom izviđanja i mogućnosti prelaza komunikacije Donji Vakuf — Travnik i pripremanja jedinica za taj zadatak.

Prema odluci »Cera« i »Avale«, 22 juna naša brigada sa »Cerom« i »Avalom« kao i sa grupom »Vukadin« dobila je zadatak da pređe cestu Turbe — Travnik na sektoru između Komara i Turbeta i da se sa svim tim jedinicama prebaci sjeverno i zapadno od Vlašić planine, dok je »Sava« dobila zadatak da se sa Radovan planine prebaci zapadno preko Vrbasa na sektor Gornji Vakuf — Gračanica, a jedinice »Bosne« imale su zadatak zadržavanja na sektoru između Donjeg Vakufa — Bugojna — Travnika — Rastova kao grupa za izvođenje operacija i vezivanje izvesnih neprijateljskih snaga za sebe.[29]

Istoga dana naše izviđačke patrole osmotrile su neprijateljske snage koje su od Travnika preko Vubnice [došle] do sela Pećine, ove neprijateljske snage nijesu se mogle procijeniti, te je još uvek donesena odluka za prelaz komunikacije Travnik — Donji Vakuf ostala na snazi.

23 juna u cilju gore predviđenog zadatka, uputili smo dva naša bataljona koji su imali zadatak izbijanje na sektoru Ravne Čaire — Mravinjac (k. 1394) i sa te prostorije izviđati i obezbeđivati prikupljanje i prelaz jedinica na određenom sektoru. Rano izjutra u svoj sastav dobili smo i grupu »Vukadin« sa X bataljonom.[30]

Prilikom pokreta naše predhodnice na prostoriju koja je označena za prikupljanje jedinica, ova dva bataljona sukobili

---

[29] Vidi dok. br. 29 i 33.

[30] Odnosi se na Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ.

su se sa neprijateljem na liniji Smrekova kosa — Grad (k. 1207), gde su se razvile vrlo oštre borbe. Neprijateljske snage na ovom sektoru bile su dosta jake, koje u toku čitavog dana nijesmo mogli procijeniti. Ovaj neprijatelj kod sebe je imao jedan brdski top, nekoliko teških bacača i jače naoružanje u automatskom oružju, lakim bacačima i tromblonima. Na ovom sektoru u borbu smo ubacili svoja tri bataljona, koji su u toku čitavog dana vodili najoštrije borbe na vrlo bliskom odstojanju, sa ručnim bombama i mašinkama. Dok su se na ovom sektoru vodile oštre borbe, neprijatelj je sa drugim snagama od Donjeg Vakufa i Bugojna izbio uz rijeku Vitinu ka Bašarinskom Polju do kote 898 i Kalina (k. 1531).[31] Na ta dva pravca postavili smo dva naša bataljona, koji su takođe u toku čitavog dana vodili vrlo uporne borbe. 1 bataljon nalazio se na Rakovici i k. 1139, koji je zatvarao pravac niz potok Rijeka ka Rastovu i Zubićima. Ovaj bataljon u toku ovog dana nije imao borbu, jer ovim pravcem neprijatelj nije napadao.

Usled ovakve situacije hitno smo izvukli grupu »Vukadin« sa X bataljonom jugoistočno od Polja Bašarinac ka jedinicama »Bosne«.

Oko 9 časova izjutra i na sektoru »Bosne« razvila se vrlo oštra borba, koja je takođe vođena na vrlo bliskom odstojanju i u toku čitavog dana.

Situacija ovoga dana na sektoru Crni Vrh — Polje Bašarinac postala je za naše jedinice vrlo ozbiljna, što su uglavnom shvatili svi borci i rukovodioci i ovoga dana i posljednji naš borac uložio je sve napore i trud da se dotadanji sektor zadrži do noći i stvori mogućnost za izvlačenje jedinica iz takve situacije. Neprijateljska artiljerija sa Komara u toku čitave borbe tukla je naše položaje koji su bili ograničeni tako da je pod pritiskom artiljerije i jakom navalom neprijatelja bilo vrlo teško održati ove položaje i za ovaj dan zadržati ovu prostoriju u svojim rukama. U toku dana neprijatelju su pristizala pojačanja od Travnika, Turbeta, Vakufa i Bugojna, tako da je naš ranije predviđeni zadatak u takvoj situaciji potpuno otpao. Štab »Dunava« u saglasnosti sa Štabom »Avale« donio je odluku da se ponovo prebaci preko komunikacije Rastovo — Travnik na sektoru Zubići — Duboko i izvuče svoje jedinice na pravcu Kruščićka planina. Padom prvog mraka prikupili smo sve naše jedinice na sektoru Rakovica (k. 1217) ostavljajući prema neprijatelju potrebne zaštitnice i sa te prostorije pravcem Zgonovi — Turalići — Duboko izvršili prebacivanje svih jedinica na istočnu stranu komunikacije.

---

[31] Ta borba je vođena protiv dijelova 13. puka i Izviđačkog bataljona 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 26, dok. br. 123, 145, 147, 148 i 149).

U toku borbe 23 juna neprijateljski gubici iznose do 300 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira. Ubijeno je i ranjeno veliki broj konja. Zaplenjeno je nekoliko hiljada municije, 2 šarca i 2 mašinke, 2 pištolja, nekoliko pari odijela, nekoliko ćebadi, nekoliko pari cokula i ostale ratne spreme. Naši gubici u ovim borbama iznose do 60 mrtvih i ranjenih boraca (vidi listu gubitaka).

24 juna sa svim jedinicama izbili smo na prostoriju Paljike — Jalovac (k. 1351). Istoga dana, prilikom prelaska druma na sektoru Zubići, XI bataljon, koji je bio u obezbeđenju sa 1 minerskim odeljenjem, uništio je jedan kamion nagaznom minom i vodio manju borbu sa milicijom, koju je posle kraće borbe razbio i otjerao u pravcu Rankovića . . .

25 juna, prilikom našeg pokreta sa sektora Paljike — Jalovac na pravcu Vranica planina, jedna neprijateljska grupa jačine najviše do 200 vojnika izbila je od Viteza i Busovače do Crnog Vrha i Busovačkih staja. Sa ovom neprijateljskom grupom susreli smo se u pokretu. Naše jedinice prije su primetile neprijatelja, jer je i on takođe bio u pokretu, te su se naše jedinice prije snašle da napadnu neprijatelja. Posle dvočasovne borbe uspjeli smo da neprijatelja razbijemo[32] i omogućimo prolaz svih naših jedinica na pravcu Vranice planine. U ovoj borbi neprijatelj je imao do 20 mrtvih i ranjenih vojnika. Mi smo takođe imali gubitke (vidi listu gubitaka).

Istoga dana pred našim prolazom ka Vranici planini sve jedinice »Bosne«, »Vukadin« sa X bataljonom, »Cer« i »Avala« izbile su na Vranicu planinu do linije Vrata — Derala — Tikva (k. 1979) — Štit (k. 1950).

Istoga dana, negde oko 15 časova jedna neprijateljska grupa od pravca Rastova i Donjeg Vakufa izbila je na Vranicu planinu do na liniju Krstac (k. 2070) — Nadkrstac (k. 2112) — Bela Gromila (k. 2071) i sa te prostorije ugrozila naše prebacivanje od Smiljevače preko Suhog Jezera, Trskavice (k. 1224) i dalje na pravcu Zec planine. Pred tom neprijateljskom grupom »Avala« je postavila dijelove X bataljona, kao i dijelove »Sokove« čete, koji su uspješno zatvorili taj pravac do dolaska naših prvih jedinica. Prilikom izbijanja čela naše kolone ka Suhom Jezeru neprijatelj koji se nalazio na Krstacu ozbiljno je ugrožavao taj pravac za prelaz. No taj pravac jedini je bio za prelaz naših jedinica te smo morali preduzeti sve mjere da sa potrebnim jedinicama obezbijedimo taj pravac, te smo uputili naš XII bataljon na Sarajevska Vrata i k. 2029, koji je pojačao položaje X bataljona. Jedan bataljon postavili smo na Smilje-

---

[32] Odnosi se na dijelove domobranskog Brzog zdruga (vidi knj. 26, dok. br. 151, 152 i 156).

vačkoj kosi (k. 1924—1865), koji je obezbeđivao i zadržao grupu koja je nadirala od Rastova. Glavninu naših jedinica i pod vatrom prebacivali smo istočno od Jezera na pravcu Trskavica — Vrata — Derala — Tikva i dalje na pravcu Zec planine. Ovoga dana do pada mraka sve naše jedinice uspjele su da se prebace na liniju Štit — Luke, gde smo se u toku noći 25 na 26 odmorili i kuvali hranu za jedinice. Dva naša bataljona ostali su na položajima na liniji Sarajevska Vrata — Trskavica i zadržali te položaje u svojim rukama 26 juna do 8 časova izjutra, a tada prema naređenju i kao zaštitnica naše kolone postepeno se povlačili pravcem Vrata — Derala — Tikva — Štit i dalje za kolonom. Naši zaštitni bataljoni prema neprijateljskoj grupi na Krstacu imali su 2 mrtva i tri ranjena borca. (Vidi listu gubitaka.) Neprijateljski gubitci prema procjeni bataljona iznose oko 18 mrtvih i ranjenih vojnika.

26 juna sa brigadom smo izvršili pokret od Vranice planine pravcem Zec planina — Pogorelica planina i na Bitovnju planinu. U ovom pokretu naša brigada bila je kao zaštitnica ostalih jedinica »Avale«.

ZAKLJUČAK:

Posle prelaska komunikacije Prozor — Gornji Vakuf na sektoru istočno od Prozora, po mom mišljenju, bila je greška zadržavanje svih jedinica na Prozorskom sektoru. Mišljenja sam da je trebalo glavninu naših jedinica prebaciti preko komunikacije Konjic — Sarajevo na pravcu Trnova i Kalinovika, dok su manje snage mogle se zadržati na Prozorskom sektoru radi izvođenja akcija u dolini Vrbasa kao i u dolini Rame i Neretve. Naše angažovanje u dolini Neretve i na Prozorskom sektoru kao i u dolini Vrbasa stvorilo je neprijatelju mogućnost da angažuje veće snage na našem sektoru, da nas odvoji, t.j. odsječe od glavnog pravca prelaska komunikacije Konjic — Sarajevo i da nam nametne situaciju i borbe na dosta uskom i ispresijecanom sektoru, uslijed čega je došlo do nepotrebnih gubitaka i velike zamorenosti i iscrpljenosti jedinica. Molim pretpostavljeni Štab da mi u ovoj ocjeni ne zamjeri. Ovo je moje lično mišljenje i zaključak.

Mišljenja sam: da su naše jedinice sa Prozorskog sektora u onom momentu izvršile prelaz preko komunikacije Konjic — Sarajevo, ipak bi naišli na dosta jak otpor, možda jači nego prilikom sadanjeg prelaza, ali ako uzmemo u obzir gubitke, napore i iscrpljenost jedinica u onom momentu naš prelaz bio bi lakši i uštedili bi priličan broj žrtava, napora i iscrpljenosti.

No u svim ovim borbama i naporima koji se po mom mišljenju mogu ravnati sa dosada najtežim borbama i naporima, ako ne i više, svi naši borci i rukovodioci pokazali su najveću upornost i izdržljivost u tim borbama i naporima. U ovom periodu mijenjala se često situacija, koja je skoro u svim momentima bila dosta komplikovana, ali naši borci i rukovodioci u tim najkomplikovanijim situacijama pokazali su najveću upornost i izdržljivost i umjeli su podesiti svoj rad prema tim situacijama. Kao primer upornosti i heroizma u ovom periodu čitave brigade navodim borbe na Bašarinskom Polju.

U toku ovog perioda i za vrijeme ovih borbi i akcija disciplina i moral boraca nije popustila i pored najtežih situacija. To pokazuje i priličan broj drugova koji su od iznemoglosti umrli u dugim pokretima i marševima dajući i poslednje od sebe, da svojim udjelom pomognu i omoguće rešenje takve situacije.

Naše žrtve koje smo dali u ovim borbama velike su i nenadoknadive, no svi borci i rukovodioci svijesni su tih žrtava i te žrtve samo su još čvršće zbile svoje jedinice oko svojih štabova da još odlučnije i upornije nastave borbu. Uslijed ovakvih borbi i napora imali smo priličan broj iznemoglih drugova, zbog čega smo bili prinuđeni da priličan broj drugova ostavimo kod mještanskih jedinica koje su se nalazile na sektoru gde smo vodili operacije, a takođe i priličan broj težih ranjenika.

Ova situacija takođe nam je uslovila da ostavimo priličan broj naoružanja (teškog i automatskog) i predamo jedinicama X divizije, što smo uglavnom uradili po našem predlogu i odobrenju »Avale«.

III.—

(Tarčin — Bjelašnica — Trnovo)

ZADATAK:

Naša brigada dobila je zadatak da sa grupom »Vukadin«, X bataljonom i grupom Pajovića noću 27 i 28 pređe komunikaciju Konjic — Sarajevo na sektoru Tarčin — Raštelica i da se sa svim jedinicama postavi na planini Bjelašnica.[33]

POSTUPAK:

27 juna sa svim ovim jedinicama u 10 časova izjutra izvršili smo pokret sa Bitovnje planine do Crne Rijeke na sektoru

[33] Vidi knj. 26, dok. br. 93.

Hajdučke Luke, gde smo za 3 do 4 sata odmorili sve jedinice i pripremili ih za prelaz pruge. Naš prelaz formirali smo u tri kolone i to: XI i XVI bataljon sa svim svojim dijelovima sačinjavali su lijevu kolonu koja je prelazila neposredno južno od Tarčina. Ova kolona imala je zadatak pored prelaza obezbijediti prelaz glavnine kolone između Tarčina i Raštelice. Ovoj koloni bilo je pridodato jedno minersko odeljenje sa potrebnim nagaznim minama i eksplozivom koje je imalo zadatak miniranje ceste i pruge kao i rušenje istih. Ovim bataljonima također su bili dodati dva protivkolska bacača i jedan protivkolski top i dve protivkolske puške kao neposredno obezbeđenje na komunikaciji.

Desnu kolonu sačinjavao je XII, XVI i XVII bataljon sa svim svojim dijelovima. Ovim bataljonima takođe je pridodato jedno minersko odeljenje i potreban broj protivkolskih oruđa iz ostalih bataljona koja su bila direktno postavljena na cesti prema Raštelici za neposredno obezbedenje komunikacije od Raštelice i Bradine.

Srednju kolonu sačinjavali su XIII bataljon i 2-ga četa X bataljona kao prethodnica, dok su ostale 2 čete X bataljona, grupa Pajovića i bolnice bile izmiješane a na začelju svih kao zaštitnica nalazio se XV bataljon.

U samom prelazu preko komunikacije neprijatelj je bio potpuno iznenađen i naše prelaženje do pred samim završetkom bilo je u tajnosti. Borbu koju smo vodili skoro na koncu prebacivanja neprijatelju su nametnuli naši bataljoni koji su obezbeđivali prema Tarčinu. Ta borba bila je manja i nije mogla omesti naše prebacivanje. Prilikom prelaženja komunikacije naišli smo na jednu grupu od 20 domobrana koji su otvorili vatru na nas. Tom prilikom je ta grupa razbijena po šumi, dok smo jednoga od njih uspjeli da zarobimo, koji je kasnije nebudnošću stražara uspio da pobegne. Do 3 sata izjutra sve naše jedinice uspjele su da se prebace preko pruge, a do 8 sati izjutra sve jedinice prikupili smo na Bjelašnici planini (selo Hranisava), sem manjih dijelova koji su i dalje prema pruzi ostali kao zaštitnica i izviđači.[34] Prilikom ovog prelaza imali smo izvestan broj gubitaka u ranjenim (vidi listu gubitaka). Neprijateljski gubitci nijesu nam poznati. Uništili smo 1 oklopni voz sa protivkolskim oruđima na sektoru Raštelice[35] kao i jedan

---

[34] Vidi dok. br. 148 i 150.

[35] U bojnoj relaciji 3. čete oklopnih vozova od 30. juna 1944. o tome se kaže:

»Dana 28. na 29. VI. 1944. I poluvlak krenuo je za Raštelicu u 20 sati i stigao u 23.30 sati iste noći. U 24 sata razviđa prugu Raštelica — Tarčin gdje od Raštelice na 2 kilometru dolazi u dodir sa odmetnicima, koji napadaju vlak snažnom vatrom bacača, strojnica, ručnih požarnih bombi i protivkolskih pušaka. Sa svih strana, vlak je odmah stupio u

kamion sa nagaznom minom na sektoru Tarčina. Srušena je na više mesta željeznička pruga.

28 juna sve naše jedinice nalazile su se na Bjelašnici planini sa zadatkom odmora.

29 juna u 14 časova sa svim jedinicama izvršili smo pokret ka pravcu s. Umoljani — Lukavac. Na toj prostoriji, po naređenju »Avale«, predali smo grupu »Vukadin« »Bosni«, a naše jedinice prenoćile, odakle smo 30 juna rano izjutra izvrsili pokret na pravcu s. Dujmovići — Ledići — Šabanci — Trnovo, sa zadatkom likvidacije milicije i četnika na tom sektoru.

Prema naređenju »Avale« dobili smo zadatak da Trnovo napadnemo 2 jula i na tom sektoru razbijemo uporište četnika i milicije.[36] No pojava naših jedinica na sektoru Dujmovići — Ledići — Šabanci — Trnovo bila je dovoljna za likvidaciju tog sektora kojeg su do tada uglavnom kontrolisali četnici i milicija. Te prema tome »Dunav« je donio odluku da sa jedinicama još odmah produži u toku istoga dana i noći za zaposjedanje Trnova i razbijanje četničkih grupa na tom sektoru. 30 juna posle podne naši prednji bataljoni ušli su u Trnovo bez borbe a do 24 časa sve naše jedinice prikupile su se na sektoru Trnova, odakle smo izvršili raspored za obezbeđenje od Sarajeva i Kalinovika.

U Trnovu smo zaplijenili 2500 kg žita (pšenice i kukuruza), ostalog plijena nije bilo.

U toku 30 juna prostoriju na kojoj smo se nalazili bombardovala je neprijateljska avijacija. Tom prilikom naš XI bataljon pretrpio je žrtve 3 mrtva i 6 ranjenih, dok je »Nikolina četa«[37] imala 2 mrtva. Jedinice XI bataljona ovoga dana nijesu bile uočene od neprijateljske avijacije, no ipak su se dijelovi nalazili u blizini sela koje je bombardovano, tako da je jedna bomba koja je pala dalje od sela pogodila dijelove jedne čete te su tom prilikom imali gore navedene žrtve.

Drum na liniji Jablanica — Trnovo — Dobro Polje srušen je na više mjesta kao i izvjestan broj ćuprija i napravljen veći broj prepreka (barikada).

ZAKLJUČAK:

U ovom poslednjem periodu svi naši rukovodioci u jedinicama a i sami borci shvatili su situaciju u kojoj se

---

borbu s odmetnicima i otvorio snažnu vatru na iste te se je ovom prilikom vodila borba sve do 4 sata kada su odmetnici odstupili.

Ovom prilikom poginuo je ložač na stroju i strojovođa teško ozleđen od opekotina, jer je stroj bio zapaljen požarnim bombama, a sam stroj je teško oštećen«. (Arhiv VII, reg. br. 6 2—11, k. 57.)

[36] Vidi knj. 26, dok. br. 111 i dok. br. 152 i 180 u ovoj knjizi.

[37] Redakcija nije mogla da ustanovi na koju se četu odnosi.

nalazimo te i pored najveće umornosti i teškoća dali su sve od sebe da iz takve situacije izađu sve naše jedinice. Prelaz preko same pruge bio je dobro pripremljen i organizovan i trajao je vrlo kratko vrijeme. No, posle prelaza pruge kod svih jedinica primjetila se labavost i zaostajanje kako u pogledu umornosti tako i u pogledu prikupljanja hrane.

Prilikom razbijanja četnika i milicije na sektoru Umoljani — Ledići — Trnovo nijesmo postigli nikakvih vidnih rezultata, no ipak u tom momentu uspjeli smo da razbijemo njihovu organizaciju i onemogućili njihov rad na terenu. Zarobili smo 3 četnika koji su bili mještani...

Sadanja disciplina u jedinicama zbog velike umornosti i iscrpljenosti može se reći da je popustila, no zato postoje uslovi da se disciplina u najskorije vrijeme kod svih jedinica poboljša.

Borbenost kod svih boraca i rukovodioca kao i uvijek je na zavidnoj visini.

Vojnički rad u toku čitavog mjeseca bio je ograničen i može se reći da se skoro ništa nije radilo usled svakodnevnih borbi, pokreta itd., što svakako negativno utiče na borce i rukovodioce. No u buduće vjerujem da ćemo imati više vremena da u ovom pogledu više učinimo i vojnički podignemo jedinice.

Žrtve u toku ovog mjeseca koje smo imali velike su i to se u pogledu broja po jedinicama dosta osjeća. No u pogledu borbenosti bataljoni nijesu popustili zbog tih žrtava, ali ipak sadanji broj ljudstva po bataljonima ne može odgovoriti postavljenom zadatku bataljona. Ovo se naročito odnosi na nekoliko naših bataljona. Zato će biti potrebna što hitnija popuna naših jedinica bilo sa terena ili drugih jedinica.

Naoružanje sa kojim sada raspolažemo nije dovoljno za naše jedinice a naročito automatska oruđa. Veliki broj automatskih oruđa neispravan je ili usled duge upotrebljivosti postalo je neupotrebljivo. Zato bi bilo potrebno od saveznika tražiti veći broj puškomitraljeza (engleskih) kako bi mogli popuniti potreban broj po jedinicama i zamijeniti slabije i istrošeno oruđe.

Po svim jedinicama naše brigade ima dosta velik broj slabo odjevenih i obuvenih boraca te i u tom pogledu bi trebalo preduzeti potrebne mjere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

MAJOR
J.[38] Žarić

---

[38] Jagoš

BR. 33

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 9. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA U JUNU[1]

»BOSNA«
9 jula 1944 god.
Broj: 78/44

»AVALI«
OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
za mjesec juni 1944 godine

31 maja uveče sa svima bataljonima krenuli smo od Preodca preko Crnog Vrha do pruge Potoci — Mliništa, gdje smo predanili 1 juna t.g.

Oko 17 časova istog dana kretali smo preko Bjeljevine u pravcu pruge i Mliništa, gdje nam je izišla bočno od Lisine jaka neprijateljska kolona. Sa ovim neprijateljem razvila se borba koja je trajala do kasno u noć.[2] Na pojedinim položajima neprijatelj je potisnut i nanešeni mu osetni gubitci, ali usled jakih snaga duž pruge naš je pravac izmjenjen te smo se povratili dublje u šumu, gdje smo zanoćili. U ovoj borbi imali smo 9 mrtvih i 6 ranjenih drugova. Izgubljen je jedan puškomitraljez u borbi. Ubijeno je 30 a ranjeno oko 40 neprijateljskih vojnika.

2 juna svi bataljoni kretali su se preko šume u pravcu Mliništa, te izbili na Vučje Poljane istog dana do 18 časova. U to vrijeme pojavio se neprijatelj iznad naših djelova na brdu Kurozeb, između Mliništa i Čardaka. Prema tom neprijatelju upućeni su djelovi 22 i 24 bataljona[3] za progonjenje neprijatelja. Sa ovim neprijateljem vođena je borba do noći i sledećeg dana do 12 časova. Neprijatelj je bio utvrđen te se nije dao likvidirati.

3 juna naše jedinice su prebačene na liniju Presedla — želj. stanica Čardak — Pljevski Podovi. Na tim položajima, tj. na Previju i Mlinište neprijatelj je izvršio napad sa jačim sna-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/2, k. 714.

[2] Borba je vođena protiv jedinica 13. SS puka (vidi knj. 25. dok. br. 111, 161, 166 i 192, knj. 26, dok. br. 123).

[3] Šifrovani nazivi za 2. i 4. bataljon (vidi dok. br. 6, objašnjenje br. 2).

gama. Borba je trajala 6 sati.[4] U ovoj borbi naši gubitci su 3 mrtva i 7 ranjenih. Neprijatelj je razbijen i protjeran uz gubitke oko 35 mrtvih i veći broj ranjenih. Zarobljeno je nekoliko pušaka, municije i ostale sitne spreme.

4 juna jedinice su ostale na istim položajima sa potrebnim izviđanjem. Borbi nije bilo.

5 juna bataljoni su se prebacili do na prostoriju Janja, a odatle istoga dana na kose između Janja i Blagaja, gdje su jedinice ostale za jedan duži odmor. Toga dana uveče izvršili smo pokret preko Blagaja i Kupreškog Polja do na prostoriju Kupreška Vrata — Stožer — Kukavice — Donje Vukovsko, sa zadatkom: izviđanje i dejstvo ka dolini Vrbasa. Na ovu prostoriju bataljoni su izbili 6 juna do 12 časova, gdje su ostali svi bataljoni do 9 juna uveče, kada su 23 i 25 bataljon krenuli u pravcu Gračanice i Tihomišlja, radi dejstva na komunikaciju Bugojno — Gornji Vakuf.

10 juna u dva maha 23 i 25 bataljon su vodili borbu sa neprijateljskom motorizovanom kolonom koja se kretala prema Gornjem Vakufu.[5] U ovoj borbi uništena su, tj. spaljena dva kamiona sa municijom, uništena jedna oklopna kola i jedan top »Pito«, dok je oštećen jedan tenk sa nagaznom minom. Ubijeno je oko 45 a ranjeno toliki broj neprijateljskih vojnika, koje je neprijatelj koristeći tenkove uspjeo pokupiti. Naših gubitaka nije bilo.

11 juna su jedinice ostale na istim položajima, promjena nije bilo.

12 juna krenula je jača neprijateljska motorizovana kolona cestom Bugojno — Kupres, te se razvila borba sa našim 21 bataljonom i ovom kolonom između Koprivnice i Kupreških Vrata oko 16 časova.

Jedna neprijateljska grupa od 65 vojnika se je uspjela provući između Velikog i Malog Strožera i doći u blizinu sela Kukavica u Kupreškom Polju. 25 bataljon, koji se nalazio u rezervi, napao je ovu kolonu sa svojim djelovima. Borba je trajala dva sata.[6] Od dve grupe ubijeno je oko 25 neprijateljskih vojnika i nešto ranjeno, dok su ostali uspjeli pobjeći. Zarobljena su dva brzometna šarca, 12 pušaka, jedna sovjetska poluautomatska puška, dvije mašinke, nekoliko pištolja i radio-stanica. U ovoj akciji naši su gubitci 1 mrtav i 2 ranjena.

Borba na Kupreškim vratima produžena je do kasno u noć i u toku 13 do 16 časova. U ovoj borbi 21 bataljona sa neprijateljem ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 2 poginula i 4 ranjena.

---

[4], [5] i [6] Vidi knj. 26, dok. br. 127, 134, 136 i 141.

"B O J N A"
3 juže [illegible] odj.
Broj: 91/44

[illegible]

[illegible]

[illegible]

13 juna oko 19 časova bataljoni su izvršili pokret preko Donjeg Vukovskog do na prostoriju Oglavak — Pandurica, gdje su stigli 14 juna do 8 časova.

14 juna izvršen je pokret preko Plandišta i Vilića Gumna do Pidriša, a odatle preko komunikacije Prozor — Gornji Vakuf do na prostoriju Crni Vrh, gdje su bataljoni zanoćili.

15 juna bataljoni su krenuli sa navedene prostorije do na prostoriju Kute — Šćipe — Sjenokosi. Na toj prostoriji bataljoni su ostali do 18 juna. Od artiljerije u selu Herama ranjen je jedan borac 22 bataljona.

18 juna bataljoni su izvršili pokret u pravcu Zec planine.

19 juna rano ujutro 21, 22, 23 i 24 bataljon, a kasnije i djelovi 26 bataljona, napali su neprijatelja na Vitreuši i Strugu, koji je prethodnog dana sa jakim snagama ovladao tim položajima. Borba je trajala cijeli dan. Neprijatelj je potisnut sa okolnih položaja do na Vitreušu, gdje se je zadržao.[7] U toku borbe imali smo 4 mrtva i 7 ranjenih, od kojih su dva umrla od rana. Neprijateljski gubitci nisu sigurno provjereni, ali efikasnim dejstvom naših teških oruđa i mitraljeza, te jedinicama koje su u neprijateljskoj pozadini potukle i rastjerale komoru, sigurno se može zaključiti da je neprijatelj imao najmanje 30 mrtvih i veći broj ranjenih.

Istoga dana do noći sve naše jedinice prebačene su preko gornjeg toka Vrbasa na Vranicu planinu.

20 juna neprijatelj je od Fojnice u dva pravca napao naše položaje na Štitu, Debelom Brdu i Tikvi. Položaji su za odbranu bili vrlo povoljni i neprijatelju su nanešeni osetni gubitci, ali usled dejstva neprijateljskih teških oruđa, jedinice sa Štita a kasnije sa Debelog Brda bile su zbačene.[8] Od artiljerije su nam ranjena dva druga.

21 juna izvršen je pokret preko Suhog Jezera — Smiljevačke Kose prema Busovačkim Stajama. U toku dana zaštitni bataljon na Smiljevačkoj Kosi vodio je borbu sa neprijateljem. Naših gubitaka nije bilo, a neprijateljskih nam nije poznato. Istoga dana poslije kraćeg odmora sve jedinice prikupile su se na Mokroj Ravni, a odatle krenuli prema selu Orašac, te se prebacili preko komunikacije Gornji Vakuf — Travnik do zore 22 juna, gdje su jedinice i zanoćile.

23 juna rano ujutru neprijatelj je sa pravca Rastova napao naše snage na Crnom Vrhu. Borba je vođena u toku cijelog dana na odstojanju između 30 i 150 metara. Preko cijelog dana neprijatelj je ubacivao pojačanja. Odbijeno je 11 žestokih napada i 7 juriša.[9] Ovu borbu vodio je 22, 24 i dijelom 23 i 26

---

[7], [8] i [9] Te borbe su vođene protiv dijelova 7. SS divizije (vidi knj. 26, dok. br. 123 i 143—146).

bataljon. Od pravca sela Bojske sa manjim snagama neprijatelj je napadao 25 bataljon.

U ovoj borbi naši gubitci bili su: 29 mrtvih i 40 ranjenih, od kojih su dva naknadno umrla od rana. Najveće gubitke imao je 26 bataljon, koji je imao 13 mrtvih i oko 15 nestalih vojnika... Neprijateljski gubitci bili su veliki i po našoj procjeni oko 250 mrtvih i 300 ranjenih, dok je izvještaj četa bio mnogo veći.

Istoga dana oko 21 čas naše jedinice počele su se prebacivati preko komunikacije Travnik — Gornji Vakuf. Prebacivanje je izvršeno do zore 24 juna. Za vrijeme prebacivanja zasjeda 21 bataljona je propustila 2 neprijateljska kamiona sa po nekoliko vojnika. Ovi kamioni su rastjerali našu komoru na cesti, te je tom prilikom poginulo nekoliko konja iz komore. Oba neprijateljska kamiona su uništena i ubijena 3 neprijateljska vojnika. Za vrijeme prebacivanja našu prethodnicu je napala ustaška patrola u selu Bistrom,[10] gdje je poginuo jedan a jedan ranjen drug.

24 juna bataljoni su se prebacili do na Mokru Ravan i Poljane, gdje su prenoćili.

25 juna bataljoni su produžili preko Smiljevačke Kose i Sarajevskih Vrata do na prostoriju Zečeva Glava — Štit — Tikva.

26 juna ujutru svi bataljoni su izvršili pokret preko Zečeve Glave i Pogorelice do na Bitovnju planinu, gdje su zanoćili.

27 juna bataljoni su krenuli u pravcu komunikacije Konjic — Sarajevo do Bikove Kose, gdje je pripremano prebacivanje preko komunikacije i napad na želj. stanice Brđani i Kanine, te selo Podorašac.

Istoga dana oko 22,30 časova izvršen je napad na pomenuta uporišta. Poslije kraće borbe likvidirano je uporište Podorašac, a borba na želj. stanici Brđani i Kanine je produžena. Do zore 28 juna likvidirana je i zapaljena željeznička stanica Kanine i željeznička stanica Brđani izuzev vodostanice na pomenutoj stanici. Uništeno je u Podorašcu jedno skladište sa oko dva vagona bacačke i puščane municije, jedan magacin sa spremom. Dižena su dva propusta na pruzi i uništeno nekoliko stotina [m] pruge. Svi bunkeri u pomenutim uporištima su popaljeni, kao i stanica Kanine.[11] Ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika a zarobljeno 21, koji su predani »Avali«. Naši gubitci 3 mrtva i 22 ranjena, od kojih dva teže a ostali lakše. Mnogi od njih koji su ranjeni sa nagaznim minama ostali su u jedinicama.

---

[10] Riječ je o dijelovima Brzog zdruga (vidi knj. 26, dok. br. 147—152 i 156).

[11] Željezničku prugu Sarajevo — Jablanica obezbjeđivale su jedinice 2. gorskog zdruga (vidi dok. br. 171).

Iz ove akcije izneseno je: 1 puškomitraljez, 15 pušaka, 50 komada bombi za teški bacač, nešto odjela, te municije koliko su mogli borci ponijeti sa sobom. Svi ranjeni su izneseni a mrtvi zakopani.

28 juna sve jedinice izbile su na prostoriju od Crvenih Stijena do sela Kovačevac. Na toj prostoriji su jedinice ostale do 29 juna ujutru.

29 juna jedinice su izvršile pokret do na prostoriju sela Rakitnica — Umoljani i Lukavac. Na tim prostorijama jedinice su ostale i 30 juna. Promjena nikakvih nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Simo[12] **Bajić**[13]

P.S. U toku ovoga mjeseca ima diferencije u oružju i to: oko 240 pušaka, od kojih ima kod dva voda 21 bataljona, tri desetine 22 bataljona i desetine 23 bataljona, koji su odsječeni ostali u Krajini a sada se nalaze sa VI divizijom.[14] Ostali gubitak u puškama je kod u pokretu ostalih drugova, kod drugova ostalih sa X divizijom i koje su dezerteri odnjeli sa sobom.

U puškomitraljezima je manjak sledeći: 9 komada jugoslovenskih, od kojih je 6 sa odsječenim djelovima koji su ostali u Krajini, a ostali su oštećeni ili izgubljeni u borbi, što ćete vidjeti iz pregleda izgubljene spreme i oružja.

15 komada italijanskih puškomitraljeza, od kojih je 7 komada dato X diviziji i Visočko-fojničkom odredu, 4 komada su oštećena i izgubljena u borbi, dok su ostali nestali sa nestalim Italijanima.

Jedan engleski puškomitraljez je oštećen u borbi, koji je predat X diviziji.

Jedan džon-bul protivkolski bacač je ostao sa vodom 21 bataljona, koji je prilikom prebacivanja preko komunikacije Travnik — Gornji Vakuf bio na zasjedi, te zaostao i nije stigao u bataljon.

U sadašnjem pregledu ljudstva, stoke i naoružanja[15] je uračunat i 27 bataljon (inžinjerski), koji do sada nije bio uračunavat u pregledu, izuzev ovoga mjeseca.

3 teška bacača i 2 mala 37 mm ostali su također, koji su predati X diviziji.

Bajić

---

[12] Tadić, politički komesar brigade

[13] Vlado, komandant brigade

[14] Prema izvještaju Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 28. jula 1944, stiglo je 46 zaostalih boraca i rukovodilaca, dok je izvjestan broj boraca i dalje ostao u jedinicama 10. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 43/5, k. 712 A).

[15] Vidi knj. 26, dok. br. 113.

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRATEĆEG BATALJONA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA MOSTU KOD FOČE[1]

X BATALJON[2]
9-VII-1944

Izveštaj o borbama vođenim na sektoru Foče od 6—9-VII-1944 god.

»AVALI«

6-VII-1944 god. naš bataljon dobio je sledeći raspored: jedna četa na mostu kod Foče, sa zadatkom da brani prilaz i prelaz preko mosta; druga četa da ostane kao posada u gradu; treća četa i četvrta da posednu položaje Korjen (k. 1023) — Bojčino brdo (trig. 798) — s. Dragojevići — s. Jošanica s tim da prednjim odeljenjima budu na samoj obali Drine i kontrolišu prilaze i prelaze kod ovih, kao i desnu obalu Drine uzvodno.

Zadatak našeg bataljona bio je držanje i kontrola mosta na Drini kod Foče, grada Foče kao i desne obale Drine koliko je u reonu bataljona.

6-VII oko 9 sati naveče primećena je sa osmatračnice jedna kolona u jačini nešto većoj od jednog bataljona sa 5—6 tovarnih konja kako se spušta drumom Kalinovik — Foča, prema stanici i mostu. Kako nismo bili sigurni da sa leve strane Drine nema naših snaga, raznobojno odelo i činjenica da se kolona kretala bez prethodnice — navela je komandira čete na mostu na pomisao da je to možda naša kolona, i on je poslao patrolu od 3 druga preko mosta. Došavši neposredno ispred mosta, na poziv stoj i pitanje ko ide, prednji su odgovorili: partizani, vojska i pozvali patrolu sebi. Videći da to nisu par-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/5, k. 712 A.

[2] Šifrovan naziv za Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ. Po prebacivanju Vrhovnog štaba na ostrvo Vis (vidi knj. 25, dok. br. 111) njegov Prateći bataljon je ušao u sastav 1. proleterskog korpusa, gdje je ostao sve do 20. jula 1944, kada je, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, stavljen pod komandu Štaba 2. korpusa. Vidi knjigu primljenih i predatih depeša Štaba 1. proleterske divizije za jun i jul 1944. u Arhivu VII, reg. br. 19/12, k. 712 B.

tizani patrola se htela povući, našto su iz kolone otvorili vatru iz p. mitraljeza.

Neprijatelj, sastavljen većinom od četnika,[3] Nemaca, domobrana i, čini se, legionara, imao je nameru da drskim napadom, eventualno iznenađenjem, jurišom zauzme most i Foču.[4] Može se pretpostaviti da je imao obaveštenja da u gradu nema naših jedinica; inače se samo tako može objašnjavati tako nevojničko izvođenje kolone na sami most, skoro na p. mitraljeze.

Mitraljesci 3. čete su odmah otvorili vatru iz nekoliko p. mitraljeza po koloni. Nastali su povici: juriš, ura, čula se zapomaganja. Neprijatelj se brzo pribrao, otvorio vatru iz automatskih oruđa i bacača. Oko mosta se ništa nije videlo od prašine koju su podigle mnogobrojne bacačke granate. Koristeći to kao i mrak neprijatelj se povukao na položaje Gradačka strana (trig. 889) — k. 917 — k. 645 — k. 744, ostavivši mitraljeska gnezda u duvanskoj stanici, nekim okolnim kućama i železničkoj stanici. Cele noći 6 7-VII neprijatelj je držao pod jakom vatrom most i okolinu a pod bacačkom vatrom položaje 3. čete, tako da se most nije mogao oštetiti. Sutradan u toku celoga dana vođena je žestoka borba. Ulicama se nije moglo kretati. Most je držan pod jakom vatrom — obostranom. Posle podne oko 2 časa usledila je žestoka bacačka vatra po položajima 3. čete oko mosta, a isto tako i po gradu u neposrednoj okolini mosta. Istovremeno je primećeno da se svijaju kolone koje odlaze prema putu Foča — Kalinovik. i vatra je slabila. Pred noć vatra se utišala. Videli su se samo po kotama neprijateljski vojnici. Po obaveštenjima dobijenim docnije Nemci i ostala mešavina su se povukli u s. Gornje Brdo a ostali su četnici koji su imali da se u toku noći spuste i kontrolišu most iz neposredne blizine. 8-VII zaostali četnici su se razbežali zorom u šumu iznad stanice. Nisu odgovarali vatrom na naše mitraljeze.

8-VII oko 4.15 čas. stigla je jedna neprijateljska kolona, mešavina četnika i nekih u šinjelima, verovatno legionara, došla je prugom od Ustikoline do stanice.[5] Imala je po prilici do 50 ljudi. Deo od ove kolone išao je šumom iznad ceste. Došavši na stanicu, na čistinu, ispitivali su teren prema mostu. Jedna patrola dugo je osmatrala most i naše bunkere. Poduhvaćeni unakrsnom vatrom razbežali su se po okolnim kućama. Interesantno je da, obuhvaćeni vatrom, od straha nisu ni pokušali da se brane. Jedna grupa četnika spuštena sa pravca s.

---

[3] Na prostoru oko Foče tada su dejstvovali dijelovi Fočanske četničke brigade (vidi izvještaje komandanta 1. bataljona te brigade od 21 i 22. jula 1944, Arhiv VII, reg. br. BH-V-1218 i 1227).

[4] i [5] Vidi dok. br. 12, 154, 155, 156 i 157.

Brdo uspela je opaliti nekoliko rafala pa su se zatim po grupama i pojedinačno prebacili od stanice jarugama ka kosi iznad sela Bogdašića, prema selu D. Brdo na pravcu Ustikoline, gde su se izgleda zadržali.

U toku borbe 6/7. 3. četa imala je potporu naše 4. čete sa levog krila, i jedne svoje desetine iz italijanskih bunkera sa severne strane Foče. 8-VII po podne borbu je vodila uglavnom 2. četa, uz potporu p. mitraljeza 3. čete, sa samog mosta. Za borbu korišćeni su bunkeri kojima su se služili Italijani, uz neznatnu popravku.

Verujemo da je 6/7. neprijatelju izbačeno iz stroja najmanje 20. Velike lokve krvi iza jedne kuće gde su izvlačili mrtve i ranjene utvrđuju nas u tome. U toku 7. od 3. i 4. čete izbačeno je iz stroja oko 15; u toku 8. videli smo izbačenih iz stroja 8 neprijateljskih vojnika i to: 4 mrtva i 4 ranjena, teže, koja su se vukla sa ostalima koji su bežali.

Svega 43—45 neprijateljskih vojnika.

Naši gubici iznose 3 mrtva i 3 ranjena druga. Jedan drug za koga smo javili da je poginuo, došao je živ i zdrav. Kako je bio na samom mostu, uvukao se pod jednu stenu pored Drine, gde je proveo skoro 2 dana.

Nedostatak bacača i teških mitraljeza u naoružanju našeg bataljona osećao se kroz celu borbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar, kapetan

Komandant, kapetan
Mil.[6] Janković

[6] Milorad

BR. 35

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 10. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O NAPADU NA ŠUJICU[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«
Op. broj 113/44
10 jula 1944 g.

Operativni izvještaj za
dan 8/9 ov. mj. [o napadu] na Šujicu

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

6/7 ov.mj. izvršena je smjena u neprijateljskom garnizonu Šujica, a neprijatelj je napustio Kupres, Suhovrh, Stipićeve košare, Borovu Glavu Gaj, Borje, Borac. Prema prikupljenim podatcima naše ob. službe i nasilnim izviđanjem djelova naše brigade, ustanovljeno je da se u Šujici nalaze domobrani i četnici jačine oko 200 vojnika i da nema organizovanog plana za odbranu; na osnovu prednjeg, Štab ove brigade je donio odluku da napadne neprijatelja u ovom garnizonu noću 8/9 ov.mj. i da ga uništi.

U toku dana 8 ov.mj. izvršene su sve pripreme kod jedinica i stvoren je plan za napad, koji se vidi iz zapovjesti Štaba ove brigade, koja se prilaže.[2] Jedan vod čete za vezu bio je na osiguranju na prekopu ceste D. Malovan — k. 1078 zatvarajući pravac Bugojno — Šujica. Isti je imao u sastavu nagazne mine. Ispred njega nalazile su se snage II bataljona IX Kr. brigade na Kupreškim vratima.[3] Štab brigade nalazio se kasnije na bezimenoj koti, zapadno od Podgorja. Ostali raspored naših snaga vidi se iz zapovjesti.

Početak napada otpočeo je tačno na vreme, kako je to predviđeno prema zapovjesti, t.j. 8/9 ov.mj. u 23.30 čas.

TOK BORBE:

Za vreme kada se naš II bataljon spustio od pravca Hajdučke Kose i Bubalove Poljane, neprijatelj je primjetio naše snage, te je otvarao vatru. Naši djelovi produžili su podilaženje, do određenog vremena postavljena su teška oružja na svoja mje-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/2, k. 797.
[2] Vidi dok. br. 28.
[3] Vidi dok. br. 73.

sta, najpre je otvorena borba kod III bataljona, koji je napadao sa istočne strane, nakon kraće borbe III bataljon uspio je da protera neprijatelja iz prednjih rovova i da se dokopa do zgrada, zatim je nastala i kod II bataljona borba uz dejstvo teških bacača i protikolnog topa, nakon polasatne žestoke borbe ovaj bataljon uspio je da protjera neprijatelja sa raskrsnice puta Šujica — Livno, Šujica — Kupres, te da upadne u zapadni deo Šujice. Neprijatelj se povlačio preko mosta prema III bataljonu pod zaštitom tenkova i protivavionskog mitraljeza, dok su neki djelovi pobjegli preko bara prema Duvnu. III bataljon vodio je, za ovo vrijeme, žestoku borbu u istočnom djelu samog mjesta. Borba je bila dosta dobra, jedinice su brzo prodirale sa priličnom upornošću, označavale su vatrom dokle su stigle. Teški bacači, kao i mali, dobro su dejstvovali i tačno gađali. Oko 2 sata poslije pola noći, neprijatelj je bio prilično demoralisan i sateran u nekoliko zgrada istočno od mosta, zatim je nastala borba samo sa tenkovima, koji su manevrisali i štitili prilaze ka zgradama i prelaz preko mosta. »Džon bul« nije došao do izražaja, nakon kraće borbe sa tenkovima bio je oštećen. Bombe upaljive bacate su na tenk, ali nisu polučile uspjeha. Zatim je došao jedan tenk od Duvna za pojačanje napadnutom garnizonu. Isti nije nagazio na minu, već je išao pored ceste. Neprijatelj se grčevito branio i tukao sa protikolskim mitraljezima i topićem, sa naše strane bila je jaka minobacačka vatra do pred sam dan. Pre dana, kada se videlo da se neće moći likvidirti samo mjesto, a nismo bili sigurni u zasjede da bi mogli održati i osujetiti pokušaj neprijatelja od Duvna i Livna, izdato je naređenje II i III bataljonu da se povuku na povoljnije položaje, te da drže blokadu mjesta, s tim da III bataljon pojača sa jednom četom zasjedu prema Duvnu.

Oko 9 čas. 9 ov.mj. naišao je jedan kamion od Duvna, koji je prešao preko mina, i nisu eksplodirale. Četa koja je bila na zasjedi rokirala se na povoljnije položaje istočno od ceste Šujica — Duvno. Kasnije naišao je jedan luksuzni auto i jedan kamion, koji su bili uništeni od nagaznih mina. U luksuznom autu, koji je bačen 6 met. od ceste — kako se moglo doznati — bila su 2 oficira, koji su poginuli i vojnici također izranjavani. Neprijatelj je u toku dana prikupljao mrtve i kopao. Oko 17 čas. naišao je od Livna jedan tenk i jedan blindirani auto, te je išao oprezno i primjetio gdje su zakopane mine i pod zaštitom vatre izvadio ih. Naša vatra nije bila efikasna da spriječi neprijatelja u radu. Kasnije je naišla kolona od 18 motornih vozila, t.j. kamiona razne veličine, koja je išla na ostojanju od 100—150 met. U kamionima se vozila vojska, a pet kamiona imalo je prikačena pozadi protikolska oružja (topove i mitraljeze). Naši su sa položaja Lupoglava (k. 1129), k. 1241 otvorili na neprijateljsku

kolonu vatru, koja nije bila tako efikasna usljed udaljenosti, a tenk neprijateljski i blindirani auto štitili su vatrom. Ipak se uspjelo sa protukolskom puškom i mitraljeskom vatrom oštetiti jedan kamion u kojem je bio sanitetski materijal, te je nekoliko naših boraca pritrčalo, u međuvremenu dok su naišli drugi kamioni, i uspjeli su zapaliti ga sa sanitetskim materijalom. Ovom prilikom uhvaćena je jedna puška, drugog materijala nije se moglo više izvući. Neprijatelj je postavio topiće i vatrom iz tenka prisilio našu četu IV bataljona koja se pomerala sa Lupoglave malo unazad prema Borcu, te neprijatelj produžio pokret u pravcu Šujice. Oko 17 čas. izdato je naređenje bataljonima da se povuku na svoje stare položaje, kada se vidilo da je neprijatelj dobio pojačanje u Šujicu.

ISHOD BORBE:

Akcija je djelimično uspjela, a razlog zašto u potpunosti nije uspjela je taj, što nismo znali da neprijatelj raspolaže sa tri tenka i da se unutra nalazi oko 40 Njemaca, te u tom pogledu nisu temeljito izvršene ni pripreme, t.j. za borbu sa tenkovima, već su protikolske puške poslate na zasjede a »džon bul« III bataljona bio je oštećen od neprijateljskog protitenkovskog mitraljeza.

Zarobljen je jedan domobranski poručnik i dva domobrana. Od oružja i spreme: jedan mali tal. minobacač sa 190 mina, jedan grčki p.mitraljez, 1 njemački šmajser, 1 pištolj, 4 puške, 4210 met. kal. 7,9 mm, 600 met. kal. 6,6 mm, 90 mina za teški bacač 81 mm, 40 kom. bombi, 100 met. za šmajsere kal. 9 mm, 7 pari cipela, 9 bluza, 12 šinjela, 14 šatorskih krila, 6 čakšira, 12 ranaca, 6 vojničkih torbica, 8 ćebadi, 2 telefona, 1 telef. centrala, 1 akumulator, 2 baterije za radio, 2 džepne baterije i dva dvogleda.

Gubitci neprijatelja za koje se može sigurno reći iznose oko 30 mrtvih, od kojih 13 je II bataljon svukao, dok se vjeruje da ima i veći broj mrtvih od minobacačke vatre.[4] Isto je neprijatelj imao i veći broj ranjenih. Uništen je luksuzni auto, 2 teretna, od kojih je jedan zapaljen sa sanitetskim materijalom.

Naši gubitci u ljudstvu: 3 mrtva i 8 ranjenih lakše. Izgubljenog oružja nije bilo, pokvarena je jedna puška, 1 p. mitraljez i jedan »džon bul«.

---

[4] U izvještaju Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 13. jula 1944. u vezi napada na Šujicu piše:

»Odbijeni su slabiji neprijateljski napadaji na Livno i Šujicu, bez vlastitih gubitaka« (Arhiv VII, reg. br. 13/1—1, k. 40). Stoga se može pretpostaviti da se gubici koje je neprijatelj pretrpeo odnose na spoljnu odbranu Šujice.

Utrošak municije: 43 kom. granata za top 47 mm, 169 mina za bacač 81 mm, 110 kom. mina za mali bacač 45 mm, 22 mine za »džon bul«, od koji 14 na Livnu u sastavu II brigade, 4 kom. upaljivih bombi, 111 def. bombi, 16 of. bombi, 10 nagaznih mina, od kojih su tri eksplodirale pod kamionima, 3 pronašao neprijatelj, a ostale su ostale, t.j. zakopane pri povlačenju na cesti Duvno — Šujica, 5 met. za protivkolnu pušku 12 mm, 6958 met. kal. 7,9 mm, 1790 met. kal. 7 mm, 220 met. kal. 6,5 mm, municije 6,72 mm za ruske šmaj. 902 kom., 100 kom. 9 mm i 460 kom. 8 mm.

KRITIČKI OSVRT:

Akcija uglavnom nije uspjela iz razloga što nismo znali da se u Šujici nalaze 3 tenka, te nismo se pripremili za borbu sa tenkovima, protikolske puške poslate su na zasjede, a nismo se smjeli upustiti u borbu u toku dana, iz razloga što smo se bojali da jedinice koje su u zasjedi ne bi mogle sprečiti neprijatelja od pravca Livna i Duvna. Četa II bataljona koja se trebala postaviti na Šujičko polje, nije se pravilno postavila, te je neprijatelj pored nje nekažnjeno bježao prema Galičićima. Veza bila je dosta dobra. Ranjenim drugovima ukazata je na vreme pomoć. Ishrana je bila dobra. Vreme je bilo lijepo. Bataljoni u napadu dobro su se držali, kao i starešine, dok u zasjedi nisu najbolje se držali.

Prilog: Liste gubitaka i zapovjest Štaba brigade.

Napomena: dva druga iz III bataljona, jedan Talijan, jedan prekomorac,[5] prilikom prebacivanja preko ceste pri povlačenju izostali su iz jedinice, za koje se nadamo da će doći. Ukoliko ne dođu, naknadno ćemo Vas izvjestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Goj. S. Milekić

Komandant — major,
Lazo Radaković

(M. P.)

[5] Riječ je o Slovencu iz Slovenačkog primorja (vidi knj. 22, dok. br. 15, objašnjenje br. 28).

BR. 36

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 10. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O ZAUZIMANJU TESLIĆA[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
10 juli 44 god.
Br. str. pov.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Predmet: Operaciski izveštaj (Teslić).—

Po naređenju štaba divizije 9 o.m. u 7 i 30 časova naša brigada dobila je zadatak da napadne grad Teslić, koga brane dvije nepotpune bojne VI lovačke pukovnije i jedna bojna Ferizbegovića, kao i 50 Njemaca.[2]

Naša dva bataljona napadala su sa desne strane rijeke Usore sa zadatkom da likvidiraju spoljna utvrđenja i prodru u grad.[3]

Napad je počeo sa zakašnjenjem i to u 9 časova naveče, pošto su snage bile prema Doboju na položajima i prilikom rokiranje snaga uslijedilo je zakašnjenje.

Na pravcu kojega su napadala naša dva bataljona neprijatelj je davao žestok otpor potpomognut bacačkom vatrom. Žestok otpor bio je zato što su svi Njemci bili na tim položajima. Borba je trajala 7 časova dok je naš I bataljon izvršio prodor u grad, zatim je naš III bataljon ušao za njim.[4]

Neprijatelj je imao 10 mrtvih, zarobljenih 130, od kojih 4 oficira, 6 podoficira. Takođe je zarobljen zapovjednik bojne kao i ađutant zapovjednika bojne.

Zaplijenjeno je 56 pušaka, 4 puš. mitraljeza, 4 šmajsera, 3 teška bacača, 150 ručnih granata, 4 pištolja, 5 teških mitra-

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26/2, k, 870.

[2] O neprijateljskim snagama u tome mjestu vidi dok. br. 26.

[3] Bliže o rasporedu i zadacima bataljona vidi zapovijest Štaba 5. kozarske brigade od 9. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/1, k. 870).

[4], [5] i [6] Opširnije o borbama za Teslić, kao i o neprijateljskim gubicima u ljudstvu i naoružanju, vidi izvještaj 2. zbornog područja od 2. avgusta i izvještaj zamjenika komandanta 6. lovačke pukovnije od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—55 i 78, k. 60). O tome vidi i dok. br. 160, 161, 164 i 165 u ovoj knjizi.

ljeza, od kojih je jedan »švarcloze« a 4 brede (talijanske). Zarobljeno je veća količina vojničke spreme kao i municije za puške i minobacače.[5]

Neprijatelj kad je osjetio jači pritisak naših snaga imao je namjeru da se izvuče, kao što mu je većim djelom to i uspjelo. Veće snage neprijateljske povukle su se prugom prema rudniku, a manje cestom prema Jelahu.

Naši gubitci 3 mrtva, i 19 ranjenih, od kojih je 3 teže a ostali su lakše. Među lakše ranjenim nalazi se komandant brigade, komandant I bataljona, pom. komesara I bataljona, komandir čete i pom. komesara čete (isti su ranjeni od bacača).

Po završenoj akciji naš I bataljon nalazi se u Tesliću, a III je krenuo da postavi osiguranje prema Tešnju. Pred polazak na akciju naš II i IV bataljon imali su zadatak da osiguraju pravac od Doboja i sad se nalaze na tom pravcu. Prilikom napada na Teslić neprijatelj je pokušao da interveniše iz Doboja, neprijateljska kolona naišla je u pravcu našeg IV bataljona, isti ju je vratio, imavši dva lakše ranjena.[6]

Štab brigade nalazi se u Tesliću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — major, Z. komandanta — major,

BR. 37

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 10. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA KRČINOM BRDU[1]

»S A V A«
10 VII 1944 u 8 sati

» A V A L I «

1.) Dana 9/10 izvršili smo napad na neprijatelja koji se nalazi na Krčinu Brdu. Napad nije uspeo, neprijatelj se ogorčeno brani ograđen u žicu.[2]

2.) Jačina neprijatelja 150—200 vojnika računajući po sektoru kojega neprijatelj drži, inače snage vrlo teško oceniti, i prilikom borbe i samog pokreta kojeg vrši.

Sastav neprijatelja: ima mješanije Njemaca pravih i kulturbundovaca (Banaćana). Uglavnom banda se očajno brani.

3.) Mi smo napad izvršili u 12 sati noću, borba je bila žestoka. U napad smo upotrebili 2 bataljona. Borba se većinom vodila sa bombama i lakim bacačima.

4.) Neprijatelj drži položaj ispod Krčina Brda na koti 653 i saobraćaju od te kote prema Ustikolini.

5.) Neprijatelj tuče sa 2 topa 65 mm i jednim pito topom, 2 teška bacača i nepoznat broj tromblona. Šaraca se moglo ocjeniti 6 komada.

6.) Svaki naš napad ponovo bio bi uzaludan, jedino bi ponovo, t.j. po treći put uspeli kada bi dali 15—20 žrtava. Mi ćemo nastojati da ponovo preduzmemo napad i to danju, jer noću je bez ikakvog uspjeha. Danju isto tako je vrlo teško jer je to položaj šumovit, a vrlo pogodan za branit iz bunkera.

7.) I ma kakovi napad bi izvodili ne smijemo da upotrebimo više od tri čete. Svako više trpanje vojske, možemo da imamo više žrtava.

8.) Artilerijom sa kojom neprijatelj tuče vrlo efikasno izloženi smo žrtvama.

9.) U noćašnjem napadu imali smo 3 druga ranjena, od kojih je jedan teže. Juče 9 o.m. jedan nam je drug poginuo a jedan ranjen, od granata. U celoj borbi koju smo imali na Krčinu Brdu od 6 VII do 9/10 o.m. iznose naši gubici 14 ranjenih i 2 mrtva druga.[3]

---

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30/5, k. 712 A.

[2] Vidi dok. br. 161.

[3] Vidi dok. br. 23, 30 i 40.

10.) Na sektoru Foče bez promjene, položaji se drže isti, po nekad ispadne po neka grupa četnika i Nijemaca na naše ali ih naši odmah najure.

11.) Jedno se može uočiti kod ovog neprijatelja na Krčinu Brdu, da imaju takovi zadatak da pod svaku cjenu brane taj položaj, bez obzira na žrtve koje trpe [od] svakog napucavanja. U poslednjem napadu nije se moglo ustanoviti koliko je neprijateljskih gubitaka, ali kako bombaši izveštavaju — da je moglo da bude i ovog puta i mrtvih i ranjenih.

12.) Od poslednjih borbi na Krčinu Brdu uglavnom javili smo vam neprijateljske gubitke koji su tačni, dočim broj utopljenih neprijatelja ne zna se. Uglavnom su 4 leša izbačena na obalu »Bosne«[4] što ih je Drina izbacila. Po pričanju civila — da ih je mnogo potopljeno.

13.) Raspored naših snaga prema neprijatelju je ovako: 32 bataljon, koji je smenio 31, nalazi se ispred neprijatelja na 100 metara, t.j. ispred kote 652. Tu je jedna četa, jedna iznad s. Jošanica i kontrolišu s. Cvilin, jedna četa na Krčinu B., t.j. na trig. t. 844, jedna četa istočno kote 653. 33 bat. drži Kapak i jednu četu ispod Kapka ka Drini, koji imaju pregled šta god prođe cestom i vođom. Taj pregled se vrši iznad s. Čolapija. 34 bat. drži Goli Vrh, jedna četa Cerovu Ravan, koja ima dobar pregled, jedna na G. V,[5] jedna prema Banovac-potoku. 31 bat. smo izvukli da se sredi i da služi za rezervu. Bat. ima jednu četu na Bojčinu B. (trig. t. 798).[6]

14.) Drugih promjena kod nas nema, jedino posle uništenja prvog neprijatelja na Krčinu B. kod boraca može se osetiti novi moral i borbeni duh. Pjesma se čuje kod svih bat. Hrana dosta slaba. Ali trešnje donaknađuju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Žeželj

4)

Ovog momenta nas obaveštavaju izvidnice od Drine da su došla 2 kamiona u Ustikolinu i da izgledaju sanitetski.

Sa jednim tenkom krstare cestom.

---

[4] Odnosi se na položaje koje je držala 3. proleterska (krajiška) brigada (vidi dok. br. 27).

[5] Golom vrhu

[6] Bliže o rasporedu i dejstvu toga bataljona vidi dok. br. 34 i 41.

BR. 38

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 11. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U TOKU APRILA I MAJA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. broj 60/44.
11. VII. 1944 g.

Dostavlja izvještaj za
mjesec april i maj 1944.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Raspored naših jedinica 1 aprila t.g. bio je slijedeći:

XVII divizija sa Srebreničkim partizanskim odredom nalazila se na sektoru Srebrenica — Skelani — dolina rijeke Drine.[2]

XXVII divizija sa Jahorinskim partizanskim odredom na prostoru Goražde — Foča — Kalinovik.[3]

XVI divizija sa Majevičkim partizanskim odredom na sektoru istočno od pravca Tuzla — Čelić — Brčko u dodiru sa jedinicama 13 SS bosansko-hercegovačke divizije južno od puta Čelić — Koraj — Bijeljina na prostoru Žutavka — Goduš — Muslimanski Janjari — Mezgraja.[4]

XXXVI divizija, XVIII Hrvatska brigada, Posavsko-trebavski i Tuzlanski odred zapadno od pravca Lopare — Brčko na prostoru: Srebrenik — Humci — Navioci — planinski deo Majevice — Posavina u dodiru sa jedinicama 13 SS divizije, četnicima i zelenim kadrom.[5]

Štab XXXVIII divizije sa XVII Majevičkom brigadom na prostoru Donja Trnova — Janja.[6]

Na severnom sektoru neprijatelj je koristeći brojnu nadmoćnost kako u ljudstvu tako i u tehnici uspio da po cijenu velikih žrtava ovlada mostobranom na desnoj obali rijeke Save na prostoru Čelić — Zabrđe — Bijeljina. Na ovom mostobranu

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/3, k. 408.
[2] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 24, dok. br. 168.
[3] Vidi knj. 25, dok. br. 63.
[4] Vidi knj. 23, dok. br. 166, knj. 24, dok. br. 42 i 167.
[5] i [10] Vidi knj. 24, dok. br. 8, knj. 26, dok. br. 9.
[6] Vidi knj. 23, dok. br. 163.

neprijatelj je zastao radi sređivanja i popune.[7] Zatišje na ovom sektoru trajalo je oko 10 dana, za koje su se vrijeme i naše jedinice djelimično odmorile, sredile, popunile sa municijom i bile u očekujućem položaju, dejstvujući pojedinačno na istaknute neprijateljske položaje Gavrića Brdo — Suho Polje i Janju.

Od 1 do 7 aprila neprijatelj jačim snagama, potpomognut brojnom artiljerijom i tenkovima, vrši pritisak na jedinice XXXVI divizije i ostale dijelove u sastavu ove divizije. Neprijatelj je zadržat na svim pravcima i u toku noći povukao se na svoje polazne položaje prema Čeliću, trpeći osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim. U ovom razdoblju XVIII Hrvatska brigada djeluje ofanzivno protiv četnika u Posavini i nanosi im gubitke od 40 mrtvih i više ranjenih,[8] a Majevički partizanski odred zaustavlja i razbija jednu neprijateljsku kolonu koja se kretala od Čelića prema Loparama i vraća je nazad. Posavsko-trebavski odred, napadnut od jedne kolone neprijateljskih vojnika u jačini 200, od Bukvika, zaustavlja ovu kolonu i vraća je na svoje polazne položaje, nanoseći joj gubitke od 25 mrtvih i 40 ranjenih.[9] U tom međuvremenu neprijatelj još nije ispoljavao jači pritisak prema XXXVI vojvođanskoj diviziji, sem patrolnih izviđanja.

Dana 4 aprila t.g. neprijatelj kreće jednom kolonom od 800 vojnika, potpomognut sa artiljerijom i većim brojem bacača, ka položajima XXXVI divizije. Smišljenim manevrom V brigade ove divizije neprijatelj je odbačen na polazne položaje Pukiš — Celić. Do 8 aprila t.g. XXXVI divizija sa svojim jedinicama zadržava neprijatelja zapadno od druma Brčko — Čelić na liniji Vražići — Zovik — Kalajdžije — Rahić, gdje se neprijatelj utvrđuje i privodi pojačanja. Iz ovog rasporeda vidjele su se namjere neprijatelja da ovlada komunikacijom Tuzla — Brčko uz sadejstvo dijelova iz Tuzle. U vremenu od 1 do 8 aprila neprijatelj je imao samo na frontu XXXVI divizije 170 ubijenih vojnika i oficira, 90 ranjenih, dok je zaplijenjeno više oružja, municije i uništen jedan automobil. Sopstveni gubitci ove divizije bili su 35 mrtvih i 55 ranjenih.[10]

XVI vojvođanska divizija vodi lokalne borbe i patrolna izviđanja. Svi izvještaji koje daje obavještajna služba govore o prisustvu jakih neprijateljskih snaga i vjerovatnoći daljnjeg prodiranja neprijatelja prema pravcu Tuzla — Zvornik. U međuvremenu izvršeno je prebacivanje XVII majevičke brigade sa štabom XXXVIII divizije na prostoru Humci — Srebrenik u cilju spajanja sa ostalim jedinicama ove divizije, t.j. sa XVIII

---

[7] Odnosi se na 13. SS diviziju »Handžar« koja je sredinom marta 1944. forsirala rijeku Savu. Opširnije o tome vidi knj. 23, dok. br. 50, 63, 114 i 166.

[8] i [9] Opširnije o tome vidi knj. 24. dok. br. 8 i 13.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 38

Hrvatskom brigadom, Tuzlanskim, Majevičkim i Posavsko-trebavskim partizanskim odredom,[11] dok je sektor Donje Trnove i zatvaranja pravca od Janje primila na sebe XVI divizija.

U vezi prikupljenih podataka od bjegunaca iz neprijateljskih redova o namjerama neprijatelja na cijelom frontu, kao i mogućnosti neprijateljske intervencije iz Tuzle, odlučeno je da se XXXVI divizija prebaci istočno od druma Tuzla — Lopare, sa naslonom na planinu Jelicu radi izbjegavanja frontalne borbe i eventualnog odsjecanja od ostalih naših snaga istočno od druma Brčko — Tuzla. Neprijatelj sa sektora Čelić — Koraj — Bijeljina vrši jak pritisak na položaj XVI divizije i zauzima Udrigovo — Žutavku, koji su položaji kontranapadom jedinica XVI divizije ponovo povraćeni.

XXXVI vojvođanska divizija u vezi situacije sa pravca Tuzla i Brčko 10 aprila zaposjela je nove položaje, osiguravajući se od Tuzle, postavljajući jednu brigadu na položaje Jašterik — Volujak — Kokošinjac — Živkovo Brdo — Čivin Vis — Kik — Kameniti Breg, a sa drugom brigadom položaje: Osjenjak, kota 336,[12] postavljajući tri svoja bataljona na prostoru Vukosavci — Labucka — Zlo Selo. Neprijatelj je 11 aprila pokušao zauzeti Volujak, ali je odbijen uz gubitke od 20 mrtvih i više ranjenih, uz sopstvene neznatne gubitke.

12 aprila u 3 časa poslije ponoći neprijatelj je poduzeo opšti napad jakim snagama na jedinice XVI i XXXVI divizije. Pokret neprijatelja potpomognut je jakom artiljerijom, bacačima i motorizacijom. U žestokim borbama koje su se vodile 12 aprila, neprijatelj je uspio da potisne naše snage ka planini Jelici i da jednom jačom kolonom zauzme Donju Trnovu i Brđane. U ovim borbama neprijatelj je imao prema proverenim podacima 350 izbačenih vojnika iz stroja. Jači dijelovi 13 SS divizije u sadejstvu sa jedinicama 3 lovačkog zdruga iz Tuzle napadaju sa tri pravca i ugrožavaju opstanak jedinica XVI i XXXVI divizije na prostoru planine Jelice.[13]

Zbog brojne nadmoćnosti neprijatelja, uske prostorije na planini Jelici i mogućnosti ugrožavanja naših snaga sa komunikacije Tuzla — Zvornik donijeta je odluka da se jedinice XVI i XXXVI divizije prebace preko puta Tuzla — Zvornik na prostor Birča,[14] dok se ne stvore povoljni uslovi za operacije na

---

[11] i [15] Uslijed snažnog neprijateljskog dejstva u Posavini, na Majevici i Trebavi tada nije došlo do spajanja sa pomenutim jedinicama. Opširnije o tome vidi dok. br. 53 u ovoj knjizi i knj. 23, dok. br. 34.

[12] Riječ je o 5. vojvođanskoj brigadi, koja je tada glavnim snagama posjela položaj Osjenjak — k. 360. Prema tome, k. 336 je omaškom napisana. Bliže o tome vidi knj. 26, dok. br. 9.

[13] Vidi knj. 24, dok. br. 179 i 193.

[14] Vidi knj. 24, dok. br. 81.

Majevici ili u dolini Spreče. S obzirom na značaj i važnost Majevice, Semberije i Posavine odlučili smo zadržati štab XXXVIII divizije sa Majevičkom brigadom na tom terenu radi hvatanja veze sa Hrvatskom brigadom, Majevičkim i Posavsko-trebavskim partizanskim odredom, koji su ovom ofanzivom bili otsječeni i ostali u Posavini,[15] kao i zbog naših ranjenika koji su dijelom ostali zabazirani na Majevici.

Na pravcu planina Jelica, put Tuzla — Zvornik, razbijene su četničke i zelenokadrovske grupe, koje su brojno bile dosta jake i potpomognute dijelom SS trupa iz Tuzle. U ovim borbama ubijeno je 85 zelenokadrovaca, ranjeno 50, a zarobljeno 7, uz sopstvene gubitke od 28 izbačenih iz stroja. U toku ovih borbi likvidirana su poznata ustaška uporišta Gornje i Donje Hrasno, Međaš, Prnjavor i Kalesija[16]... Pri prolazu iz Birča kroz ova uporišta za Majevicu, naše su jedinice imale veći broj žrtava, naročito naši ranjenici.

U vezi situacije i pritiska jakih neprijateljskih snaga, a pošto je osiguran prelaz komunikacije Tuzla — Zvornik, postavljanjem jačeg bočnog obezbjeđenja prema Tuzli, jedinice VI i XXXVI divizije prebacile su se preko rijeke Spreče 17 aprila t.g. i to XVI divizija na prostoru Papraća, a XXXVI na prostoru Raševo — Gračanica, obezbjedujući se, prva sa prostora Capardi — Zvornik, a druga sa pravca Tuzla — Živinice. Od 17 aprila, pa zaključno sa 24 aprilom nije bilo znatnih promjena na sektorima obeju vojvođanskih divizija, izuzev patrolnih sukoba, te su se jedinice i jedne i druge divizije odmorile i sredile nakon 30-dnevnih borbi sa jedinicama 13 SS divizije.

Dana 21 aprila t.g. Štab ovog Korpusa primio je naređenje Vrhovnog štaba, da se pripreme dve divizije koje treba hitno da se prebace preko rijeke Drine za Srbiju na otsjeku Ljubovija — Bajina Bašta, sa zadatkom da olakšaju položaj grupi divizija naše vojske koje treba da se prebace iz doline rijeke Ibra prema Maljenu — Suvoboru i Medvedniku.[17] U smislu avizo naređenja Vrhovnog štaba od 11 aprila t.g. da se ispita Drina na otsjeku od Bijeljine do Višegrada,[18] Štab ovog Korpusa izdao je naređenje XVI i XVII diviziji pod str. pov. br. 29/44 g.[19]

---

[16] Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 7 i 123.

[17] Riječ je o 2. proleterskoj i 5. NOU diviziji (vidi knj. 24, dok. br. 108).

[18] U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ od aprila 1944. Štabu 3. korpusa o tome piše:

»Vi bi trebali ispitati mogućnost iznenadnog prodora u Srbiju negde na sektoru između Bijeljina — Zvornik i Ljubovija — Višegrad. Tu bi trebalo angažovati najmanje dve divizije. Javite Vaše mišljenje«. (Arhiv VII, reg. br. 2/8 I, k. 408 A.)

[19] Vidi knj. 24, dok. br. 108, objašnjenje br. 3.

25 aprila t.g. održan je sastanak sa štabovima XVI i XVII divizije u Vlasenici, gdje je na sastanku izložena situacija naših snaga u Srbiji, značaj prelaska za razvoj narodno-oslobodilačkog pokreta u Srbiji u vezi sa pitanjem konačnog priznanja naše vlade. Na sastanku su štabovi divizija dobili zadatke, prostorije na kojima se trebaju postaviti pre prelaska preko Drine i kakve sve pripreme treba izvesti za što uspješnije prebacivanje u Srbiju. Prilog naredenja str. pov. br. 31/44 od 13. IV. t.g.[20]

Prema ovom naređenju jedinice XVI i XVII divizije pokrenule su se na određene položaje sa kojih se trebalo prebaciti preko Drine noću 28/29 aprila. Tehničke pripreme davale su mnogo poteškoća, jer se materijal za izgradnju splavova i čamaca teško nabavljao. Drina je prestavljala najopasniju prepreku, jer je imala najveći vodostaj i brzinu tih dana, no, ipak jedinice i štabovi dali su od sebe sve da se pripreme izvedu do određenog dana i zaista su bile izvedene, naročito kod XVII divizije. U momentu primicanja prema određenim sektorima za prelaz rijeke Drine, situacija na sektoru Spreče pogoršala se. Dijelovi 13 SS divizije u jačini jedne regimente uz pomoć artiljerije sa puta Tuzla — Zvornik prelaze rijeku Spreču kod Rakina Brda[21] i sprečavaju XXXVI diviziji da se postavi na određenu prostoriju naređenjem str. pov. br. 31/44 g. Istovremeno neprijatelj sa jednom jačom kolonom pokreće se iz Tuzle preko Živinica na Kladanj, a iz Kladnja prodire u pravcu Šekovića. Pojavom ove kolone, kao i neprijateljskih snaga iz Spreče preko Rakina Brda i Papraće, XXXVI divizija, i pored odbacivanja neprijatelja sa Raševa, morala se je prebaciti na desnu obalu rijeke Drinjače i zaposjesti položaj Pobedarje — Stolica — Gradina — Betanj.

Stacioniranjem jakih neprijateljskih snaga na sektoru južno od rijeke Save kao i zbog teškog stanja naših ranjenika u Trnovi, XVII Majevička birgada morala se je povući sa sektora Posavine i Semberije i uložiti sve da se ranjenici spasu. Štab divizije sa Majevičkom brigadom, pod najtežim uslovima, tokom dana prešli su dve do tri komunikacije uz neprestane borbe sa neprijateljem i došli do Trnove, oslobađajući jedan veliki broj naših ranjenika, dok je jedan procenat nastradao, jer su bili prokazani izjavom zarobljenika.[22] Štab divizije sa Majevičkom brigadom, poslije prebacivanja preko pravca Tuzla —

---

[20] i [58] Vidi knj. 24, dok. br. 108.

[21], [23] i [29] Opširnije o dejstvu neprijateljskih snaga na tim pravcima vidi knj. 24, dok. br. 168—191.

[22] Bliže o borbama 17. majevičke brigade za spasavanje ranjenika vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 235 i 245.

Zvornik, prebacio se je preko rijeke Drinjače i zaposjeo položaj Korijen, povezujući se sa jedinicama XXXVI divizije, sa zadatkom davanja zajedničkog otpora prema neprijatelju u cilju stvaranja potrebnog vremena za izvršenje zadatka operativne grupe XVI i XVII divizije. U toku ovih borbi, počev od Raševa, pa zaključno sa Kalabačama, jedinice XXXVI divizije zadale su neprijatelju osjetne gubitke u mrtvim, oko 100, bez vlastitih gubitaka.

Razvođenje jedinica operativne grupe XVI i XVII divizije počelo je noću 28/29 aprila t.g. prema pravcima za prelaz rijeke Drine. Tokom dana 28 aprila neprijatelj nastupa jakim snagama sa prostora Šekovići prema Vlasenici i jednom kolonom, koja se kretala putem Šekovići — Vlasenica, uspjeva da se probije kroz položaje V brigade XXXVI divizije, koja je držala Betanj prema Vlasenici, dok druge neprijateljske snage, koje su se kretale prema Stolici,[23] zadržate su od III brigade XXXVI divizije. Prema dobivenim podacima, jedinice 7 njemačke SS divizije u jačini od dve bojne[24] sa sektora Rogatica — Sokolac pokrenule su se istovremeno sa dijelovima 13 SS divizije sa prostora Šekovići preko Žepe ka Srebrenici, sa zadatkom da sa dijelom snaga uhvate vezu preko Han Pijeska — Vlasenice, a ostatkom snaga spriječe prelaz naših snaga preko rijeke Drine. Prodiranje od Sokolca na Han Pijesak nije izvedeno na vrijeme, jer je neprijatelja u ovom spriječila naša XXVII divizija koja se bila prebacila preko puta Sokolac — Rogatica na sektor Sokolovića[25] i time omela spajanje dijelova 7-me SS divizije »Princ Eugen« sa dijelovima 13 SS divizije od Šekovića u Vlasenicu. U ovakvoj situaciji, a pritom ne pozna-

---

[24] Riječ je o 14. puku 7. SS divizije »Princ Eugen«. Prema izvještajima (radiogramima) komandanta 1. bataljona pomenutog puka od 28. aprila 1944. ovaj je bataljon istog dana oko 9,30 časova krenuo preko s. Crne Rijeke ka s. Zagrađu i oko 12,00 časova, kod s. Karaule, došao u sukob s jedinicama 4. vojvođanske i 6. istočnobosanske brigade (vidi knj. 24, dok. br. 168 i 169). Evo šta o tome piše u jednom od tih izvještaja:

»Poslije zauzimanja jurišem trig. 1222 jedna grupa bandi jačine preko 300 ljudi odbačena je u šumu prema sjeveroistoku. Bande su izvršile protivnapad, probile front ustaša i htjele da me odsijeku i napadnu s leđa.

Blagodareći junaštvu snaga ljudstva pošlo mi je za rukom da ih odbijem do s. Karaule i još od prije 2 sata dajem žilav otpor. Ovdje ću se držati do posljednjeg čovjeka. Do sada još nema poginulih. Ranjena 4 vojnika. Ja sam ranjen na dva mjesta u butinu. Za dalju borbu molim municiju, prije svega municiju Gr. 10«.

A u izvještaju (radiogramu) poslatom u 13,10 časova piše da je 1. bataljon zauzeo Karaulu. Ovdje je zadržana 1. i 2. četa radi odbijanja napada, dok je 3. četa produžila pokret ka s. Zagrađu (Arhiv VII, reg. br. 5/1—31, 30, 25, 26 i 23, k. 11).

[25] Vidi knj. 25, dok. br. 63 i 88.

vajući stanje na desnoj obali rijeke Drine, Štab operativne grupe[26] sporazumjeo se sa Štabom Korpusa, da se XVI i XVII divizija izvuku iz džepa u dolini rijeke Drine, s obzirom da je neprijatelj naše snage ugrožavao ne samo od Vlasenice i Žepe, već i sa pravca Zvornika, odakle su tenkovi došli do u Drinjaču, sa dijelom snaga ojačanih sa bacačima, i time ugrožavali lijevo krilo XVI divizije. Odluka je donijeta da se još iste noći 28/29 aprila dekoncentrišu naše snage sa sektora Srebrenice i to: XVII divizija hitno da krene pravcem Srebrenica — Han Pijesak, sa zadatkom da onemogući neprijatelju od Sokolca da se poveže sa Vlasenicom, jer naša XXVII divizija oslabljena u jednomjesečnim bojevima nije bila u mogućnosti zadržati neprijatelja u prodiranju prema Vlasenici. XVI divizija dobila je zadatak da izvrši pokret pravcem Bratunac — Nova Kasaba — Milići — Korijen — Kalabače, te da u zajednici sa XXXVI divizijom i XVII Majevičkom brigadom izvrši kontranapad na neprijatelja koji je držao položaj Betanj — Supčani — Kalabače i poslije razbijanja neprijatelja izvrši pokret preko Capardi u pravcu Majevice.[27]

U toku izvođenja ove odluke XVII divizija naišla je na jake neprijateljske snage na svom pravcu kretanja koje je morala prethodno savladati, da bi izišla na put Han Pijesak — Vlasenica. U žestokim borbama koje su vođene prsa u prsa sa Nijemcima na položajima Batura — Podžeplje, jedinice XVII divizije na čelu sa štabom divizije izvršile su svoj zadatak, nanoseći neprijatelju oko 300 mrtvih i ranjenih, dok je zarobljeno više automatskih oruđa i druge ratne spreme.[28] U ovoj borbi naročito se pokazala XV Majevička brigada. Pokretom XVII divizije neprijatelj je ometen da ne uđe u Vlasenicu sa pravca Sokolca. Na Sektoru Betanj — Kalabače neprijatelj je držao jače snage i prozreo naše namjere, te je sa dijelom snaga prešao Drinjaču kod Kalabača i ovladao Korijenom koji dominira i zatvara sve pravce koji vode sa prostora Cikote — Milići ka Drinjači.[29] S obzirom da određene naše snage nisu mogle potisnuti neprijatelja sa položaja Korijen — Supčani, dok je V brigada XXXVI vojvođanske divizije ovladala Betnjom, presje-

---

[26] Riječ je o štabu koji je, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, formiran radi komandovanja 16. i 17. NOU divizijom (vidi knj. 24, dok. br. 165, napomenu br. 52).

[27] Vidi knj. 24, dok. br. 150 i 154.

[28] Ta borba je vođena 29. aprila 1944. na prostoru Kraljeve gore protiv 1. bataljona 14. SS puka i ustaša. On je toga dana, na k. 1148 (sjeverno od s. Karaule), uspostavio vezu sa 2. bataljonom 28. puka 13. SS divizije »Handžar«. Bliže o tome vidi izvještaje (radiograme) 1. bataljona 14. SS puka (Arhiv VII, reg. br. 5.1—32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 i 39, k. 11).

cajući na taj način put Vlasenica — Šekovići i držeći most na Drinjači pod svojom kontrolom, donijeta je odluka, da XXXVI divizija po svaku cijenu drži položaj Stolice, a XVII Majevička brigada da zatvara pravac Korijen — Milovanovići, dok se glavnina snaga sa bolnicama ne prebaci preko puta Vlasenica — Šekovići ka prostoru Kladnja. Pritisak neprijatelja od Šekovića bio je žestok u pravcu Stolice i ostao je bez uspjeha, iako je neprijatelj uložio sve da ovlada ovim položajima. Jedinice III brigade XXXVI vojvođanske divizije, ojačane sa jednim bataljonom XVI divizije, izvršile su svoj zadatak na opšte zadovoljstvo, vršeći oko 14 puta kontrajuriš na neprijatelja koji je nasrtao, dok ga nije odbacila nazad.[30] Istovremeno sa pritiskom neprijatelja od Šekovića ka Stolici neprijatelj vrši pritisak i od Vlasenice ka mostu na Drinjači, ali bez uspjeha jer je isti razbijen na oba ova pravca i vraćen za Šekoviće, odnosno Vlasenice, uz krvave gubitke u ljudstvu i materijalu. Gubitci neprijatelja na Stolici iznose 300 poginulih i ranjenih, dok je jedan veliki broj udavljen u Drinjači, zarobljeno više automatskih oruda, 2 topa »Pito« 37 mm., koja su uništena, i mnogo druge ratne spreme i materijala. Sopstveni gubitci u ovoj bitci na Stolici bili su 45 mrtvih i 63 ranjenih. Na pravcu Vlasenica — Šekovići neprijatelj je pretrpio isto tako osjetne gubitke od 80 mrtvih i ranjenih, zarobljeno 12 vojnika sa jednim oficirom, zaplijenjena 4 brdska topa, 2 teška bacača, 7 lakih mitraljeza, 40 tovarnih konja sa raznim materijalom i sanitetskom spremom i dvije radio-stanice. Sopstveni gubitci na pravcu Vlasenica — most na Drinjači kod Crvene Stijene neosjetni.

Dana 30 aprila t.g. sve jedinice XVI i XXXVI divizije sa XVII Majevičkom brigadom prebacile su se preko puta Šekovići — Vlasenica na lijevu obalu rijeke Drinjače, prekidajući pravac Vlasenica — Šekovići i Kladanj — Šekovići.

Jačim pritiskom neprijateljskih snaga 7 njemačke SS divizije »Princ Eugen«[31] prema XVII diviziji ona se je morala pomjeriti, orijentišući se ka Olovu.[32]

---

[30] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenute brigade vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 7.

[31] Redakcija ne raspolaže izvještajima 7. SS divizije »Princ Eugen« o tim borbama, već samo izvještajima (radiogramima) 1. bataljona njenog 14. puka. Prema izvještajima ovog bataljona od 30. aprila 1944 (Arhiv VII, reg. br. 5/1—48, 46, 41 i 43, k. 11) on je sve do 30. aprila vodio žestoke borbe na prostoru oko Karaule, a potom krenuo u s. Zaklopaču. Odavde je istog dana, po naređenju svoje divizije, krenuo za s. Gerovu, gdje je stigao uveče. Dalje se u izvještajima kaže da je kod s. Vrsinja uspostavljena veza sa 2. bataljonom istog puka, ali da su se partizani izvukli.

[32] Opširnije o rasporedu i dejstvu 17. NOU divizije vidi knj. 25, dok. br. 114.

Dolaskom jedinica XVI i XVII divizije na nove prostorije štab operativne grupe i nadalje je dobio zadatak da ispita mogućnost prelaska preko Drine na sektoru od Slapa do Starog Broda.

S obzirom da je neprijatelj brzo reagirao prema našim snagama na sektoru Srebrenice, kako sa pravca Tuzla — Zvornik, tako i sa pravca Sokolac — Rogatica, postoji vjerovatnoća da je neprijatelj blagovremeno saznao naše namjere i preduzeo sve da ih ne ostvarimo. U prilog ovome govore letci koje je rasturala njemačka avijacija na sektoru Srebrenice. kao i naročita aktivnost neprijateljske izviđačke avijacije, koja je počev od 20 aprila stalno bila aktivna na sektoru Srebrenica — Vlasenica — Šekovići.

Na dan 1 maja t.g. raspored naših snaga bio je slijedeći:

XVI vojvođanska divizija na sektoru Bijelo Polje — Popovići, u dodiru sa jedinicama XXVII SS regimente, sa obezbjeđenjem prema Tuzli.

XXXVI vojvođanska divizija na prostoru Dopasci — Načajevići — Trnovo.

Štab XXXVIII divizije sa XVII Majevičkom brigadom na prostoru Dole — Javor, sa zadatkom zatvaranja pravca Vlasenica — Kladanj.

Štab XXVII NOU divizije sa XIX Birčanskom brigadom na prostoru Vladojević — Četojevići.

1 maja t.g. neprijatelj se pokrenuo od Vlasenice ka Šekovićima jednom kolonom jačine do 500 vojnika. Dva bataljona Majevičke brigade[33] sa jednim bataljonom XVI vojvođanske divizije odbili su ovu kolonu, koja je u neredu odstupila u pravcu Vrela. U ovoj borbi neprijatelj je imao 64 mrtva vojnika i nekoliko utopljenih u rijeci Drinjači. Istovremeno pokušaj kladanjske legije u pravcu Strmice odbijen je, te se legija povukla u Kladanj.

U vezi povlačenja neprijatelja sa sektora Šekovića prema Capardima i Tuzli, XVI vojvođanska divizija prebačena je na prostor Dopasci, sa zadatkom da likvidira Kladanj,[34] a XXXVI divizija sa XVII Majevičkom brigadom na prostor Matijevići — Lupoglav (Tarevo), sa zadatkom da zatvara pravac Tuzla — Kladanj.

Napad na Kladanj izveden je noću 4/5 maja t.g. Posadu Kladnja činila je legija u jačini 300—400 boraca i jedna satnija 13 SS divizije.[35] Poslije žestoke borbe jedinice II vojvođanske brigade uspele su da zauzmu Kladanj,[36] u kome je neprijatelj

---

[33] Riječ je o bataljonima 17. majevičke brigade.

[34] i [36] Vidi knj. 25, dok. br. 12, 30 i 50.

[35] O neprijateljskim snagama vidi knj. 25, dok. br. 197.

ostavio 50 mrtvih, dok je zarobljeno 8 Nijemaca. Jedan ljekar za vrijeme borbe u Kladnju predao se našim jedinicama. Zaplijenjeno u Kladnju: 18 pušaka, 3 radio-stanice, 6 radio-stanica sa ultra-kratkim talasima, 70 telefonskih aparata, 100 km. telefonskog kabla, 15.000 puščanih metaka, više odijela, hrane i ostale ratne spreme. Po zauzeću Kladnja XVI divizija ostala je na prostoru Kladnja radi sređivanja i kraćeg odmora. U vezi povlačenja neprijatelja sa prostora Šekovića,[37] mi smo odlučili da XXXVI vojvođansku diviziju sa XVII Majevičkom brigadom orijentišemo ka Majevici u cilju popune, prebacivanja Glavnog štaba za Vojvodinu preko Save[38] i hvatanja veze sa VI brigadom XXXVI divizije koja se nalazila u Sremu, u kom smislu je ova divizija sa XVII Majevičkom brigadom po padu Kladnja pomjerena na prostor Papraća — Rakino Brdo, sa zadatkom da se sa ovog prostora prebaci na Majevicu. Prebacivanje je izvršeno 9 maja t.g. i divizija je izbila na liniju Baljkovica — Međeđa — Kraljevići — Sapna bez borbi.[39]

U vezi naređenja Vrhovnog štaba od 5 maja t.g.[40] da se XVI i XVII divizija prebace preko rijeke Drine na sektoru Slap — Stari Brod u cilju pojave neprijatelju u leđa koji napada naše snage na Medvedniku i Maljenu, naređeno je XVI diviziji da se pokrene sa sektora Kladnja, a XVII divizija sa sektora Žunovi — Rakova Noga, sa zadatkom da se prebace preko Drine. U toku pokreta XVI divizije preko Vlasenice, ova je naišla na otpor jedne njemačke kolone, koja je već sa svojim snagama držala položaje Sikira — Milići — Gradina, u cilju sprečavanja pokreta našim snagama prema Srebrenici.[41] S obzirom da je neprijatelj držao položaje koji dominiraju predterenom, jedinice XVI divizije nisu uspjele da odbace neprijatelja, nego su još i ugrožavane od pravca Han Pijesak — Vlasenica, koji su pravac držale jedinice 7 SS divizije.[42] Prema neprovjerenim podacima, pored neprijateljskih snaga na lijevoj obali rijeke Drine, neprijatelj je bio zaposjeo dubinski i desnu obalu rijeke Drine. Pokret XVII divizije preko pravca Sokolac — Han Pijesak izveden je i divizija je došla na prostor Mandre — Žepa.[43] Dolaskom XVII divizije na ovaj prostor Nijemci su iz Rogatice odmah zaposjeli položaje iznad Žepe i vršili stalno bombardovanje artiljerijom. Neprijateljska avijacija bila je ak-

---

[37] Vidi knj. 25, dok. br. 34 i 99.

[38] Vidi dok. br. 144.

[39] Vidi knj. 25, dok. br. 41.

[40], [41], [45] i [47] Vidi knj. 25, dok. br. 28 i 168.

[42] Na tom prostoru tada je dejstvovao njen 14. SS puk (vidi knj. 25, dok. br. 169 i 170).

[43] i [44] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenute divizije vidi knj. 25, dok. br. 114.

tivna, pa je dnevno 9 štuka stalno bombardovalo Slap i Stari Brod. Sa druge strane rijeke Drine neprijatelj je bio zaposjeo položaje i tokom noći obasjavao tok rijeke raketlama. Izvještajem štaba XVII divizije od 10 maja t.g. da se divizija ne može prebaciti na sektoru Drine Slap — Stari Brod, naređeno je ovoj diviziji da se prebaci preko puta Han Pijesak — Vlasenica i izvrši pokret, u duhu naređenja Vrhovnog štaba, u pravcu jedinica II korpusa na terenu Sandžaka.[44] A XVI vojvođanska divizija postavljena je na sektoru Živinice — Banovići, radi odmora i sređivanja.[45]

U toku pokreta XVII divizije od Romanije do Sandžaka ova divizija je vodila borbe sa Nijemcima, četnicima i ustašama, tako na cesti Sokolac — Sarajevo razbijena je jedna njemačka kolona, gdje je ubijeno 7 Nijemaca i 20 mazgi, uništeno 6 kamiona i zarobljena komora od 15 konja. U toku daljeg pokreta divizija je vodila borbe na prostoru Bogovića i na Korijenu, gdje je neprijatelj protjeran i oboren jedan njemački avion. Na prostoru Bogovića i Korijena Nijemci, ustaše i četnici imali su oko 40 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Daljim pokretom ova je divizija vodila teške borbe na prostoru Vrbnice, Zakmura i Popova Mosta, gdje je neprijatelj pretrpio oko 100 što mrtvih, što ranjenih vojnika.[46] 25 maja t.g. XVII divizija postavila se na prostor sela Plužine, gdje je uhvatila vezu sa štabom II korpusa.

Zbog teške situacije kod XXXVI divizije na Majevici, gdje je neprijatelj bio aktivan sa više strana, a u cilju da bi olakšali položaj ove divizije i preduzeli ofanzivne akcije na sektoru Majevice, mi smo odlučili da sa sektora Banovići prebacimo XVI vojvođansku diviziju preko rijeke Spreče, sa zadatkom ofanzivnog dejstva prema Majevici i Posavini, a XVII Majevičku brigadu sa prostora Rakinog Brda — Osmaka preko pravca Tuzla — Zvornik na Jelicu planinu radi sadejstva XXXVI diviziji prema Semberiji. Pokret XVI vojvođanske divizije i XVII Majevičke brigade izvršen je 16.V.1944 god. U toku prelaska XVI divizije preko rijeke Spreče na prostoru između Puračića i Miričine porušena je željeznička pruga i divizija nastavila pokret preko puta Tuzla — Doboj i prednjim dijelovima izbila na položaje Ratiš — Cage, gdje je odmah došla u dodir sa istaknutim dijelovima SS trupa i zelenog kadra sa sektora Srebrenik. Savlađujući otpor neprijatelja jedinice XVI divizije [izbile su] do na prostor Jasenica — Potpeć, gdje su se zadržale.[47]

U toku pokreta XVII Majevičke brigade ka Majevici prvi dodir sa neprijateljem bio je na liniji Ravni Zavid — Jelica — Busija. Jedinice ove brigade uspješno odbijaju jednu grupu ze-

---

[46] Vidi knj. 25, dok. br. 171—178 i 181—183.

lenog kadra, ojačanog SS dijelovima od Seljublja i Hrasna. U daljem pokretu ova brigada napadnuta je od SS snaga sa pravca Orlovine, ali i ovaj napad je odbijen, kao i napad četnika od Požarnice ka Busiji. Sve ove borbe vođene su pod jakom vatrom neprijateljske artiljerije sa pravca Čelić — Lopare.[48]

Donijeta odluka o pokretu XVI divizije sa XVII Majevičkom brigadom istočno od puta Lopare — Brčko nije se mogla ostvariti iz razloga što je neprijatelj onemogućio XXXVI diviziji da se blagovremeno krene određenim pravcem, već je morala zbog velikog broja ranjenika i iscrpljenosti boraca, kao i nedostatka municije, da se povuče preko Jelice u Birač na odmor i popunu municijom, dok je XVII Majevička brigada u cilju naslona na XVI vojvođansku diviziju izvršila pokret preko druma Lopare — Tuzla kod Rudnika, savlađujući sa nekoliko juriša Nijemce koji su držali put. Prelaskom puta, gdje je neprijatelj ostavio 30 mrtvih i oko 50 ranjenih, brigada je izišla na Međednik. Prilikom prelaska preko puta jedinice ove brigade zarobile su više automatskih oruđa, pušaka, municije, mazgi sa opremom i drugog ratnog materijala. Sopstveni gubitci u ovoj borbi bili su 12 mrtvih i 20 ranjenih. U daljem pokretu od Međednika ka Jasenici, ova je brigada ponovo napadnuta od SS jedinica, četnika i zelenog kadra, ali je neprijatelj i ovdje razbijen uz osjetne gubitke po neprijatelja i brigada se povezala sa XVI divizijom na Stubliću. Višečasovnom borbom dva bataljona ove brigade, potpomognuti sa jednim vojvođanskim bataljonom, zauzeli su Crveno Brdo i neprijatelj je otstupio u pravcu Srebrenika, dok su jedinice XVI divizije zauzele Humke, Vjeternik i Stražu. U ovim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih i 70 ranjenih, bez sopstvenih gubitaka.

S obzirom da je cijela 13 SS divizija sa pripadajućim dijelovima postavljena na sektoru Majevice, Semberije i Posavine i da čvrsto drži mostobran na rijeci Savi, da je organizovala zeleni kadar i četničke bande, da je naoružana velikim brojem teškog i lakog naoružanja, artiljerijom i motorizacijom, kao i da je mobilisala jače snage i odmah ih ubacila u borbu, odlučili smo da se jedinice XXXVI divizije i XVII Majevičke brigade ne angažuju u odsudne bitke sa neprijateljem u cilju izbjegavanja velikih žrtava, već da se prebace preko Spreče zapadno od Tuzle, što je i izvedeno 21 maja t.g. Prebacivanje preko Spreče i puta Tuzla — Doboj izvedeno je sa nedovoljno opreznosti, te je XVII Majevička brigada pretrpila gubitke od 15 boraca i 60 nestalih drugova, jer IV vojvođanska brigada, koja je trebalo obezbjeđivati prelaz, nije se postavila na odre-

[48] Vidi knj. 25, dok. br. 167 i 210—213.

deno mjesto. Neorganizovanim pokretom sa desne na lijevu obalu rijeke Spreče, odsječene su i dvije čete XVI vojvođanske divizije i ostale na terenu Potpeć — Smoluča.[49] U vezi sa odsjecanjem ovih dviju četa naređeno je štabu Tuzlanskog partizanskog odreda, koji je ostao na tom terenu, da se poveže sa njima. Po prebacivanju [preko] rijeke Spreče XVII Majevička brigada postavila se na prostor Devetak — Turija — Hrvati — Višća, sve do 25 maja, odakle je 26 maja izvršila pokret preko puta Živinice — Kladanj na prostor Naseoci — Gladojevići — Žepinići, a XVI vojvođanska divizija na prostor Podgorje — Repnik, gdje su ostale sve do 4 juna bez jačih borbi sem sa manjim snagama zelenog kadra i četnika. U toku prebacivanja XXXVI divizije preko puta Tuzla — Zvornik vođene su teže borbe sa četnicima na prostoru Kolimera i zelenim kadrom na prostoru selo Hrasno — Seljublje. U ovim borbama neprijatelj je imao 40 mrtvih, 20 ranjenih i 5 zarobljenih. Gubitci XXXVI divizije: 15 poginulih i 35 ranjenih. Preko puta Tuzla — Zvornik nije bilo jačih borbi, te se divizija postavila na sektoru Aščerići — Mehići — Papraća, gdje je divizija ostala sve do 7 juna t.g.

Naša XXVII divizija na sektoru Foča — Kalinovik — Goražde nije mogla stvoriti naše uporište iz razloga, što je neprijatelj pojačao svoje snage na pravcu Sarajevo — Višegrad i što se prisustvom jačih neprijateljskih snaga aktivizirala muslimanska milicija i četnici.[50] Pored ovih faktora položaj XXVII divizije otežavale su vremenske neprilike i slabo ekonomsko stanje toga kraja. Nedostaci u komandovanju ove divizije ispoljili su se naročito kod štaba XVI Muslimanske brigade, čije je rukovodstvo pri napadu na Goražde potpuno podbacilo. Nepripremljenim napadom na Goražde ova je brigada izgubila jedan novomobilisani bataljon, koji je u toku napada na Goražde dijelom nestao, dijelom zarobljen,[51] . . . Poslije neuspjeha na Goraždu ova je brigada pomjerena na prostor Foče radi sređivanja.[52] Ostale dve brigade izvodile su operacije na pravcu Kalinovik — Sarajevo. Nijemci uz sadejstvo milicije i četnika od Sarajeva i Nevesinja odbacili su ove jedinice sa ovog pravca i zauzeli Kalinovik. Zbog važnosti ovog pravca neprijatelj je postavio jače snage na njemu i nametao našim jedinicama stalne borbe. Da bi izbjegli dodir sa neprijateljem štab divizije sa ove

---

[49] Opširnije o prebacivanju tih divizija preko r. Spreče i odsijecanja pomenutih četa vidi knj. 25, dok. br. 95, 100, 117 i 168, knj. 26, dok. br. 9, kao i dok. br. 144 u ovoj knjizi.

[50] i [53] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 25, dok. br. 63 i 88, knj. 26, dok. br. 27.

[51] O tome vidi knj. 24, dok. br. 28.

[52] i [54] Vidi knj. 24, dok. br. 12, 18, 107, knj. 25, dok. br. 32, 46 i 67.

dve brigade orijentisao se ka rijeci Neretvi na prostoru Bjelemići — Glavatičevo. I na ovom sektoru neprijatelj je bio stalno aktivan kako od Kalinovika, tako i od Konjica i Nevesinja. Oslabljena u jednomjesečnim borbama, bez dovoljno municije i slabe ishrane, divizija se je, bez XVI Muslimanske brigade, u duhu naređenja ovog Korpusa prebacila preko pravca Sarajevo — Višegrad na sektor Sokolovići,[53] dok je Muslimanska brigada sa divizijskom bolnicom izvršila pokret prema Šćepan Polju i Pivi, naslanjajući se na jedinice II korpusa.[54] Poslije prebacivanja divizije na sektor Sokolovića i Han Pijeska, divizija je primila borbu sa jedinicama 7 njemačke SS divizije koje su bile u pokretu prema našim jedinicama XVI i XVII divizije na sektoru Srebrenice. Uspješnom borbom divizija se postavila na sektor Malo Polje, sa kog prostora je njena XIX brigada prebačena u dolinu rijeke Spreče radi mobilizacije, dok je njena II krajiška brigada uključena u XVII diviziju,[55] s obzirom na pravac pokreta i zadatak XVII divizije. Sa XXVII divizijom prebacio se i Jahorinski partizanski odred, jer uslova za opstanak ovog odreda na području Jahorine nije bilo.

U toku bojeva što ih je vodila ova divizija u mjesecu aprilu t.g. neprijatelj je pretrpio oko 200 mrtvih i 250 ranjenih i 7 zarobljenih. Zaplijenjeno je 3 teška bacača, 3 puškomitraljeza, više pušaka, puščane i bacačke municije i ostale ratne spreme. Sopstveni gubitci: mrtvih 60, ranjenih 74, većinom lakše, i 70 nestalih.

U mjesecu maju ova divizija sa XIX Birčanskom brigadom, Srebreničkim, Romanijskim i Kladanjskim partizanskim odredom postavljena je na prostoru Vlasenica — Srebrenica — Birač, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca Sokolac — Vlasenica, Zvornik — Vlasenica i Tuzla — Kladanj. Tokom ovog mjeseca jedinice ove divizije nisu imale jačih borbi, sem sa manjim grupama ustaša i četnika. Dana 20 maja t.g. formirana je nova brigada od Romanijskog partizanskog odreda i I bataljona XV Majevičke brigade,[56] koji je bio otsječen od svoje glavnine i ostao na terenu Birča. U lokalnim borbama sa neprijateljem u toku ovog mjeseca neprijatelj je imao 30 mrtvih i 20 ranjenih, dok je zaplijenjeno: 18 pušaka, više puščane municije, bombi i ostale ratne spreme. Sopstveni gubitci: 3 mrtva i 4 ranjena.

U toku dvomesečnih bojeva sa neprijateljem uočeni su nedostaci kako kod rukovodioca, tako i kod boraca, te su sve

---

[55] Pomenuta brigada ušla je u sastav te divizije 6. maja 1944 (vidi knj. 25, dok. br. 88 i 114).

[56] Riječ je o formiranju 20. NO romanijske brigade. Vidi knj. 25, dok. br. 86.

ove greške ukazate od strane ovog štaba kako usmeno, tako i pismenim putem, radi razrade među jedinicama. Prilog raspis. Nedostaci su se pokazali naročito kod nižih rukovodioca, pa je u vezi sa time organizovano održavanje vojnih kurseva za niže rukovodioce kod svih naših jedinica, te se i u tome nivo znanja naših rukovodioca postepeno uzdiže.

Po našim jedinicama služba veze dobija širu osnovu i pravilan značaj i važnost koju zauzima služba veze u toku borbi. Formirani su vodovi za vezu po divizijama i telegrafsko-telefonska odjeljenja po brigadama. Veći broj naših brigada danas ima i radio-stanice sa specijalnim ljudstvom, obučenim za rad na radio-stanicama, telefonima i signalnim stanicama.

Prilog: raspisi br. sl. od 13.IV.1944 g. i 27.V.44,[57] naređenje str. pov. br. 29/44 od 13 aprila 1944 g. i naređenje str. pov. br. 31/44 od 24 aprila 1944 g.[58]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba,	Komandant
V.[59] Popović	general-major: **Vukotić[60]**	general-lajtnant **Kosta[61]**

(M. P.)

---

[57] Vidi knj. 25, dok. br. 126.
[59] Vladimir (Vlado)
[60] Jovo
[61] Nađ

BR. 39

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 11. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U TOKU JUNA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br: 60/44.
11.VII.1944.

Dostavlja operativni
izvještaj za mjesec
juni 1944 godine.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Raspored naših jedinica 1 juna t.g. bio je slijedeći:

Vojvođanske jedinice postavljene su na prostoru i to: XVI divizija zapadno od Tuzle, sektor Banovići — Podgorje, sa zadatkom čišćenja i razbijanja četničkih i zelenokadrovskih grupa na lijevoj obali rijeke Spreče, kao i akcija na željezničku prugu Doboj — Tuzla.[2] XXXVI vojvođanska divizija postavljena je na prostoru Papraća, sa zadatkom sređivanja i čišćenja četnika i zelenog kadra na lijevoj obali rijeke Drine: Zvornik — Drinjača.[3]

XXVII NOU divizija, bez XVI Muslimanske brigade, postavljena je na prostor Birač — Srebrenica sa zadatkom čišćenja ovog terena od ustaških grupa, kontrola rijeke Drine i učvršćivanje naše vojno-političke vlasti, naročito na području Srebrenice. U sastavu ove divizije nalaze se Srebrenički i Kladanjski partizanski odred.[4]

Štab XXXVIII divizije sa XVII Majevičkom brigadom nalazi se na prostoru Bijelo Polje — Bunarić, sa zadatkom osmatranja pravaca koji vode iz doline Spreče prema Kladnju i Šekovićima.[5]

Sve do 7 juna t.g. na sektoru Spreče nije bilo znatnijih borbi sem lokalnih akcija u čišćenju četničkih i ustaških grupa i akcija manjim dijelovima na putu Tuzla — Zvornik.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/3, k. 408.

[2] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenute divizije vidi knj. 26, dok. br. 119.

[3] Opširnije o tome vidi pregled dejstava 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

[4] Vidi knj. 26, dok. br. 95.

[5] Vidi knj. 26, dok. br. 28.

U cilju olakšanja položaja našim snagama u Zapadnoj Bosni na koje neprijatelj vrši ofanzivu, a u duhu naredbe našeg vrhovnog komandanta maršala Tita za napad svih naših snaga na neprijateljske garnizone i neprijatelja uopšte,[6] preduzeli smo ofanzivne operacije 7 juna t.g. prema Majevici, Posavini i Semberiji radi osvajanja istih kao naših vojničkih, političkih, ekonomskih i mobilizacionih baza.[7]

Pokret naših snaga počeo je u određeno vrijeme i određenim pravcima, tako da je zapadna kolona stigla na liniju Banj Brdo — Busija i dalje produžila do linije Jablanica — Zlo Selo, razbijajući zeleni kadar i četnike na tom parvcu.[8]

Srednja kolona 7/8 juna t.g. zauzela je liniju položaja Priboj — Peljave i nanijela neprijatelju osjetne gubitke od 22 mrtva i 38 ranjenih SS vojnika, dok je zaplijenjeno: jedan laki mitraljez, više municije i druge ratne spreme, uz sopstvene gubitke od 5 mrtvih i 9 ranjenih. Srednja kolona imala je borbe do ove linije sa četničkim snagama, ali je iste na Ravnom Zavidu i Brijestu olako savladala bez sopstvenih gubitaka.[9]

Istočna kolona na svom pravcu nadiranja razbila je zeleni kadar i četnike i 8 juna zauzela liniju položaja Rastošnica — Sapna i produžila je napredovanje određenim pravcem, savladujući dosta jak otpor četnika i zelenog kadra koji su bili kao predstraža jedinicama 13 SS divizije na prostoru Bare — Pilica. Otpor neprijatelja na ovoj liniji savladan je i ove položaje istočna kolona zauzela je. Gubitci neprijatelja na ovim položajima bili su 140 mrtvih i oko 150 ranjenih, dok je zaplijenjeno 5 lakih mitraljeza, jedan lak bacač, 4 radio-stanice i mnogo drugog ratnog materijala. Sopstveni gubitci u borbama na ovim položajima iznose 20 mrtvih i 80 ranjenih. U toku ovih borbi istočna kolona bila je pod stalnom vatrom neprijateljske artiljerije sa desne obale rijeke Drine, od Gučeva.[10]

U toku 9 juna IV brigada zapadne kolone uspješno zaustavlja i razbija jače snage četnika i SS dijelova koji namjeravaju da sa leđa ugroze uspješno nadiranje zapadne kolone prema određenom pravcu. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 120 mrtvih i ranjenih, dok glavnina kolone vodi borbu za Lo-

---

[6] O naređenju (depeši) Vrhovnog štaba NOV i POJ vidi knj. 26, dok. br. 19, napomenu br. 7.

[7] i [20] Vidi zapovijest Štaba 3. korpusa od 4. juna 1944 (knj. 26, dok. br. 19).

[8] Zapadnu kolonu je sačinjavala 16. NOU divizija. Opširnije o njenim dejstvima vidi knj. 26, dok. br. 119.

[9] Srednju kolonu sačinjavala je 38. NOU divizija. Bliže o njenim dejstvima vidi knj. 26, dok. br. 60.

[10] Istočnu kolonu sačinjavala je 36. NOU divizija. Opširnije o njenim dejstvima vidi dok. br. 21 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 71.

pare, koje je nakon 7-časovne borbe uz sadejstvo dijelova srednje kolone zauzela.[11] U toku borbe oko ovog uporišta neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke kako u ljudstvu, tako i u materijalu. Tako u ovoj bitci ubijeno je 150 Nijemaca i 200 SS vojnika, kao i veliki broj ranjenih. Zaplijenjeno: 8 dalekometnih topova, 30 lakih mitraljeza, 15 teških i lakih bacača, oko 3 vagona artiljerijske, bacačke i puščane municije, 14 radio-stanica, 50 teških kamiona sa gusjenicama, 10 sanitetskih automobila, 5 teretnih automobila i nekoliko motocikla, kao i velike količine pušaka, strojnica i revolvera. Pored ovoga zaplijenjena su 3 magacina hrane i odjeće, sve topografske sprave za topografsko premjeravanje terena i jedna kompletna artiljerijsko-tehnička radionica. S obzirom na važnost Lopara, kao i pretrpljene osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu, neprijatelj reagira jačim snagama prema zapadnoj koloni i to sa pravaca Čelića — Mačkovca i Tuzle. U ovim snagama neprijatelj je ubacio motorizaciju i jaku artiljeriju, potpomognute od avijacije, u cilju da naše snage odbace istočno od druma Tuzla — Lopare.[12] Jedinice zapadne kolone uspješno se suprotstavljaju neprijateljskim napadima, uprkos brojnosti neprijatelja i napada sa više strana.

Srednja kolona poslije pada Zajednica, gdje je bila neprijateljska artiljerija, gdje su učestvovali dijelovi i ove kolone, vrši napad sa Rikića Brda i od sela Grujičića na odstupajuće dijelove neprijatelja koji bježe ispred jedinica istočne kolone. U ovim borbama jedinice srednje kolone zaplijenile su jedan teški i jedan laki bacač, jednu radio-stanicu, nekoliko konja i komore sa municijom i drugom ratnom spremom. U ovim borbama neprijatelj je imao 14 mrtvih i 35 ranjenih, bez vlastitih gubitaka. U daljem napredovanju ka Kamenitom Brdu zauzeto je Petrovića Brdo koje je neprijatelj organizovao i branio jakim snagama. U odbrani ovoga položaja učestvovali su i četnici sa SS snagama zajedno, tako desno krilo Petrovića Brda držao je tzv. vojvoda Kerović[13] sa oko 400 četnika, centar položaja dve satnije SS jedinica, a lijevo krilo vođa četnika Marić[14] sa oko 200 svojih ljudi. Kombinovanim napadom sa fronta i leđa dva bataljona srednje kolone ovaj su položaj zauzela i neprijatelja na njemu potpuno razbila i uništila. U ovoj borbi neprijatelj je imao 93 mrtva, 50 ranjenih, dok je zarobljeno 7 SS-ovaca i 17 četnika. Zaplijenjeno: jedna radio-stanica, 2 laka mitraljeza, komora sa spremom i municijom. Sopstveni gubitci minimalni: 2 mrtva i 3 nestala. Po zauzeću Petrovića Brda srednja kolona nastupa dalje ka Udrigovu u cilju olakšanja nastupanja zapadnoj i istočnoj koloni u svojim pravcima.

---

[11] i [12] Vidi knj. 26, dok. br. 122, 134 i 135.

[13] Radivoj

[14] Milan Marić, komandant Majevičke četničke brigade

Istočna kolona, savladavši otpor neprijatelja na prostoru Teočak — Bare — Pilice, nastavila je kretanje u svom određenom pravcu prema Ugljeviku.

Neprijatelj nastoji po svaku cijenu da potisne zapadnu kolonu i da ovlada komunikacijom Tuzla — Lopare — Celić i da zauzme Svjetliku. U ovim borbama neprijatelj je pretrpio gubitke i to samo na frontu zapadne kolone od 29 mrtvih i 62 ranjena vojnika i oficira. S obzirom na težak položaj zapadne kolone kojoj je neprijatelj nametnuo stalne borbe sa više pravaca i onemogućio napredovanje prema Čeliću, naša srednja kolona povukla se je sa Udrigova prema Zajednicama, gdje se povezala sa zapadnom kolonom. Jedinice istočne kolone zauzimaju Pušnice i Jasikovce. Povlačenje srednje kolone od Udrigova nazad prema Zajednicama uslijedilo je zbog odbacivanja zapadne kolone od Lopara ka Labudskoj, te je prodiranjem neprijatelja dalje od Lopara ka Zajednicama prijetila opasnost potpunog otsjecanja srednje kolone koja se bila istakla čak do Udrigova.

U toku 10 juna zapaženo je razvođenje jačih neprijateljskih snaga sa pravca Čelić — Tuzla i sa pravca Bijeljina — Janja.[15] U toku borbi 10 ov. mj. jedinice zapadne kolone nanijele su neprijatelju osjetne gubitke: oko 100 mrtvih i više ranjenih, dok su zaplijenile 4 laka bacača, 4 laka mitraljeza, 4 radio-stanice, 200 konja, 1.500 pari odijela i cipela i druge razne spreme. U ovoj bitci pala je u ruke jedinicama zapadne kolone zapovijest komandanta glavnih snaga sa Majevice iz koje se vidi zadatak majevičkih trupa i trupa tuzlanskog garnizona, koje imaju zadatak zatvaranje prvca Tuzla — Zvornik, da zajednički sadejstvuju sa majevičkim trupama u nabacivanju naših snaga u rijeku Drinu.[16] Angažujući jače snage neprijatelj uspijeva da ovlada linijom Lopare — Zajednice — Priboj; ugrožene sa pravca Tuzla — Požarnica naše snage morale su se blagovremeno prebaciti preko Jelice planine na lijevu obalu rijeke Spreče, izbjegavajući na taj način manevar neprijatelja.

Poslije prebacivanja naših snaga na lijevu obalu rijeke Spreče, neprijatelj je kamionima iz Tuzle prebacio jače snage u cilju zatvaranja ovoga pravca prema Birču. Ovoj živoj snazi sadejstvovalo je i 12 tenkova koji su zamaskirano čekali u dolini Spreče nailazak naših snaga sa Jelice. Naše jedinice izvršile su brz pokret preko Spreče, izbjegavajući na taj način klopku koju je neprijatelj pripremao na putu Tuzla — Zvornik.

---

[15] Prema dnevnom izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 17. juna 1944, operacije na području Majevice trajale su od 7. do 12. juna. (Vidi knj. 26, dok. br. 139.)

[16] Vidi knj. 26, dok. br. 122.

U toku vođenja borbi konstatovano je, da se glavnina 13 SS divizije nalazi cijela na Majevici, da ima veliki deo artiljerije i teškog naoružanja, da je izvršeno topografsko premjeravanje — kotiranje terena na lijevoj obali rijeke Save, da je aktivizirana sva četnička i zelenokadrovska banda u borbi protiv naših jedinica i da je izvršena mobilizacija jačih snaga sa sektora Posavine, Majevice i Semberije i da su novomobilisani uvučeni odmah u borbu protiv naših jedinica. U ovakvoj situaciji dobro je uočen momenat da se naše snage ne angažuju sa neprijateljem u odsudnije borbe, s obzirom na brojnu nadmoćnost neprijatelja u ljudstvu i materijalu.

U vojničkom pogledu za vrijeme ovih borbi na Majevici postignuti su vidni rezultati, jer je neprijatelj pretrpio osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu. Uspjesi naših jedinica imali su velikog političkog značaja za naš narod, koji je propagandom i nametnutim lažima okupatora i njegovih slugu stalno obaveštavan da su sve naše snage uništene i da ih više nema. Rukovodstva napadnih kolona pravilno su shvatila direktivu i zapovjest Štaba korpusa i radile u duhu zadataka. Moral i borbenost naših jedinica bili su na visini.

Nedostaci u toku izvođenja operacija ogledali su se u slijedećem: veza između kolona nije bila redovna, te je ovom pojavom izostalo uzajamno potpomaganje i obavještavanje. Obavještajna služba nije bila na visini. Oskudjevalo se uopšte u podacima o neprijatelju i njegovim namjerama. Sve podatke o neprijatelju jedinice su borbom dobijale. Nedovoljno razvijena svijest o značaju iskorišćavanja zemljišta u smislu pravilne upotrebe oružja, kao i u cilju smanjivanja gubitaka od neprijateljske vatre. Neblagovremeno iskorištavanje zadobijenog uspjeha, naročito kod Lopara, odakle je trebalo brzo napredovati u pravcu Čelića, što je izostalo, te je neprijatelj dobio u vremenu, ukočio daljni pokret zapadne kolone i potisnuo je nazad. Zbog kočenja pokreta zapadne kolone morale su se srednja i istočna kolona povlačiti nazad, da ne bi bile odsječene, a naročito srednja kolona koja je bila doprla do Udrigova, t.j iznad komunikacije Koraj — Čelić.

Poslije izvedenih operacija vojvođanske jedinice postavljene su na sektoru između rijeke Spreče i Krivaje, sa zadatkom akcija na ovim prugama, kao i vojno-političkog djelovanja na sektoru Ozrena, dok je XVII Majevička brigada privremeno ostala na Papraći.

Izvršavajući naređenje ovog Štaba vojvođanske jedinice poslije kraćeg odmora 20 juna t.g. vrše napad na željezničku prugu Zavidovići — Olovo i to na otsjeku selo Hrge — Stijepin Han. Napad planski i energično izveden, bez sopstvenih gubi-

taka. Cilj ove akcije bio je prekinuti i onesposobiti željezničku prugu Zavidovići — Olovo kako u vojničkom, tako i u ekonomskom pogledu.[17]

Prilikom napada razbijen je njemačko-policijski bataljon »Kroacija«. Poginulo 60 Nijemaca, zarobljeno 18. Zaplijenjeno: 12 teških mitraljeza, 2 protivavionska mitraljeza, 4 puškomitraljeza, 3 laka mitraljeza, 50.000 metaka za pušku, 250 mina za bacač i 400 pari odijela i druge spreme. Uništeno: željeznička pruga od sela Hrge do Stijepin Hana, svi mostovi na ovoj deonici pruge, sve naslage drveta, sve njemačke barake za stanovanje. Uporedo sa akcijom XVI divizije na sektoru Krivaje jedinice XXXVI divizije razbile su četnike i zeleni kadar na sektoru Orahovica — Gornja Brijesnica. Poslije izvedenih ovih akcija vojvođanske jedinice orijentisane su prema sektoru Ozrena i na prostoru Ozren Kam — Brezici — Omerove Vode uspješno razbijaju četničke grupe, koje bez organizovanog otpora napuštaju bojište i bježe prema uglu gdje se sastaju rijeke Bosna i Spreča.[18]

XXVII NOU divizija dobila je zadatak od Štaba ovog Korpusa, da jedna njena brigada (XX), ojačana sa XVII Majevičkom brigadom, izvrši napad na Srebrenicu, protjera ustaše i razbije tamošnju miliciju. Napad je izvršen 19 juna bez uspjeha.[19] Napad nije pripremljen, nedostajali su podaci o neprijatelju, njegovoj snazi i rasporedu. Napad nije blagovremeno izveden sa obe brigade, već pojedinačno, tako da se neprijatelj pojedinačno i obračunavao sa našim jedinicama. Neprijatelj koristeći neopreznost naših jedinica, brojno dosta jak i ojačan sa domaćom milicijom, poznavajući dobro teren, uspio je da našim jedinicama pripremi iznenađenje na nekoliko mjesta, a kao posljedica svega toga bio je gubitak komore i većeg broja automatskog oružja XX brigade XXVII divizije.

Poslije neuspjelog razbijanja ustaša i milicije na sektoru Srebrenica — Bratunac, ostavljena je XVII Majevička brigada prema Srebrenici i Bratuncu, kao i da osmatra dolinu rijeke Drine od Zvornika do Bratunca, u kom smislu je dodjeljen ovoj brigadi Mačvanski partizanski odred i Srebrenički partizanski odred, dok je XX brigada prebačena na sektor Sokolovići radi mobilizacije i uticaja na četničke grupe u vezi najnovijih političkih događaja, zatvarajući istovremeno pravac Sokolac — Vlasenica i da osmatra aktivnost pravca Sarajevo — Vešigrad.

U toku mjeseca juna jedinice XXVII divizije nanijele su neprijatelju slijedeće gubitke: 89 mrtvih i 60 ranjenih, zaplijenjeno: jedan teški mitraljez, 16 pušaka, 2 sanduka bombi za

---

[17] i [18] Vidi knj. 26, dok. br. 143, 144, 147, 148, 149 i 150.

[19] Vidi dok. br. 17.

bacač, 2 sanduka puščane municije, izvjesnu količinu hrane i ostale ratne spreme. Sopstveni gubitci: 16 poginulih, 10 ranjenih i 16 nestalih.

U toku mjeseca juna aktivnost naših jedinica ispoljila se na sektoru Majevice, zatim na komunikaciji Tuzla — Doboj, Tuzla — Zvornik i Zavidovići — Olovo. Izostajanje aktivnosti na pravac Sarajevo — Višegrad je posljedica neimanja snaga.

Svi štabovi operativnih jedinica ulažu dovoljno truda da uzdignu niži oficirski kadar u vođenju jedinica. U ovom smislu održavaju se vojni kursevi i daju potrebna upustva za rukovodioce i vojnike. Niži vojni kursevi održani su kod štabova XVI, XVII i XXVII divizije. Tokom mjeseca juna počeo je novi kurs za niže vojne rukovodioce u XXVII diviziji. Pored vojnog kursa kod štaba iste divizije izvodi se sada intendantski kurs za niže intendantske rukovodioce. Kod štaba XXXVIII divizije organizovan je i sada se završava kurs na novom engleskom bacaču, na kome učestvuje 25 slušalaca. Kurs je dao vrlo dobre rezultate, na kome su svi borci naučili kako tehničku, tako i taktičku upotrebu i primjenu bacača. Kod ovog štaba u toku je drugi radio-telegrafski kurs, koji pohađa 9 slušalaca. Rad se izvodi po planu i do sada je dao vrlo dobre rezultate, što se opravdava prvenstveno voljom i trudom samih slušalaca, a zatim i trudom drugova koji izvode kurs. Tokom mjeseca juna pri štabu ovog Korpusa održan je jedan kurs po ob. grani za više rukovodioce. Na kursu je bilo 11 drugova, koji su poslije završenog kursa polagali ispit i postigli vidne rezultate. Sa ovog kursa svi učesnici otišli su sa mnogim raščišćenim pojmovima iz obavještajne službe, te se je nadati da će ob. služba kako u jedinicama, tako i na terenu od sada davati mnogo bolje rezultate, nego ih je do sada davala. Ovaj kurs vodio je major drug Mažar Drago, šef II otsjeka pri ovom Štabu, i pokazao umješnost i metodičnost u toku kursa.

Prilog: zapovjest str. pov. br. 44/44.[20]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba, general-major: **Vukotić**	Komandant, general-lajtnant,

BR. 40

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 11. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA KRČINOM BRDU[1]

»S A V A«
dana 11. VII. 1944

Operativni izveštaj o borbi na Krčinom Brdu

»AVALI«

Naša brigada prebacila se preko Drine dana 5. VII. 1944 i krenula u pravcu Čeotina, na prostoriju Zubovići — Podluka — Kruščica, gdje se trebala smestiti. Na putu dobito je naređenje od »Avale« u kojem je promenjen pravac »Save« i smeštaj. Prema tome »Sava« se trebala smestiti na sektor Han Sohe, a sa tri bataljona da se odmah krene na položaj Krčino Brdo — Kapak — Goli Vrh i Obradovići.[2]

Zadatak »Save« na tom sektoru bilo je osiguranje od Drine prelaza neprijatelja preko iste.

Prilikom izbijanja bataljona na gore navedene položaje, uhvaćena je veza sa snagama II. Krajiške brigade koja je držala isti položaj. Na položaj Krčino Brdo bio je već izbio neprijatelj i sa istim je vodila borbu II. Krajiška brigada. Na ostalim sektorima neprijatelj se nije nalazio. U 18 sati izvršena je smena sa II. K. B.[3] Bataljon koji je preuzeo položaj prema neprijatelju na Krčinom Brdu, koji se zadržao preko noći, nije dolazio do borbe, jedino što je bilo manje pripucavanje sa naše strane.

5.[4] VII. 1944 ujutro dobito je naređenje od »Avale« da se neprijatelj sa Krčina Brda protjera u toku dana. U tu svrhu da će stići i tri bataljona »Bosne«, koji su u isto vreme stizali.[5] Pripreme za napad počele su u 8 sati ujutro a napad je otpočeo tačno u 12 sati pre podne.

Jačina neprijatelja je bila oko 200 vojnika. Sastav neprijatelja su [pripadnici jedinica] S. S.[6] Naoružanje neprijatelja je 6 šaraca, 2 teška bacača, više tromblona.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—3/2, k. 727.

[2] Vidi dok. br. 13 i 23.

[3] Više o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 62.

[4] Omaška. Treba: 6.

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu bataljona 3. proleterske (krajiške) brigade vidi dok. br. 27.

[6] Vidi dok. br. 12, 161, i 180.

Neprijatelj je bio utvrđen u rovovima. Moral neprijatelja bio je dosta dobar. Namjere neprijatelja na tom položaju nisu se mogle dobro ocjeniti, ali vjerovatno da mu je to bio neki mostobran za prebacivanje ostalih snaga na ovaj sektor, koje bi vjerovatno poduzimale neke operacije na ovom sektoru.

U napadu je učestvovao 31, 33 bataljon i jedan bataljon »Bosne«. Borba je počela tačno u 12 sati a trajala je do 19 časova.

Raspored naših snaga za sam napad bio je sledeći: »Bosna« sa jednim bataljonom udarala je neprijatelja sa boka sa lijeve strane od sela Cvilin. Naš 31 bataljon udarao je neprijatelja sa čela niz kosu Krčino Brdo pravo stazom ka koti 653 gdje se nalazio neprijatelj. 33 bataljon sa dve čete udarao je neprijatelja sa desnog boka, jedna četa odmah ispod same kote šumom, dok se jedna bacila ka Drini poviše sela Gujačice. Prilikom prvog sukoba sa neprijateljem otvorena je vatra na četu 31 bataljona koja je nastupala grebenom ka koti sa čela. Ista četa otvorila je jaku vatru na neprijatelja, na koju je dobila žestok odgovor. Četa je bila do neprijatelja na razmaku od 10 metara. Za to vrijeme bokovi nisu pravili pritisak, jedino četa 33 bataljona sa jednim vodom približila se i otvorila vatru na neprijatelja i dobila odgovor sa jakom vatrom od 3 šarca. Pošto je bio teren slab za nastupanje desnog krila napred, četa se zaustavila, dočim lijevi bok nije pravio pritisak, dočim se čulo sa te strane manje pripucavanje. Četa koja je nastupala grebenom imala je 5 ranjenih, i odmah je izdato naređenje da četa ne nastupa napred dok ne pristignu bokovi jer njoj preti opasnost da će imati više žrtava. U 18 sati ubačena je jedna četa 31 bataljona na desni bok i u to vrijeme napravljen je jaki pritisak sa bokova, u isto vrijeme otvorena je sa naše strane jaka vatra iz bacača po položaju neprijatelja i neprijatelj imajući dosta gubitaka od pešadije a više od bacača stao se povlačiti. Jedinice počele su snažno sa bokova frontalno sa njima nastupati i tjerati ga u pravcu Drine otvarajući za istim jaku vatru. Neprijatelj se u panici povlačio, počeo se prebacivati preko Drine, dok smo ga tukli stalno na prelazu. Dve čete 33 bataljona primakle su se na ostojanje 800 metara do Drine i sa 6 automatskih oružja tukle prelaze odnosno čamce u kojima se neprijatelj prebacivao.

Jedno vrijeme sprečeno je prebacivanje neprijatelju preko Drine, već se zadržao oko obale Drine dok su ga štitili sa one strane, tako da se naše jedinice nisu mogle spuštati niže jer je čistina. Neprijatelj se prebacivao pod vatrom i tom prilikom imao je velike gubitke. Neprijatelj je nastojao da prebaci sve mrtve ali mu nije uspelo, već ih je ostavio po polju i položaju.

Sadejstvo jedinica u prvom napadu nije došlo do izražaja, ali u zadnjem napadu bilo je dobro. Borci kao i rukovodioci u toj borbi dobro su se držali. Sve jedinice koje su napadale podjednako su se držale. Kašnje ćemo dostaviti poseban izveštaj poimenično od drugova koji su se naročito istakli i koje treba pohvaliti.

Naši gubitci: 12 ranjenih i jedan mrtav.

Neprijateljski gubitci: oko 100 mrtvih i više ranjenih.

Oružja u toj borbi nije ništa izgubljeno. Zapljenjeno je nešto pušaka i ostalog materijala.

Utrošeno municije: 2000 engleske, Mauzer 2.100 kom., 25 lakih mina i 10 teških.

Kritički osvrt:

U borbi je uočeno slabo sadejstvo jedinica. Ali, uzimajući u obzir teren gdje se vodila borba i kuda su nastupale naše jedinice, nije se moglo dovoljno ispoljiti sadejstvo, pošto je teren bio tako neprohodan da ispred sebe ne vidi se dva metra, i prema tome nisu jedinice mogle na vrijeme stići i nisu mogle nastupati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Denic Ivan **Marko Rapo**

Krčino Brdo

BR. 41

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRATEĆEG BATALJONA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 11. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA MOSTU KOD FOČE[1]

X BATALJON
11-VII-44

Izveštaj o borbi
vođenoj na sektoru Foče
10 jula 1944 god

»AVALI«

U 4 časa počela se spuštati jedna neprijateljska kolona od s. G. Brdo prema stanici i okolnim kućama, kao i obično, jačine nešto više od 100. Po podacima koje smo dobili kasnije kolona se sastojala od Nemaca i legionara.[2] Cilj im je bio most na Drini i prodiranje u sam grad. Namera neprijatelja je bila da jakom topovskom vatrom, kombinovanom sa bacačkom, koncentrisanom na uski sektor odbrane oko mosta — primora naše snage na otstupanje a oni zatim da izvrše juriš.

Odbranu mosta sačinjavali su: 3. četa našeg bataljona za neposrednu odbranu mosta, na levom krilu 4. četa a na desnom — na Ilovinom brdu 1 vod 2. čete za posrednu odbranu mosta, sa zadatkom da tuče stanicu i prilaze.

U borbi su učestvovali delimično 3. četa i vod 2. čete.

Uporedo sa spuštanjem kolone otpočela je brza paljba jednog topa koji je tukao od Ustikoline (nešto malo izvučenog prema Foči) i jednog bacača sa pravca s. G. Brdo. Bacačke bombe i granate padale su naizmenično, neposredno pored bunkera oko mosta — i u manjoj meri po položajima 2. čete. Kolona se za to vreme veoma oprezno prebacivala, skoro po svim pravilima pešadiskog egzercira, preko ceste. Jedan deo se uspeo prebaciti i stigao je do stanice, odakle se prebacio šumom do blizu samog mosta. Oko 5.40 čas. topovska vatra je prestala i jedna grupa od 10 Nemaca pokušala se trkom prebaciti preko mosta, verovatno misleći da su naše snage privremeno otstupile. Dočekan i vatrom mitraljezaca koji se za celo vreme nisu javljali, dvojica su sa mosta ranjeni skočili u reku, ali zakačeni za žice, ponovo gađani — upali su u vodu. Druga dvojica ubi-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 33/5, k. 712 A.
[2] Vidi dok. br. 12 i 154—157.

jena su u blizini mosta; petorica su ranjeni iznad puta kod samog mosta i izvukli su ih tek u mrak. Ostali su se povukli i tukli su toliko da obezbede izvlačenje mrtvih i ranjenih. Jedan drug ranjen je kod stanice. Ovi podaci su provereni.

Oko 8 čas. neprijatelj se počeo povlačiti prema s. G. Brdo. Začelje kolone dugo se videlo da iščekuje zaostale.

Naše čete nisu imale nikakvih gubitaka iako je veći broj boraca zatrpavan zemljom izbačenom od granata.

U borbi je naročito karakterističan momenat kada Nemci jurišaju na most iako su videli na mostu (morali su videti) tri ježa ispletena od žice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,
kapetan
Drag. Božović

KOMANDANT,
kapetan
Mil. Janković

BR. 42

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 12. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RADU I STANJU KORPUSNE VOJNE OBLASTI[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: sl. 44.
12. VII. 44.

Dostavlja izvještaj od
18 IV. 1944 do danas.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Od Vašeg naređenja za formiranje vojne korpusne oblasti,[2] rad iste se sveo uglavnom na komandu Birčanskog područja, gdje je jedina slobodna teritorija u Istočnoj Bosni.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 35/3, k. 408.

[2] To naređenje je izdato 23. februara 1944 (Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 15).

Neprijateljskom ofanzivom, koja je odpočela u sjevernom dijelu Istočne Bosne,[3] onemogućen je rad komande Majevičkog područja i Trebavsko-posavskog područja.[4] Te dve komande ni do danas nisu u mogućnosti obnoviti svoj rad, jer se na tim područjima još uvijek nalazi neprijatelj. Naše jedinice su probale da se protjera neprijatelj sa Majevice, ali bez uspjeha. Na Majevici se nalazi 13 SS njemačka divizija, koja kontroliše i teren Posavine.[5]

Kadar komande područja Majevice sav se je povukao u Birač, tako da je uglavnom sačuvan, izuzev političkog komesara područja druga Mirka Filipovića,[6] koji je uhvaćen od strane četnika prilikom prvog našeg pokušaja da se neprijatelj zbaci sa Majevice. Predali su ga Nijemcima u Tuzlu i nemamo podataka da li je ubijen ili je sproveden za logor. Tom prilikom se je odvojio i zamjenik komandanta područja drug Vojin Bobar i prema neprovjerenim podacima nalazi se u Bosutskim šumama sa drugovima partijskim rukovodiocima sa terena Majevice.[7] Komande mjesta Majevičkog područja raspoređene su po Birčanskom području, a partizanske straže u XVII Majevičkoj brigadi.

Komanda Trebavsko-posavskog područja povukla se sa drugom Brankom Jovovićem pri Hrvatskoj brigadi,[8] koja se nalazi kod XI divizije. Komanda Birčanskog područja za vrijeme sedme ofanzive nalazila se sa operativnim jedinicama, i čim se ukazala mogućnost za obnovu rada otpočela je da funkcioniše. Politički komesar ove komande drug Ljubo Vušović uslijed bolesti smjenjen je sa te dužnosti i poslat u Italiju. Na njegovo mjesto postavljen je drug Radovan Vojvodić. Danas komanda područja ima tri komande mjesta koje mogu nesmetano da vrše svoje dužnosti. Pri ovoj komandi postoji pet radionica: opančarska, šnajderska, mehanička i radionica za pravljenje samara. Rad ovih radionica mogao bi zadovoljiti potrebe, ali se oskudijeva u materijalu. Težište rada ove komande jeste snabdijevanje bolnice sa ishranom i transport ranjenika do na aerodrom, kao i smještaj materijala koji dolazi od saveznika. Ova komanda je sposobna da riješi probleme koji se pred nju postavljaju. Dve komande mjesta ovoga područja nisu u mogućnosti da rade,

---

[3] Riječ je o dejstvima 13. SS divizije »Handžar« i ustaško-domobranskih snaga koja su počela sredinom marta 1944. Opširnije o tome vidi knj. 23, dok. br. 50, 63, 81, 96, 97, 114 i 166.

[4] O Trebavsko-posavskom području vidi knj. 23, dok. br. 77.

[5] Vidi dok. br. 143 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 122.

[6] Narodni heroj. Nijemci su ga strijeljali avgusta 1944. kod s. Drenovca u Slavoniji.

[7] Vidi dok. br. 53.

[8] Riječ je o 18. hrvatskoj brigadi (vidi knj. 23, dok. br. 34).

jer se na njihovim terenima nalazi neprijatelj, i to bratunačka i srebrenička.

Vojno-pozadinske vlasti na Romaniji i južnom dijelu Istočne Bosne bile su u začetku i postojale su komande mjesta na Sokocu, Rogatici, Goraždu i Miljevini, koje su funkcionisale do šeste ofanzive. Poslije šeste ofanzive naše snage nisu se nalazile duže vremena na tom terenu, da bi se mogle obnoviti vojno-pozadinske vlasti. Kadar ovih komandi mjesta uglavnom se nalazi kod XXVII divizije. Operativne jedinice, kao napr. XVII divizija, koja se duže vremena nalazila na teritoriji Čajniča, uspostavila je komandu mjesta i po napuštanju teritorije od strane divizije komanda mjesta priključuje se diviziji. Na teritoriji Zvijezde i zeničkog kraja nemamo nikakva uticaja, radi otsutnosti naših jedinica koje se nisu zadržavale na tom terenu, izuzev XVII divizije koja je stacionirala oko 15 dana prije šeste ofanzive. Teritorija Ozrena često se puta kontroliše od naših snaga, ali nikada se nije mogla uspostaviti pozadinska vlast, radi četničkih bandi koje ometaju svaki rad u pozadini. Naše jedinice koje se nalaze na Ozrenu zadržavaju se vrlo kratko vrijeme na tom terenu.

Za vrijeme sedme ofanzive u Istočnoj Bosni vršena su nečuvena zvjerstva i ta ofanziva može se nazvati najkrvavija ofanziva u Istočnoj Bosni. Najbrutalnije zločine vršila je 13 SS divizija[9] i ustaše ustaškog potpukovnika Sudara. U toj ofanzivi pobijeno je i zaklano ukupno oko 1.000 ljudi, žena i djece. 13 SS divizija takođe je pravila zločine i u muslimanskim selima i to u selu Vražićima na Majevici, gdje su pozvali na zbor ljude i pobili ih. Ubijeno je 20 najuglednijih ljudi iz mitraljeza u tom selu. U selu Zabrdu na Majevici pobijeno je oko 100 žena, djece i staraca. U selu Trnovi oko 70 žena, djece i staraca, u selu Jasenu kod Vlasenice pobijeno je 21 žena, djece i staraca. U selu Žeravici pobijeno je i poklano 20, u selu Čanićima 31, u selu Podborogovu 37, u selu Osmacima 52, u selu Pobedarju kod Šekovića 30. U selu Tepenu, Žiocima, Kneževićima i Lazićima ubijeno je i poklano oko 60. U ovim selima nabijali su novorođenčad na bajonete. U selu Doli (Birač) okupili su žene, djecu i starce, dali im hljeba i govorili im da su oni engleska vojska, i kada se pokupilo njih 41, sve su ih pobili i poklali, a zatim zapalili u jednoj kući.

U Birču su potpuno spalili sela Petroviće, Vlačiće, Mrkajiće, Saviće, Zekiće, Tepen, Gajeve, Vrela, Gačiće, Supčane, Pobedarje, Doli, Jasen, Šupljaka i Žeravica. U Birču je neprijatelj

---

[9] U referatu o djelatnosti pripadnika te divizije koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina navode se imena žrtava i nazivi mesta u kojima su vršena zlodjela (Arhiv VII, reg. br. 25/4, k. 9).

opljačkao sve do čega je došao. Veći broj sela ostali su bez igdje ičega. Sela Čanići, Podborogovo, Sajtovići napola su spaljena. Pored svih zvjerstava ima i takvih primjera, gdje su naši drugovi u selu Jablanici na Majevici našli mladu ženu golu, metnuta drveta pod koljena i drveni kolac u materici.

Sva ova nečuvena zvjerstva počinila je 13 SS divizija. U zvjerstvima su se najviše istakli 28 regimenta sa brigadenfirerom Reitel-om. Komandant divizije je general Sauberzweig.[10]

Pre par dana pod rukovodstvom ustaškog potpukovnika Sudara ubijeno je i poklano u selu Kravicama (srebrenički srez) oko 100 žena, djece i staraca. Na Romaniji četnici vrše strahovit teror u otsutnosti naših jedinica. Od šeste ofanzive do danas pobili su što žena i ljudi 25.

U Istočnoj Bosni za vrijeme sjetve sve je bilo mobilisano i na oslobođenoj i na neoslobođenoj teritoriji, da se što više posije žita i ostalog. U tome je bilo uspjeha, tako da se u vlaseničkom i srebreničkom srezu posijalo 40% više nego prošle godine. U krajevima gdje nije bilo sjemena omogućili smo nabavku žita za padobrane i djelili sirotinji, a tako isto dobavljalo se žito iz srebreničkog sreza i davalo se onim krajevima koji su oskudjevali. Sjeme koje je došlo od saveznika stavljeno je na raspolaganje Inicijativnom oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Istočnu Bosnu,[11] koji je pravilno podjelio, tako da je sve sjemenje iskorišteno. Za sjetvu su nedostajali tegleća stoka i poljoprivredni alat. Mobilizacijom svih vojno-pozadinskih vlasti i radnih četa preko narodno-oslobodilačkih odbora, kao i pomoći operativnih jedinica uspjelo je da se sjetva izvrši na vrijeme. Od operativnih jedinica naročito se istakla XVII divizija u pomaganju vojno-pozadinskim vlastima na radu sjetve.

Žito je rodilo u svim krajevima bolje nego ikada. U pojedinim krajevima ima ga već i zrela. Da bi se žetva što uspješnije izvršila, potreban je nužno poljoprivredni alat, a naročito kose i srpovi. Sav alat sa kojim su seljaci raspolagali, jednim dijelom je istrošen, a drugim spaljen. Nedostatak ovogodišnje sjetve je u krompirima, jer nije bilo dovoljno sjemenja, pošto je bila glavna hrana naših jedinica.

U Istočnoj Bosni nije se zapazilo umiranje od gladi, izuzev par slučajeva u Vlasenici i Gornjem Zalukoviku, koji su odmah potpomognuti sa padobranima, pomoću kojih su nabavljali žito.

Ako se uspije pokupiti i žetva iz Semberije i Posavine, neće biti veliki problem ishrane za Istočnu Bosnu. Za sada se na tim terenima nalaze neprijateljske snage.

---

[10] Vidi knj. 25, dok. br. 34 i 99.

[11] Bliže o tom odboru vidi knj. 23, dok. br. 22.

Na Birčanskom području narodno-oslobodilački odbori, uz pomoć Inicijativnog oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora i našu, uspjeli su da riješe mnoge probleme. Pomoću radnih četa i ostalih antifašističkih organizacija uspjeće se izvršiti žetva na vrijeme. Preko narodno-oslobodilačkih odbora radne čete su pomagale transport ranjenika i pravljenje aerodroma. Narodno-oslobodilački odbori u zadnje vrijeme sprovode živu agitaciju za otvaranje škola za nepismene, tako da su već u pojedinim selima počele iste raditi i djeca pohađaju te škole.

Prema Vašim zadnjim direktivama izvršena je reorganizacija u komandi područja i komandi mjesta po otsjecima. Kadar sa kojim su popunjeni ti otsjeci dosta je slab i neiskusan, ali ćemo ga uspjeti pomoću kurseva osposobiti.

Formiranje korpusne oblasti nije još izvršeno u nedostatku kadrova i ne raspolažemo sa nikakvim detaljnijim upustvima, niti uredbama. Detaljnija upustva smo tražili par puta preko depeša, ali nismo ništa dobili. Za sada prikupljamo kadrove za otsjeke korpusne vojne oblasti i očekujemo Vaša detaljnija upustva, tako da bi mogli pripremiti taj kadar za što uspešniji rad korpusne vojne oblasti.

Molimo da nam pošaljete što pre detaljnija upustva o dužnostima i zadatcima svih otsjeka pri korpusnoj vojnoj oblasti. Pri oblasti postoji oblasni vojni sud za koji ne znamo ko sve ulazi u taj sud i kakva je njegova kompetencija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za korpusnu vojnu oblast
zamjenik komandanta
potpukovnik
V.[12] Ljujić

[12] Vojo

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 12. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA TOKOM JUNA U JUŽNOM DIJELU SREDNJE BOSNE[1]

Str. pov.: 34
12-VII-1944.[2]

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

juni

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Izvještaj o akcijama u mjesecu junu 1944. god. jedinica X divizije NOV Jugoslavije.

30. maja 1944. Jedinice IX brigade, u selu Vrbljani, napale su jednu neprijateljsku kolonu — komoru »PE« div.[3] Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjeno: 53 konja sa svom opremom, 10 pušaka, 1 tromblon, 8 pari odijela, 5 ranaca, 20 šat. krila, 10 pari cipela, 10.000 metaka. Zarobljena su tri njemačka vojnika. Naši bez gubitaka.

1. juna 1944. Jedinice VII brigade vodile su borbu sa nepr. jačine oko 150 vojnika »PE« div., koji je nadirao od Bugojna prema G. Vakufu i Prozoru. Neprijatelj je uspio da se probije u Prozor, uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena.[4] Naši bez gubitaka.

Istog dana jedinice VII brigade izvršile su pokret u pravcu Fojnice, gdje su na komunikaciji Kiseljak — Busovača uništile jedan neprijateljski kamion.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/3, k. 854.

[2] Riječi u zaglavlju: »Str. pov.: 34 12-VII-1944.« dopisane su mastilom, latinicom.

[3] Na tom prostoru je tada dejstvovao 13. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 192, knj. 26, dok. br. 123).

[4], [6] i [8] Vidi knj. 26, dok. br. 125, 126 i 127.

[5], [9] i [10] U izvještaju Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 11. juna 1944. o tome piše:

»1. lipnja 1944. u 1830 sati na cesti kod Klokote (9. km. j. i. od Busovače) partizani su napali na jedan njemački teretni samovoz, kojeg

Jedinice XVII brigade vodile su borbu sa neprijateljem jačine oko 250 vojnika, u s. Here. Neprijatelj je imao 1 mrtvoga i jednog ranjenog. Na našoj strani 1 ranjen. Istoga dana djelovi XVII brigade, na pruzi Sarajevo — Mostar, uništili su jednu lokomotivu i dva vagona.[6]

2. juna 1944. Jedinice XVII brigade napale su neprijatelja u jačini od 400 vojnika na Studenačkim vratima.[7] Neprijatelj je imao 3 mrtva, od kojih jedan oficir — lajtnant, i 10 ranjenih.[8] Naši bez gubitaka. Jedinice VII brigade izvršile su akciju na ž. pruzi Sarajevo — Zenica, kod Lašve. Dignut u vazduh jedan nepr. teretni voz sa jednom lokomotivom i 16 vagona. Ubijena su tri vojnika (ustaše). Plijena: 120 pari polovnih odijela (vojničkih), 2 puške, 1 pištolj. Naši bez gubitaka.[9]

3. juna 1944. Snage VII brigade, kod ž. stanice Bošnjaci, pruga Sarajevo — Mostar, digle su u vazduh jedan oklopni voz. Zbog nadmoćnosti neprijatelja, naše snage nijesu uspjele likvidirati ga. Neprijatelj je imao 20 mrtvih i 25 ranjenih. Kod nas 1 mrtav. Druge snage VII brigade vodile su borbu sa nepr. koji je nadirao od G. Vakufa u pravcu Prozora. Oštećen je jedan nepr. tenk i ranjena tri vojnika. Na našoj strani jedan mrtav. Nepr. je pripadao »PE« div.

4. juna 1944. Jedinice IX brigade napravile su zasjedu na komunikaciji Jajce — D. Vakuf. Na zasjedu je naišao jedan nepr. kamion, koji je uništen. Pobijeno je 10 a ranjeno 10 nepr. vojnika. Plijen: 2

---

su zapalili. Upravljač samovoza pobjegao. Tom zgodom partizani su oštetili brzojavno-brzoglasnu liniju.

2. lipnja 1944. u 0200 sata na željezničkoj pruzi Sarajevo — Brod, 3. km. i. od željezničke postaje Lašva, naišao je teretni vlak na postavljene mine. 8 vagona stare opreme po partizanima opljačkano i zapaljeno. Nestala 2 domobrana pratioca opreme. Upućen oklopni vlak radi izviđanja, na km. 55,6 naišao je na mine. Mine su eksplodirale i partizani su napali na oklopni vlak. Borba je trajala 30 časaka, kada su se partizani povukli. 2 kola oklopnog vlaka oštećena. Jedan partizanski komesar poginuo . . .

. . .

4. lipnja 1944. u 0600 sati na cesti između sela Draganovac i Vijenac (8 km. j. od Jajce) partizani su napali jednu njemačku preselicu od 3. samovoza. Gubitci: 4 njemačka vojnika poginula, 3 ranjena i 1 samovoz oštećen. Partizanski gubitci nepoznati«. (Arhiv VII, reg. br. 19/2—3, k. 149 e. O tome vidi i knj. 26, dok. br. 127.)

[7] Vjerovatno se odnosi na Studenu planinu.

puške, 7 bombi, 5 odijela, 1 pisaća mašina, 6 šat. krila. Naši bez gubitaka.[10]

5. juna 1944. Snage ove divizije nisu imale dodir sa neprijateljem.

6. juna 1944. Snage IX brigade napravile su zasjedu na komun. Jajce — D. Vakuf. U ovoj zasjedi ubijeno je 52 neprijateljska vojnika. Srušena su 4 kamiona.

Snage VII brigade napadale su nepr. uporište Rastovo. Napad nije uspio, zbog dobro branjenog uporišta. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i 20 ranjenih, dok na našoj strani 6 mrtvih i 2 ranjena. Plijena nije bilo.[11]

7. juna 1944. Snage VII brigade tukle su nepr. motorizovanu kolonu, koja je nadirala od Bugojna ka Prozoru.[12] Ubijeno je 8 a ranjeno 15 nepr. vojnika. Kod nas 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: jedan protivkolski top, jedan teški bacač, 1 karabin, 2 strojnice, 50 mina za bacač, 16 granata za top, 500 puščanih metaka, i dr. sitne opreme. Uništen je jedan kamion i jedan oštećen.

Jedinice XVII brigade u blizini Ostrošca postavile su nagaznu minu. Neprijatelj naišao na postavljenu minu. Tom prilikom poginulo je 11 ustaša.

8. juna 1944. Snage VII brigade napale su jednu nepr. kolonu, koja je išla od Bugojna ka G. Vakufu. Ubijeno je 2 a ranjeno 5 vojnika. Mi bez gubitaka. Dijelovi XVII brigade tukli jednu manju nepr. kolonu na putu Ostrožac — Gorani. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena. Kod nas jedan ranjen.

Jedna četa IX brigade napravila je dvije zasjede neprijatelju na komun. Jajce — D. Vakuf. Tom prilikom su oštećena tri kamiona, i ranjeno 25 nepr. vojnika. Zbog nepr. nadmoćnosti akcija nije uspjela u cijelosti.

9. juna 1944. Snage VII brigade tukle su jednu nepr. kolonu koja je nadirala od G. Vakufa u pravcu Pro-

---

[11] To mjesto su branile jedinice Brzog zdruga. Opširnije o njima vidi knj. 26, dok. br. 156.

[12], [13] i [15] Vidi knj. 26, dok. br. 133, 134, 135 i 136.

zora. Ubijeno je 10 a ranjeno 25 nepr. vojnika. Naši gubitci 3 ranjena.

10. juna 1944. Dijelovi VII brigade tukli su nepr. kolonu koja se kretala od G. Vakufa u pravcu Prozora.[13] Ubijeno je 3 a ranjeno 5 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.

XVII brigada tukla je nepr. iznad s. Grevići i Kućani. Kod nas jedan vojnik mrtav, dok nepr. gubitci nepoznati. Jedna četa iste brigade uhvatila je 5 željezničara kod ž. stanice Lisičići.[14]

11. juna 1944. Snage IX brigade napadale su oko 700 četnika u selima Gerzovo, Trnovo, Podgorija. U ovoj akciji ubijeno je 16 a ranjeno 8 četnika. Kod nas dva mrtva.

Snage VII brigade tukle su nepr. kolonu koja se kretala od Bugojna ka Prozoru.[15] Ubijeno je 3 a ranjeno 5 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.

12. juna 1944. Snage VII brigade napale su nepr. kolonu kod G. Vakufa. Nepr. je bio prisiljen da se povuče u grad uz gubitke od 5 ranjenih. Naši bez gubitaka.

13. juna 1944. Snage VII brigade napravile su nepr. zasjedu na komunikaciji Kiseljak — Busovača. Ranjena su tri nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.

14. juna 1944. Jedna četa XVII brigade porušila je most na r. Rami (Crna Ćuprija).

Snage IX brigade napravile su zasjedu nepr. na komun. Jajce — D. Vakuf. Naišla je jedna motorizovana kolona od 8 kamiona i jednog tenka. Tom prilikom oštećeno je 6 nepr. kamiona, dok je jedan spaljen. Ubijeno je 20 nepr. vojnika. Plijen: 2 šarca, 1 strojnica, 2 radio-stanice, 1 kbl. mašina, 12 šat. krila, 17 pari odijela, 10 pušaka, nešto municije. Naši bez gubitaka. Istoga dana snage IX brigade vodile su borbu sa nepr. u Blagaju. Nepr. je imao 12 mrtvih i 4 ranjena. Kod nas 1 ranjen.[16]

---

[14] i [15] Borba je vođena protiv jedinica 2. gorskog zdruga (vidi dok. br. 171).

[16] Vidi knj. 26, dok. br. 138 i 139.

15. juna 1944. Snage IX brigade dočekale su jednu nepr. kolonu jačine 1700 vojnika »PE« div. koja se kretala od Janja prema Blagaju. Ubijeno je 19 a ranjeno 20 nepr. vojnika, dok smo imali 2 mrtva i jednog ranjenog. Plijena nije bilo. Istoga dana IX brigada napala je nepr. kolonu koja se kretala od Janja ka Blagaju. Tom prilikom preoteta je opljačkana stoka, ubijena 2 nepr. vojnika, zaplijenjeno 20 ranaca, 700 puščanih metaka, 22 goveda. Kod nas nije bilo gubitaka.[17]

Dijelovi XVII brigade tukli su nepr. na Čelinskoj planini. Nepr. je imao 2 mrtva i 5 ranjenih. Naši bez gubitaka.[18]

16. juna 1944. Dijelovi VII brigade tukli jednu nepr. kolonu na Crnom Vrhu. Ubijen je jedan a ranjena tri neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Istoga dana VII brigada napala je nepr. koji je nadirao od Kiseljaka preko Fojnice. Ubijeno je 10 a ranjeno 18 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.[19]

Istoga dana dijelovi VII brigade tukli su jednu nepr. kolonu kod G. Vakufa. Ubijeno je 3 a ranjeno 10 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka. Zaplijenjen je jedan ranac sa sanitetskim mat.

17. juna 1944. Jedinice ove divizije nisu imale dodir sa neprijateljem.

18. juna 1944. Jedinice XVII brigade bile su napadnute na prostoriji Utori — Raotići od nepr. Ubijena su 4 nepr. vojnika, dok je 7 ranjeno. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.

19. juna 1944. Neprijatelj, jačine jedne bojne legionara, napao je na jedinice XVII brigade na prostoriji Kruščica. Tom prilikom je nepr. imao 9 mrtvih i 20 ranjenih. Na našoj strani 3 ranjena. Plijena nije bilo.[20]

Snage VII brigade tukle su nepr. kolonu koja se kretala od Kiseljaka prema Prokosu. Ubijeno je 15 a ranjeno 28 nepr. vojnika. Kod nas jedan

---

[17], [23] i [26] Borba je vođena protiv jedinica 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (knj. 26, dok. br. 123, 150, 151 i 152, kao i dok br. 148 u ovoj knjizi) .

[19] i [24] Vidi knj. 26, dok. br. 142.

[20] O dejstvima 17. krajiške brigade u junu vidi i izvještaj njenog štaba od 4. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/3, k. 854).

mrtav i jedan ranjen. Plijen: 1500 metaka. Isto tako dijelovi VII brigade napali su nepr. u Ždrimcima. Ubijen je jedan a ranjeno 5 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka.

20. juna 1944. Snage VII brigade napale su nepr. kod G. Vakufa. Ubijena su 2 a ranjena 3 nepr. vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage IX brigade u Blagaju vodile su borbu sa nepr. motorizovanom kolonom koja je nadirala od Kupresa ka Blagaju. Ubijeno je i ranjeno 10 nepr. vojnika. Na našoj strani 1 ranjen.

Janjski NOP odred u s. Ljoljići kod Jezera napao je jednu nepr. kolonu. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i ranjenih, dok na našoj strani 1 mrtav. Zaplijenjena je jedna strojnica.

Kupreški NOP odred napao je jednu nepr. kolonu u Blagaju. Ubijeno je i ranjeno 15 nepr. vojnika. Spaljen je jedan kamion. Naši bez gubitaka. Neprijatelj je toga dana spalio oko 100 kuća u s. Blagaj.

21. juna 1944. Jedinice ove divizije nisu imale dodir sa neprijateljem.

22. juna 1944. Jedinice VII brigade napadale su nepr. u Fojnici. Ranjena su 3 nepr. vojnika. Kod nas nije bilo gubitaka. Plijena nije bilo.

23. juna 1944. Jedinice Kupreškog NOP odreda vodile su borbu sa nepr. u Blagaju. Borba je trajala 7 časova, u kojoj je nepr. imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Kod nas 1 mrtav i 3 ranjena.

Jedinice IX brigade bile su napadnute od oko 200 vojnika Brandenburške div. u s. Kruščici, potpomognuta sa artiljerijom.[21] U borbi koja je trajala 8 časova nepr. je imao 5 mrtvih i 5 ranjenih. Radi neuspjelog napada istoga dana nepr. je ponova sa jačom motorizacijom prodro u s. Blagaj gdje je zapalio oko 500 kuća. Ovde je nepr. imao 20 mrtvih i ranjenih vojnika, dok kod nas nije bilo gubitaka.

24. juna 1944. Jedinice Visočko-fojničkog odreda sukobile su se sa nepr. u s. Ragale i Panje. U ovoj akciji nepr. je imao 3 mrtva i više ranjenih, dok je na

[21] O dijelovima te divizije vidi knj. 25, dok. br. 184, kao i dok. br. 158 u ovoj knjizi.

našoj strani 2 ranjena i jedan zarobljen. Izgubljen je jedan puškomitraljez.

Jedinice VII brigade tukle su nepr. u selima oko Fojnice. Ubijeno je 5 a ranjeno 12 nepr. vojnika. Kod nas 4 ranjena.[22]

25. juna 1944. Snage VII brigade kod Sarajevskih vrata i s. Panje tukle su nepr., kojom prilikom je ubijeno 6 a ranjeno 12 nepr. vojnika. Kod nas jedan mrtav. Plijen: 1 strojnica, 1 puška, 600 metaka.

26. juna 1944. Snage VII brigade tukle su nepr. koji je nadirao od Rastova prema Sarajevskim vratima. Ovde su vođene teške borbe nastojeći da se probiju iz nepr. obruča. Nepr. gubitci nisu nam poznati, dok na našoj strani 3 mrtva i 3 ranjena.[23]

27. juna 1944. Dvije čete IX brigade napravile su zasjedu na komunikaciji Jajce — D. Vakuf. Na zasjedu je naišla jedna kolona od dva kamiona, 1 tenkom i 1 bornim kolima. Kolona je napadnuta i ubijeno je 10 a ranjeno 5 nepr. vojnika, dok je 1 njemački vojnik zarobljen. Plijen: 1 šarac, 1 strojnica, 2 puške, 3 pištolja. Kod nas bez gubitaka.[24]

Dijelovi VII brigade imali su sukob sa nepr. na Zečijoj Glavi. U ovoj borbi nepr. gubitci nam nisu poznati, dok je na našoj strani: 1 mrtav, 1 ranjen i jedan nestao i to zamjenik komandanta brigade kapetan drug Milan Ćup.[25]

Snage XVII brigade napale su jednu nepr. kolonu u jačini oko 400 vojnika u s. Crni Vrh, Plavuzi, Blazine. Ovde je neprij. imao 6 mrtvih i 19 ranjenih. Kod nas jedan mrtav. Plijena nije bilo.[26]

28. juna 1944. Jedinice XVII brigade napale su nepr. na Crnom Vrhu. U borbi koja je trajala 5 časova ubijeno je 2 i ranjeno 6 nepr. vojnika. Kod nas tri ranjena. Plijen: dva konja sa municijom i sanit. materijalom. Istoga dana oko 12 časova jedna nepr. kolona koja je došla od Kreševa napala je neboračke dijelove XVII brigade u Dubokom

---

[22] Opširnije o dejstvima 7. NOU brigade u junu vidi izvještaj njenog štaba od 2. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 26/3, k. 854).

[25] Narodni heroj. O tome vidi dok. br. 73.

Potoku. Tom prilikom lakše su ranjena dva druga. Izgubljeno je 4 pokvarena puškomitraljeza, 8 ispravnih i 9 neispravnih pušaka, 1 teški bacač, 16 konja i 5 komada goveda.
Snage VII brigade napale su neprijatelja koji je bio na Crnom Vrhu. Ranjeno je 7 nepr. vojnika. Kod nas bez gubitaka.

29. juna 1944. Snage VII brigade tukle su neprijatelja koji je nadirao od Zeca u pravcu Slavkovića, od Požetve preko Pogorelice i od Slavkovića prema Bradini i Ivan Sedlu. Ubijeno je 15 a ranjeno 25 nepr. vojnika. Kod nas 3 ranjena i jedan zarobljen.
Plijena nije bilo.

30. juna 1944. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE U TOKU MJESECA JUNA IMALE SU:

1. — **Gubitci:** a) neprijateljski: 319 ubijeno,
425 ranjeno i
6 zarobljeno

740[27] svega izbačeno iz stroja

b) vlastiti: 29 mrtvih,
43 ranjena,
13 zarobljenih i nestalih

85 svega izbačeno iz stroja.

2. — **Plijen:** a) oružje: 26 pušaka, 3 tromblonske puške, 1 protivtenk. top, 5 strojnica, 5 pištolja, 3 šarca, 1 teški bacač

b) municije: 8200 metaka za pušku, 2 bombe, 50 mina za bacač i 16 granata za protivtenkovski top

c) opreme: 146 polovnih vojničkih odijela, 12 pari cipela, 32 šatorska krila

d) ostalog: 100 kg. duvana, 53 konja sa opremom, 22 goveda, 5 ranaca, 1 pisaća mašina, 2 radio-stanice, 1 kabl mašina.

3. — **Uništeno:** Jedan transportni voz, 3 lokomotive, 24 vagona, jedan oklopni voz, 3 kamiona, porušeno 1 km. želj. pruge i porušen jedan most.

[27] Zbir pogrešan. Treba: 750.

Oštećen jedan tenk i 15 kamiona.

4. — **Raspored jedinica:** Štab divizije nalazi se u s. Crni Vrh.

VII brigada sa svojim jedinicama nalazi se u Požetvi i Pogorelici, sa zadatkom izvođenja ekonomskih akcija i odmaranja.

Štab IX brigade sa bolnicom i intendanturom nalazi se u Melićima — Vitovlje. II bataljon se nalazi u Janju u zaštiti bolnice, I bataljon u Brvancima i zatvara pravac od Karaule, III bataljon nalazi u Brdima kao brigadna rezerva, i IV bataljon nalazi se u s. Bukoviku, zatvarajući pravac od Jajca.

Štab XVII brigade nalazi se u s. Bare, I bataljon na prostoriji Bukovlja, sa zadatkom kontrolisanja pravca koji izvodi od Konjica i Ostrošca, II bataljon na prostoriji Solakova Kula, odakle vrši prikupljanje ranjenika, i III bataljon se nalazi na prostoriji Šćipe.

Odredi se nalaze na svojim sektorima.

5. — **Zaključci:** U toku mjeseca juna neprijatelj je preduzeo ofanzivne operacije protiv jedinica ove divizije, kao i I divizije, s ciljem njihovog opkoljavanja i uništavanja. U borbi je neprijatelj angažovao pored snaga »Princ Eugen« divizije, Brandenburške divizije, garnizonske snage iz doline Neretve, zatim izvjesne dijelove iz garnizona Sarajevo, Visoko, Kiseljak, Busovača, Travnik, Donji Vakuf, Bugojno — u svemu oko 40.000 neprijateljskih vojnika. Iako su jedinice ove divizije ušle u ovu ofanzivu pod veoma teškim uslovima (slaba odjeća, obuća, ishrana, pomanjkanje teškog i automatskog oruđa) ipak su nanijele ozbiljne gubitke neprijatelju, izvodile uspješne akcije. Postignuti uspjesi u nekoliko navrata nisu pravilno ni do kraja iskorištavani. Razbijeni neprijatelj, zbog slabe snalažljivosti nižeg rukovodstva u toku borbe, uspjevao je da se pribere i da izbjegne poraz (IX brigada). Pored toga borbe koje su vođene na visokom planinskom masivu Vranice (VII brigada), gdje su se morale primiti i frontalne borbe na većem prostranstvu uz sadejstvo drugih jedinica, pokazuju da se naš komandni kadar u takvim operacijama teško snalazi, što dolazi i zbog slabe i nepotpune izviđačke službe, primitivnih sred-

stava za vezu koje otežavaju komandovanje. Osjetilo se povremeno gubljenje kontakta sa neprijateljem od strane naših izviđačkih odeljenja, što je otežavalo manevrisanje i nanošenje ozbiljnijih i pravovremenih udara neprijatelju. Da je došlo do osjetnih gubitaka u rukovodstvu (VII brigada 7 rukovodioca) dolazi otuda što naš komandni kadar ne procenjuje momenat kada treba da se lično založi. Podvlačimo da su postignuti uspjesi rezultat partizanskog načina ratovanja, kojega je primjenjivala naročito IX brigada i koja je imala i najmanje gubitke u toku ove ofanzive.

Obzirom da je naš sektor, odnosno sektor na koji je neprijatelj vršio ofanzivu, opasan komunikacijama, neprijatelj je bio u mogućnosti da brzo motorizacijom prebacuje svoje snage sa jednog kraja na drugi i da tako smanji rastojanje od polaznih do bitačnih prostorija (Rastovo — Vranica, Kreševo — Bitovnja, Fojnica — Vranica, itd. itd.) a velika ispresijecanost terena otežavala je manevrisanje našim jedinicama. Ipak je zapažena zamorenost i slab moral neprijateljskih vojnika, koji su u toku ranijih bitaka na sektoru Mrkonjić — Drvar[28] kao i u toku operacija na našem sektoru pretrpjeli teške gubitke. Po našem mišljenju neprijateljski uspjesi (ovladivanje sektorom, određivanje pravaca kretanja našim jedinicama) temelje se uglavnom na brzoj i neprekidnoj vezi s kojom je neprijatelj raspolagao kao i velikoj brojnoj nadmoćnosti i dobro organizovanoj ob. službi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik, Komandant — p.pukovnik

(M. P.)

Načelnik — major,

---

[28] Odnosi se na drvarsku operaciju. Od Mrkonjić-Grada prema Drvaru tada je nastupala 7. SS divizija »Princ Eugen« (bez 14. puka). Vidi knj. 25, dok. br. 184.

BR. 44

NAREDBA ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 12. JULA 1944. ZA FORMIRANJE OMLADINSKOG BATALJONA[1]

Kop.-

NAREDBA BR. 627
ŠTABA XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
Od 12 jula 1944 godine

I.

Prema ukazanoj potrebi, a u vezi priprema za formiranje **Omladinske brigade**[2] i vršenja intenzivne mobilizacije omladine za tu brigadu

formira se:

Omladinski bataljon.

II.

Omladinski bataljon biće pod komandom Štaba XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade, koji će se starati o njegovom izdržavanju i uzdizanju.

III.

Bataljon će se formirati od mobilisane omladine iz čitave Hercegovine, a koja je formirana u privremene omladinske jedinice po pojedinim srezovima, a koje se nalaze u sastavu naših brigada privremeno.

Omladinska jedinica XII Hercegovačke N.O.U. Brigade odmah će se kompletna uputiti pravcem Divin — Dabar, gdje će se javiti Štabu XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade.

Omladinska jedinica pri X Hercegovačkoj N.O.U. Brigadi će se pod rukovodstvom jednog sigurnog druga takođe uputiti u Štab XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade, koji će ih po spisku predati Štabu Brigade. To isto će učiniti i XI Hercegovačka N.O.U. Brigada, ako je od pozadinskih radnika dobila novomobilisanih omladinaca.

Štab Južnohercegovačkog partizanskog odreda stupiće u vezu sa novoformiranom omladinskom jedinicom iz sreza Lju-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/1—10, k. 1143 A.

[2] Štab 29. NOU divizije je 4. septembra 1944. izdao naredbu za formiranje 14. omladinske NO brigada. U njen sastav je tada ušao i Omladinski bataljon, kao 1. bataljon (Arhiv VII, reg. br. 9/10, k. 1143 A).

binje i sa sigurnim rukovodiocem po spisku predati Štabu XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade.

O ovome formiranju i njegovoj tehničkoj strani i organizacionom načinu izvjestiće nas Štab XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade čim se sve to završi.[3] Tu, naravno, dolazi u obzir formiranje: intendanture, komora, kuhinja itd.

IV.

Za komandanta **Omladinskog bataljona** postavlja se poručnik drug *Maksim Kujundžić*,[4] dosadašnji zamjenik komandanta 4. bataljona XII Hercegovačke N.O.U. Brigade.

V.

Štab X Hercegovačke N.O.U. Brigade odrediće sposobnog komesara za političkog komesara ovog bataljona, a u vezi akta broj 1 Povjereništva personalnog otsjeka ove divizije o čemu će povjerenik personalnog otsjeka toga Štaba podnijeti izvještaj i predlog za naredbu o postavljanju toga komesara.

VI.

Povjerenik personalnog otsjeka XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade stupiće u vezu sa rukovodiocem tih omladinskih novoformiranih jedinica drugom Bracom Hercegom, sa kim će detaljno riješiti pitanje onih privremenih rukovodilaca u omladinskim jedinicama koje će se staviti u ovaj bataljon.

VII.

Omladinske čete X, XI i XII Hercegovačke N.O.U. Brigade ostaće u sastavu svojih brigada, sa zadacima koje su imale i prije dolaska novoformirane omladinske jedinice.

VIII.

Za načelnika štaba **Omladinskog bataljona** postavlja se poručnik drug *Antun Mratović*, dosadašnji načelnik štaba 4. bataljona X Hercegovačke N.O.U. Brigade.

——— oo ———

[3] Omladinski bataljon je na dan 31. jula 1944. u svom sastavu imao 2 oficira, 5 političkih komesara i 198 boraca (među njima je bilo 40 drugarica), a od naoružanja: 136 pušaka, 6 puškomitraljeza, 3 automata, 5 revolvera, 1 signalni pištolj i 46 bombi (Arhiv VII, reg. br. 13/12, k. 1143 A).

[4] Narodni heroj. Poginuo u jesen 1944. kod Nevesinja.

Ovu naredbu izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
potpukovnik
Dragiša Ivanović

Komandant,
general-major
Vlago Segrt

(M.P.)

DOSTAVLJENO:
— Štabu X Hercegovačke N.O.U. Brigade;
— Štabu XI Hercegovačke N.O.U. Brigade;
— Štabu XII Hercegovačke N.O.U. Brigade;
— Štabu XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade i
— Štabu Južnohercegovačkog partiz. odreda.

Molim Vas da mi povratite ovu naredbu po prvim kuririma jer mi je ovo kopija.[5]

V. Š.[6]

---

[5] Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

[6] Vlado Šegrt

BR. 45

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA 36. NOU DIVIZIJE NA DAN 12. JULA 1944. GODINE[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
Str. pov. br. 35
12 jula 1944

Strogo poverljivo!

ŠTABU XII KORPUSA NOVJ

U prilogu dostavljamo Pregled brojnog stanja i naoružanja svih jedinica ove divizije, na dan 12 ov. m.

U buduće ovaj pregled dostavljaće se u označeno vreme, prema naređenju toga Štaba.

Pošto se iz pregleda ne vidi broj bolesnika i ranjenika u divizijskoj bolnici i brigadnim sanitetima, daje se ovo objašnjenje:

Objašnjenje horizontalne rubrike: »Diviziska bolnica«:

U bolnici ima 76 bolesnika i ranjenika (od kojih 12 iz drugih jedinica, van sastava divizije).

Ukupan broj osoblja bolnice (formaciski) 71.

U brigadnim sanitetima ima svega ranjenika i bolesnika 65.

Uzimajući u obzir gornje objašnjenje, daje se sledeće:

OBJAŠNJENJE RASHODA:

1.— U divizijskoj bolnici ranjenika i bolesnika 76

2.— U brig. sanitetima bolesnika i ranjenika 65

3.— U centralnoj bolnici . . . . . 63 (ova cifra nije realna jer se još ne zna koliko ih je upućeno u Italiju).

4.— Na oporavku u Italiji . . . . . 108 (važi isto što je rečeno pod t. 3).

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/2—I, k. 1240.

5.— Na raznim kursevima pri diviziji . . . 35.
6.— Na polit. kursu kod XVI divizije . . . . 13.
7.— Na raznim kursevima pri brigadama . . 46.
8.— Na II kongresu (nisu se još vratili) . . 5.
9.— U drugim jedinicama van sastava divizije 16. (još tačno neutvrđeno).

Svega 427.

Od ukupnog broja u rashodu, nalazi se:
a) *U vanjskom rashodu:* . . . . . 205.
b) *U unutrašnjem rashodu:* . . . . . 222.

Svega . . . 427.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
načelnik — major,
A. Kolundžić

(M. P.)

PREGLED

BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA SVIH JEDINICA XXXVI NOU DIVIZIJE NA DAN 12. JULA 1944. GODINE

JEDINICA	LJUDSTVO									NAORUŽANJE												MUNICIJA ZA						TEŠKO ORUŽJE				BACAČA		MUNICIJA ZA			MUN. ZA BACAČ		EKSPLOZIV				SREDSTVA ZA VEZU				KONJA		
	drugovi			drugarice			svega			pušaka			automat. oružje			Bombi																																		
	po spisku	u rashodu	na listu	po spisku	u rashodu	na listu	po spisku	u rashodu	na listu	mauzerovih	engleskih	malherovih	teških mitraljeza	ručno-mitraljeza	šarača	pikavaca	pištolja	eksplozivni	defanzivni	protuenkov. puška	mauzerove puške	engleske puške	malherove puške	pikavca	pištolja	protuenkov. puške	haubice	brdski top	top „Pico"	protuokrbne	teški	laki	haubica	brdski top	top „Pico"	protuokrbne	teški	laki	mine	granat	ručnr. kapisle	elektr. kapisle	centrala	telefona	kablova met.	bačačica	jahaćih	tovarnih	teglećih
Štab XXXVI. divizije	26		26	5		5	31	–	31	5				–		13	13	–	13		120			1038	111																							14		
Intendant.	2		2				2		2	–	–	–	–	–	–	2	1		1			–	–	240	10																							2		
Divizijska boln.	128		128	21	1	20	149	1	148	15	18	4		–		1	2	7	15		380	1446	40	100	14																							4	27	
Divizijski sanitet	2	–	2	2		2	4	–	4	2	–		–	–	–	–	1		–		55	–	–	–	9																							1	2	
Hirurška ekipa	6		6	6	2	4	12	2	10	4	–				–	1				–	105	–	–	120																								2	4	
Trijažna stanica	1		1	2	1	1	3	1	2	1	–		–	–	–	–	–		–		30																													1	
Umetnička grupa	11	2	9	4	–	4	15	2	13	3	2	–		–		1	1		4	–	105	65	–	125																									1	
Prateća četa	58	7	51	3		3	61	7	54	21	7		–	3	–	23	1	2	34		1695	650		5890	7																								19	
SVEGA	234	9	225	43	4	39	277	13	264	51	27	4		3		51	18	9	67		2490	2161	40	7513	151																							23	57[2]	
III. BRIGADA	758	220	538	106	18	88	864	238	626	313	111	2	6	50	6	105	43	20	758	10	56511	103357	50	48710	260	1735					3	2					22	53	13	2			1	4	6000		14	132	
V. BRIGADA	753	160	593	104	16	88	857	176	681	355	115	3	4	63	4	103	35	48	839	10	48400	92879	40	26000	150	1490					2	2					45	68											15	103	
U K U P N O	1.745	389	1356	253	38	215	1998	427	1571	719	253	9	10	116	10	259	96	77	1664	20	107401	198397	130	82223	561	3225					5	4					67	121	13	2			1	4	met. 6000	–	52	292[3]	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
Načelnik-major
(M. P.) **A.[4] Kolundžić**

[2] i [3] Zbir pogrešan. Treba: 54 i 289.
[4] Anton

BR. 46

NAREĐENJE ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 12. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA I UPRAVI DIVIZIJSKE BOLNICE ZA POKRET I ZA SMJEŠTAJ NA PROSTORIJI GRAČANICA — GORNJA LUKAVICA — KOVAČI[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 70
12 jula 1944
u 20.25 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
UPRAVI DIVIZISKE BOLNICE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

ZAPOVEST

sekcija Kladanj — Zvornik raz. 1:100.000

1. — Za izvršenje novopostavljenih zadataka i daljih pokreta,

NAREĐUJEMO:

a) — *III brigada:* Sutra, 13 ov. m. tačno u 04.00 sati, izvršiće pokret pravcem: Pozderovići — Litva — dolina r. Oskova — Požar — D. Višća — k. 234 (na cesti Živinice — Stupari, oko 4 km. j-ist. od natpisa Živinice) — Bašigovci — Lukavica — Gračanica.

Smestiti se na prostoriji: Gračanica — G. Lukavica.[2]

Zadatak: Pri prelazu preko ceste Živinice — Stupari, postaviti kao obezbeđenje od pravca Živinica jedan bataljon na pogodnom položaju južno od k. 222. Ovaj bataljon ostaće na obezbeđenju dok preko ceste ne pređu svi delovi divizije, a potom će se sviti na začelje kolone i krenuti na određenu prostoriju.

Po dolasku na novu prostoriju izviđati i obezbediti se od pravca: Vukovije — Krivača, postavljajući potrebno obezbeđenje kod s. Krivača. Radi otklanjanja eventualnih iznenađenja, obezbediti se na pogodan način od Tupkovića, kao i na pravcima koji s juga izvode ka novoj prostoriji od linije: Oblji V. (k. 617) — k. 457 — Jasičak (k. 692).

Sa brigadom kretaće se diviziska bolnica, koja se nalazi u s. Perići. Smeštaj bolnice na novoj prostoriji obezbediti opštim rasporedom jedinica. Bolnici obezbediti ishranu. Štab brigade izdaće bolnici potrebna naređenja.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/1, k. 1240.

[2] Vidi dok. br. 60.

b) — *V brigada:* Sutra, 13 ov. m. tačno u 05.00 sati, izvršiće pokret pravcem: preko s. Draganja i dalje za III brigadom. Pokret izvršiti tačno u određeno vreme tako, da se brigada krene u 05.00 sati sa zbornog mesta u s. Galamići.

Smestiti se na prostoriji: Kovači — D. Lukavica.[3]

Zadatak: Po dolasku na novu prostoriju izviđati i obezbediti se od pravca: Živinice — Đurđevik, a takođe izviđati i obezbediti se na pravcima koji sa severa i juga izvode ka prostoriji smeštaja.

Četu koja se nalazi na obezbeđenju bolnice uzeti u sastav njenog bataljona pri prolazu kroz s. Perići.

c) — Diviziska bolnica kretaće se sa III brigadom, prema zapovesti, koju će dobiti od štaba III brigade. Četa V brigade, koja se do sada nalazila na obezbeđenju bolnice, sačekaće u s. Perići nailazak svojeg bataljona i ući u njegov sastav.

d) — Štab divizije kretaće se sa V brigadom, a na novoj prostoriji smestiće se u zaseoku Brdo.

NAPOMENE:

1. — Pri pokretu na novu prostoriju, nastojati usput prikupiti hrane i stoke prema mogućnostima.

2. — 13 ov. m. uveče izvršiće se ekonomska akcija na prostoriji: Dubrave — Vukovije — Petrovice. Radi ovoga jedinice držati prikupljene i na tajan i poverljiv način pristupiti izviđanju te prostorije, radi uspešnijeg izvršenja akcije.

3. — Radi održanja tajnosti naše namere za ekonomsku akciju, kao i naših daljih pokreta, obaveštajni organi neka se na upadljiv način raspituju za prostoriju oko Bratunca.

4. — Štab brigade kod kojega se nalazi glumačka ekipa divizije ostaviće pri prolazu istu u s. Litva i predati je štabu Korpusa. Isto tako štab V brigade ostaviće štabu Korpusa druga diverzanta Dešković Prospera, a štab III brigade druga diverzanta Pendelj Matu.

5. — Na prostoriji Đurđevika nalazi se IV brigada XVI divizije.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik-major,	Komandant-major,
Lj.[5] Momčilović	**A.[6] Kolundžić**	**R.[7] Jović**

(M. P.)

---

[3] Opširnije o tome vidi dok. br. 75.
[4] Vidi dok. br. 68.
[5] Ljuba
[6] Anton
[7] Radoslav

BR. 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 12. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O ZAUZIMANJU TESLIĆA[1]

ŠTAB
XII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Op. pov. broj: 81/44
12. jula 1944 godine
Položaj

Operacijski izvještaj o akciji na Teslicu.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Na dan 9. ovog mjeseca sa 2 bataljona ove brigade u 19,30 časova napali smo neprijateljsko uporište Teslić i to: snage III. bataljona napale su neprijateljsko uporište Rudnik, gdje se nalazilo 360 naoružanih vojnika domobrana, milicije i 15 Nijemaca, naoružani 1 minobacačem teškim i ručnim bacačem, 4 teška mitraljeza i 8 puškomitraljeza.[2]

Snage II. bataljona napale su grad Teslić sa južne strane između Male i Velike Usore i to: Pilanu i sve bunkere na ovome sektoru. U ovoj akciji učestvovale su snage V. i XIV. brigade i to: V. brigada sa 2 bataljona napadala je sa desne strane rijeke Usore,[3] a XIV. brigada sa 2 bataljona niz lijevu obalu Male Usore.

Jedinice naših bataljona stigle su na vrijeme i otpočele borbu. II. bataljon uspio je prodrijeti u centar grada oko 12 časova, gdje je komandir 2. čete probio se do same centrale i isključio struju s tim da omogući ostalim jedinicama prodor u grad.[4] Borba se nastavila u samom gradu do 4 sata ujutru. U to vrijeme stigla su i 2 bataljona XIV. brigade sa komandantom brigade. Komandanti XII. i XIV. brigade sporazumili su se i rasporedili snage za daljnje čišćenje grada. Ujutru u 5,30 časova grad je bio očišćen od neprijatelja.[5] Snage našeg

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 53/3, k. 866.

[2] i [7] O neprijateljskim snagama u Teslicu vidi dok. br. 26.

[3] i [5] Vidi dok. br. 36.

[4] Neprijatelj je smatrao da je struja u žičanoj prepreci nestala uslijed sabotaže. Vidi izvještaj 2. zbornog područja od 2. avgusta i izvještaj zamjenika komandanta 6. lovačke pukovnije od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—55 i 78, k. 60).

II. bataljona po likvidaciji grada krenule su da pomognu snage III. bataljona na Rudniku, jer u tom pravcu neprijatelj je uspio da se izvuče. Pošto je neprijatelj bio utvrđen u jakim bunkerima na Rudniku, snage III. bataljona, iako su 3 puta jurišale, uspjele su potrgati žicu, likvidirati vanjske rovove i jedan dio bunkera, ali iz samog Rudnika neprijatelj se nije dao istjerati. U samu zoru, neprijatelj se pojačao sa vojskom koja se povlačila iz grada i uspio je da se probije prema Žepču.[6]

Neprijateljske snage u Tesliću bile su jačine oko 2 bojne.[7]

Gubitci:

a) neprijateljski	43 mrtva	
	34 ranjena	
svega:	77 izbačeno iz stroja	
b) naši	7 mrtvih	
	12 ranjenih.	

Plijen:

a) oružje	1 protivtenkovski top, 3 teška minobacača, 3 mala minobacača, 5 teških mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 10 strojnica, 8 pištolja, 108 pušaka
b) municija	30.000 metaka, 80 minobacačkih granata
c) oprema	veća količina vojne odjeće i ostale spreme.—

Zarobljena sprema i ratni materijal evakuisan je na vrijeme.—

Jedinice su zadatak primile vrlo ozbiljno i izvršile sa 90% uspjeha.

Pojedini rukovodioci nisu se u potpunosti snašli, ali krupnijih grešaka nije bilo.—

Štabovi bataljona kao i štab brigade bili su aktivni.—

Jedinice su se vratile na svoje polazne položaje.—

Prepis zapovjesti za izvršenje ove akcije ne šaljemo, jer je akcijom rukovodio štab divizije.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major,
Milutin[8]

(M.P.)

Komandant major,
Mile[9]

---

[6] Vidi dok. br. 160, 161, 164, i 167.

[8] Vujović

[9] Vučenović

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BR. 48

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 13. JULA 1944. ŠTABOVIMA 27. i 38. DIVIZIJE ZA NAPAD NA SREBRENICU I BRATUNAC[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOVJ
Str. pov. broj 58/44
13. VII. 1944. god.

ŠTABU XXXVIII NOU DIVIZIJE

Položaj

S obzirom na važnost srebreničkog sektora kako u vojno-političkom tako i u ekonomskom pogledu, pristupite pripremi i brzoj likvidaciji djelova II ustaškog zdruga,[2] koji se sada nalaze na sektoru Srebrenica — Bratunac, kao i dijela milicije koja je aktivizirana na tom sektoru dolaskom ustaša.

U ovoj akciji učestvovaće XXVII divizija i XVII Majevička brigada, sa Srebreničkim partizanskim odredom. Zbog važnosti ovog sektora pokloniti veliku pažnju izvođenju ove akcije, te predvidjeti sve mjere da se ova akcija izvede brzo i sa uspjehom.[3]

Po izvršenoj akciji pristupiti organizovanju naše vojno-pozadinske vlasti, mobilizaciji za popunu Srebreničkog partizanskog odreda i kontroli rijeke Drine.

XX brigadu XXVII divizije upotrebiti za zatvaranje pravaca koji bi mogli poslužiti izvlačenju ustaša sa sektora Srebrenica — Bratunac. Vjerovatan pravac izvlačenja ustaša mogao bi biti preko Skelana i Žepe u pravcu Rogatice.

Za izvršenje ovog zadatka imate na raspoloženju dovoljne snage i sa jakim naoružanjem, te rukovodstva treba pripremiti da se ova akcija izvede sa uspjehom, predviđajući sve protivmjere da ne bi došlo do iznenađenja, kao što se to desilo u toku ranijeg napada na Srebrenicu.[4] Po izvršenom zadatku XX brigadu orijentisati prema Sokolovićima, radi izvođenja akcija u

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/1, k. 1258.

[2] U Srebrenici su se tada nalazili dijelovi 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 180), a povremeno na tom prostoru su dejstvovali i dijelovi 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

[3] Taj zadatak je samo djelimično izvršen. Bliže o tome vidi dok. br. 78, 85 i 130.

[4] Riječ je o neuspjelom napadu na to mjesto (vidi dok. br. 17).

pravcu Sokolac — Rogatica, a ostale snage zadržati do daljeg naređenja na sektoru Srebrenica — Skelani.

Po prelasku XVI Muslimanske brigade na ovaj sektor istu orijentisati, odnosno uputiti prema dolini rijeke Spreče, gdje će naknadno dobiti zadatke.[5]

Operativno rukovodstvo za napad na Srebrenicu i Bratunac odrediće štabovi XXVII i XXXVIII divizije.[6] Napad preduzeti što pre,[7] a u toku napada redovno nas obavještavajte radio-putem u određeno vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba,	Komandant,
V. Popović	general-major:	general-lajtnant:
	Vukotić	**Kosta**

(M.P.)

---

[5] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 130 u ovoj knjizi i izvod iz operacijskog dnevnika 27. NOU divizije za drugu polovinu jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

[6] Vidi dok. br. 78.

[7] Vidi dok. br. 85.

BR. 49

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 13. JULA 1944. ŠTABU 16. DIVIZIJE DA SAMOSTALNIM DEJSTVOM KONTROLIŠE PRAVCE DOBOJ — TUZLA I ZAVIDOVIĆI — RIBNICA I DA PRIHVATA JEDINICE NOVJ KOJE NASTUPAJU IZ SREDNJE BOSNE[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Br...
13 juli 44 g.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1. Prema najnovijem naređenju V. Š. jedinice našeg Korpusa preuzeće kontrolu sektora južno od linije Doboj — Tuzla — Zvornik, sa zadatkom da sa te linije izviđaju i ispituju prostor Trebava — Majevica[2].

2. U duhu naređenja V. Š., jedinice XXXVI divizije postaviće se u toku 13 ov. m. na sektor Rakino Brdo — Papraća, odakle će kontrolisati pravce od Tuzle i Zvornika i sa svog sektora izviđati u pravcu Majevice, prvenstveno istočno od druma Tuzla — Brčko.[3]

3. XVI NOU divizija će se do daljeg naređenja zadržati na sektoru na kome se sada nalazi[4], s time što će kontrolisati liniju Tuzla — Doboj i Zavidovići — Ribnica.

XVI divizija će djejstvovati, za sada, samostalno nastojeći da likvidacijom manjih neprijateljskih uporišta na tom sektoru obezbijedi prehranu jedinica.

Jedan od važnih zadataka XVI divizije je da sa tog sektora posluži kao prihvatnica naših snaga iz Centralne Bosne (Hrvatske brigade[5], omladinskih delegata i dr.[6]), o čemu će Štab divizije biti blagovremeno obaviješten.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/1, k. 589.

[2] Vidi dok. br. 143.

[3] Prema zapovijesti Štaba 12. korpusa od 12. jula 1944, ta je divizija 13. jula u 5,00 časova izvršila pokret pravcem s. Grivice — s. Litva — s. Kat. Višća — s. Bašigovci — s. Lukavica — s. Gračanica i posjela taj sektor (Arhiv VII, reg. br. 2/1, k. 589). O tome vidi i dok. br. 60 i 75 u ovoj knjizi.

[4] Ta divizija se 15. avgusta 1944. pomjerila na prostor s. Grivice — s. Treštenica — s. Banovići (vidi dok. br. 54).

[5] Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu. Bliže o njoj vidi dok. br. 147 u ovoj knjizi i knj. 23, dok. br. 34, objašnjenje br. 5 i 6.

[6] U izvještaju Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 16. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o tome piše:

Napominjemo da XVI divizija ne treba da se vezuje za kakove odbrambene položaje i da na taj način izlaže svoje jedinice nepotrebnim žrtvama. Rukovodstvu za operativnu djelatnost divizije treba da bude načelo: akcijama uništavati neprijateljsku živu snagu, objekte i dr., rešavajući istovremeno i svoje vlastite probleme (pitanje borbenosti, iskustva, ekonomske probleme itd.) i ne dozvoljavajući neprijatelju da uzvrati zadobijene udarce. Usled takovog položaja, Štab divizije može vršiti samostalno pomjeranje svojih jedinica, obavještavajući o tome Štab korpusa i vodeći računa da se pokretima ne udalji suviše kako bi se dovelo u pitanje izvršenje zadatka (prihvat jedinica iz Centralne Bosne), čemu se mora posvetiti najozbiljnija pažnja.[7]

4. Štab divizije uspostaviće odmah redovnu radiotelegrafsku i radiotelefonsku vezu sa Štabom korpusa.

5. Štab korpusa će se nalaziti u s. Javor (u Birču).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
S.[8] Mitrović

Komandant,
general-major
D.[9] Lekić

»Druga Murata (Pašagu Mandžića — prim. red.) smo poslali nazad nekoliko dana u istočnu Bosnu da prenese tamo naš stav po gore navedena tri pitanja (riječ je o sporazumu Tito — Šubašić, odlukama ZAVNOBIH-a i organizacionom učvršćenju NOP-a u Bosni i Hercegovini — prim. red.). On će preći sa Hrvatskom brigadom i omladinom koja je bila na II omladinskom kongresu (držanom u Drvaru od 2. do 4. maja — prim. red.) i koja se sve do danas zadržala u centralnoj Bosni jer nije mogla preći na drugu stranu radi vojničke situacije«. (Arhiv IIRP u Beogradu, reg. br. 6239/IV 1—41, 44). Oni su se 7/8. avgusta 1944, sa 11. NOU divizijom, prebacili iz srednje u istočnu Bosnu. Vidi izvode iz knjige depeša Štaba 3. korpusa NOVJ (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[7] Vidi dok. br. 109, 121 i 127.

[8] Stefan

[9] Danilo

BR. 50

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU FOČA — ČAJNIČE — GORAŽDE — PLJEVLJA — MELJAK — ČELEBIĆ I ZA ZATVARANJE PRAVCA PLJEVLJA — TARA[1]

»AVALA«
13 jula 1944
u 14 časova

»DUNAVU«, »BOSNI«, »SAVI« i X BATALJONU

Naša divizija kao strateška rezerva[2] na prostoru Zapadnog Sandžaka dobila je zadatak:

— da zatvara pravce od Pljevanja ka Tari; i

— da na prostoru Foča — Goražde — Čajniče — Pljevlja — Meljak — Čelebić uništava četničke bande.

Na susednim sektorima dejstvovaće: desno XXXVII divizija na prostoru Kovrena;[3] a levo XVII divizija severno od Pljevalja prema Rudom.[4]

Na novom zadatku naš raspored biće sledeći:

— **»Bosna«** će preuzeti ceo naš dosadašnji sektor Foča — Čajniče obezbeđujući taj sektor od Drine i Pljevalja;[5] na istom zadatku a na sektoru Foče biće X bataljon pod komandom Štaba »Bosne«;

— **»Dunav«** će zatvarati pravac od Pljevalja ka Tari;[6]

— **»Sava«** će kao rezerva na prostoru Meljak — Brvenica — Hoćevina — Kakmuži kontrolisati i zatvarati pravce između »Dunava« i »Bosne«.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 49/1, k. 712.

[2] Takav položaj je 1. proleterskoj diviziji odredio Vrhovni štab NOV i POJ 9. jula 1944, istovremeno naredivši da ona privremeno bude pod komandom Štaba 2. udarnog korpusa (vidi knjigu depeša Štaba 1. proleterskog korpusa, Arhiv VII, reg. br. 33/1, k. 372).

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi tom I, knj. 16, dok. br. 215 i 217.

[4] Vidi dok. br. 62.

[5] i [6] Opširnije o rasporedu i dejstvu 1. proleterske i 3. proleterske (krajiške) brigade u julu vidi izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 712 A).

Za izvršenje novog rasporeda

naređujemo:

1. — **»Bosna«** će u toku ove noći i u toku 14. o. m. postaviti se u sledećem rasporedu:

— X bataljon i dalje će ostati na sektoru Foče na dosadanjem zadatku;

— Jedan bataljon na prostoru Goli Vrh — Kapak — Krčino Brdo za dejstvo prema Ustikolini i Osanici;

— Jedan bataljon na prostoru Podkozara — Zubčići za dejstvo prema Goraždu;

— Jedan bataljon na prostoru Metaljka, sa manjim delom u Čajniču sa zadatkom rezerve na pravcu Pljevalja;

— Jedan bataljon na prostoru Boljanići — Krće za dejstvo prema Pljevljima;

— Štab »Bosne« sa ostalim jedinicama koje će biti rezerva na prostoru D. i G. Ponikve.

U Čajniču će ostati naša telefonska centrala pri kojoj da bude jedan član Štaba »Bosne«. Naš telefonski kabal do Ponikve će ostati i na njemu da se uključi Štab »Bosne«.

U toku ove noći radi izvršenja smene postaviti bataljone predviđene na Metaljci i one prema Krčinom Brdu.

2. — **»Dunav«** će na prostoru Boljanići — Krće ostaviti dva svoja bataljona koja će sačekati smjenu od »Bosne«. Ta dva bataljona krenuće na novi sektor »Dunava« 15 o. m. u 4 časa izjutra.

Sve ostale jedinice »Dunava« krenuće sutra 14 o. m. u 5 časova izjutra na novi sektor. Čehotinu preći kod D. Brvenice.

Na novom sektoru izvršiti sledeći raspored:

— Jedan bataljon na prostor Ružno br. — Lađana za dejstvo prema s. Vidre — s. Komine i s. Babić Potok;

— Jedan bataljon na prostor Ruđe (k. 1023 i 1030) — s. Katuni — žand. st. sa zadatkom zatvaranja ceste od Pljevalja i za dejstvo ka Pljevljima;

— Jedan bataljon na prostor Kruševo — Alino brdo — Gornje Selo kao rezerva za gornja dva bataljona koja se nalaze zapadno od ceste;

— Jedan bataljon na prostor s. Odžak — Odžina Gl. — Kober (k. 1041) — Bogomolje (k. 1164) za dejstvo sa istočne strane prema cesti za Pljevlja i za sadejstvo u zatvaranju pravca od Pljevalja;

— Dva bataljona u rezervi na prostoru Podpeće — Crnoborje — Vlahovići — Kosanica (za ovu rezervu predvideti one bataljone koji će sa sektora Boljanići — Krće krenuti tek 15 o. m.).

3. — **»Sava«** će 14 o. m. u 5 časova krenuti preko s. Papratno i s. Vikoć do na prostor s. Tvrdaci — s. Zavajit. Na toj prostoriji i usput razbijati četničke bande i izvršiti konfiskaciju četničke imovine.

Sa prostorije Tvrdaci i Zavajit sve jedinice »Save« 15 o. m. u 4 časa izjutra krenuće preko Čelebića, Vojtine i s. Popov Dol za novu prostoriju na kojoj u toku istog dana do mraka izvršiti sledeći raspored:[7]

— Jedan bataljon D. Brvenica — G. Tikova sa zadatkom zatvaranja pravca pored Čehotine i za održavanje veze sa bataljonom »Bosne« prema Krće — Boljanići;

— Jedan bataljon u s. Šljivensko za dejstvo pravcem s. Vučje — s. Vidre prema tamošnjim četničkim predstražnim delovima;

— Jedan bataljon u s. Hoćevina, a jedan u s. Kakmuži kao rezerva;

— Inžinjerski bataljon postaviti na prostor Vrba — Meljak za kontrolu toga terena i dejstvo prema četničkim bandama prema Ljubišnji planini i s. Čelebić.

4. — Sve jedinice organizovaće razbijanje i uništenje četničkih bandi.

5. — **Sanitetske ustanove:**

— **»Vukadin«** će biti u s. Glibaći. Za vreme pokreta i na smeštaju zaštita »Vukadina« biće jedinice »Pajović«[8] i »Drago«.[9] Sa sadanjeg mesta sve ove jedinice izvršiće pokret 14 o. m. izjutra pravcem Vojtina — Gradac — Meljak — Kakmuži — Glibaći.

— Hirurška ekipa Dr-a Pavletića[10] ostaće kod »Bosne« i u toku sutrašnjeg dana, zajedno sa »Vukadinom«, izvršiće pokret do Ponikve gde će sačekati »Bosnu«.

— Hirurška ekipa Dr-a Truinija[11] i dalje će ostati kod »Dunava«.

6. — **Komanda mesta:**

— »Avale« u s. Glibaći. Sutra će biti u pokretu za Meljak.

— »Dunava« u s. Crnoborje (kod ceste oko k. 1257).

---

[7] O izvršenju gore postavljenih zadataka vidi dok. br. 69.

[8] Odnosi se na Brdsku bateriju 1. proleterske divizije, čiji je komandir tada bio Ljubivoje Pajović.

[9] Odnosi se na Inžinjerijsku četu 1. proleterske divizije, čiji je komandir tada bio Drago Belša.

[10] Dr Ivo Pavletić

[11] Dr Ferdinando Truini, Italijan. Opširnije o njemu vidi knj. 20, dok. br. 20, objašnjenje br. 5.

—»Bosne« u s. Ponikve.
— »Save« u s. Hoćevina.

Veze:

— Sa nama i naše susedne jedinice međusobno obavezno će održavati obostranu vezu »Golubom« i odeljenjima za vezu;
— Sa XXXVII divizijom održavaće vezu »Dunav« pravcem Maoče — Kovren;
— Sa XVII divizijom održavaće vezu »Bosna« ka Limu (Rudo).

7. — U slučaju da neprijatelj jačim ofanzivnim dejstvom onemogući »Bosni« zadržavanje na sadanjem sektoru, njene jedinice i X bataljon naslanjaće se na levu obalu Čehotine. No ukoliko bi neprijatelj, koristeći razređenost naših snaga na sektoru »Bosne«, preduzimao pojedinačne ispade, Štab »Bosne« će ovakvu situaciju rešavati prikupljanjem i udarom rezervi na isturene neprijateljske grupe. Radi ovog potrebno je koristiti i stalno održavati u ispravnosti postojeće telefonske veze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. Šćekić **Vaso Jovanović**

BR. 51

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 13. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O RASPOREDU I DEJSTVU NA KOMUNIKACIJAMA ŠUJICA — LIVNO I ŠUJICA — DUVNO[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«
13 jula 1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

Stanje na sektoru ove brigade je slijedeće:

Neprijatelj se nalazi u Šujici, Livnu, dok u međuprostoru, t.j. Galičićima, Borju, Borovoj Glavi, Zagoričanima i Potočanima nema ga. Stanje garnizona Livna i Šujice dostavlja Vam se u ob. izvještaju.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/2, k. 797.

Naše snage nalaze se na komunikaciji Šujica — Livno, dok manji djelovi nalaze se na komunikaciji Šujica — Duvno.

Raspored snaga je slijedeći: I bataljon ispod Osine Glave sa zadatkom držanja Golubnjače i postavljanja zasjede između Potočana i Livna. II bataljon sa glavninom u Stipićevim košarama. Jednu četu na Borovoj Glavi. III bataljon na poljani jugoistočno od Brlozi, sa glavninom svojih snaga, dok jednu ojačanu četu sa protikolnom puškom uputio je na cestu Šujica — Duvno u zasjedu. IV bataljon iz Suhovrha sa glavninom snaga, dok jednu četu drži na Lupoglavi.

Štab brigade sa djelovima pri Štabu nalazi se na poljani sjeverno od Malog Kozjaka. Telefonsku vezu imamo sa II i IV bataljonom.

Jučer je neprijatelj dva puta probao [da prodre] iz Šujice za Livno, ali je odbijen.[2] Prilikom jučerašnjeg nadiranja od Šujice uništen je jedan tenk od 15 tona i 1 kamion, koji su noćas zapaljeni. U luksuznom autu je teže ranjen jedan oficir. Jutros je neprijatelj u jačini od 40 vojnika sa dva tenka krenuo iz Livna za Potočane, odakle u pravcu Borove Glave, ali je odbijen.

Mišljenja smo da bi napali ponovo Šujicu, te bi nam trebalo jedan bataljon iz II ili I brigade koji bi osiguravao između Zagoričana i Potočana od pravca Livna, da bi sa našim snagama vršili napad na Šujicu i osiguranje u pravcu Duvna. Za napad bi nam bio potreban brdski top, te mina za »džon bul«, mina za engleski bacač i za talijanski.

Ovaj napad bi izveli 14/15 ov. mj. u 20 čas. Javite nam ukoliko se slažete sa time i da li ćemo moći dobiti bataljon koji bi osiguravao od pravca Livna.[3]

Stanje u brigadi je zadovoljavajuće. Moral jedinica kao i borbena sposobnost je dobra.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,

Komandant — major,
L. Radaković

---

[2] Vidi dok. br. 163, 165 i 166.

[3] Taj predlog nije usvojen. Bliže o rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 55 i 75.

BR. 52

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 13. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU JEDINICA NA SEKTORU TESLIĆA I O NOVIM TAKTIČKIM POSTUPCIMA NEPRIJATELJA U BORBI[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
Br. *str. pov.*
13 juli 44 god.
14 sati

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam sledeći dvodnevni izveštaj.

Raspored naših jedinica na dan 13 o. m. 44 god. u 13 časova: II bataljon poseo je liniju Stanovi—Porin—kota 282, prema Putnikovom Brdu. I bataljon Piljuzići — Alibegovci. IV bataljon Jelah — Vukovo — Tešanj, III bataljon prema Tešnju. Jedna četa I bataljona kao posada u Tesliću.[2]

Veza: štab brigade nalazi se na Križu (komunikacija Kulaši — Jelah). Zamj. komandanta brigade po sporazumu nalazi se sa III i IV bataljonom. Imamo vezu sa svim jedinicama naše brigade i sve jedinice među sobom. Zamjenik komandanta brigade održava, ima kontakt sa komandantom divizije u gradu.

Neprijatelj drži stare položaje oko Doboja, sinoć je protjeran sa Omanjske, Sivše, Porina i Alibegovaca. Takođe ga nije bilo sinoć u Tešanjci. U Jelah nije uspio da prodre, zbog otpora kojeg mu je dao naš IV bataljon. Još nemamo izveštaja da li se sada nalazi u Tešanjci.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 54/3, k. 866.

[2] i [9] Vidi dok. br. 36.

[3], [4] i [6] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome se kaže:

»Zadnjih dana obća situacija dolinom Spreče, Usore i Bosne znatno je pogoršana. 10. VII u jutro Teslić je pao, Tešanj pred padom, a Doboj ugrožen. Potrebna je jaka snaga radi podhvata, inače dolina Spreče je također ugrožena, što dovodi — obzirom na jaka prikupljanja partizanskih snaga — do neminovnog pada Tuzle. Osim toga dovelo bi do stvaranja srednje frontne linije, koja bi državu razdvojila na sjeverni i južni dio.

Po padu Teslića izbjeglo je u Doboj 7 častnika i 100 domobrana. Za sudbinu ostalih se nezna. Saznaje se da je 5 častnika zasužnjeno.

U borbama prekjuče i juče sa našim snagama neprijatelj je pretrpio teške gubitke — oko 150 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira izbačenih iz stroja. Naši su nailazili na mrtve leševe zauzimajući ponovo položaje. Među njima našli su i leš jednog oficira. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka i jedan puš. mitraljez.[4]

Naročito oštre operacije vodio je naš II bataljon 11 o. m. Sinoć ispred naleta naših snaga djelovi SS jedinica »Plave divizije«[5] sa Omanjske, Sivše, Alibegovaca, Stanova i Porina strmoglavo su pobjegli prema Doboju. Danas neprijatelj još ne reagira na prisustvo naših snaga i naše jedinice momentalno nemaju kontakta sa njima. Zapaža se da je neprijatelj u toku jučerašnjeg dana rokirao glavninu svojih snaga s desne strane Usore i napadao na tom pravcu.[6]

U ovim dvodnevnim borbama mi smo imali 3 druga mrtva, 2 teže i tri lakše ranjena.

Napomena: — Naše jedinice u ovim pomenutim borbama imale su sukob sa djelovima SS »Plave divizije«. Neprijatelj unosi izvesnu novinu u borbi sa nama. Svoj borbeni raspored razvija u obliku lepeze, kolonama u više pravaca, njegovi istureni djelovi nastoje da se noću probiju u pozadini naših trupa sa ciljem uništavanja štabova, veza, unošenjem panike i zabune da bi dezorganizovao jedinstvo komande, izolovao pojedine naše djelove i lakše ih tukao. Poduzima noćne ispade da bi postigao momenat iznenadnosti i brzim jurišima (uz poklike »Ura«, »Juriš, naprijed«) nastoji postići izvesne taktičke uspjehe. Vrši brzo pregrupisavanje snaga s jednog sektora na drugi, tražeći slabije karike u lancu našeg fronta (slučaj u toku dana: prebacivanje neprijatelja s jedne strane Usore na drugu, kao i juče: pregrupisavanje i razvijanje neprijateljske glavnine na pravcima IV i III bataljona), težeći da brzim manevrima oduzme inicijativu iz ruku naših jedinica. U vezi ovih novih taktičkih detalja mi smo izdali direktive našim štabovima. Otkrili smo slab moral SS trupa.

---

11. VII naše postrojbe vršile su razviđanje oko Doboja u selima Kvaternikovu Brdu (treba: s. Vojvode Putnika Brdo — prim red.), Ularice i Debelom Brdu (6, 8 i 6 km j. z. Doboja), gdje su se sukobili sa partizanima i iste protjerali iz svih ovih sela u smjeru Alibegovci i Omanjskoj (9 i 12 km j. z. Doboja).

Sa naše strane poginuli su 4 domobrana i 2 građanina, te 4 njemačka oružnika ranjeni. Partizani su imali 20 mrtvih i 30 ranjenih, te im je zaplenjena i 1 kuhinja.

11/12. VII SS — postrojbe iz Doboja vršile su izviđanje područja u smjeru Jelaha, te su u Jelahu (15 km j. z. Doboja) uhitili 2 partizanske uhode, kod kojih je pronađeno 2,000.000 kuna. Uhode su na mjestu streljani«. (Arhiv VII, reg. br. 43 9—4, k. 149 c.) O tome vidi i dok. br. 160, 161 i 163 u ovoj knjizi.

[5] i [6] Odnosi se na dijelove njemačke 13. SS legionarske divizije »Handžar« i njen 28. puk (vidi dok. br. 162).

Podatci: — Prema izvještaju dobivenom iz Doboja od 10 o. m. u Doboju se nalaze djelovi IV lovačke pukovnije,[7] milicija iz obližnjih sela i izvesni djelovi SS »Plave divizije«, ukupno oko 2000 vojnika. Na liniji Doboj — Gračanica nalazi se u rezervi 28 puk »Plave divizije«.[8] U Tešnju, Maglaju, Žepču nije nam poznato, mada, zbog prisustva naših snaga i akcija na ovom području, vjerujemo da su neprijateljske snage veće od garnizonskih. U Doboju ima nešto motornih vozila. Od XVIII brigade ranije smo dobili jedan izvještaj u kome govore da su jedan neprijateljski tenk oštetili ručnim bombama. Mi nismo primetili tenkove.

P. S. Napominjemo vam da je vaš intendant, tako nam piše komandant brigade, oduzeo od naše intendanture izvesno zaplijenjeno oružje kao i sav zaplijenjeni materijal iz Teslića.[9] Mi smo u duhu onog savjetovanja poslali jedan puš. mitraljez XVIII brigadi. Ostalo oružje računamo da je naše. Takođe ne bi bilo zgodno da se samo naš zaplijenjeni materijal dijeli na jedinice kad su i XII i XIV izvukle dijelove za sebe. Logično, mi stojimo na stanovištu da prema snagama i potrebama plijen se dijeli na sve jedinice. Ali postupak ovog intendanta malo nas čudi, pa vam dostavljamo radi znanja. Poslaćemo vam što je moguće prije ljudstvo za artiljeriju čim ga prikupimo. U Direkciji u Tesliću nalaze se 3 kase za koje zna drug Edhem,[10] u kojima ima navodno 600.000 kuna. Treba vidjeti da li je Edhem digao taj novac, ili neko drugi i da li je uopšte podignut.

Drugih promjena kod nas nema.

Štab brigade nalazi se na Križu.

Pošaljite nam radio-vijesti, pošto naša radio-služba momentalno ne radi. Naredili smo intendanturi da preda 3 radio-aparata vašoj intendaturi za XIV brigadu i ostalim jedinicama za koju vi nađete da joj treba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. pol. komesara,
Miloš[11]

Z. komandanta — major,
sl. otsutan

---

[7] Vidi dok. br. 179.
[10] Pobrić
[11] Pajković

BR. 53

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 14. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI ZA PERIOD MART — JUL[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 4/44.
14. VII. 1944.

Dostavlja se izvještaj o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

I.

Ofanzivna djelatnost neprijatelja, koja je skoro bez prestanka trajala od 14 marta do polovine maja ov. g., bitno se razlikovala od dosadašnjih,[2] kako po načinu izvođenja i trajanju, tako i po nastupu prema narodu i njegovoj imovini. Dosadašnje ofanzive imale su manje-više određen rok, dok je ovu ofanzivu neprijatelj izvodio postepenim i opreznim zauzimanjem terena, dubokim rasporedom, dužim zadržavanjem na zauzetom zemljištu, ne ispoljavajući naročito u početku svoju snagu, planski razvijajući obavještajno-izviđačku službu. Takvo nastupanje neprijatelja imalo je za posljedicu istiskivanje naših jačih snaga sa područja sjeverno od linije Doboj — Tuzla — Zvornik i sa područja Foča — Kalinovik. U svom nastupu neprijatelj je provodio masovan krvavi teror, naročito nad Srbima, kakvog ne pamti ovaj kraj, palio sela, nasilno odvodio u logore ne samo odrasle, već i djecu, vršio prisilnu mobilizaciju, oživljavao i jačao banditske četničke i zelenokadrovske bande, vršio besprimjernu pljačku.—[3] Tek kasnije nam je postalo jasno, da sistematsko zaposjedanje pomenutih prostorija ima i direktne veze sa razvojem situacije na južnom i istočnom frontu (jedan zarobljeni inžinjerski oficir 13 SS divizije, koji

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/3, k. 408.

[2] O prethodnim ofanzivnim dejstvima neprijateljskih snaga vidi knj. 20, dok. br. 195—213, knj. 21, dok. br. 179, knj. 22, dok. br. 158 i 172.

[3] Opširnije o dejstvu neprijateljskih jedinica i o njihovim zlodjelima vidi knj. 23, dok. br. 50, 63, 144 i 178—184, knj. 24, dok. br. 10, 60, 69, 79, 92 i 170—184, knj. 25, dok. br. 169—178, 181—183, 189 i 191, kao i dok. br. 42 u ovoj knjizi.

je imao za zadatak da uzme elemente terena na Majevici, izjavio je, da SS divizija nije postavljena na toj prostoriji samo zbog nas).

U početku bojeva neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke. Naše jedinice, naročito vojvođanske, prekalile su se u borbi.[4] Manifestovala se kod boraca i rukovodilaca upornost, požrtvovanost i visoki borbeni moral. Ali obzirom na činjenicu, što štabovi divizija nisu prozreli na vrijeme namjere i taktiku neprijatelja, što su nam dnevno u tom pogledu stizali kontradiktorni izvještaji, dovelo je do toga, da se nijesu uvijek pravilno upotrebljavale snage, da su se brzo zamorile naše glavnine, brzo trošile i onako male količine municije.[5] Ne ocjenivši tačno namjere neprijatelja, ne pridržavajući se tačno naših direktiva, ne pokazujući dovoljno brige, ostavljen je velik broj zabaziranih ranjenika, uslijed čega je preko 80 njih sa osobljem palo u ruke neprijatelju. Izvršavajući precizno naše naređenje štab je XXXVIII divizije sa XVII brigadom, pod vrlo teškim okolnostima, spasio velik broj ranjenika na Majevici. Ta je uspješna akcija imala velikog odjeka kako u vojsci, tako i u narodu.[6]

Brz pokret neprijateljskih snaga s južne i sjeverne strane prema centralnom sektoru I. Bosne bio je, pored ostalog, najglavniji razlog neizvršenja zadatka koji ste pred nas postavili aprila mjeseca.[7]

Nakon skoro dva mjeseca od kako je neprijatelj zaposjeo teren Majevice, Posavine i Trebave — i XXXVIII divizija je poslije Vojvođana bila prisiljena povući se s tog terena. Tako se je XVII brigada sa štabom divizije i Podrinjskim odredom[8] probila s ranjenicima prema Birču;[9] XVIII Hrvatska brigada, koja se nalazila u Posavini, i Posavsko-trebavski odred sa dru-

---

[4] Odnosi se na 16. i 36. NOU diviziju. Bliže o njihovom dejstvu vidi knj. 23, dok. br. 159 i 166.

[5] Detaljnije o dejstvu jedinica 3. korpusa vidi knj. 23, dok. br. 35, 44, 165, knj. 24, dok. br. 116, 165, 167 i 168, knj. 25, dok. br. 58, 59, 63, 88, 167 i 168, knj. 26, dok. br. 9 i 118, kao i dok. br. 38, 39 i 143 u ovoj knjizi.

[6] Bliže o borbi te brigade, kao i o borbi drugih jedinica, za spasavanje ranjenika na sektoru Majevice vidi knj. 23, dok. br. 96, kao i Zbornik dokumenata sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 235 i 245.

[7] Riječ je o prebacivanju 16. i 17. NOU divizije preko r. Drine u Srbiju. Opširnije o tome vidi knj. 24, dok. br. 108, 186 i 190.

[8] i [28] Riječ je o jednom dijelu Mačvanskog NOP odreda koji je ostao pod komandom 3. korpusa. Opširnije o njemu vidi izvještaj koji je Milka Minić Ana 2. februara 1944. pisala Pokrajinskom komitetu KP Srbije (tom I, knj. 20, dok. br. 124) i izvještaj Štaba 11. NOU divizije od 15. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 44/4, k. 866).

[9] Vidi knj. 23, dok. br. 83, 132 i 163, knj. 24, dok. br. 64 i 165, knj. 25, dok. br. 144 i 167.

gom Muratom[10] i kompromitovanim drugovima s tog terena povukli se u Centralnu Bosnu.[11] Jedan bataljon Majevičkog odreda je došao u sastav XVII brigade, jedan se bataljon sa političkim radnicima iz Semberije povukao u Bosutske šume, a treći bataljon tog Odreda, razdijeljen u manje grupe sa nekoliko odgovornih političkih radnika, nalazi se na terenu. Nešto boraca tog Odreda dezertiralo je svojim kućama. Jezgro Tuzlanskog partizanskog odreda, zahvaljujući popularnosti i snalaženju njegovog komandanta druga Omera Gluhića, održava se pod vrlo teškim uslovima na terenu. Manji broj boraca tog Odreda je dezertirao kućama.[12] Sa sektora Foče XVI Muslimanska brigada sa jednim bataljonom II Krajiške brigade i divizijskom bolnicom povukla se prema jedinicama II korpusa.[13] U borbama oko Goražda u Muslimanskoj brigadi je došlo do osipanja, pa čak i do predaje neprijatelju jedne grupe novomobilisanih boraca[14] ... — Do toga je došlo zbog nebudnosti štaba brigade, nevođenju dovoljno brige o novomobilisanom ljudstvu, kao i zbog toga što se brigada sa velikim brojem novomobilisanih boraca našla u dosta teškom položaju u ofanzivi koju je vršio neprijatelj na XXVII diviziju.[15] Takvim razvojem situacije znatno je oslabila udarna snaga XXVII i XXXVIII divizije.

Vojvođanske jedinice, a naročito XXXVI divizija, brojčano su oslabile.[16] Uslijed stalnih borbi, pokreta i slabe ishrane, opterećene velikim brojem ranjenika, bolesnika, iznemoglih i zbjegovima naroda koji se povlačio sa našim jedinicama, — popustila je disciplina u jedinicama i pojavile su se grube greške prema narodu, naročito kod Vojvođana.

Zbog nezapamćenog terora kojeg je vršila naročito 13 SS divizija, narod se zaplašio i nastalo je kolebanje. Mnogi istaknuti ljudi iz Semberije, pa čak i kompromitovani politički radnici odbijali su da pođu s našim jedinicama, vjerujući da im

---

[10] Pašaga Mandžić

[11] Povlačenje u srednju Bosnu izvršeno je 12. aprila 1944. Opširnije o tome vidi knj. 23, dok. br. 34, knj. 24, dok. br. 73, 91 i 99.

[12] Odnosi se na jedan dio novih boraca, nenaviknutih na teške borbe, koji su uslijed neprijateljske ofanzive, našavši se u teškoj situaciji, napustili jedinicu. Međutim, veći dio ovih boraca je kasnije ponovo stupio u svoj odred.

[13] Bliže o tome vidi knj. 24, dok. br. 28 i 107, knj. 25, dok. br. 32, 46, 67, 69 i 159.

[14] Odnosi se na 3. bataljon te brigade. Bataljon je, prema izvještaju politodjela 27. NOU divizije od 12. maja 1944, tada rasformiran (IRPJ, reg. br. 6339/IV, 2—38/44). O tome vidi i knj. 24, dok. br. 28.

[15] Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 63.

[16] O brojnom stanju vojvođanskih divizija vidi dok. br. 45, 59 i 61.

neprijatelj neće ništa. Takvo držanje ih je skupo koštalo. Muslimani, impresionirani snagom neprijatelja, bojeći se osvete zbog zločina koje je izvršila SS divizija, kao i zbog jakog pritiska na njih, u mnogim su se krajevima otvoreno stavili na stranu neprijatelja, bilo stupanjem u SS, bilo u zeleni kadar. Četničke bande su otvoreno pomagale SS-ovce u klanju i paljenju po srpskim selima. To je naročito došlo do izražaja na Majevici, na Romaniji i u Birču.

* * *

Neprijatelj je, naročito na sektoru sjeverno od Tuzle, razvio živu propagandnu djelatnost za mobilizaciju u SS, ističući da su partizani uništeni. Istovremeno intenzivno je radio na uspostavljanju svoje vlasti. Četnici su ih u tome svestrano pomagali.

Trebalo je brzo raditi na sređivanju jedinica, jačanju discipline, ispravljanju grešaka učinjenih prema narodu, raditi na oživotvorenju linije bratstva u novim uslovima, pripremiti jedinice za ofanzivnu djelatnost, podići borbeni duh kod naroda.

Mada svi postavljeni zadaci nisu bili realizovani, ukazala se potreba razviti ofanzivnu djelatnost na Majevici i omogućiti drugovima iz Glavnog štaba za Vojvodinu da odu na svoj teren. Zbog nadmoćnosti neprijateljskih snaga, jedinice su se morale povući. Neprijatelju su nanešeni osjetni gubitci. Po selima Majevice narod je s oduševljenjem dočekivao našu vojsku. Spriječena je za izvjesno vrijeme nasilna mobilizacija za SS, četnike i zeleni kadar. Akcija je imala širokog odjeka. Istovremeno su jedinice XXVII divizije oslobodile Vlasenicu, Srebrenicu i Bratunac,[17] obnovile našu vlast u tom kraju i radile na učvršćenju Srebreničkog i Kladanjskog partizanskog odreda.

Pred nas, a naročito pred organe narodne vlasti u pozadini postavila se kao najvažnija zadaća: organizovanje pomoći postradalim i pogorjelim. Ozbiljno je prijetila opasnost umiranja od gladi zbog nemilosrdne pljačke koju je vršio neprijatelj, kao i zbog prisutnosti većeg broja jedinica na dosta malom prostoru. Organizovanom raspodjelom sačuvanih zaliha ublaženo je teško ekonomsko stanje. Saveznička pomoć u oružju i municiji, koja je baš tih dana počela dolaziti u većim količinama, mnogo je doprinijela brzom ojačanju naših jedinica i podizanju borbenog morala kod vojske i naroda. Organizovana razmjena padobrana za žito za potrebe vojske, kao i za potrebe postradalog opljačkanog naroda, mnogo je doprinjela rješenju problema gladi, a naravno i podizanju borbenosit.

---

[17] Ta mjesta su zauzeta u drugoj polovini maja 1944. Opširnije o tome vidi knj. 26, dok. br. 27.

II.

Dok smo poslije ofanzive na nas radili na sređivanju prilika u jedinicama i na terenu, dolazi do ofanzive na vas.[18] Karakteristično je u vezi s tim napomenuti da je kod rukovodećeg kadra, pa i kod boraca zavladala izvjesna zabrinutost za vaš položaj, obzirom na ozbiljnost neprijateljske ofanzive protiv vas, — a istovremeno spremnost za borbu, da bi se olakšao položaj naših snaga u Z.[apadnoj] Bosni, kao i uvjerenje da našem V. Š. ne može niko ništa. Tako je zapovjest druga Tita oduševljeno prihvaćena kod svih jedinica. Pošlo se s pjesmom u borbu protiv 13 SS divizije na Majevicu. Tako je i otvaranje fronta u Francuskoj proslavljeno u žestokim borbama protiv neprijatelja, kojem su naneseni vrlo ozbiljni udarci. Postignutom uspjehu mnogo su doprinjela brojna laka automatska oruđa i veće količine municije dobijene od Saveznika. Raste ponovo vjera naroda u snagu i moć naše vojske. Sa oslobođenog teritorija javljaju se dobrovoljci za našu vojsku.

Zelenokadrovske grupe, u kojima su ustaški elementi preoteli rukovodstvo tzv. autonomistima (autonomija pod njemačkim protektoratom), počinju na pojedinim sektorima davati otpor stupanju u SS jedinice i oblačenju u ustaške uniforme. Izuzetak čini muslimanska legija u srebreničkom kraju, koja je aktivno pomagala Sudareve ustaške bande u klanju Srba kravičke opštine. Na sektoru Gračanice, Srebrenika, Gradačca i u dolini Spreče pojedini komandanti zelenokadrovskih grupa počinju tražiti kontakt s nama. Od tog momenta ne vode aktivne borbe protiv nas. Neka muslimanska sela koja su pod njihovim uticajem pomažu aktivno našu vojsku, a u nekim je već obrazovana narodna vlast. Neprijatelj, da bi spriječio njihovo prilaženje na našu stranu, dva puta je već bombardovao muslimanska sela Međaš i Prnjavor. Takvo sadanje njihovo držanje javlja se ne samo kao rezultat ovdašnjih naših uspjeha, već i zbog povoljnog po nas razvoja događaja u zemlji i u svijetu, zbog sve ozbiljnije savezničke pomoći našoj vojsci, kao i zbog toga što očekuju brz pokret 13 SS divizije sa ovog terena.[19]

Kod četničkih bandi zapaženo je komešanje, naročito od kako su saznali da je došlo do sporazuma između nas i Šubašića.[20] Počele su padati i izjave pojedinih njihovih komanda-

---

[18] Riječ je o drvarskoj operaciji. Bliže o njoj vidi knj. 25, dok. br. 111, 137, 184—188 i 192.

[19] Pomenuta divizija je ostala u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 130 i 143).

[20] Sporazum između Josipa Broza Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, i Ivana Šubašića, predsjednika kraljevske (izbjegličke) vlade, potpisan je 26. juna 1944. na Visu. Bliže o

nata, da se neće više boriti protiv nas. Mi činimo sve da dođe do diferencijacije u njihovim redovima, ne tupeći oštricu borbe protiv njih, ali ih je zaista teško dovesti u takav položaj da prihvate borbu s nama.[21] Do prilaženja na našu stranu, sem malog broja pojedinaca, nije došlo. To dolazi otuda, što su četničke grupe u jednom dijelu Istočne Bosne svedene na mali broj zlikovaca i pljačkaša, koji su svoju sudbinu vezali za sudbinu okupatora. Tamo pak, gdje bi moglo doći do prelaženja jednog dijela, naročito onih nasilno mobiliziranih, kao napr. u zeničkom kraju i na Majevici, momentalno nisu prisutne naše snage.

Nakon II zasjedanja AVNOJ-a neke četničke glavešine na čelu sa Dražom i Živkom Topalovićem održali su sastanak u Srbiji.[22] Materijal sa tog sastanka stigao je na Romaniju prije desetak dana. Sve ono što je bilo namijenjeno za I. Bosnu, Hercegovinu, C. i Z. Bosnu, Liku, Kordun, Baniju i Sjevernu Dalmaciju — palo je nama u ruke. Taj vam materijal prilažemo (prilog br. 1).[23]

Stvaranjem uslova za odašiljanje naših ranjenika u mnogome su se rasteretile naše jedinice, podigao se borbeni moral kod boraca, kao i ugled naše vojske u narodu. Kad su se spuštali prvi avioni i odlazili naši ranjenici nastalo je pravo narodno veselje. Do sada smo evakuisali 435 ranjenika, bolesnika i invalida sa osobljem.[24]

III

Politički rad u jedinicama skoncentrisan je na tumačenju i razradi odluka II zasjedanja AVNOJ-a, pored svakodnevnog rada na učvršćivanju discipline, povećanja osjećaja odgovor-

---

tome vidi »Pregled istorije SKJ«, izdanje IRP, Beograd, 1963, str. 434—443, i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), Vojnoistorijski institut, Beograd 1965, str. 329—342.

[21] Da četnici doista nisu ni tada htjeli da se na strani NOVJ bore protiv okupatora dokazuje primjer Majevičkog korpusa i drugih četničkih jedinica iz istočne Bosne, koji su, po planu njemačke komande, sredinom jula, zajedno s njemačkim i ustaško-domobranskim snagama, preduzeli napad na jedinice 3. i 12. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 86, 130, 143 i 154).

[22] Riječ je o četničkom kongresu koji je, na inicijativu Centralnog nacionalnog komiteta Kraljevine Jugoslavije, od 25. do 28. januara 1944. održan u selu Ba (na sjevernim padinama Suvobora). Na njemu je donesena rezolucija o zadacima u daljoj borbi protiv jedinica narodnooslobodilačkog pokreta. (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 187.)

[23] Taj materijal se nalazi u Arhivu VII.

[24] Bliže o evakuaciji naših ranjenika savezničkom avijacijom vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 245.

nosti, borbenosti, obaveštenja o događajima u svijetu itd. Mada smo dali teme i izradili pitanja u vezi s odlukama II zasjedanja, još uvijek ima velik broj boraca, pa čak i rukovodioca, koji se do danas nisu uspjeli naoružati i tim moćnim oružjem u borbi protiv neprijatelja. Redovna je pojava, da na zborovima naši drugovi uglavnom fraziraju o odlukama II zasjedanja, tako da možemo reći, da pored ostalih važnih faktora o kojima smo gore govorili znatno utiče i ovaj, što se nije kod naroda u ovom kraju u dovoljnoj mjeri probudio interes za aktivno učešće u borbi za izgradnju i učvršćenje svoje nove države. Zbog toga stavljamo u prvi plan političkog rada u jedinicama i dalje — odluke II zasjedanja AVNOJ-a.[25]

Živo političko interesovanje i diskusije izazvala je vijest o našem sporazumu sa Šubašićem. Mi smo Nacionalni komitet isticali kao istinsku narodnu vladu i shvatili da je glavna naša zadaća uraditi sve što do nas stoji ovdje na terenu, da bi omogućili njegovo priznanje u inostranstvu. Borci stoga postavljaju pitanje zašto nije priznat Nacionalni komitet. Čuju se i pitanja, da li se mjenja naš stav prema četnicima, da li je kralj pristupio narodno-oslobodilačkom pokretu itd. No, mada je borcima krivo što do priznanja nije došlo, uviđaju da je sklopljeni sporazum od velikog značaja za dalji uspješni razvoj narodno-oslobodilačke borbe u čitavoj zemlji, da je reakciji izbijen iz ruku svaki adut u borbi protiv nas, da će to ogromno podići naš ugled u inostranstvu i učvrstiti antihitlerovski blok u svijetu. Pri tom, valja istaći, da se je svuda, gdje se o tom pitanju diskutovalo manifestovalo neograničeno povjerenje koje uživa Nacionalni komitet na čelu s drugom Titom i isticala njegova mudrost u rukovođenju politikom naše zemlje. Taj je, dakle, sporazum primljen kao još jedna naša velika pobjeda. Mi ćemo se potruditi, da još više podignemo ugled i autoritet Nacionalnog komiteta na čelu s drugom Titom i AVNOJ-a, držeći se tačaka postignutog sporazuma.

Obzirom na sve veće mogućnosti narastanja naše vojske kao i zbog novih zadataka koje postavljate pred nas, novih srestava za borbu kojima će raspolagati naša vojska, nužno se nametnula potreba podizanja nivoa našeg vojno-političkog kadra uopšte i u stručnom pogledu. U tu svrhu u okviru korpusa i divizija održani su i održavaju se kursevi za niže vojne rukovodioce: sanitetski kursevi, za obaveštajce, intendante, kursevi za rukovanje bacačem, topom, radio-telegrafski kurs, kurs za vezu, politički kursevi. Program za sve ove kurseve mi smo izradili, a njih ćete dobiti uz izvještaje šefova otsjeka našeg

---

[25] Odluke i drugi materijal sa Drugog sasjedanja AVNOJ-a objavljeni su u I. i II. knjizi II toma.

Štaba. Kursistima je posvećena veća pažnja nego ranije, kako u pogledu kontrole učenja, tako i odabiranja predavača i drugova koji vode kurseve. Zahvaljujući tim kursevima postepeno se razvijaju sve grane i podiže stručni nivo našeg kadra. Radi postizavanja što boljeg, bržeg i pravilnijeg vaspitanja kao i radi postizavanja jednoobraznosti u načinu vaspitanja, dobro bi bilo, ako je to moguće, da nam pošaljete program za sve vrste kurseva koje treba održavati.

Da bi imali kontrolu nad kadrovima i pratili njihov razvoj, politkomesarima divizija bilo je duže vremena stavljeno u zadatak da izrade knjigu za vojno-političke kadrove, koja sadrži generalije i karakteristike svakog pojedinca, sa primjedbom, pod kojom se unosi svaka promjena...

IV

Sticajem okolnosti, koje su vam poznate, Glavni štab za Vojvodinu i drug Iso[26] nalazili su se od polovine marta mjeseca u I. Bosni kod XVI i XXXVI divizije...

V

U prošlom izvještaju[27] smo vas izvjestili da je jedna grupa od 50 boraca Mačvanskog odreda, na čelu sa političkim komesarom Odreda i drugaricom Milkom Minić, sa političkim radnicima za Mačvu i jadarski srez prebacila se u Srbiju.[28] Prvih dana oni su imali lijepih uspjeha i u Mačvi i u Jadru. Narod ih je sa oduševljenjem dočekao. Uspostavljeno je niz organizacija. To je bilo u periodu, kad su glavnine četničkih snaga prešle u borbu protiv naših jedinica koje su prodirale u Srbiju.[29] Zbog nedovoljne opreznosti u radu i nebudnosti, povratkom četnika u te krajeve nastala je hajka protiv naših boraca i rukovodioca i masovno odvođenje u logore i ubijanje onih koji su održavali vezu s našim drugovima. Sa drugaricom Milkom od tada nemamo vezu. Drugovi politički radnici iz jadarskog sreza uspostavili su prije neki dan vezu s nama i obavijestili nas da su u stanju održati se na terenu. Drugovi politički radnici za Rađevinu i za azbukovački srez, zbog strašnog četničkog terora u tim krajevima, kao i zbog nedovoljnog iskustva, nisu se mogli održati na terenu i nalaze se sada u sastavu Mačvanskog odreda, koji broji 130 boraca. Nekoliko dobrih političkih radnika i boraca koji su prešli u Srbiju pogi-

---

[26] Iso Jovanović, član Pokrajinskog komiteta KP Vojvodine (vidi dok. br. 144).

[27] Vidi knj. 23, dok. br. 44.

[29] Odnosi se na prodor 2. proleterske i 5. NOU divizije (vidi knj. 24, dok. 108 i tom I, knj. 7).

nuli su u borbi. Prilažemo vam podatke o četničkom teroru u tim krajevima i imena poginulih drugova (prilog br. 2).[30] Četnički teror u Srbiji je takav da se narod više boji četnika nego Nijemaca. Pritajeno gaji velike simpatije za naš pokret i našu vojsku. Jedva čeka dan svog oslobođenja.

Prilažemo vam propagandni materijal, koji smo izdali za vrijeme i poslije neprijateljske ofanzive (prilog br. 3).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V. Popović

(M. P.)

Komandant,
general-lajtnant
Kosta

[30] Redakcija nije uspjela pronaći pomenuti prilog.

BR. 54

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 14. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA POSJEDNU PROSTOR GRIVICE — TREŠTENICA — BANOVIĆI[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Op. br. 49
14 jula 1944 godine
u 14.30 č.

ŠTABU IV BRIGADE

1.— Situacija na sektoru Kladanj — Živinice — Tuzla i prostoru Tuzla — želj. pruga — Doboj nepromenjena je. Poslednjih dana izvesne neprijateljske snage pošle su iz Tuzle i sa Majevice u pravcu Doboja,[2] verovatno usled prisustva naših snaga[3] na sektoru Doboj — Derventa.

Na Ozrenu se nalaze uglavnom četničke snage.

Pruga Zavidovići — Ribnica nije opravljena i neprijatelja nema u Ribnici.

2.— Zadatak naše Divizije ostaje za sada kontrola garnizona u Tuzli, Doboju i Zavidovićima. Takođe, pratiti kretanje neprijatelja komunikacijom Tuzla — Doboj, a isto tako kontrolisati cestu Tuzla — Živinice — Kladanj i liniju Zavidovići — Ribnica — Olovo.[4]

3.— Jedinice ove Divizije pomeriće se u toku sutrašnjeg dana na prostoriju Grivice — Treštenica — Banovići.[5] U tom cilju

a) I brigada izvršiće pokret ujutru u 5 časova i zadržati se na prostoriji Musl. Jaruške — Prav. Treštenica — Musl. Treštenica. Zadatak brigade je izviđanje i kontrola željezničke pruge Tuzla — Doboj, kao i ispitivanje neprijateljskih uporišta na toj pruzi. Isto tako, prikupljati podatke o četničkim snagama prema Ozrenu i obezbeđivati se sa tog pravca.

b) II brigada pomeriće se u 5 časova ujutru sa prostorije Repnik — Podgorje na sektor sela Banovići.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 37/2, k. 969.

[2] Vidi dok. br. 160 i 163.

[3] Odnosi se na jedinice 11. NOU divizije. Bliže o njihovom dejstvu vidi dok. br. 26, 36 i 47.

[4] Vidi dok. br. 49.

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu 16. divizije na toj prostoriji vidi dok. br. 66, 68 i 115.

Jedan svoj bataljon držati i dalje u Podgorju, sa zadatkom zatvaranja i izviđanja pravaca koji vode od Višće odn. linije Živinice — Kladanj. Zadatak brigade je kontrola doline r. Krivaje i sektora prema Zavidovićima.

Štab II brigade smestiće div. bolnicu takođe na prostoru Banovića i obezbeđivati je za vreme bavljena na određenoj prostoriji.

c) IV brigada izvršiće pokret u 4 časa ujutru pravcem Omazići — Grivice. Zadržati se na sektoru Tulovići — Grivice, odakle kontrolisati sektor prema Tuzli i cestu Tuzla — Živinice — Kladanj. Prikupljati podatke o jačini garnizona u Tuzli i drugim manjim uporištima od Tuzle prema Lukavcu.

Jedan svoj bataljon držati u zapadnom delu sela Omazići, radi lakšeg ispitivanja i kontrolisanja ceste Živinice — Kladanj.

4.— Štab Divizije nalaziće se u Tulovićima (zaseok Draganja).

5.— Štabovi brigada će prikupljati podatke o pojedinim manjim neprijateljskim uporištima i njihovoj jačini, dajući svoja mišljenja o mogućnosti likvidacije istih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik,	Komandant,
Z. Romac[6]	potpukovnik	major
	Per.[7] **Grujić**	**Kamenjar**[8]

(M. P.)

---

[6] Paško Romac Zdravko
[7] Periša
[8] Marko Peričin Kamenjar

BR. 55

NAREĐENJE ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 14. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU OSINA GLAVICA — RAZBOJCI — VOLODER — KUROZEB[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«
14 jula 1944 g. u 23 časa

ŠTABU I, II i IV BATALJONA

Neprijatelj je u toku dana izišao na kotu Crkleni Vrh (1384), Kozija Glava (1482). Oko 18 čas. jedna kolona jačine oko 100 vojnika sa nekoliko tovarnih grla krenula je putem koji vodi od Kozije Glave između Savanove i Modre Lokve ka Čantiću Vrhu. Druga jača kolona, oko 250 vojnika, krenula je istočnim padinama Malovana (k. 1828) u pravcu Lisica Košara, od pravca Crnog Vrha i Šujice. Podatci nepoznati, vjerovatno namjerava za Glamoč, a postoji mogućnost i da napadne naše snage sa leđa.[2] U vezi prednjeg činimo slijedeći raspored:

IV bataljon prikupiće sve svoje snage i postaviti se na liniji V. Kozjak (k. 1730), Osina Glava (1720). Ovu liniju uzeti za glavni položaj, sa zadatkom kontrolisanja pravca od Suhovrha, Lončarevih Poljana i od Livna.

I bataljon postaviće se na liniju Voloder (k. 1640), Hajdučka Kosa, Razbojci, sa zadatkom kontrolisanja pravaca koji vode od Tunić Dolca prema Razbojcima i od D. Malovana prema Drežnici.

II bataljon sa izvjesnim djelovima zaposjesti Kurozeb (k. 1704), a jednu četu uputiti u M. Drežnicu sa zadatkom da ispituje sa patrolama u pravcu Lubi-Dola i u pravcu Čantića Vrha. Sa ovom četom neka ide jedan član Štaba. Ova četa treba da uhvati kontakt sa neprijateljem. Ostale snage ovoga bataljona nalaziće se u V. Drežnici.

Četa III bataljona doći će kod Štaba ove brigade gdje će dobiti zadatak.

Štab brigade sa sekcijama pri Štabu nalaziće se u zapadnom djelu V. Drežnice.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/6, k. 802.
[2] Vidi dok. br. 166.

Sve jedinice odmah će pristupiti izvršenju ovog zadatka i nastojati biti što aktivnije i što bolje kontrolisati dodjeljene im pravce. Izvještaje slati što češće Stabu ove brigade o situaciji i pokretu neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major, **Milekić** (M. P.) Komandant — major. **L. Radaković**

BR. 56

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 14. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD TEŠANJKE[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
14 juli 44 god.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Predmet: Operacijski izveštaj,
borba na Tešanjki.

Naša brigada dobila je zadatak da fingira napad na neprijateljsko uporište Doboj, tj. 3 bataljona da fingiraju napad a naš II bataljon da napane Rudanku i istu zauzme, kako bi pretrgao prugu i odvukao nešto neprijatelja sa položaja prema Teslići.[2] U tom smislu naredba je izdana.

Naš I bataljon imao je zadatak da sa dvije čete fingira napad na neprijateljsko spoljno uporište Denkovaču. III bataljon imao je za zadatak da sa dvije čete fingira napad na neprijateljsko uporište Usoru a IV bataljon, pojačan sa jednom četom III bataljona, imao je za zadatak da fingira napad na neprijateljsko uporište Krčevine i Orašje. U toku dok je naredba izdana neprijatelj se je nalazio u ovim uporištima, ali u vremenu dok smo kretali na zadatak neprijatelj je u jačini jedne bojne, 450 ljudi, izišao na položaj Tešanj — Žabljak — Lepenica.[3] Sastav te bojne je 300 vojnika »Plave divizije«,[4] a ostalo ustaše, naoružani sa dva teška bacača, sa više puš. mi-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/2, k. 870.
[2] i [3] Vidi dok. br. 163, 166 i 179.
[4] Vidi dok. br. 52.

traljeza i ostalo puške. Usput smo saznali da je neprijatelj izišao na ove položaje i donijeli odluku da istoga napanemo. Istoga je napadao IV bataljon pojačan sa jednom četom III bataljona. Na ovim uporištima borba je počela u 2 sata poslije pola noći i trajala je do 5 sati ujutru. Neprijatelj je davao žilav otpor i naše snage koje su napadale nisu bile u stanju da potisnu neprijatelja.[5] Moral kod neprijateljskih snaga bio je na visini, jer sastav tog neprijatelja prekaljen je u borbi u istočnoj Bosni (»Plava divizija«) i bez razlike sve su ustaše. Može se reći najveći zlikovci, pa je i to jedan od razloga njihove uporne odbrane.

Naši gubitci su 15 mrtvih i 14 ranjenih. Među mrtvima nalazi se komesar čete, dva zamjenika komandira četa, jedan vodnik i jedan delegat voda.

Neprijateljski gubitci prema obaveštenjima koje smo jutros dobili su dva kamiona mrtvih.

Od oružja izgubili smo dva šarca i jedan puš. mitr. i 8 pušaka. Ovo oružje izgubila je četa III bataljona.

I bataljon je fingirao napad na određeno uporište i imao jednog lakše ranjenog, II bataljonu naredba je zakasnila i nije stigla da napadne Rudanku. Razlog tome je što smo vrlo kasno dobili naredbu za ovo fingiranje na Doboj.

Poslije povlačenja naših snaga sa Tešanjke — Žabljaka — Lepenice neprijatelj se je povukao za Doboj.

Naše snage raspoređene su ovako:

II bataljon — Stanovi i visovi Omanjske.

I bataljon — sa dvije čete i jednom četom IV bat. Sivša — Alibegovci.

IV bataljon — Jelah, sa isturenim patrolama prema Tešanjki.

III bataljon — Vukovo, sa osiguranjem prema Žabljaku i Lepenici i sa jednom četom prema Tešnju.

Štab brigade — J e l a h.

Pola čete I bataljona — Teslić a druga polovina pratnja ranjenika za centralnu bolnicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
sl. otsutan

Z. komandanta — major,
Rade[6]

---

[5] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o tome se kaže:

»13/14. VII vodile su se žestoke borbe oko Tešnja i Tešanjke između partizana i naših postrojbi. Sa naše strane bilo je gubitaka 1 mrtav i 6 ranjenih. Na strani partizana je 12 mrtvih, a zarobljeno im je 4 strojnice i 7 pušaka«. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—4, k. 194 c.)

[6] Narodni heroj Rade Kondić. Kao komandant 5. kozarske (krajiške) brigade poginuo 30. jula 1944. kod Manjače, u borbi protiv Nijemaca.

BR. 57

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 15. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RAZVOJU I STANJU ARTILJERIJE U OVOM KORPUSU[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. art. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

Izveštaj o stanju artilerije u korpusu. —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Dostavlja se sledeći izveštaj o razvoju i stanju artilerije ovoga korpusa:

1. — U ovom korpusu formirana su u 1943. god. dva artileriska diviziona, svaki od po dve baterije. Baterije su imale u svom sastavu po 2 topa.[2] Divizioni su upotrebljavani u pojedinim akcijama bilo celi, bilo pojedine baterije pridavanjem pojedinim brigadama za izvršenje akcija.

Zarobljavanjem topova ove godine, oba diviziona povećana su na po tri baterije, svaka od po 2 topa, s tim, da su dve baterije u svakom divizionu brdske i haubičke, a jedna baterija je protivkolska. Jednovremeno sa povećavanjem ovih diviziona korpusne artilerije, formirana je artilerija u divizijama. Tako je u svakoj diviziji ovoga korpusa formirana po jedna baterija jačine 2 do 4 topa protivkolska i brdska, kao kostur buduće diviziske artilerije.

Uspešnim akcijama XI. divizije zarobljeno je topova u Derventi i Tesliću,[3] te je sada formiran divizion diviziske artilerije u XI. diviziji. Divizion je jačine 3 baterije, svaka od po 2 topa.[4] Ostatak topova biće dodeljen XXXIX. diviziji za pojačanje njezine artilerije.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/4, k. 458.

[2] Vidi knj. 18, dok. br. 122, knj. 19, dok. br. 2, knj. 20, dok. br. 148, knj. 23 dok. br. 28, knj. 26, dok. br. 2, i dok. br. 2 u ovoj knjizi. O tome vidi i izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 48/1—7, k. 458 A).

[3] Vidi dok. br. 10, 36 i 47.

[4] Odnosi se na Brdski artiljerijski divizion (vidi dok. br. 121).

U planu razvoja artilerije ovoga korpusa je, da se formira, kao što se iz prednjeg vidi, korpusna i diviziska artilerija. Korpusna artilerija dopunila bi se do jačine 3 diviziona, koji bi sačinjavali korpusni artileriski puk. Sastav puka bio bi dva diviziona brdsko-haubička ili poljsko-haubička, a jedan divizion dugačkih dalekometnih topova, baterije jačine od po 4 oruđa.

U svakoj diviziji formirala bi se dva diviziona i to jedan protivkolski, a jedan brdski. Divizioni od po tri baterije, a baterije od po 4 oruđa. Za sada pošto nema dovoljno oruđa, prilikom formiranja pojedinih artileriskih jedinica gleda se na to, da se baterije u divizijama prvenstveno popune sa protivkolskim oruđima, kao najpogodnijim za neposredno praćenje pešadije.

2. — Radi usposobljavanja kako komandnog artileriskog kadra, tako i izvežbane posluge održani su razni kursevi.

Tako za usposobljavanje komandira baterija i vodnih oficira održana su dva kursa u korpusu. Jedan od 16 dana, koji je pohađalo 8 komandira i vodnih oficira iz već ranije formiranih baterija, i drugi od 35 dana, koji je pohađalo 26 najsposobnijih vođa odeljenja iz oba diviziona. Nakon pauze od 2 meseca svi ovi drugovi, koji su završili kurseve, ponovo su prošli kurs od 20 dana, radi obnove i dopune znanja, te su tako usposobljeni za praktičan rad komandira baterija. Na taj način je usposobljeno 34 komandira baterija.

Radi popune višeg komandnog artileriskog kadra (komandanata diviziona) povučeni su iz divizija oficiri bivši artilerci i dodeljeni divizionima kao zamenici ili na službu, s tim, da se u divizionima upoznavaju sa dužnostima svih artileriskih starešina. Osim toga održani su s njima kursevi u vidu konferencija, gde su upoznati sa radom i dužnostima komandanta diviziona u pojedinim taktičkim radnjama. Tako danas ima usposobljenih 8 komandanata diviziona.

Za usposobljavanje vođa odeljenja, nišanđija, kutomernika, podoficira osmatrača i telefonista, održavani su kursevi više puta u svakom divizionu tako, da danas svaka baterija diviziona ima po 15 usposobljenih nišandžija, koji se pri formiranju novih baterija raspoređuju u iste. Da bi i divizije imale usposobljeno ljudstvo, održavani su u dva maha kursevi od po 20 dana u divizionima korpusa, na koji je svaka divizija upućivala po 10 boraca bivših artileraca, koji su usposobljavani za nišandžije, vođe odeljenja, podoficire osmatrače i kutomernike.

Sistem usposobljavanja komandira baterija kao tehničkih izvršioca gađanja rađen je tako, da su prvo usposobljavani

za nišandžije, zatim su svršili kurseve vođa odeljenja i od ovih najsposobniji pohađali su kurs za artileriske oficire.

Radi što lakše, kao i jednoobrazne obuke u svim baterijama, izdana su pravila i to: »Obuka na topovima«, a za rad na kursevima »Priprema, teorija i nastava gađanja«. Za što bolju znanstvenu spremu komandnog kadra izrađen je »Artileriski potsetnik«, koji obuhvata sva artileriska pravila, sa taktičkom upotrebom artilerije, te će se uskoro štampati.

3. — U prilogu pod 1—4 dostavlja se formacija štabova brdsko-haubičkog i protivkolskog diviziona, brdsko-haubičke i protivkolske baterije. Ova formacija izrađena je prema bivšoj jugoslovenskoj formaciji artiljerije, s tim, da je dopunjena prema formaciji nemačkih baterija, prilagođena našim prilikama i načinu ratovanja. Isto tako raspitivanjem oficira Crvene armije, koji su u Narodno-oslobodilačkoj vojsci, o formaciji ruskih baterija sa konjskom vučom, uglavnom se ova formacija slaže.

Naše baterije i divizioni formirani su po priloženim formacijama, ljudstvo je usposobljeno za pojedine uloge, te se u praksi pokazala kao vrlo dobra.

4. — Popuna ljudstvom vršena je u manjem broju uzimanjem bivših artileraca iz brigada, a najveći broj su omladinci-dobrovoljci. Divizioni i baterije su popunjeni do određenog formaciskog sastava.

Popuna konjima vršena je onima zarobljenim u pojedinim akcijama, te sada baterije imaju dovoljno stoke za vuču.

5. — Nedostatak naše artilerije je mali broj oruđa, municije i instrumenata.

U koliko bi s obzirom na prednju do sada izvedenu organizaciju artilerije, kao i na predviđeni razvoj artilerije ovoga korpusa i priloženu formaciju bilo primedbi, molimo, da nam se dostave.

Politički komesar,
pukovnik,
Došen

Komandant
general-major
S. Rodić

(M. P.)

FORMACIJA ŠTABA BRDSKOG I HAUBIČNOG DIVIZIONA
i ljudstva pri štabu diviziona

Redni broj	SASTAV DIVIZIONA	Koliko brojno	Naoružanje				Konja			Kola		PRIMEDBA
			Pištolja	Šmajsera	Pušaka	Puškomitraljeza	Jahačih	Tovarnih	Teglećih	Dvoosovnih	Kuhinja	
1	Komand. diviziona	1					1					
2	Pol. komesar	1					1					
3	Zamj. k-dta diviz.	1	1	1								
4	Zamj. politkoma	1	1	1								
5	Sekretar	1			1							
6	Intendant	1		1			1					
7	Referent saniteta	1	1									
8—11	Kurira	4		2	2							
12	Vođa telefonista	1		1								
13—16	Telefonista	4			4							1—2 telef.
17	Konjovodac	1			1			1				1 centrala
18	Ekonom	1			1							6—8 km. kabla
19	Zamj. intendanta	1		1								Samar za
20—21	Mitraljesci	2			1	1						telef. mat.
22	Magaziner	1			1							
23	Mesar	1			1							
24	Potkivač	1			1							
25	Krojač	1			1							
26	Obućar	1			1							
27	Kuhar	1			1							
28	Brico	1			1							
29—31	Vozara	3			3				6	3		
	UKUPNO:	31	3	7	20	1	3	1	6	3		

POLIT. KOMESAR,
pukovnik,
Došen

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

FORMACIJSKI SASTAV BRDSKO-HAUBIČKE BATERIJE

Redni broj	SASTAV BATERIJE	Koliko brojno	NAORUŽANJE						KONJA			KOLA		PRIMEDBA
			Pištolja	Šmajsera	Puškaka	Puškomitralj.	topova	Prednjaka	Jahačih	Tovarnih	Teglečih	Dvoosovnih	Kuhinja	
	I. ŠTAB BATERIJE													
1	Komandir baterije	1	1						1					
2	Polit. komesar	1	1						1					
3	Zam. komandira	1		1										
4	Zam. politkoma	1		1										
5	Podoficir ili oficir osmatrač	1		1										
6–7	Kutomernik br. 1 i 2	2			2									
8	Konjovodac	1			1					1				Samar za instrumente
9–10	Kurira	2			2									
	TELEFONSKI DEO:													2 telefona 1 centrala 6–10 km. kabla
11	Vođa telefonista	1		1										
12–16	Telefonista	5			5									sig. zastava
17	Konjovodac	1			1					1				samar sa košarama
	MITRALJESKI DEO:													
18–21	Mitraljesci	4			2	2								
	II. BORNI DEO:													
22	Vodni oficir	1	1											
23	Vodni delegat	1		1										
24–25	Vođe odeljenja	2			2									
26–37	Posluge	12	4		8		2							
38–41	Vozara	4(6)			4(6)			2			8(12)			
42	Vođa prednjaka	1			1									
	III. KOMORA:													
43	Ekonom	1			1									
44	Zam. intendanta	1			1									
45–49	Vozara	5			5						10	4	1	Ako nema kuh onda kola
50–53	Rezervne posluge	4			4									
54–55	Bolničara ljudskih	2	2											
56	Bolničar marveni	1			1									
57	Potkivač	1			1									1 kao sedlar
58	Obučar	1			1									
59	Mesar	1			1									
60–61	Kuhara	2			2									
	UKUPNO:	61 (63)	9	5	45 (47)	2	2	2	2	2	18 (22)	4	1	

NAPOMENA: Brojevi u zagradi važe za haubičku bateriju.

POLIT. KOMESAR,
pukovnik,
Došen

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

FORMACIJSKI SASTAV PROTIVKOLSKOG DIVIZIONA
i sjudstva pri štabu diviziona

Red. broj	SASTAV DIVIZIONA	Koliko brojno	Naoruž.				Konja		Kola		PRIMEDBA
			Pištolja	Šmajsera	Pušaka	Puškomitralj.	Jahaćih	Teglećih	Dvoosovnih	Kuhinja	
1	Komandant diviziona	1	1				1				
2	Polit. komesar	1	1				1				
3	Zamj. k-dta diviziona	1		1							
4	Zamj. politkoma	1		1							
5	Sekretar	1			1						
6	Intendant	1		1			1				
7	Referent saniteta	1	1								
8 – 11	Kurira	4		2	2						1 telefon
12 – 13	Telefonista	2			2						1 centrala
14	Ekonom	1			1						2 km. kabla
15	Zamj. intendanta	1		1							
16	Magaziner	1			1						
17	Mesar	1			1						
18	Potkivač	1			1						
19	Šnajder	1			1						
20	Obućar	1			1						
21	Kuvar	1			1						
22	Brico	1			1						
23 – 25	Vozara	3			3			6	3		
26 – 27	Mitraljesci	2			1	1					
	UKUPNO:	27	3	6	17	1	3	6	3		

POLIT. KOMESAR.
pukovnik,
Došen

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. jula 1944. g.

FORMACIJSKI SASTAV PROTIVKOLSKE BATERIJE

Redni broj	SASTAV BATERIJE	Koliko brojno	Naoružanje: Pištolja	Šmajsera	Pušaka	Puškomitraljeza	Topova	Prednjaka	Konja: Jahaćih	Tegleći h	Kola: Dvoosovnih	Kuhinja	PRIMEDBA
	I. ŠTAB BATERIJE												
1	Komandir baterije	1	1						1				
2	Polit. komesar	1	1						1				
3	Zamj. k-dira bater.	1		1									
4	Zamj. polit. koma	1		1									
5-6	Kurira	2		1	1								
	TELEFONSKI DEO:												
7	Voda telefonista	1		1									2 telefona
8-11	Telefonista	4			4								2-4 km. kabla
	MITRALJES. DEO:												
12-15	Mitraljesci	4			2	2							
	II. BORNI DEO:												
16	Vodni oficir	1	1										
17	Vodni delegat	1		1									
17-19	Voda odeljenja	2			2								
20-31	Posluge	12	4		8		2						
32-35	Vozara	4			4			2		8			
	III. KOMORA:												
36	Ekonom	1			1								
37	Zamj. ekonoma	1			1								
38-42	Vozara	5			5					10	4	1	Ako nema kuhinje onda kola
43-46	Rezervne posluge	4			4								
47-48	Bolničara ljudskih	2	2										
49	Bolničar marveni	1			1								
50	Potkivač	1			1								
51	Obučar	1			1								
52	Mesar	1			1								
53-54	Kuhara	2			2								
	U K U P N O:	54	9	5	38	2	2	2	2	18	4	1	

POLIT. KOMESAR,
pukovnik,
Došen

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

KOMANDANT,
general-major,
S. Rodić

Str. pov. art. k. br. 718
Dne 15. VII 1944. g.

BR. 58

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA OD 15. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O STANJU JEDINICA POSLIJE ŠESTE I SEDME OFANZIVE I O SITUACIJI U VOJVODINI[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Op. br.1/44
15 juli 44 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

Prvom prilikom uputićemo vam izvještaje o stanju naših jedinica i o problemima koji stoje pred nama. Sada koristimo kurire Štaba III Korpusa, da vas izvijestimo o nekim pitanjima u vezi formiranja našeg Korpusa[2] i da vas zamolimo za direktive.[3]

I

U toku VII neprijateljske ofanzive naše su jedinice izdržale vrlo teške napore i žestoke borbe.[4] Kroz te borbe i pokrete naše su se jedinice prekalile i stekle značajno borbeno iskustvo. Upornos u borbi i veća ratnička vještina, što je ranije nedostajalo i našim borcima i rukovodiocima, postignuta je u značajnoj mjeri. Pored toga, XVI divizija ostvarila je svoje unutarnje jedinstvo, dok XXXVI divizija, obzirom na to što se njena VI brigada nalazi u Sremu[5] i obzirom na to što je ona mlađa jedinica, još uvijek to nije u potpunosti ostvarila.

Poslednjim savezničkim pošiljkama riješen je, za sada, problem naoružanja automatskim oružjem. Time su naše jedinice postigle mnogo veću udarnost i osposobile se da, uz relativno male žrtve, rešavaju teže borbene zadatke, što se jasno pokazalo prilikom naših poslednjih akcija na Majevici, u dolini r. Krivaje i na Ozrenu.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/2, k. 15.

[2] O formiranju 12. korpusa vidi dok. br. 25.

[3] Bliže o dejstvu 12. korpusa u vezi s direktivom Vrhovnog štaba NOV i POJ vidi dok. br. 143, objašnjenje br. 21.

[4] Vidi dok. br. 38, 39 i 53 u ovoj knjizi i knj. 25, dok. br. 7, 99, 103, 123, 124, 126, 132, 167 i 168.

[5] O toj brigadi vidi: tom I, knj. 8, dok. br. 49 i 67; tom IV, knj. 23, dok. br. 152, objašnjenje br. 9.

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
O.p. br. 1/44
25 juli 44 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOVJ-OJ

Prvom prilikom upućujemo vam izvještaje o stanju naših jedinica i o problemima koji stoje pred nama. Sada koristimo kurira Štaba III Korpusa, da vas izvijestimo o nekim pitanjima u vezi formiranja našeg Korpusa i da vas zamolimo za direktive.

I

U toku VII neprijateljske ofanzive naše su jedinice izdržale vrlo teške napore i žestoke borbe. Iroz te borbe i pokrete naše su se jedinice prekalile i stekle značajno borbeno iskustvo. Upornost u borbi i veća ratnička vještina, što je ranije nedostajalo i našim borcima i rukovodiocima, postignuta je u značajnoj mjeri. Pored toga, VI divizija ostvarila je svoje unutarnje jedinstvo, dok XXXVI divizija, obzirom na to što se njena VI brigada nalazi u Srbiji i obzirom na to što je ona mlađa jedinica, još uvijek to nije u potpunosti ostvarila.

Posljednjim savezničkim pošiljkama riješen je, na sada, problem naoružanja automatskim oružjem. Time su naše jedinice postigle znatno veću udarnost i osposobile se da, uz relativno male žrtve, rješavaju teže borbene zadatke, što se jasno pokazalo prilikom naših posljednjih akcija na Majevici, u dolini r. Krivaje i na Ozrenu.

VI neprijateljska ofanziva izbacila je iz stroja veliki broj boraca i rukovodilaca iz naših jedinica, radi čega su pred naše jedinice postavljena, svom oštrinom, dva zadatka:

prvo, maksimalno onemogućiti sve manje preduzete mjere da se gubici kako kadra, tako i borećkog djudstva, uopšte, svedu na minimum kako bi se sačuvale ove sigurne jezgre za stvaranje novih vojvođanskih jedinica i

drugo, preduzeti sve mjere, upravo stvoriti neki kanal za Vojvodinu sa priliv novomobilisanog ljudstva, kako sa popunu XXI i XXXVI divizije, tako i za stvaranje novih jedinica. Ovo neodložno zahtijevaju i prilike u Vojvodini, gdje se svakim danom javlja sve više novih boraca za našu vojsku. Jasno je da se ovaj zadatak može riješiti samo u okviru opštih zadataka postavljenih od vas, jer je neprijatelj čvrsto zapoćnjao Majevicu, kao svoju vitalnu bazu, a računati na temeljito čišćenje Majevice isključivo našim snagama - pokazalo se nerealnim. Mi smo uspijevali da prodremo na Majevicu, da unesemo neprijatelju niz teških udaraca, ali nismo uspjeli i da se održimo. Radi rješavanja tog zadatka mi smo najavljivali da izvršimo brzi klizmarš pravac, kombinovan sa prelazom naših snaga iz Srema i da na taj način pribavimo kako VI i VII brigadu, tako i novomobilisano ljudstvo koje je sada koncentrisano na sektoru bosutskih šuma i izležano spasavati od jačih neprijateljskih snaga koje sada stacioniraju u Sremu. Međutim, usled vašeg posljednjeg naređenja Štabu III Korpusa o pripravnosti za izvršenje novopostavljenih zadataka, ne možemo prevesti u djela našu namjeru.

II

Na naši zadatka koji ste postavili, posljednjim vašim naređenjem, pred nas i Štab III Korpusa, pod čijom se komandom nalazimo, mišljenja smo da je moguće, bez naročitih teškoća, uspostaviti teritorijalnu vezu sa Vojvodinom i stvoriti oslonac za prihvat novih boraca i za što veću našu pomoć pokretu u Vojvodini. U prvom momentu ta veza može se stvoriti sa Istočnim Srmom, a kasnije se treba isključiti mogućnost povezivanja i sa Banatom. Za izvršenje tog zadatka potrebno je da dobijemo takav pravac operacija na kojem, čime mći ostvariti teritorijalni oslonac za vezu sa Srmom.

Štab III Korpusa ima puno razumijevanje problema Vojvodine i, ukoliko operativna odluka bude zavisila isključivo od njega, odredić operativni pravac naših jedinica rukovođeći se našim potrebama i potrebama ustanka u Vojvodini.

III

Prema posljednjim obavještenjima iz Srema, situacija se vrlo povoljno razvija u Bačkoj, a naročito u Banatu. Raste raspoloženje narodnih masa za narodno - oslobodilačku borbu. Postoje uslovi mobilizacije velikog broja novih boraca u Banatu. Imali, potrebno bi bilo Baču i Banat pomoći sa kadrovima i razviti živi rad u tim krajevima. U našim jedinicama formiran je bačko - banatski bataljon, koji može da svojim kadrovima bude od koristi na te krajeve, mada su ti kadrovi još mladi. Mogli bi se, prema mogućnostima, uputiti čitav taj bataljon u Banat.

Čitava Vojvodina je splet komunikacija od životne važnosti za Njemce, na druge strane, ona ima uslova, obzirom na razvitak opšte situacije i ofanzive Crvene Armije, da bude jedna od prvih naših pokrajina koja će stabilizirati

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 58

VI neprijateljska ofanziva izbacila je iz stroja veliki broj boraca i rukovodilaca iz naših jedinica,[6] radi čega su pred naše jedinice postavljena, svom oštrinom, dva zadatka:

prvo, maksimalno zaoštriti sve ranije preduzete mjere da se gubici kako kadra, tako i boračkog ljudstva, uopšte, svedu na minimum kako bi se sačuvalo ovo sigurno jezgro za stvaranje novih vojvođanskih jedinica i

drugo, preduzeti sve mjere, upravo stvoriti neki kanal sa Vojvodinom za prihvat novomobilisanog ljudstva, kako za popunu XVI i XXXVI divizije, tako i za stvaranje novih jedinica.[7] Ovo neodložno zahtijevaju i prilike u Vojvodini, gdje se svakim danom javlja sve više novih boraca za našu vojsku. Jasno je da se ovaj zadatak može riješiti samo u sklopu opštih zadataka postavljenih od vas, jer je neprijatelj čvrsto zaposjeo Majevicu, kao svoju važnu bazu,[8] a računati na temeljito čišćenje Majevice isključivo našim snagama — pokazalo se nerealnim. Mi smo uspijevali da prodremo na Majevicu, da nanesemo neprijatelju niz žestokih udaraca, ali nismo uspjeli i da se održimo. Radi rešavanja tog zadatka mi smo namjeravali da izvršimo brzi klinasti prodor, kombinovan sa prelazom naših snaga iz Srema i da na taj način prihvatimo kako VI i VII brigadu, tako i novomobilisano ljudstvo koje je sada koncentrisano na sektoru bosutskih šuma i izloženo opasnosti od jačih neprijateljskih snaga koje sada stacioniraju u Sremu.[9] Međutim, usled vašeg poslednjeg naređenja Štabu III Korpusa o pripravnosti za izvršenje novopostavljenih zadataka, ne možemo provesti u djelo našu zamisao.

II

Na bazi zadatka koji ste postavili, poslednjim vašim naređenjem,[10] pred nas i Štab III Korpusa, pod čijom se komandom nalazimo, mišljenja smo da je moguće, bez naročitih teškoća, uspostaviti teritorijalnu vezu sa Vojvodinom i stvoriti oslonac za prihvat novih boraca i za što veću našu pomoć po-

---

[6] O dejstvu vojvođanskih jedinica u periodu decembar 1943— april 1944. vidi knj. 20, dok. br. 182, knj. 21, dok. br. 176 i 177, knj. 22, dok. br. 154, knj. 23, dok. br. 35, 34 i 166, knj. 24, dok. br. 69 i 116.

[7] O formiranju novih vojvođanskih jedinica vidi tom I, knj. 8, dok. br. 144.

[8] Na području Majevice tada su bile jedinice 13. legionarske divizije »Handžar«, ustaško-domobranske jedinice i četnici Majevičkog korpusa. Bliže o njima vidi Arhiv VII, reg. br. 43/9—2, k. 149 c i BH-V-11168/9.

[9] Pomenute brigade su i dalje ostale u Sremu. Bliže o njihovom dejstvu, kao i o mobilisanom ljudstvu, vidi tom I, knj. 8, dok. br. 52, 69, 102, 103, 107 i 109.

[10] Vidi dok. br. 49.

kretu u Vojvodini. U prvom momentu ta veza može se stvoriti sa Istočnim Sremom, a kasnije ne treba isključiti mogućnost povezivanja i sa Banatom. Za izvršenje tog zadatka potrebno je da dobijemo takav pravac operacija na kojemu ćemo moći ostvariti teritorijalni oslonac za vezu sa Sremom.

Štab III Korpusa ima puno razumijevanje problema Vojvodine i, ukoliko operativna odluka bude zavisila isključivo od njega, odrediće operativni pravac naših jedinica rukovodeći se našim potrebama i potrebama ustanka u Vojvodini.

III

Prema poslednjim obaveštenjima iz Srema, situacija se vrlo povoljno razvija u Bačkoj, a naročito u Banatu. Raste raspoloženje narodnih masa za narodno-oslobodilačku borbu. Postoje uslovi mobilizacije velikog broja novih boraca u Banatu. Znači, potrebno bi bilo Bačku i Banat pomoći sa kadrovima i razviti živi rad u tim krajevima. U našim jedinicama formiran je bačko-banatski bataljon, koji može da svojim kadrovima bude od koristi za te krajeve, mada su ti kadrovi još mladi. Moglo bi se, prema mogućnostima, uputiti čitav taj bataljon u Banat[11]

Čitava Vojvodina je splet komunikacija od životne važnosti za Njemce; sa druge strane, ona ima uslova, obzirom na razvitak opšte situacije i ofanzivu Crvene Armije, da bude jedna od prvih naših pokrajina koja će stabilizirati narodnu vlast. Sve to čini da mi moramo izvršiti čitav niz političkih, organizacionih i vojnih priprema da bi se u Vojvodini, u datom momentu, zadali neprijatelju odlučujući udarci, koji bi trebalo da budu, između ostalog, rezultat svakodnevne žive i uporne vojnopolitičke aktivnosti. Mi smo u tom pogledu već preduzeli niz mjera. Nastojimo da, za sada, stvorimo organizaciona jezgra koja bi bila sposobna da pri prvom našem povezivanju sa Vojvodinom razviju punu aktivnost na svojim sektorima. Međutim, sve ovo zahtijeva, što smatramo potrebnim da vam podvučemo, obrazovanje jednog sposobnog vojno-političkog rukovodstva, Glavnog štaba za Vojvodinu, koji bi objedinio vojno-političku djelatnost našeg Korpusa i svih ostalih jedinica i vojnih ustanova na teritoriji Vojvodine.

---

[11] Ideja o formiranju takvog bataljona je postojala, jer se u jedinicama 12. korpusa nalazio priličan broj boraca i rukovodilaca iz Bačke i Banata. Međutim zbog neprijateljskih dejstava u drugoj polovini jula u istočnoj Bosni, kao i zbog zadatka 12. korpusa da prodire u Srbiju, ta ideja nije ostvarena. Opširnije o situaciji u Vojvodini vidi tom I. knj. 8.

IV

Molimo vas da nam date izvjesna objašnjenja po pitanju naše korpusne oblasti. Naime, jasno nam je da na terenu Istočne Bosne, koja je vojna oblast III Korpusa, ne možemo formirati drugu vojnu oblast. Takođe nam je jasno da, gdjegod se ubuduće borili, moramo uspostavljati vojno-pozadinsku vlast i politički i organizaciono sređivati oslobođenu teritoriju. A izgradnja aparata za korpusnu vojnu oblast zahtijeva i stalnost teritorije. Radi toga vas molimo da nam date konkretnija upustva u vezi sa formiranjem organizacionog aparata korpusne vojne oblasti našeg Korpusa, kao i teritorije koja će biti naša korpusna oblast. Na osnovu razjašnjenja toga pitanja, mi bismo vam odmah predložili zamjenika komandanta Korpusa, pomoćnika načelnika Štaba Korpusa i, uopšte, prišli bismo konkretnom rešavanju toga pitanja.[12]

V

Na kraju smatramo potrebnim da vas, iako ukratko, upoznamo sa tim kako je sporazum između Nacionalnog komiteta i Dr-a Šubašića primljen u našim jedinicama. Sporazum je izazvao živo interesovanje. Još prije objavljivanja teksta sporazuma, u mnogim diskusijama i tumačenjima koja su se javljava, očitavalo se bezgranično povjerenje naših boraca i rukovodilaca u rukovodstvo naše borbe i posebno u druga Tita.

Sporazum je u našim jedinicama prihvaćen kao značajna pobjeda naše trogodišnje borbe, izvojevana kako nad domaćom reakcijom, tako i nad onim reakcionarnim inostranim krugovima koji su pomagali tu reakciju. U sporazumu vide naši borci i rukovodioci moćno sredstvo za proširivanje i učvršćivanje narodno-oslobodilačkog fronta i svih stečenih tekovina narodno-oslobodilačke borbe. U spoljnopolitičkom pogledu sporazum je primljen kao ojačanje našeg spoljnopolitičkog položaja, uporedo sa doprinosom na jačanju savezničkog bloka, što stvara nove mogućnosti za nove uspjehe naše spoljne politike, i, na kraju, kao značajan prilog učvršćivanju fronta slobodoljubivih naroda protiv hitlerovske Njemačke. U vezi sa sporazumom pojavila su se i izvjesna zastranjivanja kod nekih naših rukovodilaca, koja nisu izraz formiranih suprotnih političkih mišljenja, već posljedica pomanjkanja razumijevanja razvoja političkih događaja. Ta se zastranjivanja sastoje:

[12] Korpusna vojna oblast 12. korpusa NOVJ nije formirana, jer je ovaj korpus dobio zadatak da prodire u Srbiju (sem toga, u istočnoj Bosni je već postojala jedna korpusna oblast — 3. korpusa).

a) u mišljenju da je kralj Petar II prišao narodno-oslobodilačkoj borbi i da se nalazi u redovima narodno-oslobodilačkog pokreta,

b) da će u našoj zemlji, u vezi sa sporazumom, nastati mimo našu vojsku neke vojne organizacije i da postoji mogućnost da pretstavnici tih organizacija uđu u Vrhovni štab, i

c) neki su drugovi težište u tumačenju sporazuma svodili na pitanja da li su Marušić[13] i Vukosavljević[14] naši pretstavnici u vladi, šta će biti sa našim finansijskim pretstavnikom u Londonu, sa našim vojnim misijama kod Saveznika itd. U svim tim slučajevima zaboravljalo se da je težište našeg rada, u vezi sa sporazumom, na jačanju naše vojske novim borcima, na obuhvatanju borbom novih krajeva i proširivanju organizacije naše vlasti, a da su ostala pitanja, kao i pitanje prilaženja oslobodilačkoj borbi pojedinih oružanih grupa, konkretna pitanja.

Sva ova pogrešna mišljenja nisu imala nikakvih nezdravih posljedica u našim jedinicama. Poslije ukazivanja ta su mišljenja likvidirana.

Sporazum je u neprijateljskim redovima izazvao previranje. Među četnicima na Ozrenu i Majevici dolazi do diferencijacije po pitanju odnosa prema nama. Ta diferencijacija ide u našu korist. Prema zaplijenjenim dokumentima vidi se da je većina četnika sa Majevice riješila da, za sada, obustavi borbu »protiv partizana«.[15] Pored toga javlja se sve veći broj četnika koji nastoje da se povežu sa nama.

Kod muslimanskog življa oko Tuzle sporazum nam je već poslužio za izvjesno povezivanje. Ali naša literatura u ove krajeve još uvijek teško dopire, zašto je narod prilično neobaviješten o razvitku situacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
S. Mitrović

Komandant,
general-major **D. Lekić**

---

[13] Drago

[14] Sreten

[15] Četnici Majevičkog korpusa su u drugoj polovini jula 1944. nastavili žestoke borbe protiv 12. i 3. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 53, objašnjenje br. 21).

BR. 59

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA 16. NOU DIVIZIJE OD 15. JULA 1944. GODINE[1]

P R E G L E D

brojnog stanja ljudstva, naoružanja i stoke svih jedinica XVI NOU. divizije na dan 10 jula 1944 godine

Redni broj	Jedinica	Ljudstvo									Naoružanje																					Municija za												Minerski					Sredstva						Konji				
		drugovi			drugarice			svega			Puške					Automatsko oružje				Bombe	bacači		Topovi					Puške					Automatsko oružje					Bacače		materijal					za vezu											
		Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Mauzer	Manliher	Engleske	Francuske	Italijanske	Teški mitraljezi	Puško-mitraljezi	Pokaveci	Pištolji	Ofanzivne	Defanzivne	Teški	Laki	Protivtenkovska puška	Haubice	Brdski top	Poljski	Prot. tenkovski top	Mauzer	Manliher	Engleske	Francuske	Italijanske	Teške mitraljeze	Puško-mitraljeze	Pokaveci	Pištolji	Protivtenkovske puške	Teški	Laki	Eksplozivi kap.	Mine	Štapina met.	Rudarske kapisle	Električne kapisle	Radio stanice	Telefonske centrale	Telefonski aparati	Signalni „Ćeće" aparati	Signalni barjačici	Telefonski kabl. met.	Jahači	Tovarni	Tegleći	Sedla	Samari
1	Štab divizije	31	–	31	4	–	4	35	–	35	2	–						19	18	–	13	–			–			–	100							2100	224									1						13			13	–
2	Pratečа četa	86	10	76	6	1	5	92	11	81	72	–	1	–	–	–	5	3	4	5	50	–	–	–	–	–	–	–	3470		2160	–	–			400	20	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	22		1	22
3	div. bolnica	45	–	45	7	–	7	52	–	52	10	4	4	–	–	–	1	7	6	3	17								240	200	130				250	1670	150	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	×	28		8	28
4	div. sanitet	2	–	2	–	–		2	–	2		–	–	–	–	–	–		2																		30																2			2	–
5	I-va Brigada	1158	240	918	182	34	148	1340	274	1066	566	–	114	–	–	8	89	114	80	99	693	5	3	4					29765		5560			15200	37070	11900	660	270	76	196	100	1	100	100	10	1	–	–		–		22	147	–	22	147
6	II-ga Brigada	1095	323	772	156	56	100	1251	379	872	508	5	49	–	3	5	82	93	65	75	875	2	3	6					29737	105	31758	–	80	6600	25250	13600	1059	1300	136	232	–	5	60	100	15	1						17	135	–	25	124
7	IV-ta Brigada	751	209	542	135	44	91	886	253	633	344	–	61	–	–	6	62	79	48	48	430	2	3	4		–		–	22890		5261	–	–	16295	23226	28895	726	848	64	98	30	7	30	70	–	1	–		–		12	96	–	8	96
	Ukupno:	3168	782	2386	490	135	355	3658	917	2741	1502	9	229	–	3	19	239	315	223	230	2015	12	9	14		–	–	1	86200	305	44869	–	80	38095	85796	58565	2869	2118	276	526	136	13	190	270	25	4						75	428	–	79	417

MOBILIZACISKI OTSEK
XVI. N.O.U. DIVIZIJE
Mob. br. sl. 44
15. juli 1944 godina
Šef Mob. otseka,
Drag. Simić

S. F. — 5. N.

(M. P.)

Ljudstvo:

Po spisku	3.658
U rashodu	917
Na licu	2.741

Za Štab divizije,
Načelnik,
P. pukovnik
Per. Grujić

Municija	za puške	Mauzer	86.200
		Manliher	305
		Engleska	44.869
		Francuska	
		Italijanska	80
	Za puško-mitraljez		85.796
	Za teški mitraljez		38.095
	Ukupno		255.345

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. [illegible], k. 951.

- U napomeni, koja je u originalu precrtana mastilom, stoji da je 4. vojvodanska brigada u rezervi imala 35 »mauzerki« i 17 engleskih pušaka, 1140 metaka za mauzerke, 21760 metaka za engleske i 500 metaka za italijanske puške, 75 mina za teški minobacač i 36 za laki minobacač.

BR. 60

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 15. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU NA PROSTORU GRAČANICA — RAKINO BRDO — OSMACI I O NAREĐENJU ŠTABA 3. KORPUSA[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
15 jula 1944.
u 10.15 č.

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

1. — Na prostoriju Bašigovci — Gračanica stigli smo 13 ov. m. bez smetnji.[2]

Noću 13/14 ov. m. izveli smo ekonomsku akciju na sektoru: Dubrave — Vukovije, koja je potpuno neuspela.

Razlozi neuspeha: Most preko Spreče severno od s. Krivače bio je porušen i branjen od strane zelenokadrovaca, jačine oko 100. Zbog kiše Spreča je nabujala i nije se mogla gaziti.

U toku 13 ov. m. po podne, kao i 14 ov. m. do podne, bilo je manjeg puškaranja sa zelenokadrovcima. Imali smo iz III brigade, koja je bila na prostoriji: Gračanica — G. Lukavica, 1 mrtvog i 2 ranjena. Neprijateljski gubitci nepoznati.

2. — 14 ov. m. u 13.00 sati krenuli smo ka prostoriji: Rakino Brdo — Papraća.

U pokretu dobili smo izveštaj od XIX Birčanske brigade, da je neprijatelj u jačini od jednog SS-bataljona 27 regimente sa jednim brdskim i jednim protivkolskim topom izvršio napad od pravca Jelice na liniji: Prnjavor — Memići — Capardi i da se prednjim delovima nalazi na liniji: Vis — Jelovo Brdo — Kakanj — Šeherdžik.[3] Osim toga primili smo naređenje III Korpusa, da sa najpogodnijih položaja dejstvujemo sa XIX brigadom u cilju proterivanja neprijatelja.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/2, k. 1240.

[2] Vidi dok. br. 46.

[3] Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 1. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 18/7, k. 1111), jedinice te brigade su 14. jula, oko 18,00 časova, protjerale neprijatelja sjeverno od komunikacije Tuzla — Zvornik, tj. prema pl. Jelici i Tuzli. Dalje se u izvještaju kaže da je 15. jula ta brigada bila u pokretu pravcem Vlasenica — Rajići. To potvrđuje i izvještaj Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. u kome piše:

»14. VII... Istog nadnevka vršile su razviđanje SS-postrojbe sa Bos. planincima u smjeru Osmaka i Rakina Brda. Posiedak nepoznat. Partizani nadiru preko rieke Spreče, te zauzeli selo Srpski Jeginov Lug (11 km j.i. Tuzle)«. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—4, k. 149 c.) O tome vidi i dok. br. 72 u ovoj knjizi.

Na temelju ovoga brigade smo zadržali na položajima: Tupković — Makalići — Vrelo. Štab divizije sa div. bolnicom u šumi kod Raševa.

Bez intervencije naših delova, XIX Birčanska brigada uspela je do mraka neprijatelja proterati severno, ka cesti Tuzla — Zvornik.

Na poziv štaba III Korpusa, komandant naše divizije krenuo je u štab III Korpusa 14 ov. m. u 16.15 sati.

3. — Komandant divizije vratio se iz štaba III Korpusa 14. ov. m. oko 21.00 sati, sa sledećom usmenom direktivom i zapovešću:

U sadejstvu sa XIX Birč. brigadom, proterati neprijatelja severno od ceste: Tuzla — Zvornik i osloboditi aerodrom kod Osmaka. Ovaj zadatak izvršiti na svak. način 15 ov. m. do 10.00 sati i prema situaciji izvršenju zadatka pristupiti još u toku noći 14/15 ov. m. Po izvršenju ovoga zadatka sa divizijom postaviti se tako, da se obezbedi aerodrom, kao i omogući snabdevanje hranom i sela severno od ceste Tuzla — Zvornik.

Prema ovome zadatku, brigade su raspoređene još u toku noći, ovako:

III brigada: sa tri bataljona na prostoriji: Kulina — Osmaci — Kakanj sa zadatkom ispitivanja ceste i napada na neprijatelja u koliko ga tamo bude bilo. Preostala dva bataljona postavljena su na prostoriju: Šeherdžik — Oškotice kao rezerva i za kontrolu pravca od Capardi.

V brigada postavljena je sa dva bataljona na prostoriju. Vukovina — Jelovo Brdo sa zadatkom ispitivanja ceste i napada na neprijatelja u koliko se tamo nalazi. Tri ostala bataljona postavljena su na prostoriju: Rakino Brdo — Vrelo — Panduri kao rezerva i za zatvaranje pravca od Vacetine.

Štab divizije i div. bolnica na Raševu u šumi. Deo štaba divizije od noćas nalazi se na Rakinom Brdu u uskoj vezi sa štabom XIX Birč. brigade, kao i na telefonskoj vezi sa štabom III Korpusa.

4. — Neprijatelj je u manjoj meri oštetio aerodrom prekopavanjem. Ako drugih smetnji ne bude bilo, pretpostavlja se da će se aerodrom popraviti u toku današnjeg dana.

5. — XIX Birč. brigada postavljena je na prostoriji: Matkovac — Rudnik — Zidonje — V. Njive. Prema zapovesti štaba III Korpusa, ova će brigada 16 ov. m. krenuti za kraj oko Srebrenice.

6. — Hrane na ovom sektoru nema, niti je imamo u rezervi. Načelnik naše intendanture nalazi se kod štaba III Korpusa da ovo pitanje pokuša rešiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab: načelnik-major

(M. P.) **Kolundžić**

BR. 61

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE JEDINICA 12. KORPUSA NOVJ OD 16. JULA 1944. GODINE[1]

PREGLED
BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA XII KORPUSA NOVJ NA DAN 5. JULA 1944. GODINE

JEDINICA	LJUDSTVO									NAORUŽANJE												MUNICIJA ZA						Teško oružje				Bacači		Municija za				Munic. za bacač		Eksploziv				Sredstvo za vezu				Konja		
	drugova			Drugarica			svega			pušaka			automat. oružje					Bombe																																	
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Po spisku	U rashodu	Na licu	Mauzerovih	Engleskih	Manlicherovih	teških mitralj.	puško-mitralj.	šaraca	pikavaca	pištolja	Ofanzivnih	Defanzivnih	Protivtenkovskih pušaka	Mauzerove puške	Engleske puške	Manlicherove puške	Pikavce	Pištolje	Protivtenkovske puške	Haubica	Brd. top	Top „Pitov"	Protukolac	Teški	Laki	Haubicu	Brd. top	Top „Pitov"	Protukolac	Teški	Laki	Mine	Štapin	Rudar. kapisle	Elektr. kapisle	Centrala	Telefona	Kablova metara	Radiostanica	Jahaćih	Tovarnih	Teglećih
Štab XII korpusa NOVJ	96	–	96	14	–	14	110	–	110	43	–	–	–	5	–	39	20	1	121	–	3335	1050		8000	260	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3	17	15	
XVI Udarna divizija NOVJ	3168	782	2376	490	135	355	3658	917	2741	1502	229	9	19	218	21	315	223	230	2073	14	125435	152435	305	58565	2869	2118					12	9					276	526	13	190	270	25				4	75	428	
XXXVI Udarna Divizija NOVJ	1745	389	1356	253	38	215	1998	427	1571	719	253	9	10	116	10	259	96	77	1664	20	107401	198397	130	82223	561	3225					5	4					67	123	13	2			1	4	6000 met.		52	292	
SVEGA	5009	1171	3838	757	173	584	5766	1344	4422	2264	482	18	29	339	31	613	339	308	3858	34	236171	351882	435	149372[2]	3690	5343					17	13					343	649	26	192	270	25	1	4	6000 met.	7	144	735	

NAPOMENA: U ovaj pregled nije uneta VI brigada, koja je u sastavu XXXVI Divizije, a koja ima oko 700 boraca, sa 400 pušaka, 25 p. mitraljeza, 2 t. mitraljeza, 3 laka i 2 teška bacača, 2 protivtenkovske puške i jedan džonbul, i VII brigada sa oko 800 boraca, 500 pušaka, 43 p. mitralj., 3 teška mitraljeza, 4 laka bacača, 3 teška bacača, 8 protivtenkov. pušaka, 1 džonbul. Ove dve brigade nalaze se u Sremu.[3]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16. jula 1944.

Za Štab Korpusa
načelnik
p. pukovnik

[1] Dokumenat (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 28/7, k. 589.

[2] Zbir pogrešan. Treba: 148788.

[3] Bliže o njima vidi tom I, knj. 8, dok. br. 102 i 103.

BR. 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944. O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI JULA NA PROSTORU FOČA — ČAJNIČE — PJEVLJA[1]

ŠTAB
XVII U. D. N. O. V. J.
Br. sl.
16 jula 1944 g.

Strogo poverljivo

Operacijski izveštaj za vrijeme od 1 do 15-VII 1944 god. dostavlja[2]

ŠTABU KORPUSA NOVJ

1-VII-1944 god.

Raspored jedinica divizije u toku ovoga dana bio je sledeći:

II Krajiška NOU brigada: Foča — Orahovo — Handići — Gradac — Gradačka stijena — Biokovi, sa zadatkom zatvaranja pravca od Zakmura i Miljevine kao i kontrolisanja reke Drine i zatvaranja pravca od Goražde — Ustikolina.

U toku prošle noći dva bataljona II KNOU brigade izvršila su napad na četničke bande, kojih je bilo 4—500 ljudi sa desetak automatskih oružja i 1 bacačem, na položajima Kulina — D. Budanj — D. [ebelo] Brdo — Radoviš (k. 714) prema Miljevini i Jabuci. Poslije žestoke jednočasovne borbe četnici su bili razbijeni i povukli su se u paničnom bjegstvu prema Kalinoviku, uz gubitke od 1 mrtvog i više ranjenih. Naši gubici 2 lakše ranjena.

VI Bosanska NOU brigada raspoređena je na liniji: Miljeno — Čajniče — Metaljka — Trpinje, sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca prema Goražđu i izviđanja u severnom pravcu prema Limu, održavajući desno vezu sa XV M. NOU brigadom.

XV Majevička NOU brigada raspoređena je na prostoriji: Boljanići — Tusto Brdo — Vis — Glisnica (Radijevići, Horevine, Boljenovac) — Strahov Do (Zorlovići, Kovač), sa zadatkom

---

[1] Dokument (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/3, k. 982.

[2] Naređenja Štaba 17. NOU divizije od 7, 14, 15, 17, 23, 24. i 26. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo u julu štampana su u tomu III, knj. 8, dok. br. 12. 18. 20, 23. 35, 39 i 44.

zatvaranja ceste Pljevlje — Čajniče i međuprostora, pomenuta cesta — r. Čehotina.

U toku dana pored vojne obuke — predviđene po planu rada, po jedinicama su vršene pripreme za proslavu godišnjice osnivanja divizije.

2-VII-1944 god.

U toku dana jedinice na istim položajima. Borbi nije bilo.

Prije podne po jedinicama vršena je vojna obuka. Iza podne po svim jedinicama, uz prisustvo naroda, održana je uz program proslava godišnjice formiranja naše divizije.

U Čajniču na proslavi, pored Štaba divizije, uzeli su učešća i delegati iz svih brigada (jačine 50 boraca sa političkim komesarima brigada). Proslava je održana ovim redom: smotra jedinica koje su uzele učešća, čitanje dnevne zapovesti, čitanje pozdravnih telegrama, komandant i politički komesar održali su govor, zajednički ručak, priredba koju je dala kulturno-umjetnička grupa naše divizije, a poslije priredbe veselje.

— U toku noći 2/3 o. mj. jedan bataljon II Kraj. brigade u s. Vranićima ubio je 4 ustaše i zarobio 1 milicionera. Zaplijenjen je 1 p. mitraljez »**Brno**«, 3 puške, 8000 metaka, 15 ručnih bombi, 1 pištolj i 3 konja.[3]

Naših gubitaka nije bilo.

3-VII-1944 god.

U toku dana nije bilo promjene ni borbi.

— II Krajiška NOU brigada uhvatila je vezu sa jedinicama I Proleterske divizije, koja se nalazi na liniji Miljeno[4] — Kalinovik — Trnovo.[5]

4-VII-1944 god.

U toku ovoga dana nije bilo borbi, raspored divizije ostao je isti.

— Noću 3/4 o. mj. neprijateljski kamioni u nekoliko mahova prevozili su vojsku iz Goražda za Ustikolinu. Takođe je primjećena jedna veća kolona motorizovana, gde se kreće na drumu Goražde — Sarajevo u oba pravca.[6] Pretpostavlja se da

---

[3] U izvještaju Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 26. jula 1944. o tome se kaže:

»3. VII 1944. u 0300 sati skupina od 100 partizana upala je u sel. Vranići (7 km. j.z. Goražde). Naša posada od 40 momaka V. bojne 8. posadnog zdruga prihvatila je borbu, ali se je nakon jednosatne borbe povukla u smjeru Goražde. Naši gubitci: 3 momka poginula i jedan ranjen. Partizanski gubici nepoznati. Partizani opljačkali 2 goveda i nešto sitne stoke«. (Arhiv VII. reg. br. 44/2—5, k. 149 e.)

[4] Vjerovatno omaška. Treba: Miljevina.

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 6 i 8.

[6] Opširnije o tome vidi dok. br. 12 i 180.

su ovi pokreti neprijatelja usmjereni u pravcu Foče u cilju odbacivanja od r. Drine I divizije, koja je stigla na sektor Kalinovik.

Od Štaba II Korpusa primljena je depeša sledeće sadržine:

»Sa jednom brigadom odmah zatvorite pravac Pljevlje — Tara. Dvije vaše brigade do dolaska jedinica I Korpusa u Foču ostavite na sektoru Čelebić — Foča, a onda ćete sve vaše snage prebaciti na prostoriju Meljak — Kakmuži — Kosanica u cilju pritiska na Pljevlja i sigurnog zatvaranja pravca Pljevlje — Tara. Vezati se čvrsto desno sa jedinicama XXXVII divizije na pravcu Pljevlje — Šahovići,[7] a održavati stalno vezu sa jedinicama I Korpusa na pravcu Foče«.

— U vezi sa izmjenjenom situacijom na sektoru Foča — Goražde zadatak naše divizije je, pored zatvaranja pravca Pljevlje — Tara, čvrsto držanje Foče i na taj način omogućavanje prebacivanja jedinica I Korpusa na desnu obalu r. Drine. U vezi s tim izdata je zapovest, i to:

1.) II Krajiška NOU brigada ostaje na sektoru Foče sa zadatkom čvrstog držanja Foče i omogućavanja prelaza jedinica I Korpusa na desnu obalu r. Drine. Desno držati čvrstu vezu sa jedinicama XVI Muslimanske NOU brigade na sektoru Kozarevina — Goli Vrh.

2.) XVI Muslimanska NOU brigada postaviće se na prostoriju Kozarevina — Goli Vrh — Raskršće, sa zadatkom kontrolisanja desne obale r. Drine i onemogućavanja prelaza neprijatelju na desnu obalu r. Drine. Sem toga, osmatranja pravca prema Goraždu i Čajniču.

3.) XV Majevička NOU brigada postaviće se na prostoriju Potpeći sa zadatkom zatvaranja pravca Pljevlja — Tara. Pokret izvršiti odmah po prijemu zapovjesti. Po dolasku na novu prostoriju povezati se sa jedinicama V[8] i XXXVII divizije.

4.) VI Bosanska NOU brigada sa dosadašnje prostorije krenuće najkraćim pravcem na prostoriju Gradac — Meljak — Hoćevina, sa zadatkom kontrolisanja doline r. Čehotine i pravca prema Pljevlju. Održavati čvrstu vezu sa jedinicama II i XV brigade.

U toku ovoga dana i noći 4/5 neprijatelj od Goražda preko Ustikoline pokušao je nadirati ka Foči, lijevom obalom r. Drine (cestom i brdima), pravcem Ustikolina — Grad — Pi-

[7] i [16] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi tom I, knj. 16, dok. br. 210—218.

[8] O toj diviziji vidi tom III, knj. 8, dok. br. 7 i 10.

preko Zahuma — G. i D. Višnjice — Kakmuža i smjestio se u s. Glibaći.

— Radiogramom koji je primljen od Štaba III Korpusa, naša divizija stavljena je pod direktnu komandu Vrhovnog štaba do daljeg naređenja.[14]

Od Štaba II Korpusa naša divizija dobila je zadatak da čvrsto zatvori pravac, komunikaciju Pljevlja — Tara. U vezi novog zadatka izdata je zapovjest Štaba divizije, i to:

1) II Krajiška NOU brigada sa prostorije Podkovač — Strahov Do odmah po primitku zapovjesti prebaciće se na lijevu obalu r. Ćehotine i postaviti se na prostoriju D. Brvenica — Meljak — Pliješevina, sa zadatkom kontrolisanja r. Ćehotine do Pljevalja kao i nizvodno od Mrčeva, čvrsto održavajući vezu sa jedinicama VI Bos. brigade i jedinicama »Dunav«.[15]

2) VI Bosanska brigada odmah po primitku zapovjesti postaviće se na prostoriju Hoćevina — Kakmuži — Kruševo, izviđajući i obezbeđujući se od pravca Pljevlja, održavajući vezu sa XV Maj. i II Kraj. brigadom.

3) XV Majevička brigada postaviće se na prostoriju Potpeće — Vlahovići — Odžak, čvrsto zatvarajući komunikaciju Pljevlja — Tara, održavajući vezu sa jedinicama V i XXXVII divizije na liniji Pljevlja — Šahovići.

Napomena: važnost zadatka koji prema ovoj zapovjesti imaju naše jedinice naročito je potencirana osiguravanjem aerodroma u Negobuđi, odakle se transportuju naši ranjenici.

— XVI Muslimanska brigada pokrenula se sa prostorije Čajniče — Metaljka — Kovač Pl. prema Foči i dalje prema dobivenom zadatku, tj. prema snagama XXVII divizije.

9. VII 1944. god.

U toku noći 8/9 i 9 o. mj. jedinice divizije izvršile su pokret i postavile se na prostoriji:

II Krajiška brigada na prostoriji: D. Brvenica — s. Pliješevina — s. Trnovice — s. Meljak — s. Hodžići.

VI Bosanska brigada na prostoriji: Hoćevina — Kakmuži — Kruševo — Lađana.

XV Majevička brigada na prostoriji: Potpeće — Vlahovići — Odžak isturajući patrole dublje iznad samog Pljevlja.

Sve jedinice na određenu prostoriju stigle su do 16 časova.

Borbi u toku dana nije bilo.

---

[14] Novim naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12. jula 1944. ona je stavljena pod komandu Štaba 2. korpusa. Bliže o naređenjima Vrhovnog štaba vidi dok. br. 12 i 143.

[15] Odnosi se na 1. proletersku brigadu (vidi dok. br. 8 i 50).

10. VII 1944. god.

Raspored jedinica divizije ostao je isti, borbi u toku dana nije bilo. Radilo se na vojničkom i političkom uzdizanju boraca i rukovodioca.

U toku noći 10/11 o. mj. oko 22 časa I bataljon, pojačan sa dve čete III bataljona VI brigade, krenuo je preko s. Vrbice — Borovog Brda (k. 1097) — k. 849 — s. Kulušići, izbijajući na r. Čehotinu, u cilju odsjecanja i razbijanja četničkih bandi koje se nalaze na prostoriji s. Vidre — Vučje — Pauče. Na ovoj prostoriji nalazi se Pljevaljska četnička brigada. Pošto su bataljoni gore navedenim pravcem izbili na r. Čehotinu i presjekli četnicima odstupnicu prema Pljevlju i s. Židovićima, krenuli su u četnim kolonama u napad. U isto vrijeme dok su bataljoni VI brigade nadirali u pravcu četnika, dijelovi jednog bataljona II Krajiške brigade izvršili su pritisak na četnike sa pravca s. Pliješevine. Poslije vrlo kratke ali oštre borbe četnici su bili potpuno razbijeni u desetine i trojke i razbježali se po šumi u raznim pravcima.

Na mjestu same borbe četnici su imali 16 mrtvih i 26 ranjenih. Zaplijenjeno je 3 puške i oko 500 metaka 7,9 mm.

Naši gubici: 2 ranjena druga, od kojih je 1 zam. k-dira čete drug Keleč Čedo (ranjen kroz noge), a drugi desetar I bat. drug Hasan Junuzović (ranjen u stomak i kasnije umro).

8 o. mj. u Pljevlja su dolazila dva nemačka generala i jedan Nedićev ministar.

Isto tako došlo je u Pljevlja 100 pari Nedićeve uniforme, u koje hoće da obuku ovdašnje četnike.

11. VII 1944. god.

U toku dana divizija se nalazi na istom mjestu i sa istim zadatkom. Radi se na sređivanju i odmoru jedinica. Na sektoru naše divizije neprijatelj nije pokušao nikakav ispad.

12. VII 1944. god.

Na sektoru naše divizije u toku dana borbi nije bilo.

U zoru ovoga dana XV Majevička brigada izvršila je izvjesno pomjeranje svojih jedinica u cilju što boljeg i efikasnijeg zatvaranja pravca Pljevlje — Tara i sadejstva sa snagama III Sandžačke brigade XXXVII divizije,[16] i postavila se na liniju: Katuni — Borovica — Crnoborje — Gornje Selo — Vlahovići isturajući manja odjeljenja prema samim Pljevljima.

— Mitraljezac na »Šarcu« VI brigade ubio je 1 četnika iz zasjede više samog bunkera kod s. Komina.

— U toku noći 11/12 štab II bat. VI brigade pravio je uzbunu koja je vrlo dobro uspjela. Borci su za 3 minute izašli na položaj.

Po svim jedinicama proslavljen je 13 juli, na kojoj su uzeli velikog učešća seljaci iz okolnih sela. U vezi sa ovom proslavom u svim jedinicama održana su predavanja o značaju 13 jula.

13. VII 1944. god.

U toku dana na sektoru naše divizije nije bilo promjena. Po jedinicama održavani su vojno-politički sastanci kao i kulturna predavanja.

— U Pljevlje je stiglo oko 1500 vojnika u nemačkoj uniformi sa 6 teških i 3 laka topa kao i nekoliko tenkova.[17]

14. VII 1944. god.

U toku dana borbi nije bilo niti kakvih promjena. Pojačana opreznost prema Pljevlju usled pojačanja koja su prošlog dana stigla u Pljevlje.

U toku dana jedinice »**Dunav**« brigade izbile su na prostoriju VI brigade, u cilju smenjivanja iste sa položaja, a u vezi predstojećeg pokreta koji će imati naša divizija.

15. VII 1944. god.

U toku dana jedinice »**Avale**« smenile su jedinice naše divizije na položajima koje je držala naša divizija.

Prema naređenju Štaba II Korpusa naša divizija izvršiće pokret i postaviti se na prostoriju: Bučje — Krnjača — G. i D. Babine.

Pokret je izvršen u 3 kolone — po brigadama i to:

Desna kolona: II Krajiška NOU brigada ima da se prebaci preko ceste Čajniče — Pljevlje i postavi se na prostoriju Krnjača — Granica, na koji zadatak je krenula oko 21 čas.

Srednja kolona: XV Majevička NOU brigada i Štab divizije u 16 časova krenula je sa dosadašnje prostorije pravcem Kruševo — Hoćevina — Brvenica — Krće — Ritošići — Glog.

Lijeva kolona: VI Bosanska NOU brigada krenula je sa zbornog mjesta Kakmuži u 18 časova, pravcem: Hoćevina — prelaz preko r. Čehotine — s. Glisnica — s. D. i G. Krće — prelaz preko ceste Pljevlje — Čajniče — s. Milunići — Zamišalj — Mrkića Ograda — s. G. Babine.

---

[17] Prema informativnom izvještaju Štaba 1. proleterske divizije od 16. jula 1944, u Pljevljima su bile slijedeće neprijateljske snage: dva bataljona 2. planinskog puka divizije »Brandenburg«, jačine 400—500 vojnika, Pljevaljska četnička brigada, jačine 300—400 četnika, pod komandom Milutina Jelovca, odred četničkog vojvode Ivića, jačine 100—150 četnika, i oko 400 milicionera (Arhiv VII, reg. br. 10/10, k. 712 B)

Gubici u ovom periodu (od 1. do 15. VII 1944. g.)

NEPRIJATELJSKI:		NAŠI:	
mrtvih	43	mrtvih	2
ranjenih	56	ranjenih	6
zarobljenih	1	nestal. dezer.	/
Svega:	100	Svega:	8

Zaplijenjeno: 6 pušaka, 1 p. mitraljez »Zbrojovka«, 15 r. bombi, 1 pištolj, 1 pikavac, 10.700 p. metaka 7,9 mm i 4 tovarna konja.

Brojno stanje divizije na dan 15. VII 1944. god.

drugova	1339	Štab div. i oko Štaba:	drugova	87	drugar.	17
drugarica	174	II Krajiška brigada:	„	535	„	54
Svega:	1513	VI Bosanska brigada	„	347	„	58
		XV Majevička brigada:	„	370	„	45

Na dan 13 jula upućeno na lečenje u Italiju: 2 druga i 1 drugarica.

BR. 63

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU BILEČA — GACKO I NEVESINJE — STOLAC — LJUBINJE[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. Str. Pov. broj 635
Dana 16. jula 44. U 19 Č
s. Crkvice

Strogo poverljivo!

ZAPOVIJEST
(Sekcija: Trebinje, Gacko, Dubrovnik, Nevesinje, Mostar, Mljet 1:100.000)

Na čitavom terenu Hercegovine stanje neprijateljskih snaga ostalo je nepromijenjeno, izuzevši što se četnički garnizon Bileća nešto malo pojačao. Stanje neprijateljskih snaga

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/8, k. 1143.

u pojedinim garnizonima prema podacima kojima sada raspolažemo je slijedeće:

— U Bileća se nalazi oko 1.200 bandita — četnika, od kojih 300 nenaoružano, i koji u posljednje vrijeme ne preduzimaju nikakve akcije u pravcu naših snaga.[2]

— U Trebinje se nalazi jedan bataljon »vražije« divizije[3] i oko 500 bandita — četnika, koji su takođe neaktivni.[4] Komunikacija Bileća — Trebinje je slobodna za saobraćaj.

— U Stolac se nalazi oko 200 vojnika »vražije« divizije,[5] oko 50 četnika i oko 30 poljskih žandarma. Ima nešto artiljerije, od koje je veći dio protivaeroplanska.

— Na sektoru Aladinići — Domanovići — Blagaj — Dubrave skoncentrisali su se neki dijelovi »vražije« divizije čija je jačina vrlo mala i imaju zadatak da kontrolišu cestu: Stolac — Domanovići — Mostar.[6]

— U Nevesinje se nalazi jedan bataljon »vražije« divizije[7] i oko 400 četnika.[8]

— U Gacko se nalazi jedan bataljon »vražije« divizije (bez jedne čete)[9] i oko 400 četnika.[10] Jačina ovoga bataljona je oko 300 vojnika, a posljednih dana je primijećeno da četnici napuštaju Gacko i idu svojim kućama radi obrade polja.

Na dan 11 o. mj. neprijateljske snage iz Gacka, jačine oko 300 švaba, 400 četnika i oko 100 ustaša iz Kule napale su položaje XI Hercegovačke N.O.U. Brigade na liniji: Kobilja Glava — Pržine — Gat — Kazanci. Borba je trajala čitavi dan i bila je potpomognuta jakom artiljerijskom vatrom. Poslije borbe koja je trajala čitavi dan XI Hercegovačka N.O.U. Brigada je uspjela vještim manevrom preko Kapić i ka Zborna Gomila da potuče bande i natjera ih u panično bjegstvo u pravcu Gacka. U ovoj akciji neprijatelj je imao 50 mrtvih i 60 ranjenih. Jedan dio mrtvih je uspio da odvuče dok ih je 15 nađeno na Gat, od kojih 14 švaba i jedan ustaša. Među poginulim švabama nalazi se jedan oficir i dva podoficira. Zaplijenjeno je: 1 puškomitraljez »šarac«, 1 mašinka, 10 pušaka, oko 2.000 puščanih metaka i dosta druge opreme. Brigada nije imala sopstvenih gubitaka, a imala je 17 ranjenih od kojih većina svi lakše ranjeni.

Na 14 o. mj. XII Hercegovačka N.O.U. brigada potukla je dvije švapske kolone na prostoru: Ponor — Lastavica —

---

[2] U tom mjestu su tada bili četnici Bilećke brigade. Bliže o njima vidi dok. br. 104, 108 i 146.

[3], [5], [6], [7] i [9] Riječ je o jedinicama njemačke 369. legionarske (»Vražje«) divizije. Bliže o njima vidi dok. br. 1, 91, 158 i 181.

[4] Odnosi se na četnike Trebinjskog korpusa.

[8] i [10] Riječ je o četnicima Nevesinjskog korpusa. Opširnije o njihovom dejstvu vidi operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog korpusa (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

Džinova Mahala — Poljana, a ostatke ovih švapskih snaga gonila je u pravcu Odžaka. U ovoj akciji ubijeno je 30 Švaba, među kojima i dva oficira, od kojih je jedan bio komandant bataljona. Zaplijenjena je velika količina materijala, oružja i opreme i to: 1 teški bacač, 2 laka bacača, oko 8.000 jugoslavenskih metaka, 1 ispravna radio-stanica (kompletna), oko 20 konja, 50 kompletnih mina za teški bacač, 100 kompletnih mina za mali bacač, 8 akumulatora od 2 volta, kompletna puškarska poljska radionica, oko 15 pušaka i mnogo druge opreme koja se još prikuplja.

Kod ubijenog švapskog oficira koji je komandovao bataljonom nađena je dragocjena arhiva, a između ostalog i zapovijest komandanta 369 »vražije« divizije br. 121 od 11 jula o. g.[11] Zarobljen je 1 podoficir koji je bio bataljonski ljekar.

Iz obavještajnih izvještaja koji su nam stizali posljednjih dana dobivala se jasna slika da će neprijatelj otpočeti sa ofanzivom na našu teritoriju u cilju da nas protjera iz Hercegovine. Ovaj podatak se tačno i potvrdio sa zaplijenjenom zapoviješću komandanta 369 »Vražije« divizije broj 121 od 11 jula o. g. Ofanziva je po ovoj zapovijesti trebala da otpočne na dan 13 o. mj., a da se završi na dan 24 o. mj. i da naše snage budu potpuno istjerane iz Hercegovine.

Zapoviješću je po danima tačno predviđeno šta ima koja jedinica da radi i šta joj je zadatak, ali uglavnom zapovijest je slijedeće sadržine:

...[12]

Obaviješteni smo, ali još nije potvrđeno, da je XIII Hercegovačka N.O.U. Brigada strahovito potukla njemačku kolonu koja je trebala da izbije na liniju: Hrgud — Poratak i zarobila komoru ove kolone u s. Dabrica.

Pošto su ove dvije kolone strahovito potučene i plan njemačko-četničke ofanzive potpuno poremećen, mišljenja smo da im je ofanziva potpuno propala, ali nije isključeno da će po predviđenoj zapovijesti izvršiti pokret pojedine grupe preko Ljubinje, od Trebinja ka Zvijerina, od Bileće ka Plana i od Gacko ka Kobilja Glava, a tako isto je moguće da će i četničke bande iz Gacko krenuti ka Stabna.

Dvije neprijateljske kolone su do sada potpuno potučene, a ako ostale kolone krenu po predviđenoj zapovijesti i njih ćemo lako uništiti jer znamo kada će sa pokretom otpočeti pa ih je lako počesno tući.

---

[11] Vidi dok. br. 84 i 158.

[12] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 158.

U uvodu svoje zapovijesti komandant 369 divizije (»vražije«) navodi:

»XXIX divizija važi kao elitna divizija. Do sada nikada nije odlučno tučena. Potpuno je savladala taktiku rata po grupama i neobično vješto koristi zemljište. Najviše zabacuje sopstvene snage na bokove i leđa obuhvatno. Prilikom napada na nju odmah prelazi sa svojim snagama u kontra napad. Bori se hrabro, nema zarobljenika« itd.

Pošto nije isključeno da Njemci u zajednici sa četničkim bandama i ustašama ponova otpočnu sa ofanzivom ili nastave izvršenje zadataka po zapovijesti komandanta 369 divizije,[13] to

NAREĐUJEMO:

1. — **X Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: pet bataljona 4 teška bacača.

Komandant major drug Nikola Ljubibratić

1. — Biće naročito budna od pravca Bileća i čim bi bande iz Bileće pokušale da se probijaju u pravcu Plane ili Zvijerine, odmah ih najenergičnije napasti i uništiti.

Svoje bataljone najbolje je da rasporedi na liniji: Vučji Do — Okolište — Trnovica — Lađevići — Kovači i da sa te linije prema potrebi napada neprijatelja.[14]

Stalno držati vezu sa bataljonom II Dalmatinske brigade koji se nalazi u s. Pilatovci i skrenuti mu pažnju na budnost od Bileća u pravcu Mokri Do — Vraćenovići i dalje ka Vilusi. Ako bi se neprijatelj pokušao da probija u pravcu Velimlje ili Viluse, tada ga najenergičnije napasti u zajednici sa bataljonom II Dalmatinske brigade[15] i potući ga.

Dva svoja bataljona svakako ćete držati i to jedan u Lađevići, a jedan u Kovači koji će biti kao rezerva i upotrebljavaće se prema potrebi, a pored toga u s. Kapavica nalaziće se i 13 bataljon XII Hercegovačke N.O.U. Brigade koji će također biti kao rezerva i upo-

---

[13], [14] i [16] Vidi dok. br. 91.

[15] Taj bataljon je 19. jula povučen s tog prostora (vidi dok. br. 83).

trebljavaće se također prema potrebi.

Štab brigade uputiće ovome štabu šifru za rad preko radio-stanice.

2. — **XI Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: četiri bataljona i dva teška bacača.

Komandant kapetan drug Jovan Andrić

2. — Ostaje na sadašnjoj prostoriji sa zadatkom da zatvara pravac od pravca Avtovac preko Stepen i Kobilja Glava ka Plana i od Avtovac preko Kazanci i dalje preko Somine ka Crni Kuk.

Na sadašnjoj prostoriji sa bataljonima može da bar koliko-toliko manevriše do Kazanci smeštajući jedan bataljon i u Bijela Dola, a ako neprijatelj pokuša da krene od Gacko u pravcu Kobilja Glava i Gat, tada ga treba bočno napasti preko Kapić ispoljavajući najenergičnije svoje dejstvo u pravcu Samobor — Lipnik.[16]

Održavajte stalno vezu sa jedinicama koje se nalaze na sektoru Ravno i sa Golijskom partizanskom četom kako bi mogli zajedničkim snagama napasti neprijatelja.

Upućujemo vam radio-stanicu.

3. — **XII Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: četiri bataljona i tri teška bacača.

Komandant kapetan Milinko Okiljević

3. — Manevrisaće na prostoru: Slato — Rogače — Džinova Mahala — Trusina ne dozvoljavajući da se neprijatelj od Nevesinja probije za Dabar ili ka Rioca. Ako bi neprijatelj pokušao napad od pravca Nevesinja, tada ga vještim manevrom napasti zabacujući mu se na leđa i u pozadinu i težeći ga potpuno uništiti.[17]

Stalnu vezu održavajte sa dijelovima XIII Hercegovačke brigade na prostoru: Hrgud — Mjedena Glava i po potrebi njoj sadejstvujte sa manjim snagama ako od pravca Nevesinja nema nikakvih pokreta.

---

[17] i [18] Vidi dok. br. 80, 83 i 146.

Vaš 3 bataljon nalaziće se u s. Kapavica i služiće kao rezerva divizije za akciju tamo gdje bude situacija iziskivala. Ovaj bataljon je o tome izvješten zasebnim naređenjem.

Održavajte sa nama stalnu vezu preko radio-stanice a šifru vam upućujemo.

Zaplijenjenu radio-stanicu uputite u ovaj štab a dijelove zaplijenjenog bacača uputite XIII Brigadi ako su joj potrebni.

4. — **XIII Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: tri bataljona i jedan teški bacač.

Komandant major drug Danilo Komnenović

3. — Zatvaraće pravac od Stolac ka Dabar ne dozvoljavajući neprijatelju od Stoca da se probije za Dabar bilo to pravcem: Dabrica — Potkom, bilo preko Hrguda ili od Stolac preko Stanjevići ka Vlahovići.

Ako ste razbili neprijateljsku kolonu koja je trebala da se kreće od Blagaja preko Stjepan Krs i dalje preko Dabrice za Dabar, tada ćete dva vaša bataljona odmah baciti na prostoriju Vlahovići — Stanjevići i razbiti bande koje se nalaze oko Ubosko — Vlahovići. Uhvatite vezu sa dijelovima Južnohercegovačkog odreda i prema potrebi mu sadejstvujte u srezu Ljubinje napadajući bande koje su se koncentrisale na prostoru Ljubinje — Dubočica.

Neprijateljski dijelovi koji vas napadaju preko Baranje u pravcu Hrgud samo će demonstrirati.

Sa jedinicama umješno manevrišite težeći da neprijatelja uvijek napadate sa leđa i bokova.[18]

5. — **Štab XXIX U. divizije**

5. — Nalaziće se danas u selu Gornje Crkvice u kući Novakovića a sjutra ujutro u 9 časova kreće za

Donje Crkvice gdje slati i sve izvještaje.

6. — **Divizijska bolnica** — 6. — Nalaziće se u Crni Kuk a tu će se nalaziti i hirurška ekipa koja će se upućivati gdje to situacija bude iziskivala.

7. — **Oblasni komitet**[19] — 7. — Nalazeći se u selo Bjeljani, gdje se održava i kurs.[20]

8. — **Veza** — 8. — Sve brigade slaće redovno svoje izvještaje izvještavajući nas o situaciji na svome i okolnom sektoru. Pri slanju izvještaja ne čekati dok se borba potpuno završi, već se starati da ovaj štab bude na vrijeme o svemu obavješten, kako bi mogao u potpunosti rukovoditi sa borbom i intervenisati sa rezervom gdje bude trebalo.

Ideja manevra

XI brigada treba da najenergičnije napada neprijatelja na pravcu Gacko ako on bude pokušao da se kreće u pravcu Kobilja Glava — Kazanci, a X brigada treba da drži privezan za sebe bilećki garnizon ne dozvoljavajući bandama iz Bileće da krenu u pravcu Zvijerina — Vranjska, intervenišući u tom pravcu sa potrebnim snagama. XII brigada zatvara pravac od Nevesinja i služi kao udarna grupa koja ima zadatak da razbija sve neprijateljske pokušaje proboja u pravcu Dabra, dok XIII brigada služiće se sa Hrgudom kao stožerom oko koga treba da manevriše tukući pojedine neprijateljske grupe na pravcu Dabrica — Potkom i ka pravcu Stolac — Ljubinje. Južnohercegovački odred dejstvuje na partizanski način ispoljavajući svoje dejstvo na neprijatelja, na svako mjesto a naročito u njegovu pozadinu, unoseći zabunu u njegove redove.

9. — **Južnohercegovački partizanski odred**

Napadaće najenergičnije svaku neprijateljsku kolonu koja bi pokušala preko Hrasna da se probije za Ljubinje ili koja bi pokušala da se krene preko Strujići u pravcu Ljubinja ili preko Dobromani u pravcu Zagora — Ljubomir. Svoje dejstvo ispoljavati iznenadno puštajući neprijatelja da uđe u klopke, a sa izvjesnim odeljenjima

---

[19] Riječ je o Oblasnom komitetu KPJ za Hercegovinu.
[20] Tada je održavan politički kurs.

napadati ga iz pozadine i time unositi zabunu u njegove redove.[21]

Održavajte vezu sa dijelovima XIII Hercegovačke N.O.U. brigade i sve raspoloživo ljudstvo upotrijebiti u borbu protiv neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

	Za	
Politički komesar	načelnika štaba	Komandant
potpukovnik	major	general-major
Dragiša Ivanović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

(M.P.)

DOSTAVLJENO:

— Štabovima brigada
— Štabu Južnohercegovačkog part. odreda
— Štabu Primorske udarne grupe.

P. S. *za X Hercegovačku N.O.U. brigadu:*

Sad smo dobili izvještaj da je XIII Hercegovačka N.O.U. brigada razbila jednu švapsku kolonu kod Dabrice i Trusine i izbacila iz stroja 36 Švaba, a zaplijenila 2 šarca, 6 mašinki, 120 kompletnih mina za teški bacač, 1 teški bacač, 5 parabeluma, 13.000 metaka. Zarobila 8 vražijaka. Još uvijek vodi borbu sa neprijateljem na Sniježnici.[22]

Jedna grupa četnika i Švaba izgleda da je došla na prostor Vlahovići i zahvatila Ljubinje. U vezi ove situacije:

X Hercegovačka N.O.U. brigada će uputiti dva svoja bataljona preko Osmić Gomile i Kukun ka Vlahovići, no imati u vidu i neprijateljsku kolonu koja treba da izbije 18. o. mj. na liniju Tisac — Miloška. Čim uhvate vezu, ova dva bataljona X brigade, sa dijelovima XIII Hercegovačke N.O.U. brigade od-

---

[21] U izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 18. jula 1944. o tome se kaže:

»Dana 17. VII napali smo četničke bande Babića, Trklje i Pavličića i nekog crnogorskog pograničnog bataljona na prostoriji Mišljen — Bančići — Mrkalj sa bataljonom »M. Ćuzulan«, Pratećim vodom i jednom četom bataljona »M. Mihić« i manevrom ih protjerali preko Varduše ka Rankovcima. Namjere bandi su bile mobilizacija, pljačka i napad na Hrasno, zatim povezivanje sa stolačkim četnicima. Naša Ljubinjska četa dočekala je jednu njihovu kolonu istog dana na Žegulji i razbila je bande. Ova kolona jačine 50—60 gonila je ranjenike za Stolac, i ista se povukla u pravcu Rankovaca. Bande su se pred noć prikupljale u Ljubinje i jutros u 2 sata poslali smo bataljon »M. Ćuzulan« i jednu četu bataljona »M. Mihić« da ih napadne, dok smo bataljonu »R. Pravica« naredili da jutros izbije na prostor Žabica — Ivica i napadne bande sa leđa«. (Arhiv VII, reg. br. 11/12, k. 1143.)

[22] Vidi dok. br. 70.

mah će se vratiti, čisteći Sitnicu i Zvijerinu od neprijateljskih bandi, u pravcu Plana i da uđu u sastav brigade.

3 bataljon XII brigade (Ljubomirski) ne upućujte u pravcu Tisac, već ćete ga smjestiti u s. Kovači gdje će služiti kao diviziska rezerva.

Nemojte napadati na Bileću, već izvršite prepad, a u toku dana možete držati Modropac i Hadžibegovo Brdo ako to situacija bude dozvoljavala. Stalno održavajte vezu sa bataljonom II Dalmatinske brigade u s. Mokri Do.

Imajte u vidu da po predviđenoj zapovijesti Švabe i četnici treba da izvrše pokret sa linije: Treštenik — Ubosko — Bitunja i Ljubinje u pravcu: Zvijerina — Simijovo — Tisac tek 18. o. mj., pa o ovome trebate obavjestiti svoja dva bataljona koja su pošla u pravcu Sitnice kako bi bili upoznati sa situacijom. Vaša dva bataljona koje ste uputili u pravcu Sitnice treba više da se angažuju ka prostoru: Zvijerina — Krstača — Tisac a ne dublje prema Ubosko — Žegulja — Radimlja. Sa ovim bataljonima stalno održavajte vezu.

(M.P.)

BR. 64

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 16. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU TUZLA — MEĐEĐA — ZVORNIK[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
16 jula 1944
u 07.45 č.

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

1. — Neprijatelj (SS-ovci) sa četničko-zelenokadrovačkim bandama se povukao sa ceste Tuzla — Zvornik u pravcu Tuzle, Međeđe i Križevića[2] (nešto Lekinih četnika koji su učestvovali u napadu).[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/2, k. 1240.

[2] Vidi dok. br. 60 i 165.

[3] Odnosi se na četnike Majevičkog korpusa. Bliže o njima vidi dok. br. 86.

U toku jučerašnjeg dana naša izviđačka odeljenja bila su u Dubnici, Zoljama, a na pravcu Međeđe dostigla do k 467.

Prema dobivenim podacima nešto SS-ovaca (oko 100) sa nešto zelenog kadra nalazi se na kosama više Međeđe gde imaju i jedan brdski top sa kojim su juče prednoć tukli Osmake (Kulu).

Na Prosjeku se nalazi nešto zelenaša,[4] a po pričanju seljaka s vremena na vreme Jelicom krstare SS-ovačke patrole koje se odašilju sa Ravnog Zavida.

Od pravca Tuzle i Zvornika nema nikakvih promena.

2. — Naredili smo brigadama da svojim izviđačkim odeljenjima stalno kontrolišu prostoriju severno od ceste (Dubnica — Kalesija — Brezik) s tim da se mnogo ne ispoljavaju ka Jelici i Međeđi, obzirom na mogućnost pojačane aktivnosti neprijatelja od pravca Jelice.

Radi toga nismo ni upućivali jače naše delove ka Međeđi sa zadatkom proterivanja SS-ovačkih bandi, jer verujemo da bi ih time samo više izazvali i stavili im do znanja da nam je zaista pošto poto potrebna bezbednost aerodroma.

Naše je mišljenje da za slučaj najavljivanja savezničkih aviona za prevoz naših ranjenika, pripremimo akciju na Međeđu i izvedemo nešto pre dolaska aviona, zajedno sa pritiskom na Prosjek.[5]

S druge strane ranije izvesti akciju na Međeđu i Prosjeku, sa ciljem odbacivanja neprijatelja i obezbeđenja aerodroma, zahtevalo bi zadržavanje jačih naših delova na liniji: Međeđa — Prosjek, a samim tim pomeranje čitave naše glavnine, severno od ceste.

3. — Ako bi pak naše najbliže perspektive i zadaci dozvoljavali zadržavanje jačih naših delova (jedinica) severno od ceste Tuzla — Zvornik, na pr. na liniji: Međeđa — Prosjek, bilo bi najbolje pomenutu liniju posesti, isključujući na taj način svaku mogućnost neprijatelja da svojom artiljerijom (brdskim topom kojim raspolaže) ometa i uznemirava rad na aerodromu.

Ukoliko pak najbliži zadaci ne dozvoljavaju aktivnost naših jedinica na Majevici, onda smatramo da bi svakako trebalo ostati pri gore navedenom našem mišljenju, tj. napadu na Međeđu (ukoliko se neprijatelj ne bi povukao ka Sapni i Godušu pre našeg napada) u vreme dolaska savezničkih aviona.

---

[4] Odnosi se na zelenokadrovce.

[5] Prema pregledu borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944, a koji je, vjerovatno, sačinio štab ove divizije, napad na pomenuta mjesta izvele su 16. jula 3. i 5. vojvođanska brigada (po tri bataljona). U pregledu se dalje kaže da dijelovi 13. SS legionarske divizije »Handžar« nisu prihvatili borbu, već se povukli (Arhiv VII, reg. br. 14 2, k. 1240).

4. — Sa ishranom dosta slabo stojimo. Problem snabdevanja jedinica ćemo u najskorije vreme morati rešavati bilo akcijama ka Vukovijama ili na sektoru: Križevići — Gušteri — Grbavci.

5. — Preko štaba III Korpusa dobili smo oko 300 pari cipela i 80 pari čarapa.

6. — XIX Birč. brigada krenula je danas ka Srebrenici i mi smo preuzeli pod kontrolu i Nikolića Brdo.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant-major,
R. Jović

(M.P.)

P. S.

Upravo sam sada razgovarao sa načel. štaba III Korpusa i on se slaže s našim predlogom o napadu na SS-ovačke bande neposredno pred dolazak savezničkih aviona.[7]

U prilogu dostavljamo spiskove za unapređenje oficira (kao i spisak za priznanje čina rezervnim oficirima biv. jug. vojske).

---

[6] Vidi dok. br. 60 i 72.

[7] Rečenica je dopisana mastilom, latinicom.

BR. 65

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944. ŠTABOVIMA 13. KRAJIŠKE BRIGADE I MRKONJIĆKO-PLJEVSKOG NOP ODREDA ZA ZATVARANJE PRAVACA KOJI VODE OD JAJCA I MRKONJIĆ-GRADA KA GLAMOČU[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
St. pov. br. 139
16. VII. 1944 g.

ŠTABU XIII KNOU BRIGADE i MRKONJIĆKO-PLJEVSKOG NOP ODREDA

Naređenjem V. Š-a VI lička divizija koja je do sada štitila aerodrom u Glamoču napušta taj sektor.[2]

Jedinice našeg i VIII korpusa preuzimaju zadatak obezbeđenja Glamočkog aerodroma, koji je za nas od velike važnosti.

Telefonskim naređenjem štab V korpusa stavio nam je u zadatak da zatvorimo pravce koji izvode Jajce — Mrkonjić ka Glamoču.

Zatvaranje ovog pravca stavlja se u zadatak XIII brigadi i Mrkonjićko-pljevskom odredu.[3]

U vezi izloženoga,

naređujemo:

1. — XIII brigada sa dva bataljona izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije 17 o. mj. u 4 sata ujutro na prostoriju Podgorija i smjestiti se na liniji Bjelovina — Podgorija sa zadatkom zatvaranja pravca (kao glavno) Jajce — Mrkonjić — Mliništa ka Jajcu.

Ostala dva bataljona zadržati na dosadašnjoj prostoriji, kao rezervu za glavni pravac. U slučaju da neprijatelj prodre prema Mliništima ova dva bataljona dejstvovaće na komunikaciju, odnosno na neprijateljski saobraćaj i na eventualno postavljena uporišta, kako bi mu na taj način onemogućili sa-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 31/1, k. 1265.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 16 i 109.

[3] i [4] Vidi dok. br. 93 i 94.

obraćaj i opstanak na toj komunikaciji. U ovom zadatku ovi bataljoni bi trebalo biti naročito aktivni.

2. — Mrkonjićko-pljevski odred postaviće se sa svojim snagama odmah po prijemu ovoga naređenja na Dragnić Podove. Sa ove prostorije isturati dublje patrole prema Sipovu. Uz pomoć XIII brigade nastojati da se svaki dan imaju tačna obaveštenja o garnizonu u Jajcu, kao i u Donjem Vakufu i Bugojnu. Radi ovoga staviti se u vezu sa Jajačkom komandom mjesta i Jajačkim NOP odredom, kao i Janjskim i Kupreškim NOP odredom.

3. — Štab XIII brigade, osim jednog člana, sa radio-stanicom krenuće sa bataljonima za Podgoriju.

O svim promjenama obaveštavati najhitnije. Hitne obaveštajne izvještaje dostavljati putem radio-stanice.

4. — Pored glavnog zadatka XIII brigada i Mrkonjićki odred preduzeće čišćenje prostorije Trnovo, Bešnjevo, Šibovi, Medna od četničkih bandi.[4] U glavnom imati u vidu izvršenje glavnog zadatka.

Napominjemo da je zatvaranje pravca prema Glamoču od velike važnosti te ga tako i shvatite.

Sa sobom ponesite dovoljnu količinu nagaznih mina i u slučaju neprijateljskog nadiranja prema Mliništima iste postavite duž ceste. Možete se koristiti i engleskim eksplozivom i kabl-mašinom, jer je taj način miniranja vrlo efikasan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik,
Niko Jurinčić

Komandant, pukovnik,
Voja Todorović

Načelnik, kapetan,
Nikola Prodanović

(M. P.)

BR. 66

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16. JULA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI JULA NA PROSTORU ŽIVINICE — KISELJAK — TREŠTENICA[1]

ŠTAB
I BRIGADE XVI DIVIZIJE
O. broj: 54/44. god.
16 jula 1944 god.

ŠTABU XVI DIVIZIJE

Dostavljamo operativni izveštaj od 1 do 15 jula o. g.

1. VII. 1944. do 14. VII. 1944.

Jedinice ove brigade u vremenu od 1 do 14 VII o. g. bile su raspoređene: I bataljon u Lugaviću, II u Durakovićima, III u Beširovićima, IV u Durakovićima i V u Gutićima. Štab brigade, brigadni sanitet i brigadna intendantura u zaseoku Husanovićima.

Prema vašoj zapovesti O. broj 51/44 izvršili smo demonstrativni napad na neprijateljsko uporište Živinice, vršeći na taj način pritisak na Tuzlu, u cilju lakšeg opremanja naših ranjenika iz Šekovića. Ovu priliku ujedno koristili smo kao ekonomsku akciju prikupljajući stoku i hranu za naše jedinice sa sektora Kat. i Musl. Živinice.

Napad je otpočeo tačno u 1 čas u noći. Nakon tročasovne borbe brigada se je ne zauzevši neprijateljska utvrđenja ujutru povukla na iste položaje na kojima su bile[2] prethodnog dana.

Zaplenjeno je: 120 kom. goveda i oko 40 kom. ovaca.

Gubici neprijatelja u ljudstvu su bili dosta veliki.[3] Naši gubici su 2 lakše ranjena druga.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/4, k. 964.

[2] Misli se: jedinice ove brigade.

[3], [4] i [5] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. o borbama oko Živinica se kaže:

»1. VII u 23 00 sata, jača skupina naoružanih partizana napala je na SS postrojbe u s. Živinice (10 km j. Tuzle). U petosatnoj borbi

U toku 3 VII o. g. neprijatelj je napustio Živinice i povukao se u Kiseljak. Odmah po prijemu obaveštenja da se neprijatelj povukao iz Živinica, sa tri bataljona upali smo u Živinice i izvršili prikupljanje izvesne količine stoke i ostale hrane.[4]

5/6 o. m. Sa tri bataljona izvršili smo ekonomsku akciju na liniju Parselo — Pasci. Istovremeno smo izvršili i diverzantsku akciju sa diverzantskom grupom na želj. prugu Živinice — Tuzla, i srušili sve mostove i propuste na tome sektoru kao i podmetnuli nagazne mine na pruzi iznad Petrovića.

U ovoj akciji zaplenili smo: 160 kom. goveda, 40 kom. sitne stoke, veću količinu kukuruza, soli oko 500 kg., oko 150 kg. meda, kao i drugih manjih količina namirnica.

Nagazna mina koja [je postavljena] u ovoj akciji, stupila je u dejstvo sutradan po nailasku voza sa vojskom koja je krenula prema Živinicama, te po dobivenom izveštaju neprijatelj je imao oko 8 mrtvih i 28 ranjenih.

8/9 ov. mes. sa tri bataljona ove brigade izvršili smo ekonomsku akciju na liniji Kiseljak — Ljubače, vršeći demonstrativni napad na Kiseljak u kojem se nalazilo 300 — 400 SS-ovaca. Za vreme ove akcije SS-ovci su davali žilav otpor ali i pored toga naše snage uspele su da proteraju neprijatelja sa njegovih položaja, koji se povukao u selo Kiseljak.[5]

S obzirom što su bataljoni imali zadatak da se u 3 časa povuku, nije nastavljeno dalje gonjenje neprijatelja. Naši gubici su za vreme ove akcije: 1 mrtav i 2 lakše ranjena druga.

Neprijateljski gubici su: 4 mrtva i 6 ranjenih.

---

napadači su odbijeni, koji su se povukli u smjeru Banovići (26. km. j.z. Tuzle).

5. VII uslijed jačeg pritiska partizana, naše postrojbe povukle su se sa položaja Živinice (10. km. j. Tuzle) u Kiseljak i Tuzla. Istog nadnevka upali su partizani u Živinice, Omazići, Treštenica i Banovići (10, 16, 19, 21, 24 km j.z. Tuzle), odakle su pljačkali stoku i živežne namirnice«.

Pored toga, u izvještaju stoji da su jedinice 16. divizije 2. jula 1944. vršile napad na Živinice a 9. jula na Kiseljak i da su napadi odbijeni. (Arhiv VII, reg. br. 43/9—3, k. 149 c.)

Zaplenili smo: 8 kom. goveda i oko 10 met. kukuruza.

Istoga dana jedan bataljon vršio je ekonomsku akciju na selo Petrovice — Pasci u cilju nabavke potrebnih namirnica kao i obezbeđenja II brigadi sa levog boka koja je vršila akciju u Parselu i Dubravama. Za vreme akcije bataljon je zaplenio, tj. na dobrovoljnoj bazi prikupio oko 30 tovara kukuruza i žita.

Noću 13/14 ov. mes. brigada sa tri bataljona (I, II i IV) izvršila je ekonomsku akciju na sektoru sela Modrac — Bokavić — Kiseljak — Kat. Poljane. Na organizovaniji jači otpor nije se nigde naišlo. Prikupljeno je 22 kom. goveda, oko 300 kg. žita i 400 kg. soli. Zarobljena su 3 zelenokadrovca i 1 SS-ovac. Zaplenjena je jedna puška.

15. VII. 1944. Prema naređenju štaba divizije brigada se prebacila u toku dana na prostoriju: I bataljon u Gavrići, II u Poljibici, III u Musl. Treštenica (Galamići), IV u Jaruške i V bataljon u Obojkovina. Štab brigade u Cerik (Prav. Treštenica).[6]

Za vreme ovih 15 dana jedinice su se najviše odmarale i sređivale i radilo se na vojničkom i političkom uzdizanju brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade
načelnik — kapetan,
Rebula[7]

(M.P.)

[6] Vidi dok. br. 59.
[7] Eduard

BR. 67

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16. JULA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O JEDNOGODIŠNJEM DEJSTVU BRIGADE[1]

ŠTAB
I BRIGADE XVI DIVIZIJE
16 jula 1944 god.
Broj: 65/44 god.

ŠTABU XVI UDARNE DIVIZIJE

U vezi naređenja štaba divizije broj 45 od 8 jula o. g. podnosimo izveštaj — bilans rada naše brigade od 2. VII 1943 do danas:[2]

1.) — Napad na naseljena mesta: Bijeljina, Caparde, Vlasenica, Zvornik, Tuzla — Živinice (odbrana grada po zauzeću od pravca Doboja), Brčko, Grgurevci, Banoštar, Bos. Šamac, Tuzla, Čelić, Koraj, Šepak.

Izvršeni napadi na neprijateljska uporišta: Papraća, Busije, Zlo Selo (borbe sa četnicima), Bosansko Petrovo Selo, Miričina (borbe sa domobranima, četnicima i Nemcima), G. i D. Zelinja, Srnice, Kalajdžije, Zovik (borbe sa četnicima), Šepak, Jasenice i Kiseljak (borbe sa četnicima i zelenim kadrom).

— Borbe kroz ofanzive: završetak V ofanzive, borbe oko Zvornika, Snagovo, Rudine, Šekovići.

— Borbe u VI ofanzivi: borbe južno od Brčkog na liniji Pukiš — Boderište — Ratkovići — Čelić.

— Borbe u VII ofanzivi: borbe na liniji Koraj — Čelić, Udrigovo — Osenjak. Borbe oko Šekovića (Podcrkvine — Betanj, borbe na položajima iznad Jovičića — Mrkaića — Memića), borbe na prostoriji G. Zalukovik — Zaklopača, napad na Živinice, borbe oko Humaca, Miladija, Straže, Sitara, borbe na sektoru Ozrena sa četnicima (Tumare — Milino Selo), borbe na sektoru Majevice (Zajednica — Lopare — Priboj).

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/4, k. 964.

[2] Detaljnije o borbama 1. vojvođanske brigade u tome periodu, kao i o njenim gubicima i gubicima neprijatelja vidi izvještaje štabova ove i 16. divizije u knj. 16, dok. br. 8, 54 i 73, knj. 18, dok. br. 39 i 47, knj. 19, dok. br. 28, 41, 43 i 109, knj. 20, dok. br. 1, 182 i 185, knj. 21, dok. br. 135 i 176, knj. 22, dok. br. 97, 133 i 154, knj. 23, dok. br. 166, knj. 24, dok. br. 82, 158 i 167, knj. 25, dok. br. 65, 146 i 168, knj. 26, dok. br. 119, kao i dok. br. 68 u ovoj knjizi.

2.) — Ukupan broj neprijateljskih vojnika izbačenih iz stroja kroz akcije i borbe: 3500 mrtvih i ranjenih oficira i vojnika. Zarobljeno je 2000 vojnika i oficira.

3.) — Broj i količina zarobljenog, uništenog oružja i materijala od neprijatelja:

— Zarobljeno je: 2 protivkolska topa, 6 teš. bacača, 4 laka bacaca, 12 teš. mitraljeza, 1500 pušaka, 100 pištolja, 20 pikavaca, 1000 mina za teški bacač, 600 mina za laki bacač, 500.000 kom. puščane municije, 300 konja, 60 sedala, 1000 pari cipela, 200 kom. šatorskih krila, 200 čebadi, 5 radio-stanica, i velike količine hrane i ostalog ratnog materijala.

Uništeno je u borbi: 3 brdska topa, 2 haubice 100 m/m, 4 haubice 150 m/m, 10 radio-stanica,... kamiona, 10 luksuznih automobila, 6 motocikla, 5 tenkova, 90 konja.

— Srušeno je: 5 mostova, 6 želj. propusta, 10 km. želj. pruge, 3 izbačena voza iz šina.

— Naši gubici: 494 mrtvih, 929 ranjenih i 209 nestalih drugova i drugarica.

— Izgubljeno oružje: teških mitraljeza 1, p. mitraljeza 14, pikavaca 1, pušaka 277, pištolja 5.

— Obučenih p. mitraljezaca 896, bombaša 1260, bacačlija 63, i 3 radio-telegrafiste.

4.) Održani kursevi:

a) Vojni kurs: pri štabu brigade 4 vojna kursa (učesnici komandiri, zam. komandira i vodnici), 1 kurs na teškom bacaču, 1 kurs na lakom bacaču, minerski kurs, 1 pionirski kurs i 1 kurs za vezu.

b) Pri štabovima bataljona održano je 8 nižih vojnih kurseva (učesnici vodnici, desetari i pripravnici desetara).

c) Partijsko-politički kurs: pri štabu brigade održano je 4 partijsko-politička kursa na kojim je učestvovalo po 25 slušaoca.

d) Sanitetski kurs: pri brigadnom sanitetu održano je 15 sanitetskih kurseva i jedan medecinski kurs.

e) Ekonomski kursevi nisu održavani u našoj brigadi. U poslednje vreme 5 intendanata bataljona završilo je intendantski kurs koji je održan pri štabu II brigade.

5.) Po jedinicama održan je veći broj vojnih i političkih kao i sanitetskih predavanja.

6.) Održane konferencije: sa vojskom održano je 150 i sa narodom 117 konferencija.

7.) Formirani NOO i komande mesta: do sada formirani su od strane naših jedinica 8 NOO i to: u okolici Bratunca 2, u Koraju, Jelovče Selo, Peškiri, Kalajdžije, Omazići i Nurkovići. Sa formiranim NOO ujedno održani su i sastanci.

Sa komandama mesta i NOO održano je oko 130 sastanaka.

8.) Priredbe date za vojsku i narod: priredbi za vojsku i narod sa strane naših jedinica dato je oko 90.

9.) Broj izdignutih rukovodioca: divizijskih 6, brigadnih 15, bataljonskih 55 i četnih 230.

10.) Izdignuti rukovodioci dati drugim jedinicama: brigadnih 6, bataljonskih 29, četnih 53 i divizijska 2.

11.) Kroz brigadni sanitet prošlo je 1162 bolesnika i ranjenika. Od toga broja 762 se povratilo u jedinice kao prezdraveli, a 402 je upućeno u razne bolnice. Ranjenika je prošlo kroz brigadni sanitet 687. Od toga je broja 372 vraćeno u jedinice kao zdravi, a 260 je upućeno u razne bolnice.

U brigadnom sanitetu je umrlo 12 ranjenika i 2 bolesnika.

Broj drugova obolelih od tifusa je 17. Svi drugovi upućeni su bilo u divizijsku ili centralnu bolnicu.

Poklona za bolesnike bilo je: divizijskoj bolnici 17, a brigadnom sanitetu 72.

Prednji podaci nisu u potpunosti tačni obzirom da se nije vodila tačna evidencija nad radom i borbama naše brigade u vremenu od dana njenog osnivanja pa do danas. No ipak napred navedeni podaci približno su tačni obzirom da su prikupljeni po sećanju drugova koji su se nalazili stalno u brigadi od njenog ulaska u sastav XVI divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Načelnik — kapetan,

BR. 68

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16. JULA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA BRIGADE U PRVOJ POLOVINI JULA NA PROSTORU PODGORJE — RAVNI BOR — ĐURĐEVIK — ŽIVINICE[1]

ŠTAB
IV NOU VOJ. BRIGADE
Op. br. 34
16 jula 1944 godine

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE NOVJ

Dostavljamo vam operativni izveštaj naše brigade za vreme od 1 do 14 jula 1944 godine.

1. VII. 1944 Brigada se nalazila na sektoru Podgorje (Denkovići — Hamzići — Sovtići) — Željova. Brigada na odmoru radeći na unutrašnjem sređivanju kao i na vojno-političkom uzdizanju svojih jedinica. U toku prepodneva izvršena smotra dvaju bataljona.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU divizije tačno u 13 č naša brigada izvršila pokret smjestivši se privremeno na sektor Gašin Stan — Ravan Bor. Na istom sektoru ljudstvo naših jedinica se odmorilo i nahranilo još u toku dana pošto je bio aviziran pokret od strane Štaba Divizije.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU divizije Op. br. 44 od 1-VII-1944 g.[2] naša brigada dobila je zadatak: čišćenje prostorije Đurđevik od četničko-zelenokadrovačkih bandi, ujedno koristeći na toj prostoriji prikupljanje stoke i namirnica.

Sa jedinicama naše brigade izvršili smo pokret tačno u 21 č na novu prostoriju uputivši tri kolone u tri pravca: Odorovići — Gor. Višća — Prav. Višća.

Po ulasku u sela naše jedinice nisu naišle na neprijatelja niti stanovnike. Jedinice su bile primorane da usiljenim maršem produže u

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/3, k. 969.

[2] Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 10/8, k. 950.

pravcu ceste Živinice — Kladanj sa ciljem: što brže izbijanje na istu i osiguranje sektora na kome se prema dobivenim podacima morao nalaziti neprijatelj.

Naša treća kolona izbijajući na Bjelanovicu (k. 423) sukobila se sa jednom grupom četnika koji su se nalazili na samoj k. 423. Posle kratke i oštre borbe neprijatelj je bio proteran preko same ceste.

Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Zarobljena celokupna četnička arhiva.

Posle završenog čišćenja naše jedinice zauzele su sledeći raspored: Brnjica — Odorovići — Prav. Višća — Mus. Višća.

2. VII. 1944 Jedinice naše brigade na istom sektoru sa zadatkom obezbeđenja pravca Đurđevik — Živinice.

U toku dana nije bilo nikakvih promena, jedinice su se odmarale sređujući svoje komore. U isto vreme pristupilo se organizovanom branju trešanja za Div. bolnicu, I i II brigadu i sanitet.

U 18 č upućena je jedna četa sa diviziskim komorama za Šekoviće sa zadatkom obezbeđenja istih i sprovođenja materijala bačenog od Saveznika za potrebe naših divizija.

U 20 č upućena dva bataljona (II i III) u sastav gde su dobili zadatak za vršenje demonstrativnog napada na Živinice.[3]

Tačno u 21 čas naša dva bataljona prema naređenju Štaba Divizije krenula su na izvršenje zadatka. Borba je trajala do 5 č ujutru.

Prema dobivenim podacima u ovom napadu neprijatelj je imao dva mrtva i tri ranjena.

Naše jedinice nisu imale žrtava.

U toku iste noći jedna četnička banda izvršila je prepad na naš IV bataljon koji se nalazio u Prav. Višći. Isti je odbijen i proteran.

Naši gubitci: jedan drug lakše ranjen.

3. VII. 1944 U 6 č izjutra dva bataljona koja su vršila demonstrativan napad na Živinice vratila su se u sastav brigade.

Jedinice na sređivanju i odmaranju.

---

[3] i [5] Opširnije o tome vidi dok. br. 66.

U toku dana jedan bataljon upućen za prikupljanje hrane za potrebe Div. bolnice i saniteta. Bataljon se vratio još u toku noći. Borbe nije imao. Rekvirirano 100 kgr. meda koji je razdeljen Div. bolnici, sanitetu II brigade i sanitetu naše brigade.

Inače u toku dana nije bilo naročitih promena.

4. VII. 1944 Jedinice naše brigade na istom sektoru sa istim zadatkom.

U toku prepodneva upućena je jedna četa II bataljona za sprovođenje komandanta i komesara XII Korpusa.[4]

U toku dana u svim jedinicama naizmenično izvršeno parenje, čišćenje oružja, šišanje, brijanje i pranje.

U 21 č naveče priređena je priredba koju je dao prateći vod našeg saniteta.

od 5. VII. 1944 Jedinice naše brigade na istom sektoru sa istim zadatkom.

Po naređenju Štaba Divizije naša dva bataljona upućena u Šekoviće u pratnji komore radi prijema spreme bačene od strane Saveznika za naše divizije.

Jedna četa upućena za pratnju Štabu XII Korpusa koji se vraćao iz Šekovića.

Usled nedovoljne količine hrane u ovom razdoblju priredili smo nekoliko konferencija u s. Đurđeviku i Višći formirajući u istim NOO, preko kojih smo na dobrovoljnoj bazi dobili izvesne količine hrane za potrebe naše brigade.

do 8. VII. 1944 Inače sve slobodno vreme naše jedinice upotrebile su na unutarnjem sređivanju i vojničkom uzdizanju.

U toku prepodneva jedna jača četa sa više automatskih oružja upućena je u Živinice u cilju prikupljanje hrane za potrebe naše brigade. Ista se vratila još u toku dana sa izvesnom količinom rekvirirane hrane.

U 20 č krenuo je jedan naš bataljon po naređenju Štaba Divizije za Živinice sa zadatkom zatvaranja pravca od Tuzle, služeći kao rezerva I i II Brigadi koje su vršile pritisak i

[4] Četa je upućena kao pratnja do sela Šekovića.

ekonomsku akciju na Parselo — Dubrave — Kiseljak.[5] Bataljon je ostao na svome mestu do povratka svih jedinica II brigade, po povratku istih vratio se u sastav brigade.

do 10. VII. 1944 — Jedinice na istom mestu sa istim zadatkom.

U toku dana upućena je jedna četa u ekonomsku akciju u s. Rizvići — Kovačević — Brčaninovići. Ista se povratila još u toku dana sa izvesnom količinom pribavljene hrane za naše jedinice.

11. VII. 1944 — Isti dan protekao bez naročitih promena.

Naša dva bataljona koja su bila u pratnji komore za Šekoviće vratili su se u sastav brigade. Bataljoni su na odmaranju, čišćenju, sređivanju.

12. VII. 1944 — Brigada na istom mestu sa istim rasporedom.

Jedan bataljon otpratio Štab XII Korpusa za Šekoviće.

Jedna četa našeg jednog bataljona upućena sa članovima Ob. K.[6] u s. Đurđevik gde su održali nekoliko vrlo uspjelih konferencija sa tamošnjim stanovništvom, ista se vratila još u toku dana.

Inače naročitih promena nije bilo.

13. VII. 1944 — Jedinice na istom sektoru sa istim zadatkom i rasporedom.

Naš jedan bataljon koji je išao u pratnju Korpusa vratio se u sastav brigade.

Naša jedna četa upućena sa članovima Ob. K. u s. Musiće gde su održali konferenciju i formirali NOO.

U toku dana održan sastanak svih vojnih rukovodioca naše brigade. Inače dan protekao bez naročitih promena.

14. VII. 1944 — U toku prepodneva upućena jedna četa za Mus. Živinice u cilju pribavljanja hrane za našu brigadu. Ista se vratila još u toku dana sa pribavljenom hranom dobivenom od NOO na dobrovoljnoj bazi.

U toku poslepodneva, na avizirani pokret Štaba Divizije, sve jedinice naše brigade izvr-

---

[6] Odnosi se na Oblasni komitet KPJ za istočnu Bosnu.

šile su sređivanje i pripremanje u svojim jedinicama za pretstojeći pokret.

Naveče održan sastanak sa svim vojnim i političkim rukovodiocima brigade na kom je prorađeno »značaj formiranja XII Korpusa«.[7] Diskusija na samom sastanku bila je vrlo živa.

Inače u toku dana nije bilo nikakvih promena.

Opšti zaključak o radu naših jedinica u toku ovoga razdoblja:

U glavnom rad u gore navedenom periodu naših jedinica svodio se na sređivanje jedinica, vojničko-političko uzdizanje i odmaranje.

Za Štab brigade,
načelnik
(M. P.) **Muhamed**[8]

---

[7] Riječ je o saopštenju o formiranju toga korpusa (vidi dok. br. 25).
[8] Kahrić

BR. 69

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 16. JULA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O NAPUŠTANJU POLOŽAJA NA DESNOJ OBALI DRINE I RASPOREDU NA PROSTORU DONJA BRVENICA — BIJELOVO BRDO — ŠLJIVENSKO — MELJAK[1]

»S A V A«
16. jula 1944. godine

»AVALI«

1. Prema naređenju koje smo dobili od vas 13/14.[2] napustili smo položaje koje smo držali na desnoj obali Drine.

2. Neprijatelj se povukao sa Krčina brda i Ustikoline 13. ujutro u pravcu Goražda.[3] Jedinice »Bosne« do 14. ujutro nisu stigle da nas smjene.[4]

Prilikom napuštanja položaja od strane neprijatelja naš bataljon koji je držao položaj prema istome nije ga primjetio cijelo vrijeme dok se nije prebacio preko Drine, tako da neprijatelju nije naneto gubitaka prilikom povlačenja sa Krčinog brda. Kad je neprijatelj kretao cestom prema Goraždu, naš 34. bataljon, koji je držao položaj od Cerova ravan (k. 676), otvorio [je] vatru na neprijatelja i tom prilikom uništen je jedan kamion, ubijeno 10 konja, izbačeno neprijatelja iz stroja, što mrtvih što ranjenih, oko 20 vojnika.

3. Prilikom pokreta nismo naišli ni na jednu četničku grupu niti smo imali borbe u samom pokretu. Dolaskom na novi sektor bataljoni su raspoređeni sledeće: 31. bataljon s. D. Brvenica, 32. bataljon Sokolović — Bijelovo br., 33. bataljon Šljivensko — Tikva, 34. bataljon Kakmuži, 35. bataljon Meljak — Vrba, Štab »Save« i ostali dijelovi nalaze se u s. Šljivensko — Hoćevina.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/2, k. 727.

[2] Vidi dok. br. 50.

[3] To povlačenje je, vjerovatno, uslijedilo zbog toga što je 16. muslimanska NOU brigada, vraćajući se u sastav 27. NOU divizije, po prelazu preko rijeke Drine sjeverno od Foče, nastupala pravcem S. Previla — s. Bogovići — s. Sjetlina i time ugrozila Goražde (vidi operacijski dnevnik Štaba 27. NOU divizije u Arhivu VII, reg. br. 1/1, k. 1111-I, kao i dok. br. 62, 161, 163 i 164 u ovoj knjizi).

[4] Prema izvještaju Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 2. avgusta 1944. njene su jedinice od 7. do 17. jula 1944. dejstvovale na prostoru Foča — Krčino brdo — Kapak — Čajniče — Metaljka — Boljanići i imale zadatak da zatvaraju pravce koji izvode od Ustikoline, Goražda i Pljevalja ka Čajniču (Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 714).

4. U pokretu od Krčina brda do Hoćevine tražili smo vezu sa vama preko Goluba više puta, ali nikako više nismo mogli povezati.

5. Jutros se čula pucnjava u pravcu Zelena lokva; nismo obavešteni još od našeg 32. bataljona da li je isti vodio borbu sa neprijateljem ili su neke snage VI Bosanske.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Žeželj

BR. 70

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 16. JULA 1944. ŠTABU 29. DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU BRŠTANIK — DABRICA — SNIJEŽNICA[1]

ŠTAB
XIII HERC. N. O. U. BRIGADE
XXIX NO DIVIZIJE
Br. 58.
16 - VII - 1944 G.
Meča

ŠTABU XXIX HERCEGOVAČKE U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Do sada vas nijesmo pismeno obavještavali o situaciji na ovoj prostoriji jer smo upućivali depeše XII brigadi da ih ona preda radioputem. Sada smo obavješteni da to nije učinjeno jer nemaju šifre.

Izvješteni ste o ovoj ofanzivi. Naš rad je do sada bio ovaj:

13 o. m. naš »3« [bataljon] je u prostoru Brštanik — Šćepankrst sačekao jednu švapsku kolonu i povratio je uz gubitke, o čemu smo vas ranije izvjestili. Važno je to da je to bila jedna od kolona koja sada napada, a to je ova koja je zaustavljena na prostoru Dabrica — Snježnica. Posle poraza na Brštaniku ova je kolona ojačala i upućena ka Dabrici te je vremenski zakasnila.

---

[5] Više o rasporedu i dejstvu 6. istočnobosanske brigade vidi dok. br. 62.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/12, k. 1143.

14 o. m. i noću 14/15 o. m. vodili smo borbu sa jednom kolonom Švaba kod Mučibabića i potpuno je razbili i uništili. Tu smo zarobili 10 Švaba, 22 konja sa komorom, 1 t. bacač sa 120 komplet mina, 1 šarac, 5 mašinki, 20 pušaka, oko 15 000 metaka, više revolvera. Ubili smo najmanje 35 Švaba, među kojima 3 oficira, i oko 15 konja te je tako u naše ruke pala sva komora od oko 40 konja sa materijalom. Toliko je bilo ranjenih da smatramo da od ove kolone koja je bila jaka oko 200 Švaba i 40 četnika nije ostalo ni 10% zdravih.[2]

15 o. m. sukobili smo se sa neprijateljem na liniji Kozica (k. 1262) — Maričin Gaj. Ova kolona bila je jaka oko 300 Švaba sa oko 100 konja komore. Borba je trajala do 24 časa istog dana ali je neprijatelj ostao do sada na liniji sukoba. Tri puta smo neprijatelja odbacivali ali je on opet u kontranapadu nas povraćao. Vođeni su vrlo česti obostrani juriši. Ovdje smo također nanijeli neprijatelju dosta gubitaka u mrtvim i ranjenim i smatramo da taj broj iznosi najmanje 50. Banda ove kolone je sastavljena od Švaba u procentu 80% i nevjerovatno su borbeni. Sada ova banda drži takve položaje da im je teško šta učiniti. Danas smo vodili lakše borbe sa ovima. Dovukli su i nešto pojačanja kao i top te ih sada ima od 3—400. S njima nema četnika. U svima borbama od 14 o. m. mi smo imali jednog mrtvog i 8 ranjenih, od kojih 3 teže.[3]

Neprijatelj koji je bio u Stocu ispadao je prema Bjelojevići gdje je kako smo bili obavješteni potučen od bataljona »M. Mihić«. Iz Stoca su također sa manjim djelovima (do 100) ispadali ka Vlahovićima i naš izviđ. vod ih je uz gubitke povratio u Stolac. Ovo je sve bilo u toku 14 i 15 o. m.

Poznati su vam uspjesi XII Brigade. Ona danas vodi borbu na prostoru Džinova Mahala — Glog. Snage neprijatelja su kako nas izvještavaju prilične i po izvještaju Štaba XII Brigade neprijatelj je uspio odbaciti bataljone njihove Brigade iz Lastavice i Džinove mahale gdje su ranije bili. Vjerovatno je da će ih noćas snage XII Brigade opet povratiti ako to već do sada nije učinjeno.[4]

Sa više strana smo juče bili obavješteni da se oko 300 bilećkih četnika nalazi u Ljubinju i da će se tu spojiti sa stolačkim a zatim skupa da će napadati prema Dabru preko Vlahovića. Na putu iz Stoca za Ljubinje stolačku bandu sačekao je u zasjedi naš izviđački vod i ubio im 3 bradonje koji su jahali na konjima, među kojima i zlikovac Bogdan Sorajić iz Dubočice. Još su 2 ranjena, ali još ne znamo koji su. To je bilo juče na Ravnicama kod Žegulje.

---

[2], [3] i [5] Borba je vođena protiv jedinica njemačke 369. legionarske divizije »Vražje«. Bliže o tome vidi dok. br. 1, 91, 158, 165 i 166.

[4] Vidi dok. br. 84.

U vezi ovih četnika izvjestili smo štab X Brigade i tražili njeno dejstvo preko Sitnice.

Sadašnji naš raspored je: Dragan — Barjamovići — Mrčev Do, dok izviđački vod i 30 omladinaca su na Vlahovići.

Neprijatelj je sada, koliko znamo, i to: Na prostoriji Dabrica — Sniježnica u jačini oko 350. Imaju više teških bacača i top. Vrlo borbeni i sastava švapskog. Ne kreću se poslije borbe od sinoć. Izgleda da čekaju na razvoj borbe i rezultat kod kolone koja je u sukobu sa XII Brigadom. U Stocu ima oko 150 vražijaka. U Basiljama oko 80 vražijaka a 2 satnije su prema Bjelojevićima.[5] Oko 350 četnika može biti u ljubinjskoj opštini. Ovo su podaci od 15 o. m.

Tražili smo još juče od štaba Južnog odreda da se postavi tako da zatvori pravac Stolac — Vlahovići.

Uslijed napred navedene situacije sada i u kojoj smo bili mi nijesmo u potpunosti postupili po vašoj zapovjesti.

Nastajaćemo da ovu kolonu u Dabrici tučemo, a u to se nadamo kao sigurno samo ako XII Brigada razbije one ispred nje i ako izbije u Biograd kako smo od nje tražili. Danas smo morali angažovati naš »4« prema Lastavica jer nam je neprijatelj došao za leđa. Inače neprijatelja na Sniježnici na sadašnjim njegovim pozicijama ne možemo tući jer je zauzeo izvrsne položaje. Nastojimo da ga navučemo na teren koji bi za naš napad bio povoljniji. Na njegovoj sadašnjoj prostoriji možemo ga samo frontalno napadati gdje je on u povoljnijem položaju.

Preduzeli smo mobilizaciju Dabra, tj. svih onih naših ljudi koji imaju oružje, uključivši i odbornike. Ako ovo uspije onda ćemo ih organizovati u jedinice i dati rukovodstvo. Dok ne slomijemo ofanzivu ove jedinice bi vršile položajne dužnosti[6] na manje važnijim pravcima dok bi mi sa brigadnim bataljonima udarali po glavnom i najjačem neprijatelju težeći da neprijatelja počesno tučemo. Smatramo da ova mobilizacija neće izazvati paniku kod naroda.

Predložili smo i Komandi II područja da i ona ovo učini u svojoj okolini.

Mišljenja smo da bi trebalo nešto snaga odvojiti od Bileće ka Vlahovićima. Najvažniji je pravac od Nevesinja te da se mi tamo glavninom angažujemo dok ih sasvim ne dotučemo. Potrebno je objediniti komandu naše i XII Brigade jer ovako ne ide kako treba.[7] Također Južni odred ne radi u skladu s nama onako kako bi mogao.

Ostali smo bez ručnih bombi te je i to jedan od glavnih razloga da ove do sada nijesmo razbili potpuno. Hitno treba

---

[6] Smisao je: posedale bi položaje.

[7] Vidi dok. br. 83.

bombe tražiti od Saveznika jer smo ostali bez našeg glavnog oružja.

Uglavnom smatramo da situacija nije loša i ako se sve učini sa naše strane ispasti ćemo potpuni pobjednici.

Zarobljene vražijake uputićemo vam.

Dobro bi bilo kada bi nam dodijelili radio-stanicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLIT. KOMESAR,
Čemalović Enver

KOMANDANT — MAJOR,
Danilo Komnenović

(M. P.)

BR. 71

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 17. JULA 1944. ŠTABU LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA O STAVLJANJU OVOG ODREDA POD KOMANDU ŠTABA 10. DIVIZIJE[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Br. 894
Dne 17 jula 1944 g.

Livanjsko-duvanjski
odred pod komandu X
divizije. —

ŠTABU LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA

1. — Vašu poštu od 14 jula 1944 god. primili smo.[2]

2. — Pošto orijentacija vašeg odreda je više na duvanjski sektor, radi ovladavanja ovim terenom i vršenja mobilizacije, to je vaš odred stavljen pod komandu (operativno i organizaciono) Štaba X divizije. Radi toga preko vašeg II bataljona di-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 21/2, k. 458 A.

[2] Vjerovatno je riječ o izvještaju Štaba toga odreda od 13. jula 1944. U njemu se o rasporedu i dejstvu kaže:

»Štab ovog odreda, kao i bataljoni nalaze se na svojim dosadašnjim položajima, tj. Štab se nalazi u selu Rujanima, dok I i III bataljon nalaze se zapadno od Livna, u Caiću i Gornjim Rujanima. Naš II bata-

rektno se povežite sa Štabom X divizije radi koordinacije u radu sa susjednim snagama kod Kupresa i Prozora.[3]

Dok se budete nalazili sa glavninom odreda u Livanjskom Polju, održavaćete vezu sa ovim Štabom i dostavljati redovno sve izvještaje.

3. — Sa odredom ćete se jače angažovati na komunikacijama, kojima se neprijatelj služi, radi uvlačenja i učvršćivanja boraca u borbi i pošto je za vaše uslove ovo najefikasniji način uništavanja neprijatelja, gdje se dolazi do oružja i spreme.

4. — Sa mjesnim organima vlasti, seoskim i ostalim stražama biti povezan i ispomoći ih u razbijanju i uništavanju četničkih i ustaških bandi na terenu. Jedan od najglavnijih zadataka vašeg odreda je, kako je predviđeno i ranijim naređenjima, uništavanje bandi, vodeći računa da se tu aktiviziraju i mjesne straže.

5. — Od upućenih radiotelegrafista u ovaj štab je došao Crnomarković Branko, dok prema njegovoj izjavi drug koji je sa njim išao, nestao je prilikom napada od strane četnika. Ispitati šta je sa njim bilo.

6. — Sa karavanom koji je sada došao šalje se 12 metara žita, za potrebe vašeg odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,

(M. P.)

Komandant,
đeneral-major,

P. S.[4] 9 v.[5] da se pošalju po radio-stanicu za održavanje veze sa X divizijom i ovim štabom.

S. R.[6]

---

ljon nalazi se na svom dosadašnjem sektoru u Duvnu. Za sada na sektoru Livna ne nalaze se nikakve snage sem našeg odreda. Mi sa našim odredom vršimo partizanske akcije po selima u okolini Livna u cilju razbijanja milicije ukoliko se pojavi u nekome selu.

Što se tiče mobilizacije na ovom sektoru, u srpskim krajevima vršili smo u saglasnosti Komande područja, gdje smo dobili posljednjih dana oko 30 boraca. Ovoga je puta Komanda područja prekinula mobilizaciju za naš odred, te koje sad mobiliše otpremiće ih u XVI krajiš. brigadu.

Što se tiče hrvatskih krajeva, pripremaju se mase za mobilizaciju i to je uzela Komanda područja na sebe...« (Arhiv VII, reg. br. 18/6, k. 458 A).

[3] Na tom prostoru su tada dejstvovali 7. brigada i Kupreški NOP odred. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854).

[4] Taj tekst je dopisan mastilom, ćirilicom.

[5] Odnosi se na broj vezista koje je trebalo poslati po radio-stanicu.

[6] Slavko Rodić, komandant 5. korpusa NOVJ

BR. 72

ZAPOVIJEST OPERATIVNG ŠTABA 27. I 38. DIVIZIJE OD 17. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA OVLADAJU PROSTOROM SREBRENICA — BRATUNAC — DRINA[1]

ŠTAB
XXXVIII NOU DIVIZIJE
Broj: . . .
17. VII. 1944.
u 18 časova

ZAPOVJEST
sekcija Zvornik — Krupanj, 1:100.000

1) Podaci o neprijatelju: u srebreničkom kraju nalazi se ukupno 5—6 ustaških satnija 22 i 24 ustaške bojne, 2 stajaćeg zdruga.[2] Pored toga ima nekoliko legionarskih skupina, kao Bratunačka legija, Skelanska i Srebrenička.[3] Ukupna jačina ustaša 6—700, a legije 5—600.

Raspored nepr. snaga: U Srebrenici tri satnije ustaša u ukupnoj jačini do 350 boraca, i 250—300 legionara. *Naoružanje:* 2 teška bacača, 3 laka bacača, jedna protivtenkovska puška, jedan teški mitraljez i oko 25 puškomitraljeza. Drže Bojnu, Karaulu i Bolnicu. *U Bratuncu:* Dvije satnije ustaša (250 boraca) i oko 100 legionara. Naoružanje: 1 teški bacač, 2 laka bacača i oko 15 puškomitraljeza. Položaj drže neposredno oko Bratunca i to: Jelovci — Cerovac, a predstražne dijelove isturaju na Čauš i Kik. Glavni otpor pružiće iz zidanih monopolskih zgrada. — Prema najnovijim podacima jedno odeljenje ustaša, jačine pola satnije, otpratilo je kola iz Bratunca u Zvornik u cilju dobivanja hrane.

2) **Naš zadatak:** U cilju uništavanja ustaško-legionarskih bandi naše jedinice dobile su zadatak od štaba III Korpusa NOVJ, da pod svaku cijenu likvidiraju neprijatelja u srebreničkom kraju (na liniji Bratunac — Srebrenica) i da očiste cio taj teren oko Drine,[4] kako bi stvorili mogućnost mobilizacije ljudstva u redove naše NO vojske, specijalno kako bi ojačali Sre-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1, k. 1258.

[2] Te bojne su pripadale 1. ustaškom stajaćem djelatnom zdrugu (vidi njegovu bojnu relaciju od 21. septembra 1944. u Arhivu VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

[3] U tom kraju tada je bila i 2. bojna 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 180).

[4] Vidi dok. br. 48 i 87.

brenički NOP odred i na taj način stvorili sigurnu bazu u pomenutom kraju. Nije potrebno naglašavati od kakvog će ogromnog značaja i vojničkog i političkog i ekonomskog biti uspješno izvođenje pomenutog zadatka. Treba imati na umu i to da ćemo našim boravkom neposredno uz Drinu stvoriti mogućnost povratka velikog broja boraca vlaseničko-srebreničkog kraja koji se sada nalaze s onu stranu u Srbiji, a koji su tamo izbjegli još za vrijeme Francetićeve ofanzive u Istočnoj Bosni.[5]

Snage koje angažujemo u ovom napadu dovoljne su da uspješno izvršimo zadatak.

NAREĐUJEMO:

Napad na neprijatelja kod Srebrenice — Bratunca izvršiće se u četiri kolone i to:

a) **Prva kolona:** Sastav 19 Birčanska brigada. Komandant kolone major Vojo Ilijaš,[6] komandant brigade.

Izvršiće napad opštim pravcem: Viogor — Pusmulić. Od Pusmulića sa manjim dijelom snaga (1 bataljon) napasti Srebrenicu preko Rajne — Bojino (562), a glavninom svojih snaga (2 bataljona) zabaciti se od pravca Osmača i udariti na glavne neprijateljske položaje kod Karaule (691) — Crnog Gubera — k. 539.

Zadatak: Likvidacija pomenutih spoljnih uporišta, a potom prodor u grad sa njegove južne i jugoistočne strane.[7] Prodor u grad izvršiti sa manjim snagama, a glavninu zadržati na osvojenim pozicijama Bojino — Karaula — Crni Guber, odakle u duhu situacije orijentisati se za neprijateljem i vršiti gonjenje istog.

b) **Druga kolona:** Sastav 16 Muslimanska brigada bez jednog bataljona. Komandant major Salem Ćerić, komandant brigade.

---

[5] Riječ je o ustaškoj ofanzivi u proljeće 1942, kojom je rukovodio ustaški potpukovnik Jure Francetić. Ustaške jedinice pod njegovom komandom zvale su se »Crna legija«. Borački i komandni sastav sastojao se isključivo od ustaša. Opširnije o toj ofanzivi vidi knj. 3, dok. br. 150, knj. 4, dok. br. 115, 120, 125 i 131.

[6] Vojko Ilić

[7] Taj napad tada nije izvršen zbog novonastale situacije (vidi dok. br. 78 i 130).

Napada opštim pravcem: Slatina — Fojhar. Od Fojhara jednim dijelom snaga napada i likvidira [zas.] Bolnicu, a zatim prodire u grad sa sjeverne strane. Drugim dijelom snaga napada na Bojnu — Stupine, a po likvidaciji istih upada sa manjim dijelom u grad sa zapadne strane.

Zadatak ove kolone: Likvidacija Bojne — Stupina i Bolnice, kao i prodor u grad u cilju likvidacije eventualnih unutrašnjih uporišta neprijateljske odbrane.

c) **Treća kolona:** Sastav 2 bataljona 17 Majevičke brigade. Komandant kolone kapetan Petar Borojević.

Izvršiće napad na neprijateljske položaje sa istočne strane Srebrenice, i to kod Vitlovca — Kvaraca — Crnog Gubera. Napad izvršiti opštim pravcem, Šušnjari — Potočari — Likari — Vitlovac — Kvarac.

Zadatak ove kolone: da u čvrstom sadejstvu sa prvom kolonom likvidira neprijateljske položaje sa istočne strane Srebrenice (Kvarac — Crni Guber — Karaula), jer na toj liniji neprijatelj vjerovatno drži glavninu svojih snaga odakle vrši kontraudarac. Po likvidaciji pomenutih spoljnih uporišta vrši upad u grad sa njegove istočne strane, i to sa manjim dijelom snaga, a po likvidaciji grada prikuplja se i produžava u sastav glavnine brigade prema Bratuncu, i to cestom Srebrenica — Bratunac, kao i kosama desno od ceste (Kvarac — Likari — Čauš).

d) **Četvrta kolona:** Sastav 2 bataljona 17 Majevičke brigade i Mačvanski NOP odred. Komandant kolone major Dušan Egić, komandant brigade.

Ova kolona vrši napad na Bratunac opštim pravcem Šušnjari — Blječeva — Bratunac. Zadatak: likvidacija neprijateljskih snaga u Bratuncu.[8] Plan napada na Bratunac izdaće komandant brigade. Glavni udar mora biti sa južne strane jer će se na taj način stvoriti naj-

[8] O borbama za Bratunac vidi dok. br. 130.

aktivnije obezbeđenje snagama koje napadaju na Srebrenicu. Ali prebaciti izvjestan dio snaga i sa sjeverne strane pa napasti Bratunac od pravca Cerovac — Suha.

e) **Obezbeđenje:**

XX Romanijska brigada postaviće se kod Žepe sa zadatkom zatvaranja pravca od Rogatice i presijecanja otstupnice neprijateljskih snaga koje bi se izvlačile iz Srebrenice preko Žepe za Rogaticu.

Srebrenički NOP odred postaviće se na liniju Buljevići — Dubnica, sa zadatkom obezbjeđenja bolnice i komore 17 Majevičke brigade, kao i zatvaranja pravca kod Drinjače odnosno Zvornika.

f) Divizijska rezerva: Jedan bataljon 16 Musl. brigade pod komandom komandanta bataljona postaviće se na pravcu Staroglavice — Viogor. Upotrebu ove rezerve vršiće operativni štab grupe,[9] od koga će štab pomenutog bataljona primati potrebna naređenja.

g) **Opšte napomene:**

Početak napada: Sve kolone otpočeće sa napadom na dodijeljene objekte 19. o. mj. *tačno u 2 časa ujutro,* kada će sve snage koje učestvuju u napadu otvoriti organizovanu plansku vatru na neprijateljska uporišta iz svih teških oruđa i puškomitraljeza. Podvlačimo da je od presudnog značaja: udar na vrijeme planskom vatrom.

2) Operativni štab grupe kretaće se sa divizijskom rezervom i u početku napada nalaziće se ispred Bojne, na koti 649 (kod muslimanskog groblja), a po likvidaciji Srebrenice u gradu. Po likvidaciji Bratunca štab grupe biće između Srebrenice i Bratunca na cesti ispod Potočara (kod dućana).

Veza: Kolone će međusobno održavati vezu desno — lijevo putem patrola. Izvještaj ovome štabu slati što češće. Četvrta kolona obavještavaće nas radio-putem.

3) Kolone će svaka za sebe organizovati prihvat ranjenika. Teške ranjenike po ukazanoj prvoj pomoći upućivati odmah u Vlasenicu, odakle će biti upućeni u Korpusnu bolnicu.

4) *Znaci:* Paljenje vojničkih objekata, bacanje raketli svih boja, i to položeno prema neprijatelju.

Borbeni pokliči: Živio drug Kosta — Živio drug Vlado.

Znaci raspoznavanja i ugovoreni znak po već izdatom ključu.

5) Orijentacija i raspored jedinica po likvidaciji Srebrenice — Bratunca:

---

[9] Taj operativni štab je privremeno formiran da bi se objedinila dejstva 27. i 38. NOU divizije.

a) 19 Birčanska brigada na prostoriji: kod Skenderovića.

b) 16 Muslimanska brigada u Srebrenici i na okolnim položajima.

c) 17 Majevička brigada i Mačvanski NOP odred: Bratunac — Suha.

Ukoliko Srebrenica bude prije likvidirana od Bratunca, onda će Treća kolona, tj. bataljoni 17 brigade krenuti u sastav svoje brigade kao što smo napred naznačili. Kada se cijela brigada poveže izvršiti odlučan napad na Bratunac u cilju konačne likvidacije istog, ako ovaj ne bi bio likvidiran snagama Četvrte kolone.

d) XX brigada kao i Srebrenički odred, po završenoj akciji, primiće naređenje za daljnji raspored radio-putem (preko štaba 27 divizije).

6) Rad kolona da bude sa što više samoinicijative i [u] duhu situacije. Ovo naročito važi u fazi uništavanja i progonjenja neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant potpukovnik, **Miloš Zekić**[10]	Načelnik štaba potpukovnik, **Krupić**[11]	Komandant potpukovnik, **Kosorić Pero**[12]

Dostavljeno: Štabu 27 i 38 NOU divizije
Štabu 16, 17 i 19 NOU brigade
Štabu Mačvanskog odreda

P. S. Pošto je stiglo topovsko odeljenje, to se dodjeljuje divizijskoj rezervi sa kojom će se kretati i biti upotrebljeno za gađanje spoljnih i unutrašnjih neprijateljskih uporišta kod Srebrenice.

(M. P.)

---

[10] Komandant 38. NOU divizije
[11] Husein, načelnik Štaba 38. NOU divizije
[12] Komandant 27. NOU divizije

BR. 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 17. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O STANJU OVE DIVIZIJE I O SITUACIJI U JUŽNOM DIJELU SREDNJE BOSNE[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
Str. pov. br. 91
Dne 17/VII 1944 g.

ŠTABU V KORPUSA

1. — U prošlom dopisu upoznali smo vas detaljnije sa situacijom, kao i sa rasporedom naših jedinica.[2] Neprijatelj na čitavom sektoru ne pokazuje naročite aktivnosti. Jedan bataljon IX brigade upotrebljen je za prebacivanje hercegovačke delegacije, koja je 14 ovog mjeseca prešla prugu. Ovaj bataljon će pratiti delegaciju do terena kojega kontrolišu jedinice XXIX divizije i prema tome najmanje 8 dana zadržaće se na putu.[3] Također bataljon IX brigade vezan je za prebacivanje naroda za centralnu Bosnu a po poslednjem vašem naređenju za obezbeđenje aerodroma u Glamoču na liniji Blagaj — Krbljine. Ovim je IX brigada razvučena i komandovanje otežano.[4]

Ranije smo vam naglasili da su neprijateljske snage na sektoru Fojnica — Kiseljak — Visoko — Sarajevo jake i da je naša aktivnost na toj prostoriji za sad ukočena.[5] Visočko-fojnički odred je u teškoj situaciji, tako da smo bili prisiljeni izdati mu naređenje da se provuče na prostoriju sela Smrčevica — s. Požetva. Ovaj odred bio je od neprijatelja iz Fojnice nekoliko puta napadan u šumi, kojom je prilikom imao nekoliko boraca izbačenih iz stroja,[6] dok je komandant odreda poručnik

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/6, k. 458 A.

[2] Vidi dok. br. 3 i 43.

[3] Odnosi se na 1. bataljon te brigade. On je tada pratio delegate ZAVNOBiH-a koji su se vraćali sa zasjedanja. Bataljon je 27. jula već bio u sastavu svoje brigade.

[4] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade u julu vidi izvještaj njenog štaba od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 854).

[5] O neprijateljskim snagama na toj prostoriji vidi dok. br. 153, 180 i 182.

[6] Prema izvještaju koji je Štab Visočko-fojničkog NOP odreda 31. jula 1944. pisao Štabu 10. NOU divizije, ovaj odred je u julu izveo više akcija, i to: 4, 15, 20. i 26. jula srušio 4 neprijateljska voza na željezničkoj pruzi Semizovac — Reljevo, Ilidža — Blažuj i Visoko — Poriječani; 6. jula izvršio napad na Štab Zeničke četničke brigade; 16. jula spalio željezničku stanicu Sješevo. Pored toga, njegovi dijelovi su, iz zasjeda i u prepadima, ubili nekoliko Nijemaca, ustaša i četnika.

Milan Prole ranjen. Otvaranje kanala prema Sarajevu uslijediće čim nam se ukažu povoljne prilike za to. Travnički odred i pored toga što je neprijatelj aktivan i što drži s. Rastovo dobro se drži, posle mera koje smo u samom odredu kao i na čitavom sektoru preduzeli.[7]

Iz VII brigade u toku prošle ofanzive dezertiralo je oko 60 boraca. Dezerteri su većinom iz okolice Bugojna i Jajca. Iz XVII brigade 9 boraca pobeglo je neprijatelju. Svi odbjegli nedavno su došli iz neprijateljskih redova. Priliv novih boraca u XVII brigadu bio je slab, zbog posledica ofanzive i nedovoljnog zalaganja vojno-pozadinskih vlasti i ostalih rukovodstava.

2. — Javili smo vam da smo bolnicu koja je bila brojna uputili na aerodrom. Pokret bolnice bio je privremeno obustavljen zbog ispada neprijatelja u Vukovsko i Kupres.[8] 14 o. m. bolnica je krenula dalje i ne znamo da li je uspjela da se prebaci u Krbljine obzirom da se situacija na sektoru Kupres — Šujica često mijenja.

3. — O kapetanu drugu Ćupu znamo samo toliko da se on od Fojnice sa 2 bataljona izvlačio iz neprijateljskog obruča i tom prilikom izgubio vezu sa jedinicama u pokretu. Čin je kapetan Ćup nestao poslali smo raspise jedinicama i ob. centrima da ga traže i da se raspitaju za njega. Međutim, od popa u selu Deževice doznali smo da je kapetan Ćup sa jednom grupom boraca zanoćio u nekim košarama na Zec planini. U samo svitanje naišla je 1 kolona Njemaca pored košara, koja se u košare nije svraćala. Kapetan Ćup, kada je prošla ova kolona, otvorio je vatru. U tom momentu naišla je druga kolona Nemaca, koja je uspjela da ubije Ćupa sa još nekoliko boraca, dok se jedan dio boraca iste grupe navodno predao neprijatelju. Ove podatke popu je dao jedan njemački oficir koji je bio u drugoj koloni. Sva naša traganja da pronađeno tijelo kapetana druga Ćupa ostala su bezuspješna.

Dalje se u izvještaju kaže da je 11. jula neprijatelj uspio da iznenadi dijelove 3. čete u s. Paljikama i da im je tom prilikom ranio 4 a zarobio 5 boraca.

Na kraju izvještaja su prikazani sopstveni i neprijateljevi ukupni gubici. U sopstvenim su prikazani samo gubici dijelova 3. čete, dok se za neprijatelja kaže da je imao 24 poginula i 55 ranjenih vojnika. Zaplijenjene su 4 puške, 1.380.000 kuna i razni prehrambeni artikli (meso, mast i drugo) i uništene su 2 lokomotive i 16 vagona, a željeznička pruga je srušena na 8 mjesta (Arhiv VII, reg. br. 31/3, k. 854). O srušenim vozovima vidi dok. br. 166. 169 i 175 u ovoj knjizi.

[7] Prema izvještaju Štaba Travničkog NOP odreda od 31. jula 1944, ovaj odred se u prvoj polovini jula nalazio: 2. i 3. četa na sektoru s. Opara — s. Božići — s. Bistro a Udarna četa na prostoru s. Duboko — s. Zaselje. Odred tom prilikom nije izveo ni jednu akciju. U drugoj polovini jula on je na komunikaciji s. Rastovo — G. Vakuf i s. Rastovo — s. Trenica porušio nekoliko mostova (Arhiv VII, reg. br. 33/3, k. 854).

[8] Vidi dok. br. 164 i 165.

Ranije podatke koji su se odnosili na majora Dakića[9] dobili smo od majora Lanovića[10] iz ekonomskog odjeljenja V. Š. koji nam je ispričao da je vidio majora Dakića teško ranjena i da je kao takav zarobljen od neprijatelja. Međutim, major Dakić kada nije uspio da se poveže sa svojom brigadom u Ziametu, povratio se natrag II bataljonu u Janj. Noću između 14 i 15 o. m. major Dakić krenuo je od II bataljona iz sela Blagaj za Vukovsko. Pri prebacivanju preko ceste Kupres — Šuica major Dakić je teško ranjen a 5 boraca iz njegove pratnje je poginulo i jedan ranjen. Major drug Mećava[11] javio nam je da će ga prebaciti u Italiju sa ostalim ranjenicima s kojima on ide do aerodroma.

4. — Savezнički avioni počeli su 13 o. m. da bacaju spremu za nas. Intendantura ove divizije dostavlja vam pregled do sada bačenog materijala. Iz pregleda ćete vidjeti da nam odjela, automatskog oružja bacaju sada malo, pa vas molimo da u tom pravcu intervenišete kod Savezničke misije.

5. — Upućujemo vam Dr. Kišickog[12] koji je u toku VII ofanzive bio otsječen od svoje jedinice, i zadržao se u našoj bolnici.

6. — Kapetan Jovo Rodić vrši dužnost šefa obaveštajnog centra divizije, a bili smo pozvali Marka Đakovića, poručnika, iz Kupreškog odreda da ga ispomaže u radu. Međutim, drug Đaković je nesretnim slučajem poginuo (ubijen nehotično od jednog odbornika prilikom rukovanja sa revolverom), tako da nemamo kadrova koje bi postavili u diviziiski ob. centar.

7. — Molimo vas da nam pošaljete jednog radio-telegrafistu za IX brigadu, pošto sadašnji radio-telegrafista ne zadovoljava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar p.pukovnik, sl. otsutan	Načelnik štaba major, **Hotić**[13]	Komandant p.pukovnik, **Milorad**

(M. P.)

---

[9] Makso Dakić, komandant 9. krajiške brigade

[10] Prema izjavi pukovnika Slobodana Pilipovića, tadašnjeg člana Ekonomskog odjeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, major Lanović nije bio u pomenutom odjeljenju. Međutim, tada je kod 10. divizije službeno boravio Latinović Gojko, načelnik intendanture 5. korpusa NOVJ, i vjerovatno je riječ o njemu.

[11] Narodni heroj Petar Mećava, zamjenik komandanta 10. NOU divizije. Poginuo krajem oktobra 1944. u Travniku kao potpukovnik JA.

[12] Žiga

[13] Mesud

BR. 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 17. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O BORBAMA NA PROSTORU MALOVANSKE POLJANE — CINCAR[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«
17 jula 1944 g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »N. T.«

Na sektoru ove brigade situacija je slijedeća:

Neprijatelj se sada nalazi u V. i M. Drežnici, Malovanskim Poljanama, G. i D. Malovanu, sa svojom glavninom, dok sa izvjesnim djelovima snaga drži Kurozeb, M. Kozjak, V. Kozjak, Cincar. Na ove položaje neprijatelj je stigao 15 o. mj. u 18 čas. U toku toga dana sa neprijateljem je vođena borba i neprijatelj je imao prilične gubitke, jer je na više mjesta potiskivan i davat mu otpor.[2] Na našoj strani u toku 14 i 15 imali smo 1 mrtvog, 3 ranjena, od kojih je jedan umro, i 5 izgubljenih, od kojih će najvjerovatnije veći broj izaći, jer su zalutali u šumi. Ti drugovi koji su nestali bili su na izvidnicama ili patrolama.

U vezi Vašeg naređenja, a direktive primljene od pomoćnika komesara brigade, mi smo naše snage odvojili od neprijatelja, dok manje djelove (od jednog bataljona) držimo na prestraži radi održavanja kontakta sa neprijateljem i zaštićivanje boka II brigadi.[3]

Raspored naših snaga je slijedeći:

I bataljon je povučen na odmor i sređivanje na prostor Krbljina (Grubešnica). Također isto i IV bataljon sa Štabom brigade i sa sekcijama pri Štabu brigade. Ovi bataljoni sa manjim djelovima kontroliraju pravce Kupresa i D. Malovana.

II bataljon sa glavninom svojih snaga nalazi se u Duvnjakovim košarama, Škadimovcu, dok izvjesne snage drži u Ravnina i Osječenica, radi osiguranja boka snagama II brigade na Kujači. Ovaj bataljon imade zadatak da održava vezu sa snagama II brigade i kontakt s neprijateljem. Pored toga ovaj

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 35/7, k. 802.

[2] Neprijatelj je tada preduzeo napad na prostoru Livno — Glamoč (vidi dok. br. 165 i 166).

[3] Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije, 2. proleterska (lička) brigada je od 14. do 17. jula 1944. dejstvovala na prostoru Zaglavica — Korićna — Dolac (Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797).

bataljon ima zadatak da preko Lubi-dola ispituje stanje prema M. Drežnici i V. Drežnici.

III bataljon sa dve pješadijske čete i mitraljeskom četom nalazi se na prostoru između Šujice i Duvna, sa zadatkom da dejstvuje na toj komunikaciji. Tome bataljonu poslato je naređenje 15. noću da se sa snagama prebaci između G. Malovana i Kupresa na ovaj prostor, ali ga još do sada nema. Očekujemo njegov dolazak.

Snage ove brigade su dosta zamorene a imade i priličan broj drugova izmorenih, iscrpljenih, te na osnovu direktiva glavninu snaga izvukli smo na odmor i sređivanje.

Neprijatelja nema u Kupresu, a niti u Blagaju, niti je neprijatelj dolazio dalje od G. Malovana. U G. Malovan dolazi neprijatelj iz D. Malovana sa jačim patrolama. Prema nekim obavještenjima — navodno — trebaju da prođu dve divizije iz Imotskog preko Kupresa — Bugojna za unutrašnjost, ali ovi podatci nisu provjereni.[4] Najvjerovatnije moglo bi biti da bi neprijatelj mogao da poduzme ofanzivu na našu diviziju. Jačina neprijateljskih snaga na sektoru, t.j. na prostoriji na kojoj je vodila [borbu] ova brigada, oko 2000 vojnika; kojoj jedinici pripadaju ove snage nije još poznato, ali izgleda da je to Šimićeva[5] Bojna sa snagama »Vražije« divizije.[6]

Čim ove bataljone malo odmorimo i sredimo i ukoliko budemo imali vremena, u vezi datih direktiva, nastojaćemo da sa izvjesnim snagama napadamo na neprijatelja koji se nalazi u V. i M. Drežnici, Malovanskim Poljanama. Ukoliko se slažete sa ovim, o tome nam depešom javite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major, Komandant — major,

---

[4] Iz dokumenata kojima raspolaže redakcija ne vidi se da su u julu pomenutim pravcem prošle takve jedinice. Međutim, neprijatelj je, manjim snagama, češće saobraćao u oba pravca.

[5] Franjo Šimić, ustaško-domobranski general, bio je (prema ustaško-domobranskim dokumentima iz marta 1944) u martu komandant 6. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga. Stožer ovoga zdruga je u to vrijeme bio u Imotskom, a 1. bojna je bila u Livnu. (Vidi dok. reg. br. 17/3—1 i 22/3—1, k. 114 A, u Arhivu VII.)

[6] Riječ je o snagama njemačke 369. divizije (»Vražje«). O ovim snagama vidi dok. br. 158.

BR. 75

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI JULA DOSTAVLJEN 17. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE[1]

ŠTAB
V VOJVOĐANSKE BRIGADE N. O. V. J.
O. br 62
17. VII 1944
Položaj

Dostavlja izvod iz
operacijskog dnevnika
za period od 1 do 15
jula 1944 god.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Dostavlja se izvod iz operacijskog dnevnika za period od 1 do 15 jula 1944 godine:

1 juli 1944 godine, sunčano, selo Draganja, sastav brigade bez promene, na licu 597 drugova i 86 drugarica, naoružanje: 462 puške, 35 pištolja, 4 engleska teška mitraljeza, 13 zbroj. p. mitraljeza, 50 engl. p.mitraljeza, 3 šarca p.mitraljeza, 1 protivavionski puškomitraljez, 103 pikavca, 10 protivtenkovskih pušaka, 2 teška bacača, 2 laka bacača.

Jedinice na mestima kao i 30. VI t.j.:

I bataljon u Piralićima, II bataljon u Delićima, III bataljon u Draganji, IV bataljon u Bučiku, V bataljon u Makalićima.

Štab brigade, sanitet i intendantura su u Draganji.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

Noću u 21 sat II, IV i V bataljon išli su u ekonomsku akciju u Bokavić. Našli smo dosta hrane, a stoke malo.

2 jula 1944 godine, sunčano, selo Draganja, sastav brigade bez promene, na licu 597 drugova i 86 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice (II, IV i V bataljon) se vraćaju na položaje iznad Priluka oko 8 sati.

Oko 21 sat II, IV i V bataljon idu opet u akciju za snabdevanje hranom u Kat. i Musl. Poljanu i Ševar.

Našli smo samo nešto hrane.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/3, k. 1244.

3 jula 1944 godine, kišovito, selo Draganja, na licu 591 drug i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Vratili smo se na svoja mesta oko 10 sati.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

4 jula 1944 godine, sunčano sa malo kiše, selo Galamići, na licu 590 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

U 04,00 cela brigada vrši pokret na prostoriju Musl. i Srp. Trešteniсu.

Jedinice oko 6 sati stignu na određena mesta:

I bataljon u Obojkovinu, II bataljon u Krševac, III bataljon u Štike, IV bataljon u Galamiće, V bataljon u Gavrići — Vijenac.

Štab brigade, sanitet i intendantura se nalaze u s. Galamići.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

5 juli 1944 godine, kiša, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 605 drugova i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na položajima kao 4. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

U 16 čati II bataljon vrši pokret sa 40 konja iz brigade za Šekoviće po spremu, a I bataljon se prebacuje iz Obojkovine u Krševac.

U toku noći nije bilo dodira sa neprijateljem.

6 jula 1944 godine, kišovito, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 609 drugova i 89 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na mestima kao 5. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

7 jula 1944 godine, promenjivo, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 603 drugova i 88 drugarica, naoružanje bez promene.

Jedinice na mestima kao 6. VII. 1944.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

8 jula 1944 godine, promenjivo, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 594 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

U 21 sati I, III i V bataljon odlaze u ekonomsku akciju u selo Modrac, gde nailaze na slab otpor zelenokadrovaca, koji beže u Lukavac, a posle se nastavile borbe sa ustašama u Lukavcu dok nije izvršena akcija Modrac.[2]

---

[2] i [4] Prema izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944, Lukavac i Kiseljak su tada branile SS postrojbe (odnosi se na jedinice 13. SS divizije »Handžar«) i oružnici. Napad na Kiseljak izvršen je 9. jula 1944. i trajao je oko 5 sati (Arhiv VII, reg. br. 43/9—3, k. 149 c).

U ovoj akciji je ranjen lakše jedan drug.
Za neprijateljske žrtve ne znamo.

U ovoj akciji smo utrošili:
municije 2967
mina . . . . . 24.

Jedinice se do 7 sati vratile na svoja mesta.

9 jula 1944 godine, kiša, selo Galamići, na licu 593 druga i 88 drugarica, naoružanje bez promene.
Jedinice na mestima kao 8. VII. 1944.
Dodira sa neprijateljem nije bilo.

10 jula 1944 godine, kišovito, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 591 drug i 89 drugarica, naoružanje bez promene.
Jedinice na mestima kao i 9. VII. 1944.
Dodira sa neprijateljem nije bilo.

11 jula 1944 godine, kiša, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 593 druga i 88 drugarica, naoružanje bez promene.
U 23.30 II bataljon se vraća iz Bemaka[3] u sastav brigade. Na putu nije imao borbu.
Dodira sa neprijateljem nije bilo.

12 jula 1944 godine, kišovito, selo Galamići, sastav brigade bez promene, na licu 596 drugova i 88 drugarica, naoružanje bez promene.
Jedinice na istim mestima. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

13 jula 1944 godine, oblačno, selo Bašigovci, na licu 598 drugova i 87 drugarica, sastav brigade bez promene, naoružanje bez promene.
U 05.00 sati sve jedinice vrše pokret pravcem: Piralić — Draganja — Litva — dolina reke Oskove — Požar — D. Višća — Kovači — Bašigovci — Donja Lukavica.
Jedinice su raspoređene:
I i IV bataljon u s. Kovači, II i III bataljon u s. D. Lukavica, V bataljon, sanitet, intendantura i štab brigade u s. Bašigovci.
Za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

14 jula 1944 godine, oblačno i promenjivo, selo Tupković, sastav brigade bez promene, na licu 598 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.
Cela brigada vrši pokret sa prostorije D. Lukavica — Kovači na prostoriju Tupković.

---

[3] i [5] Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

Pokret je brigada izvršila u 14 sati, a stigla na novu prostoriju oko 18 sati. U toku dana i za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

15 jula 1944 godine, sunčano, selo Vrelo, sastav brigade bez promene, na licu 598 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

Cela brigada vrši pokret na prostoriju: Rakino Brdo — Vrelo — Pandori — Jelovo Brdo — Vis.

I bataljon u Vukovinama, II bataljon u Pandurima, III bataljon na Visu, IV bataljon na Rakino Brdo, V bataljon u Carevoj Bašti.[5]

Intendantura, sanitet i štab brigade nalaze se u s. Vrelu.

U ovih 15 dana jačih borbi nismo imali, jer borbe u Kiseljaku i kod Lukavca[4] su bile samo čarke. Ipak je borbenost kod boraca na visini. Kod Lukavca smo imali samo jednog druga lakše ranjenog. Za neprijateljske gubitke ne znamo.

Zdravstveno stanje brigade je dobro. Zaraznih bolesti nismo imali. Parenje boraca se vrši redovno.

Zdravstveno stanje konja još uvek nije zadovoljavajuće Još ima konja koji su ubijeni u leđa, iako manje nego ranije.

Politički rad u poslednjih 15 dana je u brigadi oživeo. Održano je nekoliko priredbi za narod u Trešteniici i Seoni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik-poručnik,
Kovačević[6]

(M. P.)

---

[6] Hasan Kovačević. Poginuo avgusta 1955. godine.

BR. 76

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 18. JULA 1944. ŠTABU 36. DIVIZIJE DA ČVRSTO DRŽI POLOŽAJE KAMENOVA KLJET — RAVNO BRDO — GREDA I DA 1. BATALJON 2. BRIGADE 16. DIVIZIJE STAVI POD SVOJU KOMANDU[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Broj: služb.
18. VII 1944.
u 18.45 č.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

1) Primili smo vaš izveštaj u 18.35 časova.[2]

2) Mi smo izdali hitno naređenje XVI Diviziji da se postavi: I Brigada Višća — Đurđevik, II Brigada Akmačići — Strmica — D. Brdo i IV Brigada da napadne neprijatelja preko Gračanice u pravcu Raševa i da se ista poveže sa vašim jedinicama na prostoriji Džebar — Mitrovići — Bišina.[3]

Za sada se u s. Mitrovići nalazi I bataljon II Brigade, koji sa svoje dve čete drži položaj na Ravnom Brdu. Ovaj bataljon nas izveštava da još nije uspostavio vezu ni sa jednom vašom jedincom.

3) Obzirom na naše zadatke i perspektivu,[4] ne možemo se odkačinjati od neprijatelja, već ćemo po dolasku jedinica XVI Divizije preduzeti čišćenje ovog sektora.[5] U ovom pogledu očekujemo izveštaj od III Korpusa, u pogledu pritiska jedinica njihovog korpusa od pravca Vlasenice.[6]

Raspored vaših jedinica za sada neka ostane kako je postavljen, s tim što ćete naročito posvetiti pažnju pravcima koji vode od Gračanice, tj. čvrsto držati Kamenovu Kljet — Ravno Brdo — Gredu, sa koje prostorije odmah uhvatiti vezu sa IV

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/1, k. 589.

[2] Vidi dok. br. 81.

[3] Vidi dok. br. 79.

[4] Vidi dok. br. 143.

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 77, 87 i 88.

[6] U obavještenju Štaba 3. korpusa od 18. jula 1944. Štabu 12. korpusa o tome se kaže:

»Mi se sa Obl. kom. (Oblasnim komitetom KPJ za istočnu Bosnu — prim. red.) i bolnicom nalazimo u G. Dopaske.

Uputili smo izviđačka odjeljenja prema s. Popoviću — Strmici i Betnju.

Brigadom koja je sigurno već izbila do te linije, jer se je danas prije podne nalazila u Lukavici.

Po dolasku II Brigade na sektor Akmačići — Strmica, vašu V Brigadu pomerićemo u pravcu Kamenove Kljeti, tj. ova dva bataljona sa sektora Akmačići i Tepena uputiti u sastav brigade radi sređivanja iste.

4) Ovog časa dobili smo izveštaj[7] od I bataljona II Brigade, koji se nalazi u s. Mitrovići, da je jedna neprijateljska kolona jačine oko 300 pošla od Gračanice prugom u pravcu Raševa. Ova kolona prošla je u 16.30 časova u pravcu Raševa.[8] Drugih pokreta ne primećuje se od pravca Gračanice i Zlog Sela.

5) Bataljon II brigade stavite pod vašu komandu i izdajte mu naređenja.

6) Položaje koje sada drže vaše jedinice, koji omogućuju kako dobru odbranu tako isto i protivnapad, t.j. koji služe kao polazni položaji za napad na neprijatelja i čišćenje sektora, zadržati čvrsto u svojim rukama.

7) Mi se nalazimo u zaseoku Divovići.

SMRT FAŠIZMU -- SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa

načelnik,
p.pukovnik

Put Tuzla — Kladanj bez promjene, u Kladnju samo legija.

Izvješteni smo od Štaba 38. divi., da je upućena 17. majev. brigada sa Mačvanskim odredom prema Drinjači. Oni su odustali od akcije prema Srebrenici.

Izvjestite o situaciji na sektoru Mitrovići — Raševo i prema Šekovićima«. (Arhiv VII, reg. br. 23/6, k. 589.) O tome vidi i dok. br. 85, 111 i 130 u ovoj knjizi.

[7] Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 1/6, k. 589.

[8] Prema izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. jula 1944, SS jedinice su 17. jula kod s. Međaša vodile borbu s našim snagama (Arhiv VII, reg. br. 2/3—18, k. 149 e). O tome vidi i dok. br. 167—170 u ovoj knjizi.

BR. 77

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 18. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBI NA SEKTORU RAŠEVO — GOLO BRDO[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Broj: Služb.
18. jula 1944. g.
u 20.45

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Neprijatelj sa jačim snagama u toku dana vršio je napade na položaje jedinica XXXVI Divizije, sektor Raševo, k. 617, Golo Brdo.[2] Djelimično je uspeo da širim svojim rasporedom potisne jedinice XXXVI Divizije, koje se sada nalaze na položajima: Greda (k. 958) — Ravno Brdo — Kamenova Kljet — Bunarić — Kik — Krušici i sa tri bataljona Čanići — Akmačići — Tepen. Na ovim položajima jedinice se sada nalaze i iste drže čvrsto u svojim rukama. Ali usled jačeg nadiranja neprijatelja u pravcu Bišine, naređeno je da se jedinice sa Krušica rokiraju u levo, tj. u pravcu Bišine.

Danas posle podne izdali smo naređenje XVI Diviziji da se hitno postavi sa I brigadom na sektor Višća — Đurđevik, sa drugom brigadom na sektor Akmačići — Strmica — D. Brdo i IV brigada da preko Gračanice napadne neprijatelja na liniji Raševa.[3] Prema radio-telegrafskom izveštaju štaba XVI Divizije, IV brigada danas pre podne nalazila se je u Lukavici. Međutim, sa istom još nismo uhvatili vezu.[4]

Prema pravcima neprijateljskog pokreta, izgleda da mu je glavni zadatak ovlađivanje samim Šekovićima sa okolnim dominantnim visovima, u cilju pronalaženja naših magacina i baza kao i uništenja aerodroma.

Smatramo da je potrebno svim snagama ove bande napasti i protjerati. U tom cilju potrebno bi bilo da neke jedinice XXXVIII i XXVII Divizije sadejstvuju sa našim jedinicama i to od pravca Vlasenice, tj. Milića preko Cikota i Korjena, kako bi na ovaj način udarile sa leđa neprijatelju koji se nalazi u Stuparima i samim Šekovićima.[5]

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/1, k. 589.
[2] Vidi dok. br. 76 i 81.
[3] Vidi dok. br. 79.
[4] Bliže o rasporedu te brigade vidi dok. br. 115.
[5] Vidi dok. br. 78, 85 i 130.

Prema podacima od drugova iz štaba XXXVI Divizije, jačina neprijatelja koji vrši napad na liniji Raševo — Osmaci iznosi od 1200—1500, a kolona koja je stigla u Šekoviće preko Cikota jačine je oko 300—400.[6]

Molimo vas javite nam vaše mišljenje kao i orijentaciju jedinica XXVII i XXXVIII Divizije, kako bismo mogli dalje donositi odluke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa

Načelnik,
p.pukovnik

BR. 78

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA 27. I 38. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA DA ZBOG NOVONASTALE SITUACIJE OBUSTAVE NAPAD NA SREBRENICU I BRATUNAC[1]

ŠTAB GRUPE 27 i 38
NOU DIVIZIJE
Broj: sl.
18. VII. 1944.
u 14 časova

ZAPOVIJEST
sekcija Zvornik 1:100.000

1) Radi najnovijih podataka koje smo primili danas obustavlja se predviđena akcija na Srebrenicu — Bratunac,[2] jer su izvjesne neprijateljske snage (1 bataljon SS) došle od Zvornika u Drinjaču[3] — Konjević Polje,[4] a također od pravca So-

[6] Odnosi se na dijelove 13. SS legionarske divizije »Handžar« i četnike Majevičkog korpusa. Opširnije o tome vidi izvještaj Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/3—18, k. 149 e) i dok. br. 86, 167, 168 i 169 u ovoj knjizi.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/1, k. 1258.

[2] Pošto je to naređenje zakasnilo, četvrta kolona je napala Bratunac i, osim jedne veće zgrade, zauzela ga, ali se po prijemu naređenja ipak povukla. Vidi dok. br. 72 i 130 u ovoj knjizi i bojnu relaciju 1 stajaćeg djelatnog zdruga od 21. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

[3] Na tom pravcu tada su nadirale jedinice 13. SS divizije »Handžar« (vidi dok. br. 130, napomenu br. 4, 9 i 10).

[4] Na karti 1 : 100.000 nije nađeno, postoji samo s. Konjević.

kolca — Rogatice osjećaju se neprijateljski pokreti tako da je juče 20 brigada vodila borbu s nekim njemačkim snagama (vjerovatno »Princ Eugen«) kod Džimrija.[5]

Vjerovatno je da je neprijatelj osjetio pokrete naših jačih snaga prema Drini, i u cilju da nas ometa, vrši pritisak u pravcu nas od Rogatice i od Zvornika. O nekoj širokoj akciji neprijatelja protiv nas za sada nema podataka. Ali da bi se izbjeglo iznenađenje, predviđena akcija na Srebrenicu — Bratunac odlaže se do daljnjeg naređenja[6] i jedinice će zauzeti sledeći raspored.

a) XVII Majevička brigada sa Mačvanskim NOP odredom izvršiće odmah pokret sa dosadanjih prostorija i hitno se postaviti na liniju Pobuđe — Nova Kasaba — Pribinić. Zadatak: zatvaranje pravca od Drinjače — Zvornika. Ukoliko bi neprijatelj pokušao od Drinjače preko Konjevića da nadire cestom za Vlasenicu dočekati ga na pomenutim položajima energično i odmah kontranapadom tjerati ga prema Zvorniku. Voditi računa o svojim krilnim obezbjeđenjima, tj. ne dozvoliti da neprijatelj vrši obuhvate i zaobilaženja. Jedinice imati čvrsto u rukama, međusobno povezane.

b) 16 Muslimanska brigada neka ostane sa dva bataljona do daljnjeg naređenja na liniji Slatina — Poljanci — Buljin. Zadatak: osmatranje pravca od Bratunca i Srebrenice i ako bi iz tih pravaca neprijatelj polazio u napad prema nama, prihvatiti borbu sa istim. Jedan bataljon biće sa operativnim štabom.

c) 19 Birčanska brigada neka ostane na istim položajima na kojima je bila danas do podne, tj. na liniji Sućeska — Staroglavice, s tim što će glavninu držati kod Vidova Brda, a predstražne dijelove na Vijogoru. Zadatak: osmatranje pravca od Srebrenice i Žepe. Ukoliko bi neprijatelj nastupao s tih pravaca prihvatiti borbu.

d) Srebrenički NOP odred sa bolnicom i komorom koje štiti neka se postavi kod s. Rajići (iznad štaba 38 divizije), a dijelovi štaba 38 divizije, koji se sada nalaze u Rajićima, neka do daljeg ostanu na istom mjestu.

Načelnik štaba 38 divizije koordinirati će rad Srebreničkog odreda, prateće čete i terenske čete. Terenska četa kao i Srebrenički odred neka naročito razviju ob. službu u pravcu Cerske, Nove Kasabe i Konjević Polja.

e) Operativni štab grupe nalaziće se na putu Milići — Srebrenica kod opštine u Lukićima, gdje slati sve izvještaje.

---

[5] Vidi dok. br. 167—170.

[6] Štab 3. korpusa NOVJ je naredio da se napad ponovo izvede (vidi dok. br. 85).

f) Sve jedinice razviće do maksimuma ob. službu i službu izviđanja u cilju što detaljnijeg prikupljanja podataka o neprijateljskim kretanjima, koncentracijama i sl.

g) Ishrana: U toku noći prikupiti hranu na terenu i stvoriti rezervu u hrani bar za jedan dan.

16 i 19 brigada prihvatiće svaka svoju komoru, a 17 brigada po izbijanju na novu prostoriju neka uspostavi vezu sa Srebreničkim odredom i svojim dijelovima koji su u zaštiti pomenutog odreda.

h) Topovsko odjeljenje sa četom 16 Muslimanske brigade postaviće se kod dubničke ćuprije protiv Nove Kasabe.

i) Ukoliko ovi neprijateljski pokreti ne budu širih razmjera, tj. ako neprijatelj ima namjeru da ometa ovu našu akciju sa pokretima manjim snagama, uslijediće naše ponovno sređivanje za napad na Srebrenicu i Bratunac po zapovijesti koja je već izdata.[7] O tome će sve jedinice biti blagovremeno obavještene. Radi toga važno je da sve jedinice budu na svojim mjestima prikupljene, kako bi mogle brzo vršiti pokrete u naređenim pravcima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, p.pukovnik (M. P.) Komandant p.pukovnik,
Miloš Zekić **Kosorić Pero**

[7] Vidi dok. br. 72.

BR. 79

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POSJEDANJE POLOŽAJA DEBELO BRDO — POPOVIĆI — AKMAČIĆI I VIŠĆA — ĐURĐEVIK[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Broj: služb.
18 jula 1944 u 16.15 č.

ŠTABU I, II i IV VOJVOĐANSKE BRIGADE

U vezi sa novim momentima u situaciji i naređenjem Štaba XII Korpusa,[2] —

naređujemo:

1) II brigada krenuće usiljenim maršem pravcem Stupari — Dopasci — Strmica i posesti liniju Debelo Brdo (k. 761) — Strmica — Popovići — Akmačići.[3] Levo se vezivati sa jedinicama XXXVI divizije u pravcu Javora, koje se verovatno svojim delovima nalaze na prostoru Javora.[4]

2) I brigada vršiće manji pritisak u pravcu Jeginova Luga, dok glavninu snaga (tri bataljona) odmah postaviti na prostoriji Višća — Đurđevik. Pod svoju komandu primiti div. bolnicu, koja se nalazi u s. Odorovićima.

3) IV brigada vršiće pritisak ranije određenim pravcem[5] i vezati se na pravcu Džebar — Mitrovići sa jedinicama XXXVI divizije. [6]

4) Štab divizije nalaziće se u Musl. Višći.

5) S obzirom na promenu situacije svakog momenta održavati sa štabom divizije stalnu kurirsku i radio vezu.

Štab II brigade održavaće radio vezu u: 21 i 24 časa i u 3 časa ujutru, pored redovnih veza.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/8, k. 950.

[2] Vidi dok. br. 76.

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi izvještaj njenog štaba od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966).

[4], [6] i [9] Vidi dok. br. 82.

[5] Prema naređenju Štaba 16. NOU divizije od 18. jula 1944. ona je imala zadatak da nadire pravcem Lukavica — Gračanica — Raševo i da, u sadejstvu s jedinicama 36. NOU divizije, napadne neprijateljske snage u bok. (Arhiv VII, reg. br. 19/8, k. 950). O tome vidi i dok. br. 115 u ovoj knjizi.

6) Jedinice držati u rukama, tako da budu spremne izvršiti pokret svakog časa u slučaju potrebe.

Štab IV brigade održavaće kurirsku vezu i radio vezu u 21.30, 23.30, 2 časa ujutru i u ranije određeno vreme (redovne veze).

Napomena: Neprijatelj je uspeo da ovlada Raševom i Rakinim Brdom još jutros pre podne. U toku dana ušao je u Bišinu. Osetila se aktivnost neprijatelja od pravca Zvornika i Drinjače.[7] Verovatno je da će neprijatelj produžiti u pravcu Vlasenice ili od Srebrenice i Vlasenice u pravcu Šekovića.[8]

Jedinice XXXVI divizije nalazile su se danas na prostoru Bišina — Podborogovo i vodile su borbe sa neprijateljem.[9]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab divizije,

Načelnik,

(M. P.) potpukovnik **Per. Grujić**

---

[7] i [8] Vidi dok. br. 86, 165, 167 i 168.

BR. 80

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO NA PROSTORU BILEĆA — GACKO I NEVESINJE — LJUBINJE — DAVIDOVIĆI[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. S. Pov. broj 638
Dana 18. jula 44 u 13 č
s. D. Crkvice

Strogo poverljivo!
Vrlo hitno!

(M. P.)

ZAPOVIJEST

(Sekcija: Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje 1:100.000)

Neprijateljske snage od Nevesinja i od Blagaja nastavljaju sa svojim napadanjem. U toku jučerašnjeg dana vođena žestoka borba sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom, gdje je neprijatelj pretrpio vrlo velike gubitke, i sada se XII Hercegovačka N.O.U. Brigada nalazi na liniji: Lukavac — Bezđeđe.[2]

XIII Hercegovačka N.O.U. Brigada vodila je u toku jučerašnjeg dana žestoke borbe sa neprijateljem na liniji: Kišević — Dabrica — Hrgud i neprijatelju nanijela vrlo velike gubitke. Na dan 17 o. mj. uveče bataljoni XIII Hercegovačke N.O.U. Brigade ostali su na liniji: Varda (k. 1175) — Oblo Brdo (k. 1046) — s. Koritnik.[3]

Na sektoru sreza Ljubinje još nema jačih neprijateljskih napada, a prema izvještaju štaba Južnohercegovačkog partizanskog odreda od 16. o. mj. u 20 časova njegovi bataljoni se nalaze i to: »Rade Pravica« na terenu Brda (Zagora), »Mihajlo Ćuzulan« na terenu Bančići — s. Mišljen i bataljon »Marko Mihić« u s. Riđica, a Ljubinska partizanska četa zajedno sa ljudstvom komande II Područja[4] zatvara pravac od Stoca ka Vlahovićima.[5] Švabe do toga vremena drže liniju: Poplat — Komanje Brdo.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/8, k. 1143.

[2] i [3] Vidi dok. br. 84.

[4] Bliže o tom području vidi dok. br. 102, objašnjenje br. 5.

[5] Vidi dok. br. 63.

Od pravca Gacka nije bilo promjena i neprijatelj nije napadao danas do 11 čas. Stanje u Gacko ostalo je nepromijenjeno.

Neprijatelj od Bileće također do danas nije ispoljavao svoje dejstvo, sem što je jedna grupa jačine oko 200 bandita, prema izvještajima Južnohercegovackog partizanskog odreda, stigla u sela sreza ljubinskog i izgleda da je ovoj grupi cilj da olakša i sadejstvuje napadu švapskih snaga od Stoca, Hutova i Dobromana.

XI Hercegovačka N.O.U. Brigada se nalazi na dosadašnjim položajima i zatvara pravac: Avtovac — Plana i Avtovac — Crni Kuk.

X Hercegovačka N.O.U. Brigada sa tri svoja bataljona nalazi se na prostoru: Vučji Do — Okolište — Trnovica, a dva svoja bataljona još 16 o. mj. uputila je na prostor Vlahovići — Sitnica da razbiju tamošnje četničke bande.

II Dalmatinska brigada ojačala je svoje snage na pravcu Bileća — Vilusi i sada se jedan njen bataljon nalazi u s. Mokri Do, a u toku današnjeg dana doći će u s. Vučji Do još jedan njen bataljon.[6]

Neprijatelj sa svim raspoloživim snagama 369 (»vražije«) div. i sa čitavim 370 pukom sa prostora: Metković — Čapljina nastavlja sa ofanzivom na naše snage. Cilj njihove ofanzive jeste da nas nabace na crnogorske planine i u osiromašnjele predjede Planine Pivske.[7] Radi objedinjavanja rada sviju dijelova naše divizije

naređujemo:

1. — **X Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: četiri bacača i pet bataljona.

Komandant major drug Nikola Ljubibratić

1. — Ostaje sa svoja tri bataljona na prostoru: Pogledalo — Okolište — Trnovica sa zadatkom da zatvara pravac od Bileća ka Plana i Kobilja Glava i od Bileća ka Crni Kuk, a u zajednici sa dva dalmatinska bataljona i pravac od Bileća ka Vilusi. Naročito će biti budna od pravca Bileća da je ne bi neprijatelj iznenadio.

Pod svoju komandu staviće dva bataljona dalmatinske brigade i davaće im zadatke prema situaciji, a član štaba II Dalmatinske brigade

[6] Uslijed novonastale situacije na sektoru Grahovo — Lastva pomenuti bataljoni su 19. jula 1944 povučeni iz tih mjesta (vidi dok. br. 83).

[7] i [13] Vidi dok. br. 158, 165, 166 i 167.

koji se sada nalazi kod bataljona u s. Mokri Do, da bude uvijek sa vašim štabom i da sve radite sporazumno sa njime.

Ako u toku današnjeg dana dođu vaša dva bataljona sa prostora: Vlahovići — Sitnica smjestićete ih na prostor: Lađevići — Selišta i odmah obavjestiti ovaj štab. Ovi bataljoni da budu budni od pravca Kobilja Glava i od pravca Brestice.

Ako četničke bande iz Bileće pokušaju ispad u pravcu Simijovo — Zvijerina trebate najenergičnije intervenisati, no uvijek imati u vidu da vam ne odvuku snage u tome pravcu a potom da vas napadnu na liniji Tegarina Greda i oko Bratogoš.[8]

3 bataljon XII Brigade smjestite u selo Kovače i on će biti diviziska rezerva, a u borbi će se upotrebljavati tamo gdje situacija bude zahtjevala.

Stalno održavajte sa nama vezu.

2. — **XI Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: četiri bataljona i dva teška bacača.

Komandant kapetan drug Milinko Okiljević[9]

2. — Ostaje na sadašnjoj prostoriji zatvarajući pravac od Avtovac preko Kobilja Glava ka Plana i od Avtovac preko Somine za Crni Kuk i staraće se da neprijatelj, ako bi pokušao napad, ne ovlada sa Utes.

Sa nama održavajte neprekidnu i stalnu vezu kako bi mogli blagovremeno dobiti daljnja naređenja, a uvijek u određeno vrijeme javljajte novosti preko radio-veze.

Ako neprijatelj pokuša napad od Gacka starajte se da ga vještim manevrom uništite, onemogućavajući mu da postigne u toku napada ma kakvih uspjeha.

Raspored vaših bataljona što više držite u tajnosti, jer ste u stanju

---

[8] Vidi dok. br. 104.

[9] Pogrešno. Treba: Jovan Andrić.

da neprijatelja, ako on ne zna vaš raspored, manevrom iznenadite.[10]

3. — **XIII Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: tri bataljona i jedan teški bacač.

Komandant major drug Danilo Komnenović

3. — Po prijemu ove zapovijesti najbolje bi bilo da se rokirate u Davidovići, ako to situacija dozvoljava, da uhvatite vezu sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom i da sa njom zajedno najenergičnije štitite pravac od Nevesinja preko Rioca ka Plana manevrišući u sporazumu sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom i napadajući počesno i obuhvatno.

U tom slučaju, t.j. ako se rokirate ka Davidovići, budite oprezni od pravca kroz Dabar.

Stupite u vezu sa dva bataljona X Hercegovačke N.O.U. Brigade sa kojima je i zamjenik komandanta brigade i saopštite im da bi bilo najbolje da se vrate u sastav svoje brigade.

Ako se s obzirom na situaciju ne možete rokirati ka Davidovići tada ćete se prebaciti na pravac: Stolac — Vlahovići i tu ćete najpogodnije manevrisati i po potrebi se rokirati ka Plana, no uvijek održavati vezu sa XII Hercegovačkom N.O.U. Brigadom, a pored toga biti stalno obavješten o stanju na sektoru sreza Ljubinje i o situaciji na sektoru: Miloška — Tisac — Simijovo — Zvijerina kako ne bi bili sa leđa iznenađeni.[11]

4. — **XII Hercegovačka N.O.U. brigada**

Svega: tri bataljona i dva teška bacača.

Komandant kapetan drug Milinko Okiljević

4. — Manevrisaće na sadašnjem prostoru ne dozvoljavajući neprijatelju da se probija ka Rioca i dalje ka Plana. Ako na sektor Davidovići dođe XIII Hercegovačka N.O.U. Brigada stupite sa njom u vezu i po mogućnosti razbijte te bande odbacujući ih ka Nevesinju. Budite oprezni na svom desnom krilu da vas neprijatelj ne zaobiđe.[12]

---

[10] Vidi dok. br. 105.

[11] i [12] Vidi dok. br. 113 i 119.

Stalno održavajte vezu sa vašim bataljonom (3 bataljon) u s. Kovači, koji je diviziska rezerva i pod neposrednom komandom ovoga štaba, kako bi bili obavješteni o situaciji na prostoru Korita.

Starajte se da preko radio-stanice u određeno vrijeme sa nama održajete stalno vezu. Izvještavajući nas o situaciji kod vas.

5. — Štabu Južnohercegovačkog odreda poslato je zasebno naređenje da sa svim svojim bataljonima manevriše na najpogodniji način na prostoru sreza Ljubinje, zabacujući se svim snagama neprijatelju iza leđa i na taj način da ometa svaku njihovu akciju.

6. — **Štab divizije** nalaziće se u selu Donje Crkvice.

Divizijska bolnica nalaziće se u s. Crni Kuk zajedno sa hirurškom ekipom.

Oblasni komitet nalazi se u s. Travni Do.

7. — Iz dosadašnjeg razvoja situacije jasno se vidi da je neprijatelj sa svim svojim snagama koje se nalaze na teritoriji Hercegovine a tako isto i sa snagama sa prostora Metković — Pelješac preduzeo ofanzivu na snage naše divizije koja je po obimu jača od svih dosadašnjih. Ova ofanziva je vezana za rok i neprijatelj nije uspio da zauzme do danas predviđene položaje svojom zapoviješću.[13]

Naše brigade i Južnohercegovački partizanski odred do sada su neprijatelju pomrsili sve planove. Ofanziva će trajati nekoliko dana i potom će snage naše divizije preći u protivofanzivu goneći neprijatelja ka Nevesinju, Neretvi i ka moru.

8. — Na sektoru na kome se nalaze pojedine jedinice izvršiće se mobilizacija svega sposobnog ljudstva za borbu i rasporediti na najpogodniji način kao borce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik	Pomoćnik načelnika štaba major	Komandant, general-major
Dragiša Ivanović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

(M. P.)

Dostavljeno:

— Štabovima brigada ove divizije i
— Štabu primorske [operativne] grupe.

BR. 81

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI I O RASPOREDU BRIGADA NA LINIJI KIK — BUNARIĆ, GREDA — KAMENOVA KLJET — MARJANOVIĆI I AKMAČIĆI — TEPEN[1]

ŠTAB
XXXVI DIV.
18. VII. 1944.
17.45 s.

ŠTABU XII KORPUSA

Neprijatelj se danas aktivno ispoljio prema Sajtovićima u jačini oko 200 na pravcu Suljine Vode.

Od pravca Raševa, neprijatelj je dopro do Krajevi, s. z. od Bunarića, i ispod položaja V Brigade, koja je na liniji Greda — Omerova K. — Marića Kruška.

Bataljon SS-ovaca sa Cikota spustio se do Supčanskog polja i sa jednim brđaninom tuče u pravcu Dukića — Bečanovića. Prema broju osmotrenih konja komore, neprijatelj je jačine jednog bataljona.[2]

Raspored naših jedinica je slijedeći:

III brigada: sa 4 bataljona na liniji: Kik — Krušici — Bunarić — k. 687. Peti bataljon je na putu za Marjanoviće, za osiguranje bolnice.

V brigada: sa dva bataljona na liniji Greda (k. 955) — Kamenova Kljet (929). Dva bataljona na putu za Akmačiće — Tepen radi kontrole doline Drinjače. Peti bataljon na Gaju (Čanići) radi kontrole pravca od Šekovića prema kome se nepr. spustio.

Div. bolnica i štab divizije u s. Javor. Članovi štaba divizije na osmatračnici kod s. Markovići.

Aktivnost jedinica XVI div. na našem pravcu ne osjeća se do sada.

Jedinice su nam dosta zamorene, obzirom na višednevne pokrete i borbe, a V brigada uz to je još nedovoljno sređena.

Predlažemo, obzirom na veliku isturenost III brigade, rokiranje jedinica i to: III brigada na liniju: Mitrovići — Ravno Brdo — Bijelo Polje — Žepinići, a V brigada na liniju: Markovići — Tepen — Akmačići — Marjanovići.[3] U koliko se XVI

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/2, k. 1240.

[2] Vidi dok. br. 130.

[3] Vidi dok. br. 82.

div. ne bi angažovala,[4] onda predlažemo otkačivanje od neprijatelja.

O današnjim borbama još nemamo konačne podatke.

Politkomesar	Načelnik major	Kt major
Lj. Momčilović	**A. Kolundžić**	**R. Jović**

BR. 82

NAREĐENJE ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 18. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POSJEDANJE POLOŽAJA OMEROVA KOSA — MARIĆA KRUŠKA — GREDA I MARJANOVIĆI — AKMAČIĆI — POPOVIĆI[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 75
18. jula 1944. g.
u 23.30 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

Situacija: Neprijatelj, koji je napadao od pravca Raševa, dobio je od pravca Gračanice pojačanje, ali je i pored toga odbijen na svoje polazne položaje na kose kod Raševa. Jedna neprijateljska kolona u jačini oko 200 ljudi napadala je na pravcu Sajtovići — Krajevi i uspešno zadržana od naših jedinica na liniji: Kik — Krušici — Stijena.

Jedna neprijateljska kolona primećena je danas oko 13.00 sati svojim prednjim delovima na Borogovu (trig. 854) u pokretu od Pantelića. Jedan SS bataljon svojim prednjim delovima danas oko podne stigao je u Supčansko Polje od pravca Cerske. Danas po podne tukao je artiljerijskom vatrom prostoriju: Dukići — Petrovići.

---

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 79.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 20/1, k. 1240.

Neprijatelj je sastavljen u glavnom od SS-ovaca, zelenokadrovaca i četnika.[2]

Naše jedinice u toku današnjeg dana uspešno su odbile neprijateljske pokušaje dubljeg prodiranja i odbacile ga u glavnom na njegove sinoćne položaje

Naš zadatak: Postaviti se na pogodne položaje u cilju sprečavanja neprijatelju daljeg prodiranja, izviđanja neprijateljskih pokreta i namera, kao i omogućavanja da se pojedine jedinice nalaze u rezervi radi sređivanja, a osim toga, obzirom na veliki zamor jedinica, da im se omogući što bolja i urednija ishrana.

Za izvršenje gornjeg, —

NAREĐUJEMO:

1. — *III brigada:* Do svanuća, 19 ov. m. postaviće se na položaje: Omerova Kosa (k. 836) — Kamenova Kljet (k. 929) — Marića Kruška — Ravno Brdo (trig. 1021) — Greda K. (k. 958), posedajući jačim snagama deo položaja: Marića Kruška — Kamenova Kljet — Omerova Kosa.[3]

Pod komandu štaba III brigade stavlja se privremeno I bataljon II brigade XVI divizije, koji se nalazi kod s. Mitrovići. Štab brigade upotrebiće ga i izdati mu potrebnu zapovest.

Zadatak: Zatvoriti i izviđati pravce: Krajevi — Omerova K. — k. 775 — Marića Kruška, zatim: Potrk — Marića Kruška, Gračanica — Ravno Brdo i Stolica — Greda.

Izviđati manjim odeljenjima pravac od Matijevića kao i pravce od Ostrače.

2. — *V brigada:* Do svanuća, 19 ov. m. postaviće se na prostoriju: Marjanovići — Podgajević — Akmačići — Tepen — Popovići. Predlažemo da se na prostoriji: Podgajević — Tepen nalaze tri bataljona.[4]

Zadatak: Zatvaranje i izviđanje pravaca koji izvode na prostoriju brigade sa linije: Šekovići — Tupanari, kao i kontrola i izviđanje ceste: Capardi — Vlasenica sa otseka svojeg položaja. Obezbediti se i izviđati pravac: Majdan — Draguša.

3. — Diviziska bolnica nalazi se u s. Javor. Štab III brigade uputiće odmah u s. Javor jaču četu za obezbeđenje bolnice. Sa ovom četom uputiti jednog člana štaba bataljona kojemu četa pripada.

4. — Štab divizije nalazi se u s. Javor.

---

[2] Vidi dok. br. 130, 167, 168 i 169.

[3] i [4] Pomenute brigade su tada na tim položajima, u sadejstvu s jedinicama 16. NOU divizije, vodile teške borbe. Bliže o tome vidi pregled borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14 2, k. 1240).

NAPOMENE:

1. — IV brigada XVI divizije nalazi se na prostoriji Gračanice. Dobila je zadatak da napadne neprijatelja u pravcu Raševa.[5] Brigada je dobila zadatak da se poveže sa našim jedinicama na prostoriji: Džebar — Mitrovići — Bišina. Štab III brigade će radi ovoga preduzeti potrebno radi povezivanja sa IV brigadom.

I brigada XVI divizije dobila je zadatak da se postavi na prostoriji: Višća — Đurđevik.

II brigada XVI divizije dobila je zadatak da usiljenim maršem izvrši pokret u cilju postavljanja na položaje: Akmačići — Strmica — Debelo Brdo. Prema oceni ova bi brigada na određeni položaj mogla stići 19 ov. m. do podne. Kada II brigada stigne na određeni položaj, jedinice V brigade pojačaće položaje III brigade, za šta će blagovremeno dobiti zapovest. Radi ovoga, štab V brigade izvestiće ovaj štab, čim delovi II brigade počnu pristizati.

2. — Najozbiljnije se skreće pažnja štabovima brigada da organizuju stalnu ishranu boraca na položaju. Radni vovodi svih bataljona treba da budu na zgodnom mestu iza položaja koje drže bataljoni tako da stalno kuvaju jelo. Slučajevi da radni vodovi budu daleko od bataljona i da borci ne dobivaju čitav dan ili dva hranu, i to za vreme kada se od njih traže najveći napori u borbama i pokretima, biće najoštrije osuđivani. Štabovi brigada biće direktno pozvani na odgovornost ako se ne pobrinu za najuredniju ishranu vojske.

U selima Kaštijelj, Bjelo Polje i Žepinići nabavka hrane može se vršiti rekvizicijom, dok u ostalim selima preko NOO odbora kojima ovo pitanje treba najoštrije postaviti. Politički komesari brigada će svakodnevno izveštavati štab divizije o načinu ishrane boraca.

3. — U s. Javor nalazi se, kao što je rečeno, štab divizije i diviziska bolnica. Prema tome štabovi brigada ne mogu upućivati u ovo selo nikakove svoje delove. U koliko ih ima, povući ih odmah.

4. — Preduzeti sve mere za zaštitu od neprijateljske avijacije, jer se može pretpostaviti njezina aktivnost u toku sutrašnjeg, kao i narednih dana.

Isto tako obratiti pažnju da se jedinice pri pokretu ne kreću otkriveno u pogledu dejstva neprijateljske artiljerije.

5. — Na izabranim položajima odmah pristupiti utvrđivanju.

6. — Vezu sa štabom divizije održavati redovno putem radia, kao i putem kurira. Izveštaje slati što češće (*obavezno* svaka 2 sata).

---

[5] Vidi dok. br. 115.

7. — U koliko se IV bataljon III brigade nalazi kod V brigade, uputiti ga odmah u s. Kaštijelj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik-major,	Komandant-major
Lj. Momčilović	**Kolundžić**	**R. Jović**

(M. P.)

BR. 83

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 19. JULA 1944. ŠTABOVIMA 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA FORMIRANJE OPERATIVNOG ŠTABA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 641
Dana 19. jula 44. u 19.30 č
s. D. Crkvice

ŠTABU XII i XIII HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Ovog momenta primili smo depešu od Primorske grupe u kojoj nas obavještavaju da neprijatelj vrši koncentraciju u Grahovo — Bijela Gora — Lastva. U vezi ovoga oni su povukli svoja dva bataljona od Bileće jer očekuju sjutra 20 o. mj. napad.[2]

Mi smo taj pravac zatvorili sa 3. bataljonom XII brigade i dvije čete 2. bataljona X brigade. Jedna četa ovog bataljona pošla je za štab Korpusa[3] za obezbeđenje transporta koji ide za našu brigadu.

Vaše dosadašnje herojske borbe i veliki uspjesi za svaku su pohvalu.[4]

Pošto postoje izgledi da će sjutra neprijatelj pokušati [napad] od Bileće prema Vilusima i Velimlju i Bileća — Plana, isto

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII. reg. br. 16/8. k. 1143.

[2] O dejstvu Primorske operativne grupe vidi tom III, knj. 8, dok. br. 353.

[3] Odnosi se na 2. korpus NOVJ.

[4] Vidi dok. br. 70 i 84.

tako od Gacka u pravcu Krstac — Kobilja Glava — Meka Gruda, naredili smo X brigadi i XI brigadi da ove pravce zatvore.[5] U koliko bi neprijatelj uspio da prodre i da se ova dva garnizona spoje, u što ne vjerujemo, vi ćete formirati operativni štab[6] koji će sačinjavati major drug Komnenović[7] i politkom drug Novosel.[8] Taj štab će biti sa XIII brigadom. Vaš je zadatak da koordinirate rad sa nama na taj način što ćete jednim dijelom snaga napadnuti na te eventualne snage pravcem: Rioca ka Koritima i dalje, jer bismo te snage i mi odovud napali. Ovo vam napominjemo za svaki slučaj, jer ne znamo tačno situaciju na sektoru Primorske grupe, odnosno kolike i kakve neprijateljske snage su se koncentrisale prema njoj. U tom slučaju vi prema Nevesinju ne biste držali kruto položaje.

Najhitnije i po svaku cijenu pronađite zamjenika komandanta i političkog komesara X brigade, sa ona dva bataljona[9] da se **najhitnije** upute u sastav svoje brigade na sektor prema Bileći i to da u sastav svoje brigade stignu najdalje do **20 o. mj. poslije podne.** Od brzine njihovog stizanja u sastav brigade zavisi tok, pa i rezultat sloma neprijateljske ofanzive koju ste vi do sada herojski lomili.

Ako su negdje kod vas, neka se zbog brzine kretanja upute cestom preko Divina, a istodobno jedno odeljenje može da služi i kao zaštita topovima, koje treba ovamo uputiti.[10]

Saopštite drugu Savu Govedarici da puni akumulatore danonoćno, jer zbog oslabljenih akumulatora ne može uredno predati radiograme za vas. Svakako ćete sa Danilovim potpisom slati zajedničke radiograme koji će se odnositi na čitav vaš zajednički sektor.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Pomoćnik načelnika štaba	Komandant,
potpukovnik	major	general-major
Dragiša Ivanović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

(M. P.)

---

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br 104 i 105.

[6] Vidi dok. br. 70, 102, 113 i 119.

[7] Danilo Komnenović, komandant 13. hercegovačke brigade

[8] Đoko Novosel, politički komesar 12. hercegovačke brigade

[9] Riječ je o 3. i 4. bataljonu. Prema relaciji Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944, ovi bataljoni su se sa prostorije Vlahovići — Ljubinje vratili 19. jula u 20.00 časova (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

[10] Riječi »»koje treba ovamo uputiti« dopisane su mastilom, ćirilicom.

BR. 84

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 19. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU DŽINOVA MAHALA — TRUSINA[1]

ŠTAB
XII. HERCEG. UD. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. str. pov. br. 453
19/VII. 1944 g.
s. G. Bezđeđe, 15.15[h]

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Primili smo vašu zapovjest O. str. pov. br. 638 od 18. o. mj.[2]

U toku borbe na našem sektoru podnosimo vam sljedeći izvještaj:

1. — Pošto smo u toku 14. i 14/15. o. mj. razbili prvu neprijateljsku kolonu, neprijatelj se zaustavio na Liješčice — Vojne, gdje se skoncentrisao u toku 15. o. mj. Osim toga stiglo mu je i nešto pojačanja iz Nevesinja sa 2 brdska topa i jednim automatskim. 16. o. mj. neprijatelj je ponovo pošao u napad i ovladao sa našim položajima na Džinova Mahala — Mišin Kuk — Kose. Iste večeri prešli smo u protivnapad, ali nijesmo uspjeli povratiti navedene položaje. 17. o. mj. ujutro otpočela je vrlo žestoka borba, naročito na sektoru našeg »2« [bataljona], koji je držao kose južno od s. Poljana. Pod jakim pritiskom neprijatelja u borbi prsa o prsa naš »2« je bio prisiljen povući se i Švabe su ovladale sa njegovim položajima. »2« se rokirao istočno od druma. Radi zamora ljudstva te večeri nijesmo napadali. Neprijatelj je u toku noći izbio na Trusina (žnd. st.) i k. 1066, ostavljajući svoje snage duž druma i dalje Kose — Rakova Noga — Džinova Mahala. Prema kasnije prikupljenim podacima neprijatelj, koji je izbio na Trusina, nije bio od one kolone od Nevesinja, već je prošao preko Sniježnice odbacivši 4. bat. XIII. brigade, a našem »2« udarajući u lijevi bok.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 12/12, k. 1143.

[2] Vidi dok. br. 81.

[3] i [4] Brobe su vođene protiv njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«). U knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište«, na str. 88 i 89, o tome se kaže:

»U drugoj polovini jula izvršena je akcija »Zenenštih«. Sa sjevera, od Nevesinja, kao borbena grupa Del, 18. VII krenuli su dijelovi III/370. gren. puka (kapetan Bolman, ađut. p.por. Zauzeno, viši ljekar dr. Pau-

2. — 18. o. mj. ujutro neprijatelj je uporno počeo nadirati dalje prema Dabar i Ržanik. Mi smo se povezali sa XIII brigadom tako da se neprijatelj uklinio između nas, koji smo držali Ržanik i kose prema sjeveru duž druma do s. Tabaja i XIII. brigade koja je držala Zečak i ovladala sa Vranjkuk i Cvjetov Kuk. Borba je trajala cijeli dan u kojoj smo uspjeli satjerati neprijatelja na uski prostor na žnd. st. Trusina i k. 1066, osim što ih je bilo duž druma do Džinove Mahale, kao i na samoj Džinovoj Mahali i na Kose.

Povezavši se čvrsto sa dijelovima XIII. brigade u prvi sumrak izvršili smo zajednički juriš na neprijatelja, bacajući težište napada na prostor Džinov Do, k. 1066 i žnd. st. Trusina. U krvavoj borbi uspjeli smo neprijatelja razbiti i zarobiti mu veći dio komore. Švabe su u neredu pobjegle većinom u pravcu

---

lig) zajedno sa drugim trupnim dijelovima i dvije četničke brigade, a ostali trupni dijelovi, među kojima 10. i 11./370. gren. puka, sa obale (Cavtat, jugoistočno od Dubrovnika); ove dvije čete, su ponovo ušle u sastav svoga bataljona.

O akciji izvještavaju:

a) Por. Baunan, komandir 11./370. gren. puka:

Ušlo se u prostor između Trebinja i Nevesinja. Kraško zemljište bilo je besputno, skoro nenastanjeno, nailazili smo samo na sirotinjske kolibe napravljene od kamena i blata. Bilo je samo žena i djece i malo ovaca. Dodir sa neprijateljem imali smo samo u suton ili noću kada su vršeni prepadi na odmorišta. Većinom smo bivakovali, vrijeme je bilo povoljno, suvo i toplo. Neprijatelj je otvarao vatru na prolazeće grupe ili vodove većinom sa visova ili iz zasjede. Za vezu su upotrebljavane samo radio-stanice.

29. avgusta ostatak čete sa III 370. gren. puka otišao je za Opuzen (Metković) i u predjelu Slivno - Ravno i ušće Neretve posjeo tri uporišta.

Gubici 11./370. gren. puka u julu i avgustu iznosili su 11 poginulih, 22 ranjena i oko 10 nestalih.

b) Podof. Kataju iz bataljona za vezu:

Ja sam sa telef. vodom na tovarnim grlima napustio Mostar 23. VII išlo se u Nevesinje. Ovdje je zla kob sustigla p.por. Knapa (1. četa) kada je sam sa podoficirem iz skladišta i kurirom išao u Nevesinje. Iz Nevesinja smo produžili pokret za Odžak. Akcijom je rukovodio lično general. Nastupalo se preko Liješčice ka grebenu Studenac (k. 1149). Svakodnevno upućivana izviđačka odjeljenja nisu došla u dodir sa neprijateljem, a takođe ni četnici sa svojim dugim valovitim kosama, koji su kao izviđači dolazili i odlazili sa naših položaja, nisu mogli da utvrde ništa sumnjivo. Tako je prolazio dan za danom. 29. VII premešteni su položaji unaprijed ka jugu do na Ržanik (k. 1143) odakle se u daljini vidjelo Dabarsko polje. Zbog potpune nepreglednosti zemljišta komandant je odlučio da se opet uveče povuče na polazni položaj. Nedostajao je jedan cio vod od 25 ljudi, koji su tek poslije više dana pronađeni mrtvi. Noću 2./3. VIII neprijatelj je pokušao da nas zbaci sa položaja. Poslije višečasovne žestoke vatre ipak je u osvit dana došao kraj ovom urnebesu. Ipak otada naša izviđačka odjeljenja nisu se uveče mirno vraćala. 3. VIII povukli smo se u Liješčice, gdje su nas četnici napustili ponevši sa sobom 42 mitraljeza sa municijom. Oni su se sami poslužili. 4./5. avgusta odmarševali smo preko Nevesinja natrag u Mostar.« O neprijateljskim snagama vidi i dok. br. 158 i 181 u ovoj knjizi.

Kose ostavljajući komoru i nogare od teškog oružja, mrtve i ranjene.

U toku dana i noći računamo da je neprijatelj samo na našem sektoru imao 40 mrtvih i mnogo više ranjenih. Zarobili smo 1 šarac, 3 mašinke, 11.000 jugosl. metaka, 1 laki bacač, 30 mina za teški i 40 za laki bacač, nešto sanitetskog materijala, 1 kino kameru sa priborom, 5 akumulatora, 30 konja. Uništili smo 2 radio-stanice i ubili oko 30 konja. Pored nabrojanog bilo je dosta hrane i ostale vojničke spreme.[4]

U ovoj krvavoj borbi mi smo u toku dana imali 3 teško i 6 lakše ranjenih, a u toku noći 1 mrtav i 6 lakše ranjenih.

Dakle, dosada u toku ove ofanzive, mi smo imali 8 mrtvih, 1 nestalog, 3 teško i 20 lakše ranjenih od kojih dobrom dijelu nije potrebna bolnica.

Neprijatelj je imao najmanje 100 mrtvih Švaba i najmanje toliko ranjenih, pored 6 zarobljenih.

U ovom izvještaju nije naveden onaj materijal koji smo zarobili dana 14/15. o. mj.[5]

3. — Dok su Švabe nadirale frontalno duž druma, četničke bande su povremeno napadale na naš »1« na Nekudina — Glog, ali su uvijek bile odbačene uz gubitke u mrtvim i ranjenim. Nađeno je 6 mrtvih četnika. U koliko su bande bile neaktivne prema našem »1« isti je napadao njih i redovito ih satjerivao do na Odžak. Inače četničke bande nijesu bile onako aktivne, kako smo očekivali.[6]

4. — Danas je neprijatelj osvanuo na Kose — Džinova Mahala odakle se pripucavamo. Tuče artilerijom i automatskim topom. Osmatrači nam javljaju da su primjetili komoru da ide od Džinova Mahala prema Biograd. Moglo bi biti da se priprema na povlačenje, ali mi računamo s tim da sjutra opet neprijatelj nastavi sa svojim pokušajima, što će svakako biti, ako mu pristigne kakvo pojačanje.

U toku danas ubili smo ih opet 3, kada su pokušali da se spuštaju na noćašnje razbojište da traže materijal, koji su ostavili.

5. — Svi naši bataljoni pokazali su se vrlo borbeni, a moral je zadivljujući. Naročito se istakao 2. bataljon, koji je ujedno dao 2/3 od navedene cifre gubitaka. Komandant tog bataljona također je lakše ranjen i biće mu potrebno bar 10 dana liječenja u previjalištu. Među poginulim su 3 oficira i 1 pom. komesara čete, svi iz našeg »2«.

---

[5] Vidi dok. br. 63.

[6] Na tom prostoru su tada dejstvovali četnici Nevesinjske četničke brigade. Bliže o tome vidi operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

Radi toga bi nam sada dobro došao naš »3«, da bi »2« mogli povući u rezervu, pošto je mnogo iskrvario. Mi smo [od] vas to već tražili depešom. Smatramo, da kada bi imali ovdje cijelu brigadu, neprijatelj bez nekih naročitih pojačanja ne bi mogao prodrijeti dublje u našu teritoriju.

Smijenjivati bataljone nam je nemoguće usljed stalne borbe, pa je tako i naš »2« stalno pod najtežim udarcima iako smo računali da će najžešća vatra biti uperene prema »4« i »1«, tj. na prostor Piragići — Krstače i prema Slato. Kada bi nam bio ovdje »3« mogli bi jedan bataljon imati uvijek u rezervi i na odmoru.

6. — Od zarobljenog materijala šaljemo vam: radio-stanicu (XIII. brigada ima), kino kameru, 4 postolja za teški mitraljez, kao i nekoliko suvišnih nama nepotrebnih akumulatora. Šaljemo vam i 3 snimljena njemačka filma u koliko mogu da koriste.

Izostavili smo napomenuti da smo zarobili i zastavu jednog bataljona, koju smo već upotrebili za potrebe previjališta.

7. — Inače, ako situacija bude nas silila, mi ćemo se u svemu upravljati prema vašoj posljednjoj zapovjesti, a vas radiogramom o svemu izvještavati.

8. — Za konje, koje šaljemo, intendant brigade poslaće poseban izvještaj.

Teže ranjenike također smo evakuisali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

Polit. komesar:	Načelnik, poručnik:	V. d. komandanta, kapetan
Đoko Novosel	**Franjo Tomaić**	**Milenko J. Okiljević**

BR. 85

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 20 JULA 1944. ŠTABU 27. DIVIZIJE ZA NAPAD NA SREBRENICU I BRATUNAC[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: sl./44.
20. VII. 44.

ŠTABU XXVII NOU DIVIZIJE

Položaj

Preko radio-stanice XXXVIII divizije naredili smo da usiljenim maršem jedna brigada preko Cikota napadne neprijatelja koji se spuštao u Supčane.[2] Odgovoreno je da ste odustali od napada na Srebrenicu i Bratunac,[3] i da će XVII majevička brigada sa Mačvanskim partizanskim odredom izvršiti taj zadatak.[4] Radiogram te sadržine dobili smo 18 o. mj. posle podne.

Juče 19 ujutro dobili smo radiogram od načelnika štaba vaše divizije, da je u pokretu za izvršenje gore spomenutog zadatka i XVI muslimanska i XIX birčanska brigada.[5] Naredili smo vam da počne napad 19 u 20 časova. Napad je trebao biti koordiniran sa napadom vojvođanskih jedinica.[6] Međutim, ni snage vaše divizije, ni XXXVIII divizije nisu juče na označenom sektoru ispoljile svoje dejstvo.

Nejasno nam je, zašto niste izvršili postavljeni zadatak, tim prije što juče niste, prema depešama koje smo dobili vodili nigdje borbu.

Vojvođanske jedinice vode žestoku borbu protiv neprijatelja. Oni su u jučerašnjim borbama imali uspjeha. Zbacili su neprijatelja sa Raševa i iz Gračanice. Napad se prenio na Rakino Brdo i Borogovo.[7] Da je došlo do sadejstva, neprijatelj bi sigurno bio izbačen iz Birča u toku noći.

Vi ste odgovorni, što nas u toku jučerašnjeg dana putem radiograma niste izvjestili, koje vam prepreke stoje na putu

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/2, k. 408.

[2] Vidi dok. br. 167—170 i 172.

[3] Vidi dok. br. 48 i 78.

[4], [5] i [9] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 130.

[6] i [7] Odnosi se na jedinice 16. i 36. NOU divizije. Vidi dok. br. 82, 98, 99 i 115 u ovoj knjizi i pregled borbenih dejstava 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

izvršenja na vrijeme dobivenog zadatka.

Neprijatelj nastupa drsko i brutalno. Pali sela i vrši nemilosrdnu pljačku. Traga za našim bazama.[8]

Najhitnije svom žestinom izvršite napad na neprijatelja čim stignu vaše jedinice na određenu prostoriju.[9] Sadejstvovaće vašim jedinicama dva bataljona II vojvođanske brigade od pravca Betanj — Debelo Brdo. Druga dva bataljona te brigade nastupaće lijevom obalom Drinjače. Kad se bude ispoljilo vaše dejstvo oni će stupiti u akciju.[10]

Pazite na sadržinu vaših radiograma. Ona treba da bude precizno tačna, da odražava faktično stanje u momentu predaje.

Mi se nalazimo u Gornjim Dopascima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
politički komesar:
V. P.[11]

(M. P.)

---

[8] Vidi dok. br. 130, napomenu br. 4, 9 i 10.

[10] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenute brigade na toj prostoriji vidi dok. br. 89 u ovoj knjizi i izvještaj njenog štaba od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966).

[11] Vladimir Popović

BR. 86

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 20. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA O SITUACIJI NA SEKTORU SUPČANE — ŠEKOVIĆI — RAKINO BRDO — GRAČANICA[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Op. br. 6/44
20 juli 44 g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Danas, poslijepodne, oko 18 časova, otpočele su da se spuštaju iz Supčana i sa Stolice jake neprijateljske snage. Prema ličnoj procjeni bilo ih je do 1.000 vojnika sa preko 200 konja. Te snage su se prebacile preko Drinjače u Šekoviće. Odmah po dolasku u Šekoviće, jedan dio tih snaga pošao je u pravcu naših položaja i pojačao front prema našim jedinicama, dok se ostatak zadržao u Sekovićima (kod popaljenih zgrada na cesti).[2]

Takođe danas poslijepodne neprijatelj je aktivizirao i front prema Spreči. Artiljerija je neprekidno tukla, a izvjesne snage pješadije su se pojavile na pravcu Gračanice, Raševa i Rakina Brda.

Naše jedinice su nastavile sa borbom za čišćenje lijeve obale Drinjače. Borba se vodi i ovog časa. Neprijatelj daje žestok otpor.[3]

Usled vrlo širokog fronta i jakog neprijatelja, nemoguće nam je da izvjesnim jedinicama potpomognemo direktnim napadom Majevičku i Muslimansku brigadu.[4] Potrebno je da one dadu sve od sebe kako bi razbile neprijatelja na sektoru Bačkovac — Stolice, jer, u protivnom, ni naše bitke ne mogu dobiti svoj konačni pozitivni rezultat.

Prema mnogim, do sada prikupljenim podacima, jačina neprijatelja na svim sektorima iznosi do 1.500 SS-ovaca i oko

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/6, k. 589.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 167 i 168.

[3] Vidi dok. br. 98, 169 i 170.

[4] Odnosi se na 17. majevičku i 16. muslimansku brigadu (vidi dok. br. 130).

3.000 četnika i zelenog kadra sa Majevice. Vjerovatno je da se sa četnicima nalaze Kerović[5] i Leko.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa,

Komandant
general-major

BR. 87

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 21. JULA 1944. ŠTABOVIMA 16. i 36. DIVIZIJE DA POSJEDNU POLOŽAJE NA PROSTORU OMEROVA KOSA — RAVNO BRDO — RAŠEVO — TEPEN — STRMICA[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Op. broj: 7
21 jula 1944.

ŠTABU XVI i XXXVI NOU DIVIZIJE

1) Prema dobivenim izveštajima, na sektoru Šekovića nalazi se jedna bojna 28 Regimente 13 SS divizije i oko 2—3000 četnika[2] i zelenokadrovaca. Ova sakupljena grupa bandita vrši ofanzivu na Šekoviće i na naše jedinice.[3]

Pošto nismo uspeli da ove bande u toku prošlih noći rastjeramo, usled njihovog jakog naoružanja i same brojčanosti, to

---

[5] Radivoje

[6] Stevo Damjanović Leko, komandant Majevičkog četničkog korpusa. U njegovoj depeši od 23. jula 1944. o tome piše:

»Mojih dve hiljade boraca u akciji na jugu postigli su dobre rezultate. Do reke Drinjače smo zauzeli. Šekovići su u našim rukama. Crveni su dobili pojačanje od Srebrenice. Borbe se nastavljaju oko Šekovića. Pozdrav Leko«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11168/6.) O tome vidi i dok. br. 130, napomenu br. 4, 9 i 10.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30/1, k. 589.

[2] Vidi dok. br. 86 i 130.

[3] i [6] Vidi dok. br. 167—170 i 172.

NAREĐUJEMO:

a) XVI NOU divizija postaviće se i to: Sa I Brigadom Kostići (k. 928) — Greda — Stijena. Sa II Brigadom, pošto ista bude smenjena od strane III Brigade, na liniji: Omerova Kosa — Kamenova Kljet — Marića Kruška i Ravno Brdo. Ova brigada držaće Vasiljeviće. I sa IV Brigadom na liniji Raševo — Krušik.[4]

Štab divizije izvršiće grupisanje bataljona po brigadama, tako da svaka brigada ima svoj sektor, radi lakšeg komandovanja i ostalih organizacionih potreba.

Štab divizije izdaće naređenje II Brigadi, koja će služiti kao rezerva, da kontroliše pravce od Gračanice i Lukavice.

b) XXXVI NOU divizija odmah po prijemu ovog naređenja izvući će III Brigadu i postaviti je na liniji: Tepen — Akmačići — Strmica. Ova brigada treba da ima dva bataljona u rezervi koje će u slučaju potrebe moći hitno upotrebiti u pravcu Betnja. Po dolasku ove brigade na označenu liniju, II Brigada povući će se na novu prostoriju koja joj bude dodeljena. V Brigada, u glavnom, ostaće na dosadašnjoj prostoriji, s tim što će njeno težište biti na liniji: Markovići — Mumići — Žioci.[5]

c) Na dodeljenim sektorima, štabovi divizija organizovaće položaje, u cilju čvrstog držanja istih do daljeg naređenja. Mnogo voditi računa da nam ni jedna nepotrebna žrtva ne padne. U tom cilju u toku današnjeg dana ne vršiti nikakve napade na neprijatelja.

d) Prilikom današnjeg pokreta jedinica voditi računa da se pokreti vrše što je moguće prikrivenije. Naročitu pažnju obratiti na neprijateljsku avijaciju, koja može eventualno nadletati naše položaje.

2) Štabovi divizija u toku današnjeg dana izvršiće popunu sa municijom, kako za puške i automatska oruđa tako isto i naročito za teške bacače. Rezervna šarža municije, tj. bojna komora treba da bude što veća.

3) Štabovi divizija u toku današnjeg dana izvršiće baziranje teških ranjenika, u kom će cilju do štaba XXXVI Divizije na Gredi doći drug Đoko Vuković ili Andrija Marković, preko kojih će se izvršiti baziranje.

Kako sa baziranjem ranjenika tako i sa popunom municije ubrzati.

---

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 16. divizije vidi dok. br. 98, 99 i 115.

[5] Opširnije o dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 82 i 106 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 5. vojvođanske divizije od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 23/3, k. 1244).

4) Štabovi divizija hitno će pristupiti prikupljanju i sređivanju jedinica, tako da svaka brigada bude kompletna, t.j. da u njenom sastavu budu svi bataljoni, radni vodovi i intendanture.

5) Štab XVI NOU divizije izdaće naređenja IV Brigadi da potpuno uništi topove koji su zarobljeni na Raševu.

6) Ovog momenta dobili smo izveštaj (neproveren) da se u s. Vrnojevići nalaze neke SS-ovačke i četničke bande, koje navodno imaju zadatak da krenu danas preko Matijevića i Bijelog Polja prema Šekoviću.[6]

Štab XVI Divizije hitno će proveriti ovaj izveštaj i obezbediti se sa tog pravca.

7) O svakoj promeni u sadašnjoj situaciji dostavljati nam hitno izveštaje.

8) Preporučujemo štabu XXXVI Divizije da bataljon sa Tepena III Brigade stavi pod komandu štaba V Brigade, kako bi štab III Brigade mogao sa ostala četiri bataljona čvrsto držati liniju: Popovići — Strmica — Debelo Brdo, a takođe kontrolisati jačim odeljenjima most na stijeni (Betanj).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa
načelnik,
p.pukovnik M. Đ.[7]

(M. P.)

---

[7] Mileta Đukić. Poginuo je septembra 1944. kod Valjeva kao načelnik Štaba 12. korpusa NOVJ.

BR. 88

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 21. JULA 1944. ŠTABOVIMA 16. I 36. DIVIZIJE ZA NAPAD NA SEKTOR GAJ — MRKAJIĆI I ZA SADEJSTVO JEDINICAMA 3. KORPUSA NOVJ PRI NAPADU NA SEKTOR ŠEKOVIĆA[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Op. br. 8
21 juli 44 g.

ŠTABU XVI i XXXVI NOU DIVIZIJE

1. Izvjesne neprijateljske snage (posada garnizona u Sokolcu, jačine do 600 vojnika) izvršile su napad na položaje XX — Romaniske — brigade. Danas, oko 13 časova, borbe su se vodile na sektoru Ploče, između Vlasenice i Han Pijeska.[2]

Na našim sektorima, do ovog momenta, nije bilo promjena u rasporedu neprijateljskih snaga.

2. Prema svim dosadanjim podacima namjera neprijatelja je da uništi aerodrom, da pronađe magacine i da izvrši represalije na stanovništvo u Šekovićima.

3. Usled opšteg razvitka međunarodne situacije i, prvenstveno, usled brzog razvitka situacije u našoj zemlji, neophodno je potrebno da u što skorijem vremenu ovladamo ovim sektorom, kako bismo ponova osposobili aerodrom za prijem velikih količina ratnog materijala, namijenjenog našim jedinicama, a takođe i za dobijanje potrebnih baza za razvitak daljih, novih operacija.

4. Našim bojevima do sada nisu mogle sadejstvovati ostale jedinice III Korpusa, usled aktivnosti neprijatelja od Bratunca i Srebrenice,[3] tako da je tek u toku poslijepodneva, 20 ov. m., samo Muslimanska brigada stupila u kontakt sa neprijateljem na sektoru Stolice — Bačkovac. Muslimanska brigada je u dva maha zauzimala neprijateljske položaje, ali je na kraju bila primorana da ih napusti.

5. U toku noći 21/22 jula izvršiće se ponovni opšti napad na neprijatelja na sektoru Šekovića.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 33/1, k. 589.

[2] Vidi dok. br. 111.

[3] Vidi dok. br. 72 i 130.

[4] Vidi dok. br. 95, 168, 170 i 172.

Na sektoru Stolice — Bačkovac napadaće Majevička, Birčanska i Muslimanska brigada.[5]

Početak napada tačno u 22 časa.

Jedinice našeg Korpusa izvršiće napad na sektor Gaj — Mrkajići, sadejstvujući napadu jedinica III Korpusa demonstrativnim napadom na Bačkovac.

Jedinice XVI divizije napadaće na sektor Gaj — Mrkajići, sa zadatkom da se neprijatelj zbaci sa tih položaja i nabaci na Drinjaču. Predlažemo da na sektor Mrkajića napada I — Vojvođanska — brigada, a na sektor Čanići — Gaj — Mekići II — Vojvođanska — brigada sa tri bataljona, dok bi dva bataljona postavila kao zastor prema Gračanici i eventualnu rezervu.[6]

Jedinice XXXVI divizije potpomoći će napad XVI divizije na taj način, što će koncentrisati teške bacače na kosi iznad s. Memića, odakle će tući neprijatelja na sektoru Gaj — Mekići, otvarajući paljbu u 21.30, a prekidajući je u 21.45 časova. Poslije napada pješadije prenijeti vatru na sektor Šekovića. prema Drinjači. Sa jednim svojim bataljonom, olakšanim od komora, XXXVI divizija će izvršiti demonstrativni napad na Bačkovac, kako bi vezivala izvjesne snage neprijatelja i time olakšala napade jedinica III Korpusa. Taj bataljon će na Debelom Brdu sačekati izvjestan broj terenaca koji će služiti kao vodiči.

N a p o m e n a :

Napad pješadijom treba da otpočne tačno u 22 časa. Do tada, upravo počev od 21.30 časova pa do 22 časa, treba neprijateljske položaje obasipati vatrom iz teških oruđa (ne zaboraviti upotrijebiti i protivkolski top). A kada se otvori vatra na sektoru Stolice — Bačkovac izvršiti napad i na naš sektor, tako da se neprijatelju onemogući makakvo rokiranje snaga i sprečavanje prodora jedinicama III Korpusa. Po razbijanju neprijatelja na sektoru Gaj — Mrkajići, jedinice XXXVI divizije nastaviće sa progonjenjem neprijatelja na svom pravcu prema Šekovićima.

6. U toku borbe vršiti brzu klasifikaciju ranjenika i sve nepokretne ranjenike sklanjati u ranije pripremljene baze. Tom prilikom voditi računa o tome da li su baze snabdjevene hranom i ostaviti pri ranjenicima najnužnije osoblje za previjanje rana i poslugu ranjenicima.

---

[5] Odnosi se na 17. majevičku brigadu 38. NOU divizije i na 19. birčansku i 16. muslimansku brigadu 27. NOU divizije. Napad na Bačkovac nije uspio. Bliže o tome vidi dok. br. 130 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 27. divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

[6] Opširnije o rasporedu i izvršenju zadatka 16. NOU divizije vidi dok. br. 89, 98 i 99.

Takođe u toku noći izvršiti popunu bojnih komora svih jedinica, kako se ne bi desilo da, u slučaju našeg pokreta sa ovog sektora, naše jedinice ne budu imale municije. O ovome povesti najstrožije računa.

7. Sa Štabom Korpusa održavati redovnu radio-vezu i stalno javljati o razvitku operacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
S. Mitrović

Komandant
general-major **D. Lekić**

BR. 89

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 21. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA NAPADNU POLOŽAJE NA GAJU I IZNAD MRKAJIĆA[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Op. br. 54/1944.
21 jula 1944 godine
u 19,45 č.

ŠTABU I, II i IV VOJVOĐANSKE BRIGADE

Prema naređenju Štaba XII Korpusa, noćas 21/22 o. m. izvršiće se ponovni napad na neprijatelja i to na liniji Gaj — Mrkajići — Šekovići — Bačkovac — Stolice.[2]

Jedinice naše divizije napadaće neprijateljske položaje na Gaju i iznad Mrkajića.[3]

Jedinice XXXVI divizije vršiće demonstrativni pritisak u pravcu Bačkovca i potpomoći će bacačkom vatrom napad naših jedinica na položaje Gaj — Mrkajići.[4]

Jedinice III Korpusa i to: Birčanska brigada, Muslimanska brigada i Majevička brigada napadaće Stolice, Bačkovac i Vrtače od pravca Vrela i Rudišta.[5]

U vezi sa našim zadatkom, —

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/4, k. 966.

[2] Vidi dok. br. 87 i 88.

[3], [6] i [7] Vidi dok. br. 98, 99, 168, 170 i 172.

[4] Vidi dok. br. 106.

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu 19. birčanske, 16. muslimanske i 17. majevičke brigade vidi dok. br. 111, 130 i 180.

naređujemo:

1) I brigada napašće sa položaja iznad Petrovića neprijatelja iznad Mrkajića, sa zadatkom proterivanja preko Drinjače. Mišljenja smo da u napadu učestvuju najviše dva bataljona.[6]

2) II brigada izvršiće napad, takođe, sa dva bataljona i to sa položaja Pola Stijena, Prekeć u pravcu Čanića i Gaja, sa zadatkom osvajanja pomenutih položaja.[7]

Jedan svoj bataljon držati u rezervi, dok druga dva bataljona uputiti na liniju određenu jutrošnjom zapovešću Op. br. 53.

3) Početak napada izvršiće se *tačno u 22 časa.*

4) Prilikom večerašnjeg napada koncentrisati sve teške bacače i teške mitraljeze i tući neprijateljske položaje. Početak bacačke pripreme u 21.30 časova a prekid vatre u 22.15 časova.

5) Štab divizije (načelnik) nalaziće se na putu kod Grede južno od Bunarića.

6) Teške ranjenike (na nosilima) i one kojima je potrebna hirurška intervencija upućivati odmah za Bunarić, gde će se nalaziti hirurška ekipa. Sve ostale lakše ranjenike upućivati za div. bolnicu u Bijelo Polje ili zadržavati u brig. sanitetima.

7) Jedinice IV brigade ostaće na sadanjim položajima.[8]

8) Borbeni znaci:
za 21/22. o. m. ... Ilija — Kuso.
Znaci raspoznavanja: Mač — Mačva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik,	Komandant.
Z. Romac	potpukovnik	major
	Per. Grujić	**Kamenjar**

(M. P.)

---

[8] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 115.

BR. 90

RELACIJA ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U HERCEGOVINI U JUNU[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 655
Dana 21. jula 1944 u č.
s. D. Crkvice

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam **relaciju** o operacijama i radu **XXIX Udarne Divizije N.O.V.** Jugoslavije i partizanskih odreda Hercegovine za mjesec juni 1944 god.

XXIX U. Divizija imala je zadatak da zatvara pravac Bileća — Viluse i Gacko — Nikšić, a da sa ostalim snagama ofanzivno dejstvuje na teritoriji Hercegovine, a naročito na saobraćaj, težeći da neprijatelju onemogući ili otežа saobraćaj, da neprijatelju ne dozvoli neuznemiravan boravak u pojedinim garnizonima i da vrši mobilizaciju svega sposobnog ljudstva za borbu.

1. — SITUACIJA:

a. — *Kod neprijatelja:*

U toku čitavog mjeseca juna neprijatelj na teritoriju Hercegovine nije dovlačio novih pojačanja sa neke druge teritorije, a u samoj Hercegovini nije bilo neprijateljskih pokreta iz jednog garnizona u drugi, već jedinice koje su u pojedinim garnizonima bile na dan 1 juna ostale su u toku čitavog mjeseca nepojačavane.

Četničke bande su na sve strane pronosile glasove o tobožnjoj ofanzivi protiv naših jedinica i o velikoj švapskoj pomoći, ali do ofanzive nije došlo, sem što su iz pojedinih garnizona vršeni lokalni ispadi, koji su blagovremeno bili osujećeni.

Neprijatelj je držao sve garnizone Hercegovine, sem Plane i Ljubinja. Povremeno su četničke bande ulazile u Ljubinje i u okolna sela Ljubinja sa namjerom da vrše mobilizaciju, ali im nije polazilo za rukom.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/7, k. 1143 A.

Neprijatelj je saobraćao komunikacijom Mostar — Nevesinje — Gacko, Mostar — Čapljina — Metković, Bileća — Trebinje — Dubrovnik i željezničkom prugom Mostar — Dubrovnik i Mostar — Trebinje. Sve ove komunikacije povremeno su u toku mjeseca napadane i saobraćaj prekidan po nekoliko dana.

Komunikacije Bileća — Plana — Avtovac, Bileća — Plana — Berkovići — Stolac i komunikacija Stolac — Ljubinje — Popovo, kao i komunikacija Berkovići — Nevesinje kontrolisane su u toku čitavog mjeseca od strane naših jedinica i nije ih neprijatelj mogao upotrijebljavati za saobraćaj.

U Hercegovini je u toku mjeseca juna bilo oko 3.000 vojnika 369 — »vražije« divizije, sem onih koji su se nalazili u kotlini Neretve i sa desne obale rijeke Neretve,[2] oko 3.200 četnika,[3] oko 2.000 domobrana koji pripadaju IX Zdrugu,[4] a gdje su uračunati i ustaše, i oko 2.000 milicije, koja je bila raspoređena većinom u selima oko Stoca, Gacka, Trebinja i Metkovića. Domobrani su većinom bili raspoređeni u obalnom pojasu i na stanicama pored željezničke pruge Dubrovnik — Mostar.

»Vražija« divizija u svome sastavu ima i oko 50 topova i nešto protivaeroplanske artiljerije, a pored toga ima i jednu četu bornih kola.

Štab divizije nalazi se u Blagaju, a rezerve (oko 7.000 vojnika) u Širokom Brijegu i ove rezerve bi u slučaju savezničke invazije na području: Makarska — Metković — Dubrovnik imale zadatak da intervenišu.[5]

Sve neprijateljske snage na teritoriji Hercegovine u toku mjeseca juna nijesu vršile neka veća pomjeranja, izuzev manjih pokreta u cilju sjedinjavanja garnizona, ali im je svaki pokušaj osujećen.

Švapske, ustaške i četničke snage na teritoriji Hercegovine bile su prilično naoružane, no slabog morala i borbenosti, a naročito su u ovome prednjačili četnici. Četničke bande su se u toku mjeseca juna osipale i pojedinci dolazili u naše redove. Pljačkanje od strane četničkih bandi u ovome mjesecu dostiglo je vrhunac.[6]

---

[2] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije u junu vidi knj. 25, dok. br. 96, 154, kao i dok. br. 1, 84, 91 i 158 u ovoj knjizi.

[3] i [6] Riječ je o četnicima Trebinjskog i Nevesinjskog četničkog korpusa. Bliže o njima vidi četničke dokumente u Arhivu VII, reg. br. BH-V-9336 i 8468.

[4] Vidi knj. 26, dok. br. 155.

[5] Prema nekim izvorima u Širokom Brijegu je bio Štab 5. brdskog korpusa (vidi knj. 26, dok. br. 118, kao i dok. br. 143. u ovoj knjizi).

Četničkim garnizonima i jedinicama komandovali su četnički oficiri, a glavnokomandujuće vodstvo bilo je njemačko. U garnizonima u kojima su samo četnici ima po nekoliko Njemaca sa radio-stanicom koji održavaju vezu sa susjednim jedinicama i njemačkim štabom.

b. — *Kod nas:*

Divizija je imala 3 brigade od po četiri bataljona, izuzevši XI Brigadu koja je imala tri bataljona, pošto je njen jedan bataljon upućen na sektor Konjic — Glavatičevo radi obrazovanja nove — XIII Brigade.

Na dan 13 juna o. g. formirana je XIII Hercegovačka brigada i od toga dana divizija je imala četiri brigade. U sastav XIII Hercegovačke brigade ušao je 4 bataljon XI Hercegovačke brigade, jedan mostarski bataljon sa prostora Konjic — Glavatičevo i jedan bataljon Južnohercegovačkog odreda.[7]

Pored brigada divizija je u svome sastavu imala i dva hercegovačka partizanska odreda.

Drugom polovinom mjeseca juna Sjeverni hercegovački odred brojno je smanjen. Jedan dio njegovog ljudstva dat je XI Brigadi za formiranje njenog 4 bataljona, a jedan dio ljudstva je dat X Hercegovačkoj brigadi za formiranje njenog 5 bataljona.

Na prostoru oko Bileća nalazila se je XII Hercegovačka brigada sa zadatkom da zatvara pravac od Bileća ka Vilusi a i od Bileća ka Plana i da za sebe veže bilećki garnizon ne dozvoljavajući mu da pljačka i teroriše nama naklonjeno stanovništvo.[8]

XI Hercegovačka brigada nalazila se je na prostoru: Kobilja Glava — Kazanci — Gat sa zadatkom da zatvara

---

[7] Na osnovu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, Štab 29. divizije izdao je 14. maja naredbu za formiranje 13. hercegovačke brigade. U fazi formiranja najpre je 17. maja 1944. izdvojen 4. bataljon iz sastava 11. hercegovačke brigade i upućen na teritoriju Mostarskog NOP odreda. On se krajem maja (tačan datum se nezna), na prostoru s. Solakova Kula — s. Kruščica, sastao sa Mostarskim NOP odredom, odnosno Mostarskim bataljonom, jer je Konjički bataljon tog odreda ostavljen na svom terenu. Otada su ova dva bataljona dejstvovala pod komandom Štaba 13. hercegovačke brigade. Bliže o tome vidi relaciju 11. hercegovačke brigade od 8. juna 1944. i relaciju 13. hercegovačke brigade od 2. jula 1944, kao i operacijski dnevnik Štaba 29. NOU divizije za period od 21. novembra 1943. do 31. decembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13 2, k. 1150 I, reg. br. 1/7, k. 1152 I, reg. br. 7 8, k. 1143 A; knj. 23, dok. br. 88, knj. 25, dok. br. 64, 75, 96, knj. 26, dok. br. 44 i 90).

[8] i [19] U relaciji 12. hercegovačke brigade od 3. jula 1944. prikazana su dejstva ove brigade u toku juna: napad na Bileću, dvije manje borbe vođene 3. i 15. juna i odbijanje snažnog ispada četnika iz Bileće 13. juna (Arhiv VII, reg. br. 7/6, k. 1151 I). O tome vidi i knj. 26, dok. br. 57, 59 i 67.

pravac od Gacko ka Bileća i od Gacko preko Kazanci ka Krstac.[9]

X Hercegovačka brigada nalazila se je prema Nevesinju, na prostoru: Slato — Trusina — Udrežnje — Biograd, dejstvujući povremeno ka Nevesinju i na komunikaciju Nevesinje — Mostar.[10]

XIII Hercegovačka brigada, pošto se je formirala, došavši sa prostora Konjic — Glavatičevo preko Borač — Čemerno — Kazanci — Poljice — Dabar na prostor: Hrgud — Vlahovići — Ubosko, zatvarala je pravac od Stolac ka Dabar i od Stolac ka Ljubinje.

Sjeverni odred nalazio se je u Sjevernoj Hercegovini, potpomagao je akcije X i XI Brigade dejstvujući na partizanski način na komunikaciju Nevesinje — Gacko i na [taj] prostor.[11]

Južnohercegovački partizanski odred ispoljavao je svoje dejstvo na željezničku prugu Gabela — Dubrovnik i Hum — Trebinje, a pored toga upadao je na prostor Bobane — Šuma, onemogućavajući četničku mobilizaciju, i na sektor sreza Ljubinje, rastjerujući četničke bande.

c. — *Kod susjeda:*

Odlazak naših snaga sa prostora: Trnovo — Foča — Kalinovik[12] omogućio je neprijatelju kontrolu toga prostora, a prirodno sa time bila je i više ugrožena Sjeverna Hercegovina i četničke bande su dobile većeg zamaha i čak su uspjele i mobilisati izvjestan broj kolebljivaca i svojih simpatizera.

Neaktivnost naših jedinica na sektoru Zapadne Hercegovine, t.j. na desnoj obali rijeke Neretve,[13] omogućila

---

[9] i [17] Prema relaciji Štaba 11. hercegovačke brigade od 3. jula 1944. ova brigada je, pored pomenutih borbi, noću 9/10. juna 1944. izvršila napad na prostor s. Dobrelji — s. Zavodići i 12. juna kod s. Samobora, a 13/14. juna se prebacila na prostor s. Kazanci — s. Galešina — s. Vratkovići. Zatim je, 25. juna, zasjeda 2. bataljona na pravcu s. Samobor — s. Gareva — Oblo brdo razbila jednu četničku patrolu, koja se u neredu povukla prema Avtovcu, a 26/27. juna 2. i 4. bataljon izvršili su snažan napad na četnike na prostoru s. Pržine — s. Stepen. (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1150 I; knj. 26, dok. br. 11, 18 i 29.)

[10] Vidi knj. 26, dok. br. 17, 34 i 47.

[11] Prema naredbi Štaba 29. NOU divizije od 10. juna 1944. iz tog su odreda uzeta tri bataljona za popunu hercegovačkih brigada. Pod komandom njegovog štaba ostali su Sitnički partizanski bataljon i zaštitna jedinica, vjerovatno vod (knj. 26, dok. br. 44). O daljim promjenama u tom odredu vidi izvještaj Štaba 13. hercegovačke brigade od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/13, k. 1143).

[12] Odnosi se na 17. NOU diviziju i 16. muslimansku brigadu. (Prije ovih jedinica, u aprilu, na tom prostoru je bila 27. NOU divizija.) Vidi knj. 25, dok. br. 63, 67, 114 i 159.

[13] Vjerovatno je riječ o Neretvanskom NOP odredu. Bliže o njegovim dejstvima vidi tom V, knj. 29, dok. br. 46.

je neprijatelju lakši rad, komuniciranje i boravak u garnizonima Istočne Hercegovine.

Prisustvo manjih partizanskih jedinica — partizanskih četa i odreda na prostoru Ravno — Piva[14] omogućilo je našim snagama lakše zatvaranje pravca od Gacko prema Krstac i ka Piva. Prisustvo jedinica Primorske udarne grupe na sektoru Viluse — Grahovo[15] omogućilo je našim snagama koje su štitile pravac od Bileće ka Viluse da se rokiraju više ka Planoj i da ispoljavaju svoje dejstvo ka prostoru: Granica — Mirilovići — Ljubomir.

2. — PROCJENA SITUACIJE:

S obzirom da neprijatelj u Hercegovini nije vršio nikakve koncentracije svojih snaga i s obzirom na dobiveni zadatak od štaba II U. Korpusa — zatvaranje pravca od Bileće ka Vilusi, brigade naše divizije raspodelili smo i to:

— jednu ka Bileća;
— jednu prema Gacko;
— jednu prema Nevesinje i
— jednu prema Stolac

sa zadatkom da odbiju svaki neprijateljski napad iz dotičnih garnizona, a tako isto da povremeno dejstvuju na komunikacije ne dozvoljavajući neprijatelju slobodan saobraćaj. Partizanski odredi dejstvovali su na partizanski način u dubinu neprijateljskog rasporeda i time omogućavali lako izvršenje zadataka našim brigadama. Položaj na kome su se nalazile naše brigade omogućavao je uspješno branjenje naše slobodne teritorije i iz tako postavljenog položaja brigade su lako mogle intervenisati u svim pravcima gdje se za to ukaže potreba. Pored toga sa ovakvim rasporedom i sa rasporedom Sjevernog i Južnog hercegovačkog partizanskog odreda omogućeno je počesno tučenje neprijateljskih kolona koje bi se krenule iz raznih garnizona u pravcu naše slobodne teritorije u cilju sjedinjenja i protjerivanja naših snaga.

Ovakvim načinom postavljanja brigada bio je osiguran oslonac na slobodnu teritoriju Crne Gore, a u slučaju ako bi nas neprijatelj uspio i odbaciti omogućen nam je kasnije manevar desnim krilom sjeverno od Gacka u pravcu Nevesinja i time zabacivanje u neprijateljsku pozadinu i napad neprijatelju u leđa.

3. — ODLUKA:

Na osnovu procjenjene situacije donijeli smo odluku da sa XII Brigadom zatvorimo pravac od Bileće ka Vilusi

[14] Vidi dok. br. 105.

[15] Odnosi se na 2. dalmatinsku brigadu Primorske operativne grupe (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 324, knj. 26, dok. br. 3 i 4).

i od Bileća ka Plana, a povremeno da dejstvuje i ka prostoru Mosko — Ljubomir i da potpomaže XI Hercegovačku N. O. U. brigadu na pravcu Gacko ako bi joj bilo potrebno, da sa XI Brigadom zatvorimo pravac od Avtovac ka Plana i od Avtovac ka Krstac i u zajednici sa crnogorskim jedinicama na Ravno i pravac ka Piva, sa X brigadom da zatvorimo pravac od Nevesinje ka Dabar i od Nevesinje ka Rioca ne dozvoljavajući da se neprijatelj od Nevesinja probije za Dabar i za Planu, a sa XIII Brigadom da zatvorimo pravac od Stolac preko Berkovići ka Dabar i od Stolac ka Ljubinje.

Jedinice Sjevernog i Južnog hercegovačkog partizanskog odreda svojim rasporedom u Sjevernoj i Južnoj Hercegovini, iznenadnim napadima, vještim manevrisanjem i ometanjem neprijateljskog saobraćaja mnogo su potpomogle radu naših brigada i veoma jako ometale neprijateljima da se probiju u pravcu naše slobodne teritorije, da terorišu nama naklonjeno stanovništvo i vrše mobilizaciju.

4. — TOK OPERACIJA:

U toku mjeseca juna neprijatelj je bio u defanzivi i nije pokušavao da vrši jače napade na naše jedinice. Naše brigade i hercegovački odredi u toku mjeseca juna bili su djelimično u ofanzivi, a svaki neprijateljski ispad iz pojedinih garnizona bio je spriječen i odbijen uz teške gubitke po neprijatelja.

Neprijatelj je povremeno pojedinim ispadima iz garnizona pokušavao da se sjedini sa snagama drugih garnizona, ali bez nekih zamašnijih akcija i bez sadejstva drugih garnizona, pa i borba naše divizije bila je uperena najviše na uništenje neprijatelja koji je pokušavao preko otvorenog zemljišta da se kreće u pravcu drugog garnizona. Dakle, čim je neprijatelj pokušao da vrši ispad iz garnizona bio je od naših snaga napadnut i u toku čitavog mjeseca naše jedinice imale su inicijativu u svojim rukama.

a. — *X Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Brigada je 1, 2 i 3 juna odbila pokušaj Švaba jačine jednog bataljona, u ukupnoj jačini oko 400 vojnika, potpomognutih sa četničkim bandama i natjerala ih u Nevesinje. Neprijatelj je odbijen uz velike gubitke i brigada je upala u Odžak i došla do prvih kuća grada. Iako je neprijatelj bio naoružan prilično dobro i imao artiljeriju koja mu je napad potpomagala, ipak nije uspio u svojim pothvatima. Na prostoru Zalom — Bratač brigada je napadala četničke bande i natjerala ih na panično bjegstvo preko Zalomske rijeke u pravcu Nevesinja i Kifina Sela.

Poslije ovih akcija brigada se bacila na prostor: Udreźnje — Biograd uništavajuci na tom prostoru četničke bande, a sa toga prostora djelomično je napala komunikaciju: Nevesinje — Blagaj i tom prilikom je pobila nekoliko Švaba.[16]

U svim borbama brigada je ubila: 80 četnika i Švaba i ranila mnogo više, a zarobljeno je 5 Švaba.

Sopstveni gubitci brigade bili su: 7 poginulih i 19 ranjenih.

Zaplijenjeno: 11 pušaka, 120 metaka i 6 konja.

Od vlastitog oružja nije izgubila ništa.

b. — *XI Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Na dan 1 juna t. [ekuće] k. [alendarske godine] neprijatelj je sa svim raspoloživim snagama iz Gacka, potpomognut sa artiljerijom i sa 200 ustasa iz Fazlagića Kula, kao i četničkim bandama iz Gacka, izvršio napad na XI Brigadu na liniji: Kobilja Glava — Gat — Kazanci. Poslije borbe koja je trajala čitav dan neprijatelj je odbačen na svoje polazne položaje uz teške gubitke. Nekoliko dana poslije ove akcije brigada je izvršila čišćenje prostora sa lijeve strane rijeke Mušnice i natjerala četnike i Švabe u Gacko i u Avtovac. U ovoj noćnoj akciji neprijatelj je imao velike gubitke, a naročito su poraženi četnici. Brigada nije imala drugih borbi izuzev što je povremeno vršila prepade na neprijatelja u pravcu Šarića Grede.[17]

U toku mjeseca juna brigada je ubila: 23 neprijateljska vojnika, od kojih 12 četnika. Među ubijenima je uračunat i jedan komandir četničkih bandita. Zarobljen je 1 četnik koji je poslije saslušanja likvidiran.

Ranjeno je mnogo više, a među ranjenima je i četnički komandant bataljona Jegdić, za koga se govori da je kasnije umro.

Sopstveni gubitci: 12 poginulih i 15 lakše ranjenih.

Zaplijenjeno je: 4 puške, oko 200 metaka i 3 bacačke granate.

U borbama na Stepen Visu izgubljen je jedan italijanski puškomitraljez.

c. — *XII Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Brigada je na dan 1 juna u zajednici sa bataljonima II Dalmatinske brigade izvršila napad na Bileću i poslije duže borbe napad nije uspio uslijed intervencije od pravca Gacko i od pravca Stolac. Neprijatelj je pretrpio velike gubitke od naše vatre, a naročito od bacačkih bombi i od nagaznih mina koje su upotrebljavane kao

---

[16] Vidi dok. br. 11.

ručne bombe.[18] Brigada je u više mahova odbijala četničke pokušaje da pljačkaju okolna sela Bileće i uvijek odbacivali četnike u Bileću uz velike gubitke po neprijatelja. Brigada je povremeno ofanzivno dejstvovala ka Ljubomiru i Mosku i na tom prostoru uništavala četničke bande ne dozvoljavajući im da vrše mobilizaciju.

U toku svih borbi brigada je ubila: 25 četnika i mnogo ih je više ranjeno, a pored toga ubijen je i jedan švapski vojnik.[19]

Sopstveni gubitci: 9 poginulih i 14 ranjenih.

Od sopstvenog oružja izgubljen je jedan teški bacač (neispravan), 1 teška »breda«, 3 puškomitraljeza, 13 pušaka, 800 metaka, 8 konja i 1 laki bacač. Ova sprema je izgubljena u napadu na Bileću i prilikom jednog iznenadnog četničkog napada na jedan bataljon ove brigade 13 juna t. g. u s. Ristopolju.

d. — *XIII Hercegovačka N. O. U. Brigada:*

Uspješno je zatvarala pravac od Stolac ka Dabar i od Stolac ka Ljubinje. Većih akcija nije imala. Išla je u pravcu Popovo Polje sa zadatkom da likvidira nekolike stanice na željezničkoj pruzi Ravno — Hum, ali zbog slabe obavještajne službe, otkrića vremena napada i nadolaska Trebišnice napad nije izvršen, no je pri povratku sa svojim bataljonima očistila sela sreza Ljubinje. Sopstvenih gubitaka nije imala i nije bilo zaplijenjenog materijala, a ubijen je 1 četnik.[20]

e. — *Diverzione akcije:*

Za vrijeme mjeseca juna naši odredi izvršili su uspješne akcije u pravcu Trebinja, u Dubrave i na željezničku prugu Ravno — Hum.[21]

U svim ovim borbama ubijeno je: 11 Švaba, 1 ustaša, a zarobljeno je: 4 Švabe i 2 milicionera. Među ubijenima nalaze se i 2 švapska podoficira. Izbačena su iz šina dva voza i uništen 1 kamion.

Zaplijenjeno:

1 puškomitraljez »šarac«, 19 pušaka, 2 pištolja, 1 mašinka, 2 dvogleda, 50.000 kuna i 350 hljebova.

---

[18] Opširnije o borbama za Bileću vidi knj. 25, dok. br. 143, knj. 26, dok. br. 3 i 4.

[20] Prema relaciji Štaba 13. hercegovačke brigade od 2. jula 1944. ova brigada u junu nije vodila borbu s neprijateljem, osim što je 29. juna njen 4. bataljon prinudio na predaju četnike u potkomskoj pećini, kojom prilikom je 36 četnika zarobljeno a jedan, u borbi, poginuo, te zaplijenjeno: 25 pušaka, 1 revolver, 30 ručnih bombi, 1 teški mitraljez »švarcloze«, 1 puškomitraljez, 1.500 metaka i 2000 kg žita (Arhiv VII, reg. br. 1/7, k. 1152 I).

[21] Vidi knj. 26, dok. br. 155.

Vlastitih gubitaka nije bilo niti je izgubljeno ništa od oružja.

5. — ZAKLJUČAK:

Divizija je u potpunosti izvršila dodijeljene zadatke. Izvođene operacije su izvršene po predviđenim planovima, ali se još uvijek osjeća nedostatak u organizaciji službe veze, a donekle i nedovoljno obezbeđenje kantonmana, što proističe uslijed velikog samopouzdanja. Jedinice divizije sposobne su za vođenje borbe na otvorenom terenu. Svi rukovodioci su pokazali dovoljno udarnosti i manevarske sposobnosti, kao i sposobnosti u vođenju svojih jedinica. Nedostatak municije još se uvijek osjeća iako je nešto malo municije dobiveno od Saveznika.

6. — GUBITCI:

a. — *Kod neprijatelja:*
— ubijeno: 142 neprijateljska vojnika
— ranjeno: mnogo više
— zarobljeno: 12 neprijateljskih vojnika.

b. — *Kod nas:*
— poginulo: 28 drugova
— ranjeno: 48 drugova.

c. — *Zaplijenjeno:*
— 34 puške
— 320 metaka
— 1 puškomitraljez »šarac«
— 6 konja
— 3 granate
— 4 pištolja
— 2 dvogleda
— 1 mašinka
— 350 hlebova i
— 50.000.— kuna.

d. — *Uništeno:*
— 2 voza i
— 1 kamion.

e. — *Kod nas izgubljeno:*
1 teški bacač neispravan, 1 »breda«, 2 puškomitraljeza, 13 pušaka, 800 metaka, 8 konja i 1 laki bacač.

7. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA:

a. — *Kod Njemaca:*
Kod Njemaca bilo je uglavnom rukovodstvo 369 (»vražije«) divizije. Imena nijesu poznata.

b. — *Kod četnika:*

Janičić,[22] Milorad Popović, Milorad Vidačić, pop Perišić,[23] Sava Kovač, Špiro Babić, Petar Samardžić. Vaso Gutić, Jovan Draganić, Kureš[24] i drugi.

8. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA:

a. — *Štab XXIX U. Divizije:*

Komandant, general-major drug Vlado Šegrt
Politički komesar, potpukovnik drug Dragiša Ivanović
Načelnik štaba, general-major drug Rade Hamović
Pomoćnik načelnika štaba, major drug Drago Đukanović

b. — *Štab X Hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant, major drug Nikola Ljubibratić
Politički komesar, major drug Živko Jošilo
Zamjenik komandanta, kapetan drug Nikola Radošević
Zamjenik komesara, kapetan drug Slobodan Šakota
Načelnik štaba, kapetan drug Mustafa Dizdarević

c. — *Štab XI Hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant, kapetan drug Jovan Andrić
Politički komesar, kapetan drug Špiro Srzentić
Zamjenik komandanta, kapetan drug Srećko Rejić
Zamjenik komesara, kapetan drug Mato Markotić
Načelnik štaba, poručnik drug Smajo Balalić

d. — *Štab XII Hercegovačke N.O.U. Brigade:*

Komandant, kapetan drug Milinko Okiljević
Politički komesar, kapetan drug Đoko Novosel
Zamjenik komandanta, kapetan drug Ljubo Miljanović[25]
Zamjenik komesara, kapetan drug Franc Novak
Načelnik štaba, poručnik drug Franjo Tomajić

e. — *Štab XIII Hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant, major drug Danilo Komnenović
Politički komesar, major drug Enver Ćemalović
Zamjenik komandanta, kapetan drug Milorad Kujačić
Zamjenik komesara, kapetan drug Novak Anđelić

---

[22] Ivan Janičić je tada bio komandant Banjskovučedolske četničke brigade.

[23] Radojica Perišić, organizator četnika na sektoru Pive, Duge i Golije. Poginuo 1945. godine.

[24] Miloš Kureš je tada bio komandant Bilećke četničke brigade.

[25] Narodni heroj Ljubo Miljanović. Poginuo novembra 1945. u Hercegovini, u borbi protiv odmetnika, kao komandant 3. brigade 3. divizije KNOJ-a.

f. — *Štab Južnohercegovačkog partizanskog odreda:*
Komandant, drug Milan Vukalović
Politički komesar drug Miloš Stamatović, kapetan
Zamjenik komesara, drug Lazo Domazet

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik	Pomoćnik načelnika štaba, major	Komandant, general-major
Dragiša Ivanović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

(M. P.)

BR. 91

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U HERCEGOVINI[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V JUGOSLAVIJE
Pov. broj 657
Dana 21 jula 44 u . . . . č
s. D. Crkvice

Podnosi izvještaj o neprijateljskoj ofanzivi i radu divizije

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Podnosimo vam izvještaj o radu naše divizije od 1 jula pa do danas, u kome ćemo ukratko iznijeti neprijateljske akcije, neprijateljsku ofanzivu koja još traje i naše akcije.

U vremenu od 1 do zaključno 10 jula neprijatelj nije preduzimao nikakve akcije na teritoriji Hercegovine i nije pokušavao sa ispadima iz pojedinih garnizona u pravcu naših jedinica. U ovome vremenu dvije naše brigade koje su bile orijentisane ka Nevesinju i Stocu dejstvovale su ofanzivno ka kotlini rijeke Neretve i ka Bregavi, likvidirajući u svome pokretu

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/7 k. 1143 A.

Полнеки извјештај о непријатељској офензиви и рату лијевоје.

ПАШ II [illegible]

Почетком ових извјештај о раду наше јединице од 1 јула па до данас, у коме ћемо управо извјестити непријатељске акције, непријатељску офензиву која још траје и наше акције.

У времену од 1 до закључно 10 јула непријатељ није предузимао никакве акције на територији Херцеговине и није покушавао с. исходе на појачи их гарнизона у правцу наших јединица. У овом времену имаје чете брз ада које су биле предвиђене за напад у Стоцу дејствовале су обичајно на котама родјаа Черетве и на другим, лежиште родјаа у своје покрету потиснуо непријатеља, уништио утврђене Требиње, Мостар, непријатељску стражу у Аоли и, много друго непријатеља упоцнта и два непријатељске оиаге које су биле на путеној обали Черетве протјеране су на Чапљину и на Постоју. По завршетку горњих задатака јединица од ових бригада продужила је обављање дејство преко среза Дубице, упала у Петрово поље и онемогућила непријатељ Босанске Грахе је заробила много оружја и оруђа, и потом се вратила, чистећи дубровачки срез и Дубровник од четничких банди, на простору око Змијања, док се друге бригаде вратиле на простор Грчуг - Змијањске на затвара правац од Столац и Билећ на Дабар.

На дан 11 о.мј. јаке непријатељске снаге из Гацка, јачине око 500 Шиба, 500 четничких бандита и два 200 Мусића, пошле су XI бригаду на правцу Косјак Гацко - Очанићи - Гат - Казанци - Добрешина, и на Кротаи, и у овој борби, која је трајала читав дан и била веома јака, непријатељ није успио да потисне нашу XI бригаду. Само је непријатељ упорно нападао, користећи се домаћом артиљеријском ватром, иако није успио у своме нападу, већ је прво нису биле натјерани од XI бригаде на неуредно, нагло и безглаво повлачење на Антовац и Гацко.. У овој борби убијено је 60 Шибадумеву војника и запљењено је 10 пушака, 1 пушко митраљез марке и један аутомобил. У овој акцији бригадни је имала само једног погинулог и 16 лакше рањених. Сви непријатељски војници који су убијени марини су на терену. У овој борби борци XI бригаде борили су се са великом храброшћу и било је много јуначких подвига.

Послије ове борбе четничке банде из Гацка преносе су на сва уста вијести о скорој непријатељској офензиви на XIII Дивизију и да послије те офензиве чете у Херцеговини "остати" мирним партизани. На дан 13 о.мј. отпочео је отпочеће јачих од највећих непријатељских офензива на територији Херцеговине. Овога дана рано у јутро јаке снабдјевене колоне од Невесиња јачине око 800 војника, потпомогнуте са пјешачкутном четничком бандом из Невесиња јачине сам 800 бандита, пошле су напад на нашу XII бригаду на простору Рогаче - Трусина са задатком да се пробију за Дабар и на Пљ.ој. Овој колони од Невесиња супротстављали је пјешачкутна непријатељска снага са простора Билећ - Шумановић - Жепчи, јачине око 1,000 Шиба нападајући нашу XIII бригаду на правцу Грчуг - Змијањске. Врло јака, жестока и крвава борба потпомогнута јаком артиљеријском ватром трајала је читавог дана, сам непријатељ

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 91

potkomsku pećinu,[2] ustaško uporište Trijebanj, žandarmerijsku stanicu u Aladinići, mnoga druga neprijateljska uporišta i sve neprijateljske snage koje su bile na lijevoj obali Neretve protjerane su ka Čapljini i ka Mostaru.[3] Po izvršenju gornjih zadataka jedna od ovih brigada[4] produžila je ofanzivno dejstvo kroz srez Ljubinje, upala u Popovo polje i likvidirala željezničku stanicu Poljice gdje je zarobila mnogo opreme i oružja, a potom se vratila, čisteći ljubinski srez i Ljubomir od četničkih bandi i na prostoru oko Bileće, dok se druga brigada vratila na prostor Hrgud — Sniježnica da zatvara pravac od Stolac i Blagaj ka Dabar.[5]

Na dan 11 o. mj. jake neprijateljske snage iz Gacka, jačine oko 300 Švaba, 500 četničkih bandita i oko 200 Kuljana,[6] napale su XI brigadu na liniji Kobilja Glava — Stepen — Gat — Kazanci — Dobrelica, a i ka Krstacu, i u ovoj borbi, koja je trajala čitavi dan i bila veoma jaka, neprijatelj nije uspio da potisne našu XI brigadu. Iako je neprijatelj uporno napadao, raspolagao sa dovoljnom količinom oružja i municije i njegov napad bio potpomognut jakom artiljerijskom vatrom, ipak nije uspio u svome napadu, već je pred mrak bio najteran od XI brigade na neuredno, panično i bezglavo povlačenje ka Avtovac i Gacko. U ovoj borbi ubijeno je 50 Švaba, među kojima jedan oficir i dva podoficira, ranjeno 60 neprijateljskih

---

[2] Vidi dok. br. 1, objašnjenje br. 7.

[3] U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 12. jula 1944. o tome se kaže:

»3. srpnja skupina od 350 partizana napala i zauzela selo Kamenu (13 km j. z. Nevesinje). Njemačka vojska, oružnici i milicija stupili su u borbu. Borba je trajala do 4. VII u 0200 sata kada su se partizani povukli. Kod nas nije bilo gubitaka. 1 partizan zarobljen. (Borba je vođena protiv 10. hercegovačke brigade — prim. red.)

4. srpnja u 07 00 sati, njemačka vojska i partizani sukobili se kod sela Ošanića i Borojevića (2 i 5 km s. z. Stolac). Borba trajala preko cielog dana. Poginulo 5 a ranjeno 14 njemačkih vojnika. Gubitci partizana nepoznati. Partizani od Niemaca zarobili i tešku strojnicu sa 2000 naboja i ubili im 3 konja.

4. srpnja oko 17 00 sati, ustaška obhodnja i milicioneri sukobili se sa partizanima na putu (10 km s. z. Stolac). Nakon kraće borbe teže ranjena 3 ustaše, od kojih 1 umro a 1 milicioner ranjen.

5. srpnja u 07 00 sati, njemačka vojska sukobila se sa partizanima kod sela Ošanića i Borojevići (2 i 5 km s. z. Stolac). Borba trajala preko cielog dana. Poginulo 5 a ranjeno 5 njemačkih vojnika. Partizanski gubitci nepoznati. Niemci se povukli u Stolac«. (Arhiv VII, reg. br. 39/2—2, k. 149 e.) O napadu na Trijebanj i Aladiniće vidi dok. br. 181 u ovoj knjizi.

[4] Riječ je o 10. hercegovačkoj brigadi (vidi dok. br. 18 i 104).

[5] Odnosi se na 13. hercegovačku brigadu. Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu na tom prostoru vidi relaciju njenog štaba od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I).

[6] Riječ je o pripadnicima 3. bojne 9. posadnog zdruga. O njima kao i o ostalim neprijateljskim snagama vidi dok. br. 181.

vojnika i zaplijenjeno je 10 pušaka, 1 puškomitraljez šarac i jedna mašinka. U ovoj akciji brigada je imala samo jednog poginulog i 16 lakše ranjenih. Svi neprijateljski vojnici koji su ubijeni nađeni su na terenu. U ovoj borbi borci XI brigade borili su se sa velikom hrabrošću i bilo je mnogo junačkih podviga.[7]

Poslije ove borbe četničke bande iz Gacka prenosile su na sva usta vijesti o skoroj neprijateljskoj ofanzivi na XXIX diviziju i da poslije te ofanzive neće u Hercegovini »ostati« nijedan partizan. Na dan 13 o. mj. stvarno je otpočela jedna od najvećih neprijateljskih ofanziva na teritoriju Hercegovine. Ovoga dana rano ujutro jake švapske kolone od Nevesinja jačine oko 800 vojnika, potpomognute sa cjelokupnom četničkom bandom iz Nevesinja jačine oko 500 bandita, počele su napad na našu XII brigadu na prostoru Rogače — Trusina sa zadatkom da se probiju za Dabar i ka Plani. Ovoj koloni od Nevesinja sadejstvovala je cjelokupna neprijateljska snaga sa prostora Blagaj — Domanović — Klepci, jačine oko 1.000 Švaba, napadajući našu XIII brigadu na liniji Hrgud — Sniježnica. Vrlo jaka, žestoka i krvava borba potpomognuta jakom artiljerijskom vatrom trajala je čitavog dana, ali neprijatelj nije uspio da ovlada sa našim položajima, već je zadržan na pojedinim pravcima, a na pojedinim pravcima i odbačen uz ogromne gubitke.

U početnom napadu na naše dijelove koji su bili orijentisani ka Nevesinju i Stocu neprijatelj je pretrpio strahovite gubitke i taj prvi jaki udarac koji je pretrpio od naših jedinica omeo je dalji tok njegove ofanzive po planu koji je predvidio.[8]

U ovoj borbi ubijeno je 40 Švaba, među kojima i 2 oficira, od kojih jedan komandant bataljona, i zarobljeno 10 Švaba. Ranjeno je mnogo više, a ubijeno je 30 konja i zarobljena neprijateljska komora. Ubijen je i komandir Dinov, koji je bio veliki zlikovac, a četa mu je iskasapljena.

Iz ove zapovijesti koju vam prilažemo vidi se da je na dan 13 jula o. g. trebala da otpočne neprijateljska ofanziva na XXIX diviziju, a u toj ofanzivi je imala da učestvuje 369 »vražija« divizija sa svim svojim raspoloživim snagama i dijelovima neke druge divizije (370) sa prostora: Dračevo — Metković Mlinište.[9]

---

[7] Opširnije o tome vidi u relaciji Štaba 11. hercegovačke brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII. reg. br. 15/2, k. 1150 I).

[8] Vidi dok. br. 165—169.

[9] U pomenutoj zapovijesti piše da je, za tu operaciju, od njemačkih snaga, 369. legionarskoj diviziji (»Vražjoj«) bio pridodat samo 3. bataljon 4. puka »Brandenburg«. Dalje, u zapovijesti se govori o 370. puku 369. divizije, koji je takođe učestvovao u ovoj operaciji, a ne o 370. diviziji. Prema tome greška je nastala u prevođenju (vidi dok. br. 158).

Neprijatelj je u svojoj zapovijesti za ofanzivu na našu diviziju trebao da izvede sa svim raspoloživim snagama 369 divizije i dijelova jedne druge divizije i to po dijelovima i po slijedećem planu:

U prvom dijelu svoje ofanzive, koji je trebalo da traje od 13 pa do zaključno 15 jula, neprijateljske snage od pravca Nevesinja, od pravca Blagaja i od pravca Domanovići trebale su da zaključno do 15 jula ovladaju linijom: Hrgud — Poratak — Studenci — Glog, a nevesinjske četničke bande da do tog vremena ovladaju linijom: Glog — Vjetreno — Pridvorica.

U drugom dijelu ofanzive, koji je trebalo da traje od 16 pa zaključno do 17 jula t. g., neprijateljske [snage] sa linije: Aladinići — Dračevo — Metkovic — Mliniste trebale su da ovladaju linijom Ljubinje — Bitunja — Ubosko — Treštenica i da usput očiste »crvenu republiku«; neprijateljske snage iz Trebinja i Huma trebale su da do 17 jula zaključno izbiju na liniju: Miloška — Mali Tisac.

U trecem dijelu ofanzive, koji je trebalo da otpočne 18 i da traje zaključno do 19 jula, neprijateljske snage sa linije: Hrgud — Poratak — Studenci — Glog trebale su da ovladaju linijom: Potklanac — Rioca, »nabacujući« naše snage na prostor: Plana — Korita gdje bi ih imali »uništiti« neprijateljski dijelovi koji su trebali iz Gacka da se krenu 18 o. mj. i da 19. o. mj. ovladaju linijom: Meka Gruda — Troglav. Neprijateljska grupa koja je izbila do linije Ljubinje — Bitunja — Ubosko — Treštenica trebala je u ovom dijelu ofanzive da nastavi sa protjerivanjem naših snaga do linije: Zvijerina — Mali Tisac, »nabacujući« naše snage na onu neprijateljsku grupu koja je od Trebinja i od Huma izbila na liniju: Miloška — Mali Tisac. Četničke bande iz Bileće u ovom dijelu ofanzive trebale su da izbiju na liniju: Simijovo — Zvijerina i da sa toga prostora dejstvuju na naše snage koje bi trebalo da »bježe« od pravca Ljubinja. U zapovijesti se ne predviđa tačna jačina četničkih bandi u ovome dijelu ofanzive, ali se naglašava da treba da učestvuju jače snage. Ustaše iz Fazlagića Kule trebale su da posjednu liniju: Zajasen — Baba — Malinovi Visovi — Nemanjice i da štite lijevi bok švapske kolone koja bi nastupala od Nevesinja.

U četvrtom dijelu ofanzive, koji je trebalo da traje od 20 do 24 o. mj., pojedine neprijateljske grupe trebale su da izvrše slijedeći zadatak:

Švapska grupa koja je bila na prostoru: Meka Gruda — Troglav trebala je da »goni« naše snage u pravcu Crne Gore preko s. Poljice i dalje za Krstac, a po izvršenom

zadatku da se vrati u Gacko. Za to vrijeme četničke bande iz Gacko trebale su da izbiju preko Ravno do prostora: Stabna — Budanj.

Četničke bande iz Bileće trebale su da preduzmu »gonjenje« naših snaga do Velimlje i Velimlje — Mila Gora i da ih u tome zadatku pomažu izvjesne švapske grupe.

Švapska grupa iz Trebinja trebala je da ispolji dejstvo ka Viluse dejstvujući na Primorsku udarnu grupu, ne dozvoljavajući našim snagama da »bježe« u pravcu obale.

Neprijateljska grupa sa prostora: Potklanac — Rioca sa dijelovima nevesinjskih četničkih bandi trebala je da se vrati u Nevesinje, a grupa sa prostora: Simijovo — Zvijerina — Plana trebala je da se preko sreza Ljubinje, »pročešljavajući« crvenu republiku, povrati preko Neum i Mlinište ka Metković i Dračevo.

Iz zapovijesti koju smo zaplijenili vidi se da je neprijatelj imao namjeru da sa svim svojim raspoloživim snagama vrši ofanzivu na našu diviziju, za koju u svojoj zapovijesti kaže da važi kao elitna divizija i da do sada nije nikada ozbiljnije potučena.

Prema snagama koje su trebale da učestvuju u ovoj ofanzivi, ona je jedna od najvećih i najopsežnijih koje su do sada vršene na XXIX diviziju.

Prema zapovijesti svoga komandanta neprijatelj je pokušao da ostvari svoje namjere, ali su ga jedinice XII i XIII brigade u tome spriječile, razbivši pojedine njegove kolone i ne dozvolivši mu ni do danas da ovlada sa onom linijom kojom je on predvidio da treba da ovlada 15 jula t. k. Borbe na pravcu Nevesinja i na pravcu Blagaj — Hrgud svakodnevno se vode od 13 o. mj. pa do danas. Borbe su vrlo jake, uporne i krvave i neprijatelj svoj napad potpomaže jakom artiljerijskom vatrom. Položaji često puta prelaze iz ruke u ruku i naše jedinice nanose neprijatelju ogromne gubitke u ljudstvu i materijalu, a u pojedinim akcijama naše su jedinice na pravcu Nevesinje i od pravca Blagaj uspjele da opkole pojedine neprijateljske kolone i da ih potpuno unište zarobljavajući im čitavu komoru. U svim dosadašnjim borbama jedinice XII i XIII brigade pokazale su vrlo veliku hrabrost, a rukovodstvo pored hrabrosti i umješnost u rukovođenju svojih jedinica.[10]

U svim ovim borbama koje su vođene od 13 o. mj. pa do danas, t. j. od dana kada je otpočela neprijateljska ofanziva, neprijatelj je imao: 222 mrtva, od kojih 7 oficira i 2 podoficira,

---

[10] Opširnije o tome vidi dok. br. 70, 84 i 113.

27 zarobljenih, od kojih 4 prava Njemca, i preko 300 ranjenih. Računa se da je do sada u ovoj ofanzivi izbačeno iz stroja preko 560 neprijateljskih vojnika. Pored toga ubijeno je 130 konja i zaplijenjen ogromni materijal.

Od materijala zaplijenjeno je:

50 pušaka, 5 puškomitraljeza »šarac«, 5 radio-stanica, od kojih jedna ispravna sa malim dometom, 3 topa 75 mm, od kojih 1 potpuno ispravan, 100 granata za top 75 mm, 82 konja, 5 parabeluma, 2 teška bacača sa 200 granata, 2 laka bacača sa 130 granata, 11 mašinki, 50.000 metaka, jedna kino-kamera i mnogo tovara druge opreme: kao šatorskih krila, ćebadi i drugog.

Do danas u ovoj ofanzivi mi smo imali 17 poginulih i 44 ranjena.

Neprijatelj u svojoj ofanzivi nije uspio da zauzme ni one položaje koje je predvidio da treba da zauzme zaključno do 15 jula o. g.

Neprijateljskim napadima iz Nevesinja i iz Blagaja pokušale su da sadejstvuju neprijateljske snage od pravca Stolac ka Ljubinje i od pravca Hrasno ka Ljubinje, ali su sve ove neprijateljske snage odbačene uz velike gubitke od jedinica Južnohercegovačkog partizanskog odreda ka svojim polaznim položajima.[11]

Jedna grupa četničkih bandi iz Bileće jačine oko 300 bandita, koja se nalazila u selima sreza Ljubinje, radi vršenja mobilizacije i sadejstva neprijateljskim snagama od Stoca i od Trebinja, protjerana je za Bileću uz velike gubitke po neprijatelja.

Od pravca Stolac ka Vlahovići neprijatelj je pokušao da se kreće po predviđenoj zapovijesti ali je bio odbijen od jedinica XIII brigade i natjeran natrag u Stolac. U ovoj borbi ubijeno je 3 četnika, među kojima i zlikovac Bogdan Sorajić, i više ih ranjeno.

Bande iz Bileće u jačini oko 400 do 500 bandita izašle su ka Krstače i ka Podgorje ali su napadnute od bataljona X brigade i vjerovatno će biti odbačene natrag u Bileću. Bande iz Bileća pokazuju izvjesnu aktivnost preko Granice u pravcu Krstače, ali u pravcu Banjana još nijesu pokušale nikakav ispad.[12]

U ovoj ofanzivi neprijatelj upotrebljava avijaciju i bombarduje i mitraljira položaje naše XII i XIII brigade.

XI Hercegovačka N.O.U. Brigada noću 21/22. o. mj. prešla je u ofanzivu na sektoru Gacko i ovladala sa Miholjače i

[11] O dejstvu toga odreda vidi dok. br. 63.

[12] Vidi dok. br. 104.

Avtovac natjeravši bande na panično bjegstvo i nanoseći im gubitke.[13]

Neprijatelj još nije prestao sa svojim napadima, već i dalje uporno napada od pravca Nevesinje i od pravca Blagaj, a pored toga sadejstvuju mu i četničke bande iz Bileće.

Prema najnovijim vijestima, koje smo dobili danas, neprijatelj dovlači pojačanja na nevesinjski pravac i to jedinice Široki Brijeg i jedinice »Tiger« divizije,[14] a pored toga imamo sigurne podatke da je prebacio na nevesinjski sektor sve one snage koje su trebale da napadaju u pravcu Ljubinja (»Brandenburg«).

Pored pojačanja koja neprijatelj dovlači na pravac Nevesinje, dobili smo izvještaj da neprijatelj koncentriše svoje snage sa obalnog pojasa u Trebinje i da u Trebinju mobiliše stoku — konje. Sve nam ovo potvrđuje da će neprijatelj i dalje nastaviti sa ofanzivnim operacijama na našu diviziju. U Trebinje i u Bileća naređeno je da se isprazne pojedine kuće za njemačku vojsku. Pojačanja su počela dolaziti i u Bileću. Neprijateljski pokušaj napada od Trebinja ka Viluse na dijelove Primorske grupe odbijen je i neprijatelj je natjeran na povlačenje.[15]

Prema sadašnjem razvoju situacije izgleda da će neprijatelj nastaviti sa jačom ofanzivom na našu diviziju. Govori se, prema najnovijim obavještenjima, da bi neprijateljska ofanziva trebala da traje do 1 avgusta o. g.[16]

U svim dosadašnjim borbama naše jedinice su istrošile mnogo municije za sve vrste oružja, a Saveznici nam u poslednje vrijeme nijesu bacili, pa bi bilo dobro da nam se uputi što više municije za sve vrste oružja.

U prilogu ovoga izvještaja dostavljamo vam zapovijest komandanta 369 divizije po kojoj je trebalo da se vrši napad na naše snage. U poslednje vrijeme vidi se da je ova zapovijest malo izmijenjena ali neprijatelj sa ofanzivom nastavlja i u glavnom cilj mu je isti kao što je u priloženoj zapovijesti predvidio.

Molimo da se ova zapovijest pošalje Vrhovnom štabu narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije na razmatranje i da se komandant 369 (»vražije«) divizije, koji se zove Najthold (?),

---

[13] Vidi dok. br. 105.

[14] Misli se na jedinice njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«. Međutim, prema njenom istorijatu, kao i knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište«, njene jedinice su tada dejstvovale u zapadnoj Bosni i obezbjeđivale komunikacije Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi i Bos. Novi — Bihać — Srb. (Bliže o tome vidi dok. br. 15 i 131 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 68/2, k. 74, u Arhivu VII.)

[15] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 353, kao i dok. br. 83 u ovoj knjizi.

[16] Vidi dok. br. 102, 103, 108, 113, 117, 119 i 129.

proglasi ratnim zločincem, jer je u svojoj zapovijesti naredio da se povješa sve muško stanovništvo s. Zagnježđe i s. Udora, a djeca i žene odvedu u Stolac.[17]

O promjenama bićete obavještavani radiogramima.

Molimo da nam uputite jedan motor sa potrebnom količinom benzina radi punjenja akumulatora, jer uslijed održavanja veze sa više jedinica naš akumulator ne može da izdrži bez jačeg punjenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik	Pomoćnik načelnika štaba, major	Komandant, general-major
Dragiša Ivanović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA KOTOR-VAROŠ[1]

ŠTAB
XII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Op. pov. broj: 89/44
21. jula 1944. godine
Položaj

Koncept

Operacijski izvještaj o napadu na neprijateljsko uporište Kotor Varoš.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

U duhu naređenja Štaba divizije Op. pov. broj službeno od 18. ovog mjeseca, a na predlog štaba ove brigade, na dan 19. ovog mjeseca u 22 časa jedinice ove brigade u jačini od 600 [boraca], sa snagama XIV. SBNOU brigade i artiljerijskim

[17] Vidi dok. br. 158.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/4, k. 876.

divizijonom XI divizije, napale su neprijateljski garnizon Kotor Varoš koji je bio jačine oko 1.000 naoružanih ljudi.[2]

Snage ove brigade napale su navedeni garnizon sa svih strana, a jedan bataljon XIV. SBNOU brigade napadao je ovaj grad sa jugozapada. Ostala 2 bataljona zatvarala su komunikaciju Banja Luka — Kotor Varoš i onemogućavala neprijatelju intervenciju od Banja Luke.[3]

Sve snage koje su uzele učešća u napadu na ovo uporište, uložile su mnogo truda da se grad osvoji, ali je ova akcija ostala bez uspjeha, budući da je ovaj grad bio jako utvrđen bunkerima snabdjevenim teškim oružjem i ograđeni bodljikavom žicom. Borba je trajala od 22 do 4 časa ujutru 20. VII. t. g. kada su naše jedinice bile prisiljene da se povuku na svoje polazne položaje, jer je ovo uporište bilo nemoguće zauzeti. Snage našeg II. bataljona uspjele su da provale žicu i zauzmu jedan dio neprijateljskih rovova i saobraćajnica na Križu. Jedna četa III. bataljona takođe je uspjela potrgati žicu i zauzeti neprijateljske rovove kod bolnice. Jedna četa IV. bataljona upala je u sam grad, t.j. u centar grada. Pošto je neprijatelj bio uporan, služeći se sa više minobacača, sve tri ove jedinice bile su izbačene iz uporišta.[4]

Neprijatelj je bio dobro organizovan i odlučan da grad po svaku cijenu odbrani.—

Naše jedinice, iako su pretrpjele osjetne gubitke, nisu dozvolile da im se potkradu nikakve zapažene greške, kako kod štabova bataljona tako i kod ostalih rukovodioca. Štab brigade takođe je pravilno rukovodio i komandovao sa svojim jedinicama uz pomoć Štaba divizije, koji se takođe nalazio na položajima za čitavo vrijeme trajanja borbe.—

Gubitci neprijatelja u centru grada gdje je upala jedna četa IV bataljona bili su 21 mrtav i mnogo ranjenih. Ostali gubitci neprijatelja nepoznati su.—

---

[2] i [4] U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 1. avgusta 1944. o napadu na to mjesto se kaže:

»19. VII u 2050 sati, veća skupina partizana sa topovskom i strojopuščanom vatrom te bacačima mina napali mjesto Kotor-Varoš (35 km j. i. Banja Luke). Posada borbu prihvatila i partizane odbila.

Naši gubitci: 6 poginulih i 7 ranjenih. Gubitci partizana nepoznati...

20. VII oko 0430 sati, prilikom povlačenja partizana iz Kotor-Varoši, jedna skupina od ovih partizana napala je našu posadu kod sela Podbrđe, ali su i ovde odbijeni«. (Arhiv VII, reg. br. 54/2—9, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. 170 u ovoj knjizi.

Prema izvještaju Ivčević Antuna, bivšeg zamjenika komandanta 6. lovačke pukovnije od 7. avgusta 1944. tada je u Kotor-Varošu i na okolnim položajima bila 1. bojna 11. lovačke pukovnije (Arhiv VII, reg. br. 7/1—78, k. 60).

[3] Bliže o rasporedu i zadacima bataljona vidi zapovijest Štaba 12. krajiške brigade od 18. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 43/1, k. 876).

Naši gubitci bili su 8 mrtvih i 60 ranjenih drugova.—
Plijena nije bilo.—
Naše jedinice raspoređene su na ranije položaje sa istim zadatcima.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major,
Milutin

Komandant major,
Mile

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 39. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU I DEJSTVU 1. I 2. BATALJONA I MRKONJIĆKO-PLJEVSKOG NOP ODREDA NA PROSTORU BARAČI — LIVADAK, LIPOVAC — BJELOVINA I DOŠLOVI — JOVIĆI[1]

ŠTAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE[2]
Op. pov. br. 159/44
21. VII. 1944. g.

Izvještaj o akciji
18. i 19. VII. o. g. dostavlja

ŠTABU 39. DIVIZIJE V. KORPUSA — OP.

Neprijatelj jačine oko 700 vojnika, od toga oko 300 Njemaca, 17 o. m. predveče zbacivši snage Prve ličke brigade[3] izbio na liniju Gerzovo Brdo (tt 1088) — Gerzovo (k. 779) — s. Potkraj — Gerzovo Polje (tt 917) — Đakovića košare

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 31/4, k. 1281.

[2] Brigada je 26. marta 1944, po naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ, izašla iz sastava 10. divizije i do kraja rata ostala u sastavu 39. divizije (vidi knj. 23, dok. br. 130).

[3] Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije ta brigada se 17. jula 1944. nalazila na prostoru Mliništa — Gerzovo — Glavice, i, kako toga dana tako ni dan ranije, nije vodila borbu, a 18. jula je krenula prema Pribelji i Blagaju (Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797).

gdje je zanoćio.[4] Na položaju [Lunja] Glava (tt 1085) nalazila se je jedna četa četnika.—

Raspored naših snaga u cilju zatvaranja pravca prema Mliništu bio je: II. bataljon na liniji s. Baraći — Grabež — s. Špirići — k. 903 — Livadak. I. bataljon na liniji Lipovac — (tt 1033) — s. Bjelovina — tt 930 — s. Popovića Kuće. Jedan vod ovog bataljona isturen je na liniju Gajića Dol — Gradina, radi bočne zaštite rasporeda II. bataljona.

Mrkonjićko-pljevski N.O.P. odred nalazio se je na liniji s. Došlovi — s. Jovanovići.

18. o. m. oko 9 sati na čitavoj liniji neprijatelj je krenuo u napad. Snage II. bataljona razbile su levo krilo neprijatelja koje je bilo sastavljeno od četnika na liniji s. Protići — s. Dakići — s. Špirići i po njihovom razbijanju izbile na položaj s. Baraći (k. 804) — k. 678, odaklen su bočno i iza leđa napale Švabe koji su napadali na liniju Kalkanove Kuće — Gerzovo Polje — Đakovića Košare.

Ubacivši u borbu četu Prvog bataljona na desno krilo rasporeda i sadejstvo[5] Pljevskog[6] N.O.P odreda od pravca Podgorije — neprijatelj je potiskivan ka s. Potkraju. Isti je davao žestok otpor pri povlačenju.—

Po izbacivanju sa navedenih položaja Švabe su otstupile cestom za Šipovo, a četnici (sa Švabama — mitraljesci)[7] na liniju Borovica — Trnovsko Brdo (k. 1129).

U toku borbe ubijeno 9 četnika i 4 Švabe — broj ranjenih nepoznat. Naši gubitci 2 ranjena. — Zarobljen jedan četnik.

Zaplijenjeno: 4 puške, 5 bombi i 150 puščanih metaka.—

Borba završena u 20 časova.—

U toku noći naši delovi su izbili do na liniju r. Sokošnice odaklen su se, pošto nije bilo neprijatelja, povratili na liniju s. Baraći. Prvi bataljon došao je takođe na liniju s. Baraći, kao i štab brigade.—

19. o. m. u 6 sati ujutru neprijatelj, istog sastava i jačine, ponovo je izbio na liniju k. 960 — Brdo — Gerzovo (k. 779) — Grabež (k. 887), dok je teške mitraljeze, bacač i izvesne pešadiske snage ostavio ivicom Borovice.—

Izviđački delovi Prvog bataljona jačine 3/10 u 7 časova primili su borbu sa neprijateljem ispred crkve u s. Gerzovo. — Postepeno su ubacivane ostale snage preko s. Bogojevića i k. 960 radi udara na desni bok neprijatelja i preko Grabeža, gdje je sadejstvovao i Pljevski odred, radi udara u levi bok.—

---

[4] i [8] Vidi dok. br. 94, 165 i 168.

[5], [7] i [9] Riječi: »sadejstvo«, »mitraljesci« i »i dalje« dopisane su mastilom.

[6] To jest: Mrkonjićko-pljevskog.

Neprijatelj je poslije borbe od 3—4 sata prebačen preko r. Sokošnice, odakle je pod zaštitom jake vatre povlačio se i to: četnici preko Trnova ka Branjašću (tt 937) a Švabe niz Borovicu u pravcu Šipova, dok su na Borovici kod tt 933 skoncentrisali nekoliko šaraca i bacač.[8]—

Kako se na tom mjestu nalaze zakloni Hrv. vojske još iz prvih dana ustanka, obustavljeno je dalje gonjenje, i glavnina je povučena na liniju Sokolac — Gerzovo — Baraći uz ostavljanje delova za obezbeđenje i izviđanje koji su se zadržali oko r. Sokošnice.—

Borba je trajala do 17 časova, dočim neprijatelj je i dalje[9] u svom otstupanju, kao i sa punkta na Borovici osipao jaku vatru, kako u pravcu naših položaja, tako i tamo gdje uopšte nije bilo naših snaga.—

U toku dana ubijeno je 7 neprijateljskih vojnika i veći broj ranjen. Naši gubitci 2 ranjena. —

Plijena nije bilo, a utrošak municije pravdaće se u posebnom izvještaju.

19. o. m. u 20 časova snage ove brigade raspoređene su i to:

I. bataljon u s. Potkraj — zaseok Zekići.
II. bataljon u s. Baraći — zaseok Špirići.
Štab brigade nalazi se u Baraćima.—
Prednje se dostavlja na znanje i nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab XIII KNOU brigade
nač. štaba — poručnik
Mirko Simić

BR. 94

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD 21. JULA 1944. ŠTABU 39. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU TRNOVO — ŠIPOVO[1]

ŠTAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE
Op. pov. br. 160/44
21. VII. 1944. g.

ŠTABU 39. DIVIZIJE V. KORPUSA — OP.
(Komandantu XIII. KNOU brigade)[2]

U toku 20. o. m. neprijatelj jačine jedna polubojna Njemaca i jedna četnička brigada držale su položaje na liniji: Borovica — Čeraja — Trnovačko Brdo — Borik (k. 1103) — Glavica (k. 1153).[3]

Naše snage vršile su patrolna i nasilna izviđanja u pravcu navedenih neprijateljskih položaja, a ujedno zatvarale pravce linijom r. Sokošnice. Pljevski NOP odred,[4] usled pojave jačih neprijateljskih snaga na desnoj obali r. Pljeve linijom s. Sarići — s. Olići — s. Kozila, prebacio se je na desnu stranu r. Pljeve u s. Brđane.

U toku noći sa dvije čete I. bataljona, četom II. bataljona i izviđačkom četom izvršili smo čišćenje prostorije s. Trnovo — s. Čeraja — s. Borovica. Čišćenje vršeno između 24 i 3 časa, dočim neprijatelj je do tog vremena rokirao svoje snage preko r. Pljeve ostavivši stalnu posadu na Borovici kod tt. 933 i k. 876. Izvjesne četničke snage povukle su se ka Lisini (tt. 1467) i Šibovima, kao i u pravcu Bešnjeva i Šipova (Staro Selo). Na levom krilu naših snaga između s. Trnova i s. Šarci čulo se je manje povremeno pucanje, vjerovatno na kog od bandita koji je bio došao kući, o čemu ćemo naknadno podnijeti izvještaj.

Prateći rad neprijatelja dolazi se do zaključka da neprijatelj vršljari ovim terenom, kako u cilju pljačke i ometanja našeg rada na mobilizaciji, tako i u cilju vezivanja naših snaga na ovom sektoru, dok napadne pravce ka Glamoču poduzima sa drugih strana. Po obavještenjima Pljevskog NOP odreda ne-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/2, k. 1265.
[2] Komandant brigade se u to vrijeme nalazio kod 3. i 4. bataljona.
[3] Vidi dok. br. 93, 165 i 168.
[4] Mrkonjićko-pljevski NOP odred

prijatelj ima snage od Janja do Blagaja. Mi smo takođe zapazili juče bježanje stanovništva Pljeve ka Smiljevcu.

Mišljenja smo da bi snage naše brigade koje se nalaze oko Sitnice[5] trebale da se rokiraju na ovaj položaj, kako bi mi na otsjeku Šipovo — Jezero mogli preseći komunikaciju i prebacivanjem snaga preko r. Pljeve udarati neprijatelju u bok i leđa.

Radio-stanica ove brigade pokvarena je, te smo je radi hitnosti (delove) poslali direktno štabu korpusa na opravku, a oficir za vezu izvjestio je o tome naslov.

Prednje se dostavlja na znanje i nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade
(M. P) nač. štaba — poručnik,
Simić[6]

BR. 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 22. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA O PRODORU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ DOLINE RIJEKE SPREČE DO LINIJE GRAČANICA — PODBOROGOVO I O BORBI KOD ŠEKOVIĆA[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Op. br. 9/44
22 juli 44 g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Neprijatelj je u toku poslijepodneva, 21 ov. m., jakim snagama naišao na naše jedinice koje drže front prema Spreči. Neprijateljske kolone kretale su se pravcima: Jeginov Lug — Gračanica, Prnjavor — Vis — Raševo, Osmaci — Rakino Brdo — Sajtovići i Caparde — Podborogovo — Papraća. Pješadiju je potpomagala artiljerija, baterija haubica od Prnjavora (4 topa) i baterija brđana sa aerodroma kod Osmaka. Neprijatelj je prodro do linije Gračanica — Tupković — Rakino Brdo — Sajtovići — Podborogovo. Borba se vodila čitave noći i ponova

[5] Odnosi se na 3. i 4. bataljon.

[6] Mirko S. Simić. U 25. knj., dok. br. 81, omaškom je napisano srednje slovo »M«, umesto S.

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27/6, k. 589.

je otpočela ovoga momenta.[2] Jačina neprijatelja iznosi do 1.500 vojnika, sa vrlo velikom komorom.[3]

Usled takvog stanja i vrlo jakih borbi na sektoru Spreče, nismo mogli odvojiti jače snage za napad na sektor Šekovića. Napad je izvršen sa I brigadom, ojačanom jedinicama II i V brigade.[4] Uprkos neprekidnih juriša i uzastopnih zauzimanja pojedinih položaja, naš napad nije uspio. Neprijatelj je u toku jučerašnjeg dana ponova pojačao svoj front na Šekovićima i žilavo branio svoje položaje. Žestokim protivnapadima uspijevao je da povrati osvojene položaje.[5]

Sadanji raspored naših jedinica uglavnom je isti kao i u toku jučerašnjeg dana.[6]

Takođe nismo uspjeli, usled borbi na sektoru Spreče, da izvršimo, u toku jučerašnjeg dana, pregrupisavanje naših jedinica. Nastojaćemo da to pregrupisavanje izvršimo danas, mada će to biti vrlo teško.[7]

Usled koncentričnog napada neprijatelja sa vrlo jakim snagama i to na širokom sektoru, izgledi na protjerivanje neprijatelja za sada su minimalni. Jedinice su iscrpljene i brojno oslabljene. Do sada smo imali oko 250 izbačenih iz stroja. Tako da dalje krvavljenje nema svrhe. Radi toga je potrebno da donesete odluku za dalji rad.[8] Smatramo da bi trebalo povući naše jedinice za izvjesno vrijeme, kako bi se odmorile, sredile (popuna rukovodećeg kadra) i osposobile za nove napade. To bi bilo neophodno, jer to nalaže odnos snaga, s jedne strane, i stanje naših jedinica, sa druge strane.

Do vašeg naređenja mi ćemo nastojati svim silama da onemogućimo neprijatelju dalje prodiranje preko Raševa[9] i Bišine.[10]

Molimo vas da nam najhitnije odgovorite po ovome.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa,
komandant,
general-major

---

[2] i [6] Vidi dok. br. 88.

[3] i [5] Odnosi se na snage 13. SS legionarske divizije »Handžar« (vidi dok. br. 130).

[4] Vidi dok. br. 98, 99 i 106.

[7] Vidi dok. br. 96.

[8] Prema naređenju Štaba 3. korpusa NOVJ od 23. jula 1944, 16. divizija je dobila zadataka da prihvati naše jedinice na r. Bosni prilikom prelaza iz srednje u istočnu Bosnu (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[9] Jedinice 12. korpusa NOVJ su se 22/23. jula 1944. premjestile na nove položaje (vidi dok. br. 99, 106 i 115).

[10] Odnosi se na predio između Grede i Radulje (5 km sjeverno od Šekovića).

BR. 96

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 22. JULA 1944. ŠTABU 16. I 36. DIVIZIJE ZA POSTAVLJANJE NA SEKTORE MARKOVIĆI — POPOVICI I POTRK — OMEROVA KOSA I ZA SREĐIVANJE JEDINICA[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
Op. br. 10/44
22 juli 44 g.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Obavijestili smo Štab III Korpusa o aktiviziranju našeg fronta na Spreči.[2] Očekujemo dalja naređenja, usled toga što se nalazimo pod komandom Štaba III Korpusa.[3]

Do dobijanja daljih direktiva, štabovi divizija preduzeće najhitnije mjere da povežu i srede svoje jedinice, kako je to već ranije naređeno.[4] Naime, XXXVI divizija treba da se postavi na sektor Markovići — Žioci — Tepen — Popovići, a XVI divizija na sektor Potrk — Raševo — Kamenjak — Bunarić — Kostići — Greda (sa IV i I brigadom) i na liniju Greda K. (sjeverno od Bijelog Polja) — Ravno Brdo — Kamenova Kljet — Omerova K.[5]

Na tim položajima jedinice treba da pristupe sređivanju, ukoliko to neprijatelj bude dozvolio. Ukoliko, pak, neprijateljski pritisak bude jak, do dobijanja daljeg naređenja, jedinice XVI divizije mogu se pomjeriti do linije Džebar — Greda K. — Marića Kruška — Omerova K. — Radimica B., ne dozvoljavajući neprijatelju zauzimanje tih položaja, jer će oni poslužiti kao polazna baza za dalje operacije (bilo ponovni napad, bilo dalji pokret); jedinice XXXVI divizije, u slučaju jačeg pritiska neprijatelja, pomjeriće se na liniju Markovići, odakle će sprečiti, u sadejstvu sa jedinicama XVI divizije sa sektora Radimica B., prodor neprijatelju prema Žepinićima, i na desnu obalu Dubokog potoka, uključivo sa Popovićima, odakle će sprečiti dalje prodiranje neprijatelja prema Draguši i Javorniku.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/1, k. 589.

[2] Vidi dok. br. 99 i 143.

[3] i [7] Bliže o tome vidi dok. br. 128 i 143.

[4] Vidi dok. br. 87 i 88.

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 99 i 115.

[6] Opširnije o dejstvu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 170, 172 i 180.

Vjerovatno je da će Štab III Korpusa narediti prekid borbe na ovom sektoru i pokret na novu prostoriju.[7] Radi toga treba blagovremeno izvršiti sve pripreme, a naročito skloniti teške ranjenike i popuniti jedinice municijom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa,
komandant,
general-major
D. Lekić

(M. P.)

BR. 97

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA KONCENTRACIJU NA LINIJI JELAH — TESLIĆ — NOVI ŠEHER[1]

ŠTAB
XI. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Br.
22-VIII[2] 1944 g.

ŠTABOVIMA V., XII. i XVIII. BRIGADE
INTENDANTURI XI. DIVIZIJE
KOMANDI BRDSKE BATERIJE XI. DIVIZIJE

Prema naređenju Vrhovnog štaba dobijenog preko III. korpusa naša divizija sa brigadama V, XII. i XVIII. hrvatskom podpadamo pod komandu III. Korpusa[3]

III. korpus nam je izdao radiogramom naređenje da pripremimo ove jedinice za pokret i da već odredimo pravac pokreta u sastav III. korpusa.[4]

U vezi s tim izdajemo

naređenje:

I. da se u toku 22 i 23 o. mj. skoncentrišu naše tri brigade i to:

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/1, k. 866.

[2] Omaška; treba: 22. VII.

[3] i [4] U depešama Štaba 3. korpusa NOVJ od jula 1944. Štabu 11. divizije o tome se kaže:

V. brigada na liniji Jelah — Mrkotić — Piljuzići,

XII. brigada na liniji Teslić — Vrućica,

XVIII. brigada na liniji Novi Šeher — Dubrave.

Napominjem da kod ove koncentracije ne treba izgubiti iz vida obezbeđenje svake jedinice za sebe.

Divizijska intendantura sa članovima poručnikom Rudijem,[5] poručnikom Mikanom[6] i Ekremom[7] smjestit će se u Tesliću.

Radiostanica sa drugovima Pelom,[8] Milutinom[9] i Ernestom[10] krenut će takođe u Teslić, gde će se smjestiti sa štabom divizije.

II. V. brigada uputit će u Kulaše Sašu,[11] koji će se upotrebiti kao radiotelegrafista kod novoformirane divizije.

XII. brigada uputit će druga Trkulju Mila na raspolaganje štabu nove divizije.

XII. brigada pozvat će dr. Šprema[12] iz bolnice, koji će ponijeti sav instrumentarij za kiruršku ekipu i povesti dovo-

---

»18. VII Naređenjem V. Š. XI div. je stavljena pod našu komandu u vezi dobijenog zadatka (riječ je o zadatku za prodor u Srbiju — prim. red.). Izvođenje tog zadatka može uslediti svakog časa. Zato je hitno potrebno da date vaše mišljenje koje jedinice će zameniti XI div. (Vrhovni štab je još početkom jula naredio 6. korpusu da pripremi jednu diviziju za prebacivanje u Bosnu. Tako je 24. jula prebačena 21. brigada 28. divizije u srednju Bosnu, na prostor Srpca, dok se Štab divizije sa 17. i Brodskom brigadom 13/14. septembra 1944. prebacio preko Save u srednju Bosnu. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 33, dok. br. 45. Pored toga, u to vrijeme u srednjoj Bosni je formirana Srednjobosanska NOU divizija. — Prim. red.).

...

K.[osta] **V.**[lado]

20. VII Stavite Hrvatsku bdu (odnosi se na 18. hrvatsku brigadu — prim. red.) i ostale delove pod vašu komandu. Hitno sredite i popunite V i XII bdu. Svakog dana budite spremni za pokret prema nama, o čemu ćemo vas blagovremeno izvestiti. Pripreme izvodite strogo konspirativno.

...

21. VII Prema naređenju V. Š. hitno spremite diviziju (V, XII i Hrv. bdu) sa ostalim djelovima za pokret prema nama. Sljedećom vezom javite nam mjesto prelaza, da bi vas prihvatili.

K. V.«

Knjiga depeša Štaba 3. korpusa NOVJ. Arhiv VII, reg. br. 1/8 I. k. 408 A. O narednom pokretu 11. NOU divizije vidi dok. br. 121 i 127.

[5] Rudolf Baumgertel

[6] Milan Gajić

[7] Kulenović

[8] Dušan Glamočanin

[9] Mijatović

[10] Grgić

[11] Rus. Bivši njemački ratni zarobljenik.

[12] Tugomir

ljan broj pomoćnog sanitetskog osoblja za ekipu, koga može uzet i iz Centralne bolnice.

XII. brigada će iz Centralne bolnice uzeti dva sanduka šećera, dovesti do Teslića gde će predati divizijskoj intendanturi.

V. brigada uputit će sekretara I. bataljona u štab divizije na raspolaganje.

Drug kapetan Jugo[13] iz svoje divizijske baterije uzet će dva topovska odeljenja i na čelu tih odeljenja bez topova krenut će u Teslić

Štabovi brigada će voditi računa da najhitnije pripreme rezervnu hranu — stoku i žito (brašno) — za tri dana, a rezervne puščane municije za svaki bataljon najmanje po 10.000 metaka, a brigadne intendanture će nositi 10.000 metaka, minobacačke municije treba ponijeti za svaki bacač najmanje po 40 granata. V. brigada ponijet će eksploziva i sve nagazne mine.[14]

Protivkolske topove V. i XII. brigade treba povući sa po 50 do 100 granata.

Sva ova rezerva u municiji i hrani mora biti potovarena na tovarnim konjima, jer kola ne dolaze u obzir. XII. krajiška brigada potjerat će »Pito«[15] sa 150 granata.

Divizijski vod za vezu će krenuti sa 15 km kabla, sa tri telefona i jednom centralom i sa 10 najpokretnijih drugova. Sav materijal nositi na tovarnim konjima.

Štab divizije u noći između 22. i 23. smjestit će se u Tesliću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-ppuk.,
B. Đuričić

(M. P.)

Komandant-pukovnik,
M. Šiljegović

---

[13] Mustafa
[14] Ta rečenica je dopisana mastilom.
[15] Top

BR. 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA 16. DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O NAPADU NA GAJ, O BORBI NA SEKTORU RAKINO BRDO — SAJTOVIĆI I O ROKIRANJU 1. I 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE NA NOVE POLOŽAJE[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Broj: služb.
22 jula 1944 godine

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

U toku noći naša II brigada vodila je borbu sa svoja tri bataljona. Napad je izvršen sa III i V bataljonom preko Čanića na neprijateljsko uporište Gaj.[2] Usled nesporazuma, koji je bio u toku noći, usled izmena naređenja, desilo se da je i I bataljon II brigade sa zamenikom komandanta napadao isto uporište preko Bečana, ne znajući za ostale bataljone. Snažnim naletom uspeli su da likvidiraju neprijateljsko uporište i to samo one prve čuke, dok se neprijatelj žilavo branio sa utvrđenih položaja.[3] U toj borbi imali smo 14 ranjenih i 1 poginulog druga. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i mnogo ranjenih. Naša II brigada nalazi se još na istim položajima, odnosno na polaznim položajima dok ne dobije smenu od III brigade.[4]

Dva bataljona IV i jedan bataljon I brigade vodili su celu noć borbu na sektoru Rakino Brdo — Sajtovići.[5] Neprijatelj napada sa jačim snagama i teži da se probije na Bišinu.[6] Ovog momenta dobili smo izveštaj od druga Periše[7] da su I i IV brigada rokirane na nove položaje i to:

I brigada: Greda — Omerova K. — Kamenova Kljet — Marića Kruška,

IV brigada: Rakino Brdo — Raševo — Potrk.[8]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/3, k. 951.

[2] Vidi dok. br. 89.

[3] i [4] U izvještaju Štaba 2. vojvođanske brigade od 4. avgusta 1944. opširnije se govori o toj borbi 3. i 5. bataljona, dok se o borbi 1. bataljona ništa ne kaže. U izvještaju se dalje kaže da se 22. jula 2. brigada, smijenjena od jedinica 36. NOU divizije, prebacila na nove položaje (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966). O tome vidi i dok. br. 99 u ovoj knjizi.

[5] i [6] Vidi dok. br. 115.

[6] Vidi dok. br. 95, 167—170 i 172.

[7] Periša Grujić, načelnik Štaba 16. NOU divizije

Na našem levom krilu Gračanica — Lukavica nema nikakvih promena, nisu primećeni nikakvi pokreti neprijatelja.

Da bi bili bliže jedinicama mi ćemo se nalaziti u s. Mitrovići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Divizije,

Komandant,
major
Kamenjar

(M. P.)

BR. 99

IZVJEŠTAJ ŠTABA 16. DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O IZBIJANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA BIŠINU I O POVLAČENJU 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE SA GREDE NA POLOŽAJ OMEROVA KOSA — KAMENOVA KLJET[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Broj: služb.
22 jula 1944 god.

ŠTABU XII UDARNOG KORPUSA NOVJ

Neprijatelj je uspeo, posle duže borbe, da izbije na Bišinu;[2] pošto su neprijateljski napadi bili koncentrisani iz više pravaca i to: od Rakinog Brda, od Sajtovića preko Kika i od Borogova, bataljon I brigade koji je bio na Stijeni više Petrovića morao se povući. Po povlačenju bataljona sa ovog položaja neprijatelju je uspelo da se spoji sa jedinicama na kosi više Mrkajića, odakle su preduzeli jaki napad na naše položaje na Gredi.[3] Štab brigade, shvativši kruto čuvanje ljudstva, pod jačim pritiskom napustio je Gredu i sad se nalaze jedinice I bri-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 16/3, k. 951.

[2] Vidi dok. br. 95, 167—170, 172 i 180.

[3] i [4] Bliže o tim borbama vidi dok. br. 115.

gade: Omerova Kosa — Kamenova Kljet. Mi smo im naredili ovoga momenta da vrše pritisak u bok neprijatelju i da mu ne dozvole ni koraka da prodre prema Vasiljevićima.[4]

Šaljemo Vam izveštaj, smatramo da je potrebno izvestiti Štab XXXVI divizije, kako ne bi bili ugroženi, usled našeg napuštanja ovoga položaja.[5]

Naša II brigada sa svoja tri bataljona stigla je na sektor Ravno Brdo — Žepinići — Bijelo Polje, a dva bataljona koji su bili na Podbetnju i Strmici još su u pokretu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Divizije,

Komandant,
major
Kamenjar

(M. P.)

[5] Vidi dok. br. 96 i 106.

BR. 100

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 23. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DEJSTVIMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI U MAJU[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 729
Dne 23 jula 1944 g.

Mesečni operacijski
izvještaj dostavlja[2]

IZVJEŠTAJ O AKCIJAMA JEDINICA OVOG KORPUSA U MAJU MJESECU

1-V-1944 *Snage IV divizije* ubile su u zasjedi 4 neprijateljska vojnika na sektoru B. Krupe. Ubijeni vojnici pripadali su 5 satniji II bojne 11 gorske pukovnije. Naši bez gubitaka.[3]

Tog dana vođena je borba sa neprijateljem koji je iz Prijedora izašao u s. Palančište, Dragotinju i Marinji. Neprijatelj je proteran uz gubitke od 12 mrtvih i 23 ranjena. Naši imali su 1 mrtvog i 4 ranjena.[4] Neprijatelj sastojao se od ustaša i četnika.

U svim jedinicama a ponegde i u zajednici sa narodom proslavljen je 1 maj.

Snage X divizije napale su i oštetile 1 kamion na cesti D. Vakuf — Jajce, kojom je prilikom neprijatelj imao 20 mrtvih.[5] Naši bez gubitaka. Zbog nabujalog Vrbasa plen se nije izvukao.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/6, k. 458A.

[2] Izvještaj je upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ. Vidi sprovodni akt Štaba 5. korpusa od 23. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 16—2, k. 458).

[3] i [13] U tim borbama su učestvovale jedinice 6. krajiške brigade. Bliže o njihovom dejstvu i o neprijateljskim snagama vidi knj. 25, dok. br. 150.

[4], [7], [11] i [19] Te borbe je vodila 11. krajiška brigada. Opširnije kako o dejstvima jedinica te brigade tako i o neprijateljskim snagama vidi knj. 25, dok. br. 125.

[5] Taj napad su izveli dijelovi 9. krajiške brigade (vidi knj. 25, dok. br. 192).

Snage XI divizije proterale su neprijatelja, koji je iz B. Luke[6] napao naše položaje.

Sve jedinice su priredile svečanu proslavu 1 maja uz prisustvovanje naroda.

2-V-1944 *Snage IV divizije* izvršile su akciju na neprijateljske položaje ispod Milašinovića Glavice i proterale neprijatelja iz rovova.[7] Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 12 ranjenih.

Na pruzi Kozarac — Petrov Gaj porušeno je 5 km pruge, a na pruzi Novi[8] — Kostajnica 500 m pruge i 200 m telefonske linije

Vršen je pretres u s. Šimićima, kojom je prilikom došlo do oružanog sukoba sa ustašama. Naši bez gubitaka, a kod neprijatelja nepoznati.

Snage X divizije na cesti D. Vakuf — Jajce oštetile su 1 kamion i zapalile 1 motorcikl. Ubijeno 20 neprijateljskih vojnika. Plena nije bilo.

Na sektoru Semin — Rasavci napadnute su naše snage od dve satnije »Princ Eugen« divizije[9] i nešto četnika. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav i 2 lakše ranjena. Plena nije bilo.

Snage XI divizije sukobile su se sa grupom četnika. 5 četnika je ranjeno.

Jedna naša četa naišla je na četničku zasjedu, kojom je prilikom poginuo 1 naš borac.[10]

4 neprijateljska aviona bombardovala su i mitraljirala Prnjavor. Naši bez gubitaka.

3-V-1944 *Snage IV divizije* na pruzi Dobrljin — Volinja: minom na koju je naišla 1 neprijateljska patrola ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika.

Na pruzi Novi — Prijedor dignut je minom 1 voz. Uništena je lokomotiva i 2 vagona. Sa posadom voza došlo je do borbe u kojoj je neprijatelj imao 19 mrtvih i više ranjenih, dok su naši gubitci 5 mrtvih i 4 ranjena.

---

[6] Banje Luke

[8] Bosanski Novi

[9] i [27] Na sektoru Jajca u to vrijeme dejstvovale su jedinice 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 192).

[10] i [12] Opširnije o dejstvima jedinica 11. NOU divizije u prvoj polovini maja 1944. vidi knj. 25. dok. br. 72 i 87.

Na pruzi Novi — Dobrijin uništeno je 155 m pruge. Saobraćaj je bio obustavljen 16 sati.[11]

Vršen je pretres s. Čikule i Turske Dubrave. Uz žestok neprijateljski otpor zarobljeno je 3 ustaša. Naši bez gubitaka.

Snage X divizije vodile su 15-časovnu borbu sa 1 bojnom »Princ Eugen« divizije na prostoriji Semin — Rasavci. Neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva i 8 ranjenih. Plena nije bilo.

U zasjedi na Kutanskom Brdu ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa 200 četnika. Ubijeno je 4 četnika. Naši imali 1 mrtvog. Zaplenjena 4 karabina, 1 pištolj, 3 bombe i nešto municije.

Neprijateljske snage iz B. Luke izvršile su dva napada na naše položaje, od kojih jedan noćni. Neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 mrtva četnika i više ranjenih. Plen 2 puške.[12]

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem, koji je iz Livna napao naše položaje kod s. Lusnića. Neprijatelj je odbačen uz gubitke 8 mrtvih i 10 ranjenih. Naši su imali 2 ranjena.

4-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem, koji je izašao iz Prijedora u pravcu Ćele. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 10 mrtvih i više ranjenih.

Vođena je borba na Pastirevu sa nadirućim neprijateljem, koji je odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci 2 lakše ranjena.

Snage X divizije na pruzi Sarajevo — Mostar uništile su 1 voz sa 2 lokomotive i 25 vagona vojske, benzina i živežnih namirnica. Ubijeno je 45 a zarobljeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plen: nešto municije i oružja, ostalo je uništeno zbog intervencije neprijatelja.[13]

Djelovi »Princ Eugen« napali su naše snage kod Slatine. Ubijeno je 2 a ranjeno 4 ne-

---

[13], [17] i [25] Vidi knj. 25, dok. br. 77, 195, 198 i 199.

prijateljska vojnika, dok su naši gubitci iznosili 1 mrtav i 4 ranjena.

Naše snage napale su 1 grupu milicionera u s. Lug kod Prozora. Ubijen 1 milicioner. Naši bez gubitaka. Plen 1 puška.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vršile su čišćenje s. Eminovo.[14] Tom prilikom ubijena su 2 milicionera.

5-V-1944 *Snage IV divizije* izvršile su akciju na četničko uporište u s. Rudicama. Borbe nije bilo jer su četnici pre nailaska naših snaga pobjegli sa položaja. U sukobu patrola ubijen je 1 četnik, dok naš 1 borac ranjen.

U zasjedi u s. D. Garevci ubijena su 2 četnika i 1 ustaša.

Na pruzi Prijedor — B. Novi miniran je 1 voz. Uništena su 3 vagona a ubijeno i ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Pruga je prekinuta na 5 mesta. Naši bez gubitaka.

Između Svodne i Blagaja izbačen je iz šina 1 voz. Oštećena su 2 vagona.

Diverzanti su minirali još 2 voza i to na pruzi Blagaj — Prijedor, a drugi na pruzi Novi — Dobrljin. Uništeno je 9 vagona sa ratnim materijalom.[15]

Snage XI divizije odbile su neprijateljski pokušaj izpada iz Kotor Varoši prema Sokolinama. Prilikom pokreta došlo je do sukoba sa grupom četnika. Ubijena su 3 i više ranjenih četnika.

Prilikom pretresa s. Bajinci zarobljen je 1 četnik.

6-V-1944 *Snage IV divizije* iz zasjede u s. Gradini ubile su 1 četnika.

Vodile su borbe sa neprijateljem koji je sa jakim kolonama kretao od B. Luke za Prijedor, kao i sa kolonom koja je pošla iz Prijedora za Kozarac gore pomenutoj koloni u susret. Neprijatelj je ušao u Kozarac. Imao je 25 mrtvih i ranjenih.

Vođene su borbe na Pastirevu i neprijatelj je bio proteran nazad u Dobrljin. Ubijena

---

[14] Na topografskoj karti 1 : 100.000 piše: Eminovo Selo.

[15] Vidi knj. 25, dok. br. 196.

su 3 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plen 3 jahaća konja i 1 signalni pištolj.

Tog dana proteran je nazad u Dubicu neprijatelj koji je pošao u pljačku u Ravljansku opštinu. Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Naši bez gubitaka.[16]

Snage X divizije na pruzi Visoko — Zenica digle su 1 oklopni voz u vazduh. Uništena 2 vagona a oštećena 1 lokomotiva. Ubijeno 80 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.[17]

Snage XI divizije napale su neprijateljsko uporište u Kotor Varoši. Usled jakih utvrđenja, jakog automatskog naoružanja i bodljikave žice oko grada napad nije uspeo.[18] Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši: 2 poginula i 18 ranjeno.

Vršen je pretres nekih okolnih sela. Tom prilikom zarobljena su 4 četnika. Plen 2 puške i 1 pištolj. Nešto kasnije isto u borbi ranjena su još 2 četnika.

7-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem u jačini oko 300 vojnika, pomešanih Njemaca, ustaša i domobrana, [koji je napadao] na naše položaje Hambarine. Neprijatelj je odbijen i povraćen u Prijedor uz gubitke 10 mrtvih i 12 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav, 2 ranjena i 1 zarobljen.[19]

Naša jedna patrola naišla je na četničku zasjedu na Simatovića Glavici[20] i tom prilikom poginula su 3 borca i izgubljena 2 karabina.

Vođena je borba sa neprijateljem koji je napao s. Miljeviće i Turljak. Ubijeno je 4 a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Naša 2 lakše ranjena.

Snage XI divizije vodile su borbu sa neprijateljem u jačini od 7 kamiona, 3 tenka i 3 topa sa nepoznatom jačinom pešadije i kombinovano sa bočnim udarcem od strane četnika. Neprijatelj se pod borbom probio za Kotor Varoš.[21]

---

[16] i [34] Opširnije o dejstvima jedinica 4. NOU divizije u maju 1944. vidi knj. 26, dok. br. 25.

[18] Bliže o tome vidi knj. 25, dok. br. 20.

[20] Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

[21] Vidi knj. 25, dok. br. 72 i 87.

U sklopu sa četnicima ubijeno je 5 a 2 ranjena četnika.

Snage XXXIX divizije vršeći pretres s. Grgići, Pajtas i Runjavica ubili su 2 četnika, koji su pripadali »Mutića brigadi«.[22]

8-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem koji je u 4 sata ujutro izvršio napad na položaje Rakovčani — Hambarine. Napad je kombinovan prodorom motorizacije od Prijedora do S. Mosta[23] cestom. Neprijatelj je uspio da se pod borbom koja je trajala do uveče probije do s. Koprivne. Deo neprijateljskih snaga koje su napadale položaj Bišćani uspeo je prodreti na taj položaj tek po otstupanju naših snaga kojima je pretio bočni obuhvat. U isto vreme neprijatelj se prebacio preko vode u s. Cikotama. Naše snage su bile primorane da se povuku pošto je neprijatelj prodro u s. Miska Glava i spuštao se u s. Šurkovac tako da je došao za leđa naših snaga, koje su bile prema Prijedoru. Ova neprijateljska kolona uspjela je prodreti i u Ljubiju. U isto vreme borbe su vođene na cesti Prijedor — S. Most. U ovoj borbi neprijatelj je imao 30 mrtvih i 45 ranjenih, uz vlastite gubitke od 7 mrtvih i 4 ranjena. Položaj prema Miskoj Glavi bio je poprište jakih borbi i tu je neprijatelj imao 22 mrtva i 7 ranjenih. Naši gubitci 1 poginuo i 2 ranjena.

Neprijatelj se prebacio preko r. Sane i popalio nekoliko kuća u s. Bistrici. Naše snage su posle jačeg okršaja odbacile neprijatelja i nanele mu gubitke od 9 mrtvih i 14 ranjenih.[24]

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem u jačini oko 200 Njemaca, koji je pošao iz Kiseljaka prema s. Maslinovići.[25] Neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih. Naši 1 mrtav i 3 ranjena. Plena nije bilo.

Snage XI divizije sukobile su se u s. Buletićima sa četnicima. Gubitci kod neprijatelja nepoznati.

---

[22] Opširnije o dejstvima jedinica 39. NO divizije u maju 1944. vidi knj. 25, dok. br. 160.

[23] Sanski Most.

[24] i [28] Te borbe je vodila 11. krajiška brigada protiv jedinica njemačkog 383. puka 373. legionarske divizije »Tigar« i ustaško-domobranskih i četničkih snaga. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 57 i 125.

Bataljon koji je zatvarao pravac prema B. Luci, bio je napadnut od 120 četnika, Njemaca i ustaša. Neprijatelj je proteran uz gubitke od 5 mrtvih i nešto ranjenih.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa Njemcima i četnicima na prostoriji Ponor — Orahovljani. Neprijatelj je imao 5 mrtvih. Naš 1 mrtav.

Vođena je borba sa četnicima u s. Slivni i Dobrnji. Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Naš 1 ranjen.

U s. Lički Doljani sukobile su se sa »trupom«, koji se prebacivao na oslobođenu teritoriju. Gubitci nepoznati jer se neprijatelj odmah povukao.[26]

9-V-1944 *Snage IV divizije* digle su na pruzi Novi — Dobrljin 1 voz sa 2 vagona.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem iz »P. E.« divizije, koji je iz Jajca i D. Vakufa napao na položaje Ljuša — Podobzir.[27] Neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka. Plena nije bilo.

Vršen je pretres na milicionarsko s. Lugovi. Razoružano je 60 milicionera. Plen 60 pušaka sa municijom i nešto spreme.

Snage XI divizije krstarenjem kroz s. Šarince zarobile su 2 četnika. Plen 2 puške i 120 metaka.

Snage XXXIX divizije sukobile su se sa četnicima u s. Goleši. Ubijen 1 četnik. Naši bez gubitaka.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vršile su pretres s. Omolje, Kongora, Potkosom, Lipe i Borčani. Milicija je davala jak otpor. Tom prilikom 1 milicioner je ubijen. Naši bez gubitaka.

10-V-1944 *Snage IV divizije* napale su neprijatelja na visovima iznad Ljubije. Nakon kratke borbe neprijatelj je proteran u Ljubiju i njegovi gubitci bili su 7 mrtvih i 4 ranjena. Tom prilikom ranjen je poznati razbojnik Jago Čavlović.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem iz »P. E.« divizije na sektoru Vu-

[26] Vidi knj. 25, dok. br. 160.

kovo — Kriva Jelika — Kneževići. Borba je trajala 7 časova. Neprijatelj je imao oko 80 mrtvih i ranjenih. Naši: 1 mrtav i 19 ranjenih. Plena nije bilo.

Iz zasjede oštećen je 1 neprijateljski automobil i ubijena 2 a ranjena 4 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa neprijateljem, koji je pošao iz Kotor Varoši prema s. Vrbanjcima u napad na naše položaje. Neprijatelj je imao 3 mrtva i nekoliko ranjenih i odbijen je nazad u svoje uporište. Plen 2 puške i nešto municije.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda odbile su nazad u Livno neprijatelja koji je pošao u akciju na Ljubušu planinu. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši bez gubitaka.

11-V-1944 *Snage IV divizije* vratile su neprijateljsku kolonu koja je pošla iz Ljubije u pravcu Briševa. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 5 ranjenih. Naš 1 ranjen.

Druge naše snage vodile su borbe sa neprijateljem koji je nastupao jednom kolonom cestom Prijedor — S. Most, odvojivši deo snaga i prebacivši ih preko r. Sane kod Pejića. Druga neprijateljska kolona motorizirana išla je iz Prijedora za Kozarac preko stanice Kozarac na Marićku, nastupajući između s. Rakelići i Tomašice. Treća kolona nastupala je iz Prijedora prema Ćeli. Namjera neprijatelja je bila da opkoli naše snage. Zbog toga jedan dio naših snaga bio je primoran da se probija. Proboj je izvršen na reci Gomjenici preko pruge Prijedor — Kozarac za Kozaru. U ovom proboju imali smo 14 poginulih, 39 ranjenih, 94 nestala, 10 pobjeglih, 2 teška bacača, 2 laka bacača, 5 mitraljeza, 50 pušaka. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih. Istog dana neprijatelju je uspjelo da sa manjom motorizovanom kolonom prodre u S. Most ali se još istog dana povukao u Ljubiju i Prijedor.[28]

Iz zasjede ubijena su 4 neprijateljska vojnika na pruzi Bihać — Krupa.[29]

---

[29] Bosanska Krupa

Snage X divizije iz zasjede napale su neprijateljsku patrolu. Ubile su 1 a ranile 6. Plena nije bilo. Neprijatelj se povukao prema s. Pričani i Rankovićima. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije iz zasjede ubile su nakon kraće borbe 13 četnika. Plen: 1 puška, 300 metaka, 1 jahaći konj i ostale spreme. Među ubijenim nalazio se je Vučenović Mile, komandant I Vrbaske četničke brigade, i zloglasni razbojnik Popović Mirko, komandir čete.[30]

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima neprijatelja iz »Princ Eugen« divizije na Čađavici i Sitnici. Sarađivali su i četnici. Posle kraće borbe neprijatelj je otstupio u pravcu Mrkonjića. Plen nešto sanitetskog materijala. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 6 ranjenih. Naši: 1 mrtav i 6 ranjenih.

Na Sitnici vodile su borbu sa jednom kolonom Njemaca i od 60 četnika iz Trivunčićeve brigade. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 12 ranjenih. Naši: 1 mrtav, 3 ranjena i 4 nestala. Plen 1 pištolj i nešto municije.[31]

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je prodro na Krug planinu. Tom prilikom neprijatelj je imao 4 mrtva i 2 ranjena. Naš 1 zarobljen.

12-V-1944 *Snage IV divizije* digle su 1 voz između Prijedora i Novog. Uništena je lokomotiva i 4 vagona. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije prilikom pretresanja terena zarobile su 1 četnika. Plen 1 puška.

13-V-1944 *Snage IV divizije* sukobile su se sa neprijateljem iznad Ljubije. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naš 1 poginuo a 1 nestao.

Izbačen je iz šina 1 voz na pruzi Krupa — Bihać. Uništena su 3 vagona sa materijalom i vojskom.

Minom je uništen 1 njemački oklopni voz. Potpuno je uništena lokomotiva, 5 običnih i 1 blindirani vagon. Neprijatelj je imao 20 mrtvih Njemaca i 2 željezničara.[32]

---

[30] O tome vidi knj. 25, dok. br. 87, objašnjenje br. 7.

[31] Borbu su vodili dijelovi 13. i 15. krajiške brigade protiv dijelova 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 60).

[32], [37] i [39] Vidi knj. 25, dok. br. 205, 207, 209 i 210.

Snage XXXIX divizije prilikom pokreta u s. Dujakovci i Pavići naišle su na grupu četnika. Ubijen 1 četnik. Naš 1 ranjen.

14-V-1944 *Snage IV divizije* uništile su minom na pruzi Bihać — Krupa 1 voz. Uništen je 1 a oštećena 2 vagona. Ubijeno je 3 neprijateljska vojnika.

Vođena je borba na cesti Krupa — Bihać sa 1 neprijateljskom satnijom. Ubijeno je 4 neprijateljska vojnika.

Vođene su borbe sa neprijateljem koji je krenuo iz Ljubije prema S. Mostu. U borbi koja je trajala 3 sata neprijatelj je odbijen uz gubitke od 22 ubijena i 29 ranjenih. Plen: 1 strojnica, 1 puška, 1 tromblon i 500 metaka. Naši: 1 teže a 5 lakše ranjenih.

Snage X divizije vodile su borbu sa 1 satnijom iz »P. E.« divizije u s. Ričice. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 5 ranjenih i mrtvih. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Prilikom pretresa na sektoru oko Kiseljaka zapljenjeno je 6 pušaka od tamošnje milicije.

Ovoga dana izvršena je proslava formiranja 17 brigade.[33]

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vršile su pretres milicionarskog sela Svinjače i tom prilikom neprijatelju naneti su nepoznati gubitci. Naši bez gubitaka.

15-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem koji je krenuo iz Zecova prema Rasavcu. Neprijatelj je vraćen uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

Neprijatelj je krenuo iz Ljubije i sukobio se sa našim snagama. Tom prilikom ubijeno je 4 a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen. Neprijatelj je odbijen.

Dignut je 1 voz na pruzi Prijedor — Novi. Uništena je lokomotiva i 4 vagona. Ubijeno i ranjeno je 70 vojnika.[34]

Snage X divizije bile su na sektoru Kiseljak — Fojnica napadnute od neprijatelja sa kamionima vojske.[35] U ovoj akciji neprijatelj

---

[33] O formiranju brigade vidi knj. 25, dok. br. 27.

[35] Riječ je o napadu na 7. NOU brigadu. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 77.

je imao 15 mrtvih i 36 ranjenih, među njima 2 oficira. Plen 8 pušaka, 500 metaka, naši: 9 mrtvih i 12 ranjenih.

16-V-1944 *Snage IV divizije* sukobile su se sa četnicima u s. Busnovima. Ubijeno je 3 četnika. Plen 1 puška, 1 pištolj, 6 bombi.

Kod Brezičana na pruzi Novi — Prijedor digla je 1 voz. Uništena su 2 vagona. Broj neprijateljskih gubitaka nepoznat. Iste noći srušeno je 104 m pruge.

U s. Lamincima zaplenjeno je od civilne straže 2 puške i 60 metaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Kotor Varoši. Neprijatelj bio je jak 650 vojnika. Isti je proteran uz gubitke od 1 mrtvog i 1 ranjenog. Naši bez gubitaka.

Iste noći srušeno je 6 manjih mostova na komunikaciji prema Banjoj Luci.[36]

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima u s. Lokvari. Ubijen je 1 i 3 ranjena. Plen 3.000 metaka, 1 dvogled. Naši bez gubitaka.

Prilikom pretresa Piskavice zaplenjene su 2 puške i 150 metaka.

17-V-1944 *Snage IV divizije* sukobile su se sa četnicima na Palančištu i ubile 2 četnika. Naši bez gubitaka.

Kod Pokoja na pruzi između Bihaća i Krupe izbačen je 1 voz. Uništeno je 6 vagona sa životnim namirnicama i ratnim materijalom.[37]

Snage X divizije razbile su neprijateljsku patrolu. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 2 ranjena. Naši bez gubitaka. Sukob se desio u s. Crniče kod Bugojna.

Vršen je pretres s. Skrobučani — Paroš — Gorica. U toku sukoba ubijena su 2 milicionera a 1 domobran je zarobljen. Naši bez gubitaka. Plen nešto vojničke spreme.

Snage XI divizije u pokretu kroz s. Kamenicu zarobile su 2 domobrana sa puškama i 80 metaka.

---

[36] i [40] Vidi knj. 26, dok. br. 14.

Snage XXXIX divizije prilikom čišćenja s. Lokvara napale su četnički logor. Ubijeno je bilo 15, ranjeno 11, a zarobljeno 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plen 23 puške, 450 metaka i druge vojničke opreme.

18-V-1944 *Snage IV divizije* u zasjedi na komunikaciji Bihać — B. Krupa dočekale su neprijatelja i dejstvom mina i vatrenim oružjem ubijeno je 31 neprijateljski vojnik a nekoliko naterano da skače u Unu. Naši bez gubitaka.

Odbijen je napad ustaša iz Kostajnice. Ubijeno je 5 a broj ranjenih je nepoznat. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa djelovima 6 lovačke domobranske pukovnije, Ferizbegovićeve Domdo bojne i četnika iz Teslića.[38] Neprijatelj je protjeran. Naši bez gubitaka. Za vreme pokreta zarobljen je 1 četnik.

Prilikom pretresa s. Živinice zarobljeno je 7 četnika, od toga 5 sa puškama.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima u s. Lokvari, Dujakovci i na prostoriji Rakelići — Busnovi — Tomašica. Ranjena su 3 četnika. Plen: nešto municije i ostale vojničke spreme i 1 puška.

19-V-1944 *Snage IV divizije* vršile su akciju na neprijateljsko uporište Spahići. Ubijeno je 10 a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naši: 3 mrtva i 7 ranjenih. Plena nije bilo.

Dignule su na pruzi Prijedor — Novi 1 voz. Uništena je lokomotiva i 5 vagona.[39] Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 14 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije: djelovi ove divizije bili su u zasjedi na pruzi Doboj — Teslić. Pre nailaska voza neprijatelj je izvršio napad na našu zasjedu, koja se povukla. Tom prilikom ubijeno je 8 a veći broj neprijateljskih vojnika je ranjeno. Plen 4 puške i nešto municije.

Napadnut je četnički bataljon u s. Javoranima. Neprijatelj je razbijen i proteran. Ubijena su 2 a ranjen 1. Naši bez gubitaka.

---

[38] Vidi knj. 25, dok. br. 163 i 219.

Grupa ustaša i milicije napala je iz Kotor Varoši na naše položaje.[40] Neprijatelj je odbijen i proteran uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima u s. Goleši, Borkovići i Đurići. Ubijeno je 5, ranjeno 2 a zarobljeno 3. Plen: 4 puške, 1 signalni pištolj i nešto municije. Naši bez gubitaka.

20-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem i ubile 3 a ranile 7 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav.

Vođene su borbe oko Rudnika Ljubije i neprijatelj je imao 2 ranjena.

Naše patrole u Lijevču Polju ubile su 1 žandara a 1 zarobile. Plen 1 puška i 60 metaka.

Snage X divizije bile su napadnute od domobrana i milicije u jačini od 400 vojnika na sektoru Tolovac — Rogulja. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 14 ranjenih, dok su 4 zarobljena. Neprijatelj je vraćen u Ramu. Naš 1 ranjen. Plen 1 pmitraljez, 1 laki bacač, 3 puške i 1.500 metaka.

Neprijatelj je napadnut u koloni na cesti Goranı — Čelinska planina.[41] Ubijeno je 4 a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plen 2 puške i 150 metaka.

Postavljena je zasjeda na pruzi Visoko — Zenica. Dignut je u vazduh 1 transportni voz sa vojskom i ratnim materijalom. 3 vagona sa vojskom spaljena su. Ubijeno je oko 100 vojnika. Zarobljeno 50 domobrana iz III opkoparske bojne. Plen 1 pmitraljez, 20 pušaka i 2.000 metaka. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.[42]

Snage XI divizije srušile su most prema Derventi.

Snage XXXIX divizije vršile su pretres prostorije s. Motike, Dragočaj, Klupe, Bistrica. Ubijeno je 3 ustaša i 3 četnika, zarobljen 1 policajac. Plen 2 puške.

---

[41] Tu borbu su vodile jedinice 17. brigade 10. NOU divizije protiv dijelova 2. gorskog zdruga (vidi knj. 26, dok. br. 65, kao i dok. br. 174 u ovoj knjizi).

[42] Tu zasjedu postavili su dijelovi 7. NOU brigade. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 151, 210 i 211.

21-V-1944 *Snage XI divizije* u jednom sukobu sa četnicima ubile su 4 četnika. Plen 4 puške. Naši bez gubitaka.

Naša 2 voda u s. Postolje bila su iznenada napadnuta od grupe ustaša iz Kotor Varoši. Ubijen 1 ustaša. Naši 2 mrtva i 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije izvršile su pretres s. Motike. Ubijeno je 6 milicionera i 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plen 4 puške i nešto municije. Naši: 2 mrtva i 1 nestao.

22-V-1944 *Snage IV divizije* postavile su zasjedu kod Crnog Jezera (cesta Bihać — Krupa). U 0600 sati naišla je neprijateljska kolona od 4 tenka, 3 borna kola, 7 kamiona, 150 vojnika. Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je napustio borna kola i tenkove i počeo bježati prema Bihaću, ali potpomognut od strane svojih delova sa leve strane Une, neprijatelj se povratio i poterao tenkove i kamione za Bihać, ostavivši 2 oštećena tenka i 1 kamion na cesti. Do tenkova i kamiona nije se moglo doći usled vatre sa leve obale Une. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 12 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem, »trupom«, u jačini od 90 vojnika, koji je izašao iz Bugojna. Neprijatelj je razbijen uz gubitke od 20 mrtvih i ranjenih, dok na našoj strani nije bilo gubitaka.

Napadnuta je jedna manja neprijateljska kolona u blizini Ostrošca. Ubijen je 1 neprijateljski vojnik. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije izvršile su napad na dva četnička uporišta: Brankovac i Topića Brdo. Ubijeno je 7 četnika, 3 ranjena i 1 zarobljen. Plen 4 puške, 1 pištolj i 200 metaka. Naš 1 mrtav i 2 ranjena.

23-V-1944 *Snage XI divizije* napale su dva četnička bataljona u s. Osmači. Neprijatelj je razbijen i ubijeno je 5 a ranjeno 6 četnika. Naš 1 mrtav. Plen 1 puška. Razoreno 500 metara željezničke pruge B. Luka — Kotor Varoš i 1 most porušen.

Došlo je do sukoba sa veoma jakom grupom četnika i domobrana. Neprijatelj je bio razbijen. Ubijena su 2 a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.

24-V-1944 *Snage IV divizije* kod Crnog Jezera postavile su zasjedu na koju je naišlo 30 ustaša. U momentu izvršenja juriša svi su skočili niz strme litice »Brina«, na cestu su živa stigla samo 4, koja su bila ubijena.

Neprijateljska kolona u jačini 1 ustaške bojne sa 4 tenka krenula je iz Krupe za Bihać preko s. Radića. Naše su snage napale neprijatelja i posle 4-časovne borbe neprijatelj je u neredu otstupio. Tu istu kolonu kod Vučjaka napali su ponova drugi dijelovi naših snaga. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i 60 ranjenih. Uništen 1 tenk. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.[43]

Vođena je borba sa neprijateljem koji je izašao iz Ljubije. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 6 mrtvih i 8 ranjenih. Naš 1 ranjen.

Izbačen iz šina 1 voz na pruzi Svodna — Blagaj. Uništena je lokomotiva i teško oštećeno 5 vagona.

1 voz naišao je na minu između Novog i Rudica. Oštećena su 3 vagona.[44]

Snage XI divizije sukobile su se sa većom grupom četnika, koja je nakon kraće borbe bila razbijena. Ranjena su 3 četnika.

Snage XXXIX divizije vodile su akciju na uporište Karanovac i vršile pretres s. Rekavice i Kadine Vode. Ubijeno je 4, ranjeno 1 a zarobljeno 2 četnika. Naši: 1 mrtav i 2 ranjena. Plen 5 pušaka, 1 pištolj, 90 mina za teški bacač, 3 sanduka sanitetskog materijala i nešto municije.

25-V-1944 *Snage X divizije* napravile su zasjedu miliciji kod Ostrošca. Neprijatelj je imao 2 mrtva. Naši bez gubitaka.

Na sektoru Dugog Polja ubijena su 2 milicionera. Plen 3 puške, 400 metaka i 2 bombe. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije napale su grupu četnika. Ubijena su 3. Naši bez gubitaka.

Neprijatelj iz Kotor Varoši izvršio je napad na naše položaje kod s. Vrbanjci. Neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 ranjena vojnika. Naši bez gubitaka.

---

[44] Vidi knj. 25, dok. br. 213.

Snage XXXIX divizije napale su kod Kadine Vode i Grčke Gradine neprijateljsku kolonu koja se kretala iz B. Luke prema Čađavici. Ubijeno je 12 a ranjeno 11 Njemaca pripadnika Sturm bataljona 2 Pancer armije. Naši: 2 mrtva i 5 ranjenih. Plen 1 šarac, 2 strojnice, 3 puške, 3.000 metaka, 13 bombi, 2 dvogleda, 1 radio-stanica i mnogo odjevne spreme. Uništena su 2 kamiona, 2 putnička auta i 1 motorcikl.

Ista kolona bila je napadnuta kod Sitnice. Ubijeno je 40 vojnika i 3 oficira a 10 ranjeno. Naš 1 ranjen. Uništen 1 kamion, 1 autobus i 3 motorcikla sa prikolicom.[45]

Toga dana jedna naša patrola na prostoriji Pervana ubila je 1 a ranila 1 četnika.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je stigao iz Mostara preko Livna i kretao se prema B. Grahovu sa snagom oko 350 motornih vozila. U borbi sa neprijateljem uništena su 2 tenka i 1 motorcikl i 2 kamiona. Neprijatelj je imao 13 mrtvih i 18 ranjenih. Naša 2 ranjena.[46]

26-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem koji je izvršio napad na oslobođenu teritoriju od Bihaća i Krupe u pravcu Petrovca u jačini 1 divizije sa motorizacijom i potpomognut garnizonskim snagama iz Bihaća i Krupe.[47] Neprijatelj je dočekan na položajima Ripački Klanac — Hrgar — Gudavac — k. 380. Jačina kolone koja je prodirala ka Petrovcu bila je oko 210 tenkova, oklopnih automobila, kamiona, motorcikla i kotača. Jačina kolone koja je nadirala od Krupe ka Petrovcu bila je oko 230 tenkova, oklopnih automobila, kamiona, motorcikla i bicikla. U obadve kolone nije bilo pešadije. Neprijatelj je imao 216 mrtvih i 268 ranjenih. Naši: 4 mrtva i 25 ranjeno, 3 nestala. Plen 7 pušaka,

---

[45] Toga dana Nijemci su preduzeli napad na Drvar. Na pravcu Banja Luka — Čađavica — Ključ tada je nadirao 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije (vidi knj. 25, dok. br. 111, 160 i 184).

[46] O dejstvu neprijateljskih snaga na tom pravcu vidi knj. 25, dok. br. 137, objašnjenje br. 9.

[47] Na pravcu Bihać — Bos. Petrovac tada je nadirao njemački 92. motorizovani puk, a od Bosanske Krupe ka Bosanskom Petrovcu 1. dopunski poljski bataljon 373. legionarske divizije »Tigar« i 1. lovačka pukovnija. Opširnije o borbama na tim pravcima vidi knj. 25, dok. br. 112, 142, 149, 150.

2 šarca, 2 strojnice, 2 pištolja i 2.000 metaka. Uništeno 4 tenka, 1 avion, 5 kamiona i oko 30 motorcikla i bicikla.

Snage X divizije izvršile su akciju na pruzi Konjic — Sarajevo i tom prilikom dignut je 1 voz u vazduh.[48] Ubijeno je 2 a ranjeno 3 neprijateljska vojnika. Plen 6 pušaka, 250 metaka i nešto odjela.

Tučene su 3 neprijateljske kolone koje su išle iz Rame i Ostrošca da prodru dublje u naše položaje. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 2 mrtva, naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vršile su pretres s. Miškovci, Detlak, Kalenderovci, Drijen, Blaško i Četojevići. Ubijeno 5 a zarobljeno 3 četnika. Naš 1 mrtav. Plen 1 puška, 85 metaka i nešto ostale spreme.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa neprijateljskom kolonom Njemaca, koja je iz pravca Čađavica nadirala prema Ključu.[49] Na prostoriji Klokotovac — G. Previja — D. Ribnik ubijeno je 34 vojnika i 1 oficir, a ranjeno 15 Njemaca. Naši: 2 mrtva.

27-V-1944 *Snage IV divizije* za vreme pokreta za Bravski Vaganac sukobile su se sa neprijateljem u s. Smoljana i posle kraće borbe proterale ga za Petrovac. Neprijatelj je uspeo pod zaštitom svojih tenkova povući se bez većih gubitaka.

Snage X divizije napale su neprijateljsku zaštitnicu na Mliništima. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih kao i veći broj ubijenih konja.

Snage XI divizije minirale su voz na pruzi Doboj — Derventa, koji je bio na putu za Njemačku natovaren boksitom.[50] Od eksploziva poginulo je nekoliko Njemaca i domobrana. Neprijatelj je odmah intervenisao iz Doboja i Rudanke. Vodeći borbu zauzeti su novi položaji. Ubijeno je 27 i veliki broj je neprijateljskih vojnika ranjen. Naši bez gubitaka. Uništena je lokomotiva i 20 vagona.

---

[48] Napad su izveli dijelovi 7. NOU brigade (vidi knj. 25, dok. br. 151 i 216).

[49] Vidi knj. 25, dok. br. 160.

[50] i [53] Miniranje vozova izvršili su dijelovi 5. kozarske (krajiške) brigade. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 163, knj. 26, dok. br. 14.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa Njemcima u G. Ribniku. Ubijeno je 8 a ranjeno 10 Njemaca. Naši 4 ranjena.

Vođena je borba na Klokotovcu. Ubijeno je 16 neprijateljskih vojnika. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

Vođena je borba kod Pudina Hana sa neprijateljskim delovima u jačini od 60 vojnika. Neprijatelj je bio opkoljen ali stiglo pojačanje od 150 vojnika omogućilo im je da se izvuku. Ubijeno i ranjeno je oko 40 neprijateljskih vojnika. Plen nešto municije.

28-V-1944 *Snage X divizije* napadnute od neprijatelja iz Kiseljaka među kojim je bilo nešto ustaša i milicije. Nakon duže borbe neprijatelj je odbijen nazad u Kiseljak uz gubitke od nekoliko mrtvih i ranjenih. Naši 1 mrtav i 2 ranjena. Zarobljen 1 milicioner. Plen 3 omota kabla.

Odbijena je jedna neprijateljska kolona sastavljena od 1 bojne »Princ Eugen« divizije i nešto četnika u s. Pođgori.[51] Neprijatelj je imao 4 mrtva. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije vodile su borbe sa neprijateljem na liniji Kuk — Kraguljevac — Veličevo — Želin. Nakon kratke borbe neprijatelju je uspelo potisnuti naše ka Sokolovu. Ubijeni su 7 vojnika, 1 oficir a ranjena su 4 neprijateljska vojnika. Naši 1 mrtav i 3 ranjena. Plen 1 puška i nešto municije.

Na Ždrelu vođena je borba. Ubijena su 4 a 6 Njemaca je ranjeno. Naši bez gubitaka.

29-V-1944 *Snage IV divizije* napale su neprijateljsku kolonu koja se kretala iz Kozila za Drinić.[52] Gubitci kod neprijatelja nepoznati. Istoga dana neprijatelj je sa tenkovima i motorizacijom prodro od Ključa za Bravsko.

Snage XI divizije minirale su 1 voz sa građevnim materijalom.[53] Uništena je lokomotiva i 14 vagona. Ubijeno je 8 legionara i 5 Njemaca. Naši: 1 mrtav i 10 ranjenih. Oslobođeno je 5 partizana koji su bili zarobljeni u Istočnoj Bosni. Razoren je 1 rezervoar za vodu, zgrada že-

---

[51] i [54] Vidi knj. 25, dok. br. 184 i 192.

[52] i [55] Opširnije o dejstvima jedinica 4. NOU divizije vidi dok. br. 9.

ljezničke stanice i 10 kuća u kojima je stanovala neprijateljska vojska.

Odbijena je jedna grupa ustaša i milicije iz Kotor Varoši. Ubijena su 3 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa neprijateljem na Ponoru. Ubijeno 6 a ranjeno 7 Njemaca. Plen 1 puška. Naš 1 mrtav.

Napadnut je neprijatelj u jačini od 300 vojnika koji je iz pravca Vrbljana ulazio u s. Busije.[54] Ubijeno je 20 a ranjeno 32 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plen 6.000 metaka.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda napale su na cesti Livno — B. Grahovo kod s. Sajkovići i s. Čelebić neprijateljsku motorizovanu kolonu. Neprijatelj je imao 14 mrtvih i 14 ranjenih. Uništeno je 2 tenka, 1 borna kola, 2 kamiona i 1 motorcikl. Naši su imali 1 ranjenog.

Kod s. Stupanića 1 neprijateljski kamion naišao je na minu. Tom prilikom neprijatelj je imao 6 mrtvih i 4 ranjena.

30-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem koji je iz Ljubije i Prijedora pokušavao da prodre u S. Most. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 27 mrtvih i više ranjenih. Naših 6 ranjenih.

Sačekana je neprijateljska kolona na cesti Prijedor — Kozarac u s. Palančište. Ubijeno je 15 a ranjeno 20 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Proterana je ustaška posada iz s. Bačin. Ubijeno je 6 a ranjeno više ustaša.

Neprijatelj je krenuo sa 1 tenkom i 1 kamionom sa Bravska za Petrovac. Kamion je naletio na minu. Posada od 3 vojnika preskočila je tenk i pobjegla za Vaganac.

Kamion je zapaljen a tovar živežnih namirnica je evakuisan. Istovremeno pošla su od Petrovca 3 tenka, ali su vatrom protuoklopnog topa vraćeni nazad.

Neprijatelj je ponovio pokret od Bravskog za Petrovac sa jačom motorizacijom i pobočnicama pešadije. Nakon 4 sata borbe neprijatelj je odbačen uz veće gubitke.

Vođene su borbe sa neprijateljem na cesti Drvar — Oštrelj. Ubijeno i ranjeno je 55, a zarobljen 1 Njemac. Uništen 1 a oštećena 2 kamiona. Naši 1 mrtav i 2 ranjena. Plen 7 pušaka, 600 metaka i nešto živežnih namirnica.[55]

Prateći bataljon 5 korpusa probija se na Srnetici (104 km) kroz neprijateljski položaj. U borbi je ubijeno više neprijateljskih vojnika. Naši su imali 8 mrtvih i 15 ranjenih.

Snage XXXIX divizije naišle su u s. Gomjenici na četničku patrolu. Ubijen 1 a zarobljena su 3. Plen 4 puške i 200 metaka.

Došlo je do sukoba sa Njemcima na Srnetici (104 km) malo posle prolaska štaba korpusa. Jačina neprijatelja oko 600 vojnika. Vođena je borba za probijanje. Ubijen je veći broj neprijateljskih vojnika — samo na terenu nađeno je 12 mrtvih. Naših 7 mrtvih i 7 ranjenih.

Snage Livanjsko-duvanjskog odreda vodile su borbu sa četnicima na planini Gnjat. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši bez gubitaka.

31-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem koji je sa motorizacijom i jačim snagama pešadije napao naše položaje od Paunovca do Gradića, na pravcu Petrovac — Ključ. Posle teških borbi naše snage su se povukle na druge položaje nanijevši neprijatelju veće gubitke. Neprijatelj se isto tako povukao na Mijačicu.

Istoga dana vođene su borbe sa neprijateljem, koji je pokušao da se probije na Mijačicu.

JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU MAJA MJESECA IMALE SU:

182 većih i manjih akcija.

1) **Gubitci:**	a) neprijateljski:	1788	ubijeno
		1685	ranjeno
		169	zarobljeno
		3.642	svega izbačeno iz stroja
	b) vlastiti	111	poginulo
		267	ranjeno
		99	nestalo.

2) **Plijen:**	a) oružje:	342 puške, 3 šarca, 2 p. mitraljeza, 7 strojnica, 17 pištolja, 3 tromblona, 1 laki bacač, 1 signalni pištolj, 98 bombi, 3 durbina i 1 radio-stanica
	b) municija	34.340 puščanih metaka, 102 komada bacačkih bombi
	c) spreme	210 pari odjela i 174 pari cipela, 24 komada šatorskih krila
	d) ostalog:	77 konja sa kompletnom vojnom spremom, 400 baterija.
3) **Uništeno:**		1 avion, 14 tenkova i bornih kola, 26 kamiona, 2 automobila, 39 motorcikla i bicikla, 2 oklopna voza, 10 lokomotiva, 133 vagona, 1 željeznička stanica, 10 mostova, 6,4 km pruge i 0,8 km telefonske linije.

4) **Zaključci:**

Do polovine maja osjećala se manja lokalna aktivnost neprijatelja na pravcima Prijedor — Ljubija — S. Most i u dolini Vrbasa, Travnik — Jajce — Mrkonjić[56] — Sitnica, gde su naše jedinice IV i XXXIX divizije vodile uporne odbrambene borbe nanoseći velike gubitke neprijatelju.

Gubici manjih djelova teritorije kao Rudnika Ljubije bili su uslovljeni nadmoćnošću neprijatelja u snagama i materijalu. Tu su naše jedinice dobile bitku za Sanski Most prekinuvši most i onemogućivši spajanje kolona i oklopljenih djelova sa obe strane r. Sane u Sanskom Mostu.

Da je neprijatelj zaista pretrpio osjetne gubitke i uvideo težinu ovog pravca za brzo nastupanje vidi se iz neuzimanja pravca S. Most — Ključ za nastupanje u ofanzivi koju je preduzeo 25 maja, što je imalo dobrih posledica za naš manevar.

Napadi na komunikacije i vozove Ljubija — Prijedor — Novi — Dobrljin, Novi — Bihać i Mostar — Sarajevo pojačani su iako nisu tolikih razmjera, da bi efikasno uticali na razvoj neprijateljskih priprema za ofanzivu. Saobraćaj je samo ometan i usporavan a ne i obustavljen.

Djelovi XXXIX i XI divizije još su uvijek angažovani u borbi sa četnicima gde samoinicijativno formiraju udarne grupe kao jedan od uspješnih načina borbe protiv četnika. Čet-

[56] Mrkonjić-Grad

nici izbjegavaju borbu sa većim jedinicama, bez oslona na jače okupatorske snage. Ovaj način borbe sa udarnim grupama imao je dobrih rezultata i razbijeno je nekoliko štabova i četničkih jedinica.

25 maja otpočeo je neprijatelj ofanzivu iz garnizona Srb, Bihać, Krupa, Mrkonjić i Jajce na prostoriju ovog korpusa koja je obuhvatala Vitorog, Klekovaču i zapadni masiv Grmeča, nadirući jačim oklopnim i motorizovanim snagama od Bihaća, Krupe, B. Luke i Jajca.

Pored garnizonskih snaga 3 gorskog, 2 i 4 lovačkog zdruga učestvovale su snage 373 »Tiger« divizije, 7 SS »Princ Eugen« divizije, Brandenburške divizije, jurišni bataljon 2 Pancer armije, 92 motorizovani puk, dok su pojačale lokalnu aktivnost garnizonske snage 1 lovačkog zdruga i 118 divizije na sektorima X i XI divizije.

Četničke jedinice I Krajiškog korpusa i Dinarskog korpusa uzele su uz okupatora vidnog učešća u ovoj ofanzivi.

Obzirom na uzak sektor na koji je vršena ofanziva kao i taktiku koja je primenjena u ovoj ofanzivi od strane neprijatelja — ubacivanje padobranaca na sjedište Vrhovnog štaba Drvar, snažan nalet i pritisak oklopnih i motorizovanih snaga u cilju spajanja sa vazdušnim desantom, vodile su se snažne borbe na komunikacijama, koje su zatvarale naše jedinice, IV i XXXIX divizija, koje su pokazale vidne uspjehe, ali i neke slabosti. U toku prvog dana vršeni su uzastopni juriši u cilju proboja naših položaja na Ripču, Gudavcu i Sitnici, što je neprijatelju u Ripču i uspjelo uz veće gubitke. Prodorom neprijatelja na Ripču i prodorom do Krnjeuše i Petrovca omogućen je prodor neprijatelja na Gudavcu i Risovcu, gde je bio do tada zadržan.

Naše jedinice izbačene brzim prodorom oklopljenih snaga i motorizacije, sa komunikacije Bihać — Petrovac — Drvar i Krupa — Petrovac — Drvar, nisu se snašle u novoj situaciji da ponovo obrazuju nove položaje. Razlozi su bili nemanje većih rezervi po dubini položaja, što je omogućilo neprijatelju da već 27 maja prodre i spoji se sa tih pravaca sa desantom u Drvaru.[57]

Kod glavnine jedinica IV divizije osjetila se težnja, i pored naređenja, da se partizanskom taktikom što pre izbace iz uobručavane prostorije bez obzira na opšte zadatke. Ovakova samoinicijativa, makar i u težoj situaciji, osuđena je od ovog štaba kao štetna.

27, 28 i 29 maja neprijatelj je nadirao pod borbom preko Klokotovca za Ključ — Bravsko, preko Ribnika — Resano-

[57] Opširnije o drvarskoj operaciji vidi knj. 25, dok. br. 84, 111, 127, 137, 142, 149, 184, 185, 186, 187, 192.

vače za Potoke sa ciljem da sa snagama koje su nadirale od Mliništa i Drvara za Potoke uobruči i pretrese masiv Klekovače u cilju uništenja naših snaga na toj prostoriji.

Naše jedinice uporno su zatvarale pravce ka Potocima od Resanovače i Lisine i usporavale nadiranje neprijateljskih snaga praveći u šumi zasjede, kontranapade sve do 30 maja, dok su to opšti zadaci iziskivali, kada se je štab korpusa sa preostalim snagama iz obruča izbacio i organizovao napade na pozadinu i bokove neprijateljskih kolona.

Usljed izbacivanja snaga IV divizije sa pravca Petrovac — Oštrelj — Bravsko — Srnetica — Potoci, taj pravac ostao je otvoren i nezaštićen ali od neprijatelja, radi pomanjkanja snaga, nedovoljno posednut i ta pogrješka neprijatelja omogućila je dosta lako izbacivanje naših snaga iz obruča.

Jedinice X i XI divizije, pojačanom aktivnošću na komunikaciji Mostar — Sarajevo — Brod, razbijanjem lokalnih neprijateljskih ispada garnizonskih snaga i dejstvom u leđa neprijateljskim snagama koje su nadirale Mliništu, pomogle su slabljenje ofanzivnih snaga neprijatelja, vezujući velike garnizonske snage, kao i pomogle prihvat snaga I Proleterske divizije.[58]

Dalja aktivnost jedinica IV i XXXIX divizije bila je usmjerena na one komunikacije koje su služile neprijateljskim ofanzivnim grupama, napadajući iz zasjeda stalno oklopne, motorizovane i pešadiske kolone, što je doprinijelo nesrazmjerno mnogo većim gubitcima neprijatelja u ljudstvu i materijalu nego našim gubitcima. Posledica toga je da je neprijatelj bio prisiljen stalno da vezuje svoje manje ofanzivne djelove za komunikacije ometajući brzo pregrupisavanje i orijentaciju svih njegovih snaga koje su učestvovale u ofanzivi.

Borbe protiv tenkova i motorizovanih kolona, radi nemanja dovoljno protuoklopnog pešadijskog oružja, nisu uviek riješavane sa sto procenata uspjeha u našu korist, iako su naše jedinice tokom VII ofanzive pokazale vidne uspjehe u ovom vidu borbe.

Ovaj štab radi pomoći borcima i potčinjenim štabovima po pitanju borbe sa oklopnim i motorizovanim kolonama izdao je pismeni »Potsjetnik za blisku borbu sa oklopnim i motorizovanim jedinicama«, a obzirom na sretstva sa kojima naše jedinice raspolažu.

Upornim borbama tokom mjeseca maja a za vreme koje se odnosi na VII neprijateljsku ofanzivu, neprijatelj je zadržavan upornim borbama na komunikacijama kojim su saobraćale ofanzivne neprijateljske grupe i nanošeni mu jači udarci. U ovim borbama blagovremeno je uočena neprijateljska na-

[58] Bliže o dejstvu jedinica te divizije vidi knj. 25, dok. br. 166.

mjera uobručavanja na usku prostoriju i stvoreno vreme za šire manevarske pokrete, a izbijajući neprijatelju za leđa osujećene su u potpunosti njegove namjere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik
Došen

(M. P.)

Komandant,
general-major,
S. Rodić

BR. 101

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 23. JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI U JUNU[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 730
Dne 23 jula 1944 g.

Mesečni operacijski
izvještaj dostavlja.[2]

IZVEŠTAJ O AKCIJAMA JEDINICA OVOG KORPUSA U JUNU MESECU

1-VI-1944 *Snage IV divizije* proterale su neprijatelja koji je izašao na Mijačicu. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Zasjeda više same Dubice[3] ubila je 8 neprijateljskih vojnika a više ranila. Naši bez gubitaka.[4]

Snage X divizije u vremenu od 1—3 o.m. srušile su 1 teretni voz sa materijalom na pruzi

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/6, k. 458 A.

[2] Izvještaj je upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ. Vidi sprovodni akt Štaba 5. korpusa od 23. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 16—2, k. 458).

[3] Riječ je o Bosanskoj Dubici.

[4], [10] i [23] Opširnije o dejstvu jedinica 4. NOU divizije u junu vidi dok. br. 9.

Sarajevo — Brod, voz sa 20 vagona, i 1 pancirni. Zarobljeno je 17 neprijateljskih vojnika.

Na cesti Busovača — Fojnica spalile su 1 kamion. U svim tim akcijama naši su imali 3 mrtva i 3 ranjena.[5]

Snage XI divizije sukobile su se sa četnicima u s. Živinice i Grlići.[6] Ubijena su 2 a ranjeno 5 a zarobljeno 2 četnika. Zaplenjene 2 puške sa nešto municije.

Cesta Klašnice — Prnjavor tog dana na nekoliko se mesta prekopavala i na njoj srušena su 2 mosta.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima Mutićeve brigade kod Vodičkog vrha. Neprijatelj je imao 3 mrtva. Vlastitih gubitaka nije bilo.[7]

2-VI-1944 *Snage IV divizije* iz zasjede na cesti između Bihaća i B. Krupe[8] uništile su 2 automobila. Ubijen 21 Njemac. Zapljenjeno 3 puške. 1 pištolj i nešto municije.

Neprijatelj u jačini oko 700 vojnika krenuo je pravcem Petrovac[9] — Vođenica do iznad zaseoka Kerkezi, a ostalim snagama zaposeo Gradinu, k. 1055. Naše snage su neprijatelja napale i proterale sa pravca Suvaje. Neprijatelj je imao 28 mrtvih i 34 ranjenih. Plen: 1 šarac, 2 karabina, 1 km kabla i druge vojne spreme. Naši su imali 1 mrtvog i 4 ranjena.[10]

Na pruzi Prijedor — Svodna minom je dignut voz. Uništeno je 5 vagona. Ubijen je 21, ranjena 3 a zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika. Plen: 5 pušaka, 1 pištolj i druge ratne spreme.

Snage XI divizije prilikom pokreta naišle su na jaku neprijateljsku zasjedu. Razvila se borba u kojoj su naši imali 1 mrtvog, 4 ranjena i 3 nestala. Neprijateljski gubitci nepoznati.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima »Princ Eugen« divizije[11] kod D. i G.

---

[5], [20] i [33] Bliže o dejstvima jedinica 10. NOU divizije u junu vidi dok. br. 43.

[6] i [24] Opširnije o dejstvu jedinica te divizije u junu vidi dok. br. 10.

[7] Tu borbu je vodio Zmijanjski NOP odred (vidi dok. br. 7).

[8] i [21] Bosanska Krupa

[9] Bosanski Petrovac

[11] Riječ je o dijelovima 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 25, dok. br. 184).

Ribnika. Neprijatelj je imao 22 mrtva, 10 ranjenih i 2 zarobljena. Naši 3 mrtva. Plen: 5 šaraca, 1 strojnica, 1 protivoklopni top, 1 teški bacač, 7 pušaka, 2.000 metaka, 1 telefon a 1 kamion je uništen.[12]

3-VI-1944 *Snage IV divizije* odbile su neprijatelja koji je iz Ljubije izašao prema našim položajima. Neprijatelj je imao 2 mrtva, 20 ranjenih i 2 zarobljena. Plen: 2 puške i 500 metaka. Naši bez gubitaka.

Na minu koja je bila postavljena na pruzi Blagaj — Svodna naišla je neprijateljska patrola, od koje su 2 vojnika poginula i razrušeno je 50 m pruge.

Druga mina koja je bila postavljena na mostu između Otoke i Blatne isto tako je eksplodirala i ubila 1 a 1 neprijateljskog vojnika ranila. Uništen je 1 most.

U 2 zasjede na cesti Vrtoče — Gorijevac i Vrtoče — Petrovac napadnute su 2 kolone kamiona. Tom prilikom uništeno je 2 kamiona a 1 oštećen. Ubijeno je 55 neprijateljskih vojnika.

Snage XI divizije minirale su 1 voz. Uništena lokomotiva i 4 vagona. Ubijeno 6 ustaša. Naši 2 ranjena.

Iz s. Jakotine i Sokoline proterana je bila milicija. Ubijeno 5 a ranjeno 7 ustaša. Naš 1 mrtav. Plen: 2 puške, 100 metaka.

U s. Hrvaćani rastjerani su četnici, koji su imali 3 mrtva i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

4-VI-1944 *Snage IV divizije* na liniji Crkveno — Pecka vodile su borbu sa Njemcima i četnicima. Neprijatelj je imao 11 mrtvih i 16 ranjenih. Naši 2 ranjena.

Na pruzi Novi[13] — Prijedor dignut je u vazduh 1 voz. Uništena je lokomotiva i 5 vagona. Neprijatelj je imao 34 mrtva i 36 ranjenih. Naši bez gubitaka.

U zasjedi na cesti Petrovac — Bihać u Dubovskom uništen je 1 kamion, gde je ubijeno 20 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav.

---

[12] i [25] Opširnije o borbama jedinica 39. NOU divizije vidi dok. br. 7.

[13] Bosanski Novi

Snage XI divizije čistile su s. Vučje Brdo[14] od četnika. Tom prilikom ubijeno je i ranjeno 10 četnika. Plen: 3 puške.

U nekoliko zasjeda ubijeno je 5 a ranjeno 2 četnika. Plen: 3 puške i nešto municije.

U s. Nožičko survao se neprijateljski avion. Demontirana su 2 mitraljeza 15 mm sa 600 metaka. Avion je spaljen.

U napadu na četnički logor ubijeno je 10 četnika. Plen: 10 pušaka, 120 metaka i nešto arhive.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu u s. Blagojevići sa četnicima. Ubijeno 8 a ranjeno 5 četnika. Naši bez gubitaka. Plen: 7 pušaka, 400 metaka i nešto propagandnog materijala.

Prilikom čišćenja s. Radmanići ubijen je 1 a ranjena 2 četnika. Naš 1 nestao.

5-VI-1944 *Snage IV divizije* kod Jasenovih Potoka vodile su borbu u kojoj je neprijatelj imao 18 mrtvih i više ranjenih. Naših 8 ranjenih.

Noću 4/5 iz zasjede na cesti Krnjeuša — Petrovac uništena je neprijateljska kolona od 12 kamiona. Ubijeno je 210 a ranjeno 240 neprijateljskih vojnika. Naši: 2 mrtva i 4 ranjena. Plena nije bilo usled prisustva neprijateljskih tenkova.

Iz s. Rakelići proterani su četnici uz gubitke od 3 ubijena četnika. Plen: 3 puške i nešto municije.

U manjoj akciji na Islam Ljubiju ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika. Plen: 1 puška i 1 pištolj uz nešto malo municije, uništena su 2 mosta.

Iz zasjede na cesti Vrtoče — Teočak uništen je 1 kamion. Ubijeno je 45 neprijateljskih vojnika.

U zasjedi na cesti Oštrelj — Petrovac, na koju je naišla neprijateljska kolona u jačini od 30 kamiona, 2 borna kola, uništeno je 16 kamiona i neprijatelj je imao 120 mrtvih i više ranjenih. Do plena se nije moglo doći zbog intervencije tenkova. Naša 4 ranjena.

---

[14] Vjerovatno se odnosi na Vučju planinu (sjeverni ogranak Vlašić-planine).

Snage XI divizije u manjim okršajima sa četnicima ubile su 1, ranile 1 i 1 zarobile. Plen: 1 pištolj i 2 bombe.

Snage X divizije uništile su na pruzi Mostar — Sarajevo 1 lokomotivu i 3 vagona. Zarobljeno 3 neprijateljska vojnika.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima »Princ Eugen« divizije na prostoriji Dimitor — Štrbina — Pecka. Neprijatelj je imao 14 mrtvih i 20 ranjenih. Naši: 3 mrtva, 12 ranjenih i 1 nestao.

Sa djelovima iste divizije u jačini od 250 vojnika vođena je borba na prostoriji Antonići — Ubavići. Ubijen i ranjen je veći broj neprijateljskih vojnika. Naši: 4 mrtva i 9 ranjenih.

6-VI-1944 *Snage IV divizije* vodile su na liniji Pecka — Busije jake borbe sa neprijateljem u kojima je isti imao 60 mrtvih i 67 ranjenih. Naši: 3 mrtva i 11 ranjenih. Plen: 7 pušaka i nešto municije.

Neprijatelja koji je nadirao prema Ribniku napale su naše snage i nanele mu 12 mrtvih i ubile 10 konja. Naših 5 ranjenih.

Napadnut je neprijatelj koji je pošao iz Ljubije prema Miskoj Glavi. Posle 4-časovne borbe neprijatelj je proteran. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 10 ranjenih. Naši 1 poginuo i 1 ranjen.

Akcija na neprijateljsko uporište Jovanića Brdo[15] nije uspela. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši: 2 mrtva i 7 ranjenih.

Na cesti Novi — Dobrljin ubijen je 1 neprijateljski podoficir i 1 vojnik iz jedne patrole. Plen: 3 puške i 1 pištolj.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa djelovima »Princ Eugen« divizije na prostoriji Slatina — Medna. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 6 ranjenih. Naši: 1 mrtav i 2 ranjena.

Tog dana vodile su se borbe još kod mosta u s. Vrbljani i na Kiku.

7-VI-1944 *Snage IV divizije* postavile su na pruzi Otoka — Blatna minu na koju je naišao voz. Uništena su 3 vagona sa vojskom i 1 na kome je bio protivavionski top. Broj mrtvih iznosi oko

[15] Vidi dok. br. 9, objašnjenje br. 19.

120, dok se ranjenim ne zna broj. Saobraćaj 48 sati obustavljen.

U manjim okršajima neprijatelj je imao 3 ubijena i 3 ranjena. Naš 1 poginuo.

Snage X divizije na cesti Bugojno — G. Vakuf uništile su 1 kamion. Plen: 1 protivoklopni top, 1 teški bacač sa 60 mina, 5 pušaka i nešto municije. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Snage XI divizije prilikom čišćenja s. Lepenice ubile su 3 a ranile 1 četnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije prilikom prelaza ceste Ključ — Petrovac kod s. Vojići vodile su borbu sa neprijateljem jačine 1 bojne, koja se kretala od Ključa za Petrovac. Ubijeno 13 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Naši 1 mrtav i 3 ranjena.

8-VI-1944 *Snage IV divizije* vršile su čišćenje s. Čela i Miljakovci. Ranjeno je 3 a zarobljen 1 četnik. Plen: 1 puška. Naš 1 mrtav.

Snage XI divizije odbile su neprijateljski napad na Pojeznu i Cerane. Ubijeno je 40 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika.

U drugim manjim borbama neprijatelj je imao 5 mrtvih i 5 ranjenih vojnika. Plen: 2 puške i 300 metaka. Naši 2 ranjena.

Snage XXXIX divizije vodile su sa četnicima borbu kod Klupa na cesti Bronzani Majdan — B. Luka.[16] Ubijeno je 13 a ranjeno 15 četnika. Naši 1 mrtav i 3 ranjena. Plen 12 pušaka, 1 pištolj i 600 metaka.

9-V-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu na Mikanovom Brdu. Posle 1-časovne borbe neprijatelj je proteran uz gubitke od 15 mrtvih i 6 ranjenih. Naši bez gubitaka.

Akcija na Kozarac nije uspela. Tom prilikom neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 lakše ranjen.

Prema s. Egićima postavljena je zasjeda, naišavši neprijatelj je imao 8 ubijenih. Plen 1 puška i nešto ostale ratne spreme. Zapaljen je logor Nogine milicije.[17]

---

[16] Banja Luka

[17] Tu akciju je izveo Podgrmečki NOP odred. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 17. juna 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 768 A).

Noću 9/10 iz zasjede na Dubovskom ubijeno je 30 neprijateljskih vojnika iz neprijateljske motorizovane kolone.

Snage XI divizije u noćnom napadu na s. Ukrince potpuno su potukle II/6 domobranske lovačke pukovnije.[18] Ubijeno je 28 a zarobljeno 52 neprijateljska vojnika. Među ubijenim nalazi se komandant 6 lov. pukovnije ppukovnik baron Bahorić Zvonimir. Naši 7 mrtvih i 9 ranjenih. Plen: 2 protivoklopna topa 37 mm sa 183 granate, 1 teški bacač sa 11 mina, 3 teška mitraljeza, 3 p. mitraljeza, 45 pušaka, 4 strojnice, 2 pištolja, 2 signalna pištolja, 30.000 puščanih metaka i mnogo druge ratne spreme. Pored toga zapljenjeno je još 1 motorcikl i 1 radio-stanica.

Neprijateljski plan da zauzme Prnjavor propao je pošto su 1 bojnu koja je pošla cestom Derventa — Prnjavor prinudile naše snage manevrom da se povuče pre dodira sa našim snagama, 2 bojne koje su pošle preko Pojezne i Cerana proterane su na izlazne položaje uz velike gubitke a 1 bojna koja je pošla iz Teslića skoro je potpuno potučena.[19]

Snage XXXIX divizije prilikom čišćenja s. Kremenovići od četnika iste su protjerali uz nepoznate gubitke. Plen: 1 puška i 250 metaka. Naši bez gubitaka.

10-VI-1944 *Snage IV divizije* iznenadile su neprijatelja na k. 1083 na brdu zvanom Visoko. Naši su se vojnici neprimećeno privukli neprijateljskim rovovima i otvorili jaku vatru i pobacali su bombe u rovove. Neprijatelj je imao 45 mrtvih i ranjenih. Naši bez gubitaka. Plena nije bilo jer je neprijatelj odmah intervenirao.

Iz zasjede na pruzi Otoka — Blatna zaustavljen je 1 voz. Ubijeno je nepoznat broj neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

U manjim okršajima kod Teočaka i Podkrša i u Lipi neprijatelj je imao 12 mrtvih, 11 ranjenih i 1 zarobljen. Plen: 6 pušaka, 1000 metaka, 2 pištolja i nešto vojničke spreme. Naš 1 lakše ranjen.

---

[18] Vidi dok. br. 10, objašnjenje br. 7.

[19] Opširnije o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 10, objašnjenje br. 5 i 6.

Snage X divizije kod Reljeva digla su u vazduh 1 voz. Uništena lokomotiva i nekoliko vagona. Ubijeno 30 neprijateljskih vojnika.

Snage XXXIX divizije vodile su na prostoriji s. Slivno — Vodički Vrh (k. 868) borbu sa četnicima. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 2 ranjena. Naš 1 ranjen.

11-VI-1944 *Snage IV divizije* u manjim okršajima kod Teočaka, Baltinih Bara, u Novskoj Planini i s. Šimići ubile su 12, a zarobljeno 3 neprijateljska vojnika. Zapljenjeno je 1 konj i 1 puška. Naši su imali 1 ranjenog.

Snage XI divizije vodile su borbu sa ustašama koji su krenuli iz Kotor Varoši. Ubijeno je 12 a ranjeno 9 ustaša. Naš 1 mrtav. Plen: 1 puška i 50 metaka.

12-VI-1944 *Snage IV divizije* noću 11/12 postavile su zasjedu na cesti Otoka — Blatna. Uništen je 1 tenk srednje tonaže, 1 borna kola i 1 kamion. Ubijeno je 12 a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena. Plen: 2 šarca, 1 puška, 1 pištolj, 1200 metaka i nešto druge vojne spreme. Prilikom ove borbe neprijatelj je pokušao da interveniše iz Stražbenice ali je odbijen uz gubitke od 4 ubijena i 8 ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka.

U manjim okršajima oko Kostajnice, Dubice i Vrtoča neprijatelj je imao 17 ubijenih, a 8 ranjenih vojnika. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 1 puška i nešto municije.

Snage XI divizije vršile su pretres s. Agino selo. Ubijeno je 6 a ranjeno 7 četnika. Naš 1 mrtav. Plen: 1 puška i 50 metaka.

13-VI-1944 *Snage IV divizije* noću 12/13 napale su neprijateljsko uporište Koviljaču (k. 854), zapadno od ceste Bihać — Petrovac. Napad nije uspeo jer je neprijatelj saznao za naše namere. Tom prilikom ubijeno je 18 a ranjeno 24 neprijateljskih vojnika. Naši 1 mrtav i 4 ranjena.

Na cesti Petrovac — Bihać neprijatelj je prebacivao jakom kolonom od preko 200 kamiona, tenkova i bornih kola svoje ranjenike uz pomoć pešadije i artiljerije. Od mina uništen je 1 tenk i 1 kamion. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 24 ranjenih. Naši bez gubitaka. Tom

prilikom je oslobođeno 30 žena i djece iz okolnih s. Vrtoča i Teočaka, koje su Njemci bili potjerali za Bihać.

Istu noć od istih naših snaga napadnuta je jedna neprijateljska kolona od 70 motornih vozila. Ubijeno je 5 a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Na pruzi Dobrljin — Novi porušeno je 50 m pruge.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima na Ilića Glavica — Čađavica. Ubijeno je 10 a ranjeno 6 četnika. Naša 4 ranjena.

14-VI-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem kod s. Rašće. Posle 5-časovne borbe neprijatelj je proteran uz gubitke 9 vojnika. Naša 2 ranjena.

Kod Topole posle 4-časovne borbe spašeno je 5 amerikanskih avijatičara, koji su padobranom pali na neprijateljsku teritoriju. Avijatičari su spašeni.

Snage X divizije: između Jajca i Jezera ubile i ranile 70 neprijateljskih vojnika i uništile 5 kamiona.[20] Pored toga razbila je veću četničku grupaciju i ubila 30.

Snage XI divizije naišle su na četničku zasjedu. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši 3 mrtva i 2 ranjena.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa jednom neprijateljskom kolonom jačine 1 bojne i 22 kamiona sa 1 tenkom i 1 bornim kolima, na cesti Ključ — Petrovac kod Oklinaca. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i više ranjenih i 1 zarobljen. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 1 šarac, 1 bacač, 8 pušaka, 6000 metaka, 1 signalni pištolj i nešto druge vojne spreme.

15-VI-1944 *Snage IV divizije:* u manjim okršajima kod Krupe i na Dubovsku ubijeno je 32 a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika.

Snage XI divizije prilikom pretresa s. Smrtići ubile su 7 a ranile 3 četnika. Plen 2 puške i nešto municije.

16-VI-1944 *Snage IV divizije* iz zasjede na cesti Petrovac — Oštrelj, na koju je naišla neprijateljska kolona sa 17 motornih vozila, potukle su i uništile svih 17 vozila, među njima i 1 borna

kola, u polačasovnoj borbi. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i nepoznat broj ranjenih vojnika. Naši 2 mrtva i 5 ranjenih. Osim 2000 metaka ostali plen se nije mogao evakuisati usljed neprijateljske intervencije sa Oštrelja.

Zasjeda na cesti Krupa[21] — Perišića Ziu[22] ubila je 18 ustaša. Plen se nije mogao pokupiti usled vatrene intervencije neprijatelja iz okolnih uporišta. Naši bez gubitaka.

Istog dana na istoj komunikaciji uništen je 1 tenk, koji je naišao na minu.

U manjim okršajima oko Gorijevca i [na] Lijevče Polje neprijatelj je imao 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 ranjen. Plen: 1 šarac, 1000 metaka, 1 motorcikl i 1 kola.

Snage XXXIX divizije vršile su pretres s. Marčete i s. Graci. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka. Plen: 2 puške, 1 pištolj i ostale vojne spreme.

17-VI-1944 *Snage IV divizije* na cesti Petrovac — Bihać ubile su nepoznat broj neprijateljskih vojnika iz neprijateljske kolone.

Na pruzi Volinski most — Dobrljin dignut je 1 voz. Uništena je lokomotiva, 11 vagona, 1 tenk i 3 kamiona, koji su bili na vagonima. Pošto je na vozu bilo još 3 tenka, plen se nije mogao izvući. U toj borbi neprijatelj je imao 40 ubijenih i više ranjenih. Naša 4 ranjena.

Snage XI divizije vršile su napad na neprijateljsko uporište Cer. Napad nije uspeo što je uporište bilo dobro utvrđeno, ipak neprijatelj je pretrpio gubitke u 12 ubijenih i više ranjenih. Naši 5 mrtvih i više ranjenih.

U s. Mrkotić, Planje i Raduša razoružano je 16 milicionera. Plen: 15 pušaka, 400 metaka i 1 pištolj.

18-VI-1944 *Snage IV divizije* iz zasjede na cesti Petrovac — Bihać ubile su 10 neprijateljskih vojnika u jednoj koloni. Naši 2 ranjena.

Na našu zasjedu kod Gorijevca naišla su 4 kamiona, gde su 2 oštećena a ubijeno je 15 i ranjeno 20 neprijateljskih [vojnika].

Jedan voz je naišao na minu na pruzi Otoka — Novi. Lokomotiva je bačena iz šina i

---

[22] To mjesto nije nađeno na kartı 1 : 100.000.

oštećena su 3 vogona. Vod koji je bio u zasjedi otvorio je vatru i tom prilikom ubio 40 neprijateljskih vojnika, koji su bježali iz voza.

Na pruzi B. Novi — Prijedor dignut je 1 voz. Uništena je 1 lokomotiva i 6 vagona. Gubitci neprijatelja nepoznati.

U manjim okršajima oko s. Doljana, Komplenca i Klekovaca ubijeno je 3 neprijateljska vojnika. Zapljenjeno je nešto municije. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije vodile su borbe sa neprijateljem, koji je izvršio ispad iz Tešnja. Ubijena su 2 i ranjeno je 8 neprijateljskih vojnika. Naš 1 nestao. Plen 1 puška.

19-VI-1944 *Snage IV divizije* postavile su zasjedu na Dubovskom, na koju je naišla 2. I/1 lovačke pukovnije.[23] U borbi je ubijeno 32 neprijateljska vojnika a ranjeno 25. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 3 p. mitraljeza, 1 strojnica, 2 pištolja i 1000 metaka. Kasnije zarobljena su još 3 neprijateljska vojnika.

Na zasjedu na cesti Otoka — Blatna naišao je 1 kamion. Ubijeno je 14 neprijateljskih vojnika a kamion je spaljen. Plen: 1 radio-stanica, 10 karabina i još nešto druge vojne spreme. Zarobljena su 2 neprijateljska vojnika. Naš 1 ranjen.

Na pruzi minom je uništena 1 lokomotiva i 5 vagona. Voz je išao od Blatne prema Rudicama. Gubitci nepoznati.

U manjim okršajima oko Volara zarobljen je 1 neprijateljski vojnik. Naš 1 nestao.

Snage XXXIX divizije u sukobu sa neprijateljskom patrolom kod Pasjaka ubile su 1 neprijateljskog vojnika i zaplenile 1 pušku sa 750 metaka.

20-VI-1944 *Snage IV divizije* u manjim okršajima sa neprijateljem kod Blatne, [na] komunikaciji Prijedor — B. Luka i [kod] Gradiške, ubile su 14, a ranile 12 neprijateljskih vojnika. Naši 3 mrtva.

Snage XI divizije odbile su neprijatelja koji je iz B. Luke i Kotor Varoši nadirao na naše položaje. U jakoj borbi neprijatelj je imao 18 ubijenih i 8 ranjeno. Naši bez gubitaka.

Kod Krčmarica razbijena je grupa ustaša uz gubitke od 5 ubijenih i veći broj ranjenih. Naš 1 mrtav. Plen: 4 puške, 200 metaka i 8 bombi.

Odbijen je neprijateljski napad na Skender Vakuf, koji su pokušale četničko-ustaške snage. Ubijeno je 3 a ranjeno 7 četnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima na prostoriji Štrbina — Podrašnica. Neprijatelj je imao 5 ranjenih. Naš 1 ranjen.

21-VI-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa četnicima kod G. i D. Vođenice. Četnici su imali 9 mrtvih i 10 ranjenih.

U Bukovači vodile su se borbe sa neprijateljem koji je izašao iz Petrovca. Ubijeno je 12 a 9 ranjeno neprijateljskih vojnika i neprijatelj je proteran u grad.

U manjim okršajima oko Ljubije i Čulića Brda neprijatelj je imao 13 mrtvih i 27 ranjenih. Naš 1 ranjen.

Snage XI divizije vodile su borbu sa patrolom 4 lov. pukovnije.[24] Ubijeno je iz zasjede kod Sočanice 10, 3 ranjeno, a 6 zarobljeno. Naši bez gubitaka. Plen: 2 šarca, 2 strojnice, 2 pištolja, 1000 metaka i ostale spreme.

Odbijeno je 250 ustaša koji su pošli iz Kotor Varoši za Vrbanjce. Ubijeno je 11 a ranjeno 6 ustaša. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije imale su okršaj sa četnicima kod s. Jelići — Rakitovača. Četnici su imali 1 mrtvog i 7 ranjenih. Plen: 1 pištolj. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

Na cesti Drvar — Oštrelj napadnuta je neprijateljska kolona. Ubijeno je 10 a ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Uništeno je 15 kola. Naši 1 mrtav i 2 ranjena.

U borbi sa četnicima na Krupi na Vrbasu imali su četnici 2 ubijena, 6 ranjenih i 8 zarobljenih. Naši bez gubitaka. Plen: 6 pušaka, 12 bombi i 1350 metaka uz nešto ostale spreme.[25]

22-VI-1944 *Snage IV divizije* postavile su zasjedu na komunikaciji Petrovac — Vrtoče kod k. 625. Neprijatelj u jačini oko 120 vojnika naišao je na zasjedu i u borbi koja je trajala 2 sata ubi-

jeno je 60 neprijateljskih vojnika i 23 zarobljeno. Naši 1 mrtav i 7 ranjenih. Plen: 6 p. mitraljeza, 34 pušaka, 11 pištolja, 6 strojnica, 1 laki bacač, 5000 metaka, 23 ručne bombe, 2 aparata za traženje mina i 3 kare minerskog voda sa alatom.

U borbama oko s. Vitasovca i čišćenja s. Šimića i Mičija ubijeno je 14 milicionera a 6 ranjeno. Plen 2 puške sa nešto municije.

Istog dana u borbama oko Kozarca ubijeno je 10 a ranjeno 4 milicionera. Plen: 1 puška i 150 metaka.

Snage XI divizije vodile su borbu sa 2 neprijateljske kolone, jednom koja je nadirala iz B. Luke u jačini od 150 vojnika i 2 tenka i drugom koja je nadirala od Klašnica u jačini od 350 boraca i 2 tenka. Napad iako je bio potpomognut artileriskom paljbom, odbijen je uz neprijateljske gubitke od 7 ubijenih i 10 ranjenih. Naši bez gubitaka.

U manjem okršaju ubijeno je 2 a ranjen 1 četnik. Naš 1 ranjen.

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa četnicima na prostoriji Štrbina — Podrašnica i na Klupama. Ubijeno je 7, ranjeno 14 a zarobljen 1 četnik. Naš 1 ranjen. Plen: 16 pušaka, 5 bombi, 1 strojnica, 2 pištolja, 700 metaka i ostale vojne srpeme.

23-VI-1944 *Snage IV divizije* vodile su celi dan borbu sa neprijateljem koji se krenuo iz Petrovca za Smoljane. Neprijatelj je imao 18 mrtvih i 14 ranjenih. Naša 4 ranjena.

U manjim okršajima na Tromeđi i na komunikaciji Prijedor — Kozarac neprijatelj je imao 20 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 ranjen. Plen nešto municije.

Snage XI divizije ubile su iz zasjede 4 četnika.

24-VI-1944 *Snage IV divizije* postavile su mine na pruzi Prijedor — Brezičani na koje je naišao 1 voz. Uništena je lokomotiva i 8 punih vagona vojske. Plena nije bilo.

Na Gradini kod Drvara zarobljeno je 6 legionara.

Snage XXXIX divizije u borbi sa četnicima kod Han Kola i Graca ubile su 1 a ranile 3 četnika. Plen: 2 puške, 2 bombe i 130 metaka.

25-VI-1944 *Snage IV divizije* kod crkve u s. Lipi uništile su 1 kamion. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika i 1 ranjen a 2 zarobljena. Naši 1 mrtav i 1 ranjen. Plen: 2 p. mitraljeza, 1 strojnica, 6 pušaka, 1 pištolj i 1300 metaka.

Kod Šipovljana u borbi sa četnicima isti su imali 1 mrtvog i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

Snage XI divizije u manjim okršajima ubile su 14 a ranile 20 četnika. Plen 2 puške.

Snage XXXIX divizije odbile su neprijatelja koji je ispao iz Drvara prema Rečkovcu i Jasikovači. Ubijeno je više neprijateljskih vojnika. Naši 2 ranjena.

26-VI-1944 *Snage IV divizije* minom su digle 1 voz na pruzi Otoka — Blatna. Uništena je lokomotiva sa 3 vagona vojske.

U manjim borbama oko Briševa i Ovanjske neprijatelj je imao 8 mrtvih i 7 ranjenih.

Na reci Savi potopljen je 1 ustaški brod koji je išao iz [Bos.] Gradiške za Jasenovac. Uz njega potopljen je i 1 šlep sa materijalom. Ubijeno je 14 ustaša.

Istoga dana oslobođena su 2 saveznička avijatičara koja su se padobranom spustila između Orahova i Jasenovca.[26]

Snage XI divizije u jednom okršaju prilikom pokreta bataljona prema Derventi ubile su 1 četnika. Plen: 1 puška i 10 metaka.

Snage XXXIX divizije u borbi sa četnicima kod s. Rogolje i s. Lunjevca ubile su 2, ranjena 3 a zarobljeno 6 četnika. Plen: 10 pušaka, 1 p. mitraljez, 110 metaka, 12 bombi i nešto druge vojne spreme.

27-VI-1944 *Snage IV divizije:* u manjim okršajima oko Ljubije ubijen je 1 neprijateljski vojnik a 2 su ranjena.

Zaseda postavljena više same Dubice ubila je 9 ustaša a 4 ranila u momentu kada su isti počeli bežati iz grada usled nailaska sa-

[26] Bliže o dejstvu jedinica 4. NOU divizije vidi dok. br. 9 i 15.

vezničkih aviona i u svom begu naišli na zasjedu.

Snage X divizije napale su kod Blažuja i Semizovca neprijateljske vozove. Uništene su 2 lokomotive i 5 vagona.

Snage XI divizije izvršile su napad na grad Derventu. U napadu su učestvovale snage i to: 3 bataljona 5 brigade sa djelovima XIV i XVIII brigade.[27] U Derventi i okolnim uporištima se nalazilo oko 1.500 neprijateljskih vojnika. Od toga 150 Njemaca, nešto ustaša a ostalo domobrani 4 lovačke pukovnije. Napad je počeo u 23 časa a bio završen oko 3 časa ujutro kada je davala otpor samo još posada u gimnaziji. Gimnazija je bila već zapaljena i očekivalo se da će se svakog momenta predati. Intervencija iz Doboja u jačini 1 bojne 4 lovačke pukovnije sa oklopnim vozom prodrla je u grad.[28] Naše snage su se povukle. Ubijeno je 239 a ranjeno 100 neprijateljskih vojnika. Gubitci 5 brigade bili su: 9 mrtvih i 27 ranjenih. Plen: 2 topa 65 mm sa 100 granata, 1 protivkolski top 37 mm, teški bacač sa 200 bombi, 60 pušaka, 3 t. mitraljeza, 6 p. mitraljeza, 5 strojnica, 50.000 metaka, 2 motorcikla, 1 radio-stanica, 8 telefona, a uništeno je: 1 brdski top, 2 bacača mina, 2 t. mitraljeza. Zapaljena je željeznička stanica, srez, gimnazija i 3 magacina sa ratnim materijalom. Snage 14 brigade učestvovale su u napadu na Derventu sa 4 bataljona. Jedan bataljon preko mosta na Ukrini, 2 bataljona preko s. Kuljenovci, Agići, Pjevalovac i Bjelo Brdo. Jedan bataljon je razorio oba mosta na Žirovini. Brzo je likvidiran neprijatelj kod električne centrale, koja je zapaljena. Ovaj bataljon zaplenio je 4 haubice, 2 brdska topa i 2 protivoklopna topa. Postignuti uspjesi nisu se mogli iskoristiti zbog pojave neprijateljskog pojačanja i oklopnog voza. Topovi prilikom povlačenja su uništeni. Tokom borbi ubijeno je 161 a ranjeno 115 neprijateljskih vojnika. Naši: 10 mrtvih, 20 ranjenih i 20 nestalih. Plen: 32 pu-

[27] Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu 38. NOU divizije (vidi knj. 23, dok. br. 34).

[28] O neprijateljskim snagama u Derventi, kao i o snagama pristiglim u pomoć, vidi dok. br. 151 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 153.

ške, 3 p. mitraljeza i 3 pištolja. Uništeno: 2 mosta, 2 kamiona, 2 limuzine, zapaljena električna centrala i 1 vojni magacin. 8 topova uništeno je na njihovim položajima.[29]

Tog dana razoreno je 500 m željezničke pruge Doboj — Teslić.

Razbijena je veća grupa četnika, kojima su naneti nepoznati gubitci. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

28-VI-1944 *Snage IV divizije* izvršile su napad na neprijateljsko uporište Kozarac. Napad nije uspio, ipak je neprijatelj imao 15 mrtvih i 8 ranjenih. Naši 7 ranjenih.

Istoga dana napadnuta je jedna neprijateljska kolona na komunikaciji Prijedor — Kozarac. Posle 2-časovne borbe neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih. Naši 1 ranjenog.

Kod uporišta Krčevine zarobljena su 2 neprijateljska vojnika, pripadnika 10 lovačke pukovnije II gorskog zdruga.[30]

Vatreni prepad na neprijateljsko uporište Čulića Brdo iz najveće blizine dao je izvesne rezultate jer se pucalo u vojsku koja je bila u stroju.

Snage XI divizije u manjem okršaju sa četnicima ubile su 3 četnika. Naši bez gubitaka. Plen 3 puške.

Snage XXXIX divizije izvršile su napad na neprijateljsko uporište Kozarac. Borba je trajala 6 sati. Ubijeno je 35 a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Naši: 6 mrtvih i 6 ranjenih. Plen: 2000 metaka.

Kod s. Kovačevića zarobljen je 1 četnik i zapljenjene 3 puške.

Na cesti Drvar — Oštrelj ubijeno je 20 i više ranjenih neprijateljskih vojnika pripadnika 384 regimente[31] u toku 1-časovne borbe. Naša 3 ranjena.

---

[29] Opširnije o borbama za Derventu vidi dok. br. 10.

[30] Vjerovatno je to bio 2. domobranski lovački zdrug, jer je on dejstvovao na tom prostoru (vidi tom V, knj. 27, dok. br. 120 i 123).

[31] U junu je u Drvaru bio 3. bataljon 384. puka njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«, a jedna njegova četa je bila stalno u Oštrelju (vidi knj. 26, dok. br. 108).

Kod Krupe n/V.[32] u borbi ranjena su 2 četnika. Naša 3 ranjena.

29-VI-1944 *Snage IV divizije* postavile su kod Vrtoča zasjedu na koju je naišla neprijateljska kolona u jačini od 32 kamiona i tenka. U kratkoj borbi uništen je 1 kamion a oštećena 1 borna kola i 2 kamiona. Ubijeno je preko 50 a ranjeno više vojnika. Kolona je vraćena nazad u Vrtoče.

Istoga dana na drugu zasjedu naišao je neprijatelj u jačini oko 50 vojnika. U borbi je ubijeno 7 a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naši 2 ranjena.

30-VI-1944 *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem na Briševu. Nakon duže borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke 11 mrtvih i 16 ranjenih. Naši 1 mrtav i 1 ranjen.

Prema radio-telegrafskom izvještaju *snage X divizije* za vreme neprijateljske ofanzive, koja je na njenom sektoru počela 19-VI, vodile su niz borbi u kojima je neprijatelj imao 445 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 32 mrtva i ranjena.[33]

JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU JUNA MJESECA IMALE SU:

204 većih i manjih akcija.

1) **Gubitci:**	a) neprijateljski:	2.937 ubijeno
		1.838 ranjeno
		134 zarobljeno
		4.909 svega izbačeno iz stroja
	b) vlastiti:	106 poginulo
		276 ranjeno
		37 nestalo.
2) **Plijen:**	a) oružje	7 topova, 4 teška bacača, 4 laka bacača, 9 šaraca, 8 teških mitraljeza, 27 p. mitraljeza, 389 pušaka, 23 strojnice, 40 pištolja, 6 signalnih pištolja, 10 telefona, 7 bicikla i motorcikla, 3 radio-stanice, 2 aparata za traženje mina, 3 durbina

[32] Riječ je o Krupi na Vrbasu.

	b) municija:	113.780 komada puščanih metaka, 283 topovskih granata, 351 bomba za bacač, 98 ručnih bombi
	c) spreme:	160 pari odjela, 124 pari cipela, 59 šatorskih krila, 30 ćebadi
	d) ostalog	38 konja.
3) **Uništeno:**		12 tenkova i bornih kola, 78 kamiona, 7 automobila, 12 topova, 16 lokomotiva sa 94 vagona, 8 mostova i 2 km željezničke pruge. Zapaljena je 1 električna centrala, 3 stanice[34] i 4 magacina sa ratnim materijalom.

Napomena:
Pošto još nije primljen detaljan operativni izvještaj X divizije o borbama i neprijateljskim gubitcima u toku neprijateljske ofanzive u junu mjesecu, isti su unešeni prema operativnim radio-depešama.

4) **Zaključci:**

Glavnina ofanzivnih snaga neprijatelja u ofanzivi, koja je započela 25 maja,[35] početkom juna orijentisala se po pretresu prostorije Srnetica — Potoci — Drvar za glavninom snaga I Proleterskog korpusa sa prostorije Glamočko Polje — Mliništa — Podgorija.[36]

Štab korpusa formirao je operativnu grupu od djelova XXXIX i IV divizije i napao neprijatelja sa leđa na liniji Mrkonjić — Mliništa sa ciljem rasterećenja I Proleterskog korpusa.[37]

Ovaj napad donio je željeno taktičko dejstvo jer je neprijatelj naglo 6 juna prešao u protivnapad na čitavoj toj liniji, menjajući verovatno svoj raniji plan, pregrupišući i preorijentirajući svoje snage na ponovni pretres Šiše — Lisine — Klekovače i Srnetice.

Ovim je postignut naš cilj rasterećenja pritiska na snage I Proleterskog korpusa i omogućio predah i pregrupaciju snaga I Proleterske i X divizije.

---

[34] Riječ je o željezničkim stanicama.

[35] Odnosi se na drvarsku operaciju (vidi knj. 25, dok. br. 111, 112 120, 127, 137, 184 i 192).

[36] O rasporedu i dejstvu jedinica toga korpusa, kao i o neprijateljskim snagama, vidi knj. 25, dok. br. 118, 129, 135, 156, 158 i 166, knj. 26, dok. br. 23 i 123, kao i dok. br. 29, 32 i 33 u ovoj knjizi.

[37] Vidi knj. 26, dok. br. 12.

Neprijatelj je u ponovnim krilnim obuhvatima namerava o da opkoli i nabaci naše snage na masiv Klekovače sadejstvujući sa snagama iz Drinića, Drvara i Prekaje.

Naše snage na pogodnim mestima nanosile su gubitke i već 8 juna probile se iz uobručavane prostorije. Neprijatelj je nastavio u svom nadiranju sa pretresom uobručavane prostorije, pošumljenog masiva Klekovače i Srnetice.

Karakteristično je, da je neprijatelj ovog puta na dominantnim tačkama i prelazima u šumi ostavljao uporišta, koja su se zadržala više dana i vršila detaljne pretrese manjih prostorija tragajući za našim snagama, bolnicama i magacinima.[38]

9 juna neprijateljske garnizonske snage iz Dervente, Doboja i Teslića prešle su u lokalnu ofanzivu na oslobođenu teritoriju Centralne Bosne sa vjerovatnim ciljem odbacivanja naših snaga od komunikacija u dolini Bosne, zauzimanje Prnjavora i koordinirajući ovu aktivnost sa dejstvom na glavninu naših snaga u Zapadnoj Bosni.

Ciljevi neprijatelja su spriječeni upornom odbranom i razbijanjem djelova neprijateljskih snaga.

Po završenom pretresu masiva Klekovače, neprijatelj se sa glavninom koncentriše na prostoriji Mliništa — Mrkonjić[39] — Jajce, Duvno — Šujica i Fojnica — Rastovo, a pojačava garnizone i uporišta u dolini Neretve i na liniji Konjic — Sarajevo.

Vjerovatna namjera neprijatelja je u ofanzivi, koju je otpočeo 19 juna na sektoru X divizije, da napadom ofanzivnih grupa sa sjevera i sjevero-zapada sa koncentraciskih prostorija nabaci snage I Proleterske divizije na liniju Sarajevo — Konjic — Mostar.

Posle višednevnih upornih borbi na masivima Vranice i Bitovnje, snage I Proleterske divizije prebacuju se preko pruge Sarajevo — Mostar, a snage X divizije, zadržavajući dalje neprijatelja i manevrišući na masivima Bitovnje i zabacujući se za leđa glavnini neprijateljskih snaga, ponovo čiste svoj raniji sektor i oslobađaju Prozor.

U cilju rasterećenja pritiska na X i I Proletersku diviziju, naređeno je XI diviziji pojačati pritisak na liniji Brod — Sarajevo. U vezi ovog jedinice XI divizije izvršile su uspješan napad na Derventu i okolna uporišta na komunikaciji Brod — Sarajevo.

Razbijanje garnizona Dervente i okolnih uporišta na liniji Brod — Doboj — Teslić imalo je za posledicu brže izvlačenje glavnine neprijateljskih snaga radi obezbeđenja pruge Sarajevo — Travnik i ostalih komunikacija.

---

[38] Vidi dok. br. 108, napomenu br. 6 i 8.

[39] Mrkonjić-Grad

Naše jedinice tokom čitavog mjeseca juna pokazale su pojačanu aktivnost na komunikacijama Brod — Sarajevo — Mostar, Travnik — Jajce, Bihać — Petrovac — Drvar i Bihać — Novi — Prijedor, napadajući uspješno na vozove i motorizovane kolone.

Sadejstvo snaga i pojačani napadi na osjetljive tačke po neprijatelja onih naših snaga, koje nisu angažovane u borbama gde neprijatelj vrši ofanzivu sa glavnim snagama, pokazali su se korisnim, a s druge strane otkrili danas slabost neprijatelja u rezervama.

Napadom na osjetljive tačke, neprijatelj je bio prinuđen da interveniše sa djelom snaga, koje su upotrebljene u ofanzivi, pošto nije imao raspoloživih rezervi, ili je gubio bitke na tim osjetljivim tačkama.

Brzo i uspješno sadejstvo naših snaga bilo je omogućeno kako udarnošću i unutarnjom čvrstinom naših jedinica, tako i poboljšanom službom veze a naročito radio-telegrafske službe, koja je funkcionisala bezprekorno, iako ta služba nije zahvatila trupnu mrežu.

Izvjesni nedostaci u napadima na jače utvrđena manja uporišta ukazuju na potrebu popune naših pješadiskih jedinica sa težim oruđima-artiljerijom, bacačima i protivoklopnim puškama i bacačima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, pukovnik **Došen**	(M. P.)	Komandant, general-major, **S. Rodić**

BR. 102

PREDLOG ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 23. JULA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE O DEJSTVIMA U JUŽNOJ HERCEGOVINI[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 659
Dana 23 - VII - u 8.15 č
s. D. Crkvice

ŠTABU OPERATIVNE GRUPE XII i XIII BRIGADE[2]

Pošto su Njemci stavili sebi u zadatak da izbiju na liniju Plana, misle i da odbace naše snage u pravcu Crne Gore.[3]

U koliko vi smatrate da bi mogli manevrisati na sektoru Južne Hercegovine, odmah nas izvjestite, jer smo mi mišljenja da bi to bilo najbolje s obzirom da je ova ofanziva vezana za rok. Naravno, osnovni je uslov da grupa brigada bude u cjelini, a ne da se odvaja brigada od brigade. Sa pozivom na ovo naređenje uzeli biste i južnohercegovački partizanski odred pod svoju komandu.

Naše je mišljenje da se, u slučaju vrlo jakog pritiska neprijatelja u pravcu Lukavac — Plana, kada vas bude potisnuo dublje ovamo, da se naglo sa obje brigade zabacite neprijatelju za leđa na sektor Vlahovići — Ljubinje, s tim što ćete manevrisati što je moguće brže, kako se ne bi neprijatelj mogao snaći i koncentrično napasti. U slučaju da bi eventualno neprijateljske snage kasnije bile angažovane u tolikoj mjeri da vam je opstanak onemogućen, onda biste se probijali u pravcu sjevera ili eventualno u najpovoljniji pravac, koji biste izabrali prema konkretnoj situaciji. Neobično je važno da neprijatelj ne uspije da sve naše snage potisne iz Hercegovine, pa ćete ovo uraditi prema nahođenju i izvjestite nas radiogramom.[4]

Komanda I područja u tom slučaju neka se veže sa X brigadom a komanda II područja sa vama.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćiriličom) u Arhivu VII, reg. br. 19/8, k. 1143.

[2] Vidi dok. br. 83 i 103.

[3] Vidi dok. br. 91 i 158.

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu 12. i 13. hercegovačke brigade vidi dok. br. 113 i 119.

[5] Prvo područje je obuhvatalo nevesinjski, gatački i bilećki srez, a Drugo — stolački, ljubinjski i trebinjski srez. Bliže o njihovom formiranju vidi knj. 26, dok. br. 73.

Ako smatrate da je ovaj zadatak za vas nemoguć, izvjestite nas, ali mi smatramo da je u ovoj situaciji mogućan. Vi otuda možete to bolje ocijeniti, jer najviše zavisi od jačine neprijateljskog pritiska, a na sektoru Južnohercegovačkog partizanskog odreda nema neprijateljskih snaga.

Teške ranjenike ostavljaćete na sigurna mjesta pored naših sela, gdje će se o njima starati naši sigurni ljudi iz pozadine.

Poslije završetka ove ofanzive mi prelazimo u ofanzivu na Hercegovinu, pa bi vaše prisustvo bilo od ogromne važnosti za tu ofanzivu.[6]

Vezu preko radija održavajte redovno sa nama.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik	Pomoćnik načelnika štaba, major	Komandant, general-major
Dragiša Ivanović		**Vlado Šegrt**

(M. P.)

BR. 103

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 23. JULA 1944. ŠTABOVIMA 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA DEJSTVO NA PROSTORU BEZĐEĐE — ROGAČE — SLATO — LUKAVAC[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Str. pov. broj 660
Dana 23 - VII u 8.15 Č
s. D. Crkvice

ZAPOVIJEST
(Sekcija: Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje)

Na sektoru Gacko XI Hercegovačka brigada u snažnom noćnom naletu 21/22 o. mj. odbacila je neprijatelja preko rijeke Mušnice i ovladala sa Miholjače natjerujući neprijatelja na

[6] Vidi dok. br. 121.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/8, k. 1143.

povlačenje ka Gacku. U ovoj borbi neprijatelj je imao velikih gubitaka. Do sada nema promjena na ovome pravcu.[2]

Bande iz Bileće ne pokušavaju sa napadima u pravcu Banjani, ali je jedna grupa bilećkih bandi jačine oko 500 do 600 bandita izvršila ispad u pravcu prostora Pađeni — Plana i u pravcu: Krstača — Vranjska. Sa ovom grupom bandita koji su izašli iz Bileće vode borbu tri bataljona X brigade i jača borba bila je sinoć. Još nemamo izvještaja o ishodu ove borbe.[3]

Neprijateljske snage koje napadaju od pravca Nevesinja izgleda da su dobile pojačanje. Jedna grupa četničkih bandi iz Gacka prebacila se 21 o. mj. preko Fojnice za Šipačno.[4] U vezi novostvorene situacije XIII brigada se rokirala na liniju: Milavići — Hatelji — Ržanik.

XII brigada se nalazi sa dva bataljona angažovana u borbi oko Šipačno i Crno Osoje, a sa dva bataljona na prostoru sjeverozapadno od s. Bezđeđe.

Od pravca Stolac nema naročitih promjena do sada i neprijatelj sa ovoga pravca ne pokušava da napada u pravcu Dabar. U vezi toga

NAREĐUJEMO:

1. — **XII Hercegovačka N.O.U. brigada**	1. — Manevrisaće na prostoru: Bezđeđe — Rogače — Slato — Lukavac, ne dozvoljavajući neprijatelju da se probije ka Davidovići i ka Rioca. Naročitu pažnju obratite na vaš desni bok kako vas četničke bande, potpomognute sa Švabama, ne bi obišle preko Brezova Dola — Javić ka Rioca. Vaš manevar treba da bude više sa desnim krilom preko Šipačno i dalje ka Gradina (k. 1362) ili ka Nekudina (k. 1107).[5] Na svom desnom krilu angažovaćete prema situaciji potreban broj ljudstva, no u sporazumu sa štabom Operativne grupe.[6]
2. — **XIII Hercegovačka N.O.U. brigada**	2. — Postaviće se u najzgodniji položaj tako da možete najbolje potpomoći rad XII brigade i kako možete

[2] Vidi dok. br. 105.

[3] Ta borba je vođena protiv četnika Bilećke brigade, vidi dok. br. 104 i 108.

[4] Odnosi se na četnike Gatačke brigade. Opširnije o njima vidi dok. br. 113.

[5] i [7] Vidi dok. br. 113 i 119.

[6] Vidi dok. br. 102.

najbolje tući glavninu neprijateljskih snaga.[7]

Operativni štab u vezi naređenja ovoga štaba str. pov. 641 od 19 jula t. g. neka rukovodi operacijama na tome pravcu kako je to regulisano tim naređenjem.[8]

Što se tiče vašeg 3 bataljona uradite kako vi ocijenite da je najbolje.

3. — Redovno šaljite izvještaje ovome štabu kako bi bili na vrijeme obavješteni o svakoj promjeni na sektoru: Nevesinje.

Radio-stanica XII brigade ne funkcioniše dobro iz razloga što se dovoljno ne puni akumulator, pa je potrebno da se akumulator dano-noćno puni.

4. — Štab divizije nalazi se u s. Donje Crkvice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik	Pomoćnik načelnika štaba, major	Komandant, general-major
Dragiša Ivanović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

(M. P.)

[8] Vidi dok. br. 80.

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 23. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O ČETNIČKOM ISPADU I DEMONSTRATIVNOM NAPADU NA BILEĆU[1]

ŠTAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 408
23 - VII - 1944 G.
D. Vrbice
u 19.30 č

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Donje Crkvice

U vezi ispada četničkih bandi dostavljamo sledeći izvještaj:

1. — Naš »4« [bataljon] po dobivenom zadatku krenuo je 21 o. mj. u 20 časova pravcem: s. Kovači — Plana — Pađeni, gdje je stigao oko 1 čas 22 o. mj. Po dolasku u Pađene uputio je svoju jednu četu na Veliki Kukun. Po izbijanju ove čete na Veliki Kukun, naš »4« je sa ostatkom bataljona krenuo pravcem. Mali Kukun i čuke između V. i M. Kukuna, gdje je stigao oko 5 časova. Po izvršenom izviđanju u 6 časova krenuo je u napad pravcem: Osmić Gomile — Oblo Brdo — Krstače. Poslije jake i uporne odbrane od strane bandi naš »4« je uspio da potisne neprijatelja sa Oblog Brda i jednim dijelom i sa Osmica Gomila. U tome momentu neprijatelj je doveo pojačanja i krenuo je uglavnom sa tri kolone: prva kolona išla je od Podgorja prema Malom Kukunu, druga sa Osmica Gomila između V. i M. Kukuna i treća od Krstača, Oblog Brda — Ostrvica, Riđe Lokve — Crno Osoje.

Naš »4« je vodio oštru i upornu borbu koja je trajala 11 časova. Jačina neprijatelja bila je 400 do 500 bilećkih bandita. Pod jakim pritiskom neprijatelja, naš »4« je u 17 časova otstupio preko Pađena — Đeče na Rogove.

Pred našim »4« povukli su se naši ljudi sa stokom iz sela Pađena, Njeganovića i Podgorja. Ovo ljudstvo sa stokom sada se nalazi u selu Kačanj, gdje će ostati dok se bande ne protjeraju.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/12, k. 1143.

U ovim borbama neprijatelj je imao deset mrtvih, dok smo mi imali jednoga.

Sada se naš »4« nalazi u selu Kovačima.

Neprijatelj po izbijanju na V. i M. Kukun spustio je izvjesne dijelove u selo Pađene gdje je zapalio 4 pojate. Po izvršenju ovoga, a pred samu noć ovi dijelovi su se povukli prema Kukunu i Osmić Gomilama, tako da su četničke bande zanoćile na liniji: Granica — Osmić Gomile — V. i M. Kukun. Do ovoga časa nismo dobili nikakav izvještaj o njihovom daljem pokretu.[2]

---

[2] i [4] U dnevniku Komande Bilećke četničke brigade o tome se kaže: »Borbe oko Bileće u vremenu od 21/VII — 30/VII 1944 god.

Zajedno sa delovima stolačke i ljubinjske brigade glavni delovi naše bilećke brigade krenuli su na terensku akciju 21 jula 1944 god. u cilju potiskivanja neprijatelja sa delova teritorije krstačke opštine i sa teritorije planske opštine — za Crnu Goru. Sa druge strane usledile su sporazumne operacije od Nevesinja i Gacka, pa se išlo za time da se uhvati veza sa nevesinjskim korpusom, kako bi se potom preduzela zajednička akcija protiv boljševika. Što se tiče odbrane Bileće, ona je (osigurana) postignuta time što je ostao potreban broj boraca neposredno oko grada pod komandom poručnika Šarenca i zamenika komandanta bataljona, dok je komandu nad jedinicama, koje su krenule na teren — u akciju imao kapetan Kureš.

Radi lakšeg komandovanja i uspešnijeg sadejstva jedinica kapetan Kureš je rasporedio jedinice u dve kolone: desnu kolonu sačinjavali su: granični, zavođski i bilećki bataljon sa komandantom kolone pporučnikom Špirom Babićem. Levu kolonu sačinjavali su: sitnički bataljon, ljubinska i stolačka brigada, pod komandom pporučnika A. Kisića. Borbeni položaj zauzele su kolone u toku 21 jula ovako: Desna kolona: od Prijedora preko Čurjena — Nakovna do Podgorja. Leva kolona: od Podgorja, preko čuka iza Gradine — Krstače — Osmić Gomile — Bukovi Vrh.

Ljubomirski bataljon manevrisao je kao pobočnicu levom krilu leve kolone preko Tisaca i Zvijerine pa i do Sitnice. Baš u vremenu zauzimanja borbenog rasporeda čula se borba u Dabru — Lukavcu i iza Kobilje Glave i to između Nevesinjskog korpusa i broja 11 (šifrovani naziv za Nijemce — prim. red.) protiv boljševika.

...

U ovom desetodnevnom poduhvatu naše jedinice imale su često više svakodnevnu borbu, sad manjih sad većih razmera...

Odmah po zauzimanju napred navedenih položaja komunisti su pokušali da nas potisnu. Tako je vođena borba u toku 22-og i noću između 22 i 23 jula. Pred desnom kolonom nađen je mrtav Milovan Stolica, partizan iz Granice. Ranjenih je bilo više, među njima i politički komesar neki Bjelica (ranjen u prsa i rame). Isto tako nađen je mrtav Salatić Đura Novak sa još tri mrtva boljševika čiji identitet nije utvrđen. Na našoj strani 4 ranjena lakše prirode — izuzev Boljanovića iz graničkog bataljona, koji je malo teže ranjen.

Leva kolona u toku 22/VII razbila je neprijateljski bataljon X H Br, koji je predhodne noći prispeo sa Kovača u jačini 68 boraca te su mu se pridružila još dva odreda, sve jačine 103 čoveka. Naši su (naročito sitnički) proterali boljševike severno od Pađena i Kukričja. Nađen mrtav komandir čete neki Mustafa i zamenik komandira čete Mastilović. Prisilno mobilisane žene odnele su 7 teško ranjenih partizana

2. — Naša demonstracija na Bileću izvršena je noću 22/23 o. mj. tako da je naš »3« oko 11 i 30 časova izvršio pritisak na Nakovanj,[3] kojim je ovladao poslije uporne borbe. — Naš »1« u 11 sati i 40 min. izvršio je pritisak na Čurjen u dva maha ali je oba puta bio odbijen. — Naš »2« (bez jedne čete) poslije kratke borbe od 2 do 3 minuta potjerao je neprijateljske dijelove sa Hadžibegovog Brda i ovladao istim. — Naš »5« u isto vrijeme ovladao je sa Vlajinja, poslije vrlo kratkog neprijateljskog otpora. — Jedna četa našega »1« u 24 sata i 15 min. poslije kraćeg neprijateljskog otpora ovladala je sa Modropac.[4]

3. — Po završenoj akciji naš »3« povukao se oko 1 čas u svoj logor. Naš »1« u isto vrijeme povukao se i posjeo položaje u selu Bogdašići, dok mu je jedna četa koja je ovladala sa Modropcem ostala na istom.

4. — U toku današnjeg dana raspored naših snaga bio je sledeći: Naš »5« na Vlajinja, »2« na Hadžibegovom Brdu, jedna četa »1« na Modropac, »1« (bez jedne čete) u selu Bogdašići, »3« u selu Trnovici, a jedna njegova četa na Plana. Naš »4« u selu Kovačima.

5. — U Bileći se nalazi 40 Švaba sa tri oficira i dvije radio-stanice. Jedna kolona bandita jačina 70 do 100 krenula je danas iz Bileće pravcem Čepelica.

6. — Raspored neprijateljskih snaga u toku današnjeg dana bio je sledeći: u Bileći dva bataljona, 40 Švaba sa tri švapska oficira; bilećki bataljon na Čurjenu, granični bataljon na Gradini, zavodski na Nakovanj, dok za sitnički bataljon nemamo tačnih podataka a najvjerovatnije da se nalazi negdje oko Sitnice.

Neprijatelj je u toku današnjeg dana bio neaktivan. Naše delove koji se nalaze na Vlajinji, Hadžibegovom Brdu i Modropcu uznemirio je sa nekoliko bacačkih mina i dva do tri rafala iz mitraljeza.

7. — Večeras ćemo sa manjim dijelovima »5« i »2« izvršiti manji prepad radi uznemiravanja bandi u Bileći i privlačenja kolone koja je krenula prema Osmić Gomilama i Kukunu, dok smo ostalim dijelovima naredili najveću budnost.

---

u Danice. Partizani su ostavili na terenu bacač 81 mm. koji su naše jedinice tražile ali bez uspeha.

Napad na Bileću 22. jula 1944. godine. Napad je izvršen oko pola noći. Naši delovi na Hadžibegovu brdu bili su iznenađeni. Posle kraće borbe jedinice su se povukle sa H. b. i K. na položaje neposredno oko grada. Prilikom povlačenja nismo imali gubitaka izuzev što je Božo Milenić iz Zavodskog bataljona teže ranjen«. (Arhiv VII, reg. br. BH-V-8468.) O narednim borbama ovih četnika u julu vidi dok. br. 108 u ovoj knjizi.

[3] Nakvan gradina

8. — Usled akcija koje je ova brigada imala poslednjih dana utrošeno je mnogo ručnih bombi pa molimo, ukoliko bi raspolagali sa istim, da nam ih najhitnije dodijelite.

9. — Ukoliko ne bi bilo naročitih promjena u toku noći i sjutrašnjeg dana, namjeravamo sjutra pred veče sa naša dva bataljona napasti neprijateljske bande koje se nalaze na Kukunu i Osmić Gomilama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Načelnik — kapetan,	Komandant — major
Živko Jošilo	**Mustafa R. Dizdarević**	**N.[5] Ljubibratić**

BR. 105
IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 23. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA AVTOVAC I GACKO[1]

ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 371
Dana 23.VII.1944 g. u 10 čas.
s. Lipnik

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

21. o. mj. iz pouzdanih izvora smo bili obaviješteni da su Švabe napustile Gacko, kao i veći dio četnika, koji su između 19. i 20. o. mj. otišli prema Nevesinje s namjerom da našim brigadama koje vode borbu na sektoru Nevesinje udare sa leđa.[2] Isto tako je i jedan dio ustaša, njih oko 150, otišao preko Vučja Bara, također s namjerom da napadnu naše snage od pravca Djed planina.

Kako bi iskoristili otsustvo Švaba u Gacko, kao i veći dio četničkih bandi, a i da bi olakšali našim snagama na sektoru Nevesinje, ovaj štab je donio odluku da sa dva bataljona ove brigade i crnogorskim bataljonima i Pivskom četom izvrši pokret sa prostorije Kazanci — Dulići prema s. Miholjače, a i sa-

[5] Nikola

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/12, k. 1143.

[2] O dejstvu četnika vidi dok. br. 104 i 113.

Fotokopija prve stranice dok. br. 105

mom Gacku sa zadatkom da napadnemo bande na prostoru Miholjače — Avtovac, a po mogućstvu upadnemo i u samo Gacko, te da bi neprijatelja zbunili u svojim namjerama prema Nevesinju, a zatim vjerovatno i prema nama, to smo 21. o. mj. izvršili pokret sa 1. i 2. našim bataljonom pravcem preko Samobor i u toku noći između 21/22. o. mj. ovladali sa s. Miholjače i istočnom stranom ceste Miholjače — Vrba. Neprijatelj je zadržao položaje Jovanovo Brdo i čuke oko Avtovac, kao i čuke iznad samo Gacko, tzv. Zečice, gdje se je čitav dan 22. o. mj. vodila uporna borba. Neprijatelj je imao snaga i to: oko 250 četnika, sem onih koji su bili na Stepen; oko 100 Švaba sa jednim topom i dva do tri teška bacača, kao i nešto milicije, njih do 100. Neprijatelj je raspolagao sa dosta automatskih oruđa, kao i teškog oruđa sa dovoljnom količinom municije te je u toku jučerašnjeg dana vršio nekoliko puta juriše na naše položaje, gdje je uvjek bio uspješno odbijen. Neprijateljska artilerija, kao i teški bacači su neprekidno tukli naše položaje.[3]

Iste noći je naređeno i I. bataljonu I. Područja II. Korpusne vojne oblasti (poćerni) da izvrši pokret iz Gornji Kazanci preko Bijela Dola — Kosovi Vis i da u toku noći izbije na liniju Jasenik i sadejstvuje na desnom krilu naših bataljona u pravcu Ponikve. Isto tako je naređeno i Pivskoj četi, kao i II. bataljonu I. Područja, koji je također bio na prostoru Ravno, da sadejstvuje na desnom krilu njihovog I. bataljona i da izbije prema Vučevo i Rajkova Greda. Međutim ovi bataljoni su zakasnili i tek oko 10 časova 22. o. mj.[4] su stigli na liniju cesta Miholjače — Vrba, a zatim su dejstvovali dalje preko Ponikve i ovladali sa bližim čukama do Zečice i k. 1156. Neprijatelj je uputio oko 70 Svaba i nešto četnika prema Dražljevo da napadnu ove naše bataljone sa leđa. Pivska četa i II. Crnogorski bataljon su ovaj pokušaj Švaba odbacili prema Knežak, no ovi bataljoni se nisu snašli da neprijatelja jače odbace i izbiju na liniju iznad Gračanice, kako bi zatvorili pravac Gacko — Nevesinje i ne dozvolili dolazak neprijateljskog pojačanja od Nevesinja, kad bi se stvorio uslov za napad i zauzeće samog Gacko, jer je neprijatelj bio dobro potučen i spreman da napusti Gacko.

Mi smo sa svim našim snagama ponovo preduzeli napad na Avtovac — Jovanovo Brdo, a zatim na samo Gacko, gdje smo neprijatelja odbacili sa položaja Avtovac, dok sa Gacko nismo mogli ovladati zbog dolaska neprijateljskog pojačanja od Neve-

---

[3] Prema operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, Gacko je branio 1. i 2. bataljon gatačke četničke brigade (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336), a kao stalna posada u Gacku i susjednim selima je tada bila 3. bojna 9. posadnog zdruga (vidi dok. br. 172, 173 i 181).

[4] U originalu je »22. o. mj.« dopisano mastilom, ćirilicom.

sinja i to: 6 kamiona i oko 150 vojnika, u kamionima ne znamo šta je bilo, a i zbog toga što je Pivska četa i II. Crnogorski bataljon bez naređenja se povukli prema Ulinje i I. Crnogorski bataljon je neprijatelj zaobišao od Kravarevo, napadao ga sa leđa, zato nam nije uspjelo da ovladamo sa Gacko. Crnogorski bataljoni se nisu snalazili u borbi, a vjerujemo da smo krenuli sa čitavom našom brigadom, da bi sigurno zauzeli Gacko i neprijatelja više porazili. Ovo nijesmo smjeli učiniti zbog zadataka naše brigade od toga štaba, te smo morali ostaviti jedan naš bataljon na Kobilja Glava, a jedan na Gat — Milatovica radi zatvaranja pravca Gacko — Bileća i Gacko — Krstac.

Pošto noćas nismo ovladali sa Gacko, to smo jutros oko 5 časova napustili Avtovac i naše snage prebacili na istočnu stranu rijeke Mušnica i to: 2. bataljon na prostor Samobor, 1. bataljon na prostor Lipnik, a crnogorske bataljone na prostor Jasenik — Glavice — Platice. Neprijatelj do sada nije pokušao nikakve ispade prema nama, a njegova manja odeljenja su izbila iznad s. Lazarići na k. 1153. Mi ćemo na ovoj prostoriji ostati u toku današnjeg dana, a dalje ćemo očekati vaše naređenje ili prema situaciji se povratiti na staru prostoriju.

Neprijatelj je u ovoj borbi imao sigurno oko 30 mrtvih četnika, vjerovatno i više, dok još sve podatke nismo prikupili, na položaju je nađeno 10 mrtvih četnika, dok su ostale uspjeli evakuisati — izvući. Takođe je bilo i mnogo ranjenih neprijateljskih vojnika. Od četnika je zaplijenjen jedan puškomitraljez »ZB« ispravan i nekoliko pušaka. U Avtovac je zaplijenjeno nešto soli i žita, kao i druge spreme. Mi u ovoj borbi smo imali 1 gubitak i to potporučnik drug Ilija Gluhajić, komandir čete u 2. bataljonu. Ranjenih smo imali 5 drugova iz 2. bataljona, svi lakše. Takođe je i I. bataljon komande područja imao 1 gubitak, pomoćnik polkoma čete drug Čolaković Tripo, ranjenih nije bilo.

Izvještaje vam ranije nismo mogli poslati, a najpotrebnije smo vas obaveštavali putem radio-stanice, dok naša radio-stanica jutros nije mogla da uhvati vezu sa vama, odn. mi čujemo vašu stanicu, dok vama ne možemo da predajemo i vaš radio-telegrafista javlja da nas nikako ne čuje, te je potrebno da odmah vaš radio-monter dođe da bi izvršio opravku na našoj radio-stanici. Napominjemo da mi možemo vas čuti i primati vaše depeše, te potrebno naredite za naš daljni rad, da li ćemo i dalje ostati na ovoj prostoriji ili ćemo se opet vratiti na staru prostoriju, ali i pored radio-veze naredite i pismeno.[5]

Mnogo nas interesuje stanje na sektoru Nevesinje, kao i na ostalim sektorima, te molimo da nas odmah obavijestite o

[5] Vidi dok. br. 129.

čemu vam je poznato. Ranije smo tražili da nam date određeno vrijeme radio-veze sa XII. Hercegovačkom brigadom, ali nam do sada nije dato vrijeme, kako bi mogli da sa XII. brigadom održavamo vezu radio-putem ili eventualno koordiniramo rad na našim sektorima. Ovo molimo da učinite ukoliko je ispravna radio-stanica kod XII. brigade, a i ukoliko se ova naša bude opravila.

Mišljenja smo da bi trebalo da ostanemo i dalje na ovoj prostoriji i da vršimo pritisak na Gacko, a u tom slučaju bi trebali uzeti naše bataljone sa prostora Kobilja Glava — Gat, jer crnogorski bataljoni koji se nalaze privremeno pod našom komandom će vjerovatno biti zatraženi od njihove komande područja, jer do sada nijesu dobili nikakvo naređenje za ostanak na ovom sektoru odn. u privremenom sastavu naše brigade, o čemu smo vas već izvijestili da se njihove nadležne komande obavijeste o njihovom bavljenju i zadatku. Na ovome sektoru bi mogli manevrisati nanoseći neprijatelju gubitke. U tom slučaju bi trebalo da se nalazi jedan bataljon XII. ili koje druge brigade na sektoru Kobilja Glava.[6]

Polkomesar i zamjenik komandanta ove brigade nalaze se sa bataljonima koji su nam na sektoru Gat — Milatovica — Kobilja Glava i oni će vas obavijestiti o situaciji na tome sektoru.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkoma (M. P.) Komandant, kapetan
Mato Markotić **Jovan R. Andrić**[8]

Načelnik štaba, poručnik
Smajo Balaić

---

[6] Rečenica je dopisana mastilom, ćirilicom.

[7] Riječ je o 3. i 4. bataljonu. Bliže o njihovom dejstvu, kao i o dejstvu ostalih bataljona, u julu vidi relaciju Štaba 11. hercegovačke brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. (15/2, k. 1150 I).

[8] U 25. knjizi omaškom je napisano srednje slovo »B«, a treba »R«.

BR. 106

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 24. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORU KLADANJ — VLASENICA — HAN-PIJESAK — OLOVO[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
24 jula 1944
u 16.00 čas.

ŠTABU XII KORPUSA NOVJ

1. — Nikakvih pobližih podataka o neprijatelju sa severne strane ceste Kladanj — Vlasenica nismo još primili.

V brigada takođe ne javlja o nekim novim momentima i promenama u situaciji.

2. — Prema jutrošnjim depešama V brigade, ista je juče vodila oštru borbu sa neprijateljem na cesti, ne imavši pri tome gubitaka.

Javili su takođe da se II bataljon II V. b. nalazi u njihovom sastavu.[2] Biće da je to onaj bataljon II brigade koji je ostao na Betnju.[3]

3. — Prema podacima dobivenim od jednog seljaka (koji je jedini ostao u Žeravicama) na pruzi Olovo — Han Pijesak ovih dana nije bilo uopšte neprijatelja, kao ni većih četničkih grupa.

4. — O borbi koja se čula na sektoru ka V brigadi, kako javlja drug Brajko,[4] čula se oko s. Čude.[5] Uputili smo vezu našoj V brigadi i ona će nas o tome verovatno obavestiti.

5. — Kladanjski NOP odred nalazi se sa našom V brigadom.[6]

6. — Raspored naših jedinica je sledeći:

III brigada zauzela je prostoriju: Žeravice (dva bat.) — Riječica — Ponjerka — Klještani (po jedan bat.).

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/2, k. 1240.

[2] i [5] Bliže o tome vidi dok. br 116.

[3] Prema izvještaju Štaba 2. vojvođanske brigade od 4. avgusta 1944, Betanj je, 20. jula, posjeo 4. bataljon a 2. bataljon položaj Debelo brdo — Gradina (Arhiv VII, reg. br. 27/7, k. 966).

[4] Filip Jadrijević Brajko, obavještajni oficir 5. vojvođanske brigade.

[6] Prema izvještajima političkog komesara Kladanjsko-ozrenskog NOP odreda od 11. i 16. jula 1944, ovaj odred je u prvoj polovini jula dejstvovao na sektoru Kladnja. U izvještajima se govori o njegovoj političkoj aktivnosti i o stanju u njemu, dok se o njegovim akcijama ništa ne kaže (Arhiv VII, reg. br. 28/7 i 30/7, k. 408 A).

V brigada nalazi se na prostoriji: Petrovići — Slivne — Sjedaljka (jedan bat.) sa zadatkom kontrole i ispitivanja situacije na cesti Kladanj — Vlasenica i severno od nje.

Mi se nalazimo na prostoriji s. Ponjerke uz III brigadu.

7. — Također smo izdali naređenje šefu našeg II otsjeka za prikupljanje podataka o situaciji sa okolnih sektora (doline r. Krivaje, linije: Olovo — Kladanj, Kladanj — Vlasenica, Olovo — Han Pijesak i dr.). Po dobijanju tih podataka hitno ćemo vas obavestiti.

8. — Prema izjavi našeg intendanta naše jedinice imaće ishranu i za ceo sutrašnji dan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
(M. P.) komandant-major,
R. Jović

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 24. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O BORBI KOD KORIČANA[1]

ŠTAB III PROLET. BRIGADE
VI PROLET. DIVIZIJE »N T.«
24. VII. 1944 g.

Operativni izvještaj
za 24. VII. 1944 g.
dostavljamo

ŠTABU VI PROLET. DIVIZIJE »N. T.«

Brigada sa svim svojim djelovima 23 ov. mj. oko 22 časa smjestila se na prostor Modri Do — Runjavica — Gaj — Baltići — Sažići. Brigada ima uglavnom zadatak da se obezbedi i odmara.

Na dan 24. ov. mj. oko 12 časova neprijatelj je naišao od Vitovlja i od Šišave u pravcu Koričana. Naše snage koje su

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26/2, k. 797.

se nalazile na određenoj prostoriji na odmoru sa glavninom svojih snaga izvršile su napad na neprijatelja, sem snaga I bataljona, koje su zatvarale pravac Badalište — Pilića Brdo.

Jačina neprijatelja je bila oko jedna bojna sa jednim topom, ostalo pješadijsko naoružanje.[2]

U ovoj borbi neprijatelj je povraćen i proćeran od Koričana preko Vitovlja u pravcu Gostilja i Suhog Polja.

Na našoj strani bio je jedan mrtav iz II bataljona i jedan ranjen iz IV bataljona.

Na neprijateljskoj strani 2 zarobljena, 40 mrtvih, od kojih je 25 ostalo mrtvih na položaju.

Zarobljen je sledeći materijal i oružje:

jedna radio-stanica, jedan puškomitraljez, jedan šmajser, 13 pušaka, 2500 metaka, 5 mina za teški bacač, nekoliko rezervnih cevi za »Šarac« i za njemačke puškomitraljeze, šatorskih krila, čakšira, bluza, cipela, ranaca, fišeklija, opasača izvjesna količina koja je skinuta i nađena.

U ovoj borbi utrošeno je 25 granata udarnih za protukolni top 47 mm, mina za tečke bacače 81 mm i 80 mm 39 komada, puščane jug. municije 6.000 metaka, te municije za ostalo oružje u manjoj količini.

U prilogu dostavljaju Vam se dokumenti nađeni kod mrtvih i zarobljenih vojnika, dok izvjesni dokumenti poslani su sa zarobljenim legionarom od strane našeg II bataljona.

Također šaljemo Vam zarobljenog Švabu kojega je zarobio jedan Talijan iz našeg IV bataljona. Pošto imenovanog nezna niko da sasluša, to Vas molimo da njegovo saslušanje u jednom primerku pošaljete i nama kako bi znali koja je jedinica učestvovala u ovoj borbi i sa kojom namjerom. Naše snage su raspoređene kako Vam je to danas javljeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

pomoćnik politkomesara, kapetan,
Dane Ćuić

Komandant, major,
Lazo S. Radaković

(M. P.)

---

[2] Borba je vođena protiv dijelova 13. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije i domobranskog Brzog zdruga (vidi dok. br. 82).

BR. 108

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 24. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU BILEĆE I O ODLUCI DA SE NAPADNU ČETNICI NA PROSTORU OSMIĆ GOMILE — KRSTAČA[1]

ŠTAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
— JUGOSLAVIJE —
Pov. br. 410
24 — VII — 1944 g.
D. Vrbica
18.35

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

D. Crkvice

1. — Danas oko 13 časova jedna grupa četničkih bandita, jačine oko 100, izvršila je pokret od Bileće ka Planoj. Istovremeno jedna manja grupa napravila je ispad prema Bogdašićima. Dijelovi našeg »1« [bataljona] lako su odbacili ove od Bogdašića, a jedna četa našeg »3« upućena je u protivnapad na bande koje su krenule ka Planoj i očekujemo rezultat ovog sukoba. Na ostalim sektorima naših bataljona nije do sada bilo nikakvih promjena, odnosno neprijateljskih ispada.[2]

Prema najnovijim podatcima koje smo dobili preko našeg »3«, na prostoru: Osmić Gomile — Krstača nalaze se banditi Milićević i Kisić i ove bande imaju namjeru da najupornije drže pomenuti sektor, kao i sve položaje oko Kukuna i Sitnice.[3]

U vezi sa ovom situacijom iz koje se jasno vidi da četničke bande imaju namjeru držati pomenute položaje na svaki način — najvjerovatnije da ih Švabama pripreme kao polazne položaje u duhu opšte neprijateljske ofanzive,[4] mi smo odlučili,

---

[1] Original (pisan na mišini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/12, k. 1143.

[2] i [3] Odnosi se na četnike Bilećke brigade koji su, u cilju sadejstva s jedinicama njemačke 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 158), 21. jula 1944. preduzeli napad od Bileće u dvije kolone (vidi dok. br. 104).

Prema dnevniku Bilećke četničke brigade, njena lijeva kolona (a naročito Sitnički bataljon) imala je 25/26.jula 1944. tešku borbu sa jedinicama 29. divizije. Tom prilikom ona je ovladala Ravninama, Sitnicom, Ljutim ispod Vukovog dola, Orlovcem, Ostrovicom, Oblim brdom i Njeganovićima. U ovoj borbi četnici su imali 2 mrtva i 7 ranjenih (Arhiv VII, reg. br. BH-V-8468).

[4] Vidi dok. br. 84, 158, 172, 173, 175 i 176.

da u toku nastupajuće noći i sutrašnjeg dana razbijemo neprijatelja i stjeramo ga sa označenih položaja. Ovu akciju izvršićemo sa našim: »2«, »3« i »4«, a sa ostalim dijelovima brigade vezaćemo ove bande u Bileći. Napad ćemo sa dva bataljona izvršiti preko Kukun i Krstača, a sa jednim preko Podgorja u pravcu Osmić Gomile i po razbijanju banda na Osmić Gomile goniti ih sa sva tri bataljona ka Bileći.

Sa ovim bataljonima preko Kukuna ide i zamj. komandanta brigade i isti će rukovoditi ovom akcijom imajući u vidu neprekidno razvoj situacije na ostalim sektorima (kod pravaca: Gacko — Nevesinje — Stolac)[5] i vodeći računa da se ova akcija izvrši najbrže, kako bi ovi bataljoni mogli što prije biti vraćeni u sastav brigade — na istočnu stranu druma: Bileća — Gacko.[6]

2. — Prilikom našeg ovlađivanja sa spoljnim utvrdama Bileće 22/23. o. mj.,[7] prebjegao je u naše redove dosadašnji četnik Anđelić Vojo. Dosadašnji podatci o njemu karakterišu ga kao poštenog. Isti priča, da u Bileći sada ima svega 200—300 bandita, a da su svi ostali izišli. Sa ovim bandama u varoši nalazi se i njihov »Glavni štab za Istočnu Bosnu i Hercegovinu«, sa banditima: Salatićem,[8] Lazarevićem i Grubačićem (sva trojica kapetani). Kako ovaj navodi, moral neprijatelja u Bileći je prilično pokoleban i šapatom borci jedan drugome saopštavaju »da su partizani dobili i topove«.

3. — Izvještavamo Vas, da smo postupili po Vašem naređenju str. pov. br. 605 od 4. o. mj. i formirali izviđački vod pri štabu brigade.

U prilogu šaljemo Vam izvještaj Juž. herc. odreda br. 249 na upotrebu.[9]

4. — Potvrđujemo prijem radio-aparata sa 2 akumulatora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,	Načelnik, kapetan,	Komandant, major,
Živko Jošilo	**Mus. R. Dizdarević**	**N. Ljubibratić**

Napomena

Pored onih artiljeraca koje ste danas dobili od nas, uputićemo Vam još dvojicu.

---

[5] Bliže o dejstvu naših jedinica na pomenutom pravcu vidi dok. br. 113.

[6] Pomenuti bataljoni nisu uspjeli da u potpunosti izvrše postavljeni zadatak (vidi dok. br. 117).

[7] Vidi dok. br. 104.

[8] Danilo

[9] Redakcija ne raspolaže izvještajima. Međutim dejstva toga odreda su prikazana u dok. br. 18 i 63.

BR. 109

ZAPOVIJEST ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 25. JULA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PRELAZ PREKO RIJEKE BOSNE NA ODSJEKU NEMILE — GOLUBINJA[1]

ŠTAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«
25. VII. 1944

ZAPOVJEST

(Sekcija Travnik — Zenica 1 : 100.000)

Po podatcima, kojim raspolažemo, na pruzi Zenica — Žepče nema jačih nepr. snaga. U s. Doglodi imade muslimanske milicije, a u s. Golubinji i s. Željeznom Polju hrvatske milicije. Na desnoj obali r. Bosne imade manjih četničkih grupa i milicije.

Muslimanska milicija iz s. Dogloda neće da se bori protiv nas, već može poslužiti za vodiče. Hrvatska milicija neprijateljski je raspoložena prema nama.

Naša divizija ima zadatak prebaciti se na desnu obalu r. Bosne.[2]

U cilju izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO:

1. — **I ešalon:** 1 brigada, inž. četa i intendantura div.	Krenuće 26. VII. sa prostora Kruševo Brdo. Istog dana stiže na prostor Velja — Ravna Bukva. 27. VII. kreće sa ovog prostora i noću 27/28. VII. prelazi r. Bosnu na prostoru južno od s. Nemila do k. 554. Pri prelazu komunikacija i rijeke osigurati se južno i sjeverno. 28. VII. po prelasku rijeke, nakon odmora, prebaciti se za s. Bjele Vode. 29. VII. krenuti na prostor s. Pepelari (jugoistočni dio).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/1, k. 797.

[2] U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ, upućenoj 14. jula 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa, o tome piše:

»Naredili smo VI diviziji da se prikupi i spremi za pokret. Da li [je] bolji pravac za vama ili preko centralne Bosne?« (Arhiv VII, reg. br. 33/1, k. 372).

U operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije o pokretu i prebacivanju preko rijeke Bosne se kaže:

2. — **II ešalon:** III brigada, div. bolnica sa boln. četom	Krenuće 26. VII. sa prostora Kruševo Brdo i istog dana stiže na prostor Velja — Ravna Bukva. 27. VII. kreće sa ovoga prostora i noću 27/28. VII. prelazi r. Bosnu na prostoru sjeverno od s. Nemila do Topčić Polja. Pri prelazu osigurati se južno i sjeverno. 28. VII. po prelasku rijeke, a nakon odmora, prebaciti se s. Šagovići (južni dio). 29. VII. kreće iz s. Šagovića za s. Pepelari (zapadni dio).
3. — **III ešalon:** II brigada i brdska baterija	Krenuće 26. VII. sa prostora Kruševo Brdo. Istog dana stiže na prostor Velja. 27. VII. kreće sa prostora Velje i noću 27/28. VII. prelazi r. Bosnu na prostoru Topčić Polje — Golubinja. Pri prelazu rijeke i komunikacije osigurati se sa obe strane. 28. VII. po prelasku rijeke i odmora, krenuti za s. Šagovići (sjeverni dio). 29. VII. prebaciti se sa prostora s. Šagovići za s. Pepelari (sjeverni dio).

4. — Za vrijeme marša organizovati protivavionsku obranu (pasivnu, a po potrebi i aktivnu).

5. — Prelaz preko rijeke i komunikacija organizovati što bolje i pravilnije.

6. — Veza sa Štabom divizije putem radio-stanica.

7. — Za vodiče koristiti muslimansku miliciju, pored vodiča koji će se dodjeliti iz Vlašićskog odreda.

8. — Štab divizije sa štabnom četom kreće sa II-im ešalonom.

»24—28-VII cela Divizija nalazila se u pokretu prema reci Bosni — pravcem i to: Kruševo Brdo, Novakovići, Vučja Planina, Oborišća — Javorje, Šerići severno od Orahovice, južno od Javornika.

I brigada izvršila je prelaz preko Bosne između 26—27-VII između Nemile i Vranduka — ostale snage nisu uspele iste noći preći usled toga što su zadocnile. I brigada izvršila je prelaz uz manju borbu, u kojoj je ubila oko 15 nepr. vojnika i zarobila 4.

II i III brigada sa Štabom div. izvršili su prelaz reke Bosne između 27—28 VII 1944 kod Topčić Polja. Žestoke borbe vođene su 27. preko dana sa neprijateljem koji je iz Nemile nastupao prema našoj III brigadi u s. Starina, gde su neprij.[atelju] naneseni veliki gubici, na našoj strani bilo je izbačeno iz stroja oko 30 vojnika. Na ovome mestu neprijatelju je uspelo preseći III bat. III brig. koji se priključio XI div. (Tom prilikom su odsečeni dvije čete 3. bataljona i Štab brigade, osim načelnika i obavještajnog oficira, koji su se prebacili sa brigadom. — Prim. red.) Sam prelaz preko reke izvršen je bez borbe pošto su nas na ovom mestu prihvatile jedinice XII korpusa«. (Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 797). O tome vidi i dok. br. 49, 128, 175, 176, 177, 178, 182 i ovoj knjizi.

9. — Sjeverno od Žepče prebacuje se XI divizija.[3]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik,
D. Mutapović

Komandant, pukovnik.
Đ. Jovanić

(M. P.)

Dostavljeno: Štabu I, II i III brigade.

P. S. Pri prelazu rijeka i komunikacija izbjegavati veće borbe. Prugu nastojati porušiti, kao i propuste na komunikacijama.

BR. 110

ZAPOVIJEST ŠTABA 10. NOU DIVIZIJE OD 25. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA GORNJI VAKUF[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Str. pov. br. 95
Dne 25/VII 1944 g.
u 15.30

ZAPOVIJEST
(sekcija: Prozor, Konjic i Travnik)
razmer: 1 : 100.000.

Obzirom da se u Gornjem Vakufu nalaze manje neprijateljske snage kao i u ostalim garnizonima u Dolini Vrbasa, a u cilju čišćenja tih neprijateljskih garnizona, štab divizije donio je odluku da se pristupi likvidaciji neprijateljskog uporišta Gornji Vakuf.[2]

---

[3] Vidi dok. br. 121 i 127.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/8, k. 856.

[2] i [9] Prema izvještaju Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944, jedinice 7. brigade oslobodile su to mjesto 28 jula (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854). O tome vidi i dok. br. 135 i 177 u ovoj knjizi.

Podatci o neprijatelju: Prema dobijenim podatcima u Gornjem Vakufu nalaze se dvije satnije domobrana iz IX konjičkog sklopa, jedna kompanija Nijemaca iz VII SS divizije i jedna satnija ustaša Batinića u jačini od 80 vojnika, koji su nedavno mobilisani.[3] Od teškog oružja neprijatelj raspolaže sa jednim brdskim topom i dva teška bacača. Poznato nam je samo da ovaj neprijatelj ima utvrđenja na Strmici, k. 785, za neposrednu odbranu G. Vakufa. U Bugojnu se nalazi jedan bataljon VII SS divizije[4] kao i XXIX ustaška djelatna bojna u jačini od 450 vojnika.[5] U Donjem Vakufu nalazi se jedna satnija ustaša — Kupreška milicija, kao i jedna kompanija Nijemaca sa 15 kamiona. U Travniku nalaze se snage za odbranu toga garnizona (većinom domobrani) u ukupnoj jačini oko 1200 vojnika.[6] Jačina neprijateljske posade u Rastovu je jedan bataljon »Princ Eugen« divizije[7] i jedna satnija Brzog zdruga.[8] U Fojnici nalazi se jedan bataljon Nijemaca, koji je u toku 23. o. mj. pojačan sa još jednim bataljonom za koga još ne znamo kojoj jedinici pripada. Ovaj neprijatelj raspolaže sa tri haubice i 6 brdskih topova.

Zadatci:

1. — VII brigada sa tri bataljona napašće neprijateljsko uporište Gornji Vakuf sa njegovim spoljnim i unutrašnjim odbranama. Štab brigade će izvršiti raspored bataljona i ostaviti potrebne rezerve prema svome nahođenju.[9]
2. — IX brigada onemogućiće neprijateljsku intervenciju za vrijeme napada na Gornji Vakuf, time što će sa jednim bataljonom zatvoriti pravac od Bugojna i Kupresa oko s. Gračanice, a sa drugim snagama zatvoriće pravce od Rastova (u visini Pivačevih staja) i od Fojnice na Zec planini.[10]

---

[3] i [5] U bojnoj relaciji Zapovjedništva 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga za jul od 21. septembra 1944. piše da su se tada u tom mjestu nalazile njemačke i domobransko-ustaške snage, a u Bugojnu njegova 29. bojna (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57). O tome vidi i dok. br. 182 u ovoj knjizi.

[4] i [7] U srednjoj Bosni je u to vrijeme dejstvovao 13. puk te divizije. Vidi dok. br. 135 (napomenu br. 4 i 5), 153 i 182.

[6] U Travniku su tada bili Brzi zdrug i dijelovi 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 180 i 182).

[8] Prema relaciji Brzog zdruga za jul, u Rastovu su tada bile dvije satnije (čete). Vidi dok. br. 182.

[10] U izvještaju štaba te brigade od 2. avgusta 1944. piše da je ona zatvorila pomenute pravce i da nije imala sukoba sa neprijateljem sve do kraja jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 854).

3. — XVII brigada sa svojim snagama za vrijeme ovoga napada biće naročito aktivna na pruzi Sarajevo — Mostar, s ciljem zavaravanja neprijatelja i sprečavanja eventualnog nadiranja u pravcu Prozora.[11]

Početak akcije: Napad će se izvršiti 27. o.mj. u 23 časa. Do ovog časa da budu jedinice na polaznim položajima za napad kao i u zasjedama.

Znaci raspoznavanja i borbeni znaci: Znaci raspoznavanja dostavljeni su vam ranije, koje koristite za vrijeme ovih operacija. Borbeni znaci su Vrbas — Vranica.

Veza: Štabovi brigada održavaće vezu sa štabom divizije radio-stanicom i kuririma. Za vrijeme akcije na Gornji Vakuf šalje se u prilogu poseban plan radio-veze. Štabovi VII i IX brigade održavaće međusobno radio-vezu, time što će se javljati počem od 27. od 20 časova, svaka dva sata, dok traje akcija na Gornji Vakuf.

Evakuaciju ranjenika VII brigada vršiće u pravcu koga ona odredi a kod koje će se nalaziti hirurška ekipa ove divizije. Pravac evakuacije plijena i zarobljenika takođe će odrediti štab VII brigade.

Raspored jedinica: Po likvidaciji Gornjeg Vakufa VII brigada postaviće se u najbliža sela oko Gornjeg Vakufa i zatvoriti pravce od Bugojna i Kupresa. IX brigada zatvaraće pravce od Rastova i Fojnice. U slučaju neuspjeha akcije na Gornji Vakuf, VII brigada povući će se na stare položaje i zatvaraće pravac od Gornjeg Vakufa i pravce koji izvode iz doline Neretve prema Prozoru (zapadno od komunikacije Rama — Prozor).

Štab divizije za vrijeme operacija biće u selu Zastinje.

Napomena: Ovaj napad treba da bude pripremljen u najvećoj tajnosti da bi se postiglo iznenađenje nad neprijateljem. Napad mora biti energičan i uporan. Za ovaj napad koristiti teška oruđa — protivtenkovski top i bacače. Udarne bombaške grupe treba da dođu naročito do izražaja.

Štab IX brigade vodiće računa da zasjede budu postavljene tako da mogu odbiti neprijatelja i spriječiti njegov prodor prema Gornjem Vakufu. Snage te brigade, koje budu išle u zasjedu prema Bugojnu, održavaće vezu sa Kupreškim odredom, obavještavaće se o stanju i eventualnim pokretima neprijatelja sa pravca Šujica — Kupres. Zasjeda prema Bugojnu

---

[11] Prema izvještaju Štaba te brigade od 2. avgusta 1944, njene jedinice su 27. jula vršile demonstrativni napad na Ostrožac i Bradinu, dok su 28. jula njeni diverzanti srušili jedan voz na željezničkoj pruzi kod s. Mrakova (Arhiv VII, reg. br. 35/3, k. 854).

treba da računa sa bjegstvom neprijatelja iz Gornjeg Vakufa u pravcu Bugojna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.pukovnik, (M. P.) Komandant-p.pukovnik
Vlado Dapčević **Milorad**

Načelnik-major,
Hotić

BR. 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA I O NAPADU NA HAN-PIJESAK I JAPAGU[1]

ŠTAB
XXVII NOU DIVIZIJE
25. VII. 1944.
br. 64

ŠTABU III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Izveštavamo vas o rasporedu naših jedinica kao i o proteklim akcijama od Srebrenice[2] pa na ovamo.

1. Raspored naših jedinica je slijedeći: XVI. Muslimanska brigada na sektoru Vlasenica, orijentisana u pravcu Milića i Cikota. Prema izvještaju štaba brigade jutros od 4.30 časova neprijatelj se je sa Bačkovca povukao u pravcu Zvornika.[3] Isto tako na sektoru Lukići — Derventa nema jačih ustaških snaga već samo manje patrole koje dolaze od Srebrenice. Upućen je jedan bataljon pravcem Vlasenica — Neđelište — Pometenik.

XIX. Birčanska brigada i divizijska bolnica: Podkozlovača — Ravansko — Nerići i kontroliše prugu Pjenovac — Han Pijesak.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/7, k. 1111.

[2] O napadu na to mjesto vidi dok. br. 78 i 85 i izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

[3] U Zvorniku su tada bili dijelovi domobranskog 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 182).

XX. brigada: Han Pogled — Igrišta — Han Veternik. Zatvara pravac Han Pijesak — Vlasenice.

Štab divizije: Han Veternik.

Neprijatelj se nalazi na sektoru Japage — Han Pijesak — Debela Međa — Kram. Neprijatelj je sastava jedan ojačani bataljon Njemaca sa četnicima i ustašama.[4] Naoružan je sa priličnim brojem bacača, jednom haubicom (na Debeloj Međi) i dobro utvrđen. XX. brigada i dva bataljona XIX. brigade napadali su noću 23/24 na Han Pijesak i Japage ali nisu uspjeli likvidirati neprijatelja. Neprijatelj se uporno branio koristeći efikasno teško naoružanje.[5] Naši gubitci prilikom napada bili su prilično osjetni.

2. Naši gubitci u toku posljednjih borbi bili su slijedeći:

XVI. brigada: 12 mrtvih i 36 ranjenih. Od toga mrtva dva komandira, 1 politički komesar čete, a ranjeno 3 komandira i zamjenik komandanta brigade (teže ranjen). Najveći gubitci bili su od neprijateljskog teškog naoružanja. Brigada se je u ovim borbama držala vrlo dobro, sem što je komandni kadar zbog vojničkog neiskustva podbacio. Brigada je jednom prilikom likvidirala veći broj bunkera na Bačkovcu ali se morala povući zbog neučestvovanja drugih jedinica u tom napadu. Tom prilikom zarobljeno je nešto pušaka, pištolja i prilična količina spreme i hrane.

XIX. brigada imala je 18 ranjenih i 2 mrtva. U borbama se je držala vrlo dobro, tako da je u Srebrenici likvidirala spoljna uporišta ali se je zbog nove situacije morala preorijentisati na novi zadatak. U brigadi ima pojava dezerterstva.

XX. brigada imala 15 mrtvih, 13 ranjenih.[6] Od toga mrtvih 1 komesar bataljona, obavještajac bataljona i 2 komandira čete. U ovim borbama brigada se je držala vrlo dobro. Osjeća se zamorenost i izcrpljenost zbog neprekidnih borbi posljednji mjesec dana kao i vrlo slabe ishrane. Hleba uopšte nema a oskudjeva se i u mesu.

Divizijska bolnica. Brojno stanje 170. Od toga je 6 nosila, 40 ranjenika. Iz korpusne bolnice došlo je 30 ranjenika, od kojih je manji broj upućen u brigade. Taj broj je uračunat u ukupno brojno stanje bolnice. Sem toga i brigadne ambulante imaju priličan broj ranjenika i bolesnika, svaka između 20 i 30.

3. U vezi sa vašim naređenjem da likvidiramo neprijatelja na sektoru Han Pijesak sa XIX. i XX. brigadom mi smo mišljenja da su ove snage nedovoljne za uspješno izvršenje zadatka, pošto je neprijatelj brojno nadmoćniji a sem toga i dobro utvr-

---

[4] i [5] Vidi dok. br. 130, 172 i 173.

[6] Riječi »imala 15 mrtvih, 13 ranjenih« dopisane su mastilom.

đen. Naše je mišljenje da bi za likvidaciju neprijatelja na liniji Han Pijesak — Kram bile potrebne veće snage, najmanje cijela naša divizija.

4. Danas ćemo sa štabovima XIX. i XX. brigade održati sastanak u vezi sa držanjem jedinica i problemima koji su se pojavili u posljednjim borbama.

5. Neprijateljski gubitci na sektoru Bačkovac — Cikote bili su veliki. Prema našoj procjeni oko 200 izbačenih iz stroja. XVI. brigada je zatekla i iznenadila u zbornom poretku neprijatelja. Neprijateljski gubitci na sektoru Han Pijesak u odnosu na naše gubitke su mali.

U ovim akcijama učestvovala 38. div.[7]

6. Kod naših jedinica osjeća se oskudica u bacačkim minama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Komandant-p.pukovnik
Z.[8] Škerović (M. P.) **Kosorić Pero**

[7] Rečenica je dopisana mastilom. Inače, bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 130.

[8] Zarija

BR. 112

NAREĐENJE ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 25. JULA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA U VEZI S FORMIRANJEM PRATEĆE ČETE I TEHNIČKIH VODOVA[1]

ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
br. 65/44
25. VII. 1944.

ŠTABOVIMA BRIGADA

Položaj

1. Kod štaba divizije formiraće se prateća četa.[2] Za ovu četu uputiće štabovi brigada po 12 boraca sa oružjem. XVI. brigada i XX. brigada sa ljudstvom uputiće po jedan p. mitraljez »Bren« sa priborom. Ljudstvo za ovu četu poslati u toku današnjeg i sutrašnjeg dana. Borci treba da budu provjereni u borbama, zdravi i da imaju uslova da se mogu razvijati vojnički i politički. Ljudstvo uputiti sa kompletnom vojničkom spremom.

2. Štabovi brigada pristupiće odmah formiranju tehničkih vodova. Tehnički vod ima u svom sastavu telefonsku i minersku desetinu. Potreban materijal tražiti od načelnika intendanture. O izvršenju ovoga podnijeti izvještaj najdalje do 29. o. mj. U izvještaju navesti sastav tehničkog voda kao i količinu tehničkog materijala i pribora sa kojim raspolažete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant-p.pukovnik:

(M. P.)

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/8, k. 1111.

[2] Prema operacijskom dnevniku Štaba 27. NOU divizije ona je formirana 26. jula 1944. na prostoru Milan-planine (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111/I).

BR. 113

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU NEVESINJE — TRUSINA — RIOCA — ŠIPAČNO[1]

ŠTAB
OPERAT. GRUPE XII i XIII
HERC. UDARNE BRIGADE
Ob. strogo pov. broj
dana 25 -VII- 1944 g.
s. Davidovići

ŠTABU XXIX HERC. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

U toku noći 23/24 o. m. započeli smo opšti napad naših snaga i u toku prošle noći neprijatelj je odbačen na liniju Šiška Gl. (k. 1143) — Vranikuće — Grabovica — Podgrađe. I danas se vodi borba oko Glog, za čiji ishod još ne znamo.

Neprijateljske snage ispred naše dvije brigade iznose oko 1.200 Švaba iz 369 i »Brandenburg« divizije. Imaju 5 topova. U toku posljednja dva dana pristizali su kamioni u Nevesinje od pravca Mostar i još nijesmo saznali mada se nezvanično pronosi da su to neka pojačanja za ovaj sektor.[2]

U teškim borbama koje se vode neprijatelj trpi velike gubitke. Tako je u jučerašnjoj borbi prilikom gonjenja nađeno oko 45 lešina, među kojima više oficira pa čak i majora.[3]

Neprijatelj je bio ukočen na pravcu od Trusine prema Lukavcu te je sa gatačkim četnicima[4] i tri satnije »vražijaka«

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/12, k. 1143.

[2], [3] i [5] O dejstvu njemačkih jedinica vidi dok. br. 1, 84, 158, 168, 169, 172, 173 i 175.

[4] Prema operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, napad od Gacka izvela je, po naređenju Komande ovog korpusa, Gatačka četnička brigada (ona je tada sadejstvovala s jedinicama njemačke 369. legionarske divizije — vidi dok br. 158) i imala zadatak da napadne bok jedinica 29. NOU divizije na položajima: s. Slato — Nekudina — s. Rogače — s. Lukavac i s. Zovi Do — Trusina pl. U tom cilju Gatačka brigada je 19. jula poslala u napad 3, 4, 5, 6. i Jurišni bataljon (oko 600 četnika), dok je 1. i 2. bataljon ostavila kao zastor na sektoru Gacka. Do borbe je došlo 21. jula 1944 sa jedinicama 12. i 13. hercegovačke brigade na liniji s. Šipačno — s. Slato — s. Zajasen — Lukavački klanac, ali su one odbačene na položaje Omutić (trig. 1449) — Javić (trig. 1333) — Zelena ubla gde su 22. jula, preko celog dana, vođene borbe i odbijeni svi protivnapadi 12. i 13. hercegovačke brigade. U ovim borbama Jurišni bataljon Gatačke brigade imao je 5 ranjenih četnika.

iz Gacka[5] pokušao uz pomoć ustaša iz Kule i ranijih snaga na prostoru Grabovica da se nabaci u našu pozadinu preko Šipačna.[6] U toku 23 o. m. ova neprijateljska kolona bila je ovladala sa Omutić i obližnjim položajima iznad Rioca. Po dolasku XIII brigade na prostor Radovanovića Torine — Bezđeđe odmah smo najhitnije u pravcu Omutića bacili tri bataljona XII brigade, koji su uspješno odbacili ovu kolonu i izbili na napred navedenu liniju. Jedan bataljon XII brigade nalazi se i sada na prostoriji Crno Osoje i štiti pravac od Šipačna, a prošle noći je imao napadati ustaško-četničke bande na Ubliću (k. 1488).

Danas se vodila borba oko Glog i Bezđeđe, odakle još nemamo izvještaja.[7]

Sada smo obavješteni da su četničke snage svojim dijelovima izbile do Kukričja i Pađena, gdje se vide paljevine. Bataljoni X brigade koji su napadali bande po izvještaju Komande Područja povukli su se ka Orahovici. Preduzeli smo mjere da se postavi brza veza sa ovim dijelovima X brigade.[8]

Nezvanično se pronosi vijest o dolasku nekih švapskih snaga iz Trebinja ka Bileći, a nama je pre nekoliko dana pisao Južni odred da su Švabe oko Trebinja prikupljali komore.

U toku jučerašnjeg dana naši gubitci iznose 2 mrtva i 5 ranjenih. Obje brigade za ovo 12 dana borbi imale su i izdržale krajnje napore. Osjeća se veliki zamor, ali borci izdržavaju.

Potrošili smo veliku količinu municije u ovim borbama te se već osjeća oskudica. Potrebno je hitno tražiti od Saveznika puščanu, bacačku municiju, a naročito ručne bombe.

Ukoliko ne budemo ugroženi iz poleđine mi se nadamo da sadašnje neprijateljske snage neće prodrijeti ovim pravcem.

Upravljaćemo se prema situaciji i vašem pismu Pov. br. 659.[9]

Izvještavajte češće radiogramima o situaciji kod Gacka i Bileće, jer je to za nas vrlo važno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — major **Đoko Novosel**[10] (M. P.) Komandant — major **Danilo Komnenović**[11]

Dalje se u operacijskom dnevniku kaže da su 23. jula pomenuti bataljoni Gatačke brigade odbivši četiri napada »boljševika«, zadržali položaje od prethodnog dana a da su 24. 25. 26. i 27. jula vođene borbe i da su četnici tom prilikom zauzeli Grebenac, M. Ostrovicu, Rioca i potisli naše jedinice prema Mekoj Grudi (Arhiv VII, reg. br. BH-V-8336).

[6] Prema opštoj bojnoj relaciji 9. posadnog zdruga tada je u Gacku i Kuli Fazlagić bila njegova 3. bojna. Međutim, o njenom dejstvu tih dana, osim 11. jula, ništa se ne kaže (vidi dok. br. 181).

[7] Vidi dok. br. 119.

[8] Vidi dok. br. 108 i 117.

[9] Vidi dok. br. 102.

[10] Bio je politički komesar 12. hercegovačke brigade.

[11] Bio je komandant 13. hercegovačke brigade.

BR. 114

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« O BORBAMA OD 16. DO 23. JULA[1]

ŠTAB II PROLETERSKE BRIGADE
VI. PROLET. DIVIZIJE »N. TESLA«
Br. sl. — 25. VII. 1944. god.

Operativni izvještaj od
16 — 23. ov. mj. dostavlja

ŠTABU VI. PROLETERSKE DIVIZIJE

III. bataljon na položaju na Korićni zatvarao je pravac Livno — Glamoč. 16. ov. mj. neprijatelj jačine oko 200 vojnika napao je naše položaje i borba je vođena cijelo poslepodne. Bataljon protivnapadom odbio je neprijatelja i u gonjenju oterao ga u Livno.[2] 17. ov. mj. položaj je pojačan na Korićni sa IV. bataljonom i istog dana neprijatelj je krenuo u pravcu položaja jačine oko 500 vojnika, od toga je 100—150 nastupalo preko Golije. Borba je vođena žestoka cijeli dan. Navečer oko 20 h. oba bataljona izvršili su protivnapad na neprijatelja, odbili ga i gonili pravo u Livno. 18. ov. mj. neprijatelj je istim snagama krenuo istim pravcem na naše položaje. Borba je vođena također cijeli dan. Oba bataljona izvršili su protivnapad na neprijatelja i odbili ga, tj. neprijatelj sa zapadne strane ceste odbijen je i bačen na istočnu stranu ceste i preko Priluke, dok na lijevo krilo neprijatelja protivnapad nije uspio, jer se neprijatelj preko cijelog dana utvrđivao na zauzetom položaju. Neprijatelj koji je nastupao preko Golije suzbijen je od strane jedne čete II. bataljona i tu je ostao utvrđen sve dok neprijatelj nije prodro za Glamoč.

U isto vreme neprijatelj jačine 1—1200 vojnika nastupao je preko Cincara u pravcu Dolca. 17. ov. mj. neprijatelj jačine 200 vojnika sašao je u Dolac. Naš 1. bataljon, koji je bio orijentisan u pravcu neprijatelja, protivnapadom uspio je izbaciti ovog neprijatelja iz Dolca, ali kako je neprijatelj bio mnogo nadmoćniji u ljudstvu i naoružanju, ponovo je izvršio protivnapad i odbacio I. bataljon iz Dolca. Upornom borbom bataljon je neprijatelju suzbijao brzo napredovanje nanoseći mu gubitke.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/8, k. 801.
[2] i [3] Vidi dok. br. 166.

Pošto je ovaj neprijatelj svojim manevrom obilaznim uspio odbaciti bataljon u pravcu Skučana, naređenje je bilo da se napusti i Korićna i bataljoni su se povlačili preko Carevac — V. Glavica na prostoriju Halapić. Na liniji Carevac — V. Glavica neprijatelju je dat otpor, nanoseći mu tom prilikom gubitke.[3]

U ovim borbama neprijatelj je imao 200[4] mrtvih i više[5] ranjenih. Uništena su 2 tenka (1 na Korićni, a jedan kod Carevca od nagaznih mina).

19—20. ov. mj. brigada je krenula nastupnim maršem opštim pravcem Halapić — Dubrava — Šemenovci. Maršujući pomenutim pravcem preko Planina Polja zapažena je jača neprijateljska kolona, oko 1500 vojnika, koja je nastupala iz Potkraja prema Malovanu. I, II. i III. bataljon odmah su usmjereni prema neprijatelju. I. i II. bataljon nisu stupali u dejstvo, dok III. bataljon sa Grubešnice (k. 1420 i 1428) otvorio žestoku vatru na neprijateljsku kolonu, kojom prilikom je ubio oko 50 konja i 50 vojnika i više ranio. Neprijatelj nije imao namjeru za borbu, već mu je kolona produžila pravo za Malovan. Nakon što je neprijatelj prošao, brigada je produžila put za Šemenovce i zanoćila na prostoriji Ilića Košare — Popovića Košare — Obradovića Košare.

Maršujući preko Vrbasa u pravcu Brvanci brigada je zanoćila na prostoriji Palež — Razvale. 23. zorom neprijateljski avion naišao je i bombardovao ovu prostoriju. Tom prilikom poginulo je 5 drugova i ranjeno 6 drugova. Jedan drug iz hirurške ekipe divizije poginuo je također. Istog dana brigada je krenula sa pomenute prostorije prema Vitovlju. Dolaskom čelom brigade kod žandarm. stanice Ponir zapažena je na Brdu grupa neprijateljskih vojnika. Odmah su upućene patrole i preko civilnog stanovništva doznalo se da su Njemci i ustaše. Pošto brigadi nije bio cilj borba sa neprijateljem, brigada je krenula preko k. 1261 pravac s. Melići. Neprijatelj jačine oko 150 vojnika krenuo je sa Brda za selo Ponir u namjeri da napadne brigadu sa leđa preko k. 1261. IV. bataljon, koji se nalazio u zaštitnici brigade na ivici šume (k. 1063) prema žand. stanici Ponir na proplanku, sačekao je neprijatelja i obasuo jakom vatrom. Pošto je neprijatelj bio iznenađen, momentalno se je bacio na naš bataljon i izvršio juriš. Juriš neprijatelja je odbijen, i neprijatelj je počeo da manevriše po šumi, ali sve namjere njegove bile su osujećene. Pošto bataljonu nije bilo u zadatku uporna borba, isti se je povlačio za glavninom. Bri-

---

[4] Broj 200 dopisan je mastilom.

[5], [7], [9], [10] i [11] Riječi »više«, »U svim borbama«, »Uništeno 2 tenka« i »3 nestala« dopisane su mastilom.

gada je krenula iz s. Melića preko Meline u pravcu rijeke Ugar. Kada je čelo brigade bilo na rijeci Ugar, pojavio se je neprijatelj jačine oko 400 vojnika na boku brigade, koji je nastupao sa Brda u pravcu Ovčina (1192). I. i IV. bataljon, koji su se nalazili na začelju brigade u visini s. Melići, odmah su orijentisani u pravcu Ovčina i prihvatili borbu sa neprijateljem, dok je glavnina prešla rijeku Ugar. IV bataljon je povučen za glavninom, dok je I. bat. ostao do noći zadržavajući neprijatelja.[6] Kad se unoćilo, bataljon se je povukao u sastav brigade. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i 50 ranjenih. U svim borbama[7] zaplenjeno je 10 pušaka, 1 tromblon sa minama i nekoliko sanduka municije za puške i ostale sitne spreme.

Od avionskog bombardovanja uništen je 1 p. mitraljez 7,9 mm i oštećen 1 mali talij. bacač.

U svim borbama ukupno neprijateljski gubitci 300[8] poginulih, više[9] ranjenih. Uništeno 2 tenka.[10]

Ukupno naši gubitci 23 poginula, 34 ranjena, 3 nestala.[11]

Prilog: Lista gubitaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major
B.[12] Damjanović

Komandant, kapetan
Dragan M. Rakić

---

[6] Borba je vođena protiv dijelova 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« i domobranskog Brzog zdruga (vidi dok. br. 182).

[8] Broj poginulih i ranjenih neprijateljskih i naših vojnika dopisan je mastilom.

[12] Branko

BR. 115

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE O DEJSTVU NA PROSTORU OMAZIĆI — ŽIVINICE — RAŠEVO — STUPARI — KAMENSKO DOSTAVLJEN ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE 25. JULA 1944. GODINE[1]

ŠTAB
IV NOU VOJVOĐ. BRIGADE
Op. br. 40
25 jula 1944 godine

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE NOVJ

Dostavlja vam se izvod iz Operaciskog dnevnika naše brigade u vremenu od 14—24-VII-1944 godine.

14. VII. 1944 — Jedinice naše brigade razmještene na sektor Odorovići — Višća na odmoru i sređivanju kao i uzdizanju ljudstva na vojno-političkom polju.

U toku prepodneva upućena je jedna četa za Mus. Živinice u cilju pribavljanja hrane za naše jedinice. Ista četa vratila se u toku prepodneva sa nabavljenom hranom, dobivenoj na dobrovoljnoj bazi.

U toku posle podneva na avizirani pokret Staba Divizije sve jedinice naše brigade izvršile su sređivanje i pripreme za avizirani pokret.[2]

Naveče u 20 č. održan sastanak sa svim vojno-političkim rukovodiocima naše brigade. Na sastanku prorađeno »značaj formiranja XII Korpusa«. Diskusija na samom sastanku bila je neobično živa.

15. VII. 1944 — U vezi naređenja Štaba Divizije Op. br. 49 od 14-VII-1944[3] naša brigada izvršila pomeranje sa sektora Odorovići — Višća na sektor Omazići — Grivice u 4 č ujutru.

Raspored jedinica naše brigade bio je sledeći:

Husanovići — Lugavići — Avdići — Belići.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/3, k. 969.
[2] Vidi dok. br. 68.
[3] Vidi dok. br. 54.

Zadatak naše brigade: kontrola pravaca Tuzla — Doboj — Zavidovići — Ribnica — Olovo.

Po naređenju Štaba XVI NOU Divizije jedan bataljon naše brigade (I) upućen u s. Matijeviće sa zadatkom davanja obezbeđenja Štabu XII Korpusa do smještaja na naš sektor.

16. VII. 1944 U toku dana po jedinicama rađeno na uzdizanju vojnih rukovodioca naše brigade.

U III bataljonu održana konferencija povodom godišnjice osnivanja naše brigade.[4]

Brigadni sanitet održao veoma uspelo zabavno veče.

17. VII. 1944 U 14 č jedna naša četa III bataljona u pratnji sa šefom II Otsjeka naše brigade upućena u Živinice radi prikupljanja podataka, kao i hapšenja nekih sumnjivih lica.

Ista četa se vratila još u toku dana.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije Op. br. 50 od 17-VII-1944[5] naša brigada dobila je zadatak izvršenja akcije na sektor Priluk — Poljana — željez. stanica Bistrac.

U 18.30 č prema novom naređenju Štaba Divizije Op. br. 50 odložena gore navedena akcija ekonomskog karaktera.

Pošto je neprijatelj preduzeo napad sa linije Vukovije — Međaš u dvema kolonama na jedinice XXXVI NOU Divizije,[6] naša brigada dobila je zadatak sadejstvovati sa jedinicama XXXVI Divizije udarajući neprijatelja u bok, i rasterećujući na taj način XXXVI NOU Diviziju.[7]

U 20.30 č krenula su naša tri bataljona (II, III i IV) na izvršenje zadatka pravcem Omazići — Živinice — Lukavica.

I bataljon, radni vodovi i komore II, III i IV bataljona zadržali su se u Pozderovićima.

---

[4] Naredba o formiranju 4. vojvođanske brigade izdata je 28. septembra 1943 (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 167).

[5] Nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 18/8, k. 950.

[6] U Izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. piše da su 17. jula 1944. vođene borbe između SS postrojbi i naših snaga u Međašu (VII, reg. br. 2/3—18, k. 149 e).

[7] Vidi dok. br. 81 i 82.

Zadatak I bataljona: obezbeđenje brig. saniteta, brig. intendanture i komora gore navedenih bataljona.

18. VII. 1944 Naša tri bataljona koja su na zapovest Štaba XVI NOU Divizije krenula u napad na sektor Vukovije — Jeginov Lug zadržali su se u Gor. Lukavici, dobivši novu zapovest o produženju pokreta pravcem Gračanica — Raševo (napadajući neprijatelja sa boka i proterivajući istoga u sadejstvu jedinica III Brigade XXXVI NOU Divizije).[8]

Tačno u 18 č sva tri bataljona naše brigade uputila su se u gore navedenom pravcu na izvršenje postavljenog im zadatka.

Naš I bataljon, brig. sanitet i intendantura kao i sve komore gore navedenih bataljona zadržani su u s. Lukavici radi veće pokretljivosti bataljona koji su upućeni u napad na neprijatelja.

19. VII. 1944 Naša tri bataljona određena za napad stigla su tačno u 6 č ujutru na trig. 842 (Potrk) odakle su produžili za Raševo. Neprijateljske snage bile su u samom selu kao i van sela razmještene u pripremama za pokret. Približivši se na veoma blisko ostojanje neprijatelju naša tri bataljona izvršila su raspored (prikriveno od neprijatelja) za napad. Snažnim i odlučnim napadom u borbi koja je trajala tri puna sata neprijatelj je odbačen, proteran na samu cestu Tuzla — Zvornik.[9]

Neprijateljski gubitci:

30—35 mrtvih, kao i 70—80 ranjenih vojnika i oficira (broj ranjenih po našem mišljenju prelazi gore navedenu cifru).

Neprijateljski gubitci u materijalu:

2 topa 75 mm., 40 granata za isti (topovi oštećeni), 10.000 mauzer municije, 22 konja, 30 željeznih samara, 7—8 tel. aparata, 6000 m. telefonskog kabla, jedna poljska radio-centrala (oštećena), 4 sanduka sanitetskog materijala, dve poljske lampe, 50 šatorskih krila, 60 ćebadi, jedna poljska kancelarija, tri pikavca (šmajser), kao i drugi sitni ratni plen.

---

[8] Vidi dok. br. 79 i 82.
[9], [10] i [11] Vidi dok. br. 98, 99, 167, 168 i 169.

Vlastiti gubitci:

3 mrtva, 7 ranjenih, od kojih tri teško (jedan od njih zam. komandanta II bataljona).

Odmah posle proterivanja neprijatelja bataljoni su zauzeli sledeći raspored:

Raševo — Potrk — Bunarić — Kamenjak, zatvarajući pravce od Sajtovića, Rakina Brda, Podborogova, Jelova Brda.

I bataljon, brig. sanitet, intendantura, kao i bataljonske komore prebačeni su iz Lukavice za Bijelopolje.

Prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije I Brigada trebala je da izvrši smenu naše brigade u 20 č noću, međutim, pošto ista nije stigla, mi smo se zadržali sa našim jedinicama na istom položaju zatvarajući iste pravce.

20. VII. 1944 Ujutru u 6 č, po dolasku I Brigade za preuzimanje naših položaja, uputili smo naša tri bataljona na sektor Stijena — Gor. Krušić — Kik sa zadatkom obezbeđenja sa pravaca Sajtovići — Pantelić.

Posle podne prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije uputili smo naša tri bataljona na sektor Raševo — Kamenjak za smjenu bataljonima I Brigade koji su upućeni na novi zadatak.

Raspored naših jedinica u toku poslepodneva i noći je sledeći:

Stijena — Gor. Krušić — Kik — Krojačevo Brdo — Raševo — Kamenjak.

Brigadni sanitet i intendantura koji su došli u sastav brigade smjestili su se na Bunarić. Komore bataljona koje su se takođe vratile u sastav brigade ušle su u sastav svojih bataljona.

Štab brigade nalazi se u šumi na putu Raševo — Bunarić.

21. VII. 1944 Oko 18 č naveče II i III bataljon primetili su jednu veću neprijateljsku kolonu koja se spustila i produžila u pravcu Rakinog Brda.

Angažovali smo naša dva bataljona, sa jednim bataljonom I Brigade, da izvršimo napad na istu kolonu, napadajući je preko Sajtovića jednom kolonom, a drugom preko Kamenjaka. Međutim od istog zadatka smo odustali pošto se prema zapovesti Štaba XVI NOU

Divizije I Brigada trebala uputiti na nov zadatak.

Zadatak naše brigade: preuzeti položaje I Brigade, obezbeđujući se sa istih pravaca.

Iznenadno oko 22 č jaka neprijateljska kolona koja je došla preko Rakinog Brda napala je naš III bataljon koji je zatvarao isti pravac; u oštroj i dugoj borbi koja je trajala punih 8 č naš III bataljon u sadejstvu sa II bataljonom odbacio je neprijatelja u pravcu Rakina Brda.[10]

Neprijateljski gubitci: 20—25 mrtvih i veći broj ranjenih vojnika i oficira (40—50).

22. VII. 1944 Ujutru u 6 č po naređenju Štaba XVI NOU Divizije naša brigada dobila je zadatak otkačiti se od neprijatelja smještajući se na desnoj strani puta Kasevo — Bunarić, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Kaseva u pravcu Mitrovića kao i kontrole puta Raševo — Bunarić.

Odmah smo izvršili pomeranje svih naših jedinica smještajući ih na sektor Potrk — Mitrovići, sledećim rasporedom:

Potrk (trig. 842) — Potrk (k. 720) — k. 775 — Marića Kruška — Mitrovići.

I bataljon smjestio se na Potrk (trig. 842) sa zadatkom zatvaranja pravca od Raševa.

II bataljon smjestio se na Potrk (k. 720) sa zadatkom obezbeđenja s pravaca Tupković — Gračanica.

III bataljon smjestio se na k. 775 sa zadatkom zatvaranja pravca od Raševa i Kamenjaka u pravcu Mitrovića.

IV bataljon smjestio se na Marića Kruški služeći kao brigadna rezerva i obezbeđujući jednim delom sanitet i intendanturu i Štab Brigade, koji su bili smješteni u šumi između Marića Kruške i Kamenove kljeti.

Oko 15 č neprijateljska kolona koja je došla od Rakina Brda krenula je preko Raševa pravcem za Bunarić. Patrola prethodnice bila je upuštena u zasedu našeg III bataljona koji je zatvarao isti pravac. Oštrom i iznenadnom vatrom automatskih oružja uništena je neprijateljska prethodnica u jačini od 16 ljudi svih do jednoga.

Odmah posle uništenja neprijateljske patrole, neprijatelj je navalio na naš I i III bataljon svom zestinom i koristeći jaku minobacačku vatru približio se našim položajima.

U oštrom naletu neprijatelj je odbijen u pravcu Raševa, ne uspevši da se probije za Bunarić.[11]

Neprijateljski gubitci:

45—50 mrtvih, kao i veći broj ranjenih.

Vlastiti gubitci: jedan poginuo (komandant I bataljona) i 2 druga lakše ranjena.

U 17 č prema zapovesti Staba XVI NOU Divizije Op. br. 56/44 naša brigada trebala je imati pokret i prebacivanje svih svojih jedinica na sektor Podgorja. Međutim pred sam pokret novom zapovešću Štaba Divizije jedinice naše brigade trebale su se prebaciti preko ceste Živinice — Kladanj pravcem Mitrovići — Kaštijelj — Bijelopolje — Nočajevići — Stupari — Olovci — Tuholj — Jažine — Kotac (1088).

Pokret izvršen odmah pri čem su nas sledile I i II Brigada sa Štabom Divizije i Div. bolnicom. U prolazu preko ceste naša brigada dobila je zadatak za obezbeđenje pri prolazu svim jedinicama naše Divizije.

U sastav naše brigade ušla Div. bolnica.

23. VII. 1944. Brigada u pokretu prema izdatoj ranijoj zapovesti u pravcu ceste Živinice — Kladanj.

Stigavši na cestu u s. Stupari naša brigada isturila je dva bataljona na cestu. Jedan u pravcu Živinica. Drugi u pravcu Kladnja sa zadatkom obezbeđenja sa toga pravca.

Po prolasku ceste svih naših jedinica XVI NOU Divizije bataljoni povučeni u sastav brigade, koja se zadržala u s. Olovcima radi spremanja ručka za ljudstvo naše brigade.

Odmah posle ručka, u 14.30 č, brigada nastavila pokret preko Tuholja smještajući se na sektor Jažine — Kotac.

Dva bataljona (I i IV) istureni na sam Kotac (k. 1088) sa zadatkom obezbeđenja od pravca Kamenskog.

Štab Divizije, Div. bolnica u sastavu naše brigade.

U toku dana nije bilo nikakvih promena.

24. VII. 1944 Prema zapovesti Štaba XVI NOU Divizije od 23 jula 1944 g. naša brigada krenula je u 7 č ujutru kao začeona brigada naše Divizije pravcem za Kamensko.

Na novoj prostoriji razmještaj naših jedinica bio je sledeći:

Šumarac — Vrh — Selište — Miljevići — Podbreg — Jelašje.

U toku dana nije bilo nikakvih promena na našem sektoru.

Zaključak:

U vremenu od 14-VII-1944 do 17-VII-1944 g. sve jedinice naše brigade zadržavanje na sektoru Odorovići — Višća iskoristile su u sređivanju kao i vojno-političkom uzdizanju naših jedinica.

U istom međuvremenu bio je formiran kurs nižih vojno-političkih rukovodilaca pri štabu ove brigade, međutim usled novonastale situacije istim se nije moglo produžiti.

Zadržavanje na istom sektoru u mnogome je popravilo naše jedinice.

Za vreme zadržavanja na istom sektoru održane su nekolike veoma uspele konferencije sa narodom u obližnjim selima kao i formiranje NOO.

Poslednje akcije u kojima je učestvovala naša brigada bile su veoma uspele akcije.

U samim borbama neprijatelj je pretrpio ogromne gubitke kako u ljudstvu tako i u materijalu. U sve tri akcije u kojima su učestvovale jedinice naše brigade izbacile su preko 300 neprijateljskih oficira i vojnika iz stroja.

U svim borbama svi borci kao i rukovodioci pokazali su se vrlo dobro. Jedini nedostatak u nedržanju discipline u vatri, što će svakako vremenom da se popravi.

U svim ovim akcijama bilo ofanzivnog ili defanzivnog karaktera naši borci kao i rukovodioci pokazali su se kao dozreli i prekaljeni borci, koji su sposobni da izvrše svaki postavljeni im zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Brigade,
(M. P.) načelnik
Muhamed

BR. 116

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD PETROVIĆA I BRDA[1]

ŠTAB
V VOJVOĐANSKE BRIGADE
25 jula 1944 godine
u 15^{15} sati

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Jučer oko 13 sati neprijatelj u jačini od oko 150 — 200 vojnika izvršio je napad na naš III bataljon i II bataljon II brigade. Naš III bataljon se nalazio u s. Petrović, kao i bataljon II brigade. III bataljon je bio desno a od njega u levo na kosi bio je II bataljon II brigade.

Neprijatelj je prvo počeo tući bacačem položaj III bataljona a kasnije je otvorio i mitraljesku vatru. Radi jake minobacačke vatre kao i radi svoje nesmotrenosti i neopreznosti, III bataljon se povukao na kosu prema zaseoku Brda, a o svome povlačenju nije izvestio štab II bataljona II brigade. Povlačenje III bataljona je prihvatio IV bataljon koji se nalazio na kosi gde je zaseok Brda.

Po povlačenju III bataljona neprijatelj je napao na II bataljon II brigade i našao ga nespremnog za borbu. Štab bataljona nije se zainteresovao gde se ova borba vodi, iako je to bilo u njegovoj neposrednoj bližini. Iz Petrovića je čete rokirao na Čardak, a radni vod sa kazanima i hranom mu je ostao u Petroviću, kao i našem III bataljonu.

Kasnije su bataljoni se organizovali i izvršili napad na neprijatelja, koji se povukao na Bijelu Stenu i Točilo, u pravcu odakle je i došao.[2]

U ovoj borbi imali smo:

5 drugova mrtvih i 10 ranjenih, među kojima komandant III bataljona poručnik drug Marko Stepanov. Od mrtvih i ranjenih drugova su iz III bataljona 3 druga mrtva i 4 ranjena, dok su 2 mrtva i 6 ranjenih iz II bataljona II brigade.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/3, k. 1244.

[2] Vidi dok. br. 172 i 173.

U ovoj borbi također je stradalo šest tovarnih konja. Kazane i ostalu spremu smo u protivnapadu povratili.

Stradalo nam je još 6 sanduka municije.[3]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab
načelnik-poručnik,
Kovačević

BR. 117

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU NA SEKTORU OSMIĆ GOMILE — KRSTAČA — SIMIJOVO[1]

ŠTAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 412
25 - VII - 1944 g.
D. Vrbica
22[h]

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Crkvice

1. — Naši bataljoni »2«, »3« i »4« vratili su se iz akcije sa sektora Osmić Gomile — Krstača — Simijovo. Bataljoni u ovoj akciji nisu izvršili zadatak onako kako je to bilo predviđeno,[2] iz sledećih razloga: nije bilo koordinacije između »3« i »4« koji su napadali od pravca Kukun sa bataljonom »2« koji je vršio napad preko Podgorja na Osmić Gomile. Radi ove nevezanosti neprijatelju je uspjelo da najprije nadmoćnim snagama odbaci naš »2« sa Osmića Gomila i potisne ga preko Podgorja, a potom odmah da se svim snagama baci na druga dva bataljona prema Kukunu. Neprijatelj je u ovome napadu na »3« i »4« lakše postigao uspjeh i time što je jedna grupa ban-

[3] Ta je rečenica dopisana mastilom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/12, k. 1143.

[2] i [3] Vidi dok. br. 108.

dita od Vranjska istovremeno udarila u leđa ovim našim bataljonima. I pored žestoke borbe i pokušaja da se neprijatelju odupru, našim ovim bataljonima nije to uspjelo i bili su prinuđeni da se izvuku iz borbe i povukli su se ka Padjeni i Orahovica.[3]

Naš »2« povukao se preko Podgorja na Planu.

U ovim borbama, po do sada prikupljenim podatcima, neprijatelj je samo u borbi sa našim »2« imao 7 mrtvih — nađenih i više ranjenih, dok je naš »2« imao dva borca mrtva i tri lakše ranjena, dok je jedan iščašio nogu a jednog je bacač stresao.

Gubitci »3« i »4« nisu nam poznati, jer nam o tome ti bataljoni još nijesu dostavili izvještaj, kao ni o detaljima njihove borbe, i o tome ćemo vas naknadno izvijestiti.[4]

Raspored naših bataljona za noćas je sledeći: »3« — Lađevići; »4« — Selišta; »2« — Trnovica; »1« — Okolište (drži obezbeđenja na Modropac i Hadžibegovo Brdo); »5« — Vlajinja.

2. — Do sada nisu zapaženi nikakvi pokreti kakvih Švapskih kolona od pravca Trebinja. Preduzeli smo potrebno, da bi blagovremeno bili obaviješteni o svim eventualnim neprijateljskim pokretima sa toga pravca, o čemu bi vas na vrijeme izvijestili.

Danas su dva saveznička aviona bacila tri manje bombe na Bileću. Ne znamo da li su time nanijeli kakve gubitke neprijatelju. Poslije toga avioni su odletjeli u pravcu Trebinja i vidjelo se kako su pikirali na drum negdje oko Moska.

3. — Poslije povlačenja naših bataljona od Simijova ka Orahovica, viđene su dvije do tri paljevine u selu Kukričje. Vjerujemo da su četničke bande manjim grupicama spustile se u ovo selo i to učinile.

4. — Četu za pratnju transporta za našu XII i XIII brigadu uputili smo kako ste to danas naredili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Načelnik — kapetan,	Komandant — major,
Živko Jošilo	**Mus. R. Dizdarević**	**N. Ljubibratić**

[4] U relaciji Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944, detaljno je prikazano dejstvo pomenutih bataljona; što se tiče njihovih gubitaka tu se kaže da su sva tri bataljona imala 2 poginula i 5 ranjenih boraca (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

BR. 118

IZVJEŠTAJ ŠTABA 36. DIVIZIJE OD 26. JULA 1944. ŠTABU 12. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORIJI BAČKOVAC — STOLICA — ŠEKOVIĆI — TUPANARI[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
Br. sl. 26. VII. 1944.
Položaj

U 21 čas

ŠTABU XII KORPUSA NOVJ

Prema upravo sada dobivenim podacima od štaba V brigade i štaba Kladanjskog NOP odreda situacija je slijedeća:

Neprijatelj se i nadalje nalazi na prostoriji: Bačkovac — Stolica — Šekovići — Tupanari.[2]

Slabiji neprijateljski delovi koji su danas odbijeni od V bataljona V brigade pod Klještanima povratili su se preko Betnja, popalivši ga, ka Šekovićima.

Neprijatelj je popalio gotovo sve Šekoviće, Strmicu, Popovići, Luliće, Trnovo, Plazače i Tupanare. Jutros su zapaljeni i zaseoci Betnja.[3] Dopaske neprijatelj nije palio.

Po danu neprijatelj upućuje slabije delove po okolnim selima u cilju pljačke i paljevina.

Od Šekovića prema Kladnju u toku današnjeg dana nije primećen nikakav pokret neprijatelja.

Na cesti Kladanj — Tuzla, kako izveštava štab Kladanjskog odreda, nema neprijateljskih snaga sem manje posade u Živinicama.

Podaci sa sektora Olova još nisu pristigli. Očekujemo ih prije ponoći.

O pokretu Derikonje ništa se konkretnije nije moglo saznati,[4] sem podataka koje smo vam danas popodne uputili. Ko-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 12/2, k. 1240.

[2] i [3] Bliže o dejstvu neprijateljskih snaga na toj prostoriji kao i o paljenju pomenutih sela vidi dok. br. 130 (napomenu br. 4, 9 i 10), 172 i 173.

[4] Odnosi se na 1. sarajevsku brigadu Romanijskog četničkog korpusa, čiji je komandant tada bio Savo Derikonja (vidi dok. br. 143).

načne rezultate naših ispitivanja preko bataljona upućenih u pravcima Han Karaule i Paklenika dobićemo u zoru 27. VII. 44.

U Kladnju, kako izveštava štab Kladanjskog odreda, nema ništa novo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab divizije,
komandant,
major, **R. Jović**

BR. 119

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 12. I 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 26. JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU STOCA, SNIJEŽNICE, BIOGRADA I GLOGA[1]

OPER. ŠTAB
XII i XIII HERC. NOU BRIGADE
26 jula 1944 g.
s. Barakovina

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Od 13 o. mj. pa do danas svakodnevno vodimo borbu bilo na jednom ili drugom sektoru, bilo da nas Švabe napadaju ili mi njih. I pored ogromnih gubitaka koje smo im do sada nanijeli, i pored toga što se njihova ofanziva ni u koliko ne odvija po planu, neprijatelj je stalno uporan i vrši vrlo snažan pritisak na dužini čitavog sektora obje brigade.[2]

Nemamo tačnih obavještenja, ali je pouzdano utvrđeno da je Švabama u dva maha stizalo pojačanje od po 60 kamiona od pravca Mostara. U toku borbe ustanovili smo da se prema nama nalaze, pored »vražje« divizije, iz svih garnizona uključivši i Gatački, i dijelovi »Brandenburg« divizije. Mada je ob. oficir XIII brigade odnekle ustanovio da je to krpljevina iz Slovenije, Slavonije i dr.[3] mi smo kroz borbu ustanovili da se upornije bore nego »vražjaci«.

Od pravca Stoca za sada nema nikakvih promjena a u Stocu se nalazi oko 250 »vražjaka«, oko 120 četnika i oko 20 hrvatskih žandara.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 25/12, k. 1143.

[2] Vidi dok. br. 70, 84 i 113.

[3] Misli se na pripadnike njemačke nacionalne manjine u Jugoslaviji.

[4] Odnosi se na oružnike Nezavisne Države Hrvatske.

U toku jučeranjeg dana neprijatelj je ponovo izvršio snažan pritisak i mada je na sektoru Gloga 3 puta odbačen sa gubitcima od oko 60 mrtvih (kako tvrde borci) a na sektoru XIII brig. odbačen do Straževica — Magunica uz gubitke od oko 15 mrtvih, ipak je neprijatelj ostao uporan i uspio pred mrak da zauzme Glog, zahvaljujuci u glavnom artileriji i bacačima i učvrstio se na pomenutim polozajima prema XIII brigadi. Bataljoni XII brigade bili su primorani da se povuku na liniju Oštri vrh (k. 1283) — Ostrvica (k. 1243) — Omutić (k. 1449).

Danas nije bilo znatnijeg pritiska na XII brigadu dok je na XIII izvršen vrlo snažan pritisak sa snagama od oko 500 Švaba i četnika i XIII brigada je bila prisiljena da se povuče na liniju Vran (k. 986) — Orlova gr. (k. 1009) — Kamasela, gdje se i sada nalazi.[5]

U toku ovih vrlo napornih borbi, zbog gubitaka koje je imala XIII brigada koja nije mogla ni biti od svoga formiranja dovoljno učvršćena, pojavilo se je kod nje dezerterstvo u većem broju tako da se je do sada na taj način brigada smanjila za oko 40 boraca.[6] Osjeća se da je moral popustio i da prijeti opasnost da se brigada još više ne ospe.[7] Porad toga, pošto nema izgleda da bi mogli bez velikih naših gubitaka odbaciti pa i zaustaviti neprijatelja, a pošto nema mogućnosti za manevrovanje na ovome terenu, mi smo riješili, na osnovu sugestije dobijene od tog štaba,[8] da u toku noći sa 26 na 27 o. mj. prebacimo obje brigade na prostoriju Vranjska — Vlahovići — Hrgud i da sa te prostorije dalje manevrišemo prema situaciji.[9] Mišljenja smo, da neprijateljska ofanziva ne može više dugo da traje s obzirom na velike gubitke i zakašnjenje u postizanju

---

[5] O dejstvu njemačkih i četničkih jedinica vidi dok. br. 108, 113, 117, 158, 172, 173, 175, 176 i 181.

[6] Riječ je o novim borcima koji su u tu brigadu stupili 1944, tj. prije neprijateljske ofanzive u Hercegovini. Nenaviknuti na teške borbe, neki su se od njih pokolebali i otišli svojim kućama. Međutim, oni su se kasnije, skoro svi, ponovo vratili dijelom u ovu brigadu a dijelom u ostale jedinice 29. divizije. O tome vidi izvještaj Štaba 13 hercegovačke brigade od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg br. 13/2, k. 1144 II).

[7] Prema relaciji Štaba 13. hercegovačke brigade od 3. septembra 1944, krajem avgusta se od novomobilisanih boraca u Dubravama pristupilo formiranju Dubravskog bataljona, koji je po naređenju Štaba 29. NOU divizije septembra 1944. ušao u sastav 13. hercegovačke brigade kao 2. bataljon (Arhiv VII, reg. br. 7/8, k. 1143 A i reg. br. 14/4, k. 1144 I). Dok se o moralu boraca 13. hercegovačke brigade u relaciji kaže slijedeće:

»Moral kod boraca je na velikoj visini i iz dana u dan raste...« (Arhiv VII, reg. br. 7/7, k. 1143 A).

[8] Vidi dok. br. 102.

[9] O prebacivanju brigade i njihovom dejstvu na toj prostoriji vidi dok. br. 146 u ovoj knjizi i relaciju Štaba 13. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I).

istaknutih ciljeva. Vjerovatno je, da će neprijatelj, u koliko se ne zadovolji prodiranjem ka Bileća, produžiti po planu, tj. vršiti pritisak na našu X i XI brigadu.[10] U koliko to situacija bude zahtijevala, i u koliko to bude moguće, mi ćemo zabaciti dio naših snaga preko Hrgud — Trusina — Sniježnica u leđa neprijatelju.

Kod XII brigade, i pored znatnih gubitaka, moral je na visini i borbenost nije ni u koliko opala. Zahvaljujući municiji koju smo danas primili, moći ćemo se oduprijeti svakom eventualnom napadu na nas i probiti se svakim pravcem. Pripremaćemo se za našu ofanzivu, koju uskoro očekujemo.

Radi veće pokretnosti naših jedinica upućujemo sve slabije pokretne ranjenike, nepotrebni materijal iz bojne komore i intendanture, kao i bataljonskih komora, pod rukovodstvom p. poručnika druga Čeda Tasovca vama, da im odredite mjesto boravka i način daljeg rada, do našeg povratka.

Vezu ćemo nadalje redovno održavati preko radio-stanice i molimo vas da nam češće šaljete svoje sugestije i obavještenja o situaciji na sektorima ostalih brigada i u Hercegovini uopšte.

O našem manevru izvjestili smo komandu I Područja kao i štab X Herc. NOU brigade.

Iz naknadno pristiglih izvještaja vidi se da su snage neprijatelja koji nadire na sektoru obje brigade oko 200 Švaba i četnika. Mišljenja smo da bi naše snage na prostoriji Gacko i Bileća, svakako sa novim rasporedom, trebale i nadalje da vrše pritisak na te garnizone, kako se ne bi neprijateljske snage glavninom odvojile prema nama.

Po našem mišljenju, u dosadanjim borbama neprijatelj je imao najmanje 600 izbačenih iz stroja, od čega je ustanovljeno oko 300 mrtvih. Četnici pronose među narodom, iz nama nepoznatih razloga, da su Švabe do sada imale preko 1000 izbačenih iz stroja. Ustanovljeno je da je priličan broj »vražinovaca« dezertirao i da ih je 18 strijeljano u Mostaru, pošto ih je milicija uhvatila i predala Nemcima.

Mi smo do sada imali iz XII brigade 12 mrtvih i oko 40 ranjenih, od kojih 8 teže, a iz XIII brig. 12 mrtvih i oko 25 ranjenih, od kojih 3 vrlo teško. Većina lakših ranjenika ostaje sa brigadama pošto im nije potreban velik rok za liječenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar — major
Đoko Novosel

Komandant, major
Danilo Komnenović

---

[10] Vidi dok. br. 117.

BR. 120

NAREĐENJE ŠTABA 12. KORPUSA NOVJ OD 27. JULA 1944. ŠTABU 36. DIVIZIJE ZA PREBACIVANJE NA PROSTORIJU RADAČIĆI — PONJERKA — METILJI — MILANKOVIĆI[1]

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
O. broj: 11
27. VII 1944.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

1) Prema poslednjim izveštajima, neprijatelj se zadržao na liniji: Bačkovac — Stolice — Šekovići — Tupanari. Sa manjim odelenjima u toku jučerašnjeg dana vršio je ispade u pravcu Klještana i Grabovice u cilju pljačke i paljevine sela.[2] Izgleda da se na ovom sektoru sada nalaze manje snage, dok je glavnina, prema nepotvrđenim izveštajima, otišla u pravcu Zvornika.

Grupa koja je bila u Kladnju, 25 ov. m. otišla je za Olovo.[3]

2) Obzirom na ekonomsko stanje ovoga sektora i pomanjkanja namirnica kod naših jedinica, to ćete se 27 ov. m. do 15 časova posle podne sa svim svojim jedinicama prebaciti na prostoriju: Radačići — Ponjerka — Metilji — Milankovići.

Na ovoj prostoriji osigurati se od pravca Ribnice — dolinom Krivaje i u pravcu iste porušiti prugu. Razviti izviđačku i obaveštajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju kako u pravcu Zavidovića tako i na liniji: Olovo — Kladanj — Tuzla.[4]

3) Jedinice III Korpusa pomeriće se takođe na liniji: Olovo — Kladanj.[5] Jedna brigada XXVII Divizije postaviće se južno od Olova na liniji Gurdići — Dugandžići, odakle će služiti kao bočno obezbeđenje vašoj diviziji.[6]

4) Štab Divizije, po dolasku na novu prostoriju, organizovace brzu i dobru ishranu svih jedinica, u kom cilju aktivizirati celokupni intendantski aparat. U slučaju da se ne nađe žita, onda pristupili žetvi istog.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 8/1, k. 589.

[2] Vidi dok. br. 172 i 173.

[3] O povlačenju neprijatelja iz Kladnja vidi dok. br. 133.

[4] Opširnije o rasporedu i dejstvu divizije vidi dok. br. 123.

[5] Vidi dok. br. 133.

[6] Vidi dok. br. 122.

5) Pokreti neprijatelja vrlo su brzi i veštim manevrima po terenu zavaravaju glavne pravce svojih pokreta i time otežavaju donošenje pravilnih odluka. Za to skrenite pažnju svim svojim jedinicama a naročito obaveštajnim organima na najveću budnost i oprezu, kako ne bi došlo ni do kakvih iznenađenja, a sa druge strane da bi blagovremeno mogli izvršiti postavljanje jedinica.

6) Štab Divizije izvestiće nas pre polaska o situaciji na pravcu Olovo — Kladanj, kao i o času pokreta samog Štaba Divizije kako bismo podesili naš pokret.

7) Do dolaska XVI Divizije, potrebno nam je dva dobra tovarna konja za englesku misiju koju smo sinoć dobili. Zato vas molimo da nam iste odmah uputite. Sa konjima pošaljite dobre konjovodce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Korpusa
načelnik,
p.pukovnik
M. Đukić

BR. 121

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 27. JULA 1944. POTČINJENIM ŠTABOVIMA DA JEDINICE PREBACE NA PROSTOR BORICE — TOLETINAC — PONJEVIĆI — PREMET[1]

ŠTAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
27. jula 1944. g.

Štabovima V, XII i XVIII BRIGADE, POSAVSKOM NOP ODREDU,[2] BRDSKOM DIVIZIONU I DIVIZIJSKOJ INTENDANTURI

U vezi naređenja štaba III korpusa za pokret naših jedinica na nove zadatke[3] izdajemo

NAREĐENJE:

27. o. mj. u 20 časova pomenute jedinice izvršit će pokret. Marševski poredak biće sledeći:

Na čelu kolone ići će V brigada, koja će dati jedan bataljon u prethodnicu, dalji poredak biće:

Štab divizije, XVIII hrvatska brigada, brdski divizion,[4] intendantura XI divizije, Posavski odred sa Omladinskom četom i drugovima iz Ist. Bosne,[5] a kao zaštitnica kretat će se XII krajiška brigada.

U 20 časova izvršit će pokret V krajiška brigada sa prostorije Vitkovci pravcem Vitkovci — Osoje — Ruževići — Rankovići — Mladikovina — Blatnica, gdje će se zadržati tri sata i za to vreme skuhati hranu za svoje ljudstvo.

XVIII hrvatska brigada će se istovremeno krenuti iz sela Žarkovina, uspet se na selo Ruževica, gdje će ispred sebe pro-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/1, k. 866.

[2] To jest: Posavsko-trebavskom NOP odredu.

[3] Riječ je o prebacivanju u istočnu Bosnu. U depeši Štaba 3. korpusa NOVJ od 23. jula 1944. o tome piše:

»Krenite sa div. tako da noću 28/29. pređete rijeku (Bosnu — prim. red.) na označenom prostoru. XVI div. će vas prihvatiti. K. V.« (Knjiga depeša Štaba 3. korpusa NOVJ, Arhiv VII, reg. br. 1/8 I, k. 408 A.) O tome vidi i dok. br. 97 i 127.

[4] O formiranju toga diviziona vidi dok. br. 57.

[5] Vidi dok. br. 49.

pustiti V brigadu i odmah za njom krenuti istim pravcem u rastojanju od jednog km.

Posavski odred će do Rankovića kretati iza XVIII brigade, a u Rankovićima će uklopiti između sebe i XVIII brigade Brdski divizion i divizijsku intendanturu te primiti Omladinsku četu i drugove iz Ist. Bosne u svoj sastav.

XII krajiška brigada ostat će na svojim starim položajima sve do prolaska XVIII i V brigade a po prolasku ostalih snaga pribrat će svoje snage i krenuti istim pravcem u odstojanju od jednog km.

Štab divizije će sačekati V brigadu u Rankovićima.

Znaci za raspoznavanje biće Franjo — Rade.

Dnevni znaci:

Poziv: dizanje desne ruke sa skupljenom pesnicom u vis i pravljenje dva kruga,

odgovor: ispružanje puške u desnoj ruci ravno ustranu i privlačenje na prsa.

Redovne odmore pravit će jedinice svaki sat 10 minuta, a posle tri sata marševanja 20 minuta odmora.

Po izbijanju u selo Blatnicu jedinice će se smjestiti: V brigada u Begove njive i Borice, XVIII brigada, štab divizije, Divizion i Posavski odred Jabučica i Toletinac, XII krajiška brigada Ponjevići — Premet.

Obezbeđenje u mjestu logorovanja daće V brigada u pravcu Žepča, Teslića i Novog Šehera. XVIII brigada u pravcu Željeznog Polja a XII brigada u pravcu Nemile i Zenice, pravac Doglode.

U slučaju nailaska na neprijatelja V brigada će razviti potreban broj jedinica za borbu i obavestiti će štab divizije.

Svaka brigada će sebi nabaviti vodiča.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.puk., **B. Đuričić** (M. P.) Komandant-pukovnik. **M. Šiljegović**

BR. 122

ZAPOVIJEST ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 27. JULA 1944. ŠTABU 19. BIRČANSKE BRIGADE ZA NAPAD NA OLOVO I ŠTABOVIMA 16. MUSLIMANSKE I 20. ROMANIJSKE BRIGADE ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU POTKOZLOVAČA — RAVANSKO I KRUŠEVCI — DONJE BABINE[1]

ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
27. VII. 1944.
u 15 časova

ZAPOVIJEST
(sekcija: Kladanj — Zvornik — Sarajevo 1 : 100.000)

Situacija: Na sektoru Han Pijesak — Japaga — Kram neprijatelj sastava SS — »Princ Eugen« i četnika jačine 700—800.[2] Na sektoru Šekovića nalazi se i dalje neprijatelj — SS jedinice iz 13. B-H divizije.[3] U Kladnju i Olovu domaća milicija i ustaše.[4] Prije dva dana u Kladnju su se nalazili četnici Save Derikonje i otišli su u pravcu Olova. Na sektoru Knežina — Drapnići — Rakova Noga romanijski četnici.[5]

Naša 36. divizija danas je u pokretu na sektoru Žeravica preko Radačića za Milankoviće (dolina rijeke Krivaje) gde će doći u toku sutrašnjeg dana.[6]

Naša 38. divizija dobila je zadatak da u toku 28. o. mj. likvidira Kladanj a potom da se orijentiše u pravcu Šekovića.[7]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/6, k. 1111.

[2] U jednom četničkom dopisu od 21. jula 1944. se kaže da se u Malom Polju nalaze Nijemci i četnici Radivoja Kosorića (Arhiv VII, reg. br. BH-V-5245).

[3] Odnosi se na jedinice 13. SS divizije »Handžar«. Bliže o toj diviziji vidi u referatu o djelatnosti njenih pripadnika koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina (Arhiv VII, reg. br. 25/4, k. 9). O tome vidi i dok. br. 130 u ovoj knjizi.

[4] Vidi dok. br. 133 (objašnjenje br. 2 i 3) u ovoj knjizi, kao i knj. 25, dok. br. 197.

[5] Bliže o dejstvu četničkih jedinica na tom prostoru vidi u izvještajima četničke komande 220 (Romanijskog četničkog korpusa) od 3, 13, 18, 21. i 29. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-5329 1, 5432, 5461, 5479 i 5511).

[6] Opširnije o tome vidi dok. br. 123

[7] Vidi dok. br. 133.

Zadatak naše divizije je da sa jednom brigadom likvidira Olovo[8] a sa glavninom da se u toku sutrašnjeg dana postavi na prostoriju Drapnići — Kruševci.[9] Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1. *XIX. NOU brigada:* — Uputiće odmah jedan bataljon na sektor Žeravica gde će smjeniti jedinice 36. divizije. Danas u 20 h krenuće sa ostalim dijelovima brigade na sektor Žeravica. 28. o. mj. u 5 h brigada kreće u pravcu Olova sa zadatkom likvidacije Olova. Po likvidaciji Olova dobiće preko radio-stanice naređenje na koje će se prostorije smjestiti.

2. *XVI. NOU brigada:* — Postaviće se danas do mraka na prostoriju Podkozlovača — Ravansko[10] i na toj prostoriji smjeniti XIX. brigadu i od nje primiti div. bolnicu. 28. o. mj. u 5 h kreće opštim pravcem Žeravice — Drapnići i postavlja se na prostoriju Mangurići — Drapnići. Pokret podesiti tako da jedan bataljon krene u napad u cilju obezbeđenja i izbijanja na prostoriju Drapnići, a divizijska bolnica i dva bataljona kreću pozadi.

3. *XX. NOU brigada:* — Kreće 28. o. mj. u 5 h sa dosadašnje prostorije opštim pravcem Pjenovac — Babine — Kruševci i postavlja se na prostoriju Kruševci — Pihlice — Donje Babine sa obezbeđenjem od druma Sokolac — Han Pijesak. Ova brigada će imati zaštitničku ulogu dok ostale jedinice 28. o. mj. ne krenu sa polaznih prostorija.

4. *Divizijska bolnica:* — Kreće sa XVI. brigadom koja će obezbeđivati je do daljeg na mjestu i u pokretu. Štabovi brigada primiće sve borce koji su lakše ranjeni i mogu se liječiti u brigadnim ambulantama u toku današnjeg dana u svoje brigadne ambulante.

5. *Štab divizije:* — Kreće 28. o. mj. u 5,30 h pravcem Riječica — Žeravice — Drapnići i nalaziće se u Kasumovićima. Od Žeravica štab divizije kretaće se iza čelnog bataljona XVI. brigade.

Opšte napomene:

a) Štab XIX. brigade ispitaće mogućnost spuštanja aviona u Olovskim Lukama. Aerodrom treba da bude dužine najmanje

---

[8] Olovo je 28. jula 1944. zauzela 3. vojvođanska brigada 36. NOU divizije (vidi dok. br. 143, objašnjenje br. 56). O tome vidi i operacijski dnevnik Štaba 27. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111 I).

[9] Opširnije o dejstvu 27. NOU divizije u drugoj polovini jula 1944. vidi u njenom izvještaju od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

[10] Bliže o rasporedu te brigade na pomenutoj prostoriji vidi u zapovijesti njenog štaba od 27. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/2, k. 1112).

1.200 a širine 200 metara. Izvještaj o ovome dostaviće odmah po dolasku u Olovo.

b) Štab XX. brigade predaće radio-stanicu štabu XIX. brigade zajedno sa šifrom. Predaju da izvrši jedan član štaba.

c) Ishrana na terenu sa sektora koji su određeni za jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik štaba	Komandant-p.pukovnik
otsutan	p.pukovnik **Petovar**[11]	**Kosorić Pero**

(M. P.)

BR. 123

ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 27. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POKRET NA PROSTORIJU RADAČIĆI — PONJERKA — METILJI — MILANKOVIĆI[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 81
27 jula 1944
u 12.15 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

ZAPOVEST
sekcija Kladanj raz. 1 : 100.000

Situacija: Prema poslednjim izveštajima, neprijatelj se zadržao na liniji: Bačkovac — Stolica — Šekovići — Tupanari. U toku jučerašnjeg dana vršio je ispade manjim odeljenjima u pravcu Klje-

[11] Rudolf (Rudi)

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/1, k. 1240.

štana i Grabovice radi pljačke i paljenja sela.[2] Izgleda prema nepotvrđenim izveštajima da je glavnina neprijateljskih snaga otišla u pravcu Zvornika, a da su na spomenutom sektoru ostale manje snage.[3]

Neprijateljska grupa iz Kladnja 25 ov. m. otišla je za Olovo.[4]

Naš zadatak: Zbog ekonomski pustog sektora na kome se nalazimo, naše jedinice izvršiće danas pokret na prostoriju: Radačići — Ponjerka, Metilji — Milankovići.[5]

NAREĐUJEMO:

1. — *V brigada:* Danas u 15.00 sati izvršiće pokret na prostoriju: Vukotići — Hadžići — Subašići — Radovići — Bukovdol — Žunova. Jedan bataljon postaviti na prostoru s. Vukotići, a glavninu na prostoriji: Subašići — Hadžići — Radovići, s tim da dva bataljona budu na prostoriji: Bukovdol — Žunova.

Zadatak: Radi obezbeđenja od pravca Ribnice, odmah po dolasku na novu prostoriju uputiti dva bataljona dolinom r. Krivaje sa zadatkom da poruše na što većoj dužini željezničku prugu na deonici: Ž. st. Kamensko — Ž. st. Čuništa. Težiti da se na pruzi poruše mostovi i ostali tehnički objekti.[6]

Na novoj prostoriji naročito se obezbediti od pravca Ribnice dolinom r. Krivaje. Izviđati i zatvoriti pravce: Razbojište — Vukotići, pravac koji od k. 801 i s. Bebrava izvodi ka Bukovdolu, kao i pravac koji od Bijelog Vrha izvodi ka Žunovi.

Razviti izviđačku i obaveštajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju od pravca Ribnice i Zavidovića, a isto tako i od pravca Vareš — Očevlje.

Kontrolisati dolinu r. Krivaje na otseku Ž. st. Kamensko — Ž. st. Solun. Održavati vezu sa jedinicama III brigade u s. Riječica.

2. — *III brigada:* Danas u 15.00 sati izvršiće pokret na prostoriju: Riječica — Metilji — Ponjerka — Radačići.

U s. Riječici postaviti jedan bataljon obavezno.

---

[2] i [3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 130, 169, 170, 172, 173, 175 i 176.

[4] U Kladnju je tada bila 2. ustaška bojna (vidi dok. br. 133).

[5] i [6] Prema pregledu borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944, brigade su se 28. jula prebacile na pomenutu prostoriju. Tom prilikom 5. vojvođanska brigada je vodila borbu kod Čuništa, porušila željezničku prugu, uništila željezničku stanicu, 11 vagona i 2 lokomotive (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

Sa jedinicama III brigade krenuće i diviziska bolnica.
Štab brigade postaraće se za uredan pokret, smeštaj, ishranu i obezbeđenje div. bolnice.
Zadatak: Na novoj prostoriji izviđati i zatvarati pravce: Kladanj — Podpaklenik — Radačići, Brateljević — Radačići, s. Bebrava — Pijesak — Radačići, Pijesak — Šarena Bukva — Ponjerka — Bebrava — Kabun. Naročito se obezbediti od pravaca koji s juga izvode ka prostoriji brigade sa pravca ceste: Olovo — Stupčine i iz doline r. Krivaje od Ž. st. Solun do Olova.
Razviti izviđačku i obaveštajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju u pravcu Olova, Kladnja i Tuzle. Isto tako podatke prikupljati i o neprijatelju u pravcu Vareša.
Održavati vezu sa V brigadom kod s. Žunova, kao i sa jedinicama XXVII divizije (jedna brigada) na prostoriji: Gurdići — Dugandžići.[7]

3. — Štab divizije kretaće se sa III brigadom i smestiće se u s. Riječica.

Napomena:

1. — Neprijatelj brzim pokretima i veštim manevrima onemogućava da brzo uočimo njegove namere. Radi ovoga potrebno je da sve jedinice, a naročito obaveštajni organi, budu u najvećem stepenu budni i oprezni, kako ne bi došlo ni do kakvih iznenađenja, kao i da bi se blagovremeno mogle donositi pravilne odluke.

2. — Štabovi brigada, po dolasku na novu prostoriju, organizovaće brzu i što bolju ishranu svojih jedinica. Radi ovoga aktivizirati celokupni intendantski aparat. U slučaju da se ne nađe žita, odmah pristupiti žetvi istog.

3. — Na prostoriji Gurdići — Dugandžići nalaziće se jedna brigada XXVII divizije.

4. — Na novoj prostoriji osigurati što veći broj vodiča.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik	Načelnik-major,	Komandant-major,
Lj. Momčilović	**A. Kolundžić**	**R. Jović**

(M. P.)

P. S.
Pokret sa prost. Ponjerka izvršićemo danas u 16 časova.
Kretaćemo se sa III brigadom.[8]

---

[7] Bliže o rasporedu jedinica te divizije vidi dok. br. 122.
[8] Tekst pod »P.S.« dopisan mastilom, ćirilicom.

BR. 124

OBAVJEŠTENJE ŠTABA SREDNJOBOSANSKE DIVIZIJE OD 27. JULA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O NEOPHODNOSTI DODJELE VOJNO-STRUČNOG I PARTIJSKO-POLITIČKOG KADRA RADI POPUNE JEDINICA TE DIVIZIJE[1]

Br. 1/44
Dana 27 jula 1944 godine

ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Radi formiranja nove brigade[2] i nove divizije[3] na terenu centralne Bosne potrebno je diviziji sledeće:

— referent saniteta,

— doktor specijalista (hirurg) za hiruršku ekipu pri štabu divizije,

— izvestan broj političkih komesara i pomoćnika političkih komesara četa i bataljona,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/6, k. 458 A.

[2] Odnosi se na 18. srednjobosansku NO brigadu. Pošto ne raspolaže naredbom o formiranju ove brigade, redakcija je na osnovu izjave pukovnika Dragutina Ćurguza, zatim na osnovu izvještaja Štaba 18. brigade od 30. avgusta 1944 i od 10. januara 1945 (za avgust — decembar 1944), kao i drugih dokumenata, utvrdila sljedeće:

Početkom jula 1944. su otpočele pripreme za formiranje pomenute brigade, dok je samo formiranje izvršeno u drugoj polovini jula (tačan datum se ne zna), na prostoru s. Kulaši, od Prnjavorskog NOP odreda, kao 1. bataljona, i 5. bataljona (poljskog) 14. srednjobosanske brigade, kao 3. bataljona. Štab brigade su sačinjavali: Dragutin Ćurguz, komandant, Momir Kapor, politički komesar, Savo Čerek, zamjenik komandanta, Đuro Đurica, zamjenik političkog komesara, i Jan Komuš (Poljak), načelnik Operativnog odjeljenja. Brigada je počela dejstvovati 1. avgusta 1944, na prostoru Čavka — Vučijak. Petog avgusta 1944. je formiran 2. bataljon; 9. avgusta, u s. Glogovcu, izvršena je smotra novoformirane brigade; sredinom tog mjeseca formiran je i 4. bataljon. (Arhiv VII, reg. br. 5/5 i 5/7, k. 1421, reg. br. 30/6, k. 458 A.)

[3] Riječ je o Srednjobosanskoj NOU diviziji, koja je 21. decembra 1944. dobila naziv: 53. NOU divizija. Predlog za formiranje ove divizije dao je Štab 5. korpusa poslije odluke Vrhovnog štaba NOV i POJ da 11. diviziju uputi u istočnu Bosnu, odnosno, sa snagama 12. korpusa u Srbiju. Tako se u depeši Štaba 5. korpusa od 20. jula 1944, upućenoj Vrhovnom štabu, o tome kaže:

»II

Postoje uslovi za formiranje nove divizije u C. Bosni. Uslovi za mobilizaciju povoljni.

— bolničarki i stručnog sanitetskog osoblja,

— kompletan instrumentarij za hiruršku ekipu,

— radi velikog priliva novog ljudstva i radi velikog broja od ranije nenaoružanog ljudstva potrebne su velike količine oružja i odeće. Ukoliko raspolažete sa specijalistima (radiotelegrafisti, telefonisti, mineri) najhitnije pošaljite. — Kako je divizija sada formirana i mala, i da bi mogla izvoditi što uspešnije akcije, ukoliko dozvoljava vojnička situacija, potrebno bi bilo da 39. divizija preuzme svoj sektor do Vrbanje. Također bi bilo potrebno, ukoliko bi bilo moguće, da se Lijevčanski p. odred prebaci na teren centralne Bosne da bi uspešnije mogla da se provodi mobilizacija novog ljudstva na ovom sektoru i na Lijevče Polju.[4] Potrebno nam je najhitnije da pošaljete 1 radio-stanicu za diviziju i 1 za novoformiranu brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, p.pukovnik,
Đurin[5]

III

U sastav nove divizije ušla bi XIV brigada, 5 odreda. 1 brigada mogla bi se formirati od Poljskog bataljona, Prnjavorskog odreda i jednog bataljona koji bi se formirao od domaćih snaga ostalih jedinica.«

Vrhovni štab se saglasio sa ovim predlogom. Divizija je, nakon izvjesnih priprema, formirana u s. Kulašima od 14. i novoformirane 18. srednjobosanske brigade. Njen štab su sačinjavali: Đurađ Predojević Đurin, komandant, Simo Tadić, politički komesar, Ranko Šipka, zamjenik komandanta, Adem Hercegovac, zamjenik političkog komesara, i Stevo Samardžija, načelnik štaba (došao oktobra). Ona je, prema izvještaju Štaba 5. korpusa od 8. novembra 1944 (za avgust) otpočela dejstvovati 1. avgusta na prostoru s. Obodnika — s. Vrbanjci (Arhiv VII, reg. br. 75/5, k. 1421, reg. br. 7/5, k. 461 A, reg. br. 14/2, k. 458).

[4] Riječi: »i na Lijevče Polju« dopisane mastilom.

[5] Đurađ Predojević Đurin

BR. 125

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 28. JULA 1944. ZA FORMIRANJE KOZARSKE GRUPE NOP ODREDA[1]

N A R E D B A broj 65
Štaba 5 Korpusa NOV Jugoslavije od 28 jula 1944 god.

I

Prema ukazanoj potrebi i odlukom Štaba ovog korpusa formira se **Kozarska grupa odreda**, u čiji sastav ulaze:

a) Kozarski, Gradiško-lijevčanski i Timarski NOP odred, koji su do sada bili pod neposrednom komandom Štaba IV divizije;

b) Pomoćni obaveštajni centar ovog Štaba, koji se nalazi na Kozari, prisajediniće se Štabu kozarske grupe odreda, kao njegov organ.[2] Radio-stanicu na Kozari preuzeće Štab kozarske grupe odreda.

c) U Štab kozarske grupe odreda postavlja se:

— Za komandanta major drug **Obradović Mlađo**, dosadašnji šef Otsjeka za naoružanje ovog Štaba.

— Za političkog komesara drug **Kovačević Branko**, dosadašnji politički komesar Kozarskog NOP odreda.

Štab kozarske grupe odreda predložiće novog političkog komesara Kozarskog NOP odreda.

II

Po potrebi službe postavlja se:

— Za komandanta 16 Krajiške brigade kapetan drug **Batinica Sava**, dosadašnji vršioc dužnosti komandanta iste brigade.

— Za zamjenika komandanta 16 krajiške brigade kapetan drug **Pralica Trivun**, dosadašnji komandant IV bataljona 11 Krajiške brigade.

— Za načelnika Štaba 16 Krajiške brigade poručnik drug **Podgornik Dinko**, dosadašnji šef kancelarije Štaba XXXIX divizije.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/7, k. 1265.

[2] U vezi s tom naredbom Štab Kozarske grupe NOP odreda je 3. avgusta 1944. održao sastanak sa štabovima pomenutih odreda i šefom pomoćnog obavještajnog centra, na kome su razmatrani dotadašnja aktivnost i stanje u odredima i postavljeni zadaci za dalji rad i dejstvo odreda (Arhiv VII, reg. br. 27/6, k. 458 A). Kasnije je, prema naredbi Štaba 5. korpusa NOVJ od 1. oktobra 1944. od Kozarske grupe odreda formirana 20. krajiška brigada (Arhiv VII, reg. br. 17/1, k. 459).

— Za zamjenika komandanta 15 Krajiške brigade kapetan drug **Tanjga Branko.**

— Za vršioca dužnosti šefa otsjeka za naoružanje kapetan drug **Matić Dragan.**

Štab IV divizije postaviće novog komandanta IV bataljona 11 Krajiške brigade.

Ova Naredba stupa odmah na snagu. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,
Došen

(M. P.)

Komandant,
general-major,
S. Rodić

BR. 126

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 28. JULA 1944. ŠTABU SREDNJOBOSANSKE DIVIZIJE I KOMANDAMA BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG PODRUČJA U VEZI S FORMIRANJEM BATALJONA OZNE[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOVJ
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 738
Dne 28. VII. 1944 g.

Kapetanu Bojaniću da
se izađe u susret. —

1) ŠTABU NOVOFORMIRANE DIVIZIJE U C. BOSNI[2]
2) KOMANDAMA BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG PODRUČJA

Na području Bos. Krajine formira se jedna brigada od četiri bataljona, koji će organizaciono i vojnički pripadati pod kontrolu OZN-e (Otsjeka za zaštitu naroda).[3] Od ta četiri bataljona jedan bataljon formiraće se na terenu Centralne Bosne.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/2, k. 458 A.

[2] Odnosi se na Srednjobosansku NOU diviziju.

[3] Riječ je o 1. brigadi 3. divizije KNOJ-a. Prema istorijatu 3. divizije KNOJ-a, još u prvoj polovini 1944. formirano je nekoliko četa i

Za komandanta tog bataljona od strane OZN-e postavljen je kapetan drug Bojanić Dušan.

Kapetanu Bojaniću, koji dolazi da oformi ovaj bataljon, izađite u susret u pogledu davanja kadrova i ljudstva. Ljudstvo koje se dodijeljuje za taj bataljon mora biti od ranije u NOV, provjereno i odano, a kao borci treba da budu hrabri i disciplinovani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,
sl. otsutan

Komandant,
general-major,
S. Rodić

(M. P.)

---

odreda u zapadnoj Bosni, koji su izvršavali zadatke po nalogu Ozne. Od odabranog ljudstva pomenutih četa i odreda i jedinica 4, 10, 39. i Srednjobosanske NOU divizije u periodu avgust — oktobar formirani su pomenuti bataljoni. (O formiranju ovih bataljona vidi i naređenje Štaba 5. korpusa od 21. avgusta 1944. Štabu 10. divizije.) Ne zna se tačan datum formiranja 1. brigade. Ali se iz dokumenata o njenom formiranju, kao i na osnovu izjave njenog prvog komandanta Save Batinice i političkog komesara Radomana Jakića može zaključiti da je ona formirana krajem avgusta ili početkom septembra 1944. Kasnije, tj. 15. novembra, u njen sastav je, radi popune, ušla 16. krajiška brigada, pa je otada 1. brigada imala pet bataljona. Štab brigade su sačinjavali: Savo Batinica, komandant, Radoman Jakić, politički komesar, Dušan Bojanić, zamjenik komandanta, Miloš Ajder, zamjenik komesara, i Dinko Podgornik, načelnik štaba. (Arhiv VII, reg. br. 3/8, k. 222, reg. br. 29/2, k. 458 A, reg. br. 14/3, k. 1265.)

BR. 127

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PRELAZ PREKO RIJEKE BOSNE NA ODSJEKU TOPČIĆ POLJE — BEGOV HAN[1]

ŠTAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
28. jula 1944. g.

ŠTABOVIMA V, XII i XVIII BRIGADE I POSAVSKOG NOPO, KOMANDI BRDSKOG DIVIZIONA I INTENDANTURI XI DIVIZIJE

29. o. mj. jedinice ove divizije produžit će marš po naredenju III Korpusa.[2]

XII krajiška brigada izvršiće pokret u 3 sata iz Mladikovine pravcem Blatnica — Toletinac — Vidovići — Bukovi doli — Kozila — kota 787 — Balačić — Željezno Polje — zaselak Ivlje — Zobova ravan. Na ovu prostoriju (Zobova ravan) treba da izbije XII krajiška brigada, smesti se u selu Starina i patrolama ispita neprijateljske snage u Topčić Polju kao i gazove oko Topčić Polja. Na prostoriju Zobovo polje treba izbiti u 18 časova, a u 22 sata hvatati vezu sa snagama XVI divizije koje će se nalaziti na desnoj obali Bosne,[3] u koliko se ne naiđe na snage XVI divizije postaviti na cesti i pruzi prema Nemiloj zasedu sa nagaznim minama na cesti i eksplozivom na pruzi. U koliko bi se na tom pravcu nalazile neprijateljske snage na pruzi i cesti likvidirati ih. Po likvidaciji pregaziti reku i izbiti na Kovaniće — Pleterak i dati prvi odmor u Šagovićima.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/1, k. 866.

[2] Vidi dok. br. 97 i 121.

[3] U depeši Štaba 3. korpusa NOVJ od 27. jula 1944. Štabu 11. divizije o tome se kaže:

»Danilo (Lekić, komandant 12. korpusa NOVJ— prim. red.) stiže danas u prvi mrak na prugu. Ubrzajte pokret da se ne bi otkrio prelaz. K.V.« (Arhiv VII, reg. br. 1/8/I, k. 408 A). O tome vidi i dok. br. 128 i 132 u ovoj knjizi.

[4] Pokušaj 11. NOU divizije da se tada prebaci u istočnu Bosnu nije uspio. Ali se od ovog zadatka nije odustalo, pa je ona 7/8. avgusta 1944. izvršila prelaz preko r. Bosne na odsjeku Kožuhe — Koprivina (jugozapadno od Modriče) i prebacila se na Trebavu. (Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 44/4, k. 866, reg. br. 7/2, k. 1240, reg. br. 2/8/I, k. 408 A u Arhivu VII).

V brigada izvršiće pokret iz Mladikovine preko Blatnice kroz zaselak Jabučice — Ponjevići — Prokres — Prelivoda — Gojanovac — Orčevići — Sahmani, gde će se odmoriti i obezbediti se od Papratnice i Žepča, kao i ceste i pruge ispred sebe. U 22 časa snage ove brigade izbit će na gazove oko Begovog Hana (zna se za gaz 4 km južno od Begovog Hana). Povezati se sa snagama XVI divizije, koja bi trebala biti na pruzi. U koliko ih ne bude, postaviti jake zasede prema Begovom Hanu i Žepču i na cesti i pruzi upotrebiti eksploziv i nagazne mine. Po prelazu reke izbiti na prostoriju Pepelari i tu se odmoriti i prirediti hranu za vojsku. V brigada će izvršiti pokret 29. o. mj. oko 3 sata.

XVIII brigada, Posavski odred, divizijska intendantura, Brdski divizion sa štabom divizije krenut će iz Mladikovine pravcem XII krajiške brigade u 5 sati 29. VII. o. g. Po stizanju na prostoriju Ivlje — Biljevina zastati i povezati se sa XII krajiškom brigadom u Zobovi ravni.

Ugovoreni borbeni znaci su između naših snaga i snaga XVI divizije: **Blažo — Zdravko.**

Vezu sa štabom divizije održat će sve brigade u selu Željezno Polje (Ivlje) 29. o. mj. u 16 časova.

Po prelazu vezu održavati u Šagovićima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-p.puk., (M. P.) Komandant-pukovnik,

BR. 128

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944. STABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA PRIHVAT 6. PROLETERSKE I 11. NOU DIVIZIJE PRILIKOM NJIHOVOG PREBACIVANJA PREKO RIJEKE BOSNE[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. op. 58
28 jula 1944 godine
u 7.15 h

ZAPOVEST
(Sekcija Zenica razmer: 1 : 100.000)

SITUACIJA:

Prema prikupljenim, ali dovoljno neproverenim podacima, na sektoru Zenica — Žepče i duž železničke pruge nema većih neprijateljskih snaga.

U Zenici se nalazi 1000—1200 Nemaca i domobrana.[2]

Na železničkoj stanici *Vraca* 20 domobrana i jedan zidani bunker.

U Vranduku 40—50 domobrana i jedan zidani bunker kod tunela.

U Nemiloj 50—60 domobrana i 2 bunkera, jedan na stanici a drugi na pruzi kod Nemilske reke.

U Begovom Hanu 20 domobrana i jedan bunker na stanici. Govori se da je pre neki dan došlo više vojske u Begov Han, ali to još nije provereno.

Na Pepelarskoj reci ima oko 40 domobrana i 2 bunkera, jedan na mostu a drugi ispod mosta.

Na prostoru sela Gračanica, Bjela Voda, Šagovići 60—80 četnika.

Železnička pruga Zenica — Žepče je u prometu.

NAŠ ZADATAK:

Naša divizija dobila je zadatak da prihvati iz Centralne Bosne XI diviziju i još neke jedinice.[3] Sa tim zadatkom mi smo krenuli sa sektora Birča i danas stigli na prostoriju Vranica — Ruda Glava.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 31/8, k. 950.

[2] Vidi dok. br. 179 i 182.

[3] Odnosi se na 6. proletersku diviziju »Nikola Tesla«, 11. NOU diviziju i 18. hrvatsku brigadu (vidi dok. br. 49 i 109).

Jedinice XI (Krajiške) divizije prebaciće se noću 28/29 o. m. preko reke Bosne na prostoru između žel. stanica Vranduka i Begova Hana.[4]

Za izvršenje ovog važnog i delikatnog zadatka, —

NAREĐUJEMO:

1. — IV brigada zatvaraće pravac od Zenice. U tom cilju krenuti danas 28 o. m. u 15 časova pravcem Vranica — Bjela Voda — Dobrosovac — Gladovići — dolinom bezimenog potoka na železničku prugu. Na prostoru ispod brda Čolana (k. 687) i to kod mlinova porušiti prugu i postaviti zasedu u jačini do dva bataljona sa protivkolskim topom I brigade.

   Druga dva svoja bataljona postaviti na prostoru Dobrosovca — k. 1103 i k. 1073, sa zadatkom zatvaranja pravaca koji izvode od Zenice preko Babine i Gračanice u pravcu Gladovića i Pepelara.

2. — II brigada zatvaraće pravac od Begovog Hana. Sa tri bataljona brigada će krenuti danas u 15 časova pravcem Ruda Glava — Vranica — Šagovići — Crna Glava — Cvijeće — Pleterak — Nemilsko Brdo — Kovanići. Sa dva bataljona izbiti na železničku prugu ispod Kovanića, razrušiti prugu i postaviti zasedu u pravcu ž. st. Begov Han. Jedan svoj bataljon uputiti još iz Šagovića na Ljeskovu Ravan (k. 816), sa zadatkom zatvaranja pravca Begov Han — Ljeskova Ravan — Šagovići. Ovaj bataljon isturiće jače delove iznad Begovog Hana i ni po kakvu cenu ne dozvoliti neprijatelju da izbije na Ljeskovu Ravan.

3. — I brigada likvidiraće železničku stanicu i mesto Nemila. Na ovaj zadatak krenuti sa četiri bataljona danas u 16 časova pravcem Vranica — Bjela Voda — Dobrosovac — Radanović (k. 940) — k. 890 — Kozina Stena (k. 794).

   Sa tri bataljona spustiti se, napasti i likvidirati Nemilu, a jedan bataljon uputiti sa k. 890 pravcem preko Vlasača prema ž. st. Nemila radi likvidiranja stanice i rušenja pruge na tom prostoru. Istovremeno ovaj bataljon će potpomoći zauzimanje Nemile, dejstvujući sa svoga pravca, po likvidaciji žel. stanice.

4. — Jedan bataljon I brigade i jedan bataljon II brigade zajedno sa diviziskom bolnicom i svim brigadnim komo-

---

[4] Ona tada nije uspjela da se prebaci u istočnu Bosnu (vidi dok. br. 121, 127 i 132).

rama ostaće na prostoru kod Pepelara između Vranica i Rude Glave. Bataljon I brigade zatvaraće pravac od Bjele Vode i Trešnjeve Glave, a bataljon II brigade dolinu i šumsku prugu Pepelari — Begov Han. Na taj način obezbeđivati komore i divizisku bolnicu sve do povratka brigada iz akcije.

Sa ovim jedinicama ostaće zamenik komandanta II brigade, koji će uzeti sve pod svoju komandu.

5. — Hirurška ekipa divizije nalaziće se kod IV brigade u s. Gladovićima, gde upućivati samo one ranjenike kojima je potrebita hitna hirurška intervencija, sve ostale ranjenike brigade će nositi i voditi sa sobom.

6. — Štab divizije kretaće se sa I brigadom, a za vreme akcije nalaziće se na Kozinoj Stijeni (k. 794) iznad Nemile.

7. — Vezu sa Štabom divizije održavati radio-telegrafijom i telefonijom, a prema priloženom ključu. Osim toga I brigada će održavati češće i kurirsku vezu, a ostale brigade samo u slučaju otkazivanja radio-veze.

8. — Sve jedinice moraju biti na železničkoj pruzi 28 o. m. u 22 časa. Znači, u 22 časa II i IV brigada treba da poruše žel. prugu na određenim mestima, a I brigada da otpočne napad na Nemilu.[5]

9. — Po izvršenom zadatku sve brigade vratiće se na svoju sadanju prostoriju. Za povlačenje naredićе se putem radio-veze (ugovorenom ključu). U slučaju da otkaže radio-veza znak za povlačenje daće Štab divizije i to sa tri crvene raketle ispaljene jedna za drugom u pravcu Nemile. Četvrta brigada ostaće na prostoriji Gladovića sve dok I brigada ne izbije u Gladoviće, kada povući bataljone sa obezbeđenja.

10. — Borbeni znaci za našu i XI diviziju: Blažo — Zdravko.

11. — Evakuaciju namirnica i materijala, ukoliko bude u Nemiloj, izvršiće I brigada u zajednici sa intendantom divizije.

OPŠTE NAPOMENE:

a) U ovoj akciji jedinice će naročito koristiti protivkolska oruđa. IV brigada primiće odmah protivkolski top I brigade i jedan »Džon Bul« iz II brigade.

b) Štab IV brigade svoja dva bataljona koji idu na prugu uputiće na čelo I brigade, tako da po izbijanju u Gladoviće ovi bataljoni odmah pođu na svoj zadatak, a I brigada da produži prema Nemiloj, imajući na taj način sigurno bočno obezbeđenje.

---

[5] O tome vidi dok. br. 132.

c) Štabovi brigada pripremiće svoje minerske grupe i raspodeliti eksploziv međusobno, a prema upustvu poručnika druga Živka.

d) Ljudstvo nahraniti što bolje i spremiti jedan dobar obrok rezervne hrane, koga će borci nositi sa sobom.

f) Ukoliko po brigadama ima drugova koji zbog iscrpljenosti ne mogu poći na zadatak, onda ostaviti po 5—10 iz svake brigade, sa komorom, tako da ne bi usput izostajali.

g) Radiotelefonijom održavati vezu svakog sata i to otvoreno, bez ključa, a prema upustvima koja su već dobili radiotelegrafisti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
p.pukovnik **Z. Romac**

(M. P.)

Komandant,
major **Kamenjar**

Načelnik,
potpukovnik **Per. Grujić**

BR. 129

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944. ŠTABOVIMA 10. I 11. HERCEGOVACKE BRIGADE DA ZATVORE PRAVCE NEVESINJE — BILEĆA I GACKO — BILEĆA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Str. Pov. broj 673
Dana 28 - VII - u 17.30 č
s. Crkvice

ZAPOVIJEST
(Sekcija: Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje 1 : 100.000)

Prema dobivenim izvještajima neprijatelj od pravca Nevesinje uspio je jutros do 8 časova da ovlada sa linijom Suhi Vrh (k. 1103) — Malinovi vis.[2] Dijelovi X Brigade na tom pravcu drže liniju: Čovkovina (k. 937) — Meka Gruda (k. 922) — Gradina (k. 983), a jedinice Komande I Područja i komandi mjesta, jačine oko 70 boraca, drže: k. 994 — k. 1114. Ostali bataljoni X Brigade nalaze se na liniji: Vučji Do — Okolište — Vrbica — Trnovica — Rogovi. Jedan bataljon II Dalmatinske N.O.U. Brigade došao je u s. Mokri Do i njegovi dijelovi [sej nalaze na Vlajinja zatvarajući pravac ka Viluse.[3]

Od pravca Gacko neprijatelj je jutros pokušao da demonstrira u pravcu Kobilja Glava — Troglav, ali je od dijelova XI Brigade odbačen na polazne položaje. U prvo vrijeme neprijateljski napad potpomagali su bacači, a sada je neprijatelj počeo tući položaje XI Brigade sa pet topova sa prostora: Glibovac — Zborna Gomila.[4]

XII i XIII Brigada nalaze se na prostoru: Vlahovići — Vranjska — Ubosko — Hrgud i odatle će najvjerovatnije u toku današnjega dana izvršiti iznenadni i snažan upad ka Udrežnje i Džinova Mahala.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 28 8, k. 1143.

[2] Vidi dok. br. 84 i 113.

[3] i [7] Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 10. brigade, kao i 5. bataljona 2. proleterske (dalmatinske) brigade, vidi relaciju Štaba 10. brigade od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8 1, k. 1148 II).

[4] i [6] Vidi dok. br. 178.

[5] Bliže o dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 146.

Od pravca Stolac do sada nije bilo neprijateljskih pokreta. Do sada nemamo izvještaja da je neprijatelj pokušao od pravca Trebinja, Bobana ili pruge da vrši ispade u pravcu: Ljubinje — Popovo — Hrasno.

Bilećke bande su na istim položajima na kojima su bile i ranije. Jedna grupa ovih bandi sa Osmić Gomile pokušala je da izvrši napad u pravcu Plane, ali je bila odbijena od dijelova X brigade pretrpevši gubitke.

Prema najnovijim obavještenjima izgleda da je u Gacko došlo pojačanje i nije isključeno da u toku sjutrašnjeg dana neprijatelj od pravca Gacko izvrši ispad u pravcu Kobilja Glava — Troglav i u pravcu Krstac, sadejstvujući neprijateljskoj koloni od pravca: Rioca ka Korita.[6]

Očekujemo u toku današnjeg dana akciju XII i XIII Brigade.

U vezi novostvorene situacije

naređujemo:

1. — X HERCEGOVAČKA N. O. U. BRIGADA:

Najpodesnije će zadržavati neprijatelja od pravca: Rioca ka Meka Gruda i Korita prelazeći povremeno i u napad na pojedine neprijateljske dijelove. Stupiti u vezu sa borcima Komande I Područja, koji se nalaze na kosama istočno od Tucakov Do, i sa njima zajedno na najpogodniji način neprijatelja zadržavati i nanositi mu gubitke. Kada jedinice XII i XIII Brigade ispolje dejstvo ka Udrežnju i ka Džinova Mahala, vjerovatno je da će se neprijatelj sa ovih položaja povući.

Ako vas neprijatelj u toku današnjeg ili sjutrašnjeg dana bude primorao na povlačenje, tada ćete se rokirati prema Veliki Planik, a ako budete prisiljeni da rokirate i bataljon sa Rogovi, tada ćete ga rokirati ka Mušina Gradina (k. 734), no naročitu pažnju obratiti na lijevi bok od pravca: Podgorje — Plana. Starati se da vam ljudstvo što bolje koristi zaklon i što bolje manevruje kako bi bili gubitci što manji.

Ostali bataljoni vaše brigade neka ostanu na dosadašnjim položajima budno prateći razvoj situacije na prostoru: Bileća — Osmić Gomile.[7]

2. — XI HERCEGOVAČKA N. O. U. BRIGADA:

Zatvaraće pravac od Gacko preko Kobilja Glava ka Korita i od Gacko preko Kazanci ka Krstac, više obraćajući pažnju i davajući veću važnost ovom drugom pravcu. Ne dozvoliti da vas neprijatelj preko Dobrelica obiđe i

izbije vam na Krstac ugrožavajući vam time desni bok, jer će vas tada lako nabaciti na Troglav i Sominu, a pored toga ugroziti našu divizijsku bolnicu.

Vaš jedan bataljon držite u s. Njivice — Slivice s tim da brani pravac od Avtovac ka Korita oslanjajući se na Kobilja Glava, Kita, i Troglav, ostala dva bataljona držite na pravcu ka Krstac, ne dozvoljavajući bandama da vas izmanevruje, a jedan prema Somini.[8]

Stupite u vezu sa crnogorskim jedinicama koje su na Ravno i neka one vama sadejstvuju, napadajući neprijatelja u bok i u pozadinu. Vezu sa bataljonima čvrsto držati.[9] Vaš bataljon koji se nalazi u s. Njivice — Slivice da budno prati razvoj situacije na prostoru: Meka Gruda — Korita i upoznajte ga sa opštom situacijom. K-da Područja naredila je bataljonu na Ravno da se stavi pod vašom komandom.[10]

3. — IDEJA MANEVRA:

Zadržavati neprijatelja od pravca· Rioca ka Korita i ne dozvoliti da se bande iz Gacko, Nevesinje i Bileća sjedine na prostoru Korita — Meka Gruda — Plana dok ispolji svoje ofanzivno dejstvo XII i XIII Brigada, a potom preći u gonjenje neprijatelja.

4. — ŠTAB DIVIZIJE:

Nalaziće se u s. Donje Crkvice, gdje slati sve izvještaje.

5. — DIVIZIJSKA BOLNICA:

Nalazi se u s. Donje Dubočke. Oblasni N. O. Odbor[11] nalazi se u selu Travni Do.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik	Pomoćnik načelnika štaba, major	Komandant, general-major
	Drago Đukanović	**Vlado Šegrt**

(M. P.)

DOSTAVLJENO:

— Štabu X Hercegovačke N. O. U. Brigade i
— Štabu XI Hercegovačke N. O. U. Brigade

---

[8] Bliže o rasporedu i dejstvu 11. hercegovačke brigade. na tom prostoru, vidi relaciju njenog štaba od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 15/2, k. 1150 I).

[9] i [10] Te rečenice su dopisane mastilom.

[11] Riječ je o Oblasnom NOO za Hercegovinu.

BR. 130

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 28. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU NA PROSTORU BIRČA I OKO SREBRENICE[1]

ŠTAB XXXVIII NOU DIVIZIJE
Str. pov. br.:
28. VII. 1944.

Operacijski izvještaj o vođenim operacijama u srebreničkom kraju i Birču od 6. VII. do 28. VII. o. g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Položaj

Prema naređenju štaba III Korpusa NOVJ str. pov. br. 6 od 7 aprila o. g. dostavlja se sledeći izveštaj o radu i vođenim operacijama 38 NOU divizije u srebreničkom kraju i Birču u vremenu od 6. VII. do 28. VII. o. g.

Od 6. VII. do 16. VII. o. g. 38 NOU divizija nalazila se je u srebreničkom kraju na prostoriji s obe strane druma Nova Kasaba — Drinjača. Sastav divizije bio je sledeći: štab divizije, 17 Majevička NOU brigada, Srebrenički i Majevički NOP odred. Ove jedinice bile su raspoređene: 17 Majevička brigada: na prostoriji s. Urkovići — s. Pobuđe — s.Hrnčić. Mačvanski NOP odred na prostoriji: Grubača (k. 620) — Rakita. Srebrenički NOP odred na prostoriji s. Islamovići — Borovac Diviziska bolnica zapadno od druma Nova Kasaba — Drinjača u s. Buljevići sa jednim bataljonom 17 Majevičke NOU brigade, a štab divizije u s. Rajići. Na ovoj prostoriji divizija je imala zadatak: kontrolu srebreničkog kraja, čišćenje prostorije od zelenog kadra, četnika i ustaša na levoj obali r. Drine od Zvornika do Srebrenice. Za ovo vreme nije bilo sukoba sa neprijateljem, a vreme raspoloživo upotrebljeno je za odmor i sređivanje jedinica, kao i za prosvetni i vojno-politički rad po jedinicama. Isto tako u toku bavljenja na ovoj prostoriji sa manjim odeljenjima vršena su izviđanja neprijatelja u pravcu Srebrenice, Bratunca i Drinjače u cilju prikupljanja podataka i kontrolisanja pomenute prostorije.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 8/3, k. 1258.

Od strane III Korpusa sa str. pov. br. 58/44. ovoj diviziji sa delovima 27 NOU divizije stavljena je u zadatak likvidacija neprijateljskih snaga — II ustaskog zdruga u Srebrenici i Bratuncu, kao i delova milicije koja je aktivizirana na tom sektoru dolaskom ustaša.[2]

Za izvršenje postavljenog zadatka obrazovan je štab operativne grupe 27 i 38 NOU divizije u koji su ušli oba komandanta i oba komesara divizija.[3]

17. VII. U cilju izvrsenja postavljenog zadatka u toku ovoga dana jedinice su izvršile pokrete i postavljene na novoodređene prostorije po sledećem: Na desnom krilu rasporeda, 19 Birčanska brigada na liniji Staroglavice — Sućeska, sa pretstražnim delovima na Viogoru (Vranić Dol — k. 883 — k. 786), sa zadatkom izviđanja prema Srebrenici i prikupljanja što detaljnijih podataka o jačini i rasporedu neprijatelja. U sredini rasporeda, 16 Muslimanska brigada na liniji Slatina — Poljanci sa glavninom svojih snaga, a s jednim bataljonom na drumu Milići — Srebrenica u s. Lukićima. Na levom krilu rasporeda, 17 Majevička NOU brigada sa Mačvanskim NOP odredom kod s. Šušnjari, na liniji Brežanci — Jasikovača — Buljin — Jabučina, sa zadatkom izviđanja i prikupljanja podataka o neprijatelju u Srebrenici i Bratuncu. Srebrenički NOP odred, kao zaštita bolnice i intendanture, zapadno od druma Kasaba — Drinjača u s. Buljevići. Pozadnji deo štaba 38 NOU divizije sa pratećom četom u s. Rajići.

18. VII. Prema zapovjesti štaba operativne grupe 27 i 38 NOU divizije sa gore navedenih prostorija izvršeni su pokreti jedinica na polazne položaje za napad na Bratunac i Srebrenicu po sledećem: Prva kolona (19 Birčanska brigada) opštim pravcem Viogor — Pusmulić sa zadatkom da napadne Srebrenicu preko Rajne — Bojne sa manjim delom snaga, a glavninom da se zabaci neprijatelju za leđa od pravca Osmače, na neprijateljske položaje Karaula — Crni Guber — k. 539. Druga kolona (16 Muslimanska brigada) opštim pravcem Slatina — Fojhar za napad na Srebrenicu u pravcu bolnice i prodiranja u grad sa sjeverne strane, s tim da drugim delom snaga napada na Bojnu — Stupine. Treća kolona (dva bataljona 17 Majevičke brigade) opštim pravcem Šušnjari — Potočani — Likari — Vitlovac — Kvarac sa zadatkom da u sadejstvu s prvom kolonom likvidira neprijateljske položaje sa istočne strane Srebrenice (Kvarac — Crni Guber — Karaula). Četvrta kolona (dva bataljona 17 Majevičke brigade sa Mačvanskim NOP odredom) opštim pravcem Šušnjari — Blječeva — Bratunac sa zadatkom likvidiranja neprijateljskih snaga u Bratuncu. Srebrenički NOP odred postav-

[2] Vidi dok. br. 48 i 85.
[3] Vidi dok. br. 72.

ljen je u s. Buljevići — Dubnica sa zadatkom zatvaranja pravca od Drinjače, odnosno Zvornika i zaštite bolnice i intendanture. Napad na Srebrenicu i Bratunac po predviđenom planu i izdatoj zapovjesti trebao je otpočeti 19. VII. u dva časa ujutro.

Pošto su sve kolone bile već u pokretu za izvršenje određenih im zadataka, dobiven je izveštaj da se neprijatelj jačine oko 1000 boraca (SS-trupa, četnika i zelenog kadra) sa artiljerijom kreće od Drinjače — južno od Udrca preko s. Cerske u pravcu Stolica — Cikote.[4] Odmah su izdata naređenja za povlačenje snaga sa određenog zadatka,[5] koja su stigla kasno jedinicama, tako da je četvrta kolona u toku noći 18/19. napala Bratunac, likvidirala sva uporišta oko te varošice, sterala neprijatelja u jednu jaču zgradu monopolnog slagališta, koja bi bila likvidirana u najkraćem roku da nije stigla zapovest za povlačenje.[6] U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 izbačenih iz stroja. Naši gubici 3 mrtva i 5 ranjenih.

19. VII. 16 Muslimanska brigada postavljena je na položaj na raskrsnici u s. Milićima. 17 Majevička brigada, u pokretu nazad, stiže u s. Dubnicu kasno u noć. 19 Birčanska brigada ostaje i dalje na istoj prostoriji, vodeći borbu sa neprijateljem kod Srebrenice,[7] ne znajući za naređenje za povlačenje.

20. VII. U 4 časa ujutro 16 Muslimanska brigada kreće pravcem s. Vukovići — Tikvarići — Crkvina sa zadatkom da napadne neprijatelja na Cikotama, a 17 Majevička brigada kreće u 9 časova pravcem Dubnica — Brda — s. Šadići — Rudište sa zadatkom da napadne neprijatelja na Stolici. Oko podne 16

---

[4], [9] i [10] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. o tome se kaže:

»17. VII. podhvatne snage 13. SS-divizije nastupale su iz Drinjače na Papraču i Šekoviće. U ovom poduhvatu nastupali i četnici Majevičkog korpusa u jačini od 300 boraca. (O učešću pomenutih četnika vidi dok. br. 86 u ovoj knjizi — prim. red.)

23. VII. kolona SS — postrojbi u jačini 2 častnika, više dočastnika, 200 vojnika, 36 ranjenika sa 300 konja, krenula je iz Šekovića preko Paprače za Caparde. Jača skupina komunista napala je ovu kolonu kod sela Savića (2 km i. Šekovića) i svu kolonu skoro uništila, od koje se biegom spasilo 8 vojnika i manji broj razbjeglih kroz šume.

* * *

25. VII komunisti su napustili Vlasenicu i povukli se u selo Rača (3 km s. z. Vlasenice). Naše podhvatne snage zapalile su Šenoviće, Supčane, Gračanice i Dobrić, sve na području Šekovića«. (Arhiv VII, reg. br. 2 3—18, k. 149 e.)

[5] Vidi dok. br. 78.

[6] i [7] U bojnoj relaciji 1. ustaškog stajaćeg zdruga od 21. septembra 1944. piše da je napad na Bratunac trajao od 23.00 do 10,00 časova 18 19. jula i da je 215 branilaca pružilo žilav otpor jedinicama 38. NOU divizije, ali da su se, uslijed opasnosti od rasula (razbijanja), branioci morali povući u duvansko skladište. Dok se za Srebrenicu kaže: napadnuta je jakim snagama, ali je napad odbijen (Arhiv VII, reg. br. 7 2—15, k. 57). O tome vidi i dok. br. 168 u ovoj knjizi.

brigada dolazi u dodir sa neprijateljem na Bačkovcu ne uspjevši da ga potisne, 17 Majevička brigada usled zamora ljudstva i zaobilaznijeg puta zakašnjava da napadne neprijatelja i zanoćeva na Nikolića Brdu, neposredno iznad Stolice. Mačvanski NOP odred postavljen je na položaju kod s. Mršića radi zaštite levog boka naših jedinica, a Srebrenički NOP odred na prostoriji s. Milići — s. Dubnica sa zadatkom obezbeđenja naše pozadine od pravca Srebrenice, Bratunca i Kasabe.

21. VII. Neprijatelj dejstvuje jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom na delove 16 i 17 brigade. U 22 časa izvršen je planski napad na neprijatelja na Bačkovcu od jedinica 16 i 17 brigade. Napad ne uspeva, jer neprijatelj raspolaže sa jakim snagama, artiljerijom i ostalim teškim naoružanjem, a pored toga uspeo je da položaj Bačkovac organizuje i utvrdi na brzu ruku.[8] Naši gubici u toku ove borbe 9 mrtvih i 16 ranjenih, a neprijateljski oko 50 izbačenih iz stroja. Od 16 ranjenika dvojica teških umrli u bolnici.

22. VII. Jedinice su ostale na svojim polaznim položajima za napad. Neprijatelj je u toku dana dejstvovao jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom ali nije uspeo da potisne naše delove.

23. VII. Jedinice su i dalje ostale na svojim polaznim položajima, vršeći izvidanje neprijatelja. Neprijatelj je dejstvovao jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom. Oko 21 čas od strane III bataljona 17 Majevičke brigade izvršen je prepad na jednu neprijateljsku kolonu jačine oko dve satnije sa komorom, koja je išla za artiljerijsku municiju pravcem Šekovići — Bijela Zemlja. Prepad je uspio i tom prilikom neprijatelj je imao 20 mrtvih i 25 ranjenih. Zaplenjeno je 4 šarca i 35 mazgi i konja sa svom opremom.[9] Naši gubitci jedan ranjen.

24. VII. Izvršeno je povlačenje naših snaga sa položaja u Cikotama i to: 17 Majevička brigada na prostoriju s. Rača — s. Čauševina — s. Krčevina. Mačvanski NOP odred na položaj Kik, a Srebrenički na Baćino Brdo. Desno od naše divizije u Vlasenici postavljena je 16 Muslimanska brigada. U toku ovoga dana na našem sektoru neprijatelj nije bio aktivan, ali je vršio palenje sela na Cikotama, Strmici i Plazačama.[10]

25. VII. Izvršeno je pomeranje naših snaga, i to: Mačvanski NOP odred na prostoriju s. Rače, Srebrenički NOP odred u s. Čauševinu, 17 Majevička brigada u s. Krčevina — s. Đurići. Cela divizija bila je orijentisana u pravcu Betnja i Jasena, naslanjajući se desno na 27 diviziju u Vlasenici,[11] a levo na 36

---

[8], [13] i [14] Vidi dok. br. 170, 172, 173, 175, 176 i 180.

[11] Vidi dok. br. 111 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

Vojvođansku diviziju kod s. Klještana.[12] U toku ovoga dana neprijatelj nije bio aktivan na ovome sektoru, već je i dalje palio sela po Cikotama, Plazačama i Strmici. U 20 časova dobiven je izveštaj od štaba 27 divizije da je neprijatelj u 17.30 časova uspio da potisne naše delove na pravcu Han Pijesak, da je ovladao s njihovim položajima,[13] da nije isključeno da će i dalje da nadire i da je u tome slučaju beskorisno da Muslimanska brigada ostane u Vlasenici, već da bi je trebalo dirigovati najkraćim putem na Milan Planinu. Na osnovu ovakvog izveštaja doneta je odluka da se dva bataljona 17 Majevičke brigade hitno pokrenu na Glogovička Polja u pravcu Milan Planine radi daljeg sprečavanja neprijateljskog nadiranja, koji neposredno ugrožava leđa naše divizije. Ovo je izvršeno utoliko pre, jer Muslimanska brigada obzirom na udaljenost njenog sektora ne bi mogla stignuti ni drugog dana do podne na Milan Planinu.

26. VII. Neprijatelj oko 9 časova kreće u tri kolone preko Betnja u pravcu s. Jasena, u dolinu r. Drinjače, prema našim položajima. Jačina neprijatelja oko 500 boraca. U svome pokretu pali sela Betanj, Doli i Jasen. Dejstvuje na selo Betanj artiljerijom u prazno, jer se tamo nisu nalazile nikakve naše jedinice. Po spuštanju u dolinu r. Drinjače, jedna kolona orijentiše se u pravcu Klještana, a jedna prema našim položajima, gdje biva odbivena i vraćena na Betanj.[14]

27. VII. U toku dana neprijatelj ponovo napada naše položaje u pravcu s. Đurići, ali biva odbijen i bačen nazad na Betanj. Jedna kolona neprijateljska vodi borbu sa našim jedinicama u pravcu Klještana. U toku dana naređeno je izvlačenje svih naših jedinica na Glogovička Polja.

28. VII. Izvršen je pokret cele divizije sa prostorije Glogovačkih Polja pravcem Riječica — Žeravice — Slivno u cilju napada na Kladanj.

Zaključak o radu i vođenim borbama:

1) Napad na Srebrenicu i Bratunac sigurno bi uspio, jer je bio taktički i tehnički vrlo dobro pripremljen i organizovan, da neprijatelj nije izvršio pritisak na našu slobodnu teritoriju od Drinjače u pravcu Cikota.

2) I ovoga puta obaveštajna služba nije dala zadovoljavajuće rezultate, jer je propustila da prikupi podatke o neprijateljskoj koncentraciji i pripremama u Zvorniku, kao i pokretima od Zvornika preko Drinjače ka našoj slobodnoj teritoriji.

3) Održavanje veza nije bilo zadovoljavajuće, te usled toga jedinice nisu mogle biti obaveštene o pojavi neprijatelja na ovom pravcu i njihovim pokretima unazad.

---

[12] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 106 i 123.

4) Moral vojnika pri nastupanju ka Srebrenici, a naročito pri napadu na Bratunac bio je vrlo visok. Napad na Bratunac od strane pojedinih četa i bataljona izvršen je tehnički vrlo dobro, može se reći planski kao na nekom manevru. Postignuto je uzajamno potpomaganje pojedinih četa i bataljona, kao i sadejstvo vatre i pokreta.

5) Novoprimljeno oruđe — projektor protiv tenkova »Džon bul« u ovoj borbi dao je vrlo dobre rezultate i silno demorališući uticao je na neprijatelja. Bilo bi potrebno da svaka četa ili bar bataljon ima po jedno ovakvo oruđe.

6) U borbi kod Bratunca plan vatre bio je savršeno organizovan i izveden. Učestvovanje i sadejstvo svih vrsta raspoloživih oruđa dostiglo je svoj maksimum, kako u pogledu jačine vatre, tako i u pogledu tehnike izvođenja. Upotrebljeni su teški i laki bacači, puškomitraljezi, džonbuli i protivtenkovske puške. Bilo bi potrebno da se i dalje izvode vježbe (bez pucnjave) praktično u cilju što boljeg taktičkog sadejstva svih vrsta oruđa kao i njihove tehničke upotrebe.

Naši ukupni gubici u ovim borbama: 14 mrtvih, 22 ranjena.

Zaplijenjeno: 5 puškomitraljeza i 35 mazgi — konja sa opremom.

Neprijateljski gubici: 40 mrtvih i 50 ranjenih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik štaba	Komandant
V. Rolović	potpukovnik, **Krupić**	potpukovnik, **Miloš Zekić**

(M. P.)

P. S.

U ukupnom broju neprijateljski gubici nisu uračunati 200 izbačenih iz stroja nepr. vojnika na Bačkovcu. Ove gubitke nanijele su neprijatelju naše jedinice u sadejstvu sa jedinicama 27 divizije.[15]

[15] Tekst pod »P.S.« dopisan je mastilom.

BR. 131

ZAPOVIJEST ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 30. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJEVA UPORIŠTA NA KOMUNIKACIJI BIHAĆ — BOSANSKI PETROVAC — DRVAR[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 748
Dne 30. VII 1944 g.

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE NOVJ

Situacija: Poslije VII neprijateljske ofanzive u Zapadnoj Bosni, neprijatelj je zadržao komunikaciju Bihać — Petrovac[2] — Drvar, osiguravši je manjim uporištima, koja su postala baza njegove pljačke Drvarske i Petrovačke doline, kao i bočno osiguranje glavne komunikacije i veze sa Dalmacijom. Neprijatelj ovu komunikaciju drži sa snagama: 1 lov. pukovnije, 384 puk. 373 »Tigar« divizije,[3] 1 domobranske jurišne bojne, jednim divizionom 373 art. puka i grupom četnika Mane Rokvića, raspoređenim po uporištima prema pregledu broj 2 u prilogu.

Detaljan raspored neprijateljskih snaga u uporištu Petrovac, kao i način odbrane ovog garnizona vidi se iz skice priloga broj 1.

Jedinice 8 Korpusa NOVJ, zadnjih dana, u ofanzivnim operacijama očistile su Cetinsku dolinu i prostoriju do Knina presjekavši komunikaciju Knin — Grahovo[4] i sada vrše napad na Deralo i Strmicu.[5]

Jedinice 4 Korpusa NOVJ na sektoru Istočne Like i Cazinske Krajine očistile su teritoriju od neprijatelja i nastupaju u pravcu Bihaća izbijajući sa djelovima na prugu Bihać — Krupa.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24—1/I, k. 1265.

[2] Bosanski Petrovac

[3] U knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište«, na str. 193, 194 i 197, piše da je poslije drvarske operacije u Drvaru ostao 3. bataljon a u Bos. Petrovac upućen 2. bataljon 384. puka 373. legionarske divizije »Tigar«, i da su se oni tu bliže zadržali radi obezbjeđenja komunikacija. Pored toga, u knjizi se kaže da je 17. jula 1944. Izviđački bataljon te divizije preuzeo obezbeđenje željezničke pruge Bos. Novi — Bos. Krupa.

[4] Bosansko Grahovo

[5] i [6] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutog korpusa vidi tom V, knj. 29, dok. br. 107.

U T A B
KOMISIJA NOB
776 743 4

I

1.VIII.944

XXXIX - divizije NOVJ

[illegible] fazi ofanzive u Zapadnoj Bosni, neprijatelj je ukinuo komunikaciju Mihać - Petrovac - Drvar, osiguravši je snažnim uporištima, koja su pretvorena u najgušće pljačke Drvarske i Petrovačke doline, kao i kako osiguranje glavne komunikacije i veze na Dalmatinu. Neprijatelj ovu komunikaciju drži sa snagama: 1.kor.pešačnije, 264 puk. 373 [illegible] divizija, 1.domobranske jurišne bojne, jednim divizionom 923.art. puka i grupom četnika Duma Rokvića, raspoređenim po uporištima prema prog lasu broj 2 u prilogu.

Detaljan raspored neprijateljskih snaga u uporištu Petrovac, kao i način odbrane svog garnizona vidi se iz skice priloga broj 1.

Jedinice 8 Korpusa NOVJ, sadašnji dan, u ofanzivnim operacijama oslobodile su Ostrosnu Dolinu i prostoriju do Knina pravcima komunikacija Knin - Drniš i Knin vrse napad na Kerele i Strmica.

Jedinice 4 Korpusa NOVJ na sektoru Istočne Like i Ličanske Krajine oslobodile su teritoriju od neprijatelja i nastupaju u pravcu Mihaća izbijajući na dijelovima na pragu Mihać - Krupa.

Obzirom na ravnodušnost neprijatelja duž komunikacije Mihać - Petrovac - Drvar i ofanzivne operacije snaga 4 i 8 Korpusa na susjednim sektorima, kao i radi oslobađanja snaga, koje su vezane na liniji Mihać-Petrovac-Drvar, štab ovog Korpusa ocjenjuje situaciju kao povoljnu, odlučio je da:

- sa snagama IV i XXXIX divizije, I i II artiljerijskog diviziona [illegible] neprijatelj na liniji Mihać - Petrovac - Drvar na dijelu likvidacije istog na svoj komunikaciji.
- sa glavninom ovih snaga/6 i 13 brigada, I i II.artiljerijski divizion/ napadne i likvidira glavno neprijateljsko uporište Petrovac.
- sa jednom brigadom IV divizije napadne i likvidira uporište Gorjevac - Sipadi klanac i pod ovom dijelom sektori pravac Mihać - Petrovac.
- sa jednom brigadom XXXIX divizije napadne i likvidira neprijateljsko uporište Grvljivica i sektori pod ovim dijelom pravac Drvar - Petrovac.
- da po likvidaciji gornjih uporišta, u drugoj fazi napada produ sa ostavi IV i XXXIX divizije čišćenje preostalih uporišta, pravac Mihaća IV. divizije, pravac Drvara i sam Drvar XXXIX divizije.

Glavninom snaga koje de napadati na grad Petrovac rukovodiće neposredno štab korpusa, preko glavnog štaba divizije, koji de se nalaziti na tom sektoru.

U vezi gore navedenog izdajemo sljedeću

N A R E D B U

/okolina Mihać, Prijedor, Drvar 1:100.000 /

1/ IV divizija 6,8 brigada i Drv.odr.odred. iz Bosanske.

1.VIII.1944 godine 6 brigada izvršiće pokret na zauzimanje prostorija na koncentracijskom prostoru Pulić - Otrovni dol, tako da prije mora noći u Suma Grmeč i da na taj način sakrije pravac pokreta. Na određenom prostoriju brigada mora stići 1.VIII.44 do 12 h. Za vrijeme odmora blokirati Suma do vrata Ranjkuša i spriječiti svaki pokret neljudi u pravcu Petrovca. Na koncentracijske prostorije Pulić, brigada de krenuti pred sumrak tako da do momenta početka napada/23 h./ izađe na juriišno otstojanje na svojim pravcima napada.

Sektor napada 6 brigade jest napadna i izvedja pu[illegible] - Petrovac i Petrovac - Mihać, na [illegible]

Obzirom na razvučenost neprijatelja duž komunikacije Bihać — Petrovac — Drvar i ofanzivne operacije snaga 4 i 8 korpusa na susjednim sektorima, kao i radi oslobađanja snaga, koje su vezane na liniji Bihać — Petrovac — Drvar, Štab ovog Korpusa, ocjenjujući situaciju kao povoljnu, odlučio je da:

— sa snagama IV i XXXIX divizije, I i II artiljerijskog diviziona napadne neprijatelja na liniji Bihać — Petrovac — Drvar sa ciljem likvidacije istog na ovoj komunikaciji,[7]

— sa glavninom ovih snaga (6 i 13 brigada, I i II artiljerijski divizion) napadne i likvidira glavno neprijateljsko uporište Bos. Petrovac,[8]

— sa jednom brigadom IV divizije napadne i likvidira uporište Gorijevac — Ripački klanac i pod svaku cijenu zatvori pravac Bihać — Petrovac,[9]

— sa jednom brigadom XXXIX divizije napadne i likvidira neprijateljsko uporište Crvljivicu i zatvori pod svaku cijenu pravac Drvar — Petrovac,[10]

— da po likvidaciji gornjih uporišta, u drugoj fazi napada preduzmu štabovi IV i XXXIX divizije čišćenje preostalih uporišta, prema Bihaću IV divizija, a prema Drvaru i sam Drvar XXXIX divizija.

Glavninom snaga koje će napadati na grad Petrovac rukovodiće neposredno Štab korpusa, preko članova štaba divizije koji će se nalaziti na tom sektoru.

U vezi gore navedenoga izdajemo slijedeću

ZAPOVIJEST:
(Sekcija Bihać, Prijedor, Drvar 1 : 100.000)

1) **IV divizija:** 6, 8 brigada i Drv.-petr. odred ——— 10 bataljona	1. VIII 1944 godine 6 brigada izvršiće pokret sa sadašnje prostorije na koncentracijsku prostoriju Palež — Otrovni Dol, tako da prije zore zađe u šumu Grmeča i da na taj način sakrije pravac pokreta. Na određenu prostoriju brigada mora stići 1. VIII 44 do 12 h. Za vrijeme odmora blokirati šumu do vrela Dronjkuša i spriječiti svaki pokret seljaka u pravcu Pe-

[7] i [8] Prema izvještaju Štaba 5. korpusa od 8. novembra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ, napad na tu komunikaciju djelimično je uspio, dok se za Bos. Petrovac vodila žestoka borba, ali, zbog jakih neprijateljskih snaga i njihovog žilavog otpora, on tada nije bio oslobođen (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 458).

[9] Bliže o tome vidi izvještaj te divizije od 9. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 9/1, k. 769 A).

[10] O dejstvu te divizije na toj prostoriji vidi njen izvještaj od 6. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 29/2, k. 1265).

trovca. Sa koncentracijske prostorije Palež, brigada će krenuti pred sumrak tako da do momenta početka napada (23 h) izađe na jurišno otstojanje na svojim pravcima napada.

Sektor napada 6 brigade jest zapadno i između puteva Smoljana — Petrovac i Petrovac — Drinić, sa zadatkom napada i likvidacije ciljeva označenih na priloženoj skici sa brojevima 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i četničkog uporišta kod groblja na cesti za Bihać, kao i položaje koje drži 5 kompanija[11] 384 pukovnije i baterija 373 artiljerijskog puka.

Napad izvršiti u klinovima najpogodnijim pravcima duž krupske ceste i između krupske i bihaćke ceste sa ciljem da se što prije čelo klina ubaci u centar grada i likvidira uporište br. 1 i baterija. Sa jednom četom vršiti čelni pritisak južno od bihaćke ceste.

Vezu održavati lijevo sa 13 brigadom na putu Smoljana — Petrovac.

Po likvidaciji Petrovca, 6 brigada brzo pristupa čišćenju preostalih uporišta na cesti Petrovac — Bihać a pod direktnom komandom Štaba IV divizije.

8 brigada sa dosadašnje prostorije krenuće preko Cremušarice na prostoriju Karanovac — Bukovac, gdje treba izbiti 1. VIII 1944 godine do 12 h tako da u šumu Grmeča uđe pod zaštitom mraka.

Sa ove prostorije krenuće u napad u cilju likvidacije neprijateljskih uporišta Ripački klanac i Gorijevac, postavljajući zasjede prema Bihaću. Za vrijeme i poslije likvidacije Ripačkog klanca preduzeti najhitnije mjere rušenja ceste, postavljanja nagaznih mina i drugih prepreka, kao i zasjede prema Bihaću.

Zadatak 8 brigade najozbiljnije shvatiti, kao ključ rješenja cjelokupnog zadatka, radi toga zasjede postaviti tako da se svaka intervencija iz pravca Bihaća spriječi pod svaku cijenu.

---

[11] četa

Drvarsko-Petrovčki odred izvršiće pokret sa prostorije Vranovina prema Vrtoču, gdje će demonstrativno napasti neprijateljska uporišta Vrtoče i Metlu u momentu opšteg napada (1. VIII 1944 g. u 23 h).

Istovremeno sa glavninom odreda posjesti cestu između Vrtoča i Metle odsijecajući neprijatelja u Vrtoču od glavnog garnizona u Petrovcu.

Štab IV divizije nalaziće se sa 8 brigadom. Sa Drvarsko-petrovačkim NOP odredom i 6 brigadom povezaće se sa radio-vezom, da bi po likvidaciji Petrovca brzo upotrebio i koordinirao rad ovih snaga, radi likvidacije preostalih uporišta na cesti Bihać — Petrovac.

2) **XXXIX divizija:** 13 i 16 brigada

7 bataljona

1. VIII 1944 g. 13 brigada sa prostorije Dabar izvršiće pokret na koncentracijsku prostoriju Palež — Otrovni Dol, gdje treba stići do 12 h. Pokret do ulaska u šumu Grmeč izvršiti prije zore, kako bi pravac pokreta ostao neotkriven. Istog dana u sumrak krenuće u napad na uporište Petrovac, tako da na jurišno otstojanje izbije do 23 h.

Sektor napada 13 brigade je: istočno i između puteva Smoljana — Petrovac i Petrovac — Drinić, uključujući oba puta, sa ciljem likvidacije uporišta označenih na skici brojevima: 2, 3, 4, položaja 3, 5, 7, satnije 1 lov. pukovnije i dijelova 8 kompanije 384 pukovnije. Napad izvršiti u klinovima duž puta Smoljana — Petrovac i između ovog puta i ceste za Ključ, sa ciljem da se što prije uđe u centar grada i likvidira uporište broj 1 i 2. Dijelom snaga vršiti pritisak duž ceste Ključ — Petrovac.

Desno održavati vezu sa 6 brigadom duž puta Smoljana — Petrovac.

Po likvidaciji grada brigada će se orijentisati prema Oštrelju i pod neposrednom komandom Štaba XXXIX divizije pristupiti likvidaciji Oštrelja, a zatim Drvara.

16 brigada u označeno vrijeme početka opšteg napada sa glavninom snaga napada na uporište u Crvljivici sa ciljem likvidacije istog. Sa drugim dijelom snaga blokirati uporište Oštrelj, na kojeg vršiti demonstrativan napad. Po likvidaciji Crvljivice, orijentisati brigadu na zasjedu prema Drvaru. Cestu na klancu i ispod Oštrelja prema Petrovcu dobro zarušiti i minirati. Zasjedom na Crvljivici onemogućiti svaki pokušaj intervencije neprijatelja iz pravca Drvara.

Komandant XXXIX divizije nalaziće se sa Štabom 16 kraj. brigade.

3) **Artiljerija:**
I i II art. divizion
10 topova

II divizion koji se nalazi u Kljevcima prebaciće se do 31 jula 1944 g. prije mraka u Eminovce.

Oba diviziona krenuće sa svojih logorišta preko Palanke[12] i Grmeča na koncentracijsku prostoriju Palež, gdje trebaju stići do 1. VIII 1944 godine do 12 h. Da bi se očuvala tajnost pokreta, krenuti još u toku noći.

Sa koncentracijske prostorije Palež krenuće oba diviziona 1. VIII prije sumraka i to tako da se I divizion postavi na prostoriji Latinovići — Kneževići — Grbići, a II divizion na prostoriji Vaganac (bunar) — raskrsnica puteva sjeverno od Gradine (k. 1023). Postavljanje oruđa i priprema gađanja moraju se završiti do 23 h. U momentu početka napada divizioni će u plotunima ispaliti po 5 granata na haubicu i 10 granata na brdske topove, tukući ciljeve u centru grada obilježene sa brojevima 1, 2, 5, 6, 8 i položaje neprijateljske artiljerije i bacača.

Protivkolska oruđa pratiće neprekidno glavne klinove i to I divizion 6 brigadu, a II divizion 13 brigadu, ispomažući ih u prodiranju i likvidaciji uporišta.

Brdski topovi poslije izvršene artiljerijske pripreme gađanja spustiće se i

[12] Lušci Palanka

ući u sastav klinova radi ispomaganja likvidacije preostalih uporišta.

Sa čelnim bataljonima divizioni će uputiti svoje osmatrače sa radiofonskim stanicama, koji će vršiti korekturu vatre, označavanje ciljeva i momenat prekida vatre.

Po likvidaciji Petrovca I divizion stavlja se pod komandu Štaba IV divizije za potpomaganje napada i likvidacije preostalih uporišta na cesti Bihać — Petrovac. II divizion staviće se pod komandu Štaba XXXIX divizije za ispomoć pri likvidaciji Oštrelja i daljeg čišćenja prema Drvaru.

4) **Opšta rezerva:** 1 bat. 11 brigade — Jedan bataljon 11 brigade krenuće preko Fajtovaca — Palanke, tako da 1. VIII 1944 g. do 12 h. stigne na koncentracijsku prostoriju Palež. Istog dana ovaj bataljon će se prebaciti na prostoriju Vaganac — Tuk do 23 h, gdje će obrazovati opštu rezervu.

5) **Prateći bataljon 5 korpusa**, straže drv. područja: — Dijelovi Pratećeg bataljona kretaće se sa Štabom korpusa do koncentracijske prostorije Palež. Sa prostorije Paleža bataljon će izvršiti pokret prema Rastovači i u momentu opšteg napada (23 h) izvršiće demonstrativan napad na ovo uporište i postaviti zasjede na komunikaciji Rastovača — Petrovac sa ciljem sprečavanja intervencije.

Četa kom. mjesta Petrovac sa ostalim stražama 1. VIII 1944 g. blokiraće sve prilaze sa sjevera i istoka ka Petrovcu i u momentu početka opšteg napada vršiće pritisak na južni dio odbrane grada Petrovca, između ceste Petrovac — Oštrelj i Petrovac — Drnić. Straže komande drvarskog područja u momentu opšteg napada (23 h.) vršiće demonstrativni napad sa jugoistočne strane na Drvar.

7) **Početak napada:** — Opšti napad na svim sektorima i pravcima početi jednovremeno 1. VIII 1944 g. u 23 h, gdje sve pokrete izvršiti blagovremeno, tako da u to vrijeme sve

jedinice budu na polaznim (jurišnim) položajima, a artiljerija spremna za dejstvo.

7) **Znaci raspoznavanja:** Znaci raspoznavanja se dostavljaju u prilogu.

— *Borbeni znaci:* za 1. VIII: Nikola — Nastupa,
za 2. VIII: Vojo — Niko.

— *Vidni znaci:*
za 2. VIII: Dići pušku okomito u vis — dva puta pušku okomito u stranu,
za 3. VIII: Pušku vodoravno iznad glave — dva puta pušku okomito u vis.

— *Zvučni znaci:* 1. VIII. dva kratka zvižduka — jedan kratki i jedan dugački zvižduk,
2. VIII: 2 duga zvižduka — dva kratka i jedan dug zvižduk.

8) **Veze:** **Telefonske:** Vod za vezu Štaba korpusa povezaće telefonsku vezu od komande mjesta Bos. Petrovac do komandnog mjesta Štaba korpusa. Vodovi za vezu štabova 6 i 13 krajiš. brigade podići će telefonsku liniju od štaba brigade do komandnog mjesta Štaba korpusa. Štabovi I i II artiljerijskog diviziona telefonski će se povezati sa Štabom korpusa.

Radio-veze: Štab IV divizije i 16 brigada održavaće radio-vezu sa Štabom korpusa po ranijoj šifri i pozivnim znacima. Vreme rada sa IV divizijom svaka dva parna sata (u 2400, 0200, 0400, 0600 itd.). Vreme rada sa 16 brigadom svaka dva neparna sata (u 2300, 0100, 0300, 0500, 0700 itd.).

Štabovi 6 i 13 kraj. brigade održavaće vezu sa ovim štabom po šifri i planu rada koji se prilažu.[13]

Za izvještaje služiti se i sa kuririma.

9) **Sanitet:** Hirurška ekipa 5 korpusa smjestiće se u Smoljani (zaseok Marjanovići), gdje će 6 i 13 brigada upućivati svoje teške ranjenike, kojima je potrebna hirurška intervencija.

---

[13] Šifru i plan redakcija nije uspijela pronaći.

Hirurška ekipa IV divizije nalaziće se sa 8 brigadom.

U Smoljani će se nalaziti prihvatna ambulanta Štaba korpusa, koja će vršiti triažu i evakuaciju ranjenika 6 i 13 brigade.

Hirurška ekipa XXXIX divizije nalaziće se na prostoriji 16 brigade.

10) **Ishrana:** Sve jedinice snabdjeće se prije pokreta rezervnom hranom za tri dana. Daljnje snabdjevanje vršiće se preko Ekonomskog otsjeka i Trupne intendanture 5 Kopusa NOVJ.

11) Zarobljenike upućivati do komandnog mjesta Štaba korpusa, koji će se odatle upućivati u logor.

12) Komandno mjesto Štaba korpusa nalaziće se na putu Tuk — Vaganac (bunar).

13) Svi štabovi će strogo voditi računa o tajnosti priprema i izvršenja samog pokreta, tako da bude zagarantovano iznenađenje.

14) Prijem zapovijesti potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,
Došen

Komandant,
general-major
S. Rodić

[Prilog br. 2]

NEPRIJATELJSKE SNAGE NA LINIJI
DRVAR — BOS. PETROVAC — RIPAČ

Drvar	Štab 384. pješ. puka 373. divizije (legionarska), sa štabskim dijelovima, III bataljon 384. puka, sa 6 teških bacača i 4 teška mitraljeza
	1 vod tenkova pod komandom štaba 384. puka (4 — 5), 1 baterija haubica 105 mm 373. art puka
	1 satnija domobrana II lovačkog zdruga, Četnički »bataljon« Brane Bogunovića (50—60)
Gradina (k. 676)	50—60 vojnika iz 10. i 12. kompanije III bataljona 384. puka
Crvljivica (k. 901)	6. kompanije II bataljona 384. puka
Oštrelj	7. kompanija (ojačana) II bataljona 384. puka (oko 200). Od toga izvidnica od 40 do 50 vojnika nalazi se u bunkerima na

	Oštreljskom Brdu (k. 1389). Ostali u 2 barake i u pokrivenim rovovima uz cestu prema Petrovcu.
Petrovac	Štab II bataljona 384. puka 5. i dijelovi 8. (strojničke) kompanije II bataljona 384. puka (6 t. bacača, 4 t. mitraljeza) 1 baterija haubica 373. art. puka (3 haubice, jedna navodno prebačena u Vrtoče) Stožer I bojne 1. lovačke pukovnije II lov. zdruga, 1., 3. i dijelovi 4. strojničke satnije I bojne 1. lov. p., Pionirski vod II lov. zdruga Petrovački četnički »odred« Mane Rokvića (oko 150)
Rastovača	5. satnija II bojne 1. lov. pukovnije
Medena Glavica	2. satnija I bojne 1. lov. puk.
Čardačina	40 četnika Petrovačkog četničkog »odreda«
Metla	7. satnija i dio 8. strojničke satnije II bojne 1. lov. p.
Vrtoče	Štab 1. lovačke pukovnije sa 13. i 15. stož. satnijama, dijelovi 14. (protuoklopne) u Vrtoču, 1 protivkolski top ove satnije u Petrovcu
Koviljača (k. 854)	6. satnija II bojne 1. lov. pukovnije
Šljivovac (k. 846)	1 vod (30 vojnika) 2. satnije I bojne 1. lov. pukovnije
Dubovsko	3. satnija I domobranske jurišne bojne
Mrkin Brijeg (k. 725)	1. satnija i jedan vod 4. strojn. satnije I dom. jur. boj.
Gorjevac	2. satnija I domobranske jurišne bojne
Ripački Klanac	jedan vod (30 vojnika) 1. satnije I domobr. jur. bojne
Ripač	Štab I domobranske jurišne bojne 1. vod 1. satnije i 1. vod 4. (strojničke) satnije I domobranske jurišne bojne.

(M. P.)

Skica Bos. Petrovca

BR. 132

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 30. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PRIHVAT 11. NOU DIVIZIJE PRILIKOM NJENOG PREBACIVANJA PREKO RIJEKE BOSNE[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. op. 57/1944 g.
30 jula 1944 god.

ZAPOVEST
(Sekcija Zenica razmer 1 : 100.000)

1. — Jedinice VI Divizije su se prebacile na prostoriju Bjela Voda — Šagovići.[2] Međutim, jedinice XI Divizije nisu još prešle.

Prema radio-depeši III Korpusa, XI Divizija se večeras prebacuje na ovostranu obalu reke Bosne. S obzirom na našu udaljenost od mesta prelaza XI Divizije, naš je zadatak da sa sadanje prostorije, vezujući se sa jedinicama VI Divizije, organizujemo prihvat XI Divizije.[3]

Radi toga, u toku sutrašnjeg dana zadržaćemo se na sadanjoj prostoriji i povezati se sa VI Divizijom, koja treba večeras ili ujutru da krene od Bjele Vode u pravcu Trešnjeve Glave.

Za izvršenje zadatka, —

naređujemo:

2. — IV Brigada zadržaće se sa dva bataljona na prostoru Lastavica, odakle zatvarati pravac od Seoca, Briznika i kontrolisati sektor prema Zenici. Jedan svoj bataljon uputiti rano u zoru na Tvrtkovac (trig. 1304), u cilju zatvaranja toga pravca i kontrole pravca Pepelari — Ruda Glava — Sklope — Bakoš. Četvrti svoj bataljon zadržati kao obezbeđenje diviziske bolnice u Turalićima, s tim što će taj bataljon kontrolisati dolinu Ribnice i put koji vodi preko sela Starposle u pravcu Turalića.

Rano ujutro uputiti jednu jaču patrolu u pravcu Trešnjeve Glave radi hvatanja veze sa VI Divizijom. Odre-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/8, k. 950.
[2] Vidi dok. br. 109.
[3] Vidi dok. br. 121, 127 i 128.

đeno odeljenje predaće priloženo pismo štabu VI Divizije ili štabu jedne njihove brigade, uz pismenu potvrdu.[4]

3. — II Brigada uputiće Lički bataljon[5] i jedan svoj bataljon u selo Varalići. Ličkom bataljonu dati zadatak da zatvara dolinu Ribnice, tj. pravce od Podborja i Mračaja. Svoj bataljon isturiti na Virove (k. 1011 i 1003) radi zatvaranja pravca od Suhe i Crnog Vrha. Izvesne delove radi obezbeđenja isturiti na kosu iznad Pedića, a ostatak brigade odmarati u Pedićima.

4. — I Brigada upotpuniće sadanji svoj raspored bataljona tim, što će jedan bataljon rano ujutru isturiti na Dobrljevac (trig. 1149) radi kontrole pravca od Ponora. Sa ostalim jedinicama kontrolisati dolinu Ribnice i pravce koji izvode od sela Vukanovići, Tršća, Zgošća.

5. — Radi orijentacije, napominjemo štabovima brigada da će naš sledeći pokret biti u pravcu Ponora. Štab IV Brigade naš sledeći pravac saopštiće štabu bataljona koga upućuje na Tvrtkovac. Bataljon sa Tvrtkovca povući posle podne, a prema momentu i oceni štaba brigade.

6. — U toku sutrašnjeg dana, organizovati dobru ishranu jedinica i nastojati da se ljudstvo odmori.

7. — Sa Štabom Divizije održavati stalno vezu i to putem kurira. Štab IV Brigade održavaće i stalnu radio vezu i to svakih dva sata, počev od 6 ujutru.

8. — Štab Divizije nalazi se u selu Brnjic.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik
potpukovnik **Per. Grujić**

Komandant,
major **Kamenjar**

---

[4] Redakcija nije uspjela pronaći pomenuto pismo.
[5] Riječ je o bataljonu iz 6. proleterske divizije.

BR. 133

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 30. JULA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O ZAUZIMANJU KLADNJA I O DALJIM NAMJERAMA[1]

ŠTAB XXXVIII NOU DIVIZIJE
Broj: sl.
30. VII. 1944

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Položaj

1) Juče smo bili na prostoriji s. Konjevići — Vučinići — Kovačići, i sa te prostorije u 10 časova prije podne izvršili napad na Kladanj, koga smo likvidirali sa tri bataljona 17 brigade. U Kladnju su bili samo jedna satnija ustaša i oko 200 legionara, koji su po padu Kladnja protjerani preko Buševa u pravcu Stupara.[2]

Naši gubitci bili su: jedan mrtav i 5 ranjenih, od kojih dvoja nosila.

Neprijateljski gubici nisu nam poznati, ali vjerovatno nisu bili veliki, jer se neprijatelj oprezno branio i uzmakao je bez jake borbe.

Od plijena jedino je zarobljeno veći broj ustaških uniformi, koje smo ili izdijelili na našu komoru, ili na grupu pozadinaca koja nam je priključena, a ostatak uništili. Zaplijenjeno je i nešto municije, tako da je utrošak u borbi podmiren. — Od hrane skoro ništa, a od stoke svega 3 krave.

2) Uslijed toga što je Kladanj i okolina prava pustoš i bez ikakve hrane, mi smo jutros izvršili pokret i postavili se na prostoriju Žeravice — Riječica — Ponjerka — Klještani. Što se tiče hrane i ova je prostorija kao i oko Kladnja, ali mi smo se postavili ovdje iz dva razloga:

a) Odavde možemo imati najbolji kontakt sa Birčom i najprije dobiti informacije da li se neprijatelj izvlači sa birč. prostorije pa u takvom momentu brzo se orijentisati ka Šekovićima.

b) Ukoliko se neprijatelj bude duže zadržavao u Birču, smatramo da je za našu diviziju, koja u stvari počiva samo na

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/3, k. 1258.

[2] U izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. avgusta 1944. piše da je Kladanj branila 2. ustaška bojna (Arhiv VII, reg. br. 2/3—18, k. 149 e).

jednoj brigadi, a ima i suviše velik balast, nužan naslon na glavninu našeg korpusa, jer sa ovakvim balastom (sa dvoje nosila i većom bolnicom) nemoguće nam je manevrovati odvojeno i u kraju koji je potpuno pust, kao što je sjeverozapadni dio od Kladnja, a da bi se još više udaljili, recimo, u pravcu Višće — Repnika itd., gdje je bilo više hrane, bili bi nejaki da opstanemo na toj prostoriji.

Radi toga, molimo Vas da nam odgovorite hoćemo li se orijentisati u pravcu Vas, ako neprijatelj za dan dva ne napusti Šekoviće. Prostorija na kojoj se Vi sada nalazite sa 27 divizijom[3] također je pusta ali mi smatramo da ćete se Vi unapred pomjerati u pravcu Vareša, gdje su izgledi naše momentalne prehrane bolji.

3) U slučaju da se mi udaljimo sa ove prostorije molimo Vas da nam odgovorite:

Da li da komandu Birčanskog područja ostavimo oko Klještana (nije nam poznato kakve ste joj direktive dali). Ukoliko bi ostala tu komanda područja, onda bi nužno bilo da joj se da jedna radio-stanica. Mi našu rezervnu radio-stanicu možemo dati samo u tom slučaju, ako ima izgleda da od Vas dobijemo benzina za ovu našu englesku radio-stanicu. Mi bi mogli ostaviti radio-telegrafistu.

4) Podaci o neprijatelju: U Birču, prema posljednjim podacima kojima mi raspolažemo, neprijatelj se nalazi na liniji: Borogovo — Pola (Petrovići) — Menići — Gaj — Kurilo,[4] sa klinom na Bačkovac.[5] Četnici domaći i majevički nalaze se na prostoriji Javor — Jeličići — Matijevići, kao i sa jednim dijelom u Spreči.[6] Četnički štab je na Osmacima, a ss-ovski na Kurilu. Prije dva dana oko 500 ss-ovaca sa jednim topom otišli preko Raševa navodno za Tuzlu.[7]

U Živinicama se takođe nalazi ss-vojske, ali nam broj nije poznat. Hranu dovlače za Šekoviće preko Gajeva — Bijelogpolja.

Danas prije podne krenula je jedna satnija ss-ovaca preko Trnova (Lulića) za Kladanj. To, vjerovatno, zbog toga što smo mi juče bili u Kladnju.

---

[3] U selu Drapnićima, kod Štaba 16. muslimanske brigade 27. NOU divizije, nalazio se 1. avgusta 1944. politički komesar 3. korpusa NOVJ. On je tu održao sastanak sa političkim komesarima brigada. Vidi operacijski dnevnik Štaba 27. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111/I).

[4] Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

[5] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 175—178.

[6] Odnosi se na četnike Majevičkog korpusa. Vidi izvještaj ovog korpusa od 28. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-11168 9 i 11168 12).

[7] Odnosi se na dijelove 13. SS divizije »Handžar«.

5) Prema podacima, koje smo dobili, baze su otkrivene. Otkrivali su ih četnici domaći. Priča se da je streljano 16 ranjenika, zatim da je nađena municija, veš, itd. Sve ovo provjeravamo.

6) Do ovoga časa, koliko mi znamo, u Vlasenici nema neprijateljskih snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik štaba	Komandant
V.[8] Rolović	potpukovnik,	potpukovnik,
		Miloš Zekić

(M. P.)

BR. 134

ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 31. JULA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POKRET I ZA SMJEŠTAJ NA PROSTORU DONJI PREDRAŽIČI — RIBNICA I VOZUĆA[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 85
31 jula 1944
u 19.30 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XII KORPUSA NOVJ — radi znanja

ZAPOVEST
sekcija Kladanj raz. 1:100.000

Radi izvršenja daljeg pokreta, —

NAREĐUJEMO:

1. — *III brigada:* Sutra, 1 avgusta o. g., najkasnije u 03.00 sati, uputiti dva bataljona nizvodno dolinom r. Krivaje sa zadatkom da posednu položaj Krš (trig. 578) — Bikvik i

[8] Vlado

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/1, k. 1240.

pouzdano zatvore pravac od Zavidovića. Bataljoni će se na položaju povezati sa dva bataljona V brigade na Božinom Brdu (k. 420), koji će na tome položaju imati isti zadatak.

Po dolasku na određeni položaj, uputiti jača odeljenja (čete) ka Vukovinama u cilju izviđanja. Izviđačka odeljenja (manja) slati i u pravcu Cvetkovog Brda (k. 673).

Sa bataljonima da pođe jedan član štaba brigade. U sastav ovih bataljona odrediti i jedan bacač.

Glavni zadatak ovih bataljona, kao i dva bataljona V brigade na Božinom Brdu, jeste omogućavanje pokreta ostalim jedinicama divizije kroz klisuru r. Krivaje.

U slučaju nailaska na jači otpor neprijatelja, odmah izvestiti ovaj štab (odnosno štab brigade), šaljući jače odeljenje unazad dolinom r. Krivaje. Ako se na otpor ne naiđe, izveštaj ne treba slati.

Sa ostatkom brigade, kao i div. bolnicom, izvršiti pokret sutra, 1 avgusta o. g. u 05.00 sati, pravcem: Jelašje — k. 411, dolinom r. Maoča do njenog utoka u r. Krivaju i dalje dolinom r. Krivaje na prostoriju: D. Predražići — Ribnica.[2]

Na novoj prostoriji glavninu snaga rasporediti na prostoriji: Kapetanovo Brdo — Smajlovići — Krš — Ćatići, s tim da po jedan bataljon bude na Kapetanovom Brdu, Kršu i D. Predražićima.

Bataljon u s. D. Predražići ima zadatak opšte diviziske zaštitnice od pravca koji dolinom r. Krivaje izvodi s juga. Radi ovoga, bataljon treba da bude budan i oprezan i da upućuje izviđačka odeljenja u pravcu Stjepinog Hana.

Zadatak brigade na novoj prostoriji: Naročito izviđati i obezbediti se na pravcu: Treštenica — Četkovo Brdo, u kom cilju upućivati jača izviđačka odeljenja u pravcu Nurkovića i Željove. Zatim izviđati i obezbediti se na pravcu od Osječana i Vukovina.

Održavati vezu sa jedinicama V brigade na prostoriji s. Vozuća, a naročito tesnu vezu imati sa jedinicama V brigade na Božinom Brdu.

Obaveštajnom službom izpitivati Zavidoviće, područje Treštenice, Podgorja, Tuzle i Živinica.

2. — *V brigada:* Sutra, 1 avgusta o. g., najkasnije u 03.00 sati, uputiti dva bataljona na položaj Božino Brdo (k. 420), sa zadatkom da sa tog položaja pouzdano zatvore pravac od Zavidovića. Bataljoni da se povežu na položaju sa dva bataljona III brigade na položaju Krš (trg. 578) — Bikvik, koji na tome položaju imaju isti zadatak.

---

[2] i [3] O prebacivanju brigada na tu prostoriju vidi pregled borbenih dejstava jedinica 36. NOU divizije od 1. juna do 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 1240).

Po dolasku na određeni položaj bataljoni da upute jača odeljenja (čete) u pravcu želj. st. Vozuća u cilju izviđanja.

Sa bataljonima da pođe i jedan član štaba brigade. U sastav bataljona odrediti i jedan bacač.

Glavni zadatak ovih bataljona, u zajednici sa bataljonima III brigade na položaju Krš, jeste omogućavanje debušovanja ostalim jedinicama divizije kroz klisuru r. Krivaje. U slučaju nailaska na jači otpor neprijatelja, odmah po tome ovi bataljoni treba da obaveste štab brigade.

Sa ostatkom brigade izvršiti pokret sutra, 1 avgusta o. g. u vreme kada čelo jedinica III brigade (bez dva bataljona koji su na Kršu) bude u visini s. Dištica tako, da dalji pokret obeju brigada bude paralelan.

Sa brigadom smestiti se na prostoriji s. Vozuća.[3]

Zadatak brigade na novoj prostoriji: Izviđati i obezbediti se na pravcu od Zavidovića, kao i na pravcima koji od trig. Visovi (na sekciji Zenica) izvode ka s. Jelav i Orašje. Isto tako obezbediti se na pravcu: Krvavac — Orašje, na pravcu Dištica — D. Gosovica, kao i na pravcu dolinom r. Krivaje s juga.

Održavati vezu sa jedinicama III brigade, a tesnu vezu održavati sa jedinicama te brigade na Kršu.

Organi obaveštajne službe da ispitaju: Zavidoviće, Vareš, kao i područje Dištica — Jelaške.

3. — Štab divizije kretaće se sa III brigadom, a na novoj prostoriji smestiće se u s. Mrgan.

NAPOMENE:

1. — Napominjemo štabovima brigada, naročito štabu V brigade, da predoče i naglase svojim jedinicama na pravilan odnos jedinica prema narodu — posebno narodu V o z u ć e.

Narod Vozuće je u više navrata pokazao simpatije prema našoj vojsci kao i volju pri rešavanju problema snabdevanja naših jedinica artiklima za ishranu. Za vreme VI ofanzive meštani Vozuće su skrivali i negovali naše ranjenike, a prilikom zadnjeg boravka IV brigade, istu snabdevali hranom. Jedinice IV brigade su svojim pravilnim stavom prema narodu u mnogome produbili te simpatije, tako na pr. pri odlasku jedinica IV brigade sa sektora Vozuća, povorke žena i dece su ispraćale IV brigadu preko r. Krivaje.

Obzirom na sve ovo, a u cilju da bi se taj odnos još više produbio, podvlačimo štabu V brigade da preduzme sve mere (napomenom i zapovestima, usmenim objašnjenjima, konferencijama i dr.) kako se za vreme njihovog boravka na prostoriji Vozuća ne bi desili slučajevi nepravilnog odnosa prema narodu toga kraja.

Pored gore navedenih mera naglasiti rukovodstvima kontrolu nad borcima i jedinicama.

2. — Ishranu jedinica organizovati na terenu, s tim što će štabovi brigada izvesne količine stoke i namirnica dostavljati i našoj div. bolnici, koja se u zadnje vreme loše hrani.

3. — Na novim prostorijama štabovi brigada razviće što življu izviđačko-obaveštajnu djelatnost u navedenim pravcima i prostorijama kako bi se eventualni pokreti neprijatelja i dr. blagovremeno uočili i hitno mogle preduzeti odgovarajuće mere.

4. — Preduzeti sve kako bi se napred određeni bataljoni za obezbeđenje pokreta divizije (Božino Brdo — Krš) što prije postavili i povezali na određenoj liniji u cilju zatvaranja pravca od Zavidovića.

5. — Po dolasku na određenu prostoriju štabovi brigada će nam dostaviti izveštaje o situaciji na njihovim i okolnim sektorima, a svaku promenu *blagovremeno* naznačiti.

6. — Po dolasku na novu prostoriju, u koliko bude situacija dozvoljavala, štab V brigade uputiće teške ranjenike (nosila) sa jednim bataljonom u s. Mrgan, radi baziranja istih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, p. pukovnik **Lj. Momčilović**	Načelnik-major, **A. Kolundžić**	Komandant-major, **Rad. Jović**

(M. P.)

BR. 135

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 31. JULA 1944. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU GORNJI VAKUF — PROZOR — RAMA I NA PROSTORU POGORELICE PLANINE U JULU[1]

ŠTAB
VII. N. O. U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 2
31. VII. 1944. g.

Mjesečni operacijski
izvještaj-dostavlja

ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ — OP.

Izvještaj o akcijama ove brigade od 30. juna do 1. avgusta 1944. g.

1. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

2. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

3. VII. 1944. g. Snage I, III. i IV. bataljona izvršile su pokret sa prostorije Pogorelica i Požetva, u pravcu Šćipe — Kute i Here gdje su se i razmjestile. II. bataljon ostao je na prostoriji Pogorelica — Požetva sa zadatkom zatvaranja pravca od Kreševa i Fojnice. Pomenutog dana snage brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. VII. 1944. g. Snage I, III. i IV. bataljona noću između 4. i 5. o. m. izvršile su napad na neprijateljsku miliciju na Crnoj ćupriji i u selima oko Prozora, ista je razbijena i protjerana u pravcu s. Doljana i Jablanice. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 2 ranjena vojnika, naših gubitaka nije bilo. Snage II. bataljona dočekale su jednu neprijateljsku kolonu, koja je nadirala od Kreševa prema Pogorelici, ubijeno je 2 i 8 ranjeno neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 32/3, k. 854.

5. VII. 1944. g Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. Raspored bataljona je bio slijedeći: I. bataljon s. Orašac, sa zadatkom zatvaranje pravaca od Dugog Polja do Duvna i Šujice. III. bataljon razmjestio se je u s. Podbor i s. Ploča sa zadatkom zatvaranja pravca od Rame i G. Vakufa. IV. bataljon smjestio se je u s. Maglice, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Jablanice i Rame. II. bataljon ostao je i dalje na prostoriji s. Požetva — Pogorelica sa zadatkom zatvaranja pravaca od Fojnice i Kreševa.

6. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

7. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

8. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

9. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

10. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

11. VII. 1944. g. I. i IV. bataljon izvršili su ekonomsku akciju u s. Skrobučanima. IV. bataljon porušio je 1 most na Crnoj ćupriji, dok su II. i III. bataljon ostali na starim prostorijama. Pomenutog dana brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

12. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

13. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

14. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

15. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
Naš III. bataljon sproveo je bolnicu I. Proleterske divizije u pravcu s. Blagaj, radi transportovanja za inostranstvo — Italiju[2]

16. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

[2] Vidi dok. br. 73.

17. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

18. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

19. VII. 1944. g. Snage I. i II. bataljona izvršile su napad na neprijateljsku miliciju Dugopolje — Svinjača, kao i prikupljanje (zaplijenjivanja) što većeg broja stoke i životnih namirnica, ubijeno je 3 a ranjeno 10 milicionera.[3] Plijen: 1 pištolj, 1 puška, 15 konja, 25 rogate stoke i 1200 ovaca. Naš IV. bataljon tukao je neprijateljsku kolonu koja je nadirala od Rame preko s. Kranjčića ka Prozoru.[4] Dva neprijateljska vojnika su ranjena, naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.

20. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

21. VII. 1944. g. I. bataljon i jedna četa II. bataljona noću između 21. i 22. izvršile su napad na neprijateljsko uporište u Prozoru. Napad nije uspio, ubijen je 1 i 2 ranjena neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.

22. VII. 1944. g. Snage IV. bataljona tukle su neprijateljsku kolonu koja se je povlačila preko s. Duga i Kranjčića za Ramu.[5] Ubijen je 1, 1 se utopio u r. Rami i 4 su ranjena neprijateljska vojnika, naši bez gubitaka. Plijena nije bilo. Ostali bataljoni nisu imali dodira sa neprijateljem.

23. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

[3] U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 25. jula 1944. piše da je tada »Oružn. obhodnja orpostaje Sjenice u G. Drežnici sa milicijom iz Raktina stupila u borbu sa partizanima«. Prema ovom izvještaju milicija i oružnici ovom prilikom nisu imali gubitaka (Arhiv VII, reg. br. 46/2—2, k. 149 e).

[4] Riječ je o 2. satniji 2. gorske pukovnije 2. gorskog zdruga. Prema bojnoj relaciji zdruga od 28. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/2—5, k. 57) ona je 19 juna 1944. vršila pothvat ka Prozoru da bi ga zauzela i da bi uspostavila vezu sa 1. bataljonom 13. puka 7. SS divizije.

[5] Na tom prostoru je tada dejstvovala 2. bojna 2. gorske pukovnije. Opširnije o tome vidi bojnu relaciju 2. gorskog zdruga od 28. novembra 1944. godine.

24. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

25. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

26. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem

27. VII. 1944. g. Snage I, II. i IV bataljona noću između 27. i

28. VII. 1944. g. 28. o. m. izvršile su napad na neprijateljsko uporište u G. Vakufu. Borba je trajala 16 časova, kada je neprijateljsko uporište u G. Vakufu bilo likvidirano.[6] Ubijeno je 24, 60 ranjenih i 6 zarobljenih, od kojih 2 domobranska oficira, 1 vojnik-domobran i 3 Njemca. Naši gubitci 3 mrtva i 12 ranjenih vojnika, od kojih 1 vodnik poginuo. Plijen: 2 protikolska topa kal. 37 mm. (Škoda), 4 teška minobacača 80 mm., 4 teška mitraljeza »Svarcloze«, 2 njemačka šarca, 35 pušaka, 1 strojnica (Smajser), 4 tromblonske puške, 2 pištolja, 30 ručnih bombi, 50.000 puščane i mitraljeske municije, 150 protivtenkovskih granata od zaplijenjenih topova, 50 mina za teški bacač, odjeće i ostalog materijala, 400 pari odijela, 500 pari novih cipela, 6 radio-aparata, 3 poljska telefona, 6 km. telefonskog kabla, 300 kg. duhana, oko 500 litara raznih alkoholnih pića, 60 kg. šećera, nekoliko sanduka konzervi, 1 šusterska radionica sa čitavim alatom, 1 potkivačka radionica, 300 litara benzina, 4 pisaće mašine, veća količina pisaćeg materijala, 15 teglećih konja sa opremom i samarima i mnogo raznog sitnog materijala, koji se nije mogao ni prebrojati. Uništena 2 skladišta artilerijske i puščane municije, odijela i ostale spreme, 7 kamiona, 13 motorcikla. Ovo je neprijatelj

---

[6] i [7] U bojnoj relaciji Zapovjedništva 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 21. septembra 1944. piše da su 28. jula 1944. partizani jačim grupama izvršili napad na G. Vakuf i da su, uslijed velike nadmoćnosti partizana, u borbi koja je trajala preko cele noći i sutradan do 11 sati, njemačke i ustaško-domobranske snage bile primorane da se povuku prema Bugojnu. Dalje se u relaciji govori o utrošku municije u borbi, o materijalu koji je pao partizanima u ruke i o spaljivanju skladišta (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57). O tome vidi i dok. br. 182 u ovoj knjizi.

uništio prilikom upada naših jedinica u grad. Neprijatelj je uništio pored gornjeg 4 radio-stanice, 3 radio-aparata i veću količinu tehničkog materijala. Mi smo uništili sve neprijateljske objekte (bunkere) i prekopali na tri mjesta cestu i 1 most na komunikaciji Bugojno — G. Vakuf. Prilikom eksplozije municije, koju je neprijatelj zapalio u slagalištima, zapaljeno je i izgorilo oko 15 civilnih kuća u gradu.[7]

29. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

30. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem

31. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU MJESECA JULA 1944. IMALE SU:

1.) Gubitci: a) neprijateljski:

33 ubijeno
78 ranjenih
6 zarobljenih

117 svega izbačeno iz stroja

b) vlastiti: 3 poginula
12 ranjeno

2.) Plijen: a) oružje: 2 protivkolska topa, 4 teška bacača, 4 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza-šarca, 36 pušaka, 2 pištolja, 1 strojnica, 4 tromblonske puške, 30 ručnih bombi

b) municije: 50.000 puščane i mitraljeske municije, 150 protivtenkovske municije, 50 mina za teški bacač

c) oprema: 400 pari odijela — vojne uniforme, 500 pari novih cipela

d) ostalog: 6 radio-aparata, 3 poljska telefona, 6 km. teleforskog kabla, 300 kg. duhana, 500 l. raznih alkoholnih pića, 60 kg. šećera, nekoliko sanduka konzervi, 1 šusterska radionica sa čitavim alatom, 1 potkivačka radionica, 300 litara benzina, 4 pisaće

mašine, veća količina pisaćeg materijala, 30 volova i krava, 30 konja, 1200 kom. ovaca i mnogo raznog sitnog materijala.

3.) Uništeno: 2 slagališta artiljerijske-puščane municije, odijela i ostale spreme, 7 kamiona, 14 motocikla, 4 radio-stanice, 3 radio-aparata, veća količina tehničkog materijala. Ovo je sve neprijatelj uništio pod našim pritiskom prilikom povlačenja iz G. Vakufa. Uništeni su svi bunkeri i utvrde oko G. Vakufa, porušena 2 mosta i prekopata cesta na liniji G. Vakuf — Bugojno i 1 ćuprija na liniji Prozor — Rama.

4.) Raspored jedinica: Štab brigade nalazi se u s. Paloč. Bataljoni kao i ostale pomoćne jedinice smješteni su na prostoriji i to: I. bataljon na prostoriji s. Gmići — Gostovo sa zadatkom zatvaranja pravca prema Rami, Jablanici i Duvnu. II. bataljon na prostoriji Tihomišlje sa zadatkom zatvaranja i kontrolisanja pravca od Bugojna.

III. bataljon na prostoriji s. Dražev Dol — s. Humac sa zadatkom zatvaranje i kontrolisanje pravca od Bugojna i Kupresa. IV. bataljon na prostoriji s. Ričica sa zadatkom zatvaranja pravca od Bugojna — Komara i Travnika. Brigadna intendantura smještena je u s. Paloč a sanitet u s. Pidriš.

5.) Zaključci: Za protekli mjesec dana brigada je djelovala ofanzivno na neprijatelja. Izvela je nekoliko uspješnih akcija, koje su u mnogome doprinjele, da se je stanje u brigadi u velikoj mjeri popravilo a naročito ekonomsko stanje (odjeća i obuća) kao i naoružanje, tako da će brigada, dobitkom izvjesne pomoći u ovom pogledu, biti potpuno snabdjevena i opremljena. Pored navedenog, moral-borbeni duh i samopouzdanje naših jedinica u mnogome je poraslo.

Dobitkom popune sa ljudstvom iz I. Proleterske divizije i Janjskog odreda povećalo se je brojno stanje u brigadi i sada mnogo bolje stojimo, upoređujući stanje u prošlom mjesecu.

Uzevši općenito stanje, brigada je za protekli mjesec dana učinila veliki korak naprijed.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-major,
Čed.[8] M. Jovanović

(M. P.)

Komandant major,
Bosnić[9]

BR. 136

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I STOKE 10. HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 31. JULA 1944. GODINE[1]

P R E G L E D

Brojnog stanja i naoružanja: *X Hercegovačke U. Brigade* na dan *31. jula* 1944. g.

L j u d s t v o :

	oficira		podoficira		boraca		politkoma		ukupno:
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	
drugova	44	5	93	9	460	50	71	8	668
drugarica	—	—	3	—	37	2	—	—	40
Svega:	44	5	96	9	497	52	71	8	708

Primjedba: Oficira 4 u previjalištu, 1 na kursu za transfuziju krvi.

Podoficira: 8 u bolnici, 1 na službenom putu u Kolašinu.

Boraca: 5 u pratećem korpusa, 2 u pratećem divizije, 9 na službenom putu u Kolašinu, 2 na osustvu, 32 u bolnici i 2 drugarice u bolnici. Polit. komesara: 6 na kursu, 2 u bolnici.

[8] Čedomir
[9] Milan

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 9/12, k. 1143 A.

II

Oružje i municija:

1	— Brdskih topova —, municije za njih	—	granata — šrapnela —	
2.	— Prot. kol. topova —, municije za njih	—	udarn. — pancirnih —	
3.	— Teških mitraljeza »Breda«	1	municije za njih	5460
4.	— Teških mitraljeza »Fiat«	2	municije za njih	2500
5.	— Sa aviona teških mitraljeza	4	municije za njih	530
6.	— Teških mitraljeza drugog tipa	—	municije za njih	—
7.	— Teških mitraljeza »Švarc Loze«	2		
8.	— Puškomitraljeza »Brno«	22		
9.	— Puškomitraljeza »Šarac«	8		
10.	— Jugoslovenskih i njemačkih pušaka	401	municije 7/9 mm	25571
11.	— Italijanskih puškomitraljeza	5		
12.	— Italijanskih pušaka	55	municije za njih	5715
13.	— Puškom traljeza »Šoša«	—	municije za njih	—
14.	— Sovjetskih puškomitraljeza	—	municije za njih	—
15.	— Engleskih puškomitraljeza	11	municije za njih	19568
16.	— Puškomitraljeza drugog tipa	—	municije za njih	—
17.	— Engleskih pušaka	37	municije za njih	1373
18.	— Sovjetskih pušaka	—	municije za njih	—
19.	— Tromblona za njemačku pušku	2		4
20.	— Teških bacača 81 mm	4	municije za njih	73
21.	— Teških bacača 100 mm	—	municije za njih	—
22.	— Teških bacača drugih	—	municije za njih	—
23.	— Lakih bacača italijanskih	3	municije za njih	184
24.	— Lakih bacača njemačkih	3	municije za njih	23
25.	— Lakih bacača drugih	—	municije za njih	—
26.	— Protivkolskih pušaka sovjet.	2	municije za njih	245
27.	— Protivkolskih pušaka engles.	2	municije za njih	239
28.	— Mašinki sovjetskih	1	municije za njih	1800
29.	— Mašinki engleskih	—	municije za njih	—
30.	— Mašinki njemačkih	5	municije za njih	310
31.	— Mašinki ustaških	2	municije za njih	170
32.	— Revolvera jugoslovenskih	24	municije za njih	130
33.	— Revolvera njemačkih	12	municije za njih	283
34.	— Revolvera italijanskih	22	municije za njih	143
35.	— Revolvera engleskih	—	municije za njih	—
36.	— Revolvera sovjetskih	—	municije za njih	—
37.	— Revolvera drugih modela	—	municije za njih	—
38.	— Signalnih revolvera	7	municije za njih	60
39.	— Ručne bombe italijanske	69	municije za njih	
40.	— Ručne bombe jugoslovenske	105		
41.	— Ručne bombe njemačke	22		
42.	— Ručne bombe engleske	110		
43.	— Ručne bombe sovjetske	—		
44.	— Ručne bombe ostale	7		

III

Stoka:

Konja: 107; jahaćih 26, tovarnih 81, teglećih —

Politički komesar, **Živko Jošilo** Načelnik štaba, kapetan, **Mus. R. Dizdarević** Komandant-major, **Nikola L. Ljubibratić**

BR. 137

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. KRAJIŠKE BRIGADE OD 31. JULA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU OKO PRIJEDORA I KOZARCA U JULU[1]

ŠTAB XI KNOU BRIGADE
Broj: 307
Dne 31. jula 1944. god.

Mjesečni operacijski izveštaj dostavlja

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE
Izveštaj o akcijama ove brigade u julu mjesecu. —

1. VII. 1944. Jedna četa sa minerskom grupom digla je u zrak neprijateljski voz između Prijedora i Brežičana, i tom prilikom uništena je jedna lokomotiva i 3 vagona. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika. Vlastitih [gubitaka] nije bilo.[2] Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. —

2. VII. 1944. Snage IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je krenuo od Ljubije prema Briševu i tom prilikom ubile 1 nepr. vojnika. Vlastitih nije bilo gubitaka. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

3. VII. 1944. Snage IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je krenuo iz Ljubije prema Briševu. U toj borbi neprijatelj je odbijen uz gubitke od 5 mrtvih i oko 6 ranjenih. Naš jedan drug lakše ranjen. U toku noći 3/4. VII. snage ovog bataljona izvršile su akciju na neprijatelja, koji se je obnoćio na Briševu kod Ljubije. Tom prilikom neprijatelj je imao 4 mrtva i 5 ranjenih. Plijen: 4 šinjela, 200 kom. metaka i dr. spreme. Ostale snage naše brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/2, k. 769.

[2] Vidi dok. br. 150.

[3] U to vrijeme u Prijedoru su se nalazile jedinice 3. gorskog zdruga, 5. ustaška satnija i dijelovi njemačke 373. legionarske divizije »Tigar«. Vjerovatno je riječ o njima.

4. VII. 1944.	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
5. VII. 1944.	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
6. VII. 1944.	Snage III bat. ove brigade dočekale su neprijatelja koji je kretao cestom od B. Luke prema Prijedoru u jačini jedne pukovnije sa komorom. Neprijatelj je (njegova glavnina) propušten, a zatim je jak plotun otvoren na zaštitnicu ove kolone. U toj borbi, koja je trajala 3 časa, iz stroja je izbačeno 70 nepr. vojnika. Uništeno je 7 kola i 6 konja. Naši bez gubitaka.[4] Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem.
7. VII. 1944.	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
8. VII. 1944.	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
9. VII. 1944.	Snage našeg II i IV bataljona izvršile su akcaju na nepr. uporište Kozarac. Borba je trajala od 5 do 7.30 naveče. U toj borbi je ubijeno 206, a ranjeno 58 neprijatelj. vojnika. Naši gubitci: 8 mrtvih, 16 ranjenih i 2 nestala. Zaplijenjen je sledeći ratni materijal: 2 teška mitraljeza, 1 mali bacač mina, 117 kom. mina, 29 karabina, 20 kom. ručnih bombi i 8 sanduka municije-puščane.[5] Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem. —
10. VII. 1944.	Snage našeg IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je krenuo cestom od Prijedora prema Kozarcu. Neprijatelj je poslije kraće borbe povraćen nazad u Prijedor uz gubitke

[4], [5], [6] i [7] Prema bojnoj relaciji Zapovjedništva 7. lovačke pukovnije od 6. avgusta 1944, početkom jula je počela smjena jedinica ove pukovnije u Bos. Gradiški i Klašnicama od jedinica 3. gorskog zdruga, koji je dotada bio u Prijedoru i na obezbjeđenju pruge prema Bos. Novom. Na putu za Prijedor 2. bojna 7. lovačke pukovnije bila je 6. jula napadnuta kod s. Kozaruša, i tom prilikom je imala jednog poginulog i tri ranjena domobrana. Dalje se u relaciji kaže: da je preduzimano izviđanje prema Kozarcu, da su 17. jula, 2. bojna i jedna satnija 1. bojne 7. lovačke pukovnije pritekle u pomoć napadnutoj 2. bojni 3. gorskog zdruga koja je pošla iz Prijedora za Banju Luku, te da je kod Kozarca pristigla pomoć iz Banje Luke, i nakon žestoke borbe 2. bojna 3. gorskog zdruga se probila ka Banjoj Luci. Međutim, u relaciji ništa ne piše o sopstvenim gubicima u tim borbama (Arhiv VII, reg. br. 7/1—29, k. 60). O tome vidi i dok. br. 164 u ovoj knjizi.

od 6 mrtvih. Naši bez gubitaka. Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem.

11. VII. 1944. Snage našeg IV bataljona dočekale su neprijatelja koji je kretao cestom iz Prijedora za Kozarac. Pod pritiskom naših snaga neprijatelj je povraćen. Gubitci nisu ustanovljeni — neprijateljski. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Ostale snage nisu imale dodira sa neprijateljem.

12. VII. 1944. Snage našeg II, III i IV bataljona vodile su [borbu] skoro ceo dan sa neprijateljem, koji je krenuo cestom iz Prijedora za Kozarac. Neprijatelj je povraćen natrag uz gubitke od 57 mrtvih i 65 ranjenih svojih vojnika. Naši gubitci: 1 nestao, 2 teže i jedan lakše ranjen. I bataljon nije imao dodira sa neprijateljem. Plijen 3 karabina.[6]

13. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

14. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

15. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

16. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

17. VII. 1944. g. Snage I, II i III bataljona sa jednom četom IV bataljona vodile su borbu sa neprijateljem na cesti Prijedor — Banja Luka, koji je išao prema B. Luci. U toj borbi, koja je trajala 8 sati, ubijeno je 124 i 114 ranjeno neprijateljskih vojnika. Na našoj strani bilo je: 4 mrtva i 15 ranjenih (od kojih 4 teže). Neprijatelj je uspio da se probije za Banja Luku, jer je išao sa većim snagama, a dobijao je i pomoć iz Prijedora.[7]

18. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

19. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

20. VII. 1944. g. Jedna četa III bataljona dočekala je neprijatelja na pruzi Prijedor — Kozarac i tom prilikom ubila 6 nepr. vojnika. Naši bez gu-

bitaka. Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

21. VII. 1944. g. Noću između 21. i 22. o. mj. snage naše brigade u zajednici sa Kozarskim i Lijevčanskim odredom napale su na neprijateljsko uporište Bos. Dubicu.[8] U borbi je ubijen 61 nepr. vojnik, a 10 ih je ranjeno. Zaplijenjeno je: 1 teški mitraljez »Švarcloze«, 9 karabina, 10 ćebadi, 3.000 metaka, 3 čizme, 3 cipele i dr. Na našoj strani bilo je: 1 nestao i 18 ranjenih.

22. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

23. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

24. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

25. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

26. VII. 1944. g. Jedna četa IV bataljona dočekala je miliciju sa žeteocima kod Šimića — Ivanjska, koji su pošli u namjeri da žanju žito. Tom prilikom ubijeno je 6 milicionera. Ostali su se razbježali. Naši nisu imali gubitaka.

27. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

28. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

29. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

30. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

31. VII. 1944. g. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

[8] U izvještaju Štaba Kozarskog NOP odreda od 31. jula 1944. stoji da je u Bos. Dubicu prva prodrla 2. četa 1. bataljona ovog odreda i da je tom prilikom ubijeno oko 60 neprijateljskih vojnika i uništeno 6 bunkera i nekoliko zgrada iz kojih je pružan otpor. Pored toga, u izvještaju se kaže da se od daljeg napada na Bos. Dubicu odustalo, jer je neprijatelju pristiglo pojačanje (1 tenk i nekoliko kamiona ustaša) iz Jasenovca. Odred je imao 1 mrtvog i 3 lakše ranjena. A u izvještaju Štaba Gradiško-lijevčanskog NOP odreda od 2. avgusta 1944. piše samo to da je ovaj odred jednim dijelom snaga bio u zasjedi na 15. km i na cesti Bos. Dubica — Bos. Gradiška, a ostale snage (udarna grupa) pošle su u napad na Bos. Dubicu. (Arhiv VII, reg. br. 5/2 i 10/2, k. 769.)

JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU JULA MJESECA IMALE SU:

1.) Gubitci: a) neprijateljski: 450 ubijenih
348 ranjeno

798 svega izbačenih iz stroja.

b) vlastiti: 14 poginulo
54 ranjeno
4 nestalo

72 ukupno.—

2.) Plijen: a) oružje: 3 teš. mitraljeza, 41 karabin, 1 mali bacač, 1 strojnica, 1 pištolj i 25 ruč. bombi.—

b) municija: 7.500 komada puščanih metaka.—

c) oprema: 4 para odijela, 4 šinjela, 2 koporana, 11 kom. ćebadi i 22 vojničke čuturice.—

g) ostalog: 1 pisaći stroj i 3 telefona.—

3.) Uništeno: 1 lokomotiva, 3 vagona, 7 kola, jedan dvospratni bunker i 5 tvrđih zgrada — iz kojih je neprijatelj davao otpor. —

Raspored snaga ove brigade:

I bataljon se nalazi na prostoriji St. Majdan (Igralište) — Mikanovo brdo i zatvara pravac Ljubija — St. Majdan. —

II bataljon se nalazi na prostorijama Oštra Luka — Koprivna i zatvara pravac Prijedor — S. Most. —

III bataljon u sastavu VI KNOU brigade, radi izvršenja zajednički nekog zadatka

IV bataljon se nalazi na terenu Kozare, kod Gradiške,[9] radi mobilizacije ljudstva i rekvizicije žita i stoke. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar-major:
sl. odsutan (M. P.)

Komandant-major
Mića Kolundžija

[9] Bos. Gradiške

BR. 138

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I MATERIJALA ZA VEZU 11. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE NA DAN 31. JULA 1944. GODINE[1]

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za 31. jula

Redni broj	JEDINICA	Ljudstva		ORUŽJA										
				topova		bacača								
		po spisku	na licu	brdskih	protivten.	velikih	ručnih	engleskih	pušaka	p. mitraljeza	t. mitraljeza	protivavion. mitraljeza	protivtenkov. mitraljeza	strojnica
1	I bataljon	241	221			1		1	108	12				
2	II. bataljon	232	210			1		1	134	12	1			1
3	III. bataljon	287	225				1		130	11	1			3
4	IV. bataljon	255	216				1	1	117	9	1			1
5	tehnička četa	57	52		1			1	34					1
6	radna četa i intendantura	58	54						26					1
7	četa za vezu	56	56						25					1
8	sanitet. vod i ambulanta	25	24						12					
9	zaštitnica i štab brigade	46	46						21	1				5
10	izviđačka četa	32[2]	29						10	2				20
	SVEGA:	1257	1104		1	2	2	4	607	45	3			13

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Opaska: za izviđačku ćemo naknadno javiti.[3] —

Pom. pol. komesara — kapetan:

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 36/4, k. 776 A.

STANJE

vezu i minerskog alata XI KNOU brigade na dan 1944. g.

		M U N I C I J A										komora [konja]		veza		min. alat	
		za top.		za bacače													
pištolja	pr. tenk. pušaka	brdske	protutenk.	velike	ručne	engleske	puščane	za prot. avion. mitraljez	za prot. tenk. mitraljez	za prot. tenk. pušku	ruč. bombi	jahačih	tovarnih	telefona	kabla km.	eksploz.	nagaz. m.
6	1			14			6.662			30	24	1	18				
14				31		12	6.345				80	2	15				
10	1				16		5.210			15	73	4	15				
10	1						8.830			30	63	3	15				
2			80			12	1.000						3			80	13
5							500					1	10				
3							500						7	9	9		
							170						4				
7							500					5	4				
7							400				64						
57	3		80	45	16	24	29.717			75	240	16	91	9	9	80	13

Dana 31. jula 1944. god.

Komandant-major:
Mića Kolundžija

[2] i [3] Brojno stanje Izviđačke čete upisano je naknadno olovkom.

BR. 139

BROJNO STANJE LJUDSTVA, STOKE I NAORUŽANJA 11. HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 31. JULA 1944. GODINE[1]

OTSJEK ZA NAORUŽANJE
XI BRIGADE

P R E G L E D
brojnog stanja ljudstva i stoke: XI Hercegovačke N.O.U. Brigade na dan 31 jula 1944 godine.

	L J U D S T V A									STOKE		
	Oficira		Podoficira		Boraca		polit. kom.		Ukupno:	Tovarn.	Tegleći	Jahaći
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.				
Drugova	41	3	77	4	295	13	44	6	457			
Drugarica	1	—	5	—	14	—	—	—	20			
SVEGA:	42	3	82	4	309	13	44	6	477	59	—	18

Primedba: Rashod oficira, podoficira i boraca je 26, od kojih je 6 na političkom kursu pri Ob. Komitetu a ostali su u divizijskoj bolnici XXIX U. divizije, od kojih je jedan broj upućen u Italiju ali njihova imena nijesu nam objavljena kako bi se isti brisali iz spiskova i dalje ne vodili kako je to već naređeno od strane toga Štaba. Za neke smo saznali te su uneti u spisku o promjenama oko rukovodilaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
(M. P.) Komandant, kapetan
Jovan R. Andrić

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/12 i 11/12, k. 1143 A.

OTSJEK ZA NAORUŽANJE
XI BRIGADE

PREGLED

stanja oružja i municije XI herc. brigade N.O.V. Jugoslavije na dan 31. jula 1944. g.

1. — Brdskih topova — municije za njih,	—	granata —	šrapnela —	
2. — Prot. kol. „ — municije za njih,	—	udar. —	pancirnih —	
3. — Teških mitraljeza »Breda«	3	municije za njih		9.639
4. — Teških mitraljeza »Fiat«	—	„	„	—
5. — Teških mitraljeza (sa aviona)	1	„	„	195
6. — Teških mitraljeza drugog tipa	—	„	„	—
7. — Teških mitraljeza »Švarc Loze«	—			
8. — Puškomitraljeza »Brno« (Š. L.)	13			
9. — Puškomitraljeza »Šarac«	5			
10. — Jugoslovenskih i nemačkih pušaka	335	municije 7,9 mm		23.334
11. — Italijanskih puškomitraljeza	4			
12. — Italijanskih pušaka	38	municije za njih		5.615
13. — Puškomitraljeza »Šoša«	—	„	„	—
14. — Sovjetskih puškomitraljeza	—	„	„	—
15. — Engleskih puškomitraljeza	8	„	„	21.621
16. — Puškomitraljeza drugog tipa	—	„	„	—
17. — Engleskih pušaka	1	„	„	30
18. — Sovjetskih pušaka	—	„	„	—
19. — Tromblona za nemačku pušku	—	„	„	—
20. — Teških bacača 81 mm	1	„	„	51
21. — Teških bacača 100 mm	—	„	„	—
22. — Teških bacača (drugih kal.) Rus. 82 mm	1	„	„	61
23. — Lakih bacača italijanskih	2	municije za njih		82
24. — Lakih bacača nemačkih 45 mm	1	(bez punjenja)		—
25. — Lakih bacača (drugih tipova)	—	„	„	—
26. — Protivkolskih pušaka sovjetskih	2	„	„	187
27. — Protivkolskih pušaka engleskih	2	„	„	231
28. — Mašinki sovjetskih	2	„	„	1.702
29. — Mašinki engleskih	1	„	„	100
30. — Mašinki nemačkih	5	„	„	300
31. — Mašinki ustaških	2	„	„	90
32. — Revolvera jugoslovenskih	16	„	„	125
33. — Revolvera nemačkih	14	„	„	240
34. — Revolvera italijanskih	11	„	„	72
35. — Revolvera engleskih (drugih modela)	3	„	„	21
36. — Revolvera sovjetskih	—	„	„	—
37. — Revolvera drugih modela	—	„	„	—
38. — Signalnih revolvera	6	„	„	6

39. — Ručne bombe italijanske		61
40. — Ručne bombe jugoslovenske		85
41. — Ručne bombe nemačke		15
42. — Ručne bombe engleske		149
43. — Ručne bombe sovjetske		—
44. — Ručne bombe, ostale		3

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. šef odsjeka,
Hranislav Šajnakić

Ovjerava: tačnosti prednjeg pregleda. —

Polit. komesar,

Načelnik Štaba
poručnik,

Komandant
kapetan,
Jovan R. Andrić

(M. P.)

BR. 140

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I STOKE 13. HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 31. JULA 1944. GODINE[1]

P R E G L E D

brojnog stanja i naoružanja XIII Herceg. N.O.U. Brigade za dan: 31 jula 1944 god.

I.

L j u d s t v o :

	oficira		podoficira		boraca		politkoma		ukupno
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash	po spis.	u rash.	
drugova:	28	5	29	3	217	24	22	6	334
drugarica:	1	—	—	—	19	4	—	—	24
svega:	29	5	29	3	236	28	22	6	358

PRIMEDBA: 18 Talijana, 8 Poljaka, 2 Čehoslovaka.

II.

O r u ž j a i m u n i c i j e :

1.	— Brdskih topova — Municije za njih	—	Granata — Šrapnela	—
2.	— Protiv k. topova — Municije za njih	—	Udar. — Pancirnih	—
3.	— Teški Mitraljez »Breda«	1	Municije za njih	3.000
4.	— Teški Mitraljez »Fiat«	—	Municije za njih	—
5.	— Sa avijona teških mitraljeza	—	Municije za njih	—
6.	— Teških mitraljeza drugog tipa ČS »ZB«	1	Municije za njih	620
7.	— Teških mitraljeza »Švarc Loze«	—		
8.	— Puškomitraljeza »Brno«	11		
9.	— Puškomitraljeza »Šarac«	13		
10.	— Jugoslovenskih i njemačkih pušaka	167	Municije 7/9 mm	8.700
11.	— Italijanskih puškomitraljeza	2		
12.	— Italijanskih pušaka	18	Municije za njih	500
13.	— Puškomitraljeza »Šoša«	—	Municije za njih	—
14.	— Sovjetskih puškomitraljeza	—	Municije za njih	—
15.	— Engleskih puškomitraljeza	3	Municije za njih	10.000
16.	— Puškomitraljeza drugog tipa	—	Municije za njih	—
17.	— Engleskih pušaka	6	Municije za njih	—
18.	— Sovjetskih pušaka	—	Municije za njih	—
19.	— Tromblona za njemačku pušku	4	Municije za njih	31
20.	— Teških bacača 81 mm	1	Municije za njih	32
21.	— Teških bacača 100 mm	—	Municije za njih	—
22.	— Teških bacača drugih njemač.	1	Municije za njih	24

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 12/12, k. 1143 A.

23. — Lakih bacača italijanskih	1	Municije za njih	13
24. — Lakih bacača njemačkih	—	Municije za njih	—
25. — Lakih bacača drugih	—	Municije za njih	—
26. — Protivkolskih pušaka sovjetskih	2	Municije za njih	42
27. — Protivkolskih pušaka engleskih	2	Municije za njih	400
28. — Mašinki sovjetskih	2	Municije za njih	510
29. — Mašinki engleskih	5	Municije za njih	186
30. — Mašinki njemačkih	8	Municije za njih	290
31. — Mašinki ustaških	3	Municije za njih	120
32. — Revolvera jugoslovenskih	15	Municije za njih	135
33. — Revolvera njemačkih	8	Municije za njih	150
34. — Revolvera italijanskih	5	Municije za njih	50
35. — Revolvera engleskih	—	Municije za njih	—
36. — Revolvera sovjetskih	—	Municije za njih	—
37. — Revolvera drugih modela	1	Municije za njih	11
38. — Signalnih revolvera	4	Municije za njih	45
39. — Ručne bombe italijanske	40		
40. — Ručne bombe jugoslovenske	30		
41. — Ručne bombe njemačke	10		
42. — Ručne bombe engleske	12		
43. — Ručne bombe sovjetske	—		
44. — Ručne bombe ostale	8		

III.

Konja: 16 jahaća, — tegleća, 66 tovarna —

Politkomesar-major,
Čemalović Enver (M. P.)

Komandant major.
Danilo Komnenović

BR. 141

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I STOKE JUŽNOHERCEGOVAČKOG NOP ODREDA NA DAN 31. JULA 1944. GODINE[1]

P R E G L E D

brojnog stanja i naoružanja: *Južnohercegovačkog part. odreda*
na dan: *31. VII — 1944*

I.

Ljudstvo:

	oficira		podoficira		boraca		politkomes.		ukupno
	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	po spis.	u rash.	
Drugova:	27	—	34	2	180	24	25	4	266
Drugarica:					4	—			4
Svega:	27	—	34	2	184	24	25	4	270

PRIMJEDBA: Vidi „PS"!

II.

Oružje i municija:

...[2]

III.

Stoka:

Konja: 9; jahaća —, tovarna 9, tegleća —

Politkomesar,
Miloš Stamatović,

(M. P.)

Komandant,
Mile[3] Vukalović

P. S.[4] U oficire uračunati vojni rukovodioci štabova i komandi četa, a u podoficire vodnici i desetari.

Rashod: 4 na kursu, ostali u previjalištu i pod poštedom, a u Diviziskoj bolnici 4.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi upisani mastilom), u Arhivu VII, reg. br. 8 12, k. 1143 A.

[2] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila pregled naoružanja i municije. Odred je, prema pomenutom pregledu, od naoružanja imao sljedeće: 4 teška mitraljeza (3 avionska i 1 »švarcloze«), 20 puškomitraljeza, 140 pušaka, 10 automata, 39 revolvera, 1 teški bacač 82 mm, 3 signalna pištolja, 170 ručnih bombi, municije-mitraljeske 350, puščane 7.370, za automate 1340 i revolverske 390 metaka i 52 rakete za signalni pištolj.

[3] Milan

[4] Tekst pod »P. S.« dopisan je mastilom, ćirilicom.

BR. 142

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA PRATEĆEG BATALJONA 12. KORPUSA NOVJ NA DAN 31 JULA 1944. GODINE[1]

P R E

brojnog stanja i naoružanja Pratećeg
na dan 31

Jedinica	LJUDSTVO									NAO	
	drugova			drugarica			s v e g a			pušaka	
	Po spisku	U rash.	Na licu	Po spisku	U rash.	Na licu	Po spisku	U rash.	Na licu	Mauz.	Engl.
Štab bataljona	4	%	4	2	%	2	6	%	6	%	%
I četa	25	%	25	2	%	2	27	%	27	9	%
II četa	24	%	24	1	%	1	25	%	25	10	%
Radni vod (tehnika, kuriri, ekonomat)	45	%	45	9	%	9	54	%	54	27	%
Pozorišna grupa	10	%	10	4	1	3	14	1	13	1	1
S V E G A	108	%	108	18	1	17	126	1	125	47	1

1944. g.

SMRT FAŠIZMU —

Politički komesar
kapetan,
Jovičić Dušanka

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu VII, reg. br. 1/7, k. 589.

G L E D

bataljona Štaba XII Korpusa NOVJ
— VII[2] 1944.

RUŽANJE					MUNICIJA				Konja			Primedba
autom. oružje		bombe										
P. mitr.	Pikavaca	Ofanz.	Defanz.	Revolvera	Mauzer	Engleske	Pikavce	Revolvere	Jahačih	Tovarnih	Teglečih	
%	2	%	2	3	%	%	400	15	2	%	%	
4	13	1	36	1	840	730	3.140	10	1	%	%	
3	11	1	30	1	450	610	3.280	5	%	%	%	
	14	%	25	11	1.100	%	1.786	117	5	19	%	
%	4		6	4	50	50	300	25	%	2	%	
7	44	2	93[3]	20	2440	1390	8906	172	8	21	%	

SLOBODA NARODU!

Komandant — p.poručnik,
Svilokos Stevan

[2] Datum »31.-VII« napisan je olovkom.
[3] Zbir pogrešan. Treba: 99.

BR. 143

IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH DEPEŠA ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ UPUČENIH JULA 1944. VRHOVNOM ŠTABU[1]

3/VII Jedan telegrafski kurs od 6 pitomaca završen, drugi od 9 pitomaca u toku.[2] 23
K.[3] V.[4]

6/VII Evakuisali u redu 16 aviona ranjenika i invalida za Italiju.[5] 18

6/VII Ne možemo uspostaviti vezu sa vama jer nemamo talas kojega vi tražite. Naši kristali su 4644, 5597 i 7267. Molimo odredite na kojem da radimo. Također odredite pozivne znake, radno vreme i talas.[6] 71
L.[7] M.[8]

6/VII Uspostavili smo rukovodstvo nad 12-im korpusom.[9] Daćemo sve od sebe da opravdamo ukazano poverenje. Spremni smo da izvršimo svako vaše naređenje. . . .[10] 42

Lekić Mitrović

---

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/8/I, k. 408 A.

Iz originala su uzete depeše upućene Vrhovnom štabu NOV i POJ.

[2] Depeša je odgovor Štaba 3. korpusa na naređenje (depešu) Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula 1944. da se odmah formiraju radio-telegrafski kursevi i obavijesti Vrhovni štab o broju pitomaca na tim kursevima (vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa u Arhivu VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[3] Kosta (Nađ, komandant 3. korpusa NOVJ)

[4] Vladimir (Popović, politički komesar 3. korpusa NOVJ)

[5] Detaljnije o tome vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, knj. 1, dok. br. 245.

[6] U fazi svog formiranja, Štab 12. korpusa je održavao vezu sa Vrhovnim štabom NOV i POJ preko radio-stanice Štaba 3. korpusa. U naređenjima (depešama) Vrhovnog štaba od 8, 13, 18. i 22. jula 1944. u vezi s uspostavljanjem direktne radio-veze sa Štabom 12. korpusa piše:

»Za Lekića. Javite hitno tip stanice i spisak kristala između 4500 i 5500 kc. radi olakšanja radio-veze.

. . .

Za Lekića. Mi vas čujemo. Vaš telegrafista treba bolje da radi. Mi vas zovemo na 4895 kc.

. . .

Za Lekića. Radimo rezervnom šifrom sa ključem prvim.

. . .

Javite Lekiću da ćemo raditi šifrom G. Š. Voj., sa ključem od prvog januara.« (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[7] Lekić (Danilo, komandant 12. korpusa NOVJ)

[8] Mitrović (Stefan, politički komesar 12. korpusa NOVJ)

[9] Vidi dok. br. 25.

[10] Redakcija je izostavila tekst o predloženom postavljenju u 12. korpusu NOVJ, jer se on nalazi u dok. br. 25.

7/VII XVII Div. se bez našeg znanja povukla po naređenju Peka[11] na liniju Meljak — Zakmur — Kosanica.[12] Odmah smo im preneli vaše naređenje da sadejstvuje sa Prvom div. i da od sada izvršava samo vaša naređenja.[13] 53

K. V.

8/VII Jedinice XVII Majev. bde razbile jednu ustašku kolonu između Bratunca i Srebrnice.[14] Ubijeno 45 ustaša. I Voj. bda na pruzi Tuzla — Živinice uništila jedan vojnički voz.[15] 54

K. V.

Prilikom prodora ustaša na prostoru Kravice poklano je preko 100 osoba. Sva ova zverstva ustaše su vršile pod komandom ustaškog p.puk. Sudara.[16] 38

K. V.

9/VII XVII Div. zone vas prva na 4272 kc sa znakom ZO5. Stanica V. Š. odgovara na 5550 kc sa znakom NRT. Radno vreme 0750 i 1500 časova. Dali smo našu staru šifru i četvrti i peti ključ. 57

10/VII Kosta javio da radimo samo po vašem naređenju. Peko međutim javlja da smo još pod njegovom komandom. Molimo razjasnite nam ovo.[17] 33

Gligo

10/VII Lekić ima englesku stanicu tip B. Kristali 4537, 4644, 5172, 5597 kc. 32

11/VII Molimo da predate Gl. št. Vojvodine [slijedeće]: Aćime,[18] čekamo dolazak padobranaca 11 ov. m. Va-

---

[11] Peko Dapčević, komandant 2. korpusa NOVJ

[12] Vidi dok. br. 62.

[13] Riječ je o naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7. jula 1944, koje glasi:

»Naredite Vašoj XVII div. da se odmah poveže sa našom Prolet. div. koja je stigla u Foču i odmah morala stupiti u borbu sa neprijateljem koji nastupa od Ustikoline. XVII Div. treba da sadejstvuje u borbi i stavlja se pod našu komandu do daljeg naređenja«. (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A.)

[14] Bliže o dejstvu te brigade vidi dok. br. 19 i 130.

[15] Vidi dok. br. 66.

[16] Odnosi se na 1. ustaški stajaći djelatni zdrug. Komandant toga zdruga bio je Franjo Sudar. Bliže o dejstvu toga zdruga u julu vidi bojnu relaciju njegove komande od 21. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/2—15, k. 57).

[17] Vrhovni štab NOV i POJ je 12. jula 1944, preko Štaba 3. korpusa, naredio Štabu 17. divizije da se stavi pod komandu Peka Dapčevića (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[18] Aćim Grulović, komandant Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine

tre će biti naložene duž aerodroma u vidu slova H latinicom. Avion daje znak I, a mi L. 48

Kolja[19]

11/VII Ateriranje aviona čekaćemo 12 ov. m. kako vam je to ranije objašnjeno. Znaci iz aviona i sa zemlje su isti kao i za padobrance.[20] 34

Kolja

12/VII Za predviđeni zadatak možemo za nekoliko dana pripremiti XVI i XXXVI Div. pojačanu sa XVII Majev. bdom. U koliko dolazi u obzir XI Div. predložili bi vam drugu kombinaciju zbog Vojvodine i Majevice.[21] 56

K. V.

12/VII Imamo vezu sa svim divizijama. Danas se povezali sa XI divizijom. 20

K. V.

12/VII Prema podacima kojima sad raspolažemo postigli bi značajan uspeh u izvršenju zadatka koji ste pred nas postavili. Stoga smatramo da je neophodno potrebno pojačati našu grupu, koja je brojčano dosta slaba, sa XI div. Mi s njom imamo vezu i možemo odmah organizovati prihvat. Molimo javite hitno vaše mišljenje.[22] 83

K. V.

---

[19] Sreta Savić, zamjenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine

[20] Riječ je o savezničkim avionima koji su, pored doturanja pomoći u naoružanju i odjeći jedinicama NOV u Sremu, u periodu jun — avgust 1944. u tri ture, izvršili evakuaciju oko 145 ranjenika u Italiju. U međuvremenu se spustio padobranom jedan član savezničke vojne misije.

[21] U naređenju (depeši) Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. jula 1944. Štabu 3. korpusa u vezi s tim piše:

»U cilju ostvarenja ranije nameravanih operacija (riječ je o pokušaju prodora u zapadnu Srbiju, vidi knj. 24. dok. br. 108, knj. 25, dok. br. 28 — prim. red.) stavljamo pod vašu komandu i 12. korpus. Pojačaćemo vas verovatno i sa XI divizijom. Od sada treba da imate pripremne najmanje dve divizije. Da se ne bi otkrile namere, trupe ne koncentrisati već ih postaviti za dejstvo na takve operativne sektore sa kojih će se moći brzo otisnuti«. (Arhiv VII, reg. br. 2/8 I, k. 408 A.) Ova zamisao Vrhovnog štaba ostvarena je 5/6. i 16/17. septembra 1944, kada je 12. korpus (16, 36. i 11. divizija) prešao iz istočne Bosne u zapadnu Srbiju i, u sadejstvu s jedinicama 1. proleterskog korpusa, preduzeo operacije širokih razmjera za oslobođenje zapadne Srbije. Bliže o tome vidi knjigu depeša i naređenje Štaba 12. korpusa od 4. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8/10, k. 589 B, reg. br. 52/1, k. 1240). O tome vidi i tom I, knj. 12, dok. br. 94 i 100.

[22], [34] i [52] Vidi dok. br. 121 i 127.

13/VII Molimo pošaljite prvom pošiljkom: 4000 drugih zavoja, 2000 prvih zavoja, 2000 metara gaze, 20 kg. pamuka, 10 litara joda, 2 kompleta hirurških instrumenata, 10000 aspirina, 5000 kinina, 10000 multivitamina, 10000 sulfamida, 100 flašica vakcine trbušnog tifusa, 100 flašica antitetanus serum, 100 antigasgangren serum, 200 flašica protiv pjegavog tifusa, 10000 karbo animalis, 10 kg sulfamidskog praška. 119

D. Levi[23]

15/VII Do sada smo evakuisali za Italiju 435 težih ranjenika, bolesnika i invalida. Pripremili smo transport od oko 180 ranjenika koji su trebali poći 8 ov. mj. ali umjesto 8 aviona stigla su dva svega. Piloti su izjavili da su dobili naređenje da se spuste u Sokolac. 75

K. V.

15/VII Sa pravca Tuzla — Zvornik djelovi 13 SS div., četnici, zeleni kadar aktivni. Borbe se vode u dolini r. Spreče. Neprijatelj trpi gubitke. Na ostalim sektorima i pravcima situacija bez promjene. 48

K. V.

15/VII Sporazum je u vojsci primljen kao još jedna naša velika pobeda.[24] Neograničeno poverenje uživa Tito i NK. Želja je i rukovodioca i boraca da učestvuju u rešenju zadatka koji će imati odlučujući uticaj na ubrzanje priznanja NK.

Isto važi i za narod na oslobođenoj teritoriji videći da se od sporazuma povećala saveznička pomoć. 83

Iz Sarajeva i Tuzle javljaju da se povećava broj onih koji žele doći u našu vojsku. Uopšte na neoslobođenoj teritoriji narod se definitivno uverava u izdajničku rabotu četnika i besperspektivnost njihove borbe. Smatra da će se sporazumom ubrzati kraj patnjama pod okupatorsko-ustaško-četničkim terorom. Ponegde naseda četničkoj propagandi da je Tito priznao kralja. Nejasan im je položaj NK, jer naša propaganda ne dopire u sve neoslobođene krajeve. 118

U čet. i zelenokadrovskim grupama nastaje komešanje i demoralizacija. Mnogi izjavljuju da se neće više boriti protiv nas. Četnički k-dti negde govore

---

[23] Moni, referent saniteta 2. korpusa NOVJ

[24] Riječ je o sporazumu između Josipa Broza Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, i Ivana Šubašića, predsjednika kraljevske (izbjegličke) vlade (vidi dok. br. 53).

da je Tito priznao kralja, te da će Englezi njih priznati. Negde govore da će se boriti i protiv Engleza ako treba, da će i posle isterivanja okupatora ostati u šumama itd. 84

K. V.

16/VII Učešće XI div. u izvršenju postavljenog zadatka bilo bi od velike koristi. Molimo hitno odgovorite da li je možemo povući, da bi na vreme izvršili pripreme. Očekujemo gumene čamce. 51

K. V.

17/VII Engleska misija nam saopštava da evakuišemo decu-ratnu siročad u Italiju. Javite da li možemo.[25] 27

K. V.

17/VII Na pravcu Tuzla — Zvornik neprijatelj. Kolona sastava SS trupa, zelenog kadra i četnika u jačini od 700 vojnika razbijena u dolini r. Spreče uz gubitke od 30 mrtvih i 25 ranjenih. Neprijatelj se povukao ka Tuzli i Majevici.[26] Naše jedinice kontrolišu drum Tuzla — Zvornik. 72

K. V.

17/VII Na sektoru Romanije naše jedinice uništile dva kamiona, ubile nekoliko fašista i porušile željezničku prugu kod Sjetline.[27] Neprijatelj sa pravca Sarajeva — Višegrad neaktivan. 47

K. V.

17/VII 13 BH SS div. prema izvesnim podacima treba uskoro da napusti ovaj teren.[28] Naročito novomobilisani borci počinju dezertirati. Dobro bi bilo da »Sl. Jug.« govori o tome. 46

K. V.

17/VII Uputili sinoć još jedan transport od 100 ranjenika. Kuriri odneli poštu za vas. 23

K. V.

---

[25] Vrhovni štab NOV i POJ istog dana je depešom odgovorio Štabu 3. korpusa da poslije evakuacije ranjenika može evakuisati i pomenutu djecu.

[26] Bliže o tome vidi dok. br. 130.

[27] Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 1. avgusta 1944, te akcije su izveli dijelovi 16. muslimanske brigade (Arhiv VII, reg. br. 18/7, k. 1111).

[28] Iz narednih depeša objavljenih u ovom dokumentu, kao i iz drugih dokumenata, vidi se da je ta divizija sve do kraja jula dejstvovala u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 122 i 130).

19/VII Delovi 13 SS div. ojačani četnicima i z. [elenim] kadrom od Tuzle i Zvornika pošli u pravcu Šekovića. Vode se borbe u dolini Spreče i na Raševu. Neprijatelj trpi gubitke.[29] 45

K. V.

20/VII Jedna naša brigada[30] zauzela Lukavac. Potpuno uništena željeznička stanica i pruga između Lukavca i Tuzle. Miniran put Tuzla — Doboj. Ubijeno 35 fašista i knt zel. kadra. Zaplenjen 1 luksuzni auto, 2 p. mitr., više pušaka, municije i druge spreme. 66

20/VII Naše jedinice nastavljaju borbe sa neprijat. od pravca Tuzla — Zvornik i Zvornik — Drinjača na prostoru Birča. U dosadašnjim borbama neprijatelj ima osetne gubitke. Zaplenjena dva topa i više komore.[31] 47

20/VII Odbijen manji ispad neprijatelja sa pravca Sokolac — Rogatica, na prostoru Sokolovića. Neprijatelj imao 9 mrtvih. Nastavljaju se borbe na sektoru Birča i Spreče. 37

K. V.

20/VII Neprijatelj sa pravca Sokolac — Rogatica i od Srebrnice ofanzivom prema Vlasenici. Jedna jača neprijatelj. kolona došla do Krama.[32] 34

K. V.

21/VII Neprijatelj sa pravca Tuzla — Zvornik prebačen preko Spreče, gde se i dalje vode borbe. Na Raševu zarobljena 3 neispravna brdska topa i 30 konja. Neprijatelj pretrpeo gubitke od 70 mrtvih i više ranjenih.[33] 50

21/VII Sa neprijateljem od pravca Zvornik — Drinjača vode se borbe u dolini r. Drinjače. Sa ovog pravca SS jedinice ojačane su sa 2000—3000 četnika Kerovića i Leke, koji su prebačeni sa Majevice u Zvornik te dalje kamionima u Drinjaču.[34] 58

21/VII Sa neprijateljem od pravca Sokolac — Rogatica, vode se borbe na liniji Japage — Han Pijesak. Sa ovog pravca nastupaju SS jedinice »Princ Eugen« sa ustašama.[35] 40

K. V.

---

[29] Vidi dok. br. 76, 77, 81, 130 i 165.

[30] Odnosi se na 5. vojvođansku brigadu (vidi dok. br. 75).

[31] i [33] Vidi dok. br. 86 i 95

[32] Vidi dok. br. 111, 172 i 173.

[34] Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa (vidi dok. br. 86, napomenu br. 6).

[35] i [38] Odnosi se na dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen«.

21/VII Naše jedinice trpe vekilu oskudicu u hrani jer se borbe vode na opustošenom terenu. Tražili smo od Savez. misije da nas pomognu, ali je ta pomoć do sad bila minimalna. Ako je moguće, molimo uredite da nas čim pre ozbiljnije pomognu. 62

K. V.

21/VII Naredili smo pokret XI div. Molimo 20 čamaca za jurišna odeljenja.[36] 21

K. V.

23/VII Neprijatelj u jačini jedne regim. 13 SS div. sa pravca Tuzla — Zvornik i Zvornik — Drinjača uporno ofanzivan prema Birču. Pored SS jedinica učestvuju četnici Kerovića i zel. kadar. Namjere nepr.: uništenje naših baza i aerodroma; prema neprov. podacima, i ovlađivanje putevima Tuzla — Zvornik, Sokolac — Vlasenica — Zvornik.[37] 87

23/VII Sa pravca Sokolac — Rogatica ustaše i SS djelovi div. »Princ Eugen«, u jačini od jedne bojne, aktivni prema Vlasenici.[38] Neprijatelj u nastupanju varvarski postupa, pali sva naselja do kojih dođe. Narod izbjegao. Neprijatelj pretrpio osjetne gubitke. 64

K. V.

23/VII Neprijatelj sastava SS jedinica, ojačan četnicima, aktivan i sa pravca Sarajevo — Vareš. Prema dosadašnjim pokretima napad neprijatelja poprima karakter ofanzive.[39] 41

K. V.

24/VII Noću 22 o. m. 18 brigada likvidirala Tešanj. Zarobljeno 250 nepr. vojnika i zaplijenjeno 250 pušaka, 8 p. mitr., 3 t. mitr., 3 bacača i mnogo druge spreme[40] 46

K. V.

24/VII Neprijatelj. kolona sa pravca Sokolca zadržana na liniji Han Pijesak — Japage.[41] Manje zasede naših

---

[37] O neprijateljskim dejstvima vidi dok. br. 130 i 167—170.

[39] i [53] Prema relaciji 1. ustaškog stajaćeg zdruga od 11. oktobra 1944. jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« i 13. SS divizije »Handžar« i ustaško-domobranske jedinice (1. ustaški stajaći djelatni i 8. posadni zdrug) 21 jula 1944. preduzele su pothvat u cilju čišćenja istočne Bosne od partizana; glavni im je cilj bio da spreče nastupanje 6. proleterske divizije i 12. korpusa NOVJ prema Srbiji i Crnoj Gori (Arhiv VII, reg. br. 8/2—14, k. 57).

[40] Bliže o tome vidi dok. br. 147.

[41] i [62] Kod Han-Pijeska tada je dejstvovala 20. brigada Bliže o njenim dejstvima u drugoj polovini jula vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

jedinica na sektoru Drinjače ubile 70 SS-ovaca i više ranile. Zaseda XVII Majev. bde zarobila 4 njem. l. mitraljeza. Neprijat. u jačini jedne bojne div. »Princ Eugen« sa pravca Vareša došao u Kladanj. Sa ovom kolonom stigao veći broj četnika. 90

25/VII Dostavljamo imena art. oficira: ppuk Husein Krupić — biv. akt. major, načel. štaba 38 div., major Zvonko Radeljković, biv. akt. kap, načel. štaba 17 Bde, major Ervin Salzberger, rez. poruč. načel. 16. Bde. Komandiri četa: por. Rade Santrač, ppor. Ratko Novaković, Jovo Ilić i Boško Krivaja. 67

25/VII Tomo Đukić akt. major, Novak Đoković rez. por. i Branko Čakličić akt. kapetan. Na artilerskim dužnostima nemamo oficira. 31

25/VII Za pr. kolske topove 47 m/m trebamo 500 granata, za engl. bacače 1000, a za njemač. 500 mina. Protiv kol. topova 47 m/m imamo 2 sa 450 granata, t. bacača 20 sa 250 mina. Trebamo još 4 brdska topa 65 ili 75 m/m. sa 800 granata, 15 t. bacača sa 1500 mina i 2 protu kol. topa 47 m/m sa 200 granata. 79

K. V.

25/VII Molimo da nam javite jeste li primili naše izvještaje poslate avionskim kurirom. 23

K. V.

25/VII Po kuririma smo poslali spisak oficira, podoficira, boraca i politkomesara za odlikovanje. 26

K. V.

26/VII Neprijatelj ovladao Šekovićima. Palio sva sela, od naroda koga je našao poubijao i nađenu stoku opljačkao. Sa Njemcima koji su stigli u Kladanj došao i Derikonja[42] sa oko 600 četnika. Uz Derikonju ide i jedan njemački oficir.[43] 58

---

[42] Sava Derikonja, komandant Sarajevske četničke brigade. Poginuo 1946. u borbi protiv organa narodne vlasti.

[43] U naređenju četničke Komande 220 (Romanijskog četničkog korpusa) od 18. jula 1944. Komandi 221 (Sarajevskoj četničkoj brigadi) o tome piše:

»Danas t. j. 18. o. m. u 6,30 časova prošla je kroz Srednje jedna četa Nemaca pod komandom kap. (hauptman) Vibera. Ova četa zanoćiće u Ivančićima i ima sa sobom hranu za vaših 300 boraca za 5 dana. Težina ove hrane iznosi otprilike oko 1.000 kilograma.

Najkasnije sutra 19 o. m. do 7 časova stavite se u vezu sa gore imenovanim kapetanom Viberom radi prijema uputstva za provođenje predviđene akcije. Trupi kapetana g. Vibera uputite putovode i održače veza u potrebnom broju«. (Arhiv VII. reg. br. BH-V-5461)

26/VII Na zasedi u dolini Drinjače XVII Majev. bda ubila 20, ranila 34 SS-ovca i zarobila 35 konja iz komore.[44] Pokušaj Njemaca da od Han Pijeska prodru ka Vlasenici ponovo odbijen uz osjetne gubitke po neprijatelja. 54

K. V.

26/VII Walter[45] javlja: Štab 5 SS kor. u Širokom Brijegu, 118 lov. div. u Ljubuškom, 369 Vražja div. u Blagaju,[46] 21 SS div. u Drnišu,[47] 7 SS »Princ Eugen« u Kasindolu. 56

26/VII Štab 13 SS rgt. »Princ Eugen« div. u Travniku,[48] a oper. deo štaba 14 SS rgt. sa 2 bat. otišao ka Bijelom Polju, dok su ostali dijelovi štaba u Rogatici.[49] 38

26/VII Štab IV Brandenburške rgt. u Jajcu sa jednim bat., drugi u Mrkonjić Gradu i treći oko Aržana.[50] 25

27/VII Pre nekoliko dana održana je tajna konferencija viših kdta ustaških i domobr. jedinica u Sarajevu, koju je sazvao ministar Vokić.[51] Svi su jedinstveno

---

[44] Riječ je o gubicima jedinica 13. SS divizije »Handžar« (vidi dok. br. 130).

[45] Narodni heroj Vladimir Perić Valter. Poginuo 5. aprila 1944. u borbama za oslobođenje Sarajeva, kao sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Sarajevo.

[46] Vidi dok. br. 1 i 158 u ovoj knjizi i knj. 25, dok. br. 154.

[47] O toj diviziji vidi knj. 23, dok. br. 16, objašnjenje br. 6.

[48] Vidi dok. br. 153 i 182.

[49] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 256.

[50] Vidi knj. 25, dok. br. 184, kao i dok. br. 158 u ovoj knjizi.

[51] Uslijed velikih uspjeha saveznićkih armija na svim frontovima u Evropi, kao i uspjeha NOV u Jugoslaviji, koji su nagoveštavali brzi slom Njemačke i njenih satelita, došlo je do kolebanja kod jednog dijela najvišeg ustaškog rukovodstva. S namjerom da sačuva NDH kao državu i poslije rata, te da zaštiti sebe i ostale ustaše od odgovornosti zbog počinjenih zlodjela, to je rukovodstvo uspostavilo vezu s predstavnicima bivše Hrvatske seljačke stranke (HSS), koji su se okupljali oko inž. Augustina Košutića i radili na uspostavljanju kontakta sa zapadnim saveznicima.

Iz izvještaja njemačkog poslanika u NDH Zigfrida Kašea (Siegfried Kasche) i njemačke policije u NDH vidi se da su dr Mladen Lorković, ministar unutrašnjih poslova NDH, i Ante Vokić, ministar oružanih snaga NDH, pripremali puč. (Neki od tih izvještaja — njemačke policije iz Sarajeva od 12. jula i njemačkog poslanika u NDH Kašea od 1. septembra 1944 — štampani su u knjizi Slavka Odića »Neostvareni planovi«, »Naprijed«, Zagreb, 1961. str. 325—339.) Puč je pripreman sa znanjem poglavnika dr Ante Pavelića i uz saglasnost njemačkog opunomoćenog generala u NDH Glajze fon Horstenaua (Glaise von Horstenau). Zbog toga je ovaj general 6. septembra 1944. povučen iz NDH.

istupili da će Nemačka izgubiti rat, pa da se zbog toga sve jedinice moraju držati na okupu. Radi kontrole i sprečavanja sabotaže odlučili su da se uvede vojna policija. Bosna treba ostati hrvatska i posle pada ustaša. Neposredan razlog za saziv konf. bilo je miniranje svih vojnih objekata i državnih zgrada u Sarajevu koje su izvršili Nemci. 28

K. V.

27/VII Neprijatelj sa pravca Žepče — Maglaj — Doboj ofanzivan prema našim snagama na prostoru Teslić — Tešanj. Div. u pokretu prema nama i vodi djelom borbu.[52] 39

K. V.

28/VII Neprijatelj i dalje drži položaje prema Drinjači, pokušaj neprijatelja od Han Pijeska u pravcu Vlasenice i danas odbijen uz gubitke po neprijatelja.[53] 39

28/VII Predlažemo da prilikom idućih odlikovanja odlikujete i XV Majevičku bdu koja se je od V ofanzive isticala u tim borbama na ovom sektoru i postala ponos Majevice. 45

K. V.

28/VII XVI div. je upućena na određeni zadatak da se ne bi trošila i izmarala u svakodnevnim borbama koje vodimo.[54] To je bilo i Lekićevo mišljenje. 38

K. V.

28/VII Još nijesmo uhvatili vezu sa Walterom. On se još ne javlja. 16

K. V.

Međutim, kad je Pavelić doznao da je i njemačka policija, jula 1944, saznala za pomenuti sastanak Vokića sa ustaško-domobranskim oficirima, uplašio se, pa je, preko njemačkog poslanika Kašea, obavijestio ministra spoljnih poslova Trećeg Rajha o pripremi puča, a 31. avgusta 1944. izdao naređenje da se Lorković, Vokić i ostala lica umešana u ove pripreme uhapse i nad njima sprovede istraga. O tome ima više podataka u depešama njemačkog poslanika u NDH Kašea od 31. avgusta i 4. i 8. septembra 1944. i njemačkog vojnog atašea od 31. avgusta i 1. septembra 1944 (Arhiv VII, mikrofilm, reg. br. London 13 596—597, 598—599, 583—584, 585—586, 736—737, 595 i 592—593), zatim u izjavi Ante Moškova od 18. avgusta 1946 (Arhiv VII, reg. br. 7/7, I. O. 9), kao i u »Ratnom dnevniku njemačke vrhovne komande« (Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht, Band IV, Erster Halbband: 1. Januar 1944 — 22. Maj 1945, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen. Frankfurt am Main), str. 752, i u knjizi Mihaila Marića »Kralj i vlada u emigraciji«, »»Epoha«, Zagreb, 1966, str. 342—346 O tome vidi i izveštaj Aleksandra Rankovića od 24 septembra 1944 (IRP, Beograd, 6757).

[54] Vidi dok. br. 128 i 132.

29/VII Naše jedinice zauzele Kladanj[55] i Olovo.[56] Zaplenjeno nešto spreme i oružja. 19

K. V.

29/VII VI div. se sinoć prebacila na naš sektor,[57] večeras će XI div.[58] 18

K. V.

29/VII Neprijatelj se i dalje nalazi na prostoru Šekovići — Drinjača i Han Pijesak. Vlasenica je u našim rukama. Neprijatelj nastupa drsko sa više pravaca,[59] usled toga jedinice zbog vrlo slabe ishrane i borbe izmorene.
16 div. u pokretu za prihvat Đurina.[60] 65

K. V.

30/VII Naše jedinice do sada spasile 10 savezničkih avijatičara. 18

K. V.

30/VII Od svih pošiljki vojvođanske jedinice dobijaju srazmeran deo spreme. Poslednjih dana nijesmo primali pošiljki. 29

K. V.

31/VII Usled ofanzive na Centralnu Bosnu i prelaska VI div. na desnu obalu, XI-oj div. onemogućen prelaz na predviđeno mjesto. Mi smo javili XI-oj da ispita mogućnost prelaza na drugo mjesto, izbjegavajući borbu sa neprijateljem. 57

K. V.

31/VII VI div. posle prebacivanja preko Bosne orijentisala se sev. od Vareša prema Olovu, a XVI div. prema Krivaji.[61] 27

31/VII Neprijatelj sa pravca Tuzla — Zvornik još se nalazi na prostoru r. Drinjače. U borbama sa neprijateljem

---

[55] To mjesto je zauzela 17. majevička brigada (vidi dok. br. 133).

[56] Prema depeši Štaba 12. korpusa NOVJ od 30. jula 1944. Olovo je 28. jula zauzela 3. vojvođanska brigada 36. divizije (Arhiv VII, reg. br. 2/8/I, k. 408 A).

[57] Vidi dok. br. 109 i 128.

[58] Ona nije uspjela da se prebaci te večeri, nego 7/8. avgusta 1944 (vidi dok. br. 121).

[59] Vidi dok. br. 175 i 178.

[60] Đurad Predojević Đurin, zamjenik komandanta 11. NOU divizije. On je uskoro postavljen za komandanta novoformirane divizije (vidi dok. br. 124) i ostao je u srednjoj Bosni. O prelazu 11. divizije u istočnu Bosnu i o njenom prihvatu vidi dok. br. 121 i 127 u ovoj knjizi i knjige depeša Štaba 3. korpusa NOVJ (Arhiv VII, reg. br 1/8/I i 2/8/I, k. 408 A).

[61] Vidi dok. br. 132.

od Sokolca na prostoru Han Pijeska, XX brigada odbacila neprijatelja i po treći put, ubila više neprijatelj. vojnika i četničkog komandanta Ljubu Bjelogrčića.[62] 62

31/VII Iz ekonomskog izvještaja koga smo vam poslali vidi se od 25 januara do 9 jula broj primljenih aviona, vrsta i količina materijala. Od 9 jula do zaključno 30 jula.

31/VII III lovački zdrug, V i VIII pukovnija vratili se iz Njemačke. Nalaze se u Vrpolju. Navodno trebaju preći u Bosnu.[63] Primili 11 aviona sa hranom i materijalom, pa ćemo vas radio putem izvestiti o vrsti i količini ove naknadno primljene pošiljke.

K. V

31/VII Stigao za XVI div. član misije kapetan Holmes, kaplar F. I. Strav, radio-telegrafista, poginuo nesretnim slučajem prilikom spuštanja padobranom. 39

K. V

---

[63] Po povratku u Jugoslaviju bio je raspoređen na prostoriji Đakovo — Vrpolje — Vinkovci, gdje je ostao i u avgustu. Opširnije o tome vidi njegovu relaciju od 31. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—9, k. 60) i dok. br. 179 u ovoj knjizi.

BR. 144

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO VOJVODINE OD JULA 1944. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ DRUGU TITU O STANJU I PROBLEMIMA U 12. KORPUSU[1]

MARŠALU JUGOSLAVIJE DRUGU TITU

Kratak izveštaj o stanju i problemima u XII korpusu.[2]

Sastanku prisustvovali:
Aćim Grulović,[3] komandant Gl. štaba
Stevan Jovičić, komesar Gl. štaba
Isa Jovanović, član PK-a Vojvod.

Glavni štab Vojvodine nalazio se poslednjih nekoliko meseci na terenu Istočne Bosne uz vojvođanske jedinice,[4] a drug Isa prešao na taj teren još u januaru mesecu radi lečenja. Na

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IIRF u Beogradu, reg. br. 6215/VIII, 1—59 (44).

[2] O tome vidi i dok. br. 58.

[3] Zbog teške i neizlečive bolesti izvršio je samoubistvo 1948. godine.

[4] On je, usljed ofanzive 13. SS divizije »Handžar« u jugozapadnom Sremu, 10/11. marta 1944. prešao u istočnu Bosnu. S njim su tada prešli 4. vojvođanska brigada, 1. bataljon 6. vojvođanske brigade, 2. sremski NOP odred, jedna četa 1. sremskog NOP odreda i izbjegli narod iz Srema. Međutim, već u drugoj polovini marta 1944. u Srem su se vratili 2. sremski NOP odred i četa 1. sremskog NOP odreda, a 5/6. aprila i zamjenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine, dok su drugi članovi Glavnog štaba Vojvodine (Aćim Grulović, Stevan Jovičić i Artur Hribar, načelnik) i dalje ostali u istočnoj Bosni. (Vidi knj. 23, dok. br. 50 i 105, knj. 24, dok. br. 93, knj. 25, dok. br. 99 i dok. br. 38 u ovoj knjizi.)

Glavni štab Vojvodine je ostao u istočnoj Bosni sve do 30. juna 1944, kada je avionom otišao u Italiju, odakle se kasnije prebacio u Srem (vidi mikrofilm ratnog dnevnika Obrada Matića u Arhivu VII pod oznakom: PK KPJ za Vojvodinu 1/116).

O povratku u Srem Ise Jovanovića i članova Glavnog štaba, osim Aćima Grulovića (koji se vratio kasnije, kao zamjenik komandanta) obavještava se Vrhovni štab u depeši Glavnog štaba Vojvodine od 22. jula 1944 (vidi knjigu poslatih depeša Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine, list 54, u Arhivu VII, reg. br. 4/10, k. 589 B).

Odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od septembra, u Glavni štab NOV i PO Vojvodine postavljeni su: za komandanta Kosta Nađ, za političkog komesara Ljuba Momčilović, za zamjenika komandanta Aćim Grulović i za načelnika štaba Antun Kolundžić (vidi mikrofilm reg. br. 1/24 — PK KPJ za Vojvodinu u Arhivu VII). Novopostavljeni štab je stigao u Srem 5. oktobra 1944. i preuzeo dužnost. Vidi knjigu depeša Štaba 12. korpusa, str. 257 (Arhiv VII, reg. br. 8/10, k. 859).

terenu Srema ostao je zamjenik komandanta[5] Glavnog štaba, kao i njegova odjeljenja: ekonomsko, sanitetsko itd. Zamen. komandanta je imao zadatak da rukovodi tamošnjim odredima i uz njihovu pomoć da sprovodi mobilizaciju novih boraca, te da radi na organizaciji ishrane i saniteta.[6] Radio-veza između njega i Glavnog štaba je postojala.

* * *

Brojno stanje i reorg. vojv. jedinica:

U sastav XII korpusa ušle su XVI i XXXVI divizija. U XVI diviziju spadaju: I brigada sa oko 1000 boraca, II sa oko 900 i IV brigada sa oko 600 boraca. U XXXVI diviziju ušle su: III brigada sa oko 700 boraca, V sa oko 750 i VI brigada sa oko 500 boraca.[7] U Sremu se nalazi, pored VI brigade XXXVI divizije, novoformirana VII brigada[8] u jačini od 500 naoružanih boraca i 2 odreda po 300 boraca.[9]

Ranije su vojvođanske jedinice imale prilično velike gubitke u borbama samo zato što su borci bili nevešti, a rukovodioci neiskušani i vojnički neosposobljeni.

Gubitci za poslednja tri meseca

su neobično veliki.[10] Samo u toku 25 dana borbe vojvođanske jedinice u Istočnoj Bosni imale su preko 1000 mrtvih boraca.[11] Dve čitave čete su bile otsečene i skoro potpuno uništene.[12] Izgleda da su tako veliki i neobični gubitci prouzrokovani nedostatkom municije jačeg naoružanja u teškim i oštrim borbama, kao i propustima u komandovanju.

---

[5] Sreta Savić Kolja

[6] O stanju i radu pomenutih odjeljenja kao i o dejstvu NOP odreda u Sremu vidi tom I, knj. 8.

[7] O brojnom stanju 12. korpusa NOVJ vidi dok. br. 45, 59 i 61.

[8] Ta brigada je formirana 2. jula 1944. u rejonu Bosutskih šuma za vrijeme neprijateljske ofanzive na Frušku goru i severoistočni Srem (Sreta Savić: »Srem u narodnooslobodilačkoj borbi«, izdanje Vojnoizdavačkog zavoda JNA »Vojno delo«, Beograd, 1963, str. 401). O tome vidi i tom I, knj. 8, dok. br. 52 i 102.

[9] Odnosi se na 1. i 2. sremski NOP odred. Bliže o njima vidi tom I, knj. 8, dok. br. 98, 99, 101 i 112.

[10] i [11] Opširnije o tome vidi knj. 24, dok. br. 79, 92, 158, 167 i 169, knj. 25, dok. br. 7, 30, 42, 50, 65, 99, 103, 123, 124, 132 i 146, knj. 26, dok. br. 9, 66, 71, 84, 86, 96 i 119, kao i dok. br. 21, 22, 66, 67, 68, 75, 115 i 116. u ovoj knjizi.

[12] Riječ je o jednoj četi 1. bataljona 2. vojvođanske brigade (36 boraca) i jednoj četi 4. vojvođanske brigade (48 boraca) , koje su 20. i 21. maja 1944, bile odsječene od svojih bataljona (vidi knj. 25, dok. br. 100, 117 i 168).

Marta meseca — tvrde drugovi iz Glavnog štaba — bolnica III korpusa sa 700 bolesnika i ranjenika bila je smeštena u Trnovi. Naše jedinice odstupile su pred neprijateljem ka Birču, a SS divizija[13] i četnici ovladali su prostoriju gde su ostali ranjenici smešteni po kućama. Od 700 ranjenika spasilo se bežeći u raznim pravcima samo oko 200 ranjenika a ostali su zahvaćeni i možda streljani ili odvedeni u zarobljeništvo. Od ukupnog broja bilo je 2 trećine Vojvođana.

Nije poznato da li je štab III korpusa obavestio o ovome,[14] ali su politodeli nagovestili nešto u svojim izveštajima.

Partijska organizacija:

Vojnički a naročito politički rad sa borcima bio je dosta intenzivan. To je, ustvari, i doprinelo da vojvođanski borci postanu tako uporni u žestokim borbama sa neprijateljem, uprkos velikih gubitaka.

Danas u Vojvodini ima 2962 člana Partije, od čega odpada na vojsku 1632 člana. Prosečno svaka brigada ima oko 250 članova.

U divizijama postoje politodeli ali su nepotpuni usled toga što su pojedini drugovi uzeti na razne dužnosti. U okviru korpusa organizovan je partijski kurs kojim rukovodi drug Drago Vučinić, dosadašnji predavač, to jest rukovodioc partijskim kursevima u III korpusu. Pre izvesnog vremena on je dobio poruku od nas da pređe u XII korpus radi organizacije kurseva.

Pitanja koja treba rešiti:

1. Najhitnije poduzeti ozbiljne mere u pogledu popunjavanja ne samo vojvođanskih nego i svih ostalih naših brigada, odnosno divizija. To pitanje nije, izgleda, oštro postavljeno kod svih naših štabova, iako su često upozoravani na tu potrebu.

2. Možda bi trebalo opet skrenuti pažnju pojedinim štabovima na potrebu redovnog i tačnijeg podnošenja izveštaja. To naročito važi za III korpus.

---

[13] Odnosi se na 13. SS legionarsku diviziju »Handžar«. U referatu o djelatnosti pripadnika ove divizije, koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina, navode se imena žrtava i nazivi mjesta u kojima su vršena zlodjela (Arhiv VII, reg. br. 25/4, k. 9).

[14] Bliže o mjerama za spasavanje ranjenika na području Majevice vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1 dok. br. 232, 235 i 245. O tome vidi i dok. br. 38 u ovoj knjizi.

3. Rešiti pitanje Glavnog štaba za Vojvodinu i precizirati njegove zadatke a naročito u odnosu na štab XII korpusa, u vezi sa komandovanjem.

4. Izgleda da su Vojvođani nezadovoljni time što će XII korpus biti pod komandom štaba III korpusa.[15]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

---

[15] O stavljanju 12. korpusa pod komandu 3. korpusa vidi dok. br. 143, napomenu br. 21

BR. 145

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE 12. KRAJIŠKE BRIGADE ZA JUL 1944. GODINE[1]

P R E

brojnog stanja ljudstva, oružja, municije, komore i

Redni broj	JEDINICA	Ljudstva		ORUŽJA										
				Topova		Bacača								
		Po spisku	Na licu	Brdskih	Pito 37 m/m	Teških	Ručnih	Pušaka	P. mitraljeza	T. mitraljeza	Protivtenk. puš.	Strojnica	Pištolja	Ručnih bombi
1	I. bataljon	166	163	-	-	1	-	140	15	-	-	2	10	42
2	II. bataljon	157	150	-	-	1	1	99	17	-	-	6	8	57
3	III. bataljon	178	168	-	-	1	-	150	14	1	-	2	9	80
4	IV. bataljon	152	151	-	-	-	-	115	14	-	-	2	4	15
5	Intendantura	43	42	-	-	-	-	28	-	-	-	1	2	9
6	Ambulanta	20	20	-	-	-	-	13	1	-	-	1	3	4
7	Izviđačka četa	26	25	-	-	-	-	8	1	-	-	15	7	16
8	Topovsko odjeljenje	6	6	-	1	-	-	4	-	-	-	1	1	2
9	Štab sa zaštitnicom	60	60	-	-	-	-	41	2	-	-	4	8	22
	S V E G A:	808	785	-	1	3	1	598	64	1	-	34	52	247

Politkomesar major,

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15/4, k. 876.

G L E D

ostale vojne spreme za mjesec juli 1944. godine

MUNICIJE						VEZA		Komora		Minersko odjeljenje		Primjedba
Za topove		Za bacače										
Brdske	Pito 37 m/m	Teške	Ručne	Puščana	Za protivtenk. pušku	Kabla	Telefona	Jahaćih konja	Tovar. konja	Eksploziva	Nagaz. mina	
·	·	18	72	20.270	·	·	·	2	18	·	·	
·	·	22	·	13.351	·	·	·	2	20	·	·	
·	·	25	·	20.700	·	·	·	2	21	·	·	
·	·	·	·	19.470	·	·	·	2	20	·	·	
·	·	·	·	1.060	·	·	·	1	25	·	·	
·	·	·	·	1.500	·	·	·	·	7	·	·	
·	·	·	·	300	·	·	·	·	1	·	·	
·	110	·	·	150	·	·	·	·	4	·	·	
·	·	·	·	4.020	·	3 km.	3	5	11	·	·	
·	110	65	72	80.821	·	3 km.	3	14	127	·	·	

Komandant major,

BR. 146

RELACIJA ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD JULA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U JULU NA SEKTORU BILEĆE, NEVESINJA I TRUSINE[1]

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam **relaciju** o radu i akcijama XII Herc. NOU brigade u vremenu od 1. do 31. jula 1944. godine.

Zadaci koji su u navedenom periodu postavljeni pred ovu brigadu bili su:

1. — Zatvarati pravac Bileća — Plana i u zajednici sa bataljonom II. Dalmatinske NOU brigade pravac Bileća — Vilusi, a postepeno upadati u pravcu Sitnica — Šobadine radi sprječavanja izlaska bandi iz Bileće u pravcu Vranjske.[2]

2. — Od 13. jula na dalje brigada je imala zadatak zatvarati pravac Nevesinje — Bileća i u zajednici sa XIII. N.O.U. brigadom Nevesinje — Dabar.[3]

I. OBOSTRANA SITUACIJA:

a. — *Kod neprijatelja:*

U Bileća se nalazilo oko 800—1000 naoružanih četnika. Isti su držali utvrđenja oko grada, a nakon neuspjeha posljednje ofanzive u mjesecu junu nijesu bili toliko aktivni. Ispade koje su vršili bili su u pravcu Sitnica, Ljubinje, kao i prema Trebinje, koje su vršili radi mobilizacije i pljačke.[4] Moral i borbenost im je još uvijek na visini, ali radi naše političke pobjede osjećao se kod njih neki nemir, malodušnost. Naoružani su bili sa nekoliko teških i lakih bacača, dosta automatskog oružja, pored pušaka. Municiju su dobivali od okupatora, ali ne baš obilato. Hranu su također dobivali od okupatora, ali u posljednje vrijeme ne baš redovito i često se kod ovih bandi osjećala oskudica u ishrani.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/7, k. 1143 A.

[2] Vidi knj. 26, dok. br. 104.

[3] Vidi dok. br. 63.

[4] Riječ je o četnicima Bilećke brigade. Prema dnevniku komande te brigade, oni su 5. i 6. jula 1944, pod komandom kapetana Miloša Kureša, izvršili napad iz Bileće, preko s. Deleuša, ka Počekovićima i Petrovićima, ali, osim manjih čarki sa partizanima, nije došlo do većih borbi. Međutim, u drugoj polovini jula oni su vodili teške borbe sa jedinicama 29. NOU divizije (vidi dok. br. 104 i 108).

Naša politička pobjeda, koja se ogledala u sporazumu sa novom vladom u Londonu,[5] nije mnogo izmijenila u ovom banditskom garnizonu stvari u našu korist. Isti su i dalje ostali uporni u svom izdajničkom držanju, a u njihovim pjesmama i parolama ogledao se neprijateljski stav prema dotadanjem njihovom idealu kralju Petru. Švaba — okupatora u ovom garnizonu nije bilo, ali su početkom mjeseca bili stigli neki oficiri, vjerovatno gestapovci, koji su imali specijalne zadatke.

U Nevesinje je u toku 13. jula stiglo nešto švapskog pojačanja, pored bataljona, koji se već tamo nalazio. U prvoj borbi, 14. jula, koju smo imali sa jednom švapskom kolonom, koja je izišla iz Nevesinja, zarobili smo zapovjest komandanta 369 (Vražje) divizije iz koje smo jasno vidjeli da je neprijatelj spremio ofanzivu protiv naših snaga u Hercegovini. U istoj pored cijele »Vražje« trebalo je da sudjeluju i dijelovi divizije »Brandenburg«. Neprijateljske snage trebale su biti koncentrisane u glavnom u Nevesinje, pored Blagaj, Gacko i drugih garnizona.[6] Četničke bande, koje su u Nevesinje bile jake oko 200—300 boraca, trebale su pomagati okupatoru u toj ofanzivi.[7] Na sektoru naše brigade, t.j. od Nevesinje do prve borbe došlo je 14. jula.

Ovu ofanzivu je neprijatelj dobro pripremio angažujući jaku artileriju, oklopne automobile, pored teških i lakih bacača. Sa municijom i hranom dobro se opskrbio, a osim toga drum Nevesinje — Mostar bio mu je slobodan i ispravan, te je nadopunu snabdijevanja lako i brzo vršio automobilima. Moral i borbenost neprijatelja bila je niska, ali se povećavala postepenim stizanjem pojačanja iz divizije »Brandenburg« u kojoj su bili većinom Njemci. U Vražjoj diviziji većinom su bili Hrvati i Muslimani[8] slabog morala i bez ikakvog borbenog iskustva naročito u borbi po brdovitim terenima.

Četničke bande iz Nevesinja, bez ikakvog morala i borbenosti, nijesu bile efikasno upotrebljene, jer izgleda okupator nije imao povjerenja u borbenost istih, a možda je mislio da su mu dosta vlastite snage.

---

[5] Odnosi se na sporazum između Josipa Broza Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, i Ivana Šubašića, predsjednika kralievske (izbjegličke) vlade (vidi dok. br. 53).

[6] i [14] Bliže o njemačkim snagama vidi dok. br. 1, 86, 158 i 181.

[7] Riječ je o četnicima 1. i 2. nevesinjske brigade. Kako se vidi iz operacijskog dnevnika Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, njihov moral je, u to vrijeme, znatno opao i došlo je do osipanja, naročito 1. brigade. Četnički komandanti su jedva uspjevali da mobilišu izviestan broj i da ih povedu u borbu protiv jedinica 29. divizije (Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

[8] Starješinski kadar i izvjestan broj ljudstva te divizije bio je sastavljen od Nijemaca, dok je ostali dio ljudstva bio mobilisan sa teritorije NDH. (Bliže o njenom formiranju vidi knj. 20, dok. br. 210).

U Gacko je bio jedan bataljon »vražinovaca« pored dosta drskih oko 400—500 četnika.[9] Pored toga na prostoru Baba Pl. — Kula Fazlagića nalazilo se oko 300 ustaša-milicionera.[10] I ove neprijateljske snage došle su do izražaja nadirući i ugrožavajući naš bok i leđa od Šipačno — Baba pl.

U Stolac bilo je oko 200 Švaba sa nešto četnika i hrvatskih žandara, ali isti nijesu ispoljavali nikakve aktivnosti u toku ofanzive.

b. — *Kod nas:*

Naša brigada imala je 4 bataljona sa prosječno po 80 boraca, a pod kraj mjeseca prosjek boraca na licu po bataljonu bio je oko 65. Po bataljonu smo imali 10 puškomitraljeza, 1 tešku »Bredu«, 1 teški i 1 laki bacač. Puščane i puškomitraljeske municije imali smo u izobilju. Mina za teški bacač imali smo prosječno na svaki bacač po 15, što se smanjivalo, kako smo trošili, odnosno povećavalo zarobljavanjem ili dodijeljivanjem od strane divizije. Na svaki mali bacač imali smo prosječno po 30 mina, što se isto tako smanjivalo ili povećavalo u toku borbe. Moral i borbenost kod naših bataljona bila je na visini, ali se ukupna snaga i udarnost brigade postepeno smanjivala tokom borbe usljed jakih gubitaka, naročito u ranjenim, kao i usljed jakog zamora boraca.

Ishrana je bila sa terena preko komandi mjesta i rekvizicijom od izdajničkih familija, a bila je dobra i obilna. Odjeća i obuća zadovoljavala je ali pod kraj mjeseca, usljed borbi, i sa obućom i sa odjećom borci su vrlo slabo stajali. Jedino donji veš nije bio u pitanju, jer je ranije svaki borac primio novi.

Vrijeme većim dijelom sunčano, toplo, bez kiše. Veza se održavala kuririma i radiostanicom te je zadovoljavala.

c. — *Kod susjeda:*

Dijelovi II. Dalm. NOU brigade nalazili su se na prostoru Pilatovci,[11] XIII. Herceg. NOU brigada nalazila se na prostoru Trusina — Sniježnica — Hrgud.[12]

Do smjene od naše brigade, dijelovi X. brigade nalazili su se prema Nevesinju, a XI. brigada nalazila se oko Gacko i s njima se vezala na Kobilja Glava.[13]

II. PROCJENA SITUACIJE:

Naša brigada (bez jednog bataljona) došla je na teren Nevesinje na dan početka neprijateljske ofanzive. Ljudstvo je

---

[9] Odnosi se na četnike Gatačke brigade. Bliže o njima vidi dok. br. 113, napomenu br. 4

[10] Vidi dok. br. 181.

[11] Opširnije o dijelovima te brigade vidi dok. br. 63.

[12] i [16] Opširnije o dejstvima te brigade vidi dok. br. 70.

[13] Vidi dok. br. 63, 104, 105 i 108.

bilo odmorno, puno borbenog elana. Lijevo krilo naše bilo je naslonjeno na dijelove XIII. brigade na Trusina. Desni naš bok bio je prilično otvoren i neprijatelj je mogao od Fojnice i Vučjih Bara ugroziti taj naš bok pa čak i leđa. Docnije u toku ofanzive neprijatelj je pokušao iskoristiti taj momenat, ali dolaskom našeg »3« u sastav brigade bili smo u stanju osujetiti taj neprijateljski manevar. Dijelovi XI. brigade na Kobilja Glava bili su predaleko da bi mogli omesti neprijateljsko zabacivanje za naša leđa, ali neprijatelj ipak nije mogao koristiti prelaze preko Ključa i Brestice ka Rioca.

Neprijatelj je potpuno nesmetano mogao koncentrisati i snabdijevati svoje snage ispravnim i slobodnim drumom Mostar — Nevesinje. Drum Nevesinje — Berkovići nije bio upotrebljiv, ali je neprijatelj mogao za motorna vozila koristiti sporedan seoski put Nevesinje — Biograd do Džinova Mahala, a dalje do Trusina mogao se služiti drumom, koji je na tom dijelu bio ispravan, ili neznatno oštećen.

Drum Nevesinje — Gacko ispravan i slobodan za saobraćaj, a isto tako Ulog — Kalinovik.

Na sektoru Blagaj — Nevesinje — Gacko — Kula Fazlagića neprijatelj je raspolagao najmanje sa 3.000 boraca (Švaba, četnika i ustaša).

III. ODLUKA:

Naša 3 bataljona razmjestili smo na prostor Nekudine — Glog — Studenac. Na ovaj način glavninom snaga smo mogli zadržati nadiranje neprijatelja prema Studenac — Trusina, a bataljonom na Nekudine — Glog zgodno u protunapadajima udarati u lijevi bok neprijatelja, pa čak se uvlačiti i u njegovu pozadinu. Ovaj bataljon imao je zadatak budno paziti na pravac Šipačno. Naš »3«, stigavši u pravi čas, upotrebili smo kao rezervu, koji bi za slučaj potrebe intervenisao prema Šipačno i Baba Pl.

Taktiku protunapada i noćnih napada upotrebiti do maksimuma, što tiješnje se povezujući sa XIII. brigadom.

IV. TOK OPERACIJA:

1. DO 12. JULA O. G.:

Brigada se nalazila na prostoru Bileća sa zadatkom zatvaranja pravca Bileća — Plana. U ovom periodu nije bilo borbi, osim manjih međusobnih pripucavanja i prepada sa bandama u Bileća. Naši rijeđi manevri u pravcu Sitnica imali su više ekonomski značaj.

13. JULA O. G.:

Brigada se prebacila na prostor Slato — Bezđeđe — Studenci. Naš »3« ostao je privremeno na sektoru Bileća,

odakle je trebao poći na specijalni zadatak u južnu Hercegovinu. Dijelovi X. brigade, koje smo mi smijenili na ovom sektoru, pošli su odmah na prostor Bileća. Obavješteni smo da jedna kolona oko 150 Švaba se kreće preko Udrežnje ka nama. Toga dana borbi nije bilo.

14. JULA O. G.:

Već ujutro sukobile su se naše i švapske patrole na prostoru Lastavica — Kosovača. U toku dana, naš »2« vodio je žestoku borbu sa švapskom kolonom, jačine oko 150 ljudi, koja je težila da ovlada sa Studenac. Neprijatelj je tukao artilerijom naše položaje. U prvi sumrak prelazimo u kontranapad. Naš »2« uspjeva potpuno razbiti ovu švapsku kolonu, zaplijenivši joj veći dio komore. Na bojnom polju ostalo je 30 Švaba mrtvih (2 oficira), mnogo ih je ranjeno, a 5 zarobljeno. Pobijeno je i zarobljeno mnogo konja sa oružjem i municijom, među ostalim jedan teški (bez nogara i ploče) i 1 laki bacač, kao i jednu radaostanicu. Zaplijenili smo i plan ofanzive, koji se nalazio kod jednog ubijenog švapskog oficira.[14] Mi smo imali 1 mrtva.

15. JULA 1944.:

U toku dana preduzeli smo dalje gonjenje razbijenog neprijatelja i čišćenje terena od razbijenih Švaba do rijeke Kolješke. U toku dana imali smo jednog mrtva, dok je neprijatelj imao 10. Naša 2 bataljona zaustavili smo na liniji Kose — Džinova Mah. — s. Tabaja. Neprijateljska artiljerija toga dana bila je jedino aktivna sa prostora Biograd — Vojne, gdje su se prikupile švapske snage i u toku noći im pristiglo pojačanje.

16. JULA 1944.:

Neprijatelj je težište napada bacio na prostor prema Kose i Džinova Mah. U teškoj borbi uspio je ovladati sa Mišin Kuk i Kose, kao i sa Džinova Mah.[15] Bande su tog dana napadale na naš »1« na Nekudina i Glog, ali su u protunapadu odbijene i satjerane preko druma. Gubitci neprijateljski tog dana bili su: Švaba 20 mrtvih, četnik 1. Mi smo imali 1 mrtva i 4 ranjena. Švapska artilerija danas je bila vrlo aktivna. Mi smo zanoćili na liniji Vranjkuk — s. Tabaja — Glog. Zaplijenili smo 1 šarac i 1 mašinku.

17. JULA 1944.:

Neprijatelj jakim snagama već zorom prešao je u napad vršeći naročito jak pritisak na naše lijevo krilo. Pod pritiskom nadmoćnog neprijatelja kao i radi pojave jedne

---

[15] i [17] Bliže o tome vidi dok. br. 165—169.

švapske kolone od Sniježnice (koja se mimoišla sa XIII. brigadom), koja je nadirala prema Trusina, naš »2« se rokirao prema Trusina na Studenac — Košena Gradina, odakle je udarao u lijevi bok kolone koja ga je napadala. Naveče su se spojile kolone od Nevesinje i Sniježnica na Vranjkuk. Mi smo održali položaje Glog — s. Tabaja — Studenac — Košena Gr. XIII. brigada rokirala je svoje snage prema neprijatelju na Trusina.[16] Gubitci neprijatelja u toku dana bili su 20 Švaba mrtvih i više ranjenih, dok smo mi imali 3 mrtva, 1 teško i 2 lakše ranjena.

18. JULA 1944.:

Neprijatelj dalje nastavlja sa svojim nadiranjem prema Dabar i Studenac. U toku dana teške borbe u kojima uspjevamo neprijatelja u sadejstvu dijelova XIII. brigade odbaciti na Trusina žnd. st. i s onu stranu druma. U prvi sumrak u zajednici sa XIII. brigadom na juriš razbijamo Švabe na Trusina i duž druma do Kose i Džinova Mah.[17] Gubitci švapski bili su 30 mrtvih, mnogo više ranjenih (1 major). Ubijena su također 2 četnika i 20 konja. Zaplijenili smo veću količinu oružja i municije kao i 10 konja.

19. JULA 1944.:

U toku dana neprijatelj drži Kose — Rakova Noga — Džinova Mah. Nije kretao prema nama, osim što je tukao artilerijom i dovlačio pojačanja. Mi smo na liniji Studenac — s. Tabaja — Glog. XIII. brigada, sa kojom smo usko povezani i koordiniramo akcije, nalazi se na Vranjkuk — Cvjetov Kuk — Sniježnica.

20. JULA 1944.:

U 1 sat noći izvršili smo u zajednici sa XIII. brigadom napad na neprijateljske položaje na Kose — Rakova Noga — Džinova Mahala. Neprijatelj se dobro utvrdio na ovim položajima i nijesmo ga uspjeli odbaciti. U toku dana neprijatelj nije se kretao prema nama, samo što je tukao artilerijom naše položaje. Pred veče nekoliko štuka bombardovalo je naše položaje. Gubitaka nijesmo imali. Neprijatelj dovlači pojačanja.

21. JULA 1944.:

Neprijatelj na ranijim položajima odakle tuče artilerijom naše položaje. Nije vršio pokrete prema nama. Oko 300 Švaba i 200 četnika pojavilo se od Fojnice na Šiljevicu — Sipačno.[18] Ispitujemo njihove namjere. U toku noći

---

[18], [19], [21] i [23] Opširnije o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 84, 113, 119, 169, 172, 173, 175 i 176.

vršili smo prepad na Švabe na Džinova Mah. U sastav brigade stigao je naš »3« i smješten u Lukavac kao rezerva brigade. Saznajemo da neprijatelj ima namjeru produžiti ofanzivu pojačanim snagama.

22. JULA 1944.:

Ujutro je neprijatelj izvršio jak napad na naše položaje u pravcu Studenac — Straževica — Magunica.[19] Nakon promjenljive borbe u toku dana Švabe su pred mrak u protunapadu odbačene na svoje polazne položaje. Naš »3« i dijelove »2« uputili smo protiv kolone na Šiljevicu — Šipačno. Dok je naš »3« uspješno napadao ovu kolonu koja se pokušavala probiti prema Rioca, nanoseći neprijatelju jake gubitke, naš »2« je istodobno napadnut od Šipačno i od Drežanj, te se pod pritiskom sa dvije strane morao povući na Oštri Vrh i kose iznad Lukavac. Radi toga, kao i prilične jakosti neprijatelja na prostoru Crno Osoje — Baba Pl. odlučili smo pomjeriti brigadu na liniju Val — Oštri Vrh — Pleće — Omutić, s tim što će XIII. brigada rokirati se na prostor Tamindžina Gr. — Završje protiv koloni od Džinova Mahala — Studenac. Gubitci neprijateljski danas bili su 20 mrtvih i više ranjenih Švaba. Mi smo imali 5 mrtvih i 2 teško ranjena. Zaplijenili smo nešto oružja i municije.

23. JULA 1944.:

U toku dana traju dalje teške borbe, ali konačno odbacujemo neprijatelja dalje prema Ublić — Baba Pl. Na sektoru XIII. brigade neprijatelj uspjeva ovladati sa Trusina i pokušava dalje nadirati prema Davidovići.[20] U kontranapadu biva odbačen na Studenac — Magunica — Volujak. Gubitci neprijateljski danas na našem sektoru bili su prilično ranjenih. Mi smo imali 1 mrtvog i 3 ranjena.

24. JULA 1944.:

Neprijatelj nastavlja dalje sa napadima tukući žestoko artilerijom i bacačima. U 11 sati neprijatelj u jačini oko 150 vrši napad u pravcu Oštri Vrh — Stevanovića Torine. U kontranapadu neprijatelj je potpuno razbijen i natjeran u bjegstvo bez reda. Po škripovima ostavio je 30 mrtvih (1 oficir). Zaplijenili smo nekoliko pušaka, 1 mašinku, 1 pištolj i 1 foto-aparat. Teže je ranjen Drago Škerović, polit. komesar našeg »1«. Goneći neprijatelja u toku noći ovladala je naša brigada sa Glog i Nekudine i smjestila se na prostor Rogače — Slato. Na sektoru XIII.

---

[20] Riječ »Davidovići« je dopisana mastilom.

brigade stanje je nepromjenjeno. Neprijatelj je žestoko pokušavao prodrijeti dalje i ovladati sa Završje i Tamindžina gradina upotrebljavajući jaku topovsku vatru. Naš »2« je na prostoru Omutić — Ublić, gdje je bande natjerao u Baba Pl.

25. JULA 1944.:

U toku dana neprijatelj žestoko napada u pravcu Glog. Položaj pada iz ruku u ruke nekoliko puta i konačno pred mrak neprijatelj nadmoćnim snagama zadržava ga.[21] Radi situacije na frontu XIII. brigade, kao i radi toga da ne bi ujutro trpjeli artilerijsku vatru, u toku noći rokirali smo cijelu brigadu na liniju Oštri Vrh — Rankovac — Javorovi Vrh. Na lijevom krilu držimo također Val zatvarajući pravac od Lukavac.

26. JULA 1944.:

U toku dana neprijatelj nije nadirao prema nama, dok je žestoka borba bjesnila na frontu XIII. brigade, gdje je neprijatelj uspio ovladati sa njenim položajima Tamindžina Gradina — Završje. Radi ovakve situacije, zamora bataljona i da se ne bi dalje izlagali gubitcima odlučili smo se prebaciti na prostor Vranjska — Vlahovići, što smo i učinili u toku noći. XIII. brigada također se prebacila na prostor Ugarci — Dolovi.

27. JULA 1944.:

Brigada osvanula na prostoru Vranjska — Vlahovići i svojim razmještajem zatvarala pravac od Bileća kao i od Stolac. XIII. brigada zatvarala je pravac od Trusina. Neprijatelj je nadirao dalje u svom pravcu, gdje ga je zadržavao jedan bataljon X. brigade.[22] Danas borbe nijesmo imali i ljudstvo se odmara.

28. JULA 1944 GOD.:

Brigada na odmoru na istom prostoru. Prikupljamo podatke o neprijatelju. Neprijatelj u 2 kolone po 300 nadire preko Rioca i Davidovići u pravcu Meka Gruda. Na prostoru Studenac — Džinova Mah. ostavio je samo male snage pored četnika na Glog. Bilećke četničke bande nalaze se na Osmić Gomile i Krstače, u 23 sata izvršili smo pokret i sa 3 bataljona prebacili se na prostor Stanići — Kulušići — Vujovići — Bezđeđe. XIII. brigada prebacila se na prostor Trusina, gdje će vezati neprijatelja na Stu-

---

[22] Riječ je o 4. bataljonu te brigade. Opširnije o njegovom dejstvu kao i o dejstvu cijele brigade vidi relaciju njenog štaba od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8 1, k. 1148 II).

denac na sebe, dok naša brigada bude operisala iza leđa kolonama koje nadiru prema Bileća.

29. JULA 1944. GOD.:

Kolone Švaba, koje su nadirale prema Bileća, od Meke Grude vraćene su nazad od dijelova X. brigade. Oko 10 časova ove kolone su upravo kretale se iz D. u G. Davidovići. Iako je naš prelaz preko Dabarskog polja bio u toku noći i tajan, ipak su Švabe doznale da smo na prostoru između Šiljevica i Lipnik, te su počele na vrijeme zauzimati borbeni raspored, rokirajući brzo svu komoru (oko 100 konja) prema Kosmatuši. Nastala je žestoka borba, juriši i kontrajuriši, u kojoj su Švabe satjerane na Kosmatušu. 4. bataljon X. brigade, koji ih je gonio pozadi, kasno je sa nama uspostavio vezu, a tako isto i četa Komande I. Područja, usljed čega se mnogo izgubilo na vremenu, a i u rokiranju izvjesnih naših dijelova prema Lukavac i Lipnik predpostavljajući da su to neke neprijateljske snage. U nekoliko juriša na Kosmatuši u toku dana nijesmo uspjeli neprijatelja zbaciti sa Kosmatuše usljed toga što nijesmo uspjeli povezati se i svim snagama odjednom udariti. Tek naveče smo trebali zajednički udariti sa našim »3« i »4« u zajednici sa 4. bataljonom X. brigade. Međutim su Švabe nas pretekle i u 9,30 sati izvršile proboj u pravcu Bjeljani izvukavši brzo i sve komore u tom pravcu, a zatim drumom pošle su nesmetano dalje za Berkovići, a potom na Trusinu. Rezerve nijesmo imali u rukama da se natisnemo za njima, a XIII. brigada nije mogla biti na vrijeme obaviještena da bi ih dočekala, već se ne znajući situaciju rokirala prema Kubaš. Osim toga pravac švapskog probijanja nas je iznenadio, te smo naš »2« sa Bezđeđe najhitnije rokirali na liniju Knež Vrh — Lukavac, da bi se našao u boku neprijatelja u slučaju da isti nastavi poslije probijanja kretanje prema Bezđeđe. Prilikom probijanja Švaba naš »3« glavninom se rokirao preko Dabarsko polje (što je bilo pogrešno) tako da ovaj bataljon do sjutra nijesmo također imali u svojim rukama. U ovoj borbi neprijatelj je ostavio 27 mrtvih i imao je mnogo ranjenih. Zaplijenili smo 1 mašinku, 1 pištolj i 1 dvogled i nešto druge vojničke spreme (od ubijenog oficira). Mi smo imali 7 ranjenih, od kojih 2 teže.

Dok smo ovdje vodili borbu naš »2« je razbio jednu kolonu Švaba i četnika koja je nadirala od Zovi Do prema Volujak i nanio joj gubitke u mrtvim i ranjenim.[23]

30. JULA 1944. GOD.:

Prikupili smo cijelu brigadu na prostoru Oštri Vrh — Val — Knež. Vrh — Šiljevica. Švabe su se nalazile na Trusina (žnd. st.) — Studenac — Volujak, a četničke bande na Rogače — Slato. Da bi ljudstvo odmorili nijesmo neprijatelja napadali, a niti on nije kretao prema nama osim patrola do Bezđeđe.

31. JULA 1944. GOD.:

Brigada se odmara u ranijem rasporedu. Prikupljamo podatke o neprijatelju. Ima znakova i izvještaja po kojima je sa jučeranjim danom neprijateljska ofanziva završena. Imamo namjeru vezati se sa XIII. brigadom i u zajednici očistiti prostor Trusina — Bezđeđe — Slato, pa po mogućstvu i dalje do Biograd.

V. ZAKLJUČAK:

Na taj način ova brigada je u toku ovog mjeseca izvršila sve pred nju postavljene zadatke. Neprijatelju su nanijeti ogromni gubitci u mrtvim, ranjenim kao i u izgubljenom ratnom materijalu. Prelaz brigade preko Dabarskog polja bio je u smislu sugestija Štaba divizije,[24] kako bi se zatim mogli zabaciti svim snagama neprijatelju iza leđa, kada bude dočekan od dijelova X. brigade. Ovaj manevar je u potpunosti i uspio, ali je trebao imati i veće rezultate. Uzrok tomu je što dijelovi X. brigade nijesu bili obajvešteni o tome da će naša brigada ponovo preći na prostor Nevesinje, te nijesu brzo se povezali sa nama. Isto je i sa vojnopozadinskim ustanovama, radi čega je došlo do međusobnih nesporazuma, a malo je trebalo i do sukoba (Komanda mjesta).

Svi naši borci i rukovodioci u ovoj ofanzivi dali su sve od sebe. Upornost i junaštvo naših boraca zadivilo je neprijatelja i očigledno on nije računao sa ovakvim otporom. Neprijatelj je već nakon prvih sukoba bio ošamućen i pokoleban i jedino švapske naciste mogle su biti te koje su i pored toga nastavile ofanzivu i poslije predviđenog roka, da bi se i druga faza završila potpunim porazom. Naši visoki gubitci, zamor ljudstva, loša obuća, nedostatak ručnih bombi, sve ovo je uticalo da je Švaba nakon 10-dnevne borbe uspio ovladati sa Studenac, a uspije prodrijeti i dalje radi zabacivanja snaga na naš desni bok. Koordinacija rada sa XIII. brigadom bila je savršena, radi čega je po naređenju Štaba divizije formiran operativni štab za ove brigade.[25]

Svi bataljoni bili su na visini starih bataljona, može se reći bez male razlike.

---

[24] Vidi dok. br. 102.

[25] Vidi dok. br. 83.

VI. GUBITCI:

a. — Neprijateljski:

Ubijeno: 218 Švaba, a ranjeno mnogo više i 6 četnika. Među ubijenim Svabama bilo je 5 oficira, među kojima 2 majora. Zarobljeno je 5 Švaba.

Zaplijenjeno: 1 teški bacač, 2 laka bacača, 3 »šarca«, 4 mašinke, 4 pištolja, 3 dvogleda, 35 pušaka, 130 mina za laki i 90 za teški bacač, 20.000 metaka, 26 konja (pored ubijenih 30), jednu foto kameru, 1 fotografski aparat, 1 radio-stanicu komplet (pored 4 uništene), 4 postolja od teškog mitraljeza, i mnogo druge vojničke spreme.

b. — *Naši:*

13 mrtvih, 23 teže ranjena i oko 20 lakše ranjenih. Nestalih smo imali 3 (držimo da su 2 dezertirala). Dezertiralo je 3 borca. Od poginulih su 2 oficira, 3 vod. delegata i 1 komesar. Među teško ranjenima su 5 oficira, 3 vodna delegata i 1 komesar (Drago Škerović). Lakše su ranjeni komandant »2« i »4«, ali su kroz kratko vrijeme već bili na svojoj dušnosti.

VII. IMENA NAŠIH RUKOVODIOCA:

a. — **Štab** brigade:

Komandant v. d., kapetan Milinko Okiljević
Zamj. komandanta v. d., kapetan Ljubo Miljanović
Polit. komesar Đoko Novosel
Pomoćnik polit komesara Franc Novak
Načelnik štaba poručnik Franjo Tomaić.

b. — **Štabovi** bataljona:

Štab 1. bataljona: Komandant drug Spaso Belović, zamjenik k-ta drug p. poručnik Petar Mandić, polit. komesar drug Drago Škerović (teško ranjen 26. VII), pomoćnik polit. komesara drug Milan Milićević.

Štab 2. bataljona: Komandant drug Radovan Šakotić, zamjenik k-ta poručnik Bojo[26] Kurilić, polit komesar drug Čedo Mijović i pomoćnik polit. komesara drug Branko Popadić.

Štab 3. bataljona: Komandant poručnik Gašo Čečur, zamjenik k-ta poručnik Krsto Dabović, polit. komesar drug Mirko Kolak i pomoćnik polit. komes. drug Mladen[27] Sikimić (v. d.).

---

[26] Božidar
[27] Ime »Mladen« je dopisano mastilom.

Štab 4. bataljona: Komandant poručnik Vojin Vujović, zamjenik komandanta drug Maksim Kujundžić (do 12. VII.), polit. komesar drug Luka Ratković i pomoćnik polit. komesara drug Branko Ijačić.

VIII. IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODIOCA:

Svi rukovodioci 369 »Vražje« divizije. Imena nepoznata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik polit. komesara, kapetan:	Načelnik štaba, poručnik:	V. d. komandanta, kapetan:
Novak Franc	**Franjo Tomaić**	**Mil. J. Okiljević**

Prilog: zapovjesti, brojno stanje i naoružanje, spiskovi gubitaka i promjene kod oficira i podoficira ove brigade.

BR. 147

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. HRVATSKE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU U SREDNJOJ BOSNI U JULU 1944. GODINE[1]

1—31-VII-44

MJESEČNI OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
Štaba XVIII N. O. U. brigade za mjesec **juli** 1944.

1. juli 1944. Po povratku iz akcije na Derventu[2] štab brigade se nalazi u Ljebu. Raspored bataljona je slijedeći: I bataljon u Stanarima, II u Čečavi a III i IV iz Cvrtkovaca i Jelanske su upućeni u rekviziciju hrane u Foču. I bataljon je uputio jednu četu na Ostružnju u akciju na četnike, koji su se bili u manjoj grupi koncentrisali

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 41/4, k. 866.

[2] O napadu na Derventu vidi dok. br. 10.

usljed odsustva naših jedinica u akciji na Derventu. U ovoj akciji četa I bataljona je imala jednog mrtvog, dok je neprijatelj imao nekoliko ranjenih. II bataljon u Čečavi u pretresu sela je uhvatio šest četnika i pronašao manji četnički magacin sa nešto rublja i hrane. Jedna četa ovog bataljona u pratnji karavana za Maslovare. III i IV bataljon stigli iz Foče sa nešto rekvirirane stoke i hrane.

2. jula 1944. Štab brigade je na istom mjestu. I bataljon pomjeren u Vitkovce na Tomića brdo, gdje je imao manju borbu s četnicima, koji su pobjegli. II bataljon u Čečavi vršio pretres sela radi četnika, ali ih nije bilo. III bataljon u Ljebu, a IV u Rastuši.

3. jula 1944. S dosadašnjih položaja bataljoni su krenuli u akciju na prugu Teslić — Jelah i na Tešanj, i to: I i II bataljon ruše prugu, III, ojačan, vrši napad na Tešanj, a IV u Žarkovini obezbeđuje akciju od Teslića. Dvije čete I bataljona na obezbeđenju na Kuminoj Kosi, a jedna četa drugoga sa Klupa povučena na Čečavu. Porušeno je 6—7 klm. pruge, a akcija na Tešanj nije uspjela. U akciji na Tešanj poginula su tri druga, a dva ranjena, dok je neprijatelj imao više mrtvih i ranjenih. Ova je akcija izvršena noću između 3. i 4. jula.[3]

4. jula 1944. I i IV bataljon imali su manju borbu sa domobranima. IV bataljon je imao jednog druga ranjenog, dok su fašisti pobjegli u Teslić i svoje ranjenike odnijeli. Po podne su bataljoni vraćeni na stare položaje.

5. juli 1944. Bez promjena. Naveče su I i IV bataljon izvršili pokret u Žarkovinu, na položaje iznad Teslića.

6. juli 1944. II bataljon sa štabom brigade polazi u Kalošević, a III u Bobare. Noću 6/7. jula bataljoni kreću na položaje oko Tešnja, radi opsjedanja istoga. Raspored bataljona: I bataljon Crni Vrh (k. 569), II bataljon i štab brigade u Raduši, zaseok Svinjci, III bataljon na Kuminoj Kosi i Debelom Brdu radi obezbeđenja od Teslića, a IV na Humcu i u Jablanici radi zatvaranja pravca od Maglaja.

---

[3] Vidi dok. br. 156.

7, 8, 9. jula 1944. bataljoni na istim položajima — bez većih promjena.
I bataljon je išao u Šeher, a II bataljon vrši stalne ispade na Tešanj radi uznemiravanja. Imali su jednog lakše ranjenog od bacača, dok su fašisti imali više gubitaka.

10. jula 1944. III bataljon dolazi na Crni Vrh, ostali bataljoni na istim položajima. Štab brigade s III bataljonom.

12. jula 1944. Neprijatelj iz Maglaja i iz Žepča preko Šehera vrši ispad prema Crnom Vrhu, ali biva odbijen. I bataljon ima jednog mrtvog, jednog ranjenog, dok neprijatelj ima 13 mrtvih i ranjenih. IV bataljon povučen sa Humca.

13. juli 1944. I bataljon upućen u Staje sa isturenim obezbjeđenjem u Visplanama. Ostali bataljoni bez promjena.

14. juli 1944. IV bataljon upućen u Džemiliće.

15. jula 1944. Štab brigade došao u Bejtiće. Bataljoni bez promjena.

16. jula 1944. do 22. jula 1944. Nema većih promjena. Radi se na sređivanju intendanture, brigadne ambulante, bojne komore i bataljonskih komora, radi namjeravanog pokreta u istočnu Bosnu.[4]

Noću 22/23. II bataljon izvršio napad u Tešanj i zauzeo ga. Zarobljeno je oko 300 domobrana, ubijeno oko 20 Njemaca i feldžandara.[5] Zaplijenjeno je 5 teških mitraljeza (od kojih su neki neispravni), jedan teški bacač — neispravan, jedan laki talijanski bacač, 10 puško-mitraljeza, 5 strojnica, oko 250 pušaka i isto toliko pari odjela i oko 100.000 puščane municije i dr.

23. jula do 26. jula bez promjena. II bataljon je u Tešnju i vrši prikupljanje vojničkih stvari i oružja. IV bataljon je na Trebči radi obezbjeđenja od pruge i komunikacije Doboj — Maglaj. Brigadna in-

---

[4] i [7] Bliže o tome vidi dok. br. 121.

[5] U dnevnom izvještaju Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 24. jula 1944. o tome piše:

»Dve bojne hrvatsko-njemačkog redarstva poduzele su 21. VII podhvat za odterećenje Tešnja. Unatoč toga neprijatelj je premoćnim snagama uspio zauzeti Tešanj noću 22/23. VII. Pojedinosti još nisu javljene«. (Arhiv VII, reg. br. 24/1—1, k. 40.) O tome vidi i dok. br. 170 u ovoj knjizi.

tendantura i ambulanta stigle iz Osredaka i smještene u Džemilićima. U Trebči muslimanska milicija na dobrovoljnoj bazi predaje našem IV bataljonu manji broj pušaka.

26. jula 1944. Neprijatelj je pošao prema Tešnju od komunikacije Doboj — Maglaj i od Zepča preko Sehera. Na Trebačkom brdu ga je dočekao naš IV bataljon. Poslije borbe od nekoliko sati pod pritiskom jačeg neprijatelja IV je bataljon bio prinuđen da se povuče. Naši gubitci su 2 mrtva i 6 ranjenih. Gubitci neprijatelja su oko 30 mrtvih i ranjenih. Istog dana je neprijatelj izvršio napad na naš III bataljon na Crnom Vrhu. Jakom motorizacijom i artiljerijskom vatrom neprijatelj je uspio da potisne naš III bataljon sa njegovih prvih položaja. Međutim u protivnapadu III bataljon je uspio da ih potisne, ali su oni u toku noći motorizacijom uspjeli da se probiju prema Tešnju, u koji su ušli tek sutradan ujutro.[6] Naši gubitci u ovoj borbi 6 ranjenih, a neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i ranjenih.

Noću 26/27. jula o. g. IV bataljon, ojačan jednom četom II bataljona, izvršio je protivnapad na neprijatelja u Gušći kod Tešnja. Naši borci su uspjeli da postignu iznenađenje i da im u prvi mah nanesu velike gubitke djelomično ih potisnuvši, ali pod pritiskom brojnijeg neprijatelja naše jedinice su morale da se povuku.

27. jula 1944. Rano ujutro stigla je zapovjest štaba XI divizije za hitan pokret u Žarkovinu, na levu obalu Usore.[7] Radi udaljenosti I i III bataljon su zapovjest primili tek u 19 sati po podne istoga dana. Sa II i IV bataljonom štab brigade je stigao na vreme na određeno mjesto, dok je I i III bataljon stigao u sastav brigade jednim djelom 28. jula ujutro u 5 sati, a drugim tek u 18 časova istog dana.

29. jula 1944. Naša brigada u sastavu XI divizije je izvršila pokret pravcem: Mladikovine — Blatnica — Kozila — Palošnica. Na ovim položajima smo ostali do noći 30/31. jula, kada je pokušano prebacivanje preko Bosne, koje nije uspjelo usljed toga što je neprijatelj zaposjeo komunikaciju

---

[6] O tome vidi dok. br. 175, 176 i 177.

Žepče — Zenica motorizacijom.[8] Sve jedinice su vraćene na svoje položaje: Palošnica — Manjača.

31. jula 1944. g. Neprijatelj je uspio da se uvuče na Palošnicu, gde ga je napao jedan bataljon V brigade. Sa dve druge kolone neprijatelj je pošao prema našim bataljonima koji su bili na položajima između Palošnice i Manjače, ali su ih naši III i IV bataljon odbili nanijevši im velike gubitke. Naši gubitci su jedan mrtav. Sa ovih položaja naši bataljoni su štitili otstupnicu jedinicama V i XII brigade. Na začelju divizije povukli su se i naši bataljoni i smjestili se u Jezera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom-major:	Načelnik štaba - kapetan:	Komandant-major:
Buđoni[9]	**Nikola**[10]	**Franjo**[11]

(M. P.)

---

[8] Odnosi se na jedinice 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 178 i 182).

[9] Teufik Selimović

[10] Simić

[11] Herljević

II

NJEMAČKA I USTAŠKO-DOMOBRANSKA DOKUMENTA

BR. 148

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 1. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJIMA PRIJEDOR I KONJIC — PROZOR[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 183/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
1. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Veliki uspjeh u podhvatima kod Ivanić Grada, Đakova, Karlovca i Prozora.

Napadaj neprijateljskih zrakoplova na istočno područje Zagreba, Banja Luku, Brod i Brčko, te želj. postaje i prugu kod Okučana, Sibinja, Tarčina i Pazarića.

Oboreno je 5 neprijateljskih zrakoplova.

II. PODRUČJA:

...[2]

Prijedor:

Prigodom razviđanja u području Ljubija Rudnik 28. VI pobijeno je 10 partizana, zaplijenjen 1 bacač i uništen jedan brzometni top.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/1, k. 40.

[2] Redakcija je iz dnevnih izvještaja Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH izostavljala onaj dio teksta koji se pretežno odnosi na područja van Bosne i Hercegovine. Izostavljeni tekst je označen trima tačkama. Pored toga, izostavljeni su i prilozi dnevnih izvještaja u kojima se govori o jačini i rasporedu naših jedinica.

[3] Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije, 26. juna je napadnut 2. bataljon 11. krajiške brigade u s. Omanjskoj. Bataljon je imao jednog teže ranjenog borca i dva lakše ozleđena rukovodioca, dok je od oružja izgubio protivavionski mitraljez (vidi dok. br. 15).

Konjic-Prozor:

U nastavku progona neprijateljskih skupina, koje su prešle cestu Konjic — Tarčin u jugoistočnom smjeru, palo je 37 partizana (izbrojeno), a još 10 poginulih ocienjeno i 6 zarobljeno. Zaplijenjena je 1 strojnica i više pušaka.[4]

19 km i. s. i. Prozora napadnuta je i raspršena jedna neprijateljska brigada pri čemu je palo 5 partizana (izbrojeno), daljnjih 10 poginulih ocienjeno, 16 partizana je zarobljeno i 11 ih je prebjeglo našim postrojbama. Zaplienjene su 2 strojnice, više pušaka i drugo ručno vatreno oružje.[5]

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršilo je oružano razviđanje i podpomaganje naših postrojbi u podhvatima.

Djelat. nepr. zrakopl.:

27. VI kod želj. postaje Bistarac u području Tuzle, srušila su se 3 neprijateljska zrakoplova, dok se još jedan srušio kod Međaša te zajedno sa posadom izgorio.

28. VI napala su 4 neprijateljska zrakoplova (označena crvenom petokrakom zviezdom) strojničkom vatrom Brčko. Podrietlo zrakoplova se provjerava.

Osim toga istog dana napala su 4 anglo-američka zrakoplova u nizkom lietu ponovno područje Brčkog, pri čemu je poginula 1 građanska osoba, a 7 ih je ranjeno. Šteta je neznatna.

29. VI napali su neprijateljski zrakoplovi strojničkom vatrom želj. postaje Tarčin i Pazarić (na pruzi Sarajevo — Konjic). Jedan stroj je oštećen, 1 vagon zapaljen, a ranjeni su: 2 njemačka vojnika, 1 domobran i 4 građanske osobe.

Istog dana oko 1100 sati prigodom prelieta jedne veće skupine neprijateljskih bombardera odvojila se jedna skupina od 15 neprijateljskih zrakoplova i izvršila napadaj bombama i strojničkom vatrom na Banja Luku i okolicu. Bačeno je oko 50 teških bombi. Pogođena je vojarna u logoru »Kulina Bana« i tvornica duhana, ali nema veće štete. Srušena je grkokatolička crkva i 2 posebničke zgrade a više ih je oštećeno.

* * *

---

[4] Odnosi se na jedinice 1. proleterske divizije. Njihovi gubici su netačno prikazani. Bliže o tome vidi dok. br. 29.

[5] Na tome prostoru je dejstvovala 7. brigada 10. NOU divizije. Bliže o njenom dejstvu kao i o gubicima vidi dok. br. 43.

Poginuo je 1 njemački dočastnik, jedan domobran i 3 građanske osobe (2 muškarca i 1 žena).

* * *

Osim navedenog bacili su neprijateljski zrakoplovi 30. VI po nekoliko bombi u području Daruvara, Siska i Bos. Dubice. Štete nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich[6]

BR. 149

ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA 4. LOVAČKOG ZDRUGA OD 1. JULA 1944. ZA POVLAČENJE DIJELOVA OVOG ZDRUGA IZ KLAŠNICE I BOSANSKE GRADIŠKE[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 4. LOVAČKOG ZDRUGA
Ia — Op. Br. 1275/tajno — I

U Banja Luci, dne 1. VII. 1944. god.

Predmet: povlačenje dielova 4. zdruga iz Klašnica i Bos. Gradiške.

ZAPOVJEDNIŠTVU:
— 6. sati 7. lov. pukovnije
— 14. sati 7. lov. pukovnije
— II. bojne 7. lov. pukovnije
— 1. bitnice II. top. sklopa
— Sastav

Dielovi 4. lovačkog zdruga u Bos. Gradiški i Klašnicama biti će danas zamienjeni odgovarajućim dielovima 3. gorskog zdruga, koji dolaze samovozima (za Gradišku) odnosno pješke za Klašnice. Prtljag za dielove 3. gorskog zdruga koji idu u Gradišku biti će prebačen zorom 2. VII. 44. samovozima, a za

[6] Dragutin

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/12—1, k. 120.

dielove koji idu u Klašnice povozom tokom noći 1./2. VII. 1944. godine.[2]

ZAPOVIEDAM:

1. — Primopredaja dužnosti u posadama Bos. Gradiška i Klašnice ima se izvršiti i završiti do 2. VII. u 18,00 sati.

2. — Povratak samovoza u Zalužane dne 2. VII. 1944. zorom iskoristiti za prebacivanje svega nepotrebnog tvoriva (vriedi samo za 6. i 14. sat 7. lovačke pukovnije).

3. — 6. sat i 14. sat 7. lovačke pukovnije prebaciti će se dne 2. VII. 1944. godine u 19,00 sati iz Bos. Gradiške do želj. postaje Zalužani teretnim samovozima 3. gorskog zdruga. Komore istog dana uputiti do Klašnica.

4. — Dielovi ovoga zdruga iz Klašnica polaze dne 2. VII. u 19,00 sati pješke do želj. postaje Zalužani, gdje se sastaju sa ostatkom pukovnije (bivšom posadom Bos. Gradiške). Povoz ima sačekati dolazak povoza iz Bos. Gradiške.

5. — Povoz II. bojne 7. lovačke pukovnije (iz Klašnica i iz Bos. Gradiške) i 14. sati 7. lovačke pukovnije kreće iz Klašnica u Ivanjsku dne 3. VII. u 19,00 sati, te se tamo sastaje sa bojnom.

6. — II. bojna 7. lovačke pukovnije i 14. sat 7. lovačke pukovnije prebacuju se iz Zalužana u Ivanjsku redovitim jutarnjim vlakom dne 3. VII. 1944. do Ivanjske. Do toga vremena biti će u sastav svoje sati (14.) upućen i pješački top 65 mm koji je do sada bio kao sastavni dio posade Kotor Varoš.

7. — Za dalji polazak iz Ivanjske sliedi posebna zapovied.

8. — Zapovjednik 1. bitnice II. topničkog sklopa ima II. bojni 7. lovačke pukovnije staviti na raspolaganje 2 dvojne zaprege za kola i 1 zapregu za karetu. Ove zaprege obskrbiti hranom za 5 dana. Te se zaprege vraćaju u sastav bitnice sa sliedećom preselicom 3. gorskog zdruga s tim što će ujedno poslužiti zadnjoj preselici 3. gorskog zdruga.

9. — Zapovjednici 6. i 14. sati a poglavito zapovjednik posade Klašnice ima novom zapovjedniku do tančina predati sve dužnosti, kao i postojeće planove obrane vatre itd.

10. — Zapovjedniku 1. bitnice II. topničkog sklopa stavlja se do znanja, da će bitnica bez 1 voda preći u Gradišku, a

---

[2] Pomenuti dijelovi 4. lovačkog zdruga upućeni su preko Ivanjske u Prijedor gdje su, smijenivši dijelove 3. gorskog zdruga, sa ostalim snagama 4. lovačkog zdruga preuzeli obezbjeđenje komunikacija Prijedor — Ljubija i Prijedor — Bos. Novi kao i osiguranje Prijedora i Bos. Novog. Vidi relaciju 7. lovačke pukovnije za jul 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—17 i 29, k. 60). O tome vidi i dok. br. 137 u ovoj knjizi.

1 vod u Windhorst,[3] dok će u Klašnice preći pristigla 3. bitnica II. topničkog sklopa (od 2 brdska topa 75 mm), što će posebno zapovjediti zapovjednik 3. gorskog zdruga.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

(M. P.) Zapovjednik, pukovnik,
(Stimaković)
Stimaković[4]

BR. 150

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 2. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U SREDNJOJ I ISTOČNOJ BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 184/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
2. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Nastavlja se progon neprijatelja u području Prozora. Odpočeo je podhvat na Bjelašnici planini.

...

II. PODRUČJA:

Zavidović:

Osujećen je pokušaj prelaza tzv. »III partizanskog korpusa« preko r. Bosne u smjeru zapada kod Zavidovića i Maglaja te je odbačen prema istoku preko Treštenice — Omazića (24 i 30 km. izt. Zavidovića).[2]

...

---

[3] Odnosi se na s. Topolu kod Bosanske Gradiške.
[4] Zvonimir

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/1, k. 40.

[2] Na prostoru istočno od Zavidovića krajem juna 1944. su dejstvovale jedinice 16. i 36. NOU divizije, ali one nisu imale namjeru da pređu u srednju Bosnu (vidi knj. 26, dok. br. 119 i dok. br. 22 i 75 u ovoj knjizi).

Prozor — G. Vakuf:

29. VI vodio se podhvat protiv razprštenih dielova 2 komunističkih »proleterskih divizija« u području Prozor — G. Vakuf uz teže borbe kod Plavuza i Cvrče (17 km izt. s. izt. i 8 km s. i. Prozora).[3]

Konjic — Tarčin:

Započeo je podhvat u pl. Bjelašnici za uništenje jedne »proleterske divizije«, kojoj je uspjelo prieći cestu i želj. prugu Konjic — Tarčin iz sjeverozapadnog smjera.[4]

* * *

Srebrenica:

Odbijen je napadaj partizana na Bratunac.[5]

Partizani iz Drinjače uzmiču s vjerojatnom namjerom prebacivanja u Srbiju.

Goražde:

Nakon žestoke borbe partizani su uspjeli zauzeti postave kod Bratinje i Han Osanice (10 i 11 km j. z. Goražde), gdje su porušili jedan most. Pala su 2, ranjena 24 i zarobljen 1 partizan, dok je 1 domobran ranjen.[6]

Djelat. vlas. zrakopl.:

Vršilo bojne zadaće, razviđalo i podpomagalo naše postrojbe u podhvatima.

* * *

Obćenito:

* * *

Kod Ostrožca i Rame 26. VI naši razviđački odjeli uhitili su 23 vojna neposlušnika.

Osobitosti:

Doznaje se da su 19. VI partizani porušili most 9 km j. i. Ljubuškog i oštetili 3 kuće. Za odmazdu Niemci su objesili 2 taoca.

Za porušeni most kod Badljevine streljana su 3 taoca iz s. Kip.

* * *

Događaji na želj. prugama:

30. VI na pruzi Sarajevo — Zenica kod Jošanice naletio je vlak na minu. Stroj i 1 vagon izbačeni su, pruga je oštećena, a ranjena su 2 željezničara.

---

[3] Tada su na tom prostoru dejstvovale jedinice 10. NOU divizije (vidi dok. br. 43).

[4] Odnosi se na 1. proletersku diviziju (vidi dok. br. 29).

[5] Na prostoru Srebrenica — Bratunac u drugoj polovini juna su dejstvovale jedinice 38. NOU divizije. Međutim, one nisu imale namjeru, a ni zadatak, da se prebace u Srbiju (vidi dok. br. 19).

[6] Borba je, 26.27. juna, vođena protiv jedinica 2. krajiške brigade. Tom prilikom naše jedinice nisu imale gubitaka (vidi dok. br. 4).

. . .

1. VII u 0855 sati između ž. p. Bos. Novi i Blagaj naletio je na minu teretni vlak. Stroj i 4 kola iskočila. Žrtava nije bilo.[7]

Istoga dana u 0745 sati između ž. p. Prijedor i Brezičani naišao je na minu radni vlak. Stroj i 1 kola su oštećena, a 2 kola su iskočila. Ima 5 mrtvih i 8 ranjenih.[8]

1. VII. otvoren je promet na želj. pruzi Sarajevo — Višegrad.

ZA POGLAVINKA I DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
(M. P.) **Helbich**

---

[7] Tu akciju je izvela Dirvezantska četa Gradiško-lijevčanskog NOP odreda. Vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[8] Voz su digli u vazduh dijelovi 11. krajiške brigade (vidi dok. br. 137).

BR. 151

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 1. LOVAČKOG ZDRUGA OD 2. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA 11. NOU DIVIZIJE NA POLOŽAJIMA U DERVENTI I OKO NJE[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
1. LOVAČKOG ZDRUGA
Op. Broj 747/taj.
U Doboju dne 2-VII-1944.

Predmet: Borba oko i u Derventi
27./28. VI. 44. —

ZAPOVJEDNIČTVU II. ZBORNOG PODRUČJA »GLST«
SASTAVAK

Dostavlja se izcrpno izvješće povodom napadaja na Derventu kao i borbi oko i u samome gradu, noću 27./28. VI. 44. g.—

I) Snage.

1) *Neprijatelj.*

U borbama oko i u Derventi učestvovale su prema izjavi zarobljenih partizana i partizanki (prebjega) sliedeće neprijateljske snage:

— V. Kozaračka brigada (jačine oko 2000 ljudi, 5—6 bojni, á 3 čete, naoružana sa oko 8 težkih strojnica, 5 bacača, svaka četa 3 — 4 strojopuške, dosta strojosamokresa, ostalo puške, komandant brigade Ranko Šipka[2]). —

— XIV. Srednjo-bosanska brigada (jačine oko 1200 ljudi, 5 bataljona, á 3 čete, svaka četa od 60 — 80 ljudi, komandant Stevo Samardžija, komesar Vojo Stupar).—

— XII. Krajiška brigada (jačine oko 600 ljudi, ostali podatci manjkaju).—

— XVIII. Iztočno-bosanska brigada (jačine oko 700 ljudi, naoružana 1 težkom strojnicom, 2 bacača, oko 15 strojopušaka i veći broj strojosamokresa). —

— 2 — 3 partizanska odreda (navodno Prnjavorski, Derventski i Teslićko-tešanjski odred, točni podatci nepoznati). —

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/1—20, k. 60.

[2] Narodni heroj Ranko Šipka. Poginuo 7. novembra 1944. u automobilskoj nesreći na putu između Travnika i Zenice, kao potpukovnik i zemjenik komandanta 4. NOU divizije.

Sve navedene jedinice spadaju pod 11. partizansku diviziju.[3]

2) *Vlastite snage.*

Prije početka napadaja bile su u Derventi sliedeće naše jedinice: stožer 4. l. p. sa 13., 14. i 15. sati, 2. bitnica XVI. topničkog sklopa, dok je na postavima oko Dervente (Kalenderovci — Vrdoljaci — Vrhovi) bila razpoređena I/4. l. p. pojačana sa dielovima I/6. Posadnog zdruga (milicijom). —

Kao pojačanje stiglo je noću 27./28. VI. 44. jedan oklopni vlak iz Doboja, 28. VI. 44. u 06.00 sati II/4. l. p., u 16.00 sati istoga dana III/4. l. p. i školska bojna iz Vinske, kao i Koturaška i ustaška sat iz Broda oko 16,30 sati istoga dana.—[4]

II) *Razpored snaga i grupiranje neprijatelja.*

Razpored sopstvenih snaga, grupiranje neprijateljskih snaga sa pravcima napadaja, kao i pravci pridolazećih pojačanja vidi skicu — prigib 4).[5] —

III) *Tok napadaja i borbe.*

27. VI. 44. u 18,30 sati osmotrena je sa uporišta Kalenderovci i Brđani kolona partizana, jačine 400 ljudi u pokretu od Drijena preko G. i D. Detlaka u smjeru Zobišta. Odmah je izdan nalog topničtvu da tuče pomenutu grupu. —

Oko 22,00 sati javljeno je od straže u Derventskom Lugu, da se pomenuta grupa partizana kod Zobišta prebacila na lievu obalu Ukrine i da se je navodno na Agićkom brdu sastala sa jednom brigadom, koja je došla iz Motajice. Prebjezi — građani izjavili su, da su čuli od partizana da je pomenuta grupa upućena radi sastanka sa XII. Slavonskom brigadom, koja je navodno te noći trebala prieći sa lieve na desnu obalu Save.[6] Malo kasnije javljeno je od straže — »Derventski Lug« da se veća skupina pomenutih partizana zadržala na crti Tomićevo brdo — Agićko brdo, a manja skupina uputila u nepoznatom smjeru Zapovjeđeno je topničtvu da tuče pomenutu prostoriju. —

---

[3] O snagama 11. NOU divizije koje su učestvovale u napadu na Derventu vidi dok. br. 10 u ovoj knjizi i knj. 26, dok. br. 94 i 102.

[4] i [7] O preduzetim mjerama za dolazak pojačanja vidi dok. br. 162.

[5] Redakcija je skicu izostavila. Ona se nalazi u Arhivu VII, reg. br. 6/1—18, k. 60.

[6] Netačno je bilo obavještenje da će ta brigada preći u srednju Bosnu. Ona je tada dejstvovala u Slavoniji (vidi tom V, knj. 28, dok. br. 94 i 108, knj. 29, dok. br. 34).

Oko 22,20 sati javila je ustaška straža sa Bielog brda, da je opazila jednu skupinu partizana, koja se je povukla, pošto je na njih otvorena vatra. —

U 22,30 sati obaviestilo je uporište Kalenderovci, da je sa svih strana napadnuto od jakih partizanskih snaga. Otvorena je topnička vatra na predprostoriju ovog uporišta. Međutim poslije 15 minuta brzoglasni spoj je sa Kalenderovcima prekinut poslije čega se odanle nije čula borbena huka, već je primjećeno da gori zgrada, u kojoj je bio smješten stožer zapovjednika uporišta. Zapovijeđeno je zapovijedniku I/4. l. p. u Vrdoljacima da uputi jedan vod u pravcu Kalenderovaca sa zadaćom da ustanovi šta je sa posadom i da s njom uhvati spoj. Napominjem, da je zapovjednik uporišta na Kalenderovcima osobno suviše rano napustio svoje uporište, zbog čega protiv istog je poveden kazneni postupak za stavljanje pod Ratni sud. —

U 22,40 sati napadnuta je posada u Derventskom Lugu, a u isto vrieme prekinuta je brzoglasna veza sa njom.—

Odmah iza toga izdan je nalog 5/4. l. p. da sa k. 300 (50 L ž. p. Ljupljanica) krene odmah u Derventu. —

Oko 23,00 sati čulo se je prvo puškaranje iz bašta u Derventi. Za sve to vrieme vodovi 2. bitnice XVI. topničkog sklopa neprestano su otvarali topničku vatru na sve točke oko Kalenderovaca, odakle je neprijatelj napadao. Isto tako otvarali su vatru i poljski topovi 13. sati iz Vrdoljaka radi pružanja vatrene pomoći uporištu na Kalenderovcima. —

U 23,30 sati stožer 4/1. p. prešao je na već prije pripremljeno zapovjedno mjesto u gimnaziji, gdje je bila smještena 15. sat, te je sa istom i sa njemačkim izobraziteljem obrazovano uporište. Istovremeno obrazovano je drugo uporište na željezničkoj postaji Derventa, koje je potpomoglo vatrom oklopni vlak na samoj postaji.—

U 23,35 sati zapovjeđeno je zapovjedniku I/4. l. p. u Vrdoljacima, da sa svim dielovima iz Vrdoljaka (vidi skicu, prigib 4) i vodom sa Vrhova krene u Derventu. —

U 24,00 sati kada su prikupljeni dielovi sa Vrdoljaka napustili bunkere i krenuli za Derventu, dobili su sa više strana žestoku strojničku i puščanu vatru, kojom prilikom je palo više mrtvih i ranjenih, te je nastao metež i panika. Ipak su vršili dalji pokret prema Derventi, probijajući se kroz partizanske zasjede. —

U 00,15 sati zapovjeđeno je II/4. l. p. da krene sa Počivaljke u Derventu sa zadaćom odterećenja derventske posade.—

U 00,30 sati vodovi 2. bitnice XVI topničkog sklopa, koji više nisu imali brzoglasnu vezu sa stožerom 4. l. p. izvršili su povlačenje prema Polju. —

U 00,35 sati glavar stožera 1. lovačkog zdruga izvještava o uličnim borbama u Derventi i o obćoj situaciji oko Dervente glavara stožera II. zbornog područja i traži žurno upućivanje pomoći iz Broda (preko brzoglasa). Isto ponavlja u 02,00 sati i 04,00 sati i 04,45 sati. Pomoć je obećana i javljeno da se nalazi već na putu. —

U 01,00 sati zapovjedio je zapovjednik 14. sati povlačenje sa tri P. O. topa u pravcu Broda, obzirom da se je vodila borba u Derventi, a na ž. p. je nastao metež i povlačenje domobrana u vojarnu. Jedan P. O. top 14. sati bio je zarobljen od strane partizana već prije prilikom povlačenja istog ka uporištu u gimnaziji. —

Prilikom povlačenja dielova I/4. l. p. sa Vrdoljaka, kojoj je bila pridodata i 13. sat sa 2 poljska topa, zbog žestoke vatre i meteža, koji je nastupio kod dielova I/4. l. p., gorski topovi ostali su sami bez osiguranja. Zapovjednik 13. sati izdao je nalog da se topovi izvuku i spase. Međutim jedan top je bio onesposobljen, jer mu je pukla poluga i konj pogođen. Drugi top pokrenut je napred i pored neprijateljske vatre, te nakon 200 — 250 metara i njegov konj bio pogođen. Top je onesposobljen na taj način, što mu je izvađen zapiral. Sa ostatkom ljudi 13. sati pokušao je zapovjednik sati probijanje ka Derventi, gdje je kod obćine bio zahvaćen jakom neprijateljskom vatrom, te se je morao povući prema istoku. —

U 02,20 sati glavar stožera 1. lovačkog zdruga, a u saglasnosti sa glavarom stožera II. zbornog područja zatražio je preko brzoglasa pod Ia SS Divizije u Tuzli pomoć ili oklopna kola, našto je od strane Ia, Hauptsturmführer Geminda odgovoreno da ne može dati nikakovu pomoć, jer ne razpolaže nikakovim snagama niti oklopnim kolima.[7]

II/4. l. p. ojačana sa dielovima I/6. Posadnog zdruga prilikom svog nastupanja sa Počivaljke ka Derventi, sve do pred samu Derventu nije naišla na neprijatelja. —

U 04,14 sati pred grobljem istočno od Dervente naišla je na neprijatelja, koji je otvorio žestoku vatru. Borba je prim-

ljena i počelo je nadiranje ka gradu. Uslied snažnog djelovanja automatskog oružja, kojim je II/4. l. p. tukla neprijatelja, isti se je počeo povlačiti. Bojna je dalje nadirala u tri pravca i to: sjeverno od ceste 6. sat sa zadaćom da zauzme bolnicu i zatim pročisti sve kuće pred sobom i što prije stigne kod gimnazije. Dielovi I/6. Posad. zdruga glavnom cestom ka gimnaziji, a 7. sat južno od ceste s tim da i ona stigne do gimnazije. Ovo nadiranje je bilo dosta težko, jer su partizani držali u svojim rukama gotovo cieli grad i mnoge iztaknute kuće, ali su se uslied snažnog naleta II/4. l. p. ipak morali povući prema Ukrini. —

U 08,00 sati zapovjednik zdruga sa pratnjom odlazi samovozima iz Doboja za Derventu da osobno uzme u svoje ruke dalje vođenje podhvata čišćenja oko Dervente. —

Oko 13,00 sati pristigli su prikupljeni dielovi I/4. l. p. u Derventu, a u 14,30 sati 2. bitnica XVI. topničkog sklopa, koja je odmah osposobila svoje topove za djelovanje. U isto vrieme pristigla je i 14. sat sa svoja tri P. O. topa, a nešto poslije i dielovi 13. sati bez svoja dva gorska topa. —

III/4. l. p. u momentu napadaja na Derventu nalazila se je u Maglaju, gdje je bila upućena po zapovjedi II. zbornog područja. Po odobrenju II. zbornog područja bojni je izdat nalog 27. VI. oko 23,30 sati da krene vlakom u pravcu Doboja. Međutim bojna je mogla krenuti iz Maglaja tek u 05,00 sati radi izkliznuća jednog vagona na samoj izlaznoj skretnici ž. p. u Maglaju. Po dolazku bojne u Doboj u 06,00 sati odmah je upućena vlakom za Derventu sa zadaćom da se iskrca na š. p. Lupljanica, te da u borbenom razporedu napadne odmetničke snage, koje su se nalazile južno od Dervente. —

Zapovjednik bojne po dolazku na ž. p. Vrhovi doznao je, da se razpršeni odmetnički dielovi nalaze na prostoru: Vrhovi — Bišnja, te je odmah zapovjedio čišćenje ovog prostora od odmetničkih dielova desno i lievo od ž. pruge. Istovremeno je popravio željezničku prugu, koja je bila porušena na 5 mjesta, te je tako stigao u 16,00 sati u Derventu i zauzeo postave na sjeverozapadnoj i zapadnoj ivici Dervente. Gubitaka u ljudstvu i tvorivu bojna nije imala.—

Ljubićka četnička brigada prema izvještaju zapovjednika 4. l. p. borila se je protiv partizanskih dielova (2 — 3 odreda), koji su nju izravno napali i branila je svoje područje, te je time

posredno potpomagala odbranu Dervente, zadržavajući i vežući na svome području jedan dio partizanskih snaga. —

IV) **Zaključak:**

Prije samoga napadaja, partizanske snage bile su prikupljene kako se vidi iz skice (prigib 4), te mnogo jače od dielova 4. l. p. u Derventi i na prostoru zapadno od željezničke pruge Derventa — Doboj. Posljedak je bio taj, da su uporišta na Kalenderovcima, Vrdoljacima i Vrhovima bila t. r. pregažena, a partizani uspjeli da dođu za relativno kratko vrieme do ivice grada i upadnu u sam grad. —

XIV. Srednjo-bosanskoj brigadi bilo je moguće njeno razvijanje i napad sa sjevera iz razloga, što na prostoru Dervente nema jačih snaga osim izvjestnih ustaških odjela i milicije. —

Iznenađenja uslied ovako nagle pojave partizana svuda oko grada i u samome gradu ipak nije bilo, jer su uporišta u gimnaziji i na ž. p. Derventa bila pravodobno zaposjednuta, a posade istih veoma su tvrdoglavo odoljevali bjesomučnim napadajima mnogo jačih neprijateljskih snaga. U obrani ž. p. veoma je djelotvornu pomoć pružio njemački oklopni vlak, koji je bio pravodobno stigao iz Doboja. —

Svaku pohvalu zaslužuje zapovjednik II/4. l. p. satnik Škrinjarić Vladimir, koji je uzpio po noći i na vrieme prikupiti svoje dielove i probiti se do Dervente, odakle je i ako lakše ranjen zajedno sa posadom grada protjerao partizane. Zapovjednik I/4. l. p. nije bio u stanju da svoju jedinicu zadrži u ruci. Zapovjednik 4. l. p. dao si je mnogo truda i sa malim dielom svoga ljudstva uporno je branio zgradu gimnazije. —

Iako sam već više puta pisao i tražio podhvat protiv partizanskih snaga na prostoru Derventa — Doboj, opet ponavljam da je krajnje vrieme da se poduzme podhvat većeg stila i sa jačim snagama protiv neprijatelja na gore označenom području. Mislim da je sada svakome jasno da su partizanske snage na ovome području tako jake da u svako doba mogu ugroziti Derventu, Doboj i Teslić ili rušiti prugu Derventa — Doboj, a da ih se u tome sa naše strane, a s obzirom na snage sa kojima raspolažemo, ne može 100% spriečiti. —

ZA POGLAVINKA I DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK
general (Nikolić)
Nikolić[8]

Sa 4 prigiba.

---

[8] Franjo

Prigib 1. —

IZKAZ GUBITAKA

4. lovačke pukovnije 1. lovačkog zdruga u borbama 27./28.VI.1944.

Tek. br.	Jedinica	Poginulo			Ranjeno			Nestalo			Opazka
		Čast.	Doč.	Dom.	Čast.	Doč.	Dom.	Čast.	Doč.	Dom.	
1	Stožer 4. 1. p.				1						Lakše ranjen čast. na sl. npr. Krsnik
2	13. sat			1			1			1	
3	14. sat					1				2	
4	15. sat		1	3						4	
5	Stožer I. boj.									10	
6	1. sat			1		1				12	
7	2. sat		2	14		1	3		4	18	
8	3. sat									7	
9	4. sat										
10	Stožer II. boj.				1	1					Lakše ranjen zap. bojne stk. Škrinjarić.
11	5. sat										
12	6. sat		1	1							
13	7. sat										
14	8. sat										
15	2. bitnica XVI. topnič. sklopa										
16	U K U P N O		4	20	2	4	4		4	54	

Opazka: Ovo su do sada primljeni podaci od 4. lov. pukovnije.
Ne mogu se smatrati još konačnim. —

ZAPOVJEDNIČTVO
1. LOVAČKOG ZDRUGA
Op. Broj 747/taj.
U Doboju dne 2. VII. 1944.

Glavar stožera,
Glst. satnik (Korais)
Korais

Prigib 2. —

IZKAZ IZGUBLJENOG ORUŽJA I OPREME

4. lovačke pukovnije 1. lovačkog zdruga u borbama 27./28.VI.1944.

Tek br.	Jedinica	Gubitci u oružju i opremi										Opazka
		Pušaka	Strojopušaka	Strojnica	Strojosamokresa	Samokresa	Brdskih topova 65 mm	Protuoklopnih topova	Bacača teških	Konja	Kola	
1	Stožer 4. l. p.											
2	13. sat	11					2			8		
3	14. sat	2						1				
4	15. sat	12			1	1				3		
5	Stožer I. boj.	2				1						
6	1. sat	15	6		5	3			2			
7	2. sat	55	6		4	6			2			
8	3. sat	6	2			2			1			
9	4. sat	15		3	1	4				9	1	
10	II. bojna 4. lov. pukovnije											
11	2. bitnica XVI. top. sklopa											
	SVEUKUPNO	118	14	3	11	17	2	1	5	20	1	

Opazka: Ovo su do sada primljeni podatci od 4. lovačke pukovnije. Ne mogu se smatrati još konačnim. —

ZAPOVJEDNIČTVO
1. LOVAČKOG ZDRUGA
Op. Broj 747/taj.
U Doboju dne 2. VII. 1944.

Glavar stožera
Glst. satnik (Korais)
Korais

Prigib 3.—

IZKAZ UTROŠENOG STRELJIVA

4. lovačke pukovnije 1. lovačkog zdruga u borbama 27./28. VI. 1944. godine.

1.)	Puščanih naboja	39.700 kom.
2.)	Strojopuščanih naboja	52.580 kom.
3.)	Strojničkih naboja	25.300 kom.
4.)	Naboja za samokrese	56 kom.
5.)	Naboja za strojosamokrese	635 kom.
6.)	Naboja za protuoklopni top	35 kom.
7.)	Naboja za gorski top	52 kom.
8.)	Naboja za haubice	218 kom.
9.)	Ručnih bombi	264 kom.
10.)	Mina za bacače	360 kom.
11.)	Svjetlećih naboja	2.000 kom.
12.)	Znakovnih naboja	155 kom.

Glavar stožera,
Glst. satnik (Korais)
Korais

ZAPOVJEDNIČTVO
1. LOVAČKOG ZDRUGA
Op. Broj 747 taj.
U Doboju dne 2. VII. 1944.

BR. 152

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 4. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 186/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
4. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED

...

Nastavlja se progon neprijatelja u području Kalinovika, te u području Našica, gdje je dostignut Čaglin.

Srušeno 8 neprijateljskih zrakoplova.

II. PODRUČJA:

...

Bos. Petrovac — Drvar:

Partizani ometaju obskrbu i promet na cesti Petrovac — Bihać minama i vatrenim prepadima.

Kod Vaganca (2 km s. i. Bos. Petrovca) u noćnim borbama odbijeni su partizani u smjeru sjevera uz 15 poginulih partizana.

Opaža se daljnje prikupljanje partizana u području Drvara, čija je posada pojačana.[2]

Teslić:

Doznaje se da noću 27/28. VI jača skupina partizana napala uporište Kaloševići (7 km s. i. Teslića), porušila želj. prugu između ž. p. Jelah i Teslić u duljini od 600 metara. Posada Kaloševića morala se povući u Teslić pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/1, k. 40.

[2] Na prostoru Bos. Krupa — Bos. Petrovac — Drvar tada su dejstvovali 8. krajiška brigada i Podgrmečki i Drvarsko-petrovački NOP odred. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[3] Tu akciju je izveo Tešanjsko-teslićki NOP odred (vidi dok. br. 10).

Zavidovići:

Jedna partizanska nazovi »divizija« ponovno nadire k Zavidovićima dolinom r. Krivaje iz jugoistočnog smjera.[4] Poduzete su protumjere.

* * *

Kalinovik:

Dielovi 1 proleterske »divizije« uzmakli su preko ceste Sarajevo — Kalinovik u jugoistočnom smjeru. U gonjenju tih dielova došlo je do borbe između naših borbenih skupina i partizana zapadno od Trnova, gdje su zarobljena 3 i prebjegao 1 partizan, a zaplienjeno nešto ručnog vatrenog oružja. — 2. VII ušle su naše podhvatne snage u Trnovo.[5]

Poduzete su mjere za spriečavanje daljeg uzmicanja tih partizanskih snaga postavljanjem zaprečne crte na dielu Ustikolina — Foča i poduzet je progon iz Stolca u smjeru sjevera.[6]

Goražde:

Naše borbene skupine odbacile su part. s područja j. z. Goražde u smjeru Foče. Neprijateljski gubitci nisu poznati. 3 domobrana su zarobljena.[7]

Višegrad:

Odbijeni su pokušaji partizana da priedu r. Lim kod Rudog i Uvca (20 i 26 km j. i. Višegrada).[8]

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršilo je razviđanja te opskrbu posade u Srebrenici i podpomagalo čete u podhvatima.

Djelat. nepr. zrakopl.:

* * *

1. VII neprijateljski lovci napali su 2 naša teretna samovoza na putu Duvno — Šujica. Jedan ustaša mrtav i 3 ranjena.

* * *

1. VII oborila je protuzrakoplovna obrana u Sarajevu 3 neprijateljska bombardera, koji su pali kod Ha-

---

[4] Vjerovatno se odnosi na 16. NOU diviziju koja je u to vreme bila na prostoru s. Banovića (vidi dok. br. 68).

[5] Borba je vođena protiv 1. proleterske brigade (vidi dok. br. 32).

[6] Vidi dok. br. 12 i 180.

[7] Borba je vođena protiv dijelova 2. krajiške brigade (vidi dok. br. 62).

[8] Odnosi se na 4. sandžačku brigadu. Ona je tada uspjela da se prebaci s lijeve na desnu obalu r. Lima. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 16, dok. br. 216.

džića, Podorašca i Konjica. Još jedan bombarder srušio se kod Visokog. Šest članova posade ovih zrakoplova je poginulo, 10 ih je zarobljeno, a za ostalima, koji su izkočili padobranima, traga se.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

BR. 153

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA 2. BATALJONA 13. PUKA 7. SS DIVIZIJE »PRINC EUGEN« O DEJSTVU NA PROSTORU BUGOJNO — DONJI VAKUF — GORNJI VAKUF — RASTOVO OD 1. DO 5. JULA 1944. GODINE[1]

Dan	Prikaz događaja
1. VII 44	Prema pukovskoj zapovijesti bataljon ostaje sa glavninom u G. Vakufu, a 1 ojačana četa u Bugojnu (5. četa, ojačana sa 1 vodom teških mitraljeza i 2 bacača). Bataljon ima zadatak da osigura prostoriju G. Vakuf — Rastovo — D. Vakuf — Bugojno. Bataljonu je taktički potčinjena pukovska pionirska četa. 5. četa, koju je primio Ostuf. [Obersturmführer] Kajbel (Keibel), pošla je odmah za Bugojno. Hstuf. [Hauptsturmführer] Valcu (Walzzu) premješten u I./13.

[1] Original (pisan na mašini, na njemačkom jeziku) u Arhivu VII, reg. br. 2/5, k. 10.

8,00	Stigla je komora iz Bugojna u D. Vakuf. Opravka odijela. Čišćenje oružja i pribora. *Vrijeme:* sunčano, jaka vrućina.
2. VII 44 0,60	*Komandno mjesto bataljona G. Vakuf* 5. četa uputila je potjerno odjeljenje (Jagdkommando) u Jagodiće (11,7 km istoč. od Bugojna). Tamo se, navodno, nalaze na izgrađenim položajima 200 partizana. Opravka odijela i spreme. Čišćenje oružja i pribora.
17,00	Vratilo se potjerno odjeljenje 5. čete, ne došavši u dodir sa neprijateljem. *Vrijeme:* sunčano, jaka vrućina, vrlo toplo.
3. VII 44	*Komandno mjesto bataljona G. Vakuf* Dostavljen je izvještaj puku o kretanju partizana na prostoriji Pidriša (6 km juž. od G. Vakufa). Bataljon je uputio potjerno odjeljenje do G. Vukovskog (15 km jugozap. od G. Vakufa) i potjerno odjeljenje na sjever-sjeveroistok do Rastova.
21,00	Prvo potjerno odjeljenje stiglo je na k. 935, noću je doprlo do Pidriša i tamo postavilo zasjedu. *Vrijeme:* sunčano, jaka vrućina.
4. VII 44 04,00	*Komandno mjesto bataljona G. Vakuf* Prvo potjerno odjeljenje na prostoriji Pidriša nije imalo dodira sa neprijateljem. Drugo potjerno odjeljenje još nije dostavilo izvještaj
13,00	Civil koji je bio kao nosač kod prvog potjernog odjeljenja izvijestio je da se odjeljenje ujutro sukobilo sa jakom partizanskom grupom i da je razbijeno.[2]
13,30	Izvještaj od prvog potjernog odjeljenja da je kod Vilića gumna u 11,00 časova naišlo na oko 150 partizana.[3] Neprijateljski gubici: 5 izbrojanih mrtvih, 1 zarobljen.

[2] i [3] Sa prostora južno od G. Vakufa (s. Ploča — s. Podbor) tada je 3. bataljon 7. NOU brigade zatvarao pravce prema G. Vakufu i Rami, te se, vjerovatno, odnosi na njegove dijelove (vidi dok. br. 135).

	Vlastiti gubici: nije bilo.
	Prvo potjerno odjeljenje u toku noći doprlo je preko Volica — Oglavka (k. 1517) do Planinice. Sa drugim potjernim odjeljenjem nema veze.
	Vrijeme: sunčano, zatim vjetrovito i kišovito.
5. *VII. 44*	*Komandno mjesto bataljona G. Vakuf*
04,30	Upućena je izviđač. patrola do Valica (12 km jugoistoč. od G. Vakufa).
13,00	Prvo Potjerno odjeljenje vratilo se bez dodira sa neprijateljem.
	Drugo potjerno odjeljenje bez dodira sa neprijateljem.
	U Rastovu je uspostavljena veza sa Brzom hrvatskom brigadom.[4]
16,00	Izviđačka patrola vratila se iz Valica.
	Osmotreno je da je neprijatelj posjeo Zastinje, (k. 1092) i Gradinu (k. 1030).
	Vrijeme: sunčano, jako vjetrovito.

[4] Vid dok. br. 182.

BR. 154

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 6. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 188/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
6. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED

...

Teške borbe s jakim neprijateljem u području Kalnik pl.

Nastavlja se djelatnost neprijateljskih lovaca i zrakoplova za polaganje mina. — 4 neprijateljska zrakoplova oborena.

II. PODRUČJA:

...

Bihać:

U području sjeverozapadno Bunića (24 km j. z. Bihaća) odbijeni su napadaji na ustaške postrojbe u podhvatu uz 19 poginulih partizana.[2]

U području Drežnik grada (20 km s. i. Bihaća)[3] nalaze se jake neprijateljske snage u izgrađenim postavima.

Drvar:

U području Drvara zaplienjeno je 12 zavoja s obskrbom, koje su neprijateljski zrakoplovi bacali partizanima noću 3/4. VII.

Derventa:

Još se uviek primjećuje skupljanje jačih partizanskih snaga u području Dervente i Doboja,[4] čije su posade pojačane. U toku je podhvat u tome području.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 6/1, k. 40.

[2] Vidi tom V, knj. 29, dok. br. 122.

[3] Drežnik se nalazi sjeverozapadno od Bihaća.

[4] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 11. NOU divizije (vidi dok. br. 26).

[5] Vidi dok. br. 179.

Livno:

Odbijen je napad partizana na Livno i Aržano 3. VII.[6] Partizani su porušili most kod Prisoje (16 km j. j. i. Livna).

Sokolac — Rogatica:

Njemačke i naše borbene skupine vode težke borbe s dielovima jedne partizanske »divizije« u Sokolovićima (12 km s. i. Sokolca). Pojedinosti još nisu javljene.[7]

Foča — Kalinovik:

U nastavku progona dielova jedne »proleterske divizije« došlo je do borbe u području 18 km s. z. Foče. Jedna borbena skupina dostigla je Igrište (8 km i. Trnova). Druga borbena skupina, koja nadire iz Ustikoline, dostigla je područje 7 km s. i. Ustikoline i vrši pokrete radi presiecanja uzmaka »proleterskoj diviziji« u smjeru iztoka, dok je borbena skupina, koja nadire s juga, stigla u područje sjeverno Uloga uz neprijateljski odpor.[8]

...

Djelat. vlast. zrakopl.:

...

Bombardiralo je partizanske skupine kod s. Vranića kraj Srebrenice.

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

3. VII jedan neprijateljski bombarder srušio se 20 km s. i. Rogatice. 8 članova posade je iskočilo.

3 neprijateljska zrakoplova oborena su u području Trebinja, 8 Amerikanaca je zarobljeno.

...

Istog dana prigodom napadaja neprijateljskih zrakoplova na želj. postaju Derventa pogođeno je nekoliko vagona i sekcijska zgrada, a poginulo je oko 120 i ranjeno oko 80 osoba.

...

---

[6] Napad su izvele jedinice 6. proleterske divizije »Nikola Tesla«. Bliže o tome vidi dok. br. 5, 14 i 16.

[7] Borba je vođena protiv 20. romanijske brigade. Bliže o tome vidi dok. br. 17 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 27. NOU divizije za prvu polovinu jula od 1. avgusta 1944 (Arhiv VII. reg. br. 18/7, k. 1111).

[8] Napad je preduzet protiv 1. proleterske divizije. Bliže o tome vidi dok. br. 6, 8, 12 i 13.

4. VII 3 neprijateljska zrakoplova napali su strojničkom vatrom Sarajevo. 2 građanske osobe su ranjene.

* * *

Događaji na želj. prugama:

* * *

4. VII uzpostavljen je promet na pruzi Bos. Novi — Prijedor.

* * *

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
(M. P.) **Helbich**

BR. 155

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 7. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 189/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
7. VII 1944 godine.

I. OPĆI PREGLED:

...

Nastavlja se progon neprijatelja u području Foče i Ustikoline.

Srušen 1 neprijateljski zrakoplov.

II. PODRUČJA:

...

Prijedor:

Prema naknadnom izvješću noću 27/28. VI odbijen je napadaj jače partizanske skupine na uporište Kozarac (10 km i. Prijedora).[2] Neprijateljski gubitci: nađeno 10 poginulih, vlastiti gubitci: 6 domobrana poginulo i 6 ranjeno.

...

Derventa — Doboj:

Podhvat u području Dervente i Doboja nastavlja se.

Tuzla:

Opaža se okupljanje jakih partizanskih snaga na širem području Tuzle, gdje su navodno partizani kod s. Vacetine (22 km j. i. Tuzle) uredili uzletište na koje se spuštaju anglo-američki zrakoplovi i izkrcavaju englezke častnike, oružje i opremu.[3]

Travnik — D. Vakuf:

Neprijatelj ugrožava cestu Turbe — D. Vakuf, gdje je 3. VII napao jedan njemački obskrbni povoz.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/1, k. 40.

[2] Napad su izveli 3. bataljon 11. krajiške brigade i jedan bataljon 15. krajiške brigade. Bliže o tome vidi dok. br. 7 i 9.

[3] O borbama jedinica 12. korpusa NOVJ za pomenuti aerodrom vidi dok. br. 60 i 77.

[4] Tu akciju su izveli djelovi 9. krajiške brigade. Vidi izvještaj Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

Rogatica

Odbačeni su dielovi jedne partizanske »divizije« iz područja Zakomo (9 km s. s. z Rogatice) prema Sokolovićima (12 km s. i. Rogatice).[5]

Kalinovik — Foča:

U nastavku progona proteleterske »divizije« neprijatelj se pokušava probiti u smjeru iztoka u području 11 km s. z. Ustikoline i u područje Foča, gdje se vode borbe.[6]

Naše i njemačke oružane snage napadaju neprijatelja u Kalinoviku.

Neprijateljski gubitci: 12 poginulih (izbrojano) i nekoliko zarobljenih.

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršilo razviđanja i prienos vojničkih osoba.

1. VII prigodom bombardiranja partizana u području Srebrenice palo je 23 partizana i 26 ih je ranjeno.

* * *

Događaji na želj. prugama:

* * *

Na pruzi Sunja — Bos. Novi 6. VII u 1845 sati između ž. p. Dobrljin i Bos. Novi naletio je na minu oklopni vlak.[7]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

---

[5] Odnosi se na 27. NOU diviziju. Bliže o njenom dejstvu vidi dok. br. 17.

[6] Riječ je o 1. proleterskoj diviziji. Opširnije o njenom dejstvu vidi dok. br. 6, 8, 12, 13 i 23.

[7] Tu akciju je 5. jula izvela Diverzantska četa Kozarskog NOP odreda. Vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

BR. 156

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 8. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 190/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
8. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

* * *

Oko Doboja i Teslića, te u području Tuzle okupljaju se jače partizanske snage. Teslić je odsječen od Doboja.

Napadaj neprijateljskih zrakoplova na jugoiztočni dio i okolicu Zagreba, te napadaji neprijateljskih lovaca-bombardera na Bugojno, Žepče, Butmir (kraj Sarajeva) i ž. p. Donji Vakuf.

II. PODRUČJA:

* * *

Teslić — Doboj:

Noću 3/4. VII odbijen je napadaj partizana na Jelah i Tešanj (10 km s. i. i 12 km i. Teslića). Upućeno je pojačanje.[2]

Partizani su porušili želj. prugu kod Vrela (3 km s. s. i. Teslića) u dužini od 300 metara.[3]

Iste noći napali su partizani premoćnim snagama mjesne zaštite uporišta Ularice i Makljenovac (6 i 3 km j. z. Doboja) i razprši li posade. Otvorena je topnička vatra iz Doboja na partizane u tim uporištima.[4]

Teslić je odsječen i obkoljen te se očekuje napadaj partizana na mjesto. Protumjere su u toku.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/1, k. 40.

[2] Vidi dok. br. 179.

[3] Napad na Jelah i željezničku prugu izvršile su jedinice 18. hrvatske NOU brigade (vidi dok. br. 147).

[4] Napad na ta mjesta izvele su jedinice 5. kozarske (krajiške) brigade. Bliže o tome vidi izvještaj njenog štaba za jul od 5. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 42/4, k. 866).

Tuzla:

I dalje se opaža prikupljanje jačih partizanskih snaga u širem području Tuzle, te su poduzete mjere pojačanja obrane Tuzle.[5]

...

Foča — Kalinovik:

U progonu neprijateljske 1 »proleterske divizije« zauzet je 5. VII Kalinovik. Progon je produžen u smjeru iztoka. Ova partizanska »divizija« nastoji se probiti na zapornoj crti kod Ustikoline prema iztoku,[6] uz pomoć jedne druge partizanske nazovi »divizije«, koja napada našu i njemačku skupinu s leđa.[7]

Neprijateljski gubitci: 10 poginulih pronađeno i 1 protuoklopna puška.

Stolac:

Odbijen je napadaj partizana na Stolac.[8]

...

Djelat. vlast. zrakopl.:

Uspješno je bombardiralo neprijateljsko uzletište u okolici Topuskog. Suradnja s kopnenim snagama u području Varaždina i Banje Luke.

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

6. VII četiri neprijateljska zrakoplova napali su strojničkom vatrom vlak kod Žepča. Dva željezničara i 3 putnika su poginuli, a 8 ih je ranjeno.

Isti zrakoplovi napali su strojničkom vatrom ž. p. Donji Vakuf i Bugojno, a bombama želj. postaju Busovaču. Oštećen je jedan stroj i nekoliko vagona, a 2 ustaše su poginula i 1 diete je ranjeno.

...

Istog dana neprijateljski lovci-bombarderi napali su strojničkom vatrom Bugojno, Žepče i Butmir (kraj Sarajeva).

...

---

[5] Odnosi se na jedinice 12. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 46, 49 i 54).
[6] Vidi dok. br. 6, 23 i 27.
[7] Riječ je o jedinicama 17. NOU divizije (vidi dok. br. 62).
[8] Na prostoru oko Stoca tada su dejstvovale 10. i 13. hercegovačka NOU brigada (vidi dok. br. 91).

Osobitosti:

Na obskrbnoj cesti Bihać — Knin 5. VII naletio je 1 neprijateljski teretni samovoz s protuoklopnim topom na minu i našu zasjedu. Palo je 10 partizana, 2 su zarobljena, a zaplienjeno je nešto ručnog vatrenog oružja i odjeće.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
(M. P.) **Helbich**

BR. 157

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 9. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJIMA TRAVNIKA, DOBOJA, TESLIĆA, FOČE I USTIKOLINE[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 191/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
9. VII 1944 godine.

I. OPĆI PREGLED:

Jače borbe na području Doboj — Jelah — Tešanj, te kod Teslića, koji je obkoljen i bez veze sa ostalim posadama.

Nastavlja se progon neprijatelja u području Foča — Ustikolina.

Manji napadaji neprijateljskih zrakoplova na Banju Luku, Sisak, Caprag i želj. prugu Sisak — Vinkovci, te želj. postaje i vlakove južno od r. Save.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/1, k. 40.

II. PODRUČJA:

Turbe:

Jedan njemački potjerni odjel razpršio je jednu neprijateljsku skupinu u području 4 km s. z. od Komar sedla (9 km j. z. Turbeta) pri čemu su poginula 2 partizana.[2]

Doboj — Teslić:

4. VII poslie ogorčene borbe s nadmoćnijim neprijateljem povukla se posada našeg uporišta Jelah (10 km s. i. Teslića) u smjeru Tešnja.[3]

Odmah iza toga prekinuli su partizani veleobrtnu prugu Usora — Teslić, te brzoglasni spoj sa Teslićem.

Radi odterećenja poduzet je 5. VII podhvat našim snagama iz Doboja u smjeru Jelaha, dok je istodobno hrvatsko-njemačko oružničtvo poduzelo podhvat iz Doboja u smjeru Tešnja.[4]

Jedna naša borbena skupina prodrla je smjerom preko Kraševo — Lepenica — Ljetinić — Leskovac (6,10 i 12 km. j. z. Doboja) te u smjelom naletu zauzela Jelah i protjerala partizane u smjeru sjevera.

U međuvremenu, oko 1230 sati bilo je napadnuto zapovjedno mjesto ove borbene skupine i topnički vod u Tešanjki (20 km j. z. Doboja) i pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja primorano na uzmak prema Tešnju.

Upućena pomoć iz Doboja zadržana je na Debelom Brdu (6 km j. z. Doboja) te u blizini Tešanjskog mosta, od jačih neprijateljskih snaga, — dok konačno oko 1700 sati nije pristiglo pojačanje, kada se napokon uspjelo svladati neprijateljski odpor i ući u Tešanj.

Tešanj je na taj način odterećen dok su snage, koje su djelovale u smjeru Doboj — Tešanjka — Jelah, radi ugroženosti Doboja vraćene oko 2200 sati u Doboj.

Stanje kod Jelaha za sada još nejasno.

Vlastiti gubitci: 5 domobrana poginulo, 1 težko ranjen i 2 nestala. Neprijateljski gubitci nepoznati.

U području Doboj — Teslić okupljaju se jake partizanske snage, koje ugrožavaju ova mjesta.[5]

---

[2] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 9. krajiške brigade. Bliže o tome vidi izvještaj štaba te brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 854).

[3] Jelah je zauzeo 4. bataljon 5. kozarske (krijiške) brigade. Opširnije o tome vidi izvještaj štaba te brigade od 5. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 42/4, k. 866).

[4] Vidi dok. br. 179.

[5] Odnosi se na snage 11. NOU divizije (vidi dok. br. 26 i 147).

Foča — Ustikolina:

U području Ustikoline napale su jake neprijateljske snage našu borbenu skupinu s iztočnog i zapadnog smjera.

Jedna naša borbena skupina iz područja Foče napada neprijatelja s juga. Neprijateljski gubitci 7. VII iznose: 12 poginulih i 6 zarobljenih. Zaplienjeno je 1 p. o. puška i 3 strojnice.

. . .

Južno i jugozapadno Ustikoline nalazila se je 6. VII »proleterska divizija« koja uzmiče prema iztoku u namjeri prebaciti se preko r. Drine.[6] Poduzete su protumjere.

Djelat. nepr. zrakopl.:

Neprijateljski noćni lovci napadaju naše i njemačke preselice u svrhu spriečavanja obskrbe noću.

7. VII četiri neprijateljska lovca-bombardera napala su strojničkom vatrom vlak između Blažuja i Ilidže, te želj. postaju Uskoplje kod Dubrovnika i želj. postaju Turbe, Travnik i Žepče. Oštećena su 2 stroja i nekoliko vagona, 2 domobrana i 2 građ. osobe su ranjeni.

8. VII prelieti velikog broja neprijateljskih bombardera uz pratnju lovaca preko zapadnog diela državnog područja u smjeru jug sjever i obratno.

Toga dana bacio je 1 neprijateljski zrakoplov 10 bombi u predjelu tvornice duhana u Banjoj Luci. Srušena je 1 kuća.

. . .

3. VII srušio se kod Slapa (20 km s. i. Rogatice) jedan neprijateljski 4 motorni zrakoplov. Izkočilo je 5 članova posade.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

---

[6] Riječ je o 1. proleterskoj diviziji (vidi dok. br. 8, 12, 13 i 27).

BR. 158

ZAPOVIJEST KOMANDE NJEMAČKE 369. LEGIONARSKE DIVIZIJE (»VRAŽJE«) OD 11. JULA 1944. ZA OPERACIJU PROTIV JEDINICA 29. NOU DIVIZIJE U HERCEGOVINI[1]

Strogo povjerljivo!

Kdno mjesto div., 11. VII 1944.

369. (hrvat.) pješad. div.
Odjelj. I a Az 9.13. — 15 primjeraka
Str. pov. br. 240/44. — 10. primjerak

DIVIZIJSKA ZAPOVIJEST BR. 121
za operaciju »Zonenštih« (Sonnenstich)
(Sekcija 1:200.000)

1.) *Dijelovi 29. bandit. divizije*
i mjesni banditski odredi na prostoru Gacko, Nevesinje, Blagaj, Stolac, Hutovo, Dubrovnik, Trebinje.
Pojedinosti vidi u priloženom izvještaju o neprijatelju (prilog 1).[2]

2.) *369. pješad. div.*
će u operaciji »Zonenštih« koncentričnim angažovanjem svih raspoloživih snaga i pridodatog III bat. 4. puka »Brandenburg« razbiti ovog neprijatelja.[3]
Početak operacije »Zonenštih« 13. VII 1944.

3.) *Pripremiće se:*
a) *Četničke grupe*
u Bileći.[4]
b) *I bat. 369. grenad. puka*
sa potčinjenom 3. bater. 369. art. puka na prostoru Trebinja.
c) *III bat. 4. puka »Brandenburg«*
u Dračevu (4 km ist. od Metkovića).

---

[1] Original (pisan na mašini, na njemačkom jeziku) u Arhivu VII, reg. br. 19/4, k. 18 I.

[2] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 29. NOU divizije vidi dok. br. 1, 63, 93, 146 i 159.

[3] Opširnije o dejstvima jedinica 369. legionarske divizije (»Vražje«) vidi dok. br. 1, 70, 84, 104, 108, 113, 117 i 119.

[4] i [7] Odnosi se na četnike Bilećke brigade. Opširnije o njihovom dejstvu vidi dok. br. 104 i 108.

d) *III bat. 370. grenad. puka*
(bez ojačane 9. čete) sa jednim vodom 6. bater. 369. art. puka u Aladinićima.

e) *369 izviđač. bat.*
na prostoru Blagaja.

f) *369 dopunski bat.*
sa štabom i tri alarmne jedinice,
potčinjenom četom Dinov i
jednim vodom 7. bater. 369. art. puka
na prostoru Bišina, Nevesinje.

g) *Četničke grupe*
na liniji Odžak — Kifino Selo i u Ulogu.[5]

h) *II bat. 370 grenad. puka*
(bez jedne ojačane čete) sa potčinjenim vodom 8. bater. 369. art. puka na prostoru Gacko, Avtovac.

4.) *Izvođenje akcije*

Vidi priloženu oleatu (prilog 2).
Akcija će se izvesti u četiri etape.

Prva etapa — 13—14. odn. 15. VII:
Nastupa sa prostora Aladinići, Buna, Blagaj, Bišina, Nevesinje, Kifino Selo, Hrgud, da bi se, izostavljajući Sniježnicu — Trusinu, sa težištem preko Kamene i Dabrice, dostigla linija Poratak — Trebesin Han — Studenac — Nekudine — Vijetreno.

Zadaci:

a) *III bat. 370 grenad. puka*
pročešljaće, nastupajući 13. VII u 4,00 časa sa jakim potjernim odjeljenjima (vidi oleatu), prostor Aladinići, Trijebanj, Hodovo, Baranje, da bi tako štitio desno krilo 369. izviđač. bat. koji nadire ka Dabrici. Iz Baranja izvršiti demonstrativan napad na Hrgud. Bataljon će se po ponoći, pročešljavajući prostor Ošanići, Batnoge, povući za Aladiniće.

b) *369. izviđač. bat.*
pročešljaće, nastupajući 13. VII u 4,00 časa sa prostora Blagaja sa jakim potjernim odjeljenjima (vidi oleatu), prostor u pravcu Dabrice, da bi se najkasnije u osvit 14. VII ispeo na Hrgud i sistematski pročešljao oblast Hrguda. 369. izviđ. bat. dostići će najkasnije 15. VII prostor Poratak, Studenac.

---

[5] Na tom prostoru tada su dejstvovali četnici 1. i 2. nevesinjske brigade. Bliže o njima vidi dok. br. 146, objašnjenje br. 7.

c) *369. dop. bat.*

pročešljaće, nastupajući 13. VII u 4,00 časa sa prostora Bišina, Nevesinje, oblast prema oleati, da bi 14. VII dostigao liniju Studenac — Nekudine. Težište treba da bude na desnom krilu, da bi prije svega bio otjeran neprijatelj sa visova sjeverno od Sniježnice, Trusine planine na jugoistok. Četu Dinov privući najprije kao rezervu da bi u toku noći bila iznenadno ubačena protiv jako zaposjednutih neprijateljskih visova.

369. dop. bat. angažovaće, osim toga, Nevesinjsku četničku grupu prema liniji Nekudine — Vijetreno a četničku grupu iz Uloga kroz dolinu Neretve na jugoistok do Pridvorice.

d) *369. art. puk*

pružiće prvog dana podršku akciji jednim potjernim odjeljenjem od Bune preko Rotimlja, Malog Polja.

Druga etapa — 15 — 17. VII:

Čišćenje »Crvene republike« jugozapadno i južno od Stoca.

Zadaci:

a) *III bat. 4. puka »Brandenburg«*

biće u noći 14/15. VII željezn. transportom doveden na prostor Hutovo, Cerovica, kako bi, nastupajući, najkasnije u osvit 15. VII iznenadno prodro u »Crvenu republiku« i pažljivo pročešljao i očistio oblast »Crvene republike«.

Sto češćim ukrštanjem potjernih odjeljenja moraju se mjesta u »Crvenoj republici« stalno iznova pročešljavati. Ovdje naročito i posebno voditi računa o zasjedama i banditskim logorima.

III bat. 4. puka »Brandenburg« dostići će do 16. VII prostor Strujići, Ljubinje.

b) *III bat. 370. grenad. puka*

prodreće sa prostora Aladinići u južnom pravcu, očistiće mjesta Zagnježđe i Udoru i dostići će do 16. VII prostor Ljubinje, Vitonje. 6. bater. 369. art. puka može 15. VII biti sa najmanje jednim vodom privučena na put za Udoru radi podrške.

c) *Jedna alarmna jedinica 369. protivtenk. diviz.*

prodreće od Stoca na jug, 15. VII dostići će prostor Kučinari radi pokrivanja sjevernog boka III bat. 370. grenad. puka i 16. VII, prodirući na istok, dostići će Kofin (602).

Geheime Kommandosache!

369.(kroat.)Inf.Div.
Abt.Ia Ar.9.33
Nr. 240/44 g.Kdos.

Div.Gef.Std., den 11.7.44.

16 Ausfertigungen
4. Ausfertigung

D i v i s i o n s b e f e h l Nr. 121

für Unternehmen "Sommerstich"
(Karte 1 : 200 000)

1.) Teile 29.Band.Division
und ortsgebundene Banditen-Abteilungen im Raume Gacko, Nevesinje, Blagaj, Stolac, Mrkovo, Dubrovnik, Trebinje.
Einzelheiten siehe anliegender Feindnachrichtenblatt (Anlage 1).

2.) 369.Inf.Div.
wird durch konzentrischen Einsatz aller verfügbaren Kräfte und des zugeführten III./4.Rgt."Brandenburg" diesen Feind im Unternehmen "Sommerstich" zerschlagen.
Beginn des Unternehmens "Sommerstich" 13.7.44.

3.) Es stellen sich bereit:
a) Cetnikgruppen
In Bileca
b) I./G.R.370
mit unterstellter 5./A.R.369 im Raum Trebinje
c) III./4.Rgt."Brandenburg"
In Drugovo (4 v. Vasko Lo)
d) III./G.R.370
(ohne Verst.9.Kp.) mit 1 Zug 6./A.R.369 im Aladinici
e) Aufkl.Abt.369
In Raum Blagaj
f) P.J.Btl.159 -
mit stab und 3 Abteilungen,
unterstellter Kp.Bihac und
1 Zug I./A.R.369
im Raum Bileca, Nevesinje
g) Cetnikgruppen
In Linie Gacko - Kifino Selo und in Ulog
h) II./G.R.370
(ohne 1 verst.Kp.) mit unterstellten Zug 8./A.R.369 im Raum Gacko, Avtovac.

4.) Durchführung des Unternehmens
siehe anliegende Planpause (Anlage 2).
Das Unternehmen wird in 4 Abschnitten durchgeführt.
1.Abschnitt - 13. - 14. bzw. 15.7.:
Antreten aus dem Raum Aladinici, Buna, Blagaj, Bileca, Nevesinje, Kifino Selo, Ulog, um unter Aussparung der Sujetnica - Vrusina mit Schwerpunkt Cher Kamena und Dabrica die Linie Poratak -

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 158

d) *369. protivtenk. diviz.*
ubacićе, osim toga, Stolačku četničku grupu preko Ibrahim-Dola tako da ona 16. VII dostigne prostor Ubosko, Treštenica.

e) *370. grenad. puk*
prodreće 15. VII sa potjernim odjeljenjima sa obale prema Popovom polju da bi otežao izvlačenje bandita iz »Crvene republike« na jug preko Treštenice.[6]
Novo snabdijevanje trupa biće sprovedeno 16. VII, odn. 17. VII.

Treća etapa — 18. i 19. VII:
Čišćenje istočne Hercegovine i uništenje neprijateljskih snaga koje se suprotstave na ovom sektoru.

a) *I bat. 369. grenad. puka*
nastupiće 18. VII, u osvit, od Trebinja sa potčinjenom 3. bater. 369. art. puka i do 19. VII prodrijeće do linije Miloška — M. Tisac i uništiće bandite koji na istok budu potisnuti od snaga koje nadiru sa zapada.

b) *369. grenad. puk*
obezbijediće, osim toga, da jedna jaka grupa bilećkih četnika prodre 18. VII na Zvijerinu a ostale njihove grupe prodru na sjever preko Plane, da bi 18. i 19. VII uništile bandite koji sa zapada budu potisnuti prema liniji Trebinje — Gacko.

c) *III bat. 4. puka »Brandenburg«*
počeće u osvit 18. VII da nadire prema putu Trebinje — Avtovac, sa težištem na desnom krilu, i do 19. VII dostići će liniju Krtinje — Tisac (1229) i natjeraće neprijatelja na snage koje prodiru od Trebinja i Biliće.

d) *III bat. 370. grenadir. puka*
pročešljaće 18. VII, do 19-og, oblast prema liniji M. Tisac — Zvijerina — 1071 i odbaciće neprijatelja na istok, prema četnicima koji nadiru od Bileće.[7]

e) *Potjerno odjeljenje 369. protivtenk. diviz.*
pratiće nadiranje III bat. 370. grenad. puka radi pokrivanja sjevernog boka do na prostor Ljeskovca.

f) *369. protivtenk. diviz.*
angažovaće, osim toga 18. i 19. VII četnike sa linije Ubosko — Treštenica prema Sitnici, Granici, Simijovu.

g) *369. izviđač. bat.*
pročešljaće 18. i 19. VII Dabarsko polje i potisnuće banditske snage prema četnicima na prostoru Plane.

---

[6] U originalu je, osim prva dva slova, riječ »Treštenica« dopisana crvenom olovkom.

h) *369. dop. bat.*

pročešljaće 18. i 19. VII, sa težištem na des. krilu, oblast do linije Potklanac — Rioca i odbaciće neprijatelja prema II bat. 370. grenad. puka koji prodire od Avtovca preko Kobilje glave na zapad. Četu Dinov angažovati takođe na ovom odsjeku, po mogućnosti samo u težim noćnim poduhvatima.

369. dop. bat. ubaciće, radi zaštite lijevog boka, jednu jaku četničku grupu preko Zajasena na Malinov vrh, Ljeskovac, dok ostale četničke grupe drže liniju Nekudine — Vijetreno — Pridvorica.

i) *II bat. 370. grenad. puka*

nastupiće 18. VII i, preko Stepena — Danića, Kobilje glave — Korita, do 19-og će dostići liniju Bučna — Meka Gruda, da bi uništio neprijatelja koji bježi na istok. Jake četničke grupe ubaciti preko Lipnika, Ledenika, Kazanaca, Dulića, radi pokrivanja istočnog boka.

II bat. 370. grenad. puka ubaciće, osim toga, muslimansku miliciju, da bi pokrio sjeverni bok na opštoj liniji Zajasen — Baba planina — Ključ.[8]

Četvrta etapa — 20 — 24. VII:

Protjerivanje neprijatelja u crnogorsku oblast i gonjenje bandita četničkim odredima, koje treba pojačati pojedinačnim grenadirskim vodovima.

a) *369. grenad. puk*

angažovaće za to trebinjske četnike preko Trebišnice u pravcu Vilusa[9] i bilećke četnike prema istoku, na Velimlje — Mila Gora.

b) *II bat. 370. grenad. puka*

prodreće sa prostora Meke Grude na istok do Poljica i odande goniti neprijatelja do na prostor Krstac a sa jednom jakom četničkom grupom — od Avtovca do Stabne i Budana.

c) *I bat. 369. grenad. puka*

zaobići će, kako se predviđa, 20. VII najprije na jugo-

---

[8] Vidi dok. br. 181.

[9] U izvještaju četničke komande, označene brojem 68, od 18. jula 1944, o dejstvu četnika i Nijemaca na tom prostoru piše:

»Od poslednjeg sastanka sa Vama, odigralo se sledeće: Komunisti su prodrli na frontu kod Lastve i nadirali su ka Grabu preko Orahovca. (Odnosi se na 2. dalmatinsku brigadu. Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 353. — prim. red.). Njihova snaga ocenjeno bila je oko 300 boraca. Združenim dejstvom 11 (Nijemaca — prim. red.) i naših iz pravca Graba i 209 (Banjskovučedolske četničke brigade — prim. red.) komunisti su proterani i front na Lastvi je opet uspostavljen...« (Arhiv VII, reg. br. BH-X-362).

zapad da bi preko linije Dobromani — Vlasače pročešljao oblast prema Trebinju.

d) *III bat. 4. puka »Brandenburg«*
takođe će, kako se predviđa, zaobići na jugozapad da bi preko linije Žabica — Žakovo ponovo pročešljao Popovo polje i oblast sasvim sjeverno a kasnije »Crvenu republiku« do na prostor Cerovica, Hutovo, da bi odatle u širokom frontu nastupao prema liniji Mlinište — Neum. Od Neuma angažovati jednu četu za čišćenje poluostrva Kremene na ušću Neretve, dok se glavnina bat. može već prikupiti na prostoru Dračeva.

e) *III bat. 370. grenad. puka*
pročešljaće sa dostignutog prostora još jednom oblast do linije Duboka — Banići, da bi onda iza III bat. 4. puka »Brandenburg« pročešljao »Crvenu republiku«, kako bi zatim dostigao prostor Metkovića, stavljajući se na raspolaganje 370. grenad. puku.

f) *Potjerno odjeljenje 369. protivtenk. diviz.*
Polazeći 20. VII, vraća se preko Uboskog u svoj garnizon.

g) *369. izviđač. bat.*
još jednom će nastupajući 20. VII, pročešljati Dabarsko polje i oblast sasvim južno, pa preko Mažikrovići — Vlahovica dostići garnizono mjesto Stolac radi smjenjivanja 369. protivtenk. diviz.

h) *369. dop. bat.*
sa četom Dinov i potčinjenim četničkim grupama, nastupajući 20. VII, pročešljaće oblast u pravcu Nevesinja.

i) *369. i 370. grenad. puk*
će jakim potjernim odjeljenjima sa obalskog odsjeka prema Trebišnici 20. i 21. VII otežati izvlačenje bandita preko Trebišnice na obalski odsjek.

5.) Trupni dijelovi angažovaće potjerna odjeljenja koja će se neprestano međusobno ukrštati, kako bi stalno iznova pročešljavali mjesta i visove.

6.) *369. art. puk*
staviće svoju 3. bater. pod komandu I bat. 369. grenad. puka, uputiće svoju 6. bater. na saradnju sa III bat. 370. grenad. puka a III divizion 369. art. puka sa po jednom bater. na sadejstvo sa 369. dop. bat. i II bat. 370. grenad. puka.

7.) *369. bat. za vezu*
postaviće i održavaće telefonsku vezu sa prostorima za pripremu.

Radio-vezu obezbijediti sa 369. grenad. pukom, III bat. 4. puka »Brandenburg«, III bat. 370. grenad. puka, 369. protivtenk. divizionu, 369. izviđač. bat., 369. dop. bat. i II bat. 370. grenad. puka.

U slučaju da dometi pojedinih radio-stanica kod nekog trupnog dijela nisu dovoljni, vezu sa divizijom treba obezbijediti posrednom vezom preko jačih radio-stanica susjednih trupnih dijelova.

8.) *Mjesta Zagnježđe i Udoru*
treba uništiti. Muške stanovnike ovih mjesta treba povješati, a žensko stanovništvo i djecu odvesti za Stolac.

I b odsjek divizije će do konačnog odvođenja evakuisanih obezbijediti smještaj, ishranu i čuvanje.

Treba uhvatiti i objesiti krivce za smrt nosioca ordena hrastovog lišća kap. avijacije Kirhnera, a koji su navedeni u prilogu 3.

Prilog br. 3 dostavlja se samo III bat. 370. grenad. puka i III bat. 4. puka »Brandenburg«.

9.) *Protiv civilnog stanovništva* koje uzme aktivnog učešća u borbi ili se zatekne sa oružjem u ruci — obračunati se oružjem.
Izostaviti bilo kakav pokolj.

10.) Posebno se radi o tome da se otkriju i unište *banditska uporišta i skladišta oružja i hrane.*

Treba likvidirati bande koje su vezane za mjesto.

11.) Ova zapovijest biće uručena komandantima na dan pred stupanje dijelova jedinica u akciju, u 12,00 časova.

Akciju držati u tajnosti pred svim vojnicima i oficirima, izuzimajući ađutante. Upoznavanje komandira jedinica sa zadatkom smije da uslijedi najranije jedan čas prije nastupanja.

12.) *K-dno mjesto div.*
Ostaje za prvo vrijeme u Blagaju.

2 priloga
Dostaviti:
po planu.

potpisao
Najdhold

BR. 159

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ KOMANDE NJEMAČKE 369. LEGIONARSKE DIVIZIJE (»VRAŽJE«) OD 11. JULA 1944. O SASTAVU I RASPOREDU JEDINICA 29. NOU DIVIZIJE I O ODNOSU STANOVNIŠTVA I ČETNIKA PREMA NJEMAČKOJ VOJSCI[1]

Prilog 1[2]

369. (hrv.) pješ. div.
Od. Ic Br. 1052/44. Pov. Div. komand. mjesto, 11. jul 1944.

Izvještaj o neprijatelju u južnom dijelu sektora divizije (sekcija 1 : 100.000)

A. *U opštim crtama*

I. Komunisti:

29. hercegovačka divizija, sjedište štaba u Bjeljanima (25 km istočno od Stoca). Pod njenom komandom:

10. herceg. brigada (prostor jugoist. od Nevesinja),
11. herceg. brigada (prostor južno od Gacka),
12. herceg. brigada (prostor ist. i zap. od Bileće),
13. herceg. brigada (prostor sjev. od Popovog polja).[3]

Pod komandom divizije su, osim toga, brojni mjesni odredi. Poznati su:

Gračanski odred (u posljednje vrijeme na prostoru sjev. od Gacka),
Bilećki odred (jugoist. od Nevesinja),
Nevesinjski odred (južno od Nevesinja),
Bišinski odred (jugozap. od Nevesinja),
1. stolački odred (sjeveroist. od Stoca),
2. stolački odred (prostor južno od Ljubinja),
Trebinjski odred zv. šumski batalj. (zap. od Trebinja).[4]

Prostor istočno od Bileće i Trebinja: *Operativni štab.* Crnogorskog primorja[5] sa:

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, na njemačkom jeziku) u Arhivu VII, reg. br. 20/4, k. 18—I.

[2] U njemačkom originalu dopisano olovkom.

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu brigada 29. NOU divizije vidi dok. br. 2, 63, 80 i 91.

[4] U to vrijeme Štab 29. NOU divizije je imao pod svojom komandom pored četiri hercegovačke brigade još Južnohercegovački NOP odred i komande I i II područja s nekoliko komandi mjesta, koje su imale svoje teritorijalne jedinice. Ove jedinice, kao i bataljoni Južnohercegovačkog NOP odreda, u dokumentu se nazivaju odredima. (Vidi knj. 26, dok. br. 73 i 105.)

[5] Odnosi se na Štab Primorske operativne grupe.

6. crn. brigadom (prostor jugoist. od Bileće),
2. dalm. brigadom (prostor Vilusa).[6]

29. divizija važi kao elitna divizija. Do sada još nije nijedanput odlučno potučena. Potpuno vlada taktikom »maloga rata« uz spretno iskorišćavanje terena. Pokušava najčešće da zaobiđe naše snage i da udari s leđa. Prilikom napada naših snaga odmah preduzima protivnapade. Bori se žilavo, gotovo se uopšte ne da zarobiti.

Ima vrlo dobro naoružanje, saveznici je snabdijevaju vazdušnim putem. U slučaju dužih neprekidnih borbi moglo bi se računati sa brzim potroškom municije kod nje, naročito za minobacače.

Kod Poljica (10 km južno od Gacka) nalazi se mjesto za bacanje materijala, za snabdijevanje 29. divizije vazdušnim putem. Vjerovatno je da imaju sakrivene magacine u Poljicama i okolini.

II. Četnici:

U Gacku, Kifinom Selu, Nevesinju, Stocu, Bileći i Gorici (2 km ist. od Trebinja) nalaze se štabovi četnika koji su uz Dražu Mihailovića.[7] Ovi četnici bore se zajedno sa njemačkom vojskom, oni su neprijatelji ustaša i Hrvatske.

U Pribilovcima i Glušcima (10 km sjeveroist., 4 km jugoist. od Metkovića) nalazi se po jedna jača četnička grupa, koje hrvatsku državu formalno priznaju, koje su prihvatile oznaku »Hrvatska borbena zajednica« i koje su se bezuslovno potčinile njemačkoj vojnoj sili.[8] Obje ove grupe izvršile su do sada povjerene im zadatke obezbjeđivanja na zadovoljavajući način. Veze sa ostalim četničkim grupama su sasvim slabe.

B. Pojedinosti

I. *Na prostoru Gacko:*

U selima 9 km ist.—sjeveroist., do 8 km jugoist. male grupe bandi, koje se pred približavanjem naših snaga povlače prema istoku. Još nije utvrđeno kojim jedinicama pripadaju, možda Gačanskom odredu ili Sjevernoherceg. odredu.[9]

Na liniji Kazanci — Dulići — Kobilja glava (16 km jugoist., 14 km juž.—jugoist., 12 km juž.—jugozapadno od Gacka)

---

[6] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom III, knj. 8, dok. br. 353.

[7] Odnosi se na štabove Nevesinjskog i Trebinjskog četničkog korpusa i na štabove jedinica ovih korpusa (vidi: knj. 24, dok. br. 194; operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, Arhiv VII, reg. br. BH-V-9336).

[8] Vjerovatno je riječ o četnicima Neretvanske brigade.

[9] Odnosi se na jedinice 2. korpusne vojne oblasti (vidi dok. br. 105).

nalazi se 11. herceg. brigada, koja se pod jačim pritiskom ili opasnošću kod Kazanaca ili Dulića povlači prema jugoistoku, a sa prostora Kobilja glava prema jugu. Operativni sektor brigade obezbijeđen brojnim kamenim bunkerima na visovima i na putevima.[10]

II. Prostor Nevesinje, Dabarsko polje (16 km južno — 30 km juž.—jugoist. od Nevesinja):

10. VII dijelovi 10. brigade, pojačani Nevesinjskim i Bilećkim odredom, nalazili su se na liniji G. Dražanj — Vranikuće — Rogalj — Kosovača — Milošev Do (15 km jugoist., 12,5 km juž.—jugoist., 11 km juž.—jugoist., 9 km južno, 7,5 km južno od Nevesinja) sa frontom prema sjeveru i rezervama u dubini. Štab brigade je u posljednje vrijeme na Glogu, kota 1230 (15,5 km jugoist. od Nevesinja). Neprijatelj se pred napadom naših snaga povlači na jugoistok, na prostor Lukavac (21 km jugoist. od Nevesinja), i dalje prema jugu. Neprijatelj pokušava da se dijelovima provuče prema sjeveru između naših grupa koje vrše napade, ili da skretanjem na istok i zapad zaobiđe naše jedinice i tako im dođe za leđa.[11]

Štab 29. divizije je u Bjeljanima. Kod Berkovića (18 km juž.—jugoist. od Nevesinja) baca im se, prema izvještaju povjerenika, oružje, municija, odjeća i hrana u velikim količinama.

III. *Prostor Nevesinje, Buna, Domanovići, Stolac:*

Zapadno od Nevesinja, u mjestima južno od Bišinskog klanca, nalazi se Bišinski odred. To je mala, razbojnička, grupa od oko 20 ljudi, većinom pravoslavni, po danu seljaci ili drvosječe. Nose četničke znake ili se izdaju za pripadnike milicije. Pomažu četnike i komuniste koji se pojave na njihovom sektoru.[12] Njihovih pristalica ima u Udrežnju, Bukoriću, Rabini, Žuberinu, Jasenu (6 km juž.—jugozap., 4 km zap.—jugozap., 8 km zap.—jugozap., 11 km jugozap., 10 km jugozap. od Nevesinja). U skoro svim mjestima i kućama ovoga sektora ima oružja i municije. Sjeveroist. od Stoca je 1. stolački odred na Hrgudu. Tu žive komunističke i četničke porodice jedne pored drugih u miru i zajedno učestvuju u borbi protiv njemačkih snaga kada se približe Hrgudu.

Kao naročito upozorenje: Đurasović Sava iz Bukorića je vođa bišinske bande. Bulić Nikola sa bratom, Puhalo Mirko, svi iz Rabine, te Gavrilo Hodbinkin, iz *Žuberina,* napali su nedavno jedan njemački kamion za snabdijevanje, na putu od Nevesinja za Mostar, opljačkali ga, kojom prilikom je jedan

---

[10] Vidi dok. br. 63.

[11] Vidi dok. br. 104, 108 i 117

[12] Tvrdnja da je Bišinski NOP odred pomagao četnike je proizvoljna.

naš vojnik ubijen a jedan nestao. Vojin Dzotun i njegova žena iz *Stjepankrs* (13,5 km jugozap. od Nevesinja) stalni su kuriri komunista i četnika i posjeduju, navodno, njemačke isprave. *Dabrica* i *Bračići* (14 km jugozap., 12,5 km juž.—jugozap. od Nevesinja) zaraženi su komunizmom. U Babinom Dolu (7 km sjeveroist. od Stoca) sedište je Gojka Dobranića, vođe jedne grupe koja je 14. VI u Kamenoj (8 km jugoist. od Blagaja) napala, opljačkala i ubila 4 čovjeka, vjerna državi.

Na području koje se nastavlja zapadno između Blagaja i ceste Stolac — Domanovići pretežno je muslimansko i katoličko stanovništvo. Katolici su sasvim povjerljivi, dok muslimani simpatiziraju s komunistima i ostaju čak kod svojih kuća kad se komunističke bande približe. Među muslimanima ima mnogo mladih ljudi, sposobnih za vojsku, koji do sada još nisu služili. Postoji opasnost da će ih komunisti mobilisati.

IV. *Prostor Stolac, Domanovići, reka Bregava:*

Na tome prostoru ima nekoliko malih komunističkih grupa koje vrše prepade, pljačkanja i prisilnu mobilizaciju. U oblasti jugoist. od Domanovića ima mnoštvo naoružanih vojnih bjegunaca, koji izbjegavaju da se kome priključe. Ovo područje samo djelimično kontrolišu hrvatska žandarmerija i milicija. Postoji veza između milicije i komunista.

V. *Prostor Stolac, Popovo Polje, Ljubinje:*

Čitav ovaj prostor potpuno je zaražen komunizmom, sam sebe naziva »Crvenom republikom«. Sve stanovništvo južno od planinskog lanca (6 km jugoist. do 6 km zap.—jugozap. od Stoca) i na jugu do Popovog polja pomaže komuniste i sudjeluje u borbi. Od neprijateljskih snaga tu se sada nalaze dijelovi 13 brigade,[13] 2. stolački odred i dijelovi Popovopoljskog odreda. Sjedište štaba mjesnih komunista u školi u Bjelovićima (8,5 km juž.—jugozap. od Stoca). Na visovima sjeverno od Popovog polja stalno patroliranje.

Naročito upozorenje: Stanovnici sela Zagnježđe (9 km zap.—jugozap. od Stoca) ubili su nosioca hrastovog lišća, ordena vazduhoplovstva, kapetana Kirhnera koncem decembra 1943. Prema najnovijim podacima on treba da je zakopan na groblju kod Vlaka (8,5 km zap.—jugozap. ili 14,5 km zap.—jugozap. od Stoca?). Patrola poslata da traži kapetana Kirhnera zarobljena je i pobijena kod Udore (9 km juž.—jugozap. od Stoca) a unakaženi leševi su bačeni u provaliju. Treba ispitati kod stanovništva gdje se nalaze ti leševi.[14]

---

[13] Vidi dok. br. 70.

[14] Tvrdnja o masakriranju poginulih njemačkih vojnika je neistinita, s tendencijom da se zaplaši potčinjeno ljudstvo. To se jasno vidi iz samog teksta: leševi nisu ni pronađeni, a tvrdi se da su unakaženi.

VI. *Prostor Ljubinje, Trebinje:*

4. bataljon 10. hercegovačke brigade izvršio je pokret preko Ljubinja prema Zagori (16 km severozap. od Trebinja) i kreće se sada prema istoku, u pravcu Moska (8 km sjeveroist. od Trebinja).[15]

Visovi i mjesta na području između Luga i Drijenjana (13 km sjeverozap., 26 km sjeverozap. od Trebinja) jesu oblast stalnog boravišta i patroliranja jedne jake komunističke grupe. To bi mogli da budu dijelovi Popovopoljskog i Trebinjskog odreda (Šumski bataljon). U polju jugoist. od Ljubinja je komunistički aerodrom, na koji će se, navodno, spuštati avioni i bacati materijal. U Žabici (12 km jugoist. od Ljubinja), prema poverljivim izvještajima, jedna je radio-stanica.

Dijelovi 12. hercegovačke brigade, koji su došli iz istočnog pravca, od kraja juna nalaze se na prostoru Ščenica, Zvijerina (15 km sjev.—sjeverozap., 26 km sjev.—sjeverozap. od Trebinja).[16]

VII. *Prostor Plana, Bileća, Viluse:*

Dijelovi 12. hercegovačke brigade osiguravaju prostor istočno i sjeverno od Bileće.

Na uzvisini istočno od Lastve (11 km ist. od Trebinja) nalazi se 2. dalmatinska brigada, a kod Petrovića (14 km ist.—sjeveroist. od Trebinja) i sjeverno od toga mjesta 6. crnogorska brigada. Obje brigade su vrlo jake i dobro naoružane.

VIII. *Prostor južno od željezničke pruge Trebinje — Gabela:*

Male grupe za sabotažu prodiru prije svega u oblast između ceste Trebinje — Dubrovnik i ceste Ravno — Slano preko željezničke pruge dalje prema jugu. Ove grupe je teško uhvatiti, pošto dobro poznaju teren, koji je pun provalija i teško prohodan, a stanovništvo im mnogo pomaže i na vrijeme ih upozorava.

C. *Razno:*

U izvještajima o gubicima neprijatelja treba kao zarobljene i ubijene neprijatelje navoditi samo one koji su s oružjem u ruci zarobljeni, odnosno u borbi ubijeni.

Svi ostali važe kao uhapšeni civili ili drugi mrtvi.

Važno je obratiti pažnju na ovo razlikovanje da bi se spriječilo da nastane lažna slika o gubicima komunističkih ban-

---

[15] Prema relaciji Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. avgusta 1944. dva bataljona (3. i 4) ove brigade su od 1. do 14. jula dejstvovali na prostoru Nevesinje — s. Zalom, potom su se vratili na prostor Bileće, u sastav svoje brigade, a 16. jula su upućeni ka Vlahovićima (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II).

[16] Vidi dok. br. 84, 113 i 119.

di i da komanda ne bi na osnovu netačnih podataka donosila odluke, koje bi mogle imati rđave posljedice za jedinice.

Još jednom se skreće pažnja da se uza svakog zarobljenika, dezertera (bandinog) ili drugo zarobljeno lice mora uputiti sprovodno pismo, u kome će biti navedeno bar mjesto, vrijeme i razlozi hapšenja, kao i naziv komande koja je izvršila hapšenje. Ovog naređenja treba se naročito držati, da bi se izbjegla traženja obavještenja koja oduzimaju vrijeme i da bi se obesnažile intervencije koje se od strane Hrvata mogu očekivati.

Svakog poginulog treba pretražiti, svu upotrebljivu odjeću skupiti i vratiti.

S obzirom na komunističke represalije, naše snage ne mogu skoro uopšte računati na pomoć lojalnog dijela stanovništva.

Razrez:
po planu.

Za Štab divizije
1. generalštabni oficir:
potpisao B u s m a n,
generalštabni potpukovnik

Ovjerava:
Kurc,
poručnik

BR. 160

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 11. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJIMA TESLIĆ — DOBOJ, TURBE — BUGOJNO I LIVNO[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 193/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
11. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Poslie ogorčene borbe s premoćnim neprijateljem posada Teslića probila se dielom kroz neprijateljski obruč u smjeru Tešnja i Maglaja. Upućena pojačanja nisu mogla odteretiti posadu Teslića.[2] Stanje kod Doboja ozbiljno.

...

Oboreno 8 neprijateljskih zrakoplova. Zarobljena 22 člana posade.

II. PODRUČJA:

...

Teslić — Doboj:

Poslie ogorčene borbe s premoćnim neprijateljskim snagama posada Teslića se probija dielom u smjeru Tešnja, a dielom u smjeru Maglaja. Upućena pojačanja njemačkih i naših snaga nisu uspiela odteretiti Teslić.

Obskrba obkoljene posade vršena je zrakoplovima pod najtežim vremenskim uvjetima.

Do sada se probilo u Maglaj 5 častnika i 79 domobrana.

Partizani i nadalje pojačavaju svoje snage i okupljaju se u području Tešnja i zapadno Doboja.[3]

Stanje je ozbiljno. Protumjere su u toku.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/1, k. 40.

[2] i [3] Teslić su napadale jedinice 11. divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 26, 36, 47 i 147.

Turbe:

U žestokim borbama u području južno od Komara, poslie više obostranih napadaja i protunapadaja naše borbene snage zauzele su Vis (5 km j.j.i. Komara).[4]

Bugojno:

U području 14 km s. i. Bugojna raspršeni su dielovi IX partizanske brigade i protjerani u j. i. smjeru.[5]

Livno:

Noću 8/9. VII odbijen je napadaj partizana na Livno. U toku su borbe s premoćnim neprijateljem, koji ponovo napada posadu Livno. Pojedinosti još nisu javljene.[6]

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.:

Tokom 9. VII vršilo je obskrbu strjeljivom posade u Tesliću zrakoplovima iz Zagreba i Sarajeva.

10. VII opet je pokušana obskrba strjeljivom uzprkos lošeg vremena, ali su se zrakoplovi vratili jer naše posade nije više bilo u Tesliću.

Vršeno je razviđanje u području Srebrenice i bacanje promičbenih letaka u području Banje Luke i sjeverno r. Bosuta.

Djelat. nepr. zrakopl.:

U području Jablanice srušen je jedan neprijateljski lovac-bombarder, a vjerojatno je srušen još jedan.

* * *

Prilikom neprijateljskog zračnog napadanja na Brod dne 8. VII manje je bila oštećena i želj. pruga Brod — Derventa.

* * *

10. VII neprijateljski zrakoplovi bombardirali Visoko. Oštećena je franjevačka gimnazija i most na r. Bosni. Poginuli: 1 dočastnik i 9 građana, a ranjeni: 1 domobran, 7 njemačkih oružnika i 6 građana.

Općenito:

Naknadno se doznaje da je u borbama kod Jelaha 5. VII poginulo 7 i ranjeno 10 domobrana.[7]

---

[4] i [5] Borbe su vođene protiv jedinica 9. krajiške brigade. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba 9. krajiške brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 36/3, k. 854).

[6] Na području oko Livna tada su dejstvovale jedinice 6. proleterske divizije (vidi dok. br. 16, 20, 28 i 35).

[7] Vidi dok. br. 157.

U Konjicu prijavila se 3 dočastnika i 13 domobrana, koji su bili nestali prilikom noćnih borbi 27/28. VI kod Podorašca i Tarčina.[8]

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
(M. P.) **Helbich**

BR. 161

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 12. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 194/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
12. VII 1944 godine.

...

II. PODRUČJA:

...

Bihać:

Vlastito topničtvo iz Bihaća uspješno je tuklo partizanske skupine, koje se okupljaju oko Bihaća.

Odbijen je napadaj partizana na jednu preselicu 2 km j. Bihaća. Neprijateljski i vlastiti dubitci još nisu javljeni.[2]

---

[8] Vidi dok. br. 148 i 150.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12/1, k. 40.

[2] Na prostoru istočno od Bihaća tada su dejstvovale jedinice 8. krajiške brigade. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

Jajce:

U području 15 km s. i. Jajca razpršena je jača neprijateljska skupina uz 22 poginula (izbrojano) i daljnjih 20 poginulih ocienjeno.[3]

Doboj:

Vlastite razviđačke snage naišle su na jaku neprijateljsku vatru u području 2 — 4 km z. i 4 km j. z. Doboja.[4] Dva domobrana ranjena i 1 Njemac poginuo. Neprijateljski gubitci nisu poznati.

Livno:

U području Livna u toku su težke borbe s jakim partizanskim snagama.[5]

Foča — Ustikolina:

U području j. i. Ustikoline naše i njemačke borbene skupine odbile su više neprijateljskih napadaja i osvojile vis 844 (3 km j. i. Ustikoline).[6]

Jače partizanske snage uspjele su prieći r. Drinu iz istočnog smjera 5 km j. Ustikoline, te sada nadiru u područje Jabuke (10 km s. z. Ustikoline).[7]

* * *

Osobitosti:

Doznaje se da su partizani 3. VII zapalili oruž. postaju u s. Triebnju i Aladiniću kod Stolca te ranili 4 oružnika.[8]

Događaji na želj. prugama:

Na pruzi Gabela — Hum 8. VII partizani su napali želj. postaju Poljice i zapalili je, a posadu razpršili. U isto vrieme odbijen je napadaj na želj. postaju Jasenice Lug.[9]

10. VII izkočio je dio oklopnog vlaka kod s. Strašnice (na pruzi Sarajevo — Konjic). Poginula su 4 i ranjeno 14 vojnika. Šteta je znatna.

* * *

---

[3] Na tom prostoru je tada dejstvovao Jajački i NOP odred. Međutim, redakcija ne raspolaže dokumentima o tome. (Vidi dok. br. 10.)

[4] U rejonu Doboja je tada dejstvovala 5. kozarska (krajiška) brigada (vidi dok. br. 36).

[5] Na tom području su tada dejstvovale jedinice 6. proleterske divizije (vidi dok. br. 28, 35 i 51).

[6] Borba je vođena protiv jedinica 1. proleterske divizije (vidi dok. br. 27, 30, 37 i 40).

[7] Odnosi se na 16. muslimansku brigadu koja je tada bila upućena sa sektora istočno od Foče u sastav 27. NOU divizije (vidi dok. br. 62).

[8] i [9] Napad na te oružničke postaje izvršili su dijelovi 29. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 1, 18, 93 i 181.

Istog dana između ž. p. Kostajnica i Volinje napadnut je mješoviti vlak puščanom vatrom. Žrtava nije bilo.

Istog dana na pruzi Doboj — Tuzla neprijateljski zrakoplovi onesposobili su 1 stroj na želj. postaji Dobošnica.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

BR. 162

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 2. ZBORNOG PODRUČJA OD 12. JULA 1944. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA NDH O PREDUZETIM MJERAMA ZA UPUČIVANJE POMOĆI NAPADNUTIM SNAGAMA U DERVENTI[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO II. ZBORNOG PODRUČJA
GLAVNOSTOŽERNI ODJEL
Op. Br. 345/taj
U Brodu, dne 12. VII. 1944 god.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Operativni odjel glavnostožernog ureda). — Dostavlja se prednje izvješće 1. lovač. zdruga na upotrebu.[2]

Od strane ovog zapovjedničtva bile su poduzete sve moguće mjere da se teško stanje Dervente olakša i protivnik izbaci.[3]

Tako je:

Dne 28. VI. 44. u 0155 zapovjeđeno zapovjedniku II. bojne brzog zdruga da sa 2 sati krene iz Bos. Broda vlakom prema Derventi dokle ima mogućnosti a zatim produži suhim.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/1—24, k. 60.

[2] Vidi dok. br. 151.

[3] Riječ je o jedinicama 11. NOU divizije. Opširnije o njihovom dejstvu vidi dok. br. 10.

U 0200 sata gore spomenute sati krenule su već vlakom.

U 0155 sati ovo zapovjedničtvo izviestilo je Minors da se u samoj Derventi vode teške borbe, da II. Z. P. nema dovoljno snaga da intervenira. Zamoljeno je da se snage na četnom vježbalištu Vinska stave pod zapovjedničtvo II. Z. P.

U isto to vrieme zatraženo je od Četnog vježbališta Vinska da se uputi pomoć za Derventu u koju su ušli partizani.

Zapovjednik pukovnik Klein izviestio je da će poslati 1 ojačanu sat. Ista sat krenula je međutim iz Vinske oko 0400 s.

U 0220 zatraženo je putem brzoglasa od 13. SS-divizije u Tuzli pomoć, na koje je odgovoreno od Hauptsturmfuehrera Gemuend-a da se pomoć ne može dati, jer ne razpolažu nikakvim snagama.

U 0500 izplovila je po zapovjedi II. Z. P. topovnjača »Sava« uzvodno prema Dubočcu, da sprieči eventualno prebacivanje partizana od slavonske strane za koje se imalo podataka da imaju tu namjeru.

U 0550 zapovjeđeno je od strane Operoda da se zatraži od strane 13. SS-divizije pomoć u oklopljenim kolima a snage od Četnog vježbališta Vinska da se zatraže od V. SS-gor. zbora.[4]

Prema gornjoj zapoviedi zatražena je pomoć od 13. SS--divizije krugovalom pod Op. br. 326/7 taj. a od Četnog vježbališta putem V. SS-gor. zbora dalekopisom pod istim Op. brojem.

U 0720 izvješteno je Četno vježbalište Vinska da se naše 2 sati brzog zdruga nalaze na razkrsnici južno od nadpisa Lužani prema putu za selo Klakar i pita se gdje se u tom momentu nalazi odposlata sat iz Vinske. Pukovnik Klein zapovjednik Četnog vježbališta odgovorio je da je sat odposlata u 0400 sa zadaćom samo razviđanja u pravcu Dervente, da je to dočastnički tečaj i da ova sat neće doći do Lužana. Ista da se u ovom momentu nalazi u visini s. Žeravca.

U 0725 saopćena je Operodu situacija u Derventi i zamoljeno da se pošalju zrakoplovi, koji bi strojničkom vatrom napali partizane van Dervente u pravcu Prnjavora.

Odgovoreno je da će se molbi izaći u susret u koliko to dozvoljavaju prilike u zraku.

U 0800 zapitana je brzoglasom 13. SS-divizija (na bg. bio je Obersturmfuehrer Schiefferdecker — 0 1), da li je upućena pomoć za Derventu. Isti je odgovorio da se o tome u diviziji ništa nezna i da će se pitati Tuzla.

Na pitanje da li se može iz Odžaka uputiti motorizirana pomoć, odgovoreno je da onda nema tko štititi Odžak i okolinu.

U 1250 Četno vježbalište Vinska javilo je da će u 1500 sati uputiti jednu pojačanu bojnu sa gaub. bitnicom i moli da

---

[4] Odnosi se na njemački 5. SS brdski korpus.

se naši dielovi koji su odposlati iz Broda stave pod zapovjedničtvo te bojne. Za ovo izdata je potrebna zapovied zapovjedniku II. bojne brzog zdruga, koji se nalazio zajedno sa 2 odposlate sati te bojne.

III. bojna 4. lov. pukovnije bila je upućena u Maglaj još ranije po zapoviedi V. SS-gor. zbora br. 1511/taj. ali pošto je situacija kod Dervente postala ozbiljna izdat je sa strane ovog zbora nalog 1. lovačkom zdrugu 27. VI. 44. u 2330 sati da se pomenuta bojna vrati i stavi na razpolaganje zapovjedniku zdruga.

Iz svega ovoga vidi se, da je od strane ovog zapovjedničtva poduzeto sve moguće da bi se olakšao položaj posade u Derventi, ali obično uviek zatražena pomoć stiže onda kada je već kasno.

Već je i prije pada Dervente u dnevnim izvješćima skrenuta pažnja na opasnost koja prieti Derventi, i to u nekoliko mahova.

Skrajnje je vrieme, da se već jednom poduzme jedan podhvat većeg obsega u prostoru rieke Vrbasa — rieke Save — želj. linije Bos. Brod — Maglaj — r. Usora — r. Vrbanja, jer prema dostavljenom posljednjem izvješću, kako je već i Minorsu poznato u tom dielu — prostoru sakupljeno je oko 4 part. brigade i 3 odreda što iznaša ukupno oko 7.000 dobro naoružanih ljudi i jasno je da isti imaju namjeru napasti sve posade koje se nalaze u tom prostoru (Derventa, Doboj, Teslić, Maglaj) i time postići cilj prekid željezničke pruge Brod — Sarajevo.[5]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK
general Pacak
Pacak[6]

---

[5] O bojnom stanju 11. NOU divizije kao i o njenim daljim namjerama vidi dok. br. 2, 26, 121 i 127.

[6] Franjo

BR. 163

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 14. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 196/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
14. VII 1944 godine.

I. OPĆI PREGLED:

Uspjeh u podhvatu kod Gackog i Fojnice.

...

II. PODRUČJA:

...

Cazin — Bihać:

Odbijen je noćni napadaj partizana na Cazin. Neprijatelj je protjeran u smjeru sjevera.

Neprijatelj je minirao područje Ostrožca (9 km j. Cazina).[2]

Na cesti j. i. Bihaća razpršene su i protjerane manje skupine partizana iz njihovih zasjeda.[3]

...

Drvar

Manje partizanske skupine protjerane su od crte Drvar — Oštrelj (14 km s. Drvara) prema sjeveroiztoku.[4]

Livno:

Ponovno je odbijen jači napadaj partizana na Livno.

Jače neprijateljske snage opažene su u području sjeverno i sjeverozapadno Tomislavgrada (20 km j. i. Livna).[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/1, k. 40.

[2] Vidi tom V, knj. 29, dok. br. 130.

[3] Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944, na pomenutoj komunikaciji 12. i 13. jula je dejstvovao Drvarsko-petrovački NOP odred. Tom prilikom on je dvjema neprijateljskim kolonama nanio znatne gubitke u ljudstvu i materijalu (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[4] Na tom prostoru tada je dejstvovala 16. krajiška brigada. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 7. avgusta (Arhiv VII, reg. br. 17/2, k. 1265).

[5] Odnosi se na jedinice 6. proleterske divizije (vidi dok. br. 51 i 74).

Doboj — Teslić:

Započeto je čišćenje područja južno Doboja usredotočenim nadiranjem hrvatskih i njemačkih snaga i to: iz Doboja prema jugu, iz Maglaja prema zapadu i iz Žepča prema sjeveru.[6]

Jedna borbena skupina nadire prema Tešnju.[7]

Fojnica:

U nastavku podhvata na Vranici pl. zapadno od Fojnice nanieti su težki gubitci jednoj part. »brigadi«, koja je ostavila 33 poginula, 22 zarobljena partizana, 4 prebjegla, a cieni se da ima još 20 poginulih.[8]

Ustikolina:

U području Ustikoline u toku su borbe s dielovima jedne partizanske »divizije«, koji su uspjeli prieći r. Drinu s iztoka te se kreću u smjeru sjevera. Pojedinosti još nisu javljene.[9]

Gacko:

U području j. z. Gackog odbačeni su jači dielovi jedne partizanske »divizije« u smjeru jugoiztoka.[10] Neprijateljski gubitci: 50 poginulih (izbrojano), daljnih 30 poginulih ocienjeno i 9 zarobljeno. Plien: 1 strojopuška, 9 pušaka i 3 samokresa.

Vlastiti gubitci: 6 poginulih i 28 ranjenih.

...

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

12. VII neprijateljski zrakoplovi vršili su obskrbu strjeljivom partizana zapadno Zvornika i ujedno odnosili ranjene partizane.[11]

Obćenito:

...

Prigodom razviđanja i odbijanja manjih napadaja partizana kod Benkovca, Sv. Ivan Zelina, Konjica i Rame poginulo je 9, ranjeno 10 partizana, 1 je zarobljen, a 4 Talijana su se predala.

---

[6] Vidi dok. br. 179.

[7] Odnosi se na 5. kozarsku (krajišku) i 18. hrvatsku brigadu (vidi dok. br. 52 i 147).

[8] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 10. NOU divizije. Bliže o njihovim gubicima vidi dok. br. 73 i 135 u ovoj knjizi i izvještaj štaba te divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854).

[9] Vidi dok. br. 161, objašnjenje br. 7.

[10] Borba je vođena protiv 11. hercegovačke brigade. Bliže o toj borbi kao i o gubicima te brigade vidi dok. br. 63, 91 i 181.

[11] Vidi dok. br. 53 i 60.

Plien: 1 strojnica, veći broj pušaka. Ranjen je 1 domobran.

...

Događaji na želj. prugama:

Na pruzi Bos. Novi — Bihać 13. VII u 1030 sati između ž. p. Blatna i Otoka naletio je na minu teretni vlak. Izkočio stroj i štitna kola, a 1 kola su oštećena.

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 164

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 16. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 198/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
16. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

...

Uspjeh u podhvatu kod Bugojna i Prijedora.

...

Brojni napadaji neprijateljskih lovaca-bombardera na želj. postaje i vlakove na glavnim želj. prugama.

II. PODRUČJA:

...

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/1, k. 40.

Prijedor:

Prigodom nastavka čišćenja područja oko ceste Banja Luka — Prijedor 13. VII poginulo je još 20 partizana, a 2 su zarobljena.[2]

Teslić:

Do sada se u Doboju prikupilo 11 častnika i 220 dočastnika i domobrana od posade Teslića.

Vlastiti gubitci u Tesliću do sada ustanovljeni iznose: 15 poginulih, 3 ranjena i oko 80 nestalih.[3]

Bihać — Bos. Novi:

U podhvatu jedne ustaške bojne 2. i 3. VII u području V. i M. Radić (8 km j. z. Bos Krupe) palo je 53 partizana i zaplienjeno: 1 bacač, 1 strojnica, 1 p. o. puška, 1 signalni samokres, streljivo i pismohrana. Neprijatelj je protjeran.[4]

Bugojno — G. Vakuf

Započet je podhvat u području zapadno od Bugojna i G. Vakufa, gdje je 13. VII, unatoč jakog neprijateljskog odpora, dostignuta crta 4 km i. i 14 km j. i. Kupresa (16 km j. z. Bugojna). Palo je 23 partizana, dok se cieni da je poginulo još 40 partizana. Nastavlja se nadiranje u zapadnom smjeru.

Prigodom čišćenja područja Travnik — Bugojno — G. Vakuf 5., 6. i 7. VII nađeno je 40 poginulih, daljnih 90 poginulih i 100 ranjenih partizana je ocienjeno,[5] dok vlastiti gubitci iznose: 4 poginula i 6 ranjenih domobrana.

Fojnica:

U području Mujaković — Staro Selo (7 km z. s. z. Fojnice) razbijeni su dielovi jedne partizanske »brigade«. Palo je 17, zarobljena su 23 i prebjeglo 4 partizana.[6]

---

[2] Borba je vođena protiv dijelova 11. krajiške brigade (vidi dok. br. 137).

[3] Napad na Teslić izvele su jedinice 11. NOU divizije. Bliže o tome vidi dok. br. 26, 36 i 47.

[4] Borba je vođena protiv 3. bataljona 8. krajiške brigade. Bataljon je tom prilikom imao 5 poginulih i 2 ranjena borca. Pored navedenog oružja, neprijatelj je tada zaplijenio svu štapsku arhivu, pečate i više pari odjeće i obuće. Vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[5] i [6] Odnosi se na jedinice 10. NOU divizije. Opširnije o njihovom dejstvu kao i o gubicima vidi dok. br. 73 i 135 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba ove divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854).

Sokolac — Prača:

Dielovi jedne partizanske »divizije« odbačeni su iz prostora Sokolović (16 km s. s. z. Rogatice) u Devetak pl.[7]

Noću 11/12. VII prebacile su se 2 partizanske »brigade« kod Sjetline preko želj. pruge na sjever u područje Bijele Vode (7 km j. z. Sokolovića)

Odbijen je napadaj na želj. most kod Sjetline, dok su želj. prugu odmetnici uspjeli razoriti.[8]

Goražde — Ustikolina:

Kod uporišta 844 (3 km j. i. Ustikoline) neprijatelj je odbačen prema iztoku.

Osujećeni su pokušaji prielaza neprijatelja preko r. Drine s iztoka na zapad, južno Goražde.[9]

Tuzla — Zvornik:

Započeo je podhvat čišćenja područja između Tuzle i Zvornika. Dosadašnji neprijateljski gubitci iznose: 20 poginulih i 2 zarobljena. Podhvat se nastavlja.[10]

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršio je prienos vojnih osoba.

Djelat. nepr. zrakopl.:

14. VII sedam neprijateljskih zrakoplova napali su strojnicama i topovima želj. postaju Johovac kod Doboja i oštetili je. Ranjene su 4 osobe.

Isti zrakoplovi napali su vlak kod želj. postaje Kotorsko. Poginule su 3 a ranjeno 5 osoba.

Istog dana u 1800 sati 3 neprijateljska zrakoplova napali su vlak u želj. postaji Usora. Onesposobljen je stroj i 2 kola.

14. VII u 1103 sati tri neprijateljska zrakoplova napali su i zapalili vlak u želj. postaji Turkovići. Ranjene su 3 osobe.

Istog dana u 1120 sati 4 neprijateljska zrakoplova napala su želj. postaju Hum (na pruzi Gabela — Dubrovnik) i ubili 1 vojnika.

---

[7] i [8] Na tom prostoru je tada bila 20. romanijska brigada. Ona je imala zadatak da prihvati 16. muslimansku brigadu koja se sa sektora Foče vraćala u sastav 27. NOU divizije. Tom prilikom je 16. brigada porušila željezničku prugu i izvršila demonstrativan napad na Sjetlinu. Opširnije o tome vidi operacijski dnevnik Štaba 27. NOU divizije za period od 1. januara do 31. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 1111-I).

[9] Riječ je o jedinicama 1. proleterske divizije. Bliže o njihovom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 41, 50 i 69.

[10] Vidi dok. br. 76, 77, 86 i 130.

Toga dana u 1500 sati 2 neprijateljska zrakoplova napala su vlak u želj. postaji Pazarić (na pruzi Sarajevo — Konjic) i onesposobili 2 stroja.

Osim toga neprijateljski lovci napali su 14. VII vlakove na pruzi između Hutova i Rame te želj. postaju Tarčin (na pruzi Sarajevo — Mostar) gdje su oštetili 5 kola, 1 samovoz i ranili 3 željezničara.

14. VII oko 0900 sati 3 neprijateljska lovca napali su strojničkom vatrom uzletište Rajlovac. Ima štete. Žrtava nije bilo.

Općenito:

Prigodom odbijanja manjih neprijateljskih napadaja i razviđanja kod Ludbrega, Ivanić Grada, D. Stubice, Horvata kod Jastrebarskog, Sunje, Banja Luke i Nebljusa kod D. Lapca poginula su 22 partizana, 20 ih je ranjeno, a zaplienjeno: 3 strojosamokresa, veći broj pušaha, 9 mina i drugo vojničko tvorivo. Vlastiti gubitci 1 ustaša poginuo, 2 ustaša, 1 domobran i 1 Niemac ranjeni.

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glav. stož. pukovnik Helbich
Helbich

(M. P.)

BR. 165

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 17. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 199/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
17. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Započeo je podhvat u Hercegovini.[2]

...

Napadaj neprijateljskih zrakoplova na želj. objekte Sinj i Rajlovac.

II. PODRUČJA:

...

Tuzla — Zvornik:

Poduzetim podhvatom zauzeto je neprijateljsko pomoćno uzletište kod s. Osmaci (14 km z. Zvornika) uzprkos jakog neprijateljskog odpora. Uzletište je onesposobljeno za uporabu.

U ovim borbama pala su 42 partizana (izbrojano), a cieni se da ih je još 85 poginulo, ali su ih partizani uspjeli odvući sobom.[3]

Hercegovina:

Započeo je podhvat u području Trebinje — Gacko — Nevesinje — Buna — Hutovo (16 km i. j. i. Metkovića) i Popovo Polje, u svrhu uništenja neprijateljskih snaga koje se tamo nalaze.

Hrvatsko-njemačke borbene skupine pošle su sa crte: Domanovići (22 km j. Mostara) — Blagaj (10 km j. i. Mostara) — Nevesinje i 13. VII dostigle crtu: Hodovo —

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/1, k. 40.

[2] i [4] Riječ je o snagama njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«) koje su, u sadejstvu sa jedinicama 9. posadnog zdruga i četnicima Nevesinjskog i Trebinjskog korpusa, preduzele operacije širih razmjera za razbijanje 29. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 63, 70, 80, 84, 91, 146, 158 i 181.

[3] Borbe su vođene protiv jedinica 36. NOU divizije. Bliže o tome, kao i o gubicima jedinica te divizije, vidi dok. br. 60 i 64.

Rotimlje (23 i 18 km j. j. i. Mostara) — Kamena — Golo Brdo (8 km j. Nevesinja), pri čemu je palo 8 partizana.

14. VII uzprkos jakog neprijateljskog odpora odbacile su borbene skupine neprijatelja i doprle u područje Stolca.

Jedna naša borbena skupina upućena sa sjevera nalazila se 10 km s. z. Nevesinja u borbi s premoćnim neprijateljem.

U ovim borbama palo je 20 partizana, a cieni se da ih je poginulo još najmanje 30.[4]

Livno:

Očišćeno je područje iztočno i jugoiztočno od Šujice (14 km i. s. i. Livna). U nastavku podhvata jedna borbena skupina napreduje iz područja 6 km s. i. Šujice prema sjeveru.[5]

Sokolac — Goražde:

Podhvatom u području s. z. Sokolca odbacile su naše postrojbe partizanske skupine prema jugu.[6]

5. km j. i. Goražde nalazi se jedna naša borbena skupina u žestokoj borbi s partizanima.

Do sada je palo 25 partizana (izbrojano), 1 je zarobljen.[7]

...

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršilo prievoz službenih osoba i prienos tvoriva, te oružana razviđanja u području Prijedora, Bjelovara i Varaždina.

...

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

16. VII napala su 3 neprijateljska lovca ponovno želj. postaju Pazarić na pruzi Sarajevo — Konjic i zrakoplovnu promatračku postaju u istom mjestu. Žrtava nema.

...

16. VII napali su neprijateljski lovci strojničkom vatrom želj. prugu Sarajevo — Jablanica i uzletište Rajlovac. Oštećena su 1 kola i 3 zrakoplova, a ranjen je 1 domobran.

---

[5] Vidi dok. br. 74.

[6] Vidi dok. br. 164, objašnjenje br. 7 i 8.

[7] Na sektoru Foča — Čajniče tada su se nalazile jedinice 1. proleterske divizije. Međutim, one tada nisu pretrpjele takve gubitke. Vidi izvještaj Štaba ove divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 712 A).

Općenito:

...

Kod Nebljusa (19 km j. i. Bihaća) napadnuta je obskrbna preselica. Pojedinosti još nisu javljene.

...

Događaji na želj prugama:

...

Na želj. pruzi Bos. Novi — Prijedor kod ž. p. Blagaj 15. VII u 2130 sati naletio je teretni vlak na minu. Stroj se prevrnuo, a 5 kola je iskliznulo. Kvar je popravljen.[8]

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

BR. 166

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 18. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 200/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
18. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Uspješno se nastavlja podhvat u Bilo Gori, na Krbavskom polju i u Hercegovini.

...

II. PODRUČJA:

...

---

[8] Tu akciju je izvela Diverzantska četa Gradiško-lijevčanskog NOP odreda. Vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1, k. 40.

Livno — Glamoč:

Odbijen je novi napadaj na Livno.

U nastavku podhvata prema Glamočkom Polju naše i njemačke borbene skupine napreduju potiskujući neprijatelja prema sjeverozapadu.[2]

Doboj — Teslić:

Noću 13/14. VII odbijen je napadaj partizana na Rudanku (6 km s. z. Doboja) uz pomoć topničke i bacačke vatre iz Doboja.[3]

13. VII probilo se u Doboj još 12 dočastnika i domobrana iz posade Teslića.

Konjic:

Noću 12/13. VII odbijen je pokušaj prielaza jače skupine partizana preko pruge između Bradine i Tarčina iz sjeverozapada prema jugoiztoku.[4]

Hercegovina:

Nastavlja se podhvat u području Stolca i Nevesinja uz manje borbe s partizanima 6 i 14 s. i. Stolca i u području jugoistočno Nevesinja.[5]

Goražde:

Njemačke i hrvatske borbene skupine vode borbe na odsieku r. Drine između Goražde i Ustikoline.

U ovim borbama naše borbene skupine kod Goražde odbacile su neprijatelja prema jugoiztoku uz 16 poginulih i 6 zarobljenih.[6]

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršilo je prienos tvoriva iz Zagreba u Sarajevo.

Djelat. nepr. zrakopl.:

14. VII pet neprijateljskih zrakoplova uznemirivalo je tokom cijeloga dana Brod i tuklo strojničkom vatrom okolna sela, u koje se sklonilo građanstvo Broda.

14. VII srušio se kod Plehana (7 km j. i. Dervente) jedan neprijateljski bombarder. 2 člana posade su zarobljena, a za ostalima se traga.

---

[2] Odnosi se na jedinice 6. proleterske divizije. Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 51, 55, 74 i 114.

[3] Vidi dok. br. 56.

[4] Riječ je o 1. bataljonu 9. krajiške brigade. On je prešao preko željezničke pruge 14. jula. Bliže o tome, kao i o zadatku toga bataljona, vidi dok. br. 73.

[5] Vidi dok. br. 70, 80, 84, 91, 113 i 119.

[6] Vidi dok. br. 165, objašnjenje 7.

Toga dana u 1800 sati 4 neprijateljska zrakoplova napali su i potopili jednu vodenicu u Sijekovcu kod Bos. Broda.

...

Općenito:

U manjem podhvatu kod Sinja te prigodom odbijanja napadaja kod Siska i Livna pao je 1, ranjeno je 12 partizana, dok je 1 ustaša poginuo, 11 ustaša i 2 domobrana su ranjeni i 5 ustaša nestalo.

...

Doznaje se da je prigodom napadaja neprijateljskih zrakoplova na vlak u želj. postaji Kotorsko kod Doboja 14. VII poginulo 5 i ranjeno 11 osoba.

Osobitosti:

Izbjeglice iz Teslića javljaju da su partizani u Tesliću zapalili sve državne zgrade i minirali tvornicu te ubili znatan broj građana. Navodno je tamo došao i »Tito« u raskošnom samovozu praćen od motorizirane »garde«.[7]

Događaji na prugama:

Na pruzi Lašva — Sarajevo 15. VII u 2352 sati između ž. p. Semizovac i Rajlovac naletio je na minu teretni vlak. Izkočili stroj i 6 kola.[8]

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)

(M. P.) **Helbich**

---

[7] Podatak o drugu Titu je netačan. On se tada, sa Vrhovnim štabom NOV i POJ, nalazio na ostrvu Visu (vidi knj. 25, dok. br. 111).

[8] Tu akciju je izveo Visočko-fojnički NOP odred. Bliže o tome vidi dok. br. 73, objašnjenje br. 6.

BR. 167

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 20. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 202/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
20. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED

...

U toku su teže borbe južno i jugozapadno od Glamoča.

Podhvat u iztočnoj Bosni odvija se po osnovi.

Neprijateljski zračni lov na vlakove u području Brod — Doboj nastavlja se nesmanjenom žestinom.

II. PODRUČJA:

...

Livno — Glamoč:

U nadiranju prema Glamoču podhvatne snage vode težke borbe s neprijateljem oboružanim topovima i bacačima u području 10 km j. i jugozapadno Glamoča.[2]

Iztočna Bosna:

U podhvatu u iztočnoj Bosni borbena skupina iz Sokolca odbacila je neprijatelja s područja 10—19 km i. Sokolca prema sjeverozapadu. Ujedno je odbijen napadaj na Džimrije (17 km s. i. Sokolca).[3]

Sjeverna skupina zauzela je jedan vis južno od Prnjavora (19 km j. i. Tuzle), dok iztočna skupina iz Zvornika napreduje u smjeru jugozapadno bez dodira s neprijateljem.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/1, k. 40.

[2] Odnosi se na jedinice 6. proleterske divizije (vidi dok. br. 74 i 114).

[3] Borba je vođena protiv 20. romanijske brigade. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

[4] Vidi dok. br. 77, 78, 86, 130 i 143.

Hercegovina:

U nastavku podhvata zauzeto je s. Vranikuće (13 km j. j. i. Nevesinja) i uzpostavljen spoj između 2 borbene skupine. Nađeno je 27 poginulih komunista, a daljnjih 55 poginulih je ocienjeno.[5]

...

Djelat. vlast. zrakopl.:

14. VII jedan naš zrakoplov, koji je nosio strjeljivo u Livno nije stigao na odredište niti se vratio. Potraga je u toku.

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

19. VII u 0800 sati 4 neprijateljska zrakoplova napali su ž. p. Lisičići (kod Konjica) i zapalili 4 kola.

Istog dana u 0845 sati 4 nepr. zrakoplova napali su vlak između Usore i Doboja te onesposobili stroj i 1 kola. Vlakovođa je poginuo.

...

Osobitosti:

U toku 15. i 16 VII došli su u Doboj 1 zastavnik i 1 domobran iz posade Teslića. Prema izkazu domobrana bojnik Ivčević i 5 častnika nalaze se u Prnjavoru zarobljeni od komunista.[6]

...

Događaji na želj. prugama:

...

16. VII miniran je jedan mostić na pruzi kod ž. p. Ostrožac (kod Konjica).

...

17. VII četiri neprijateljska zrakoplova napali su radni vlak i oštetili stroj između ž. p. Turbe i Travnik i napali ž. p. Dolac.

19. VII u jutro neprijateljski zrakoplovi napali su: teretni vlak kod ž. p. Oriovac, vojni vlak kod ž. p. Vr-

---

[5] Vidi dok. br. 80, 84, 91, 113, 119 i 146.

[6] Riječ je o potpukovniku Antonu Ivčeviću, zamjeniku zapovjednika 6. lovačke pukovnije, koga je, sa ostalim pripadnicima te pukovnije, zarobila 5. kozarska (krajiška) brigada. Međutim, on je 30. jula 1944. iskoristio nebudnost borca koji ga je čuvao (sprovodio) i pobjegao u Banju Luku. O tome vidi dok. br. 36 u ovoj knjizi i izvještaj Antona Ivčevića od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 7/1—78, k. 60).

bova, drugi vojni vlak kod ž. p. D. Vrba i treći vojni vlak između ž. p. Garčin i Andrijevci. Oštećena su 4 stroja. Jedan strojovođa je poginuo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik (Helbich)
Helbich

(M. P.)

BR. 168

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 21. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 203/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
21. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Uspjeh u podhvatu kod Podr. Slatine, u Požeškoj kotlini, Lici i u iztočnoj Bosni.

Nastavlja se podhvat u Hercegovini uz jak odpor neprijatelja.

Partizani su počeli paliti žito.

II. PODRUČJA:

...

Bos. Petrovac — Drvar:

U području j. i. Bos. Petrovca odbačen je neprijatelj s uzvisina j. z. Drinića (8 km j. i. Bos. Petrovca) uz 9 poginulih partizana.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 21/1, k. 40.

Drugi jedan odjel u području s. i. Drvara pobio je 6, zarobio 3 partizana, zaplienio 1 strojnicu i više bombi.[2]

Kod Bihaća jedna zasjeda zarobila je jednu neprijateljsku obhodnju od 7 ljudi.[3]

* * *

Livno — Glamoč:

U nastavku podhvata prema Glamoču borbene skupine podišle su Glamoču s južne strane.

Podhvat se proširuje prema iztoku u smjeru Kupresa.

Derventa — Doboj:

U širem području Dervente opaža se prikupljanje jačih partizanskih snaga.

U području 2—7 km zapadno i sjeverozapadno Doboja razviđanjem nije se naišlo na neprijatelja.[4]

Iztočna Bosna:

Borbene skupine iz Sokolca stigle su do Podžeplja (25 km s. i. Sokolca) i zauzele ga, protjeravši neprijatelja prema Vlasenici.[5]

Jedna borbena skupina nalazi se u borbi 14 km j. i. Zavidovića.

Sjeverna borbena skupina napreduje prema jugu uz težke borbe s neprijateljem u području Prnjavora (19 km j. Tuzle), dok je iztočna borbena skupina iz Zvornika dostigla uzvisine j. z. Šekovića (26 km j. j. i. Tuzle).[6]

Neprijateljski gubitci: nađeno 44 poginula, daljnjih 51 poginuo ocienjeno, 3 zarobljena i 1 partizan prebjegao. Plien: 1 bacač i 1 strojnica.

19. VII odbijen je napadaj neprijatelja na Srebrenicu i Bratunac.[7]

---

[2] Borbe u rejonima Drvara i s. Drinića su vođene protiv jedinica 16. krajiške brigade. Brigada je imala 1 poginulog, 2 teže i 7 lakše ranjenih boraca. Vidi Izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 17/2, k. 1265).

[3] Na prostoru jugoistočno od Bihaća tada je dejstvovao Drvarsko-petrovački NOP odred. Međutim, on tada nije pretrpio takve gubitke. Vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[4] Vidi dok. br. 179.

[5] Vidi dok. br. 167, objašnjenje br. 3.

[6] Borba je vođena protiv jedinica 16. i 36. NOU divizije. Bliže o tome, kao i o gubicima pomenutih jedinica, vidi dok. br. 60, 79, 81, 82, 89 i 143.

[7] Napad na ta mjesta izvele su jedinice 27. i 38. NOU divizije (vidi dok. br. 72, 78 i 130).

Hercegovina:

U nastavku podhvata u Hercegovini borbene skupine dostigle su postave 15 km j.i. — 12 km j. j. i. — 14 km j. Nevesinja uzprkos žestokog neprijateljskog odpora.

...

Djelat. vlast. zrakopl.:

19. VII jedan zrakoplov bombardirao je nepr. uzletište kod D. Podgradci (35 km s. z. Banje Luke), s uspjehom.

...

7 zrakoplova vršilo je prevoz strjeljiva posadi u Križevce, zatim prebacivanje strjeljiva posadi u Livno i bacanje strjeljiva posadi u Tešnju.

2 zrakoplova koji su bacili strjeljivo posadi u Tešnju doletili su u Zagreb i odatle prenesli tvorivo u Sarajevo.

20. VII bombardirao je 1 zrakoplov vis 1191 (7 km od Novog Sela — na Kupreškom Polju) i napao strojničkom vatrom neprijateljske postave oko ovog visa, u suradnji s podhvatnim postrojbama.

...

2 školska zrakoplova prevozili su službene osobe iz Zagreba u Banja Luku, Brod i Sarajevo.

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

19. VII četiri neprijateljska lovca napali su strojničkom vatrom teretni vlak kod Poljica te želj. postaju Hadžići kod Sarajeva i Usoru kod Doboja. Oštećena su 2 stroja i 6 kola. Jedan domobran, 1 željezničar i 2 građana su ranjeni.

...

20. VII oko 1230 sati bombardiran je Prijedor. Pojedinosti nisu javljene.

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

BR. 169

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 22. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 204/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
22. VII 1944 godine

I. OBĆI PREGLED

...

Podhvati u iztočnoj Bosni i u Hercegovini teku uspješno unatoč jakog neprijateljskog odpora.

Naše čete oslobodile su Glamoč.

Partizani su napali Bos. Dubicu. Ulične borbe još su u toku.[2]

Zračni napadaj na Rijeku i Zenicu.

II. PODRUČJA:

...

Bos. Dubica:

Noću 21/22. VII premoćne partizanske snage napale su Bos. Dubicu i prodrle u mjesto, gdje se vode ulične borbe.[3] Upućeno je pojačanje iz Jasenovca. Pojedinosti još nisu poznate, brzoglasni spoj je prekinut.

...

Bihać — Knin:

Pojačana napadačka djelatnost na obskrbnoj cesti južno Srba gdje ima štete i žrtava, te na želj. pruzi Bihać — Rudice. Poduzete su protumjere.

...

Glamoč — Kupres:

U nastavku podhvata u području Glamoča naše su čete protjerale partizane i oslobodile Glamoč.

Podhvatne snage produžavaju nadiranje prema Kupresu.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/1, k. 40.

[2] i [3] Napad na to mjesto izvršila je 11. krajiška brigada u sadejstvu sa Kozarskim i Gradiško-lijevčanskim NOP odredom. Bliže o tome vidi dok. br. 137 i 170.

Doboj:

Razviđanjem su ustanovljene jake neprijateljske snage na utvrđenim postavima na crti: vis 333 — 330 — 327 — Rajkovac — 288 — 259 — Trnovača (8 km z. i 7 km j. z. Doboja). Neprijatelj je dobro naoružan samoradnim oružjem i bacačima. Prema izkazu odbjeglog zarobljenika-domobrana namjera im je napasti Doboj.[4]

Iztočna Bosna:

U nastavku podhvata očišćeno je područje Šekovića (26 km j. j. i. Tuzle) i područje Prnjavora (19 km j. Tuzle) uz slab neprijateljski odpor.[5]

Južna borbena skupina vodi borbu s jačom neprijateljskom skupinom u području Podžeplja (25 km s. i. Sokolca), gdje je palo 8 partizana, a cieni se da je još pao 21 partizan.[6]

Hercegovina:

Podhvat u Hercegovini nastavlja se uz žilav odpor neprijatelja u području južno i jugoiztočno Nevesinja.[7]

Djelat. vlast. zrakopl.:

Naknadno se doznaje da je hrvatski zrakoplov, koji je 14. VII bacio strjeljivo posadi u Livno i potom nestao, na povratku uslied nevremena zalutao, te je posada bila primorana izkočiti padobranima u području Travnika (vidi dnevno izvješće br. 202).[8]

Naše zrakoplovstvo 21. VII vršilo obskrbu postrojbi u Sarajevu i Koprivnici.

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

21. VII u 0833 sati 9 neprijateljskih zrakoplova bombardiralo je Zenicu. Ima nešto štete i malo žrtava.

Obćenito:

...

Prigodom manjih djelatnosti i razviđanja kod M. Bistrice, Sokolca, Konjica i Rame te Mosor pl. i Kamešnice pl. poginulo je 15 partizana, dok se cieni da ih je 48 ranjeno. Vlastiti gubitci: 2 ustaše poginula, 6 ustaša

---

[4] Odnosi se na jedinice 11. NOU divizije. Njihova namjera nije bila napasti Doboj, već su se pripremale za prebacivanje u istočnu Bosnu. Opširnije o tome vidi dok. br. 121, 127, 143 i 147.

[5] Vidi dok. br. 86, 95, 98, 99 i 106.

[6] Borba je vođena protiv jedinica 27. NOU divizije (vidi dok. br. 111).

[7] Riječ je o jedinicama 29. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 113 i 119.

[8] Vidi dok. br. 167.

i 2 domobrana ranjeni i 1 domobran nestao. Zaplijenjene su 4 puške.

Učestalo je miniranje cesta po partizanima u jugoiztočnom području države. Najviše strada nevino pučanstvo.

...

Događaji na želj. prugama:

...

21. VII u 0245 sati između ž. p. Ilidža i Blažuj naletio je vlak na minu. Stroj i 3 kola su izkočila. Ima žrtava.[9]

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operat. odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

[9] Tu akciju je izveo Visočko-fojnički NOP odred. Bliže o tome vidi dok. br. 73, objašnjenje br. 6.

BR. 170

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 23. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 205/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
23. VII 1944 god.

I. OBĆI PREGLED:

Odbijen je napadaj na Bos. Dubicu.
Uspješno se nastavlja podhvat u iztočnoj Bosni.

II. PODRUČJA:

...

Bos. Dubica:

Partizanske skupine koje su noću 21/22 VII napale Bos. Dubicu uspjele su prodrieti do prvih kuća Bos. Dubice. Poslie 5-satne hrabre obrane posade, uz pomoć upućenog pojačanja partizani su protuudarom odbačeni. Dalji progon je u toku. Partizani su u napadaju upotriebili protuoklopne topove i englezke bacače mina. Neprijateljski gubici do sada iznose: 70 mrtvih, ali još konačni broj nije ustanovljen.[2]

Vlastiti gubitci prema do sada prikupljenim podatcima iznose: 7 mrtvih, 3 nestala i 4 ranjena.

Za kratko vrieme na rubu Bos. Dubice partizani su poubijali 18 građana, a 3 su ranili te zapalili oko 20 kuća.

Prijedor:

U području rudnika Ljubije naše borbene skupine nalaze se u borbi s VI partizanskom »brigadom«, čiji je zapovjednik poginuo.[3] Ostale pojedinosti još nedostaju.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23/1, k. 40.

[2] Napad na Bos. Dubicu izvela je 11. krajiška brigada u sadejstvu sa Kozarskim i Gradiško-lijevčanskim NOP odredom. Ukupni gubici pomenutih jedinica bili su: 1 poginuo, 1 nestao i 18 ranjenih boraca (vidi dok. br. 137).

[3] U izvještaju Štaba 6. krajiške brigade od 4. avgusta 1944, gdje se govori o borbama na tom području, ništa ne piše o pogibiji nekog višeg starješine. Komandant te brigade u to vrijeme i kasnije bio je Miljević Milančić (Arhiv VII, reg. br. 15/2, k. 769).

Kotor Varoš:

20. VII odbijen je jak partizanski napadaj na Kotor Varoš uz težke gubitke po neprijatelja.[4]

Doboj — Tešanj:

Zapadno i jugozapadno Doboja te oko Tešnja nalaze se jače partizanske snage, koje ugrožavaju Tešanj.[5] Podhvat za odterećenje Tešnja u toku je.

Istočna Bosna:

Naše i njemačke skupine svlađujući odpor dviju part. »brigada«[6] stigle su na liniju 5 km j. — 7 km j. z. Vlasenice, te su nastavile s podhvatom u smjeru Ribnice (22 km j.i. Zavidovića). Poginulo je 20 partizana, a daljnjih 30 se cieni. Plien: 1 mali bacač, 1 p. o. puška, više pušaka i tegleće stoke.

U području Šekovića odbijeni su napadaji partizana.

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.:

22. VII vršeno je borbeno izviđanje u području Voćina gdje je odkriveno jedno manje neprijateljsko uzletište.

Istog dana upućena su 3 zrakoplova u pomoć napadnutoj posadi u Bos. Dubici.

* * *

Dogođ. na želj. prug.:

Na želj. pruzi Sunja — Bos. Novi — Bihać 21. VII u 0900 sati između ž. p. Bos. Novi i Vidorija naletio je teretni vlak na minu. Izkliznuo je stroj i 2 štitna kola.[7]

* * *

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)

(M. P.) **Helbich**

---

[4] Napad na to mjesto je izvršila 12. krajiška brigada (vidi dok. br. 92).

[5] Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu. Ona je noću 22/23. jula zauzela to mjesto (vidi dok. br. 147).

[6] Riječ je o jedinicama 27. NOU divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111). O tome vidi i dok. br. 111 i 143 u ovoj knjizi.

[7] Tu akciju su izveli diverzanti Podgrmečkog NOP odreda. Vidi izvještaj Štaba toga odreda od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 11/2, k. 769).

BR. 171

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 2. GORSKOG ZDRUGA OD 24. JULA 1944. ZAPOVJEDNIŠTVU 3. ZBORNOG PODRUČJA O RASPOREDU JEDINICA NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI SARAJEVO — KONJIC — MOSTAR I O IZVIĐAČKOJ DJELATNOSTI U JUNU[1]

ZAPOVJEDNIČTVO 2. GORSKOG ZDRUGA
»Vojskovođe Doglavnika Slavka viteza Kvaternika«
ZAPOVJEDNI ODJEL
Op. . . Broj 1537/Taj.
U Konjicu dne 24. .1944.[2]

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA GLST.

Predmet: Bojna relacija za mjesec **lipanj** 1944 godine.

I. DIO:

A. — **Operacije i akcije:**

1. — *Razpored četa na dan 1. lipnja 1944. god.:*

I. — *2. gorski zdrug*	*Konjic*
Izravno mu podređeni:	
2. gorska obkopska sat	Konjic
2. gorska dojavna sat	Konjic
Zdrav. sat 2. g. z.	Konjic
Pekar. polusat sa mes. vodom	Konjic
Samovozni povoz 2. g. z.	Konjic
Ratni sud 2. g. z.	Sarajevo
Gospodarski ured 2. g. z.	Sarajevo
Bojno-oruž. vod 2. g. z.	Konjic
Veterinarska sat 2. g. z.	Konjic
Oklopni vlak »Ris«	Konjic
Glazba 2. g. z.	Konjic.
II. — PJEŠAČTVO:	
a) *2 gorska pukovnija:*	
Stožer pukovnije sa 13., 14. i 15. sati	Jablanica
Stožer I. bojne 2. gor. pukovnije	Konjic
1. sat	Konjic

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/2—14, k. 57.

[2] U originalu je mjesec nečitko napisan. Redakcija je ocijenila da je dokumenat pisan u julu.

2. sat	Podorašac
3. sat	Ostrožac
4. sat	Konjic.
Stožer II. bojne 2. g. p.	Rama
5. sat	Rama
6. sat	Rama
7. sat	Jablanica
8. sat	Jablanica.
Stožer III. bojne 2. gorske pukovnije	Drežnica
9. sat	Drežnica
10. sat	Grabovica
11. sat	Aleksin Han
12 sat	Drežnica.
Oklopni vlak »Neretva«	Rama.
b) *9. gorska pukovnija:*	
Stožer pukovnije	Hadžići
13. sat	Pazarić
14. sat	Hadžići
15. sat	Hadžići
Stožer I. bojne 9. gor. pukovnije	Tarčin
1. sat	Hadžići
2. sat	Ivan Sedlo
3. sat	Pazarić
4. sat	Tarčin.
Stožer II. bojne 9. g. p.	Bradina
5. sat	Konjic
6. sat	Bradina
7. sat	Lukač Most
8. sat	Bradina.

III. — TOPNIČTVO:

a) *IX. topnički sklop:*	
Stožer sklopa	Hadžići
Stožerna bitnica	Hadžići
1. bitnica gor. top. 7,5 [cm.] 0.28 (bez 1 voda)	Hadžići
1 vod 1. bat. IX. t.s. 7,5 cm. 0.28	Rama
2. bitnica gor. haub. 10. cm. 0.16/19.	Konjic
Tovarni povoz IX. top. sklopa	Hadžići.
b) *XX. topnički sklop.*	
Stožer sklopa	Sarajevo
Stožerna bitnica	Sarajevo
1. gor. bitnica 7,5 cm. 0.28	Sarajevo
2. bitnica 10-cm. 0.16/19.	Sarajevo.

Sa napried navedenim postrojbama u toku mjeseca **lipnja 1944.** nisu preduzimani nikakovi veći podhvati u cilju čišćenja od odmetnika, već su samo vršena razviđanja i osiguranja pruge u dielu: Ilidža — Mostar i osiguranje posadnih mjesta i postava na dielu ove pruge, te prikupljanje podataka o odmetničkim skupinama.

Važniji događaji u mjesecu **lipnju** *1944. god.:*

2. lipanj: 4 neprijatelj. zrakoplova lovca u 0600 sati napali strojničkom vatrom Konjic i Bradinu. U Konjicu gubitaka nije bilo. U Bradini 1 željezničar poginuo, 1 ranjen.

3. lipanj: Noću 2./3. o. mj. u 0100 sati skupina odmetnika u jakosti 50 ljudi pokušala minirati prugu između ž. p. Raštelica i tunela Ivan, ali je u ovome spriečena od naše zasjede. Gubitaka nije bilo.

5. lipanj: Ovoga dana u 1200 sati 2 neprijateljska zrakoplova lovca napali teretni vlak između ž. p. Drežnica i Grabovica, te u postaji Rama osobni vlak. 1 domobran, 2 vojnika 369. (Hrv.) divizije,[3] 1 željezničar i 17 talijana — ranjeno, 1 domobran, 1 vojnik 369. (Hrv.) divizije i 2 talijana poginuli. 3 konja ubijena, 4 konja ranjena, 1 lokomotiva osobnog vlaka oštećena.

6. lipanj: Ovoga dana u 1120 sati 6 neprijateljskih zrakoplova-lovaca napali strojničkom vatrom Brđane i Bradinu, te 2 putnička vlaka između: Brđana i Podorašca. 4 lokomotive, 1 vagon lakše oštećeni, brzoglasne veze pokidane. 4 njemačka vojnika poginula, 3 njem. vojnika ranjena.

8. lipanj: Noću 7./8. o. mj. partizani u jakosti 10 naoružanih ljudi izvršili vatreni prepad na posadu u s. Kotlari (6 SZ Konjic), ali su odbijeni. Istovremeno na ž. pruzi kod Krvavo Polje (4 1/2 SZ Konjic) postavljena mina, na koju je naišao teretni vlak. Lokomotiva i 2 vagona izkočili. Pruga porušena u dužini od 100 m. Promet uzpostavljen u 1930 sati. Vlastitih gubitaka nije bilo. Razviđački odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Solakova Kula

[3] Riječ je o vojnicima njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«).

došao je u dodir sa neprijateljem jakosti 120 odmetnika sa 6 strojnih oružja kod Krinac (1167). Uslied nadmoćnijeg neprijatelja odjel se morao povući.[4] 1 ustaša ranjen, kod neprijatelja 4 partizana ranjena.

Istoga dana u 1300 sati na pruzi kod Krvavo Polje pronađena je jedna mina od naše obhodnje, koja je odmah odklonjena.

9. lipanj: Razviđački odjel jakosti jedne sati, koji je razviđao smjerom: Rama — Čelinska Pl. došao je u dodir sa grupom od 80 odmetnika na Popova Gl. (8 S Rama) i iste odbacio na sjever ka Vratna Gora.[5] 1 domobran ranjen, 1 partizan ranjen. Razviđački odjel jakosti jedne sati, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Samar, na k. 1277 (16 S Ostrožac) zarobio je 2 partizana sa oružjem, 1 konjem i 2 sanduka Englezkog exploziva.

Ovoga dana u 1155 sati 4 neprijateljska zrakoplova-lovca napali strojničkom vatrom teretni vlak između: Drežnice i Grabovice. 10 talijana ranjeno i 1 poginuo. U 1200 sati isti zrakoplovi napali putnički vlak br. 12 kod Žuglića. 1 ustaša i 1 građanin ranjeni.

Službena kola djelom oštećena.

Istoga dana u 1205 sati isti zrakoplovi napali strojničkom vatrom Konjic. 7 vojnika (Njemaca i Talijana, te 2 domobrana), 1 ženska — ranjeni. 8 vagona sa slamom spaljeno. 1 strojnička kola oklopnjaka »Ris« i jedna ler kola, te lokomotiva oštećeni.

Isti zrakoplovi u isto vrieme napali vlak-teretni kod Podorašca. Lokomotiva oštećena, parne kočnice popustile i vlak se survao u provaliju kod Podorašca. Lokomotiva i više kola oštećeno. Prekid prometa najmanje 24 sata. Isti zrakoplovi u 1215 sati napali strojničkom vatrom postaju Raštelica. 3 lokomotive oštećene, 4 vagona oštećena, 1 talijan i 1 domobran ranjeni.

12 lipanj: Razviđački odjel jakosti jednog voda, koji je razviđao smjerom: Lisičići — Višnjevica u jakosti jednog voda naišao je na skupinu odmet-

---

[4] i [5] Borba je vođena protiv dijelova 17. brigade 10. NOU divizije. Tom prilikom oni su imali 1 ranjenog (vidi dok. br. 43).

nika u jakosti 40 partizana (1 J Višnjevice), koje je protjerao ka sjeveru. Gubitaka nije bilo.

13. lipanj: Razviđački odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Celinska Pl., na Celinskoj Pl. došao je u dodir sa partizanskom izvidnicom jakosti 6 ljudi, koje je odbacio na sjever ka Vratnoj Gori. Gubitaka nije bilo.

14. lipanj: Razviđački odjel u jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Čelinska Pl., došao je kod s. Kućani u dodir sa skupinom od 40 odmetnika. Odmetnici protjerani ka Čelinskoj Pl. i dalje na sjever. Gubitaka nije bilo. Zarobljena 4 konja.

U 1430 sati 4 neprijateljska zrakoplova-lovca napali strojničkom vatrom Bradinu i teretni vlak između Tarčina i Osenika. Mašinovoda mrtav. 5 njemačkih vojnika ranjeno, ložač ranjen, 2 lokomotive uništene.

15. lipanj: Razviđački odjel u jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Čelinska Pl., došao je kod Čelinske Pl. u dodir sa skupinom od 150 odmetnika, koje je protjerao ka sjeveru. Gubitaka nema.

16. lipanj: Potjerni odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Bradina — Stojković — Gobelovina kod s. Gobelovina došao u dodir sa skupinom od 100 odmetnika, koje je odbacio na sjever prema Bitovnji Pl. 1 domobran nestao. 10 partizana ranjeno.

Noću 16./17. o. mj. između želj. postaje: Lisičići i Ostrožac odmetnici su postavili minu na prugu. U 1100 sati 17. o. mj. mina je pronađena i odklonjena. Prekida u prometu nije bilo.

17. lipanj: 3 neprijateljska zrakoplova — lovca u 1100 sati nadletjeli su Konjic. Na iste otvorena vatra iz strojnica, kada su se udaljili.

21. lipanj: U 1745 sati pronađen 1 kgr. exploziva na pruzi između: Ostrožca i Lisičića od strane domobranske obhodnje. Exploziv uklonjen.

27. lipanj: U 0310 sati u jutro njemačka preselica (vlak) naišao na minu između željezničke postaje: Hadžići i Blažuj. Lokomotiva lakše oštećena. Ra-

zoreno 8 m. pruge.[6] Promet uzpostavljen u 1200 sati. 1 željezničar, koji se u ovo vrieme nalazio u blizini ovoga mjesta uhićen i 14 taoca iz okolnih sela.

28. lipanj: U toku noći 27./28. o. mj. od 2230 do 0330 sati partizani u jakosti 5.000 ljudi naoružani puškama, bacačima i mnogo strojnog oružja napadaju odsjek pruge i postave: Tarčin — Konjic. Na posadu Podorašca napada do 3.000 partizana. Sve se teže probiti i prebaciti preko pruge sa sjeverozapada na jugoistok. Željeznička pruga između Podorašca i Brđana kod s. Veternica razrušena u dužini jednog metra, a između Tarčina i Raštelice u dužini 13 metara. Promet u toku 28. o. mj. na oba mjesta uzpostavljen. Navedena skupina partizana uzpjela se prebaciti na jugoiztok preko pruge kod Podorašca i Tarčina.[7]

Gubitci:

a) *Vlastiti:* 2 domobrana poginula.
1 častnik, 4 dočastnika i 3 domobrana ranjena.
3 dočastnika i 13 domobrana nestalo.

b) *Neprijateljski:* 23 partizana ubijeno, 30 partizana ranjenih, 6 partizana zarobljenih. Među poginulima jedan komandant brigade.[8]

29. lipanj: U 0940 sati 4 neprijateljska zrakoplova — lovca napali strojničkom vatrom postaju Tarčin i Pazarić kao i vlakove na ovim postajama. 1 lokomotiva oštećena. 1 vagon sa streljivom spaljen. 7 osoba (2 njem. vojnika, 2 željezničara, 2 građ. osobe, 1 domobran) ranjeni. 1 od ovih zrakoplova oštećen vatrom p. o. strojnice iz Bradine pao je i izgorio sa 2 člana posade u Hadžićima.

---

[6] Tu akciju su, vjerovatno, izveli diverzanti Visočko-fojničkog NOP odreda

[7] Odnosi se na jedinice 1. proleterske divizije (vidi dok. br. 29, 32, i 33).

[8] Odnosi se na narodnog heroja Milana Ćupa, zamjenika komandanta 7. NOU brigade (vidi dok. br. 43 i 73).

2. — *Utrošak streljiva:*

a) *2. gorska pukovnija:*

Naboja za pušku	34381
Naboja za strojopušku	13200
Naboja za strojnicu	15000
Naboja za strojosamokres . .	182
Bombi za laki bacač	116
Bombi za srednji bacač . . .	90
Bombi ručnih	266
Znakovnih naboja	362

b) *9. gorska pukovnija:*

Naboja za pušku	1805
Naboja za strojopušku	3349
Naboja za strojnicu	966
Naboja za strojnicu 8 mm . .	686
Granata za bacač 46 mm . . .	12
Naboja za strojosamokres . .	100
Šrapnela za top 65 mm . . .	10
Granata za top 65	4
Navalnih bombi	12
Znakovnih naboja bielih . . .	9
Znakovnih naboja crvenih . .	3
Zrakovnih naboja zelenih . .	1

c) *IX. topnički sklop:*

Tempirnih granata 10 cm . . .	28
Udarnih granata 7,5 cm . . .	63
Tempirnih granata 7,5 cm . .	6
Šrapnela 7,5 cm	3
Streljiva za strojopušku 7,9 mm	220
Streljiva za pušku 7,9 mm . .	800
Signalnih naboja bielih . . .	10
Signalnih naboja zelenih . .	6
Crvenih signalnih naboja . .	10

B. — **Izkustva:**

Kako postrojbe ovoga zdruga u toku mjeseca lipnja nisu bile podhvatno upotrebljavane, već su vršena samo dnevna razviđanja, to nisu ni stečena nikakova nova izkustva.

C. — **Nedostatci i grieške:**

Nedostaju prevozna sredstva (konji, kola i motorna vozila) te obuća kod vojnika.

Popuna ljudstvom također je veoma potrebna.

ZAPOVJEDNIK
Glst. pukovnik (Bajd)
Bajd[9]

---

[9] Miho

BR. 172

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 25. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 207/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
25. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Uspješno se nastavlja podhvat u području Travnika, u iztočnoj Bosni i u Hercegovini.

. . .

II. PODRUČJA:

. . .

Banja Luka:

Nastavlja se pritisak neprijatelja na Kotor Varoš (28 km j. i. Banje Luke).[2] Naša malobrojna posada izvrstno brani svoja uporišta. 22. VII poginulo je 6 i zarobljen 1 partizan. Plien: 1 strojopuška i više pušaka.

Jajce — Travnik:

U svrhu spriečavanja uzmaka jednoj part. »diviziji« koja je uspjela prieći cestu Jajce — Turbe u smjeru sjeveroiztoka,[3] zaposjednuti su zaprečni postavi na odsjeku Nemila (15 km s. z. Zenice) — Zenica, dok druge podhvatne snage progone neprijatelja.

Iztočna Bosna:

Južna podhvatna skupina morala se povući pod pritiskom nadmoćnijih partizanskih snaga s Kraljeve Gore u Nurići (10 km j. j. i. i 16 km j. i. Vlasenice).[4] Sjeverna podhvatna skupina napredovala je 25 km j. i. Tuzle, dok su druge dvie borbene skupine spremne za nadiranje preko Živinica (10 km j. Tuzle) u južnom i jugoiztočnom smjeru.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/1, k. 40.

[2] Napad na to mjesto izvela je 12. krajiška brigada (vidi dok br. 92).

[3] Odnosi se na 6. proletersku diviziju (vidi dok. br. 107, 109 i 114).

[4] Borba je vođena protiv jedinica 27. NOU divizije. Vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19/7, k. 1111).

Odbijeni su pokušaji neprijatelja u zauzimanju područja Šekovići (27 km j. j. i. Tuzle).[5] Neprijateljski gubitci: 17 poginulih (izbrojano), daljnjih 15 poginulih ocienjeno, 3 su zarobljena i 12 partizana prebjeglo. Zaplienjeno je više pušaka.

Hercegovina:

U nastavku podhvata u Hercegovini iztočna podhvatna skupina naišla je na jače neprijateljske snage 18 km z. Gackog, dok zapadna borbena skupina vodi težke borbe kod visa Studenac (28 km z. j. z. Gackog).[6]

Djelat. vlast zrakopl.:

24. VII vršilo je obskrbu i prevoz službenih osoba.

Djelat. nepr. zrakopl.:

22. VII u 1530 sati neprijateljski zrakoplovi napali su Kupres. Ranjena su 2 domobrana.

23. VII u 1145 sati neprijateljski zrakoplovi napali su strojničkom vatrom Dolac kod Travnika i ranili 3 građ. osobe.

Istog dana u 1131 sati 2 nepr. zrakoplova napali su teretni vlak između Ilijaša i Visokog. Oštećena su 4 kola, jedan domobran je ranjen.

23. VII u 0800 sati 4 nepr. zrakoplova napala su strojničkom vatrom uzletište kod Mostara.

* * *

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)

(M. P.) **Helbich**

---

[5] Na tom području tada je dejstvovala 38. NOU divizija (vidi dok. br. 130).

[6] Riječ je o operaciji njemačke 369. legionarske divizije protiv 29. NOU divizije (vidi dok. br. 84, 91, 103, 104, 105, 113, 119 i 158).

BR. 173

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 26. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU JAJCE — TURBE, U ISTOČNOJ BOSNI I U HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 208/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
26. VII. 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Veliki uspjesi u podhvatima u Lici, Hercegovini i u području Cazina.

Uspješno se nastavlja podhvat u iztočnoj Bosni.

Započeo je podhvat u sjevernoj Dalmaciji.

Srušena 2 neprijateljska zrakoplova.

II. PODRUČJA:

Jajce — Turbe:

U podhvatu u području Petrova Polja (s. i. Jajca) borbena skupina iz Turbeta stigla je južno od Koričana (22 km i. Jajca), dok je druga podhvatna skupina dostigla postave 15 km i. Jajca.[2]

Iztočna Bosna:

U nastavku podhvata u iztočnoj Bosni južna borbena skupina odbacila je dvie neprijateljske »brigade« s područja 12 km j. j. z. Vlasenice u smjeru sjevera.

Dvie borbene skupine uzpostavile su spoj sjeverno Šekovića (27 km j. j. i. Tuzle) i prodrle do ovog mjesta odbacivši neprijatelja uz težke borbe prema jugu.[3]

Jake partizanske snage nalaze se kod Nurića (16 km j. j. i. Vlasenice) u izgrađenim postavima. Sjeverno Klad-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26/1, k. 40.

[2] U pothvatu su učestvovale jedinice 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« i domobranskog Brzog zdruga protiv 6. proleterske divizije (vidi dok. br. 109, 114 i 182).

[3] Odnosi se na dijelove 13. SS divizije i 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga koji su zajedno s četnicima vodili borbe protiv jedinica 27. i 38. NOU divizije (vidi dok. br. 78, 111, 130 i 143).

nja u toku su žestoke borbe s partizanskom skupinom, koja je prodrla do Čuništa (15 km z. j. z. Kladnja).[4]

Foča:

Započeo je podhvat u području južno Foče i Čajniča.[5]

Konjic:

23. VII odbijen je napadaj partizana na Bradinu i Ivan Sedlo (11 i 13 km s. s. i. Konjica). Nađena su 2 poginula partizana, 6 ih je ranjeno.[6] Vlastiti gubitci: 2 domobrana ranjena.

Nevesinje — Gacko:

U nastavku podhvata u Hercegovini podhvatne snage usredotočeno nadiru i obkoljavaju neprijatelja.

Sjeverna borbena skupina zauzela je 23. VII Studenac i Lukavac (15 km j. j. i. i 20 km j. i. Nevesinja) odbacivši neprijatelja prema jugu i jugozapadu.

Južna borbena skupina napada neprijatelja na crti Plana — Fatnica (10 km s. i 18 km s. z. Bileća), a skupina iz Gackog nadire prema Baba pl. (10 km j. Gackog).

Neprijateljski gubitci: 56 poginulih (nađeno), daljnjih 100 poginulih je ocienjeno, 30 ranjeno i 10 je zarobljeno.[7]

. . .

Djelat. nepr. zrakopl.:

21. VII srušen je kod Konjica 1 neprijateljski zrakoplov. Dva člana posade izskočila su padobranima.

22. VII oboren je 1 lovac-bombarder kod Jablanice.

. . .

25. VII 2 neprijateljska zrakoplova bacili su nekoliko bombi na Stolac. Pojedinosti nisu javljene.

. . .

Na pruzi Brod — Sarajevo 25. VII nepr. zrakoplovi napali su strojničkom vatrom: teretni vlak između ž. p Kotorsko i Komarica, drugi teretni vlak u ž. p. Kotorsko, treći teretni vlak u ž. p. Rudanka te u ž. p. Doboj i Tuzla strojeve. Onesposobljeno je: 6 strojeva, nekoliko vagona, a 1 ložač je poginuo.

---

[4] Odnosi se na 16. i 36. NOU diviziju (vidi dok. br. 98, 99, 106, 115 i 118).

[5] Napad je preduzet protiv jedinica 1. proleterske divizije, a dijelom i protiv jedinica na sektoru Gacka (vidi dok. br. 69, 91 i 115).

[6] Napad su izvršili dijelovi 17. NO brigade. Tom prilikom oni nisu imali gubitaka. Vidi izvještaj Štaba te brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 35/3, k. 854).

[7] Opširnije o borbama u Hercegovini, kao i o gubicima jedinica 29. NOU divizije, vidi dok. br. 91, 103, 113 i 119.

Događaji na želj. prugama:

24. VII minirana želj. pruga na više mesta između ž. p. Sunja i Majur te ž. p. Volinja i Dobrljin.[8]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
(M. P). **Helbich**

BR. 174

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 2. GORSKOG ZDRUGA OD 26. JULA 1944. ZAPOVJEDNIŠTVU 3. ZBORNOG PODRUČJA O RASPOREDU JEDINICA NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI SARAJEVO — KONJIC — MOSTAR I O IZVIĐAČKOJ DJELATNOSTI U MAJU[1]

Tajno

ZAPOVJEDNIČTVO 2. GORSKOG ZDRUGA
»Vojskovođe Doglavnika Slavka viteza Kvaternika«
Op. Broj *1145/taj.*
U Konjicu dne 26. VII. 1944.

Predmet: Bojna relacija za mjesec **svibanj** 1944. g.

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA GLST.

I. DIO:

A. — **Operacije i akcije:**

1. — *Razpored četa na dan 1. svibnja 1944. god.:*

I. — *2. gorski zdrug*	*Konjic*
Izravno mu podređeni:	
2. gorska obkop. sat	Konjic
2. gorska dojavna sat	Konjic

[8] Tu akciju je izvela Diverzantska četa Kozarskog NOP odreda i tom prilikom porušila 312 metara željezničke pruge. Vidi izvještaj Štaba Kozarskog NOP odreda od 31. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. 5/2, k. 769).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/2—5, k. 57.

Zdrav. sat 2. gor. zdruga	Konjic
Pekarska polusat sa mes. vod.	Sarajevo
Samovozni povoz 2 g. z.	Konjic
Ratni sud 2. g. z.	Konjic
Gospodarski ured 2. g. z.	Sarajevo
Vojno-oruž. vod 2. g. z.	Konjic
Oklopni vlak »Ris«	Konjic
Glazba 2. gor. zdr.	Konjic.

II. PJEŠAČTVO:

a) *2. gorska pukovnija:*

Stožer pukovnije sa 13., 14. i 15. sati	Jablanica
Stožer I. bojne 2. gor. puk.	Konjic
1. sat	Konjic
2. sat	Podorašac
3. sat	Ostrožac
4. sat	Konjic
Stožer II. bojne 2 gor. puk.	Rama
5. sat	Rama
6. sat	Rama
7. sat	Jablanica
8. sat	Jablanica
Stožer III. bojne 2. gor. pukov.	Drežnica
9. sat	Drežnica
10. sat	Grabovica
11. sat	Aleksin Han
12. sat	Drežnica
Oklopni vlak »Neretva«	Rama.

b) *9. gorska pukovnija:*

Stožer pukovnije	Hadžići
13. sat	Pazarić
14. sat	Hadžići
15. sat	Hadžići
Stožer I. bojne 9. gor. puk.	Tarčin
1. sat	Hadžići
2. sat	Ivan Sedlo
3. sat	Pazarić
4. sat	Tarčin
Stožer II. bojne 9. gor. puk.	Bradina
5. sat	Konjic
6. sat	Bradina
7. sat	Lukač Most
	Bradina.

III. — TOPNIČTVO:

a) *IX. topnički sklop:*

Stožer sklopa	Hadžići
Stožerna bitnica	Hadžići
1. bitnica 7,5 cm. 0 28.	Hadžići (bez 1 voda)
1. vod 1. bitnice IX. top. skl.	u Rami
2. bitnica 10 cm. 0 16./19.	Konjic

Tovarni povoz IX. topničkog sklopa — Hadžići.

b) *XX. topnički sklop:*

Stožer sklopa	Sarajevo
Stožerna bitnica	Sarajevo
1. gor. bit. 7,5 cm. 0 28	Sarajevo
2. bitnica 10 cm. 0 16./19.	Sarajevo.

Sa napried navedenim postrojbama u toku mjeseca **svibnja** 1944. god. nisu poduzimani nikakovi veći podhvati, već su samo vršena razviđanja dužinom željezničke pruge i osiguranje iste na dielu: Ilidža — Mostar, osiguranje posadnih mjesta i postava na dielu ove pruge i prikupljanje podataka o odmetničkim grupama.

Važniji događaji u mjesecu svibnju 1944. g.:

4. svibnja:

Razviđački odjel, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Vratna Gora u jakosti jedne sati, u Vratna Gora došao u dodir sa neprijateljem jakosti 100 partizana sa nekoliko strojnih oružja. Poslie kraće borbe neprijatelj odbačen na sjever. 1 domobran ranjen.

Noću 3/4. o. mj. u 0451 sati teretni vlak broj 80 koji je kretao smjerom: Raštelica — Bradina, na 200 m. pred tunelom Ivan naišao na minu. Istovremeno pripucano na vlak od 50 odmetnika. Lokomotiva i 2 vagona izkočila. Pruga u dužini 70 metara mjestimično oštećena. Sieno i slama na vlaku izgorjeli. U vlaku se nalazila ljudska hrana, koju su partizani dielom opljačkali.[2] Odmah upućeni potjerni odjeli.

10. svibnja:

Potjerni odjel jakosti 2 voda, koji je protjerivao neprijatelja smjerom: Ostrožac — Barac, došao je na k. 951 u dodir sa neprijateljem u jakosti 20 odmetnika, koje je protjerao ka Solakovoj Kuli. Gubitaka nije bilo.

---

[2] Napad na voz su izveli dijelovi 7. NOU brigade (vidi knj. 25, dok. br. 77 i 195).

11. svibnja:

Razviđački odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Studena Pl., došao u dodir sa neprijateljem kod Čelinske Pl. jakosti 30 odmetnika sa 3 strojna oružja. Neprijatelj odbačen na sjever u smjeru Solakove Kule.

12. svibanj:

Razviđački odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Gračanica došao je u dodir sa odmetnicima jakosti 100 naoružanih sa 4 strojna oružja kod s. Luga. Neprijatelj odbačen na sjever. Gubitaka nije bilo.

14. svibnja:

Milicioneri s. Doljani uhvatili 2 naoružana partizana kod Vrata (11 JZZ Rama). Isti su pripadnici »Mostarskog bataljona«.

15. svibnja:

Jača skupina partizana, među kojima i IX. krajiška brigada, ukupne jakosti oko 1000 ljudi noću 14./15. o. mj. odpočeli napad na Kreševo iz smjera s. Dusine (16 SZ Tarčin).[3] Milicija i Niemci u Kreševu prihvatili borbu. Njemačko topničtvo iz Kiseljaka podpomagalo je ove noći naše u Kreševu. Mjere opreze kod 9. g. p. ove noći odmah preduzete.

17. svibnja:

Potjerni odjel jakosti dva voda koji je razviđao smjerom Rama — Studena Planina, došao je u dodir sa neprijateljem kod Čelinske Pl. jakosti 40 odmetnika sa 3 strojopuške.[4] Neprijatelj je raspršen i gonjen u smjeru Solakove Kule. 1 vodnik ranjen. 5 partizana ranjeno (utvrđeno).

18. svibnja:

Skupina odmetnika jakosti 200 ljudi prebacila se preko r. Rame sa sjevera na jug, te potisnuvši ustaše iz s. Luga i s. Skrobučana, opljačkala je sela: Skrobučani, Gorica i Paroš (sve 12 SZ Rama). Ustaše se povukli u s. Doljani.

19. svibnja:

Razviđački odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Skrobučani, došao je u dodir sa jačom skupinom partizana kod s. Lovine (955), koju je skupinu protjerao ka

---

[3] Na prostoru s. Dusine tada su dejstvovali 1. i 2. bataljon 7. NOU brigade. Međutim, oni tada nisu vršili napad na Kreševo. Opširnije o njehovom dejstvu vidi knj. 25, dok. br. 77.

[4], [5] i [7] Odnosi se na jedinice 17. brigade 10. NOU divizije (vidi knj. 26, dok. br. 65).

Tolovcu (1028). Na Tolovcu je bio dočekan od još jače skupine partizana, koju nije mogao protjerati, jer su isti bili naoružani strojnicama i teškim bacačima, te se odjel povratio natrag.[5] Gubitaka nije bilo.

Teretni vlak br. 80 noću 18./19. o. mj. u 0230 sati naišao je na minu kod Binježeva. 3 vagona i lokomotiva izbačeni iz kolosjeka. Lokomotiva manje oštećena, dok su ova tri vagona podpuno uništena. Promet je vršen sa prelazom do 1700 sati 19. o. mj., kada je pruga popravljena. Odmah upućeni potjerni odjeli.

20. svibnja:

U 0045 sati partizani jakosti 300 naoružanih sa 6 strojopušaka, 2 strojnice i 1 bacačem napali postaju Raštelica iz smjera Orahovice. Poslie četiri satne borbe napad je odbijen. Pruga razrušena kod tunela Ivan i između 2 tunela kod Raštelice.[6] U 1700 sati 20. o. mj. promet uzpostavljen. 2 domobrana ranjena. 4 partizana ubijena i 6 ranjenih (utvrđeno). Potjerni odjel jakosti jednoga voda gonio je neprijatelja preko s. Orahovice, gdje je neprijatelj razpršen.

21. svibnja:

Potjerni odjel jakosti jedne domobranske i jedne ustaške sati, koji je imao zadatak protjerivanje neprijatelja smjerom: Jablanica — Sovići — Krstac — Skrobučani, odbacio je slabijeg neprijatelja sa Krstaca na sjever. Nadirući prema sjeveru naišao je na odpor jačeg neprijatelja utvrđenog na Tolovcu (1028). Poslie kraće borbe, a padom mraka odjel se povukao. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

Razviđački odjel jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Tolovac, došao je kod s. Ravnice u dodir sa neprijateljem, kojeg je odbacio ka Tolovcu. Na Tolovcu je dočekan od jače skupine partizana jakosti do 180 odmetnika sa 3 strojna oružja i 1 bacačem, kojega nije mogao protjerati, već se morao povući natrag. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

Razviđački odjel jakosti po 2 voda, koji su razviđali: Ostrožac — Podhum i Ostrožac — Grevići, došli su u dodir sa neprijateljem na k. k. 494, 215, 690, 777, i 1021, te istoga potisnuli na sjever i dostigli cilj. Kod Podhuma i Grevića naišli su na jače skupine (nepoznate jakosti) neprijatelja, kojeg nisu mogli odbaciti na sjever. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

---

[6] i [8] Napad na Raštelicu i voz izvele su jedinice 7. NOU brigade. Opširnije o tome vidi knj. 25, dok. br. 151, 211, 213 i 216.

22. svibnja:

Razviđački odjeli u jakosti 2 voda, koji su razviđali smjerovima: Ostrožac — Podhum i Ostrožac — Grevići, došli su u dodir sa neprijateljem na k. 777 i k. 1021 u jakosti oko 150 odmetnika, te ih potisnuli u smjeru Parsovića i Čelinske Pl. — Po prikupljenim podatcima od mještana neprijatelj je imao 10 mrtvih i 14 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo.

23. svibnja:

Razviđački odjel u jakosti dva voda, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Celina, došao je na k. 777 u dodir sa slabijom skupinom odmetnika, koje je odbacio ka k. 982, gdje ponovo došao u dodir i odbacio odmetnike ka Čelinskoj Planini. Gubitaka nije bilo.

Razviđački odjel u jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Grevići, došao na Lepenici K. u dodir sa skupinom partizana u jakosti oko 40 sa 3 strojna oružja, koje je odbacio ka Čelinskoj Pl. 1 domobran ranjen i 1 nestao.

25. svibnja:

Razviđački odjel u jakosti 2 voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Tolovac, došao je do Trišnika (842) u dodir sa manjom skupinom partizana, koje je odbacio na sjever. Po izbijanju na Trišnik bio je napadnut od neprijatelja u jakosti oko 150 odmetnika sa k. 955 i 1061, te se morao povući natrag.[7] Vlastitih gubitaka nije bilo.

26. svibanj:

U toku noći 25./26. o. mj. oko 2340 sati teretni vlak br. 60 pred tunelom Ivan naišao je na dvie mine, koje su explodirale. Nakon explozije partizani jakosti 100—300 pripucali su na vlak. Vlak spaljen. U vlaku se nalazilo topničko streljivo, ugljen i namirnice, te jedan vagon optičkih sprava, 3 vagona sa ugljenom prevrnuti. Istovremeno partizani pripucali na posadu Tarčin i Raštelica.[8] 3 njemačka vojnika lakše ranjena, 1 ustaša teže ranjen, 3 Njemca nestala i 3 žene lakše ranjene.

Razviđački odjel u jakosti jednoga voda, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Čelina, došao je na k. 982 u dodir sa slabijom skupinom odmetnika, koje je protjerao i gonio do Solakove Kule. Vlastitih gubitaka nije bilo. 6 partizana mrtvih i 12 ranjenih procienjeno.

Razviđački odjel u jakosti jednoga voda, koji je razviđao smjerom: Hadžići — Solakovići (7 SZ Hadžići) došao je kod s. Solakovići u dodir sa skupinom odmetnika jakosti do 120 ljudi, koje je protjerao. Gubitaka nije bilo.

Razviđački odjel u jakosti dva voda, koji je razviđao smjerom: Rama — Čelinska Pl., došao je u dodir sa oko 100 odmet-

nika na Čelinskoj Planini, koje je odbacio u smjeru Solakove Kule, te je u zajednici sa razviđačkim odjelom iz Ostrožca ušao u Solakovu Kulu. Na postavima sjeverno od Solakove Kule partizani utvrđeni sa jačim snagama. Gubitaka vlastitih nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

30. svibnja:

Razviđački odjel jakosti jednoga voda, koji je razviđao smjerom: Ostrožac — Čelinska Pl. došao je kod s. Parsovići u sukob sa grupom od 60 odmetnika, koje je razpršio i dalje bez odpora dostigao Čelinsku Pl. Gubitaka nije bilo.

2. — *Utrošak streljiva:*

— *2. gorska pukovnija:*

Naboja za pušku	14067 kom.
Naboja za strojopušku	23300 kom.
Naboja za strojnicu	28086 kom.
Naboja za strojosamokres . . .	1698 kom.
Naboja za samokres	204 kom.
Bombi za laki bacač 4,6 cm . .	142 kom.
Bombi za bacač 8 cm	237 kom.
Ručnih bombi	96 kom.

— *9. gorska pukovnija:*

Puščanih naboja	2386 kom.
Strojopuščanih naboja	7615 kom.
Strojničkih naboja	1040 kom.
Strojosamokresnih	149 kom.
Samokresnih	34 kom.
Bombi za bacač 8 cm	15 kom.
Bombi za bacač 4,6 cm	35 kom.
Ručnih bombi	60 kom.
Granata za gor. top 6,5 cm . .	56 kom.
Srapnela za gor. top 6,5 cm . .	36 kom.
Znakovnih naboja	36 kom.

— *IX. topnički sklop:*

Udarnih granata 7,5 cm. 0 28 . .	27 komada
Tempirnih granata 7,5 cm. 0 28	18 komada
Udarnih granata 10 cm. 0 28 . .	24 komada
Puščanih naboja	1000 komada

B. — **Izkustva:**

Kako postrojbe ovoga zdruga u toku mjeseca svibnja nisu bile podhvatno upotrebljavane, već su samo vršena osiguranja pruge i posadnih mjesta, to nikakova veća izkustva nisu stečena.

Pri upućivanju jačih razviđačkih odjela u razviđanje (1 sat i više), potrebito je ovim pridodati bar jedan srednji bacač,

koji je na slučaj sukoba sa neprijateljem osobito na brdovitom i kamenitom zemljištu često puta neobhodno potreban, radi uzpješnog riešenja zadatka.

C. — **Nedostatci i grieške**

Još uviek se osjeća nedostatak u prievoznim sredstvima (konji, kola i motorna vozila), te je ovaj zdrug uslied toga podhvatno neupotrebljiv.

Popuna postrojbi ljudstvom do punog ustrojbenog sastava također je potrebna.

ZAPOVJEDNIK
pukovnik (Zorn),
Zorn[9]

BR. 175

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 28. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U SREDNJOJ I ISTOČNOJ BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 210/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
28. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Odpočeo je podhvat u području Doboj — Tešanj — Teslić — Kotor Varoš — Maglaj.

Uspjeh u podhvatu kod Nevesinja i u iztočnoj Bosni.

Napadaj neprijateljskih zrakoplova na Benkovac i Bileće.

Srušen je 1 neprijateljski zrakoplov.

II. PODRUČJA:

---

[9] Božidar

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 28/1, k. 40.

Turbe — Jajce:

U podhvatu na Petrovom Polju (22 km s. j. Jajca) odbačeni su dielovi jedne partizanske »divizije« kod s. Bojtočići (13 km s. i. Jajca) prema sjeveroiztoku.[2]

...

Iztočna Bosna

U nastavku podhvata u području Vlasenice i zapadno od ovog mjesta neprijatelj je pretrpio gubitke od 60 poginulih pronađeno, daljnjih 60 poginulih je ocjenjeno. U području Šekovića razpršeni su neprijateljski dielovi.[3]

Doboj — Teslić

Odpočeo je podhvat u području Teslića radi uništenja jedne neprijateljske nazovi »divizije«.[4] Podhvatne snage nadiru usredotočeno preko Tešnja, zatim od Maglaja, Zepča i od Kotor Varoša.

Nevesinje — Gacko:

Podhvat u području Nevesinje — Gacko uspješno se nastavlja. Neprijatelj pruža žestok odpor na postavima 16—20 km. jugoiztočno Nevesinja,[5] gdje je 25. VII palo 24 partizana i 1 je pobjegao. Cieni se da su gubitci znatno veći.

...

Djelat. nepr. zrakopl.:

...

25. VII nepr. zrakoplovi napali su strojnicama i bombama Bileće.

...

Događaji na želj. prugama:

...

27. VII u 1200 sati između ž. p. Porječani i Visoko na pruzi Sarajevo — Brod napadnut je brzi vlak, koji je prije toga naletio na minu.[6] Stroj i 3 kola izkliznuli. Poštanska kola su zapaljena, 2 njemačka vojnika ubijena, a ostali zarobljeni. Putnici su opljačkani i odnešeno 3,500.000 kuna službenog novca.

...

---

[2] Vidi dok. br. 173, objašnjenje br. 2.

[3] Odnosi se na 27. i 28. NOU diviziju. Opširnije o njihovom dejstvu kao i o gubicima vidi dok. br. 111 i 130.

[4] Napad je preduzet protiv 11. NOU divizije koja se tada pripremala za prebacivanje preko r. Bosne u istočnu Bosnu. Opširnije o tome vidi dok. br. 121, 127 i 179.

[5] Na tom prostoru su tada dejstvovale 12. i 13. hercegovačka brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 119 i 146.

[6] Tu akciju je izveo Visočko-fojnički NOP odred (vidi dok. br. 73, objašnjenje br. 6).

28. VII u 0600 sati između ž. p. Dubica i Živaja naletio je na minu putnički vlak. Pojedinosti nisu poznate.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
(M. P.) glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 176

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 29. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 211/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
29. VII 1944 godine.

I. OPĆI PREGLED:

Teslić i Tešanj oslobođeni.

...

Uspješno se nastavlja podhvat u iztočnoj Bosni.

Nastavlja se djelatnost neprijateljskog zrakoplovstva na obskrbne preselice i vlakove.

Sarajevo i Makarska napadnuti iz zraka.

Oborena 3 neprijateljska zrakoplova.

II. PODRUČJA:

...

Bos. Grahovo:

Podhvatne snage protjerale su neprijatelja s područja Bos. Grahovo prema sjeveru. Neprijateljski gubitci nisu poznati. Uništena je 1 strojnica.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/1, k. 40.

Doboj — Teslić:

27. VII oslobođen je Tešanj, koji je prolazno nekoliko dana bio u rukama neprijatelja,[2] a 28. VII oslobođen je Teslić. Naše i njemačke podhvatne snage progone neprijatelja i vode borbu u području Teslića.[3]

Neprijatelj ugrožava Vranduk (16 km s. s. i. Doboja).

Podhvat se nastavlja.

Iztočna Bosna:

Uspješno se nastavlja podhvat u iztočnoj Bosni.

U toku je čišćenje područja Šekovića i Vlasenice.

Jedna neprijateljska »divizija« nalazi se 10 km i. Zavidovića.[4] Poduzete su protu-mjere.

Nevesinje:

U nastavku podhvata u Hercegovini neprijatelj pruža jači odpor u području 16 km j. i. Nevesinja.[5]

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.:

28. VII naše je zrakoplovstvo izvršilo oružano razviđanje područja Zvornika, Majevice pl. i doline r. Bosne, zatim područja Tešanj — Teslić, gdje je surađivalo s podhvatnim skupinama.

* * *

Osim toga vršilo je prienos tvoriva, novca i službene pošte te prievoz vojnih osoba. Nadalje je bacalo promičbene letke u području Vel. Župe Vuka i području Tešanj — Teslić.

Djelat. nepr. zrakopl.:

* * *

28. VII oko 0930 sati 6 nepr. zrakoplova-lovca bombardiralo je Sarajevo. Poginulo je i ranjeno nekoliko vojnika. Šteta je neznatna. Jedan napadački zrakoplov je srušen.

* * *

28. VII između 1000 i 1100 sati neprijateljski lovci bombarderi napali su bombama samovoznu preselicu i povoz kod Tešnja, zatim vlakove kod Trbuka i Žepče (na pruzi Brod — Sarajevo), vlak između Bile i Viteza (na

---

[2] To mjesto je bila zauzela 18. hrvatska brigada (vidi dok. br. 147).

[3] Pošto su jedinice 11. NOU divizije, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, krenule za istočnu Bosnu, osim 14. srednjobosanske brigade i odreda, to su one napustile pomenuta mjesta (vidi dok. br. 121, 127 i 179).

[4] Riječ je o 16. NOU diviziji koja je tada imala zadatak da prihvati 6. proletersku i 11. NOU diviziju prilikom njihovog prebacivanja u istočnu Bosnu (vidi dok. br. 128).

[5] Vidi dok. br. 113 i 119.

pruzi Travnik — Lašva) te vlak kod Lisičića (na pruzi Konjic — Mostar). Oštećena su 4 samovoza, 2 stroja i nekoliko vagona. Zrtava ima malo.

Obćenito:

...

20. VII naišao je na minu kod Skočaja (6 km j. Bihaća) jedan njemački samovoz. Samovoz je uništen i 1 častnik ranjen.

...

Događaji na želj. prugama:

...

Na pruzi Sunja — Bos. Novi 28. VII u 0945 sati između ž. p. Dobrljina i Ravnice naletio je na minu teretni vlak. Uništena su štitna kola, a stroj je izkočio.[6]

...

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

(M. P.)

[6] Tu akciju su izvršili dijelovi 4. NOU divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

BR. 177

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 30. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 212/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
30. VII 1944 godine.

I. OBĆI PREGLED:

Oslobođen Prnjavor.

...

Uspješno se nastavlja podhvat u iztočnoj Bosni i u području Teslića.

U Gornji Vakuf ušli su odmetnici.

...

II. PODRUČJA:

...

Bihać:

U širem području Bihaća podhvatne snage naišle su na mjesto, gdje su neprijateljski zrakoplovi bacili oružje i opremu partizanima, te zaplienili nekoliko strojnica s okvirima kanadskog podrietla, 42 košulje i 29 padobrana. Svi protunapadaji partizana odbijeni su.

...

Doboj — Teslić:

U nastavku podhvata u području Teslića i Tešnja odbačeni su dielovi jedne partizanske »divizije« s područja Teslića prema zapadu i sjeverozapadu, te je zauzeta razkrsnica puteva 5 km s. z. Teslića. Progon neprijatelja nastavlja se smjerom Tešanj — Prnjavor.[2]

29. VII podhvatne snage oslobodile su Prnjavor.

Druga borbena skupina napada dielove jedne druge neprijateljske »divizije« u području Žepča.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30/1, k. 40.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 121, 127, 176 i 179.

[3], [5] i [6] Odnosi se na 6. proletersku diviziju, koja je tada uspjela da se prebaci u istočnu Bosnu (osim jednog bataljona), i 11. NOU diviziju, koju su neprijateljske snage napale i onemogućile joj prelaz u istočnu Bosnu. Opširnije o tome vidi izvještaje štabova 5. kozarske (kra-

Zenica — Gornji Vakuf:

29. VII Gornji Vakuf pao je u ruke neprijatelja.[4]

U području Vranduka i Nemile (12 i 15 km s. Zenice) vode se težke borbe s neprijateljem.[5] Pojedinosti nisu javljene.

Iztočna Bosna:

Nastavlja se podhvat u području Vlasenice uz slab dodir s neprijateljem. Jedna partizanska »divizija« u području jugozapadno Zavidovića namjerava uzpostaviti spoj sa »divizijom« kod Žepča.[6]

...

Osobitosti:

...

Doznaje se da partizani pljačkaju stoku u zapadnoj Bosni za Anglo-amerikance te je zaklanu prenose zrakoplovima u Italiju (neizpitano izvješće)

Događaji na želj. prugama:

28. VII između ž. p. Blagaj i Svodna (na pruzi Bos. Novi — Prijedor) naletio je na minu teretni vlak. Stroj i 3 kola su izbačena.[7]

...

Istog dana između ž. p. Rudice i Blatna (na pruzi Bos. Novi — Krupa) naletio je na minu radni vlak. Stroj i 3 kola izbačeni. Iste noći između istih želj. postaja minirana je pruga.[8]

...

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik (HELBICH)
Helbich

(M. P.)

---

jiške) i 12. krajiške brigade za jul od 5. i 14. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 42/4 i 43/4, k. 866). O tome vidi i dok. br. 99, 127, 143 i 147 u ovoj knjizi.

[4] To mjesto je 28. jula zauzela 7. NOU brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 110, 135 i 182.

[7] i [8] Te akcije su izveli dijelovi 4. NOU divizije. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba te divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

BR. 178

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 31. JULA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

VOJNIČKA TAJNA

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 213/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
31. VII 1944 god.

I. OBĆI PREGLED:

Uspješno se nastavljaju podhvati u području Teslić — Prnjavor, u Hercegovini i iztočnoj Bosni.

Slavonski i Bosanski Brod ponovno jako bombardirani.

Napadaji neprijateljskih lovaca na vlakove i želj. postaje.

II. PODRUČJA:

Banja Luka — Prnjavor:

Nastavlja se podhvat u području Teslić — Prnjavor. Jedna naša borbena skupina, koja nadire u smjeru jugoiztoka dostigla je visove kod s. Kukavice (30 km j. i. Banje Luke), odbacivši neprijatelja nakon težke borbe.[2]

Bos. Petrovac:

25. VII napali su partizani jednu našu preselicu 1.5 km j. i. Vrtoče (18 km s. z. Bos. Petrovca).[3] Uslied premoćnosti neprijatelja preselica se morala vratiti u Vrtoče nanievši neprijatelju 14 poginulih i 15 ranjenih. Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo i 7 je ranjeno.

Drvar — Bos. Grahovo:

Odbijen je napadaj neprijatelja na Drvar,[4] dok partizani i dalje ugrožavaju Bos. Grahovo.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 31 1, k. 40.

[2] Vidi dok. br. 179.

[3] Napad je 24. jula izveo 4. bataljon 8. krajiške brigade. Tom prilikom on je imao 5 ranjenih boraca. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 10. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/1, k. 769).

[4] Riječ je o demonstrativnom napadu na Drvar, koji su izveli dijelovi 16. krajiške brigade i Grahovski NOP odred. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 7. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 17/2, k. 1265).

Započelo je čišćenje područja pored ceste Knin — Bos. Grahovo.

Žepče:

Dielovi dviju partizanskih »divizija« uspjeli su između Žepča i Begov Hana (11 km j. j. z. Žepče) prieći r. Bosnu sa zapadne na iztočnu stranu i spojiti se s jednom partizanskom »divizijom« južno od Zavidovića.[5] Neprijateljski gubitci su veliki, ali još nisu poznati. Ima gubitaka i na našoj strani.

Iztočna Bosna:

Jedna podhvatna skupina vodi borbu s neprijateljem na području 10 km j. z. Vlasenice.[6]

Druga borbena skupina nadire iz područja Kladnja prema Ribnici (2 km s. i. Kladnja) u dolinu r. Spreče.

Bileće — Gacko:

U nastavku podhvata u području Nevesinje — Gacko — Bileća odbačeni su dielovi jedne nepr. »divizije« preko ceste Plana — Korita (10 km s. s. z. i 18 km s. s. i. Bileća) u smjeru iztoka i jugoiztoka.[7]

Nastavlja se čišćenje tog područja.

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.:

29. VII naše je zrakoplovstvo razviđalo javljeno neprijateljsko uzletište kod Kulaša s. z. Teslića, ali nije opaženo ništa sumnjivo. Isto tako izvršena su izviđanja okolice Sesveta i Sanskog Mosta. Nadalje je vršilo prienos tvoriva i vojnih osoba.

30. VII izvršilo je izviđanje u području Koprivnice, Novi Grada Podravskog te područja Zenica — Begov Han sa uspjehom, a u suradnji sa podhvatnim postrojbama.

* * *

Djelat. nepr. zrakopl.:

30. VII od 1100 sati do 1125 sati oko 120 neprijateljskih zrakoplova u 4 vala ponovno je bombardiralo Sl. i Bos. Brod. Ima štete i žrtava.

---

[5] Tom prilikom se prebacila u istočnu Bosnu samo 6. proleterska divizija. Na desnoj obali r. Bosne nju je tada prihvatila 16. NOU divizija (vidi dok. br. 109, 128 i 177).

[6] Na tom prostoru je tada dejstvovala 20. romanijska brigada. Vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 19 7, k. 1111).

[7] Odnosi se na dijelove 29. NOU divizije (vidi dok. br. 129).

Istog dana napali su nepr. zrakoplovi želj. postaju Dubica i zapalili nekoliko vagona.

* * *

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M. P.)

BR. 179

IZVOD IZ OPŠTE BOJNE RELACIJE 2. ZBORNOG PODRUČJA ZA JUL 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE[1]

I. d i o

A. — KOD 1. LOVAČKOG ZDRUGA·

1. — 4. lovačka pukovnija:

1. VII Stožer pukovnije, 13., 14. i 15. sat, I. i II. bojna 4. lovačke pukovnije nalaze se na postavima za obranu Dervente, III. bojna 4. l. p. nalazi se na Usori.

Razviđački odjeli vrše razviđanje predzemljišta, kojom prilikom pribavljaju podatke, da se XIV. Srednjo-bosanska brigada nalazi od Vučje jame (11 SZ Dervente) pa do Ukrine, V. Kozaračka od Ukrine do Drine,[2] XII. Krajiška brigada na lievoj obali Ukrine prema Prnjavoru, — Derventski, Prnjavorski i Dobojski odred južno od želj. pruge u Malici, Vrtačanima i k. 265 (10 J Dervente), XVII. Hrvatska[3] u Maloj Sočanici.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/1—3, k. 60.

[2] Vjerovatno omaška. Treba: s. Drijen.

[3] Trebalo bi da piše: XVIII hrvatska (brigada). Inače, bliže o rasporedu i dejstvima pomenutih jedinica vidi dok. br. 26 i 147.

2. VII. U noći 1/2. VII. o. g. neprijatelj, koji je tokom dana viđen od razviđačkih odjela, otpoceo je u 0015 sati napad u pocetku slabijih razmjera na pojedinim odsjecima, a od 0230 sati snaznom vatrom iz svih oruđa duž ciele obranbene crte I. i II. bojne. Naročito se je osjećao jak pritisak sa sjeverne strane gdje neprijatelj dolazi do na 50 m. pred bitnicu, sa namjerom da zarobi bitnicu, pa je na tome prostoru ovaj front popunjavan odjelima iz pričuve. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati. Tokom dana 2. VII. poduzeto je razviđanje jakim razviđačkim odjelima I. i II. bojne za neprijateljem, koji je odstupao. Ustanovljeno je, da se neprijatelj nakon odstupanja u jakim skupinama nalazi kod Smrtničkog mlina u Gornjem i Donjem Detlaku, kod Kalenderovačke škole i Miškovaca.

Tokom dana u 1130 sati angloamerički zrakoplovi izvršili su teroristički napad na Derventu, bombama različitog kalibra. Pogođene su željeznička postaja, sekcija želj. prometa, vojarna i nekoliko drugih zgrada. Prilikom ovog napadaja bilo je 120 poginulih i 85 ranjenih, a bilo je prilično materijalne štete.

Istoga dana prispjela je III. bojna 4. l. p. iz Usore u Derventu i zauzela kao pojačanje postave za odbranu Dervente.

3. VII. Upućeni razviđački odjeli prikupili su podatke, da se neprijatelj nalazi kod Kalenderovačke škole, Zobištu i Rapčanima sa svojim manjim skupinama, a svojim jačim snagama, da se povukao u Cer. Klenovac (12 J Derventa) i Malice (11 J Derventa). Jedinice 4. lovačke pukovnije drže postave kao i 2. o. mj.

4. VII. Vrši se nasilno razviđanje: sa I/4. l. p. do Kalenderovačke škole, sa II./4. l. p. do Malice, III/4. l. p. ostaje kao pričuva u Derventi. Sa prostora na kome su I. i II. bojna 4. l. p. vršile nasilno razviđanje, neprijatelj se je povukao na lievu obalu Ukrine. Po završenom razviđanju II. bojna 4. l. p. kreće na Počivaljku, a III. bojna hodom iz Dervente na želj. postaju Ljupljanicu, odakle dalje vlakom do Doboja.

5. VII. Sa dielovima iz Dervente vrši se razviđanje predzemljišta. Neprijatelj se nalazi na lievoj obali Ukrine.

U 2120 sati II. bojna 4. l. p. kreće sa Počivaljke za Johovac, ostavljajući jednu sat na Briestu.[4]

Istoga dana III. bojna 4. l. p. kreće u podhvat za rasterećenje Jelaha. Ova bojna stupa u borbu sa neprijateljem kod Jovađije. Neprijatelj se povlači u pravcu Križa k. 307, nakon čega se bojna vraća za Tešanjku, koja je bila napadnuta od komunista.[5] Iz Tešanjke bojna se vraća u Usoru.

6. VII. Jedinice 4. l. p. na istim mjestima kao 5. VII. o. g. Vrši se razviđanje predzemljišta bez dodira sa neprijateljem, koji se nalazi na lievoj obali Ukrine, Drienu i Ceranu, te u pravcu Crnče.

7. VII. II. bojna 4. l. p. polazi za Doboj gdje zauzima postave za odbranu, a III. bojna već je zaposjela postave za odbranu Doboja. Vrši se razviđanje predzemljišta. Neprijatelj se nalazi sa svojim slabijim snagama od Smrtića do Palačkovca.

8. VII. Vrši se razviđanje predzemljišta. Na području Dervente nema komunista, koji su se sa svojim glavnim snagama koncentrisali oko Doboja.

9. VII. Vršena razviđanja. Samo manje snage komunista nalaze se na lievoj obali Ukrine. Ostale snage još uviek na području Doboja.

10. VII. Iz Dervente upućivane obhodnje nisu imale dodira sa komunistima. Jedna sat III. bojne iz Doboja upućena u nasilno razviđanje u smjeru s. Matuzića, gdje se neprijatelj jurišem natjerao na odstupanje. Tom prilikom vlastitih gubitaka nije bilo, a neprijatelj je imao 2 mrtva. Zaplienjena jedna strojopuška i 2 puške.

11. VII. Vrši se razviđanje. Neprijatelj sa svojim manjim snagama nalazi se na lievoj obali Ukrine. Dielovi pukovnije u Doboju također vrše razviđanje predzemljišta bez dodira sa neprijateljem.

12. VII. Vrši se razviđanje predzemljišta. Samo manje skupine komunista nalaze se kao obhodnje od Miškovaca do Glogovca. Komunističke jedinice nalaze se na području Teslića.[6]

---

[4] Na karti: 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

[5] i [7] Vidi dok. br. 52 i 147.

[6] U Tesliću su tada bile jedinice 11. NOU divizije. Bliže o borbama za oslobođenje Teslića vidi dok. br. 26, 36, 47 i 160.

13. VII. Upućene obhodnje u razviđanje. Stanje neprijatelja isto kao dan ranije. II. bojna 4. l. p. vrši nasilno razviđanje smjerom: Krčevine — Prisade — Milkovac — Makljenovac — Debelo Brdo — Uljarice. U Oblom Kamenu, bojna nailazi na neprijatelja, te se razvija borba između dielova V. kozaračke brigade i XVIII. Hrvatske brigade s jedne strane i ove bojne. U 1530 sati toga dana bojna zauzima na juriš k. 322 — Obli Kamen i Visoku Glavu. Tokom dalje borbe neprijatelj pojačava svoj pritisak i neprekidno tuče bojnu teškom strojničkom, bacačkom i topovskom vatrom. U 1800 sati bojna se prema zapovjedi povlači u Doboj.[7] Vlastitih gubitaka nije bilo.

14. VII. Vrši se razviđanje. U području Dervente stanje neprijatelja isto kao dan ranije.

15. VII. Vrši se razviđanje. Neprijatelj zauzet oko Teslića nalazi se samo neznatnim snagama na ovom području.

16. VII. Upućene obhodnje u razviđanje, koje su prikupile podatke da su se dielovi komunističkih brigada povratili u područje Prnjavora. Dan i noć bez događaja.

17. VII. Komunističke jedinice ponovno se prikupljaju na područje Dervente i nalaze se u Lupljanici, Suvajcima, Vrtačanima, i Sredeljanima (7 J 9 J i 7 JZ Dervente) te su tokom noći vodili borbu sa četnicima. Zbog ponovne ugroženosti prikupljena je u Derventi jedna sat Posadnog zdruga sa Počivaljke.

18. VII. Razviđački odjel iz Dervente pribavio je podatke, da se neprijatelj nalazi na Drienu, Osinji, Gor. Detlaku, Glogovcu i Palačkovcima, a dielom u Prnjavoru. III. bojna 4. lov. puk. iz Doboja vrši prema zapovjedi ovog zdruga podhvat pravcem: Denkovača — Obli Kamen — Omanjska. Radi jakog neprijateljskog odpora, koji ovu bojnu tuče jakom topničkom i bacačkom vatrom bojna se povlači na svoje ranije postave oko Doboja. Ovom prilikom III/4. l. p. imala je 7 ranjenih domobrana, a izgubljene su 2 puške, 6 sanduka streljiva i dvie podloge srednjeg bacača 80 mm.[8]

---

[8], [9] i [10] Borba je vođena protiv jedinica 5. kozarske (krajiške) brigade. Bliže o tome vidi izvještaj Štaba te brigade od 5. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 42/4, k. 866).

19. VII. Vrši se razviđanje. Svojim jačim snagama neprijatelj se je povukao sa područja Dervente.

II. bojna 4. l. p. kreće iz Doboja u podhvat pravcem: Orašje — Milkovac — Makljenovac — Uljarice — Sivša. Kod Uljarice bojna dobiva jaku strojničku i bacačku vatru. Neprijatelj je premoćniji po svojoj jakosti i položajima s kojih napada, te se bojna povlači u Doboj. Prilikom ove borbe ranjena su 2 njemačka izobrazitelja dok protivnički gubitci niesu poznati.[9]

20. VII. Dielovi XIV. Srednjo-bosanske brigade, koji su se iznenada pojavili napali su četnike na Jabukovcu, te miliciju na Brđanima, koja se razbježala. Nekako u isto vrieme dielovi V. Kozaračke brigade napali su četnike u M. Sočanici, te razbili iste. Za to vrieme topničtvo iz Dervente tuklo je Osoje i Jabukovac k. 207, Brđane, Vrtačane i Malicu. Kod dielova 4. l. p. u Doboju bez događaja.

21. VII. Sa jačim snagama vrši se razviđanje predzemljišta na području Dervente. Neprijateljski dielovi koji su 20. VII. napali na četnike i miliciju kod Jabukovca i Brđana primjećeni su kod Kalenderovačke škole, Gor. i Donjeg Detlaka, a u jačini od 200 ljudi.

22. VII. Vršena razviđanja. Neprijatelj se nalazi u jačini od 400 ljudi na k. 289 — Malica — G. Detlak — Kalenderovačka škola, u Smrtićima — Glogovcu i Pojezni. Dan je prošao bez događaja.

23. VII. Razviđački odjel prikupio je podatke, da se manji dielovi komunista nalaze u Gor. Detlaku, Malici i Drienu.

24. VII. Vrši se razviđanje. Neprijatelj se sa manjim dielovima nalazi u Osinju, Pojezni, Ceranima, Gor. Detlaku i Malici.

25. VII. Zbog predstojećeg podhvata komunisti svojim najjačim snagama napuštaju područje Prnjavora.

26. VII. Vršeno razviđanje iz Dervente. Neprijatelj se samo sa manjim snagama nalazi na mjestima kao 25. VII.

Za podhvat, koji se preduzima protiv komunista, II. bojna 4. l. p. sa pridodatom 11. i 12. sati III. bojne 4. l. p. ulazi u sastav borbene skupine »**Hedrich**« i kreće u podhvat pravcem Orašje — Makljenovac — Lepenica, gdje je zanoćila bez dodira sa neprijateljem. Istoga dana 9. i 10. sat III. bojne kreće

u podhvat pravcem: Prisade — Omanjska — Obli Kamen, gdje vodi borbu sa odmetnicima i uslied jakog pritiska neprijatelja povlači se na svoje postave.[10]

27. VII. Dielovi 4. l. p. u sastavu grupe **»Hedrich«** kreću dalje pravcem: Lepenice — Osoje — Jelah — Križ. U snaznoj borbi, koja je trajala od 1800 do 2100 sati neprijatelj se napokon povukao, ovi dielovi zanoćili su na Križu. Iz Dervente vršeno je razviđanje.

28. VII. Po zapovjedi borbene skupine **»Hedrich«** obrazovana je u Derventi »Borbena jedinica Derventa«, koju su sačinjavale 1. i 3. sat 6. l. p., Obkoparski vod 15. sati, pola bitnice i krugovalna postaja. Ova grupa krenula je u pravcu Prnjavora s time, da zanoći kod Smrtičkog mlina.

Dielovi 4. lov. pukovnije sa grupom **»Hedrich«** kreću prema Prnjavoru preko Stanara i Tedin Hana. Ovi dielovi dobivaju pred Tedinim Hanovima od neprijatelja snažnu strojničku i bacačku vatru. Borba je trajala od 1400 do 1900 sati. Zbog snažne vatre neprijatelja, koji je zaposjeo sve visove, ova grupa nije u stanju dalje nadirati, te se povlači prema Križu, gdje je zanoćila. Prilikom ovog povlačenja izgubljena je jedna teška strojnica kod 12. sati III./4. l. p.

29. VII. »Borbena jedinica Derventa« nastavila je nastupanje u pravcu Prnjavora. Oko 12 sati zametnula je borbu pred Gor. Palačkovcima. Dodieljeno topničtvo otvaralo je vatru na neprijatelja. Istoga dana upućena je ojačana sat iz Vinske, koja je prispjela u Derventu te obrazovala grupu **»Sendel«**, a koja je imala raditi po zapovjedima Kozačke divizije koja je nastupala iz Banja Luke prema Prnjavoru, kao pojačanje »Borbenoj jedinici Derventa«.[11] Po dobivenoj zapovjedi ove dvie grupe nisu produžile nadiranje već su zaposjele za odbranu postava kod Smrtićkog mlina — k. 204. i k. 205.

Dielovi pukovnije u grupi »Hedrich« kreću za Piljuzić bez dodira sa neprijateljem, gdje su zanoćili

30. VII. Ovi dielovi produžavaju nastupanje prema Prnjavoru preko Stanara do Bugarske, te se susreću sa kozačkim postrojbama i dalje kreću do k. 236,

---

[11] Vidi dok. br. 178.

gdje su zanoćili bez dodira sa neprijateljem toga dana.

Borbene grupe iz Dervente i Vinske ostaju i nadalje na postavima, gdje su se nalazili 29. VII. o. g.

31. VII. Tokom noći borbena skupina **»Sendel«** i ojačana sat iz Vinske po dobivenoj zapovjedi od Kozaka kreće za Prnjavor. »Borbena jedinica Derventa« ostaje na istim postavima.

U 1320 sati stigla je u Derventu iz Prnjavora II. bojna 8. gorske pukovnije, koja je također učestvovala u tome podhvatu. Dielovi pukovnije grupe **»Hedrich«** vrše nasilno razviđanje u pravcu Bugarske, Tedin Han, Iliđa, Kulaši, Tedin Han (k. 320), Prodanovića Glava, Stanari. Ovi dielovi zanoćili su u Tedin Hanu neuznemiravani od neprijatelja.

U opisanim borbama u mjesecu srpnju 1944. jedinice 4. l. p. imale su sliedeći utrošak streljiva:

Puščanih naboja 7,9 mm . . .	49.919	kom.
Strojopuščanih naboja	44.880	„
Strojničkih — Schwarzlose . .	2.260	„
Strojničkih njemačkih	21.800	„
Strojosamokresa M. P.	10.997	„
Samokresa	24	„
Bacačkih mina 80 mm	160	„
Ručnih bombi	87	„
Zrakov. naboja	133	„

B. — KOD 3. LOVAČKOG ZDRUGA:

Od 2. lipnja do 14. srpnja nalazio se je zdrug na izobrazbi u Döllersheimu na trupnom vježbalištu.

Po povratku zdruga u Domovinu, isti je raspoređen na prostoru iztočne Slavonije Đakovo — Vrpolje — Vinkovci.

Stožer 5. l. p. bio je najprije u s. Andrijevci, zatim u Vrpolju, sa dielovima duž pruge: Garčin — Ivankovo, te na jug do r. Save.

D. — KOD II. BOJNE BRZOG ZDRUGA:

5., 6. i 8. sat tokom mjeseca srpnja davali su naizmjenično noćno osiguranje grada Broda i to tvornice vagona te uzduž čitavog kanala Glogovice. Osiguravanje se vršilo na istaknutijim mjestima već prema važnosti samog mjesta ili objekta. Svrha osiguranja je spriečiti neprijatelju da upadne u grad,

a ovo se vršilo u trajanju od 2000 do 0600 sati ujutro.

Ove sati davale su naizmjenično stražu i kod oružanog skladišta Gromačnik gdje se nalazi i sjedište bojne. Uz ovo osiguranje davane su i obhodnje prije i poslije pola noći po selu Gromačniku. Položaj Gromačnik osiguran je bodljikavom žicom a imade mjestimično i minska polja, a udaljen je od Broda 6 km.

30. VII. Prilikom osiguranja grada Broda na kanalu Glogovica oko 1000 sati napali su odmetnici zasjede 5. sati sa jakom vatrom iz strojopušaka, strojosamokresa i pušaka. Na vatru odmetnika momčad ove sati odgovorila je snažnom protuvatrom, zaustavila protivnika i prisilila ga na uzmak. Vlastitih gubitaka nije bilo, a protivnički nepoznati.

II. IZKUSTVA

U toku mjeseca srpnja 1944. do nekih novih izkustava nije se došlo, osim onih, koji su već u ranijim relacijama javljeni.

III. NEDOSTACI I POGRIESKE

Osjeća se da su jedinice slabo popunjene. Uslied toga ne uspijeva se prilikom podhvata neprijatelja sasvim obkoliti, tako da on uviek pronađe luknju kroz koju se izvuče i tako izbjegne borbi. Oprema je dosta slaba i dotrajala. Ljudstvo je izloženo velikim naporima, te je i sama oprema izložena većem kvaru. Osjeća se nedostatak u automatskom oružju, naročito kod jedinica, koje nisu bile na prenaoružanju. Pogriešaka nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK
general Pacak
Pacak

BR. 180

OPŠTA BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 8. POSADNOG ZDRUGA O RASPOREDU I DEJSTVU PROTIV NOV I POJ U JULU 1944. GODINE[1]

OBĆA BOJNA RELACIJA

I. DIO

o podhvatima postrojbi 8. posadnog zdruga u mjesecu **srpnju** 1944. g.

A) Raspored dielova zdruga, jačina i naoružanje u toku mjeseca srpnja 1944. g. bio je sliedeći:

1. — Stožer zdruga, Gospodarski ured i pomoćni skup nalazio se u Sarajevu.

Jačina i naoružanje:

častnika	12
dočastnika	16
momaka	77
pušaka	67
strojosamokresa	3
samokresa	12

2. — Stožer I. bojne nalazi se u Sarajevu, 1. sat na Pašinom brdu (sjeverni sektor), 2. sat na Zlatištu (južni sektor), 3. sat u gradu Sarajevu (srednji sektor), 4. sat na Alipašinom mostu, 5. sat u Travniku (vojno oružnički vod) i 6. sat (jurišna) — ljudstvo sa strojnicama raspoređena na svim gore spomenutim sektorima.

Jačina i naoružanje:

častnika	22
dočastnika	52
momaka	899
pušaka	899
strojopušaka	25
strojnica	10
samokresa	38
bacača	2
strojosamokresa	4

3. — Stožer II. bojne sa 1. sati nalazio se je u Zvorniku, 2. sat na Nova Kasaba, 3. sat Pale, 4. sat u Rogatici i 5. sat u Srebrenici.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/2—36, k. 57.

Jačina i naoružanje:

častnika	4
dočastnika	25
momaka	1140
pušaka	1100
strojopušaka	5

4. Stožer III. bojne nalazio se je na Ilidži, 1. sat Trnovo, 2. sat Umoljani, 3. sat Kotorac, 4. sat Bjelimići, 5. sat Glavatičevo i 6. sat Trnovo.

Jačina i naoružanje:

častnika	5
dočastnika	46
momaka	1489
pušaka	1062
strojopušaka	7
strojnica	2
strojosamokresa	4
samokresa	5
bacača mina	1

5. — *Stožer IV bojne* sa 1. sati nalazio se je u postrojavanju u toku mjeseca u Sarajevu, 3. sat u Budoželji, 4. sat Vijaka i 5. sat Zavidovići, dok 2. i 6. sat još nisu postrojene.

Jačina i naoružanje:

častnika	4
dočastnika	27
momaka	901
pušaka	595
strojopušaka	1
strojnica	1

6. — *Stožer V. bojne* nalazio se je u Goraždi, 1., 2., 3. i 4. sat nalazile su se na postavima oko Goražde kao i u samome mjestu.

Jačina i naoružanje:

častnika	nema
dočastnika	41
momaka	981
pušaka	975
strojopušaka	6
strojnica	1
samokresa	1

7. — *Stožer VI. bojne* nalazio se je u Ustikolini, 1., 2., 3., i 4. sat nalazile su se na postavima oko Ustikoline kao i u samoj Ustikolini.

Jačina i naoružanje:

častnika	nema
dočastnika	40
momaka	1052
pušaka	1007
strojopušaka	10
strojnica	2
strojosamokresa	7
samokresa	4
bacača mina	3

8. — *Stožer VII. bojne* nalazio se je u postrojavanju u Sarajevu, 5. sat u Ostrožcu, dok ostale sati ove bojne nisu postrojene.

Jačina i naoružanje:

častnika	3
dočastnika	5
momaka	242
pušaka	110
strojnica	1
samokresa	2

9. — *1. bitnica* nalazila se je u Travniku.

Jačina i naoružanje:

častnika	4
dočastnika	10
momaka	74
pušaka	52
strojopušaka	2
samokresa	5
topova 8 cm. 0.5/8	2
haubica	2

10. — *2. bitnica* nalazila se je na postavima oko Sarajeva.

Jačina i naoružanje:

častnika	2
dočastnika	11
momaka	60
pušaka	56
topova 8 cm.	4

11. — *Samostalni topnički vod* nalazio se je na postavu u Travniku, nešto sjevernije od vojarne »Bana Lackovića«.

Jačina i naoružanje:

častnika	1
dočastnika	3
momaka	31

pušaka	20
topova	2

12. — *Dojavni vod* nalazio se je u Sarajevu na postavima I. bojne.

Jačina i naoružanje:

častnika	1
dočastnika	1
momaka	27
pušaka	20
samokresa	2

13. — *Obkoparski vod* nalazio se je na postavima I. bojne oko Sarajeva.

Jačina i naoružanje:

častnika	1
dočastnika	1
momaka	38
pušaka	34

B) PODHVATI:

U toku mjeseca srpnja 1944. g. postrojbe zdruga nisu poduzimale veće podhvate, nego su vršile osiguranje mjesta u kojima se nalaze, odbile nekoliko napadaja na svoje postave, te vršile razviđanje u okolini svojih postava.

Važniji događaji bili su sliedeći:

1. srpnja: rano u jutro oko 04.00 sata napali su partizani na postave naše 1. sati III. bojne u Trnovu. Nakon kraće borbe neprijatelj se je povukao. Oko 11 sati izvršen je ponovo napad od jačih partizanskih snaga, te je nakon 45 minuta vođene borbe napušten po našim postrojbama u Ilovicama (4 km. s. od Trnova), koji je nakon toga porušen od partizana, a dielovi 1. sati povukli su se prema Treskavici.[2]

Neprijatelj je u ovoj borbi imao 2 mrtva (prebrojano). Naših gubitaka nije bilo.

Druga grupa partizana u isto vrieme napala je na naše postave na Krstac pl. (7 km. s. z. Bjelimića) ali su odbijeni. Partizani su imali namjeru preko Bjelimića za Kalinovik, ali su u tome ometeni te su se povukli preko Visočice pl. na Jezero (21 km. s.z. od Kalinovika), zatim preko Pušina 17 km. s.z.

---

[2], [3], [4] i [6] Odnosi se na jedinice 1. proleterske divizije. Bliže o njihovom dejstvu kao i o gubicima vidi dok. br. 8 u ovoj knjizi i izveštaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 712 A).

od Kalinovika) i Poljice (16 km. s. z. od Kalinovika). Kod Poljica je naša ophodnja došla u dodir sa partizanima i stupila u borbu, ali nije mogla spriečiti prelaz partizana za Treskavicu. Jačina partizana bila je oko 1000 ljudi.[3]

2. srpnja: imala je 1. sat IV. bojne česte sukobe sa partizanima u području Treskavice s. i. od Trnova.

Njemačka vojska progoneći partizane stigla je danas u Trnovo, a naše jedinice osiguravale su desni bok pod Treskavicom i lievi pod Jahorinom, te su bočnom vatrom podpomagale, da se neprijatelj brže protjera.[4]

3. srpanj: prilikom podhvata ustaških postrojbi iz Srebrenice u pravcu Kravica (8 km. i. od Kasabe), uslied nesporazuma došlo je do sukoba sa 2. sati II. bojne ovog zdruga, te je tom prilikom bilo 2 mrtva i 11 ranjenih u Kravici.

Jedna partizanska grupa izvršila je napad na naše postave kod Han Osanice (11 km. s. z. od Goražde), koje su branili dielovi naše V. bojne. Partizani su odbijeni prema Foči. Niemci su u podhvatu stigli u Ustikolinu.[5]

Gubitci u ovoj borbi bili su: Naši 2 domobrana poginula, 1 domobran nestao i 1 vodnik zarobljen. Neprijateljski 2 mrtva.

Pošto su Niemci napustili Trnovo, ponovo je jedna grupa od oko 200 partizana upala u Trnovo. Jedinice naše 1. sati III. bojne ov. zdruga, protunapadom protjerali su partizane, te u zajednici sa Niemcima postavile pohvat čišćenja duž ciele Jahorine, a potom se povratile u Trnovo.

Gubitci u ovom pohvatu bili su:

Naši 4 ranjena od kojih 1 teže.

Neprijateljski 7 mrtvih među njima jedan komandant bataljona, 6 zarobljenih i više ranjenih.[6]

Zaplienjeno: 5 pušaka, 4 konja i 300 kgr. žita.

11. srpnja: Kod Saloma pokušalo se je prebaciti preko Drine 17 seljaka — pravoslavaca u 2 čamca. Na ove je otvorena vatra od strane naših postrojbi i 12 ih se je utopilo u Drinu.

14. srpnja: odbijen je napad jedne grupe četnika na posadu naše V. bojne u Jabuci (5 km. od Goražde).

16. srpnja: domobranske i ustaške postrojbe iz Ostrožca poduzele su podhvat s namjerom, da se zauzme Gradac, koji je i zauzet. Partizani su se povukli u s. Višnjevica (7. km. s. i. od Ostrožca).

Naša 5. sat osiguravala je gazove na Neretvi kod samog Ostrožca i u s. Papraska (6 km. s. z. Ostrožca).

17. srpnja: 5. sat VII. bojne ovog zdruga uputila je ophodnje u razviđanje koje su ustanovile, da se partizani nalaze

---

[5] Vidi dok. br. 111.

u selima: Seonica, Podhum (5 km. s. od Ostrožca), Gradac, Trusine, Herići i Gostovići (sve 3 do 5 km. oko Ostrožca). Ove partizanske grupe pripadaju Ramskom odredu.[7]

19. srpnja: izvršen je prepad četnika na selo Nedžarići, koje leži ispred uporišta 580 pododsek Mojmilo pokraj Sarajeva, radi odvođenja nekih pravoslavaca u četnike. Naša posada na pomenutom bunkeru otvorila je vatru na četnike koji su radi toga nestali.

20. srpnja: partizanske snage, koje su napadale Bratunac i Srebrenicu povukle su se danas u Gerovo (10 km. j. i. od Vlasenice). U selu Milici zapalili su most na rieci Jadru.

Partizanske snage vode borbu na Rudištima i Korjenu (6 i 9 km. i. od Šekovića). Partizani daju jak odpor.

Vlastiti gubitci u ovim borbama bili su: 3 domobrana i 6 građanskih osoba mrtvih i 3 ranjena domobrana.

Neprijateljski gubitci 45 mrtvih.[8]

21. srpnja: 5. sat IV. bojne ov. zdruga iz Zavidovića uputila je jednu obhodnju u izviđanje u pravcu s. Banovići i Pribitkovići (21 i 20 km. j. i. od Zavidovića), koja je tom prilikom ustanovila, da su se partizani povukli u pravcu Kladnja i Šekovića. Ova skupina partizana nalazila se je na području Jaruške, Banovići, Pribitkovići duže vremena. Ovo su bili dielovi vojvođanske divizije.[9]

22. srpnja: III. partizanski korpus povlači se u pravcu planine Konjuh. Kod Rudišta (12 km. s. od Vlasenice) partizani daju jak odpor. Njemačke postrojbe ušle su u Foču, nakon manjeg odpora partizana.[10]

26. srpnja: željeznička pruga Rama — Konjic bila je ugrožena od partizana. Ustaška bojna koja vrši osiguranje ovog diela pruge zatražila je pomoć od naše 5. sati VII. bojne u Ostrožcu, koja je uputila jedan ojačan vod od 70 ljudi, te je ovaj dobio zadatak, da osigurava prugu Ostrožac — Lisičići.

---

[7] Riječ je o 17. brigadi 10. NOU divizije, koja je 28. aprila 1944. formirana od pomenutog odreda (vidi knj. 24, dok. br. 139). Tada su njeni dijelovi porušili jedan most i željezničku prugu Ostrošca i tom prilikom, u borbi, ubili 2 i ranili 3 neprijateljska vojnika. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba ove brigade od 2. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 35/3, k. 854).

[8] Borba je vođena protiv jedinica 27. i 38. NOU divizije. Bliže o toj borbi kao i o gubicima pomenutih jedinica vidi dok. br. 72, 111 i 130.

[9] Odnosi se na 16. NOU diviziju (vidi dok. br. 49 i 59).

[10] Uslijed odlaska jedinica 1. proleterske divizije sa sektora Foče na drugi zadatak, Nijemci i četnici su ušli u Foču bez borbe. Vidi izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 13. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 712 A) i izvještaj komandanta Fočanske leteće četničke brigade od 21. jula 1944 (Arhiv VII, reg. br. BH-V-1218).

27. srpnja: u 23,20 sati partizani su izvršili napad na Ostrožac sa desne obale r. Neretve, te je borba trajala cielu noć, nakon čega su partizani odbijeni.

Jačina partizana bila je 2 bataljona.

Istovremeno partizani su postavili minu na prugu između Žuglića i Ostrožca na koju je naišao vlak, kojom su prilikom oštećena 3 vagona.[11]

Gubitci u gore spomenutoj borbi bili su 1 ustaša mrtav i 2 ranjena.

31. srpnja: podhvatne snage ušle su u Vlasenicu. Partizani se povukli u Javor pl. i jugozapadno od ove.[12]

C) IZKUSTVA

Neprijatelj, ako ne uspije od prvih napadaja da zauzme postave odmah se povlači, s tim da ponove ove napade onda ako su daleko nadmoćniji snagom i oružjem i ako mogu iznenadno da napadnu. Dobro utvrđeni postavi i dobro naoružana posada i malog brojčanog stanja, a čvrsta u borbi, nadmoćnija je od brojčano nadmoćnijeg neprijatelja. Neprijatelj iskorišćuje t.j. samo u većim slučajevima noćni napad i šumoviti kraj.

D) NEDOSTATCI I POGRIEŠKE

Nedostaje automatsko oružje, te častnika i dočastnika po satima, zbog čega je oslabljena i najbolja borbenost momčadi. Po postrojbama nedostaju častnici i dočastnici, koji bi mogli dati točan opis pojedinih događaja po fazama borbe kako se to traži.

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
Ćordašić

Ćordašić[13]

---

[11] Prema izvještaju Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944, voz je 28. jula srušila diverzantska grupa 17. brigade i tom prilikom nanijela neprijatelju mnogo veću materijalnu štetu i gubitke nego što je prikazano u ovoj relaciji (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854).

[12] U našim dokumentima se o padu Vlasenice ništa ne kaže, ali piše da neprijatelj nadire k njoj (vidi dok. br. 143).

[13] Juraj

BR. 181

OPŠTA BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 9. POSADNOG ZDRUGA O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U HERCEGOVINI U JULU 1944. GODINE[1]

OBĆA BOJNA RELACIJA

I. DIO

o podvatima postrojbi 9. posadnog zdruga u mjesecu srpnju 1944. g.

A) RAZPORED ČETA, JAČINA I NAORUŽANJE U TOKU MJESECA SRPNJA 1944. G.

Zdrug je u toku mjeseca srpnja 1944. godine imao u svom matičnom sastavu šest bojni i jednu bitnicu i to: I., II., III., IV., V. i VI. bojna. (VI. bojna podpada pod podhvatno zapovjedničtvo Cetina.)

Razpored, jačina i naoružanje bojna bilo je sliedeće:

I. bojna: Sjedište stožera bojne na Humu. Raspoređena je na osiguranju željezničke pruge Hum — Poljice. Ova bojna je jačine: 14 častnika, 46 dočastnika i 516 domobrana sa 585 pušaka, 24 strojopuške, 6 strojnica, 22 strojosamokresa, 20 samokresa i 8 bacača mina.

II. bojna: Sjedište stožera bojne u Mostaru. Raspoređena je i to: 1. sat Mostar, 2. sat Nevesinje, 3. sat Dubrave i 4. sat Rotimlje. Jačina ove bojne: 13 častnika, 27 dočastnika i 1190 domobrana sa 1048 pušaka, 8 strojopušaka, 3 strojnice, 1 strojosamokresom, 21 samokresom i 2 bacača mina.

III. bojna: (Bivša DOMDO bojna Gacko) Sjedište stožera bojne u Gacku. Razpoređena je i to: Za zaštitu sela oko Gacka i Fazlagić Kule. Jačina ove bojne: 1 častnik, 52 dočastnika i 478 domobrana-milicionera sa 405 pušaka, 6 strojopušaka i 3 strojnice.

IV. bojna: Sjedište stožera bojne u Slanom. Razpoređena je i to: 1. sat Mlinište, 2. sat Topolo i 3. sat Slano. Jačina ove bojne: 9 častnika, 34 dočastnika i 654 domobrana-milicionera sa 420 pušaka.

V. bojna: Sjedište stožera bojne u Ćilipi (Konavlje). Razpoređena je i to: 1. sat Komolac, 2. sat Mlini, 3. sat Ćilipi, 4. sat Mrcine i 5. sat Gruda. Jačina ove bojne je: 13 častnika, 64 dočastnika i 1058 domobrana-milicionera, sa 1046 pušaka, 3 strojopuške, 1 strojnicom i 3 samokresa.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/2—42, k. 57.

VI. bojna: Sjedište stožera bojne u Sinju. Ciela bojna sa 1. bitnicom 9. posadnog zdruga podpada pod podhvatno zapovjedničtvo Cetina.

B) PODHVATI:

U toku mjeseca srpnja ove godine postrojbe-jedinice ovoga zdruga nisu poduzimale veće podhvate, nego su vršile osiguranje mjesta u kojima su razpoređene, željezničke pruge i raznih obhodnja, gdje su imali i manjih sukoba sa neprijateljem-partizanima.

Važniji događaji bili su sliedeći:

Dne 3. srpnja 1944. godine napadnuta je od strane odmetnika oružnička postaja Triebanj. Posada oružničke postaje u jačini od 35 oružnika prihvatila je borbu, koja se vodila sve do 0845 sati kada je oružnicima nestalo streljiva. Oružnici su se uz pripomoć ljudstva 4. sati II. bojne ovog zdruga (15 momaka) pod vodstvom predsjednika obćine Crnići probili i povukli.[2]

Dne 4. srpnja 1944. godine u 0400 sata izvršili su partizani napad na sela Crnići, Pješevac, Prenj i Opličići (zapadno od Stolca). Napali su na or. postaju Aladinići i zapalili je. Istog dana partizani su krenuli prema Domanovićima preko s. Opličići. Zapovjednik 3. sati sa nekoliko oružnika i oko 60 momaka krenuo je u pravcu neprijatelja sa kime je došao u dodir 1 km. od Klepinih kuća — Opličići, gdje je zauzeo položaj i sprečio dalje napredovanje partizana prema Domanovićima.[3]

Dne 5. srpnja 1944. godine pod njemačkim zapovjedničtvom pošlo je u razviđanje u pravcu Begović Kule (12 km. sj. zapadno od Trebinja) 20 domobrana 5. stožerske sati I. bojne ovog zdruga. Povratak ovih domobrana bio je istog dana izjutra. Domobrani su izjavili da su u svom razviđanju opazili partizanske straže oko sela Grbeši (7 1/2 km. sj. zap. od Trebinja).

Dne 6. srpnja 1944. godine oko 2030 sati razvodnik 2. voda 3. sati IV. bojne ovog zdruga Niko Vuletić pošao je obići straže u selo Mravinjac i Mrčevo i pri povratku na mjestu zvanom »Žeževica« (19 km. sj. zapadno od Dubrovnika) sačekan od partizana, koji su ga uhitili i sa sobom poveli za čiju se sudbinu ništa nezna.

---

[2] Tu oružničku postaju zauzela je 13. hercegovačka brigada (vidi dok. br. 1 u ovoj knjizi i relaciju Štaba 13. herceg. brigade od 3. avgusta 1944 u Arhivu VII, reg. br. 2/7, k. 1152 I).

[3] i [4] Oružničku postaju Aladinići kao i ustaško-domobransku posadu na ž. st. Poljice zauzele su jedinice 10. hercegovačke brigade. Opširnije o tome vidi relaciju štaba te brigade od 3. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1148 II). O tome vidi i dok. br. 18 i 91 u ovoj knjizi.

Dne 8. srpnja 1944. godine partizani su izvršili napad na željezničku postaju Poljice, koju čuva 1. sat ovog zdruga.

Napad je usliedio sa sjeverne i južne strane. Poslije borbe od 1 1/2 sata napadači su uspjeli razbiti obranu i zauzeti željezničku postaju. Prema izvješću zapovjednika sati za ovaj pad uporišta Poljice najviše je kriv i odgovoran naslovni narednik Domitrović Dragan, koji je sa nekoliko domobrana iste sati bio pri ruci odmetnicima, po padu uporišta odmetnicima slobodno prišao i predao im svu opremu i streljivo koje se čuvalo u skladištu sati.

Partizani su odmah poslije pada Poljica isto napustili.[4]

Ovog istog dana u 0400 sata partizani su napali željezničku postaju Jasenica Lug, koju čuva 6. sat I. bojne ovog zdruga. Poslije borbe od jednog sata napadači su odbijeni, koji su se povukli u predio oko rieke Trebišnjice.[5]

Iz Trebinja upućeni su dielovi jedne bojne 369. hrvatske pukovnije »Vražje divizije«,[6] kao i oklopni vlak, te pomoćni vlak iz Dubrovnika, radi uzpostavljanja prometa na željezničkoj postaji Poljice i radi uklanjanja zapreka, koje su partizani u obliku kamenja ili mina postavili na prugu. U ovom su sudjelovali i djelovi I. bojne ovog zdruga.

Dne 9. srpnja 1944. godine a po zapoviedi njemačkog zapovjedničtva u Trebinju upućena je 5. sat I. bojne ovog zdruga kao stalna posada željezničke postaje Poljice. Iz 4. sati I. bojne iz Dubrovnika kao pojačanje upućeno je 1 dočastnik i 20 domobrana. Svi su ovi razmješteni na željezničkoj postaji Poljice.

Istog dana oko 20.20 sati napadnut je teretni vlak koji je iz pravca Uskoplja kretao prema Zelenici u blizini ž. postaje Vojski Do (na 288 km. — 17 km. jugozapadno od Dubrovnika).

Napad je izvršen sa strojopuščanom vatrom i ručnim bombama. Napad su odmah primjetili dielovi V. bojne ovog zdruga sa uporišta Mihanići i Gabrile te su pritekli u pomoć napadnutom vlaku i sa napadačima prihvatili borbu. Napadači su poslije kraće borbe protjerani u smjeru Sniježnice (sj. iztočno od željez. postaje Mihanići). Vlak je zatim nesmetano prosliedio za Boku. Ranjen je jedan njemački vojnik.

Dne 10. srpnja 1944. godine. Obhodnja V. bojne ovog zdruga prije prolazka vlaka iz Boke Kotorske naišla je na jednu nagaznu minu, koja je bila postavljena na tračnice pruge na km. 288 u blizini željezničke postaje Vojski Do. Mina je odklonjena.

---

[5] Napad na ž. st. Jasenica-Lug izveo je Južnohercegovački NOP odred (vidi dok. br. 18).

[6] U Trebinju je tada bio 1. bataljon 369. puka njemačke 369. legionarske divizije »Vražje« (vidi dok. br. 1, napomenu br. 3).

Dne 11. srpnja 1944. godine. Prema nalogu njemačkog zapovjedništva u Gacku vršena je akcija-čišćenje partizana sa 300 ljudi iz 2., 3., 4. i 5. sati III. bojne ovog zdruga po pravoslavnim selima gatačkog kotara, duž crnogorske granice i bilećkog kotara. Zadatak je bio zauzeće Kobilje Glave t. 1115 (12 km. juž. od Gacka) i osiguranje desnog boka od Brestice (3 km. zap. od Kobilje Glave) i Nemanjice (2 km. sj. zap. od Kobilje Glave) njemačkoj vojsci, koja je zajedno sa 1. sati III. bojne ovog zdruga sa oko 90 ljudi vršila akciju u smjeru Gat t. 1120 (11 km. izt. od Gacka) — Stepen Vrh t. 1228 (12 km. juž. od Gacka). Napad na Kobilju Glavu nije uspio uslied jake odmetničke vatre. Isto tako nije uspio napad na Gat od strane 1. sati uslied jake neprijateljske vatre. Gubitaka je bilo sa jedne i druge strane.[7]

Dne 20. srpnja 1944. godine u noći od 20./21. VII. t.g. došla je u selo Duži (15 km. juž. od Metkovića) jedna grupa partizana i odvela sa sobom domobrana Čamo Nikolu, kome su predhodno opljačkali kuću.

Dne 21. srpnja 1944. godine zapovjednik 1. sati V. bojne ovog zdruga pričuvni pješački nadporučnik Mato Mojaš na povratku sa obilazka 1. voda iste sati u selo Osojnik (8 km. s. z. od Dubrovnika) nestao je sa pratnjom 1 dočastnikom i 1 razvodnikom, na putu za Komolac (4 km. sj. izt. od Dubrovnika). Isti je sigurno odveden po partizanima, u nepoznatom smjeru.

Dne 25. srpnja 1944. godine u 0100 sat obhodnja od 2 domobrana 1. voda 2. sati V. bojne, koja je krstarila kroz selo Plat (11 1/2 km. jug. izt. od Dubrovnika) naišla je na jednu skupinu partizana koji su bili sakriveni na mjestu zvanom »Grujice«. Čim je obhodnja primjetila ovu grupu partizana, ovi su ih obkolili i domobranima oduzeli puške (2) i naboje (200 komada). Nakon ovoga odmetnici su se povukli u nepoznatom smjeru prethodno zapretivši domobranima da o ovome ništa nikome ne govore, jer da će u protivnom biti popaljeni njihovi domovi a ukućani da će biti poubijani. Određena potjera od strane 1. voda 2. sati V. bojne nije mogla napadače pronaći.

Istog dana oko 1700 sati jedna veća skupina partizana napala je selo Osojnik (8 1/2 km. sj. zap. od Dubrovnika) i razpršila tamošnju našu posadu od 1. voda 2. sati V. bojne ovog zdruga od kojih se jedan dio uspio povući u Zaton.

Tokom noći 25./26. ov. mj. iz Zatona bio je upućen jedan odjel Vražje divizije u jačini jednog voda sa zadatkom da protjera partizane iz sela Osojnik, međutim uslied premoćnosti partizana ovaj se vod morao povući. Partizani su ostali u s. Osojnik

[7] Vidi dok. br. 91.

sve do 27. ov. mj. do 0600 sati kada su sami napustili selo. Povukli su se u smjeru sjeveroiztoka.

Dne 28. srpnja 1944. godine izpaljeno je 2 puta bombama iz teškog bacača od strane I. bojne na Humu u pravcu s. Taleža (9 km. zap. od Trebinja) jer su se tamo pojavili partizani. Dejstvo ovih bombi bilo je sa dobrim moralnim učinkom jer se poslije ovoga nije čula nikakva pucnjava u smjeru s. Taleža.

Istog dana između 0100 i 0200 sata bila je napadnuta domobranska i njemačka straža na mostu u Ljutoj (Dubrovačka Župa) i to sa gornje i donje strane državne ceste. Odmah su Niemci i domobrani otvorili vatru na napadače, ali kako je naša i njemačka vatra bila jača napadači su se povukli u nepoznatom smjeru. Gubitaka nije bilo.

C) ISKUSTVA:

Opaža se u zadnje vrieme da partizanske jedinice na području ovog zdruga dobijaju sve jače naoružanje u automatskom oruđu od strane neprijateljskih zrakoplova, te uslied toga naše jedinice zaostaju u naoružanju prema partizanima.

Isto tako opaža se da su partizanske jedinice sve bolje snabdjevene obućom i odjevnom opremom, koju dobijaju putem zrakoplova iz svojih obskrbnih baza.

Na obalskom području osjećaju se nove izvježbane partizanske skupine koje su svršile vježbe u modernom naoružanju i prepadnom ratovanju kao i postavljanju novih englezkih mina (kontaktnih). Ove vježbe izgleda da su vršene od strane Amerikanaca i Engleza na otoku Visu.

D) NEDOSTATCI I POGRIEŠKE:

Nedostatak oružane i odjevne opreme osjeća se kod svih dielova ovoga zdruga, tako da je služba osiguranja i obrane jako uslied toga otežčana.

Popuna I. bojni ovog zdruga još nije stigla i ako je ovaj zdrug izvješten da će ovih dana biti upućena. Ova popuna neminovno je potrebna radi izmjene ljudstva I. bojne koja se već skoro 3 godine nalazi u neprestanim borbama i raznim osiguranjima te je istoj potreban odmor.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(M. P.) (Zuech)
Zuech[8]

---

[8] Stjepo

BR. 182
OPŠTA BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA BRZOG ZDRUGA O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA SEKTORU TRAVNIKA I GORNJEG VAKUFA U JULU 1944. GODINE[1]

I. DIO

OBČA BOJNA RELACIJA

o podvatima dielova Brzog zdruga na području Lašve — Turbe u mjesecu s r p n j u 1944. godine.

A) RAZPORED ČETA, JAČINA I NAORUŽANJE:

Dielovi ovoga zdruga na tom području i to:

Stožer zdruga, osim pozadinskog odjela (Ib), stožer III. bojne sa 9., 10., 11. i 12. sati i 7. sat II. bojne raspoređeni su bili kako sliedi:

— Stožer zdruga (bez Pozad. odjela), stožer III. bojne i 1 vod 7. sati u Travniku;

— 7. sat II. bojne, bez 1 voda, u Turbetu;

— 9. sat na postavu ž. p. Busovača, Stražara br. 2 i ž. p. Vitez;

— 10. sat na postavu Bila Most, Divjak i Dolac — Ložionica — Tvor. šibica;

— 11. sat na postavu Rastovo,

— 12. sat na postavu Rastovo.

Jačina i naoružanje nepromienjeno.

B) P O D H V A T I :

U toku mjeseca srpnja dielovi Brzog zdruga na području Travnika vršili su osiguranje želj. pruge i ceste Lašva — Turbe, te u prvoj polovini mjeseca i ceste Travnik — Rastovo raspoređeni po uporištima kako je pod A) navedeno, vršeći razviđanje južno i sjeverno, odnosno iztočno i zapadno od naznačenih saobraćajnih puteva.

Početkom srpnja sudjelovale su tri sati ovoga zdruga u velikom podhvatu zajedno sa njemačkim postrojbama SS. na čišćenju prostora Travnik — D. Vakuf — Bugojno — Rastovo — Travnik, kojom prilikom su bile u težkim borbama.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/2—28, k. 57.

I. D E O.

OBOJA SNAGA NEMAČKE

O poduzetim dielovi Brzog odreda na području Ledve-Turbe u mjesecu [illegible] 1944. godine.

A/ RASPOREDI ČETA, JAČINA I NAORUŽANJE:

Dielovi ovoga odreda na tom području i to:

Stožer odreda, osim pozadinskog odjela /Ib/, stožer III.bojne se 9., 10., 11. i 12.sati i 7. pat.II. bojne raspoređeni su kako slijedi:

-Stožer odreda /bez Pozad.odjela/, stožer III.bojne i 1 vod 7. sati u Travniku;
-7. sat II. bojne,bez 1 voda, u Turbetu;
-9. sat na postavu Z.p.Busovača, Strašare br.2 i Z.p. Vitez,
-10.sat na postavu Bila Rost, Divjak i Dolac-Lolioda-Tvor.Sibice;
-11.sat na postavu Kestovo,
-12. sat na postavu Kestovo.

Jačina i naoružanje nepromijenjeno.

B/ P O D H V A T I :

U toku mjeseca aprila dielovi Brzog odreda na području Travnika vršili su osiguravanje Šelj. pruge i ceste Ledve - Turbe, te u prvoj polovini mjeseca i ceste Travnik - Kestovo raspoređeni po uporištima kako je pod A/ navedeno, vršeći razvidjanje južno i sjeverno, odnosno istočno i zapadno od naseljenih saobraćajnih puteva.

Početkom aprila sudjelovale su tri čete ovoga odreda u velikom ciklusu zajedno sa njemačkim postrojbama SS. na čišćenju prostora Travnik - D.Vakuf - Bugojno - Kestovo - Travnik, kojom prilikom su bile u teškim borbama.

Koncem mjeseca aprila 2 čete ovoga odreda u G.Vakufu, pošto su prebačene iz Kestova u G.Vakuf, bile su u teškim borbama i radi premoći neprijatelja morale su napustiti G.Vakuf.

POJEDINOSTI:

2. ožujak 1944.: 11. čet pojačane sa 1 vodom 12.četi upućene je iz Kestova sa zadatkom da zapadno s. Jagodići i naiđe je kod Crnog Vrha /1791/ na osmatračku predstražu jačine oko 20 ljudi, vjerojatno pripadnika Travničkog odreda, koje je predstražu nakon kratke borbe bila razoriti. U s. Jagodići nije više bilo neprijatelja.

5. travanj 1944.: U cilju onemogućavanja i uništavanja neprijatelja /VII.,II. i dielovi XIII. i Travnički odred/ u prostoru Travnik - D. Vakuf - Bugojno - Kestovo - Travnik dielovi ovoga odreda zajedno sa dielovima SS-ij Rgt. izvršili su poduzet i to: 11. čet pojačane sa 2 voda 12.četi iz Kestova zapovjeđe je crtu 1931 - Kadirovina, 2 voda 9. četi i 1 voda 10. četi iz Renkovića napadali su crtu Kadirovina - Kadtel - Orlovača Br. i 2 voda 7.četi sa 2 voda Nijemaca iz Turbe zapovjeđali su crtu Orlovača Br.- Miljevac - Kamenjak /1510/. Ove crte zapovjednute su 6.7. do 0100 sati. U 0430 sati započeo je napad dielova SS-postrojbi sa zapadne i jugoistočne strane potiskujući neprijatelja prema osmatračnoj crti. Neprijatelj se je je jakom snagom i mnogo automatskog oružja pokušao pod svaku cenu probiti u istočnom pravcu, što mu je nakon nekoliko uzastopnih pokušaja konačno i uspjelo prekvirši se kod Kadtela /1266/, tako da se kombinovane 9. i 10.četi morale povući u Renkoviće

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 181

Koncem mjeseca srpnja 2 sati ovoga zdruga u G. Vakufu, pošto su prebačene iz Rastova u G. Vakuf, bile su u težkim borbama i radi premoći neprijatelja morale su izprazniti G. Vakuf.

POJEDINOSTI:

2. srpanj 1944.: 11. sat pojačana sa 1 vodom 12. sati upućena je iz Rastova sa zadatkom da napadne s. Jagodići i naišla je kod Crnog Vrha (1392) na odmetničku predstražu jačine oko 20 ljudi, vjerojatno pripadnika Travničkog odreda, koja je predstraža nakon kratke borbe bila raspršena. U s. Jagodići nije više bilo neprijatelja.[2]

5. srpanj 1944.: U cilju zaokruženja i uništenja neprijatelja (VII., IX. i dielovi XIII.[3] i Travnički odred) u prostoru Travnik — D. Vakuf — Bugojno — Rastovo — Travnik dielovi ovoga zdruga zajedno sa dielovima SS-13 Rgt.[4] izvršili su podhvat i to: 11. sat ojačana sa 2 voda 12. sati iz Rastova zaposjela je crtu 1531 — Kadirovina, 2 voda 9. sati i 2 voda 10. sati iz Rankovića zaposjeli su crtu Kadirovina — Kaštel — Orlovača Br. i 2 voda 7. sati sa 2 voda Nijemaca iz Turbe zaposjeli su crtu Orlovača Br. — Milojevac — Kamenjaš (1510). Ove crte zaposjednute su 6. 7. do 0200 sati. U 0430 sati započeo je napad dielova SS-postrojbi sa zapadne i jugozapadne strane potiskujući neprijatelja prema označenoj crti. Neprijatelj se je sa jakom snagom i mnogo automatskog oružja pokušao pod svaku cienu probiti u iztočnom pravcu, što mu je nakon nekoliko uzastopnih pokušaja konačno i uzpjelo probivši se kod Kaštela (1266), tako da se kombinovana 9. i 10. sat morala povući u Rankoviće uz znatne gubitke u ljudstvu i oružju, nakon što je utrošila svo streljivo.

9. srpanj 1944.: U 2200 sati izvršili su dielovi Travničkog odreda prepad na postav Rastovo sa iztočne strane. Jačina napadača oko 40 ljudi. Prepad je odbijen i 1 odmetnik sa puškom zarobljen.[5]

13. srpanj 1944.: 1 vod 11. sati upućen iz uporišta ž. p. Busovača naišao je u s. Gumanci na grupu od 40 četnika, koji su nakon kraće borbe povukli se prema selu Janjići. 1 četnik je zarobljen i 1 ubijen.

---

[2] i [5] O Travničkom NOP odredu vidi dok. br. 73, objašnjenje br. 7.

[3] Odnosi se na 7, 9. i 17. krajišku brigadu 10. NOU divizije. Trinaesta krajiška brigada je marta 1944. izašla iz sastava 10. divizije i ušla u 39. NOU diviziju (vidi knj. 23, dok. br. 130). O dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 135 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 10. NOU divizije od 4. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 37/3, k. 854).

[4] Vidi dok. br. 153, 155 i 160.

23. srpanj 1944.: 1 vod 7. sati ojačan sa 2 gorska topa Posadne bitnice Travnik zajedno sa dielovima SS-Rgt. 13 prema zapovjedi Hauptsturmführer Grömera krenuo je iz Turbeta preko Karaule i Gostilja do Koričana, gdje je naišao na jak odpor nepr. dielova (dielovi 6. ličke divizije), tako da je ciela podhvatna grupa morala se vratiti.[6]

24.—29. srpnja 1944.: Ova podhvatna skupina vršila je nasilno razviđanje na pravcu Karaula — Gostilj — Mudrike — Simbišće — Gluha Bukovica — Gučja Gora — Travnik nailazeći mjestimično samo na slabe dielove odmetnika, koji su bili raspršeni.

27. srpnja 1944.: Jače neprijateljske snage (VII. i IX. part. brig. i dielovi 10. divizije) nastupajući iz prostora sjeverno od Prozora zaokružili su G. Vakuf, te su u 2230 sati započeli sa napadom sa sviju strana, koji je trajao bezprekidno i snažno kroz čitavu noć. U jutro nastavili su sa napadom još većom žestinom tukući osobito sa bacačima svaki pojedini bunker i uništavaju vlastito automatsko oružje. U 1200 sati 28. 7. izdana je zapovjed za povlačenje, pošto je znatan dio vlastitog automatskog oružja bio djelovanjem nepr. težkog oružja uništen. a vlastito streljivo gotovo iztrošeno. Sva posada G. Vakufa zajedno sa dielovima Njemačke komore probila je obruč kod rieke Vrbasa sa sjeverozapadne strane G. Vakufa, te uz težku borbu stigla do Bugojna uz znatne gubitke.[7]

Izkustva u ovom mjesecu nisu nikakova osobita stečena. Prigodom napada na G. Vakuf odmetnici su se služili sa nekoliko bacača na pero, tako da se nije čulo izbacivanje mina, što je otežavalo kontrabatiranje. Za vrijeme čitavog napada odmetnici nisu se služili vikom.

ZAMJ. ZAPOVJEDNIKA-PUKOVNIK:
Bona Bunić
(Bona - Bunić)

---

[6] Vidi dok. br. 107, 109 i 114, 110, 135 i 137.

[7] Bliže o borbama za oslobođenje Gornjeg Vakufa vidi dok. br.

REGISTAR

A

Agići (kod Dervente) — 70, 437
Agičko br. (k. 204, kod Dervente) — 607
Agino Selo (kod Banje Luke) — 67, 430
Ajder Miloš — 502
Akmačići (kod Kladnja) — 333—335, 339, 346—349, 360
Aladinići (kod Stoca) — 8, 9, 290, 379, 381, 631, 632, 648, 716
Alako v. (trig. 1360, kod Mliništa) — 151
Albijanić Veljo — 86
Aleksin Han (kod Rame) — 674, 685
Alibegovci (kod Doboja) — 248, 249, 264
Alino brdo (kod Pljevalja) — 244
Alipašin Most (kod Sarajeva) — 708
Anđanuša (k. 1338, kod Mliništa) — 150
Andrić R. Jovan — 293, 343, 375, 455, 554, 556
Andrijevci (kod Sl. Broda) — 665, 706
Anđelić Novak — 375
Anđelić Vojo — 460
Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 256, 257
Antonići (kod Mrkonjić-Grada) — 32, 427

Armije

njemačke:

— 2. oklopna — 415, 421
Aržano — 98, 570, 621
Ašćerići (kod Zvornika) — 199
Avdići (kod Živinica) — 475
Avtovac — 293, 342, 343, 367, 369, 371, 372, 379, 384, 450, 453, 454, 511, 631, 635, 636

B

Ba (kod Ljiga) — 256
Baba pl. (kod Avtovca) — 381, 582, 583, 586, 587, 636, 683
Babić Potok (kod Pljevalja) — 244
Babić Špiro — 375, 448
Babin Do (kod Stoca) — 642
Babina (kod Zenice) — 506
Babine (G. i D., kod Vlasenice) — 493, 494
Babine (G. i D., kod Pljevalja) — 288
Babja gl. (trig. 1028, kod Nevesinja) — 77, 80, 82, 84
Bačići (G. i D., kod Drinjače) — 108—112
Bačin (kod Bos. Dubice) — 43, 55, 418
Bačka — 276
Bačkovac (trig. 972, kod Šekovića) — 358, 362—364, 466—468, 485, 489, 495, 515, 517, 534
Bačvan (kod Prozora) — 153
Baćino Brdo (kod Vlasenice) — 515
Badalište (predio, kod Travnika) — 458
Badljevina (kod Daruvara) — 604
Bahorić Zvonimir — 66, 429
Bajalica Dmitar — 61, 63
Bajd Miho — 679
Bajić Vlado — 173
Bajina Bašta — 190
Bajinci (kod Prnjavora) — 403
Bakoš (trig. 1214, kod Zenice) — 531
Bakrač Jozo — 86
Balačići (kod Žepča) — 503
Balalić Smajo — 375, 455
Baltić (kod Travnika) — 457
Baltina Bara (kod Prijedora) — 50, 430
Baljkovica (G. i D., kod Zvornika) — 119, 196
Banat — 276
Bančići (kod Ljubinja) — 296, 341
Banići (kod Dubrovnika) — 637

Banija — 256
Banoštor (kod Beočina) — 305
Banovac (potok, kod Foče) — 184
Banovići (kod Živinica) — 197, 202, 241, 260, 261, 303, 616, 713
Banj br. (k. 694, kod Tuzle) — 203
Banja Luka — 32, 33, 37, 46, 49, 56, 68, 69, 73, 128, 384, 386, 401, 402, 406, 410, 413, 415, 421, 428, 433, 435, 548, 549, 599, 601, 626, 627, 629, 646, 655, 657, 664, 667, 680, 698, 705
Banjača (k. 1237, kod Čajniča) — 17
Banjani (predio, kod Bileće) — 383, 445
Barac (kod Rame) — 686
Baraći (kod Mliništa) — 151, 387—389
Barakovina (kod Bileće) — 486
Baranje (kod Stoca) — 294, 631
Bare (kod Foče) — 16
Bare (kod Janje) — 118—120, 203, 205
Bare (kod Prozora) — 226
Barići (kod Teslića) — 133
Barjamovići (kod Stoca) — 316
Basilje (kod Stoca) — 316

Bataljoni

NOV i POJ:

— Dubravski — 487
— Omladinski — 228, 229
— Poljski — 499
— Prateći Vrhovnog štaba — 28, 30, 40, 41, 90, 159—161, 163, 164, 174, 212, 243, 244, 246
— Prateći 5. korpusa — 419
— Prateći 12. korpusa — 560
— Sitnički — 369
— 1-vi 1. područja 2. korpusne oblasti — 454
— 2-gi 1. područja 2. korpusne oblasti — 453, 454

njemački:

— Izviđački 7. SS divizije »Princ Eugen« — 160
— 369. dopunski 369. legionarske divizije — 631, 632, 636—638
— 369. izviđački 369. legionarske divizije — 631, 635, 637, 638
— 369. za vezu 369. legionarske divizije — 637

Batkovići (kod Čajniča) — 19
Bašigovci (kod Živinica) — 233, 241, 279, 331
Batinica Sava — 500, 502
Batnoge (kod Stoca) — 631
Batura (predio, kod Han-Pijeska) — 193
Baumgertel Rudolf — 395
Bebrava (kod Olova) — 496, 497
Bečani — vidi Bečanovići
Bečanovići (kod Šekovića) — 397
Begov-Han (kod Žepča) — 503—507, 699
Begove njive (predio, kod Žepča) — 492
Begović Kula (kod Trebinja) — 716
Behremaginica (predio, kod Sanskog Mosta) — 59
Bejtići (kod Tešnja) — 593
Bela Gromila (trig. 2071, na Vranici pl.) — 142, 161
Belić Gordana Zina — 99
Belović Spaso — 590
Benkovac — 653, 691
Beograd — 242
Berkovići (kod Stoca) — 367, 371, 583, 588, 641
Beširovići (kod Živinica) — 302
Bešnjevo (kod Mrkonjić-Grada) — 301, 390
Betanj (kod Šekovića) — 191—193, 305, 333, 357, 360, 361, 399, 456, 485, 515, 516
Betine (kod Prozora) — 156
Bezđeđe (kod Nevesinja) — 80, 341, 352, 445, 471, 583, 587—589
Bihać — 45, 47, 52—54, 60, 62, 95, 384, 407—411, 413—415, 420, 421, 424, 425, 430—432, 442, 518, 521—523, 525, 620, 627, 647, 652, 654, 655, 660, 666, 668, 672, 695, 696
Bijela gora (pl., kod Grahova) — 350
Bijela dola (predio, kod Avtovca) — 293, 453
Bijela stn. (trig. 1190, kod Kladnja) — 482
Bijele Vode (kod Rogatice) — 656
Bijeli vrh (kod Olova) — 496
Bijelo Polje — 570
Bijelopolje (kod Šekovića) — 195, 202, 346, 349, 361, 365, 393, 399, 478, 480, 534
Bijelovo br. (kod Pljevalja) — 313
Bijeljina — 185, 189, 190, 205, 305
Bikova kosa (kod Konjica) — 172
Bikvik (kod Zavidovića) — 535, 536
Bila (kod Travnika) — 694
Bila (kod Livna) — 25
Bila most (na r. Bili, kod Travnika) — 720
Bileća — 9, 289—292, 295, 297, 316, 341—343, 350, 351, 366—373, 379, 381—384, 445, 447, 449, 454, 459, 460,

471, 484, 488, 509—511, 580, 583, 584, 567, 630, 635, 639, 640, 643, 683, 691, 692, 699
Bilo-gora (pl. kod Varaždina) — 660
Biljeg (kod Srebrenice) — 108
Binježevo (kod Sarajeva) — 688
Biograd (predio, kod Nevesinja) — 8, 10, 77, 80, 82, 83, 316, 354, 369, 372, 486, 583, 584
Biokovi (kod Foče) — 281
Birač (G. i D., predio kod Vlasenice) — 100, 112, 189, 190, 198, 200, 202, 205, 214, 215, 242, 252, 254, 356, 505, 512, 533, 534, 567, 568, 576
Bistrac (kod Tuzle) — 476, 600
Bistrica (kod Prijedora) — 405, 412
Bistrica (kod Bos. Gradiške) — 46
Bistro (kod Travnika) — 172, 325
Bišćani (kod Prijedora) — 405
Bišina (kod Vlasenice) — 333, 335, 340, 349, 397, 398
Bišina (predio, kod Nevesinja) — 8, 631, 632
Bišnja (r.) — 610
Bitovnja pl. (kod Fojnice) — 162, 163, 172, 227, 441, 677
Bitunja (G. i D., kod Stoca) — 297, 381
Bivolje Brdo (kod Čapljine) — 8
Bjela Voda (kod Zenice) — 461, 505—507, 531
Bjela Zemlja (kod Šekovića) — 107, 515
Bjelanovica (k. 423, kod Živinica) — 309
Bjelašnica pl. (kod Konjica) — 163—165, 603, 604
Bjelemić (Odžaci, kod Konjica) — 143, 200, 709, 711
Bjelica Nikola — 86
Bjelica Tripo — 86
Bjelo Brdo (kod Dervente) — 70, 437, 608
Bjelogrčić Ljubo — 573
Bjelogrlić Obren — 86
Bjeloševac (kod Janje) — 119
Bjelovar — 659
Bjelovići (kod Stoca) — 315, 642
Bjelovina (kod Mliništa) — 300, 387, 388
Bjeljani (kod Stoca) — 10, 11, 295, 588, 639, 641
Bjeljevina (predio, kod Drvara) — 167
Blace (kod Prozora) — 154—157
Blagaj (kod Bos. Novog) — 45, 403, 414, 425, 605, 660, 697
Blagaj (kod Kupresa) — 25, 140, 168, 221—223, 324, 326, 328, 387, 391
Blagaj (kod Mostara) — 8, 10, 290, 294, 341, 367, 372, 379—384, 570, 581, 583, 630, 631, 638, 658
Blagojevići (kod Banje Luke) — 31, 426
Blaško (M. i V., kod Dervente) — 416
Blatna (kod Bos. Krupe) — 46, 48, 50, 51, 55, 56, 62, 425, 427, 429, 430, 433, 436, 654, 697
Blatnica (kod Žepča) — 491, 492, 503, 504, 594
Blazine (predio, kod Prozora) — 224
Blažuj (kod Visokog) — 324, 437, 628, 670, 677
Bleša Drago — 245
Blječeva (kod Srebrenice) — 321, 513
Bobar Vojin — 214
Bobare (kod Teslića) — 592
Boderište (kod Brčkog) — 305
Bogdašić (kod Livna) — 117
Bogdašići (kod Bileće) — 449, 459
Bogdašići (kod Foče) — 176
Bogiševac (k. 975, kod Čajniča) — 21
Bogojevići (kod Mrkonjić-Grada) — 388
Bogomolje (predio, kod Pljevalja) — 244
Bogovići (G. i D., kod Foče) — 197, 313
Bogunović Brane — 527
Bogunović Uroš Roca — 61, 63, 97
Bojanić Dušan — 501, 502
Bojanićeve Koš. (kod Kupresa) — 140
Bojčino br. (kod Foče) — 90, 144, 174, 184, 284
Bojino (kod Srebrenice) — 107, 108, 320
Bojna (predio, kod Srebrenice) — 319, 321, 322, 513
Bojska (kod Bugojna) — 171
Bojtočići (kod Jajca) — 692
Boka kotorska — 717
Bokavići (kod Puračića) — 304, 329
Bolnica (kod Srebrenice) — 319, 321
Boljak (kod Nevesinja) — 78
Boljanići (kod Čajniča) — 17, 89, 244, 245, 281, 284, 313
Boljenovac (brdo, kod Pljevalja) — 281
Boljoradina (kod Foče) — 16, 89
Borac (trig. 1285, kod Livna) — 26, 136, 177, 179
Borač (kod Gacka) — 369

Borčani (kod Duvna) — 406
Borica (kod Žepča) — 491, 492
Borik (predio, kod Mliništa) — 151, 390
Borje (kod Livna) — 26, 29, 136, 177, 246
Borje (kod Travnika) — 68
Borkovići (kod Banje Luke) — 412
Borogovo (trig. 854, kod Šekovića) — 107, 347, 356, 398, 534
Borojević Petar — 321
Borojevići (kod Stoca) — 379
Borova glava (trig. 1290, kod Livna) — 26, 27, 93, 116, 117, 136—138, 246, 247
Borova Glava Gaj (kod Livna) — 24—26, 136, 177
Borova Glava Han (kod Livna) — 26, 136, 137
Borovac (predio, kod Foče) — 15
Borovac (predio, kod Vlasenice) — 512
Borovica (predio, kod Mrkonjić-Grada) — 388—390
Borovica (kod Pljevalja) — 287
Borovo br. (trig. 1097, kod Pljevalja) — 287
Bos. Brod — 71, 131, 422, 424, 441, 442, 599, 607, 609, 646, 649, 651, 662, 667, 692, 694, 698, 699
Bos. Dubica — 44, 45, 51, 62, 423, 430, 436, 550, 551, 601, 668, 671, 672
Bos. Gradiška — 49, 128, 433, 436, 548, 551, 601—603
Bos. Grahovo — 24, 25, 415, 418, 518, 693, 698, 699
Bos. krajina — 42, 95, 173, 501
Bos. Krupa — 45, 53, 60, 400, 407—411, 413—415, 421, 424, 431, 432, 434, 615, 655, 697
Bos. Novi — 42—44, 46, 48, 51—53, 55, 60, 384, 401—403, 406, 408—411, 414, 420, 425, 427, 431—433, 442, 518, 548, 602, 605, 622, 624, 654, 655, 660, 672, 695, 697
Bos. Petrovac — 32, 33, 37, 42—47, 50—54, 56, 57, 60, 61, 99, 415, 416, 418, 419, 421, 422, 424—426, 430—432, 434, 435, 442, 518, 521—528, 615, 665, 698
Bos. Petrovo Selo — 305
Bos. Šamac — 305
Bosna (r.) — 207, 248, 392, 441, 461, 462, 491, 503, 506, 531, 594, 603, 646, 692, 694, 699
Bosna — 14, 30, 64, 74, 185, 202, 203, 213—216, 218, 241, 242, 251—253, 255, 256, 258, 264, 276, 277, 320, 324, 384, 392, 395, 400, 417, 423, 441, 461, 464, 491, 492, 498, 499, 501—503, 505, 506, 518, 564, 566, 572—575, 591, 599, 603, 607, 615, 620, 623, 625, 647, 652, 654, 658, 660, 663, 665, 666, 668, 669, 671, 672, 680, 682, 691—694, 696—670
Bosnić Milan — 545
Bostahovina (kod Srebrenice) — 108
Bosut (r.) — 646
Bosutske šume (predio, kod Šida) — 214, 253, 575
Boškovići (kod Banje Luke) — 127
Bošnjaci (kod Busovače) — 219
Božac Vlado — 142
Božanovići (kod Kalinovika) — 29
Božići (kod Travnika) — 325
Božici (kod Zvornika) — 118
Božino br. (k. 420, kod Zavidovića) — 536, 538
Božović Drag. — 213
Bračići (kod Nevesinja) — 642
Bradina (kod Konjica) — 164, 225, 465, 661, 674, 675, 677, 678, 683, 685, 686
Bralina poljana (kod Šujice) — 92
Brankovac — vidi V. Brankovac
Branošće (vis, kod Mrkonjić-Grada) — 389
Bratač (G., Sr. i D., kod Nevesinja) — 78, 79, 81—83, 371
Brateljević (kod Olova) — 497
Bratić Simo — 81
Bratinje (D. i G., kod Goražda) — 604
Bratogoš (M. i V. trig. 1366, kod Bileće) — 343
Bratunac (kod Srebrenice) — 101, 108—111, 193, 207, 234, 239, 240, 254, 306, 319—323, 336—338, 356, 362, 512—517, 563, 604, 666, 713
Bravski Vaganac (kod Bos. Petrovca) — 43, 44, 416
Bravsko (kod Ključa) — 42, 44, 51, 417, 418, 421, 422
Brčaninovići (kod Živinica) — 311
Brčko — 119, 185, 186, 189, 241, 305, 599, 600
Brda (k. 1129, kod Mrkonjić-Grada) — 388, 390
Brda (kod Olova) — 482
Brda (kod Vlasenice) — 514
Brda (kod Zvornika) — 101
Brdari (kod Sanskog Mosta) — 59
Brdo (kod Jajca) — 226, 473, 474
Brdo (kod Mliništa) — 388
Brdo (vis, kod Mliništa) — 150

Brdo (kod Živinica) — 234
Brdani (kod Dervente) — 607, 704
Brđani (kod Koviljače) — 189
Brđani (kod Konjica) — 172, 675
Brđani (kod Mliništa) — 390
Bregava (r.) — 376, 642
Brestica (G. i D., kod Gacka) — 343, 538, 718
Brezici (kod Maglaja) — 207
Brezik (kod Zvornika) — 298
Brezova Dola (kod Ljubinja) — 445
Brezičani (kod Prijedora) — 58, 410, 435, 547, 605
Brežanci (kod Srebrenice) — 513

Brigade

NOVJ:

— 1. narodne odbrane 3. divizije KNOJ-a — 501, 502
— 1. proleterska 1. proleterske divizije — 28, 29, 40, 41, 87, 89, 139, 145, 149—156, 158, 160, 165, 243—246, 286, 288, 616
— 1. proleterska (lička) 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« — 25, 99, 247, 387, 461, 462
— 1. vojvođanska 16. divizije — 129, 260, 279, 302—307, 309, 310, 333, 335, 339, 349, 360, 363—365, 392, 397—399, 478—480, 506, 507, 532, 563, 575
— 2. dalmatinska Primorske operativne grupe — 292, 297, 342, 370, 372, 509, 580, 582, 636, 640, 643
— 2. krajiška 17. divizije (ranije 27. divizije) — 15—21, 23, 88, 127, 200, 209, 253, 281—289, 604, 616
— 2. proleterska (lička) 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« — 25, 247, 327, 462, 472
— 2. vojvođanska 16. divizije — 125, 195, 269, 261, 279, 304, 306, 309—311, 333, 334, 339, 348, 349, 357, 360, 363—365, 392, 397, 399, 456, 480, 482, 485, 506, 507, 532, 575
— 3. proleterska (krajiška) 1. proleterske divizije — 28—30, 40, 41, 87, 89—91, 134, 135, 145, 149, 151, 152, 154, 157—161, 165, 167, 173, 184, 209, 210, 243—246, 284, 313
— 3. proleterska (lička) 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« — 24—27, 91, 93, 94, 116, 136—138, 177, 180, 246, 247, 262, 263, 327, 328, 457, 462
— 3. proleterska (sandžačka) 37. divizije — 287
— 3. vojvođanska 36. divizije — 118, 122—125, 192, 194, 233, 234, 279, 280, 298, 346, 350, 360, 361, 397, 456, 457, 477, 494—497, 535—537, 572, 575
— 4. sandžačka 37. divizije — 616
— 4. vojvođanska 16. divizije — 192, 198, 203, 234, 260, 261, 279, 308—311, 333—335, 339, 340, 349, 360, 361, 364, 365, 397, 474, 476—481, 506, 507, 531, 532, 537, 574, 575
— 5. kozarska (krajiška) 11. divizije — 64—66, 68—70, 72, 131—133, 181, 235, 248, 263, 264, 330, 331, 394—396, 416, 437, 491, 492, 503, 504, 595, 606, 625, 628, 648, 653, 664, 696, 700, 703, 704
— 5. vojvođanska 36. divizije — 122, 125, 186, 189, 192, 193, 233, 234, 280, 298, 329, 334, 346—350, 360, 361, 392, 456, 457, 482, 485, 495—497, 535—538, 567, 575
— 6. crnogorska 3. divizije — 640, 643
— 6. istočnobosanska 17. divizije — 16—23, 192, 281, 283—289, 314
— 6. krajiška 4. divizije — 44—48, 50, 53, 54, 56, 57, 59—61, 63, 95, 97, 400, 521—524, 526, 527, 551, 571
— 6. vojvođanska 36. divizije — 120, 196, 272, 275, 281, 574, 575
— 7. krajiška 10. divizije — 15, 218—227, 275, 281, 318, 325, 409, 412, 416, 463—465, 539—544, 600, 618, 678, 687, 688, 697, 723, 724
— 8. krajiška 4. divizije — 42—44, 50—56, 58, 60, 63, 97, 521—523, 527, 615, 647, 655, 698
— 9. krajiška 10. divizije — 14, 25, 177, 218—224, 226, 227, 324, 326, 400, 464, 465, 623, 628, 646, 661, 687, 723, 724
— 10. hercegovačka 29. divizije — 7—9, 11, 75, 80, 86, 104, 105, 228—230, 292, 293, 295—197, 316, 342, 344, 351, 368, 369, 371, 375, 379, 383, 443, 445, 447, 448, 459, 471, 483, 484, 488, 509, 510, 545,

582, 584, 587—589, 626, 639, 641, 643, 716
— 11. hercegovačka 29. divizije — 9, 228—230, 290, 793, 295, 342, 343, 351, 368, 369, 371, 372, 375, 380, 383, 444, 450, 455, 488, 509—511, 554, 555, 582, 583, 639, 641, 653
— 11. krajiška 4. divizije — 38, 39, 43—50, 52, 56—58, 60, 62, 95, 97, 400, 405, 500, 501, 525, 547—550, 552, 553, 599, 605, 623, 655, 668, 671
— 12. hercegovačka 29. divizije — 9, 228—230, 290, 292, 293, 295, 297, 314—316, 341, 343, 344, 350, 351, 352, 368, 370, 372, 373, 375, 380, 382, 383, 443—446, 455, 470, 471, 484, 486—488, 509—511, 580, 582, 583, 585, 589, 639, 643, 692
— 12. krajiška 11. divizije — 64, 65, 67—69, 72, 131—133, 235, 236, 250, 385, 386, 394—396, 391, 492, 503, 504, 571, 595, 606, 672, 680, 697, 700
— 12. slavonska 12. divizije — 607
— 13. hercegovačka 29. dvizije — 7, 9—11, 228—239, 291, 293—296, 314, 315, 341, 344, 350—353, 355, 368, 369, 371, 373, 375, 380, 382, 383, 443—445, 470, 471, 484, 486—488, 509—511, 557, 580, 582, 583, 585—589, 626, 639, 692, 716
— 13. krajiška 39. divizije — 30—37, 300, 301, 387, 390, 408, 521—524, 527, 723
— 13. proleterska »Rade Končar« 1. proleterske divizije — 28—30, 40, 41, 87, 89, 126, 127, 134, 135, 139, 140—145, 150, 152, 154, 157—159, 183, 209, 243, 245, 246, 313
— 14. omladinska (hercegovačka) 29. divizije — 228
— 14. srednjobosanska 11. divizije (kasnije Srednjobosanske divizije) — 64, 65, 67—71, 73, 127, 128, 131, 132, 135, 250, 385, 437, 498, 499, 606, 611, 694, 700, 704
— 15. krajiška 39. divizije — 30—38, 62, 408, 501, 623
— 15. majevička 17. divizije — 16—23, 193, 200, 281, 283, 285—289
— 16. krajiška 29. divizije — 31—37, 147, 318, 500, 502, 523, 524, 526, 527, 652, 666, 698
— 16. muslimanska 27. divizije — 16—23.88, 100, 127, 199, 200, 202, 240, 253, 283, 286, 313, 320, 322, 323, 337, 338, 356, 358, 362—364, 369, 466—469, 493, 494, 513—516, 534, 566, 569, 648, 656
— 17. majevička 38. divizije — 101, 102, 107, 109, 110, 185, 186, 190 191, 193—199, 202, 206, 207, 214, 239, 253, 321—323, 334, 337, 338, 356, 358, 363, 364, 512, 513, 515, 516, 563, 564, 569—572
— 17. krajiška 10. divizije — 219—222, 224, 226, 325, 409, 412, 465, 676, 683, 687, 713, 714, 723
— 17. slavonska 28. slavonske divizije —395
— 18. hrvatska (istočnobosanska) 38. divizije — 70, 73, 131—133, 185—187, 190, 214, 241, 242, 250 252, 394, 395, 437, 491, 492, 503—505, 568, 591, 593, 606, 625, 653, 672, 694, 700, 703
— 18. srednjobosanska srednjobosanske divizije — 498, 499
— 19. birčanska 27. divizije — 100, 101, 195, 200, 279, 280, 299, 320, 323, 337, 338, 356, 363, 364, 466—468, 493—495, 513, 514
— 20. krajiška 39. divizije — 500
— 20. romanijska 27. divizije — 100, 101, 107—109, 200, 207, 239, 322, 323, 337, 362, 467—469, 493—495, 568, 573, 621, 656, 663, 699
— 21. slavonska 28. divizije — 395
— Brodska 28. divizije — 395

četničke:

— 1. Bosansko-krajiškog korpusa — 33, 34, 47
— 2. Bosansko-krajiškog korpusa — 31, 34, 405
— 1. nevesinjska Nevesinjskog korpusa — 28, 354, 518, 631
— 2. nevesinjska Nevesinjskog korpusa — 77, 581, 631
— Banjsko-vučedolska — 375, 636
— Bilećka — 290, 375, 445, 448, 459, 580, 630
— Čajnička — 88
— Fočanska — 174, 713
— Gatačka — 445, 453, 470, 471, 582
— Jurišna — 77
— Ljubićka — 610
— Ljubinjska — 448
— Neretvanska — 640

— Pljevaljska — 287, 288
— Sarajevska Romanijskog korpusa — 485, 569
— Stolačka — 448
— Vrbaska — 35, 67, 68, 408
— Zenička — 324

ustaško-domobranske (zdrugovi):
— 1. lovačka — 66, 421, 606, 609, 700
— 1. ustaška — 24, 108, 111, 239, 319, 336, 464, 513, 514, 543, 563, 568, 682
— 2. gorska — 62, 95, 172, 221, 412, 438, 541, 673, 684
— 2. lovačka — 421, 438, 527, 528
— 3. gorska — 128, 421, 547, 548, 601, 602
— 3. lovačka — 573, 602
— 4. lovačka — 95, 128, 421, 601
— 6. posadna — 66, 131, 607, 609, 610
— 6. ustaška — 328
— 8. posadna — 21, 40, 110, 126, 239, 282, 319, 464, 466, 568, 718
— 9. posadna — 104, 367, 379, 453, 471, 658, 715
— Brza — 161, 172, 220, 458, 474, 649, 651, 682, 720

Brijesnica (G. i D., kod Zavidovića) — 207
Brijest (predio, kod Tuzle) — 203
Briševo (kod Prijedora) — 59, 62, 63, 95, 407, 436, 439, 547
Briznik (kod Zenice) — 531
Brlozi (predio, kod Šujice) — 92, 247
Brljuša (predio, kod Šujice) — 92
Brnićeva Koš. (kod Livna) — 27
Brnjic (kod Zenice) — 532
Brnjica (Prav. i Musl., kod Živinica) — 124, 125, 309
Broce (kod Stona) — 8
Brod — vidi Slavonski Brod
Brod (kod Foče) — 16
Bronzani Majdan — 33, 37, 428
Brstina Milutin — 10
Brštanik (G. i D., kod Stoca) — 314
Brvanci (kod Jajca) — 226, 473
Brvenica (G. i D., kod Pljevalja) — 17, 243—245, 286, 288, 313
Bubalova poljana (kod Šujice) — 177
Bubnjeve poljane (kod Mliništa) — 151
Bučik (G. i D., kod Živinica) — 329
Bučje (kod Pljevalja) — 288
Budanj (kod Avtovca) — 382
Budanj (G. i D., kod Foče) — 28, 29, 87, 281
Budanjski vrh (k. 821, kod Foče) — 29
Budisavlje (kod Nevesinja) — 78, 79, 81, 83
Budozelje (kod Vareša) — 709
Bugarska (kod Prnjavora) — 705, 706
Bugojno — 24, 25, 142, 153, 156, 159, 160, 168, 177, 218, 220, 221, 301, 325, 328, 410, 413, 428, 464—466, 542, 544, 617, 618, 625, 626, 645, 646, 654, 655, 720, 723, 724
Buklići (kod Nevesinja) — 84
Bukorić (kod Nevesinja) — 10, 641
Bukov v. (kod Bileće) — 448
Bukovac (vrelo, kod Bihaća) — 522
Bukovača (kod Bos. Petrovca) — 57, 434
Bukovdol (kod Olova) — 496
Bukovi doli (brdo, kod Žepča) — 503
Bukovica (predio, kod Nevesinja) — 77
Bukovik (predio, kod Jajca) — 226
Bukovik (G. i D., kod Brčkog) — 186
Bukovlje (kod Fojnice) — 226
Bukva (predio, kod Prozora) — 156, 157
Bulatovci (kod Zvornika) — 101
Buletić (kod Kotor-Varoša) — 405
Bulić Nikola — 641
Bulut Maksim — 86
Buljevići (kod Vlasenice) — 109, 322, 512—514
Buljin (predio, kod Srebrenice) — — 107, 337, 513
Buljubašić Šerif — 129
Buna (kod Mostara) — 8, 631, 632, 641, 658
Bunarić (trig. 799, kod Šekovića) — 202
Bunarić (vrelo, kod Šekovića) — 107, 335, 346, 365, 393, 478, 479, 480
Bunić (kod Bihaća) — 620
Bunić Bona — 724
Bunovi (kod Foče) — 16
Burnice (kod Srebrenice) — 109
Busija (trig. 847, kod Tuzle) — 197, 198, 203, 305
Busije (kod Mliništa) — 48, 140, 418, 427
Busnovi (kod Prijedora) — 410, 411
Busovača (kod Zenice) — 161, 218, 221, 424, 626, 720
Busovačke Staje (kod Busovače) — 161, 171
Buševo (kod Kladnja) — 533

Bušnje (kod Pljevalja) — 17, 19, 20
Butmir (kod Sarajeva) — 625, 626

C

Cage (kod Tuzle) — 197
Capardi (Musl. i Prav., kod Zvornika) — 118, 119, 190, 193, 195, 279, 280, 305, 348, 391, 514
Caprag (kod Siska) — 627
Carevac (kod Livna) — 473
Cavtat (kod Dubrovnika) — 353
Cazin — 652, 682
Cazinska krajina — 518
Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije — 241
Cerani (kod Dervente) — 65—67, 72, 428, 429, 702, 704
Ceranski Klenovac (kod Dervente) — 701
Cerik (kod Živinica) — 304
Cerova Ravan (kod Foče) — 18, 126, 184, 313
Cerovac (kod Srebrenice) — 109, 319, 322
Cerovica (kod Metkovića) — 632, 637
Cerović Jovan — 41
Cerska (kod Vlasenice) — 337, 347, 514
Cikote (kod Prijedora) — 405
Cikote (kod Vlasenice) — 193, 335, 336, 346, 356, 466, 468, 514—516
Cincar (pl., kod Livna) — 327, 472
Cremušarica (k. 1091, kod Bihaća) — 522
Crkleni vrh (trig. 1384, kod Šujice) — 262
Crkveno (predio, kod Ključa) — 46, 139, 425
Crkvice (kod Prozora) — 158
Crkvice (kod Bileće) — 289, 294, 295, 345, 366, 376, 443, 444, 446, 447, 483, 509, 511
Crkvina (kod Vlasenice) — 514
Crna gl. (k. 901, kod Zenice) — 506
Crna Gora — 370, 443, 448, 568
Crna gora (pl., kod Nevesinja) — 381
Crna r. (kod Konjica) — 163
Crna r. (kod Trnova) — 28, 29, 40, 87
Crna Rijeka (kod Vlasenice) — 192
Crnca (kod Dervente) — 702
Crnče (kod Bugojna) — 410
Crnče (kod Nevesinja) — 78, 79, 81
Crni Guber (kod Srebrenice) — 320, 321, 513
Crni kuk (predio, kod Bileće) — 293, 295, 342, 343, 345
Crni vrh (k. 850, kod Bihaća) — 54
Crni vrh (k. 1392, kod Bugojna) — 159, 160, 171, 723
Crni vrh (k. 1406, kod Šujice) — 262
Crni vrh (k. 1226, kod Zenice) — 532
Crni Vrh (kod Banje Luke) — 127
Crni Vrh (kod Drvara) — 167
Crni Vrh (kod Foče) — 40
Crni Vrh (kod Prozora) — 222, 224, 225, 226
Crni Vrh (kod Tešnja) — 592—594
Crni vrh (trig. 1595, kod Busovače) — 161
Crni vrh (trig. 1509, kod Glamoča) — 140
Crni vrh (trig. 1370, kod Prozora) — 141, 154, 157, 171
Crnići (M. i V., kod Stoca) — 716
Crno jezero (kod Bos. Krupe) — 413, 414
Crno osoje (predio, kod Gacka) — 445, 471, 586
Crno osoje (predio, kod Ljubinja) — 447
Crnoborje (kod Pljevalja) — 244, 245, 285, 287
Crnogorsko primorje — 639
Crnomarković Branko — 318
Crvena armija — 267, 276
Crvene stjene (brdo, kod Konjica) — 173
Crveno Brdo (kod Tuzle) — 198
Crvljivac (kod Goražda) — 126
Crvljivica (kod Drvara) — 521, 524, 527
Cvetkovo br. (k. 673, kod Zavidovića) — 536
Cvijeće (k. 942, kod Zenice) — 506
Cvijetov kuk (k. 1095, kod Nevesinja) — 77, 353, 585
Cvijovića Dolina (kod Pljevalja) — 17
Cvilin (kod Foče) — 135, 184, 210
Cvrče (kod Prozora) — 141, 142, 157, 604
Cvrtkovci (kod Prnjavora) — 591

Č

Čador (k. 1447, kod Prozora) — 154
Čađavica (kod Mrkonjić-Grada) — 33, 37, 408, 415, 416, 431
Čaglin (kod Našica) — 615
Čaić (kod Livna) — 317
Čajira (kod Sapne) — 120
Čajniče — 15—19, 22, 28, 40, 88—90, 100, 127, 215, 243, 244, 281—284, 286, 288, 313, 659, 683

Čakličić Branko — 569
Čaklovica (kod Sapne) — 120, 121
Čamo Nikola — 118
Čanići (kod Šekovića) — 215, 335, 346, 363, 365, 397
Čantića vrh (k. 1349, kod Šujice) — 262
Čapljina — 7, 342, 367, 379
Čardačina (vis, kod Bihaća) — 528
Čardak (kod Mliništa) — 150, 151, 167
Čardak (predio, kod Olova) — 482
Čardak livade (predio, kod Glamoča) — 139, 140, 150, 151
Čauš (trig. 767, kod Srebrenice) — 319, 321
Čauševina (kod Vlasenice) — 515
Čavka (predio, kod Prnjavora) — 498
Čavlović Jago — 406
Čečava (kod Teslića) — 66, 73, 591, 592
Čečur Gašo — 590
Čehotina (r.) — 21, 40, 41, 89, 90, 209, 245, 246, 282, 283, 285—288
Čelebić — 41, 243, 245, 283
Čelebić (kod Vrlike) — 418
Čelička stijena (k. 664, kod Prozora) — 156
Čelić (kod Brčkog) — 185, 186, 189, 198, 204—206, 305
Čelina (kod Prozora) — 689
Čelinac (Prav. i Musl., kod Banje Luke) — 69
Čelinska pl. (kod Prozora) — 222, 412, 676, 677, 687, 689, 690
Čemalić (kod Kupresa) — 24
Čemerno (G. i D., kod Gacka) — 369
Čepelica (kod Bileće) — 449
Čepina kosa (k. 941, kod Prozora) — 157
Čeraja (kod Mliništa) — 390
Čerek Savo — 498
Česta šuma (predio, kod Kupresa) — 140

Čete
NOP i POJ
— Omladinska — 491, 492
— Pivska — 453, 454
Četojevići (kod Olova) — 195
Četojevići (kod Prnjavora) — 416
Čikule (kod Bos. Gradiške) — 402
Čivin vis (k. 350, kod Tuzle) — 189
Čolaković Tripo — 454
Čolan (k. 687, kod Zenice) — 506
Čolapije (kod Foče) — 184
Čordašić Juraj — 714
Čovkovina (kod Bileće) — 509
Čude (kod Vlasenice) — 456
Čukale (kod Prnjavora) — 73
Čuklić (kod Livna) — 25
Čukova Greda (kod Stoca) — 7, 11
Čuništa (kod Olova) — 496, 683
Čurjen (kod Bileće) — 449

Ć

Ćatići (kod Zavidovića) — 536
Ćela (kod Prijedora) — 49,402, 407, 428
Ćemalović Enver — 317, 375, 558
Ćerić Salem — 320
Ćetkovo br. (k. 673 — vidi Cvetkovo br., k. 673, kod Zavidovića)
Ćilipi (kod Cavtata) — 715
Ćore (zaselak, kod Bos. Krupe) — 96
Ćuić Dane — 458
Ćup Milan — 15, 224, 325, 678
Ćurguz Dragutin — 498

D

D. Brdo (kod Foče) — 29, 176
D. Petroviće (kod Živinica) 303, 304
D. Selo (kod Foče) — 28, 29
D. Stubica — vidi Stubica (G. i D.)
D. Vakuf (kod Bugojna) — 159, 160, 161, 219—221, 224, 301, 400, 401, 406, 464, 617, 618, 623, 625, 626, 723
D. Vast (kod Prozora) — 154, 156
D. Vrba — vidi Vrba Donja
Dabar — vidi Dabarsko polje
Dabar (kod Sanskog Mosta) — 523
Dabarsko polje (predio, kod Stoca) — 9, 10, 228, 293—295, 315, 316, 344, 353, 369, 371, 373, 379, 380, 445, 448, 580, 585, 588, 589, 635, 637, 641
Dabovci (kod Kotor-Varoša) — 72
Dabović Krsto — 590
Dabovina (kod Pljevalja) — 17
Dabrica (kod Stoca) — 9, 291, 294—296, 314, 316, 341, 631, 642
Dakić Makso — 326
Dakići (kod Mliništa) — 388
Dalmacija — 256, 518, 682
Damjanović Branko — 474
Damjanović Stevo Leko — 359, 567
Danguba (k. 726, kod Ljubinja) — 105
Danići (kod Avtovca) — 449, 636
Dapčević Peko — 563
Dapčević Vlado — 15, 466
Daruvar — 601

Davidovići (kod Nevesinja) — 9, 83, 341, 344, 445, 470, 586—588
Debela međa (brdo, kod Vlasenice) — 467
Debelo br. (kod Doboja) — 249, 628, 703
Debelo br. (k. 1861, kod G. Vakufa) — 171
Debelo br. (k. 769, kod Foče) — 29, 281
Debelo br. (k. 761, kod Šekovića) — 333, 335, 339, 349, 357, 361, 363, 456
Debelo br. (k. 1364, kod Šujice) — 141
Debelo br. (trig. 476, kod Teslića) — 592
Debeljak (k. 1295, kod Mliništa) — 150
Göllersheim (u Austriji) — 706
Deleuše (kod Bileće) — 580
Delići (kod Živinica) — 123, 329, 475
Denac Ivan — 144, 211
Denkovača (trg. 335, kod Doboja) — 263, 703
Denkovići (kod Živinica) — 308
Derala (predio, kod G. Vakufa) — 161, 162
Deralo (predio, kod Knina) — 518
Derikonja Savo — 485, 493, 569
Derventa — 64, 66, 67, 69, 70—73, 131, 260, 265, 412, 416, 429, 436—438, 441, 591, 592, 606—611, 620, 623, 646, 649—651, 661, 666, 700—706
Derventski lug (predio, kod Dervente) — 607, 608
Dešković Prosper — 234
Detlak (G. i D., kod Dervente) — 72, 416, 607, 701, 703, 704
Devetaci (vrh, kod G. Vakufa) — 142
Devetak (kod Puračića) — 199
Devetak pl. (kod Rogatice) — 102, 656
Devetina (kod Banje Luke) — 73, 127
Deževica (kod Fojnice) — 325
Dimitor (pl.) — 31, 427
Dištica (G. i D., kod Zavidovića) — 537
Divin (kod Bileće) — 228, 351

Divizije

NOVJ:

— 1. proleterska — 14, 28—30, 39, 41, 87, 89, 126, 134, 139, 143—145, 149—155, 157—163, 165, 176, 172, 174, 183, 209, 212, 226, 243, 245, 282—285, 288, 313, 422, 440, 441, 540, 545, 563, 600, 604, 621, 624, 626, 629, 648, 656, 659, 678, 683, 711, 713
— 2. proleterska — 190, 258
— 3. KNOJ-a — 501
— 4-ta — 12, 39, 42, 58—60, 87, 95, 146—148, 400—414, 416—436, 438—440 500—502, 521—523, 525—527, 547, 552, 599, 605, 606, 615, 624, 647, 652, 655, 660, 666, 695, 697, 698
— 5-ta — 17, 190, 258, 283, 286
— 6. proleterska »Nikola Tesla« — 24, 25, 53, 91, 98, 116, 136, 138, 173, 190, 198, 246, 300, 327, 328, 387, 457, 461, 462, 472, 505, 531, 532, 568, 572, 621, 646, 648, 652, 661, 663, 680, 682, 694, 696, 699, 724
— 9-ta — 25
— 10-ta — 12, 14, 99, 143, 163, 173, 218, 220, 222, 223, 225, 226, 317, 318, 324, 326, 387, 400—402, 404—406, 408—410, 412—414, 416, 417, 421—424, 427, 428, 430, 431, 437, 439—441, 463, 502, 539, 600, 604, 623, 653, 655, 676, 687, 713, 714, 721, 724
— 11-ta — 12, 64, 67, 71—73, 127, 128, 131, 181, 214, 232, 235, 236, 242, 248, 252, 260, 263, 265, 385, 386, 394—396, 401—408, 410—414, 416, 417, 420—422, 424—438, 441, 462, 463, 491, 492, 503—507, 531, 564, 566, 568, 572, 594, 607, 620, 628, 645, 649, 655, 669, 692, 694, 696, 672
— 16-ta — 129, 185, 186, 189—200, 202, 203, 207, 208, 234, 241, 242, 252, 258, 260, 272, 275, 279, 281, 302—305, 307—312, 333, 335, 339, 346, 348, 349, 356, 359—364, 392, 393, 397—399, 475—481, 490, 491, 503—505, 507, 531, 532, 564, 572, 573, 575, 603, 616, 683, 694, 699, 713
— 17-ta — 14, 16—23, 28, 88, 100, 185, 190—197, 199, 200, 208, 215, 216, 243, 246, 252, 281, 282, 285—289, 369, 563
— 20-ta — 25, 98
— 27-ma — 100, 103, 107—111, 185, 193, 195, 199, 202, 207, 208, 215, 239, 240, 253, 254, 279, 285, 313, 319, 322, 336, 356, 363, 369, 466, 467, 469, 489, 493, 494, 497, 513, 515, 516, 534, 566, 568, 621, 624, 626, 648, 655, 663, 666, 669, 672, 680, 682, 692, 713

— 28-ma (ranije 10. divizija) — 395, 692
— 29-ta — 7, 11, 75, 81, 104, 228, 229, 289, 292, 294, 295, 297, 314, 324, 341, 345, 350, 352, 366, 368, 369, 371, 374—376, 380, 382, 384, 443, 444, 447, 450, 459, 470, 483, 486, 487, 509, 511, 554, 580—582, 589, 630, 639, 640, 641, 648, 658, 669, 681, 683, 699
— 36-ta — 118—120, 122, 124, 129, 185, 186, 189—199, 202, 203, 207, 231, 232, 234, 241, 252, 253, 258, 272, 275, 279, 280, 281, 297, 298, 329, 333, 335, 336, 339, 340, 346—348, 356, 359—364, 393, 397, 456, 476, 477, 482, 485, 489, 490, 493—497, 500, 515, 516, 535—537, 564, 572, 575, 603, 658, 666, 683
— 37-ma — 17, 18, 192, 243, 246, 283, 286, 287, 323, 335
— 38-ma — 103, 106, 107, 109, 185, 190, 195, 202, 203, 208, 239, 240, 252, 253, 319, 322, 323, 334—337, 356, 363, 437, 468, 493, 512—515, 518, 533, 569, 604, 666, 681, 682, 713
— 39-ta — 12, 30, 31, 34, 36, 37, 99, 147, 148, 265, 300, 387, 390, 405, 406, 408—422, 424—436, 438, 440, 499, 502, 509, 521, 523—525, 527, 652, 666, 698, 723
— Srednjobosanska (kasnije 53-ća) — 395, 498, 499, 501, 502

njemačke:

— 7. SS. »Princ Eugen« — 18, 31, 32, 46, 88, 98, 140, 150, 160, 171, 192, 194, 196, 200, 218, 219, 222, 226, 227, 337, 401, 402, 406, 408, 409, 421, 424, 427, 458, 464, 474, 486, 541, 467—570, 595, 617, 682
— 13. SS legionarska »Handžar« — 119, 185, 186, 189, 190—193, 195, 198, 203, 206, 214—216, 249—255, 263, 264, 275, 298, 330, 336, 359, 392, 493, 514, 534, 565—570, 574, 576, 650, 682
— 118. lovačka — 7, 421, 570
— 369. legionarska »Vražja« — 7, 8, 88, 104, 290—292, 315, 316, 328, 342, 352, 367, 374, 380, 381, 384, 459, 470, 570, 581, 583, 591, 630, 639, 658, 675, 681, 717, 718
— 373. legionarska »Tigar« — 35, 43, 53, 95, 384, 405, 415, 421, 438, 518, 527, 547
— »Brandenburg« — 98, 223, 288, 380, 384, 421, 470, 486, 581

Divizioni

NOV i POJ:

— 1-vi 5. korpusa — 12, 57, 521, 524—526
— 2-gi 5. korpusa — 12, 521, 524—526
— Brdski 11. divizije — 265, 266, 491, 492, 503, 504
— Protivkolski 5. korpusa — 250

njemački:

— 2-gi 369. artiljerijskog puka — 7, 104
— 3-ći 369. artiljerijskog puka — 637
— 369. protivtenkovski 369. legionarske divizije — 632, 635, 637, 638

ustaški (sklopovi):

— 2. topnički — 601—603
— 9. konjički — 464
— 9. topnički — 674, 679, 686, 690
— 16. topnički — 607, 608, 610, 612, 613
— 20. topnički — 674, 686

Divljak (kod Travnika) — 720
Dizdarević R. Mustafa — 86, 375, 450, 460, 484, 546
Doboj — 64, 70—73, 132, 181, 182, 197, 202, 208, 241, 248—251, 260, 263, 264, 305, 411, 416, 437, 438, 441, 476, 567, 571, 593, 594, 606, 607, 610—614, 620, 623, 625, 627, 628, 645, 648, 649, 651, 653, 655, 656, 661—664, 666, 667—669, 672, 683, 691, 692, 694, 696, 701—704
Dobošnica (kod Tuzle) — 649
Dobra voda (izvor, kod Foče) — 40
Dobranić Gojko — 641
Dobre Vode (kod Foče) — 40
Dobrelica (trig. 1883, kod Avtovca) — 379
Dobrelji (kod Avtovca) — 369
Dobrić (kod Šekovića) — 514
Dobrljevac (predio, kod Zenice) — 532
Dobrljin (kod Bos. Novog) — 42, 43, 48, 52, 54, 402, 403, 406, 420, 427, 431, 432, 624, 684, 695
Dobrnja (kod Banje Luke) — 406
Dobro Polje (kod Kalinovika) — 29, 165

Dobromani (kod Dubrovnika) — 295, 342, 637
Dobrosovac (predio, kod Zenice) — 506
Dobruška pl. (kod Prozora) — 158
Doglode (kod Zenice) — 461, 492
Dolac (kod Travnika) — 664, 681, 720
Dolac (kod Livna) — 25, 137, 327, 472
Dole (kod Kladnja) — 195, 215, 516
Dolovi (kod Stoca) — 9, 10, 567
Dolovi vrelo (kod Prozora) — 158
Doljani (kod Teslića) — 132, 133
Doljani (kod Bihaća) — 55, 406, 433
Doljani (kod Prozora) — 539, 687
Domanovići (kod Metkovića) — 7, 8, 290, 380, 381, 641, 642, 658, 716
Domazet Lazo — 375
Domitrović Dragan — 717
Donja Trusina — vidi Trusina pl.
Donja Trnava (kod Janje) — 189
Dopasci (G. i D., kod Kladnja) — 103, 195, 333, 339, 357
Došen Ilija — 12, 267—271, 423, 442, 501, 527
Došlovi (kod Mliništa) — 387, 388
Dračevo (kod Metkovića) — 380—382, 630
Dračevo (G. i D., kod Ljubinja) — 105, 106
Dragan (kod Stoca) — 316
Draganić Jovan — 375
Draganovac (kod Jajca) — 219
Draganja (kod Živinica) — 234, 261, 329—331
Dragnić (kod Livna) — 25
Dragnić-Podovi (kod Mliništa) — 151, 300
Dragočaj (kod Banje Luke) — 412
Dragojevići (kod Foče) — 174, 284
Dragotinja (G. i D., kod Prijedora) — 400
Draguša (predio, kod Šekovića) — 348, 393
Drapnići (kod Olova) — 493, 494, 534
Dražev Dol (kod G. Vakufa) — 544
Dražljevo (kod Gacka) — 453
Drenovac (kod Slav. Požege) — 214
Drežanj (G. i D., kod Nevesinja) — 8, 9, 77, 81, 82, 586, 641
Drežnica (G. i D., kod Rame) — 541, 674—676, 685
Drežnica (M. i V., predio, kod Livna) — 27, 92, 116, 138, 262, 327, 328
Drežnik-Grad — 620
Drijen (kod Prnjavora) — 64, 72, 416, 607, 702—704
Drijenjani (kod Dubrovnika) — 643
Drina (r.) — 15—17, 20, 29, 39—41, 87—91, 109, 119, 126, 134, 135, 145, 174, 176, 184, 185, 190—193, 195—197, 202, 203, 205, 207, 209, 210, 212, 239, 243, 252, 281, 283, 284, 313, 319, 320, 337, 512, 629, 648, 653, 656, 712
Drinić (kod Bos. Petrovca) — 43, 417, 441, 522, 523, 525, 665, 666
Drinjača (r.) — 109, 191—195, 334, 346, 356, 358, 359, 363, 365, 516, 570, 572
Drinjača (kod Zvornika) — 107, 109, 110, 193, 202, 322, 336, 337, 340, 512—514, 567—569, 571, 572, 604
Drniš — 570
Dronjkuša (vrelo, kod Bos. Petrovca) — 521
Drvar — 32, 35—37, 55, 58, 60, 62, 227, 242, 415, 419, 421, 422, 435, 436, 438, 440—442, 518, 521, 523—525, 527, 615, 620, 652, 665, 666, 698
Držanlije (G. i D., kod Livna) — 25
Dubica — 404, 693, 700
Dubica — vidi Bos. Dubica
Dubnica (kod Vlasenice) — 322, 514, 515
Dubnica (kod Zvornika) — 298
Dubočac (kod Slav. Broda) — 650
Dubočani (kod Konjica) — 143
Dubočica (kod Ljubinja) — 105, 294, 315
Dubočke (G. i D., kod Bileće) — 511
Duboka (D. i G., kod Stoca) — 637
Duboki potok (kod Kladnja) — 393
Duboki p. (M. i V., kod Tarčina) — 224, 225
Duboko (kod Travnika) — 160, 325
Dubovsko (kod Bihaća) — 47, 50, 53, 55, 425, 429, 431, 433, 528
Dubrava (kod Glamoča) — 473
Dubrave (Kat., G. i D., kod Živinica) — 234, 279, 304, 311
Dubrave (predio, kod Stoca) — 8—10, 104, 290, 373, 487, 715
Dubrave (predio, kod Teslića) — 395
Dubrovnik — 353, 367, 369, 629, 630, 643, 656, 716—718
Duga (predio, kod Bileće) — 375
Dugandžići (kod Olova) — 489, 497
Duge (kod Prozora) — 154—156, 541
Dugi otkosi (predio, kod Prozora) — 158
Dugo polje (predio, kod Konjica) — 414
Dugopolje (kod Prozora) — 541
Dujakovci (kod Ključa) — 409, 411
Dujmovići (kod Sarajeva) — 165
Dukići (kod Šekovića) — 346, 347

Dulići (N. i St., kod Avtovca) — 9, 450, 636, 640, 641
Durakovići (kod Živinica) — 125, 302
Dusina (kod Fojnice) — 687
Duvno — 24—27, 98, 117, 136—138, 140, 156, 178, 180, 246, 247, 318, 328, 441, 540, 544, 616, 652
Duvnjakove Koš. (kod Livna) — 327
Duži (kod Metkovića) — 718
Dzotun Vojin — 641

Đ

Đaci (kod Živinica) — 125
Đaković Marko — 326
Đakovića Koš. (kod Mliništa) — 387, 388
Đakovo — 573, 599, 706
Đeč (kod Bileće) — 447
Ðed (trig. 1737, kod Avtovca) — 450
Đoković Novak — 569
Đukanović Drago — 11, 106, 296, 345, 351, 375, 376, 385, 446, 511
Đukić Mileta — 129, 361, 490
Đukić Tomo — 103, 569
Đukića Koš. (kod Glamoča) — 152
Đurasović Sava — 641
Đurđeva gl. (trig. 894, kod Ljubinja) — 105
Đurđevik (kod Živinica) — 100, 234, 308—311, 333, 335, 339, 349
Đurica Đuro — 498
Đuričić Blažo — 134, 396, 492
Đurić Moma — 30
Đurić Slavko — 86
Đurići (kod Vlasenice) — 515, 516
Đurići (kod Banje Luke) — 412

Dž

Džebar (kod Šekovića) — 333, 339, 349, 393
Džemilići (kod Teslića) — 133, 593, 594
Džepi (kod Konjica) — 143
Džigalovac (kod Prijedora) — 60
Džimrije (kod Sokolca) — 663
Džindići (kod Foče) — 126
Džinov Do (kod Nevesinja) — 76, 83, 353
Džinova Mah. (kod Nevesinja) — 9, 76, 77, 81—84, 291, 293, 315, 352—354, 509, 510, 583—587

E

Egić Dušan — 321
Egići (kod Banje Luke) — 49, 428
Eminovci (kod Sanskog Mosta) — 524
Eminovo Selo (kod Duvna) — 403
Evropa — 570

F

Fajtovci (kod Sanskog Mosta) — 525
Fatnica (kod Bileće) — 683
Filipović Marko — 214
Filipovići (kod Foče) — 29
Foča — 15—18, 20, 21, 28—30, 39—41, 87—90, 126, 174—176, 184, 185, 199, 212, 243, 251, 253, 281, 283, 284, 286, 313, 369, 563, 591, 616, 621, 623, 624, 626, 627, 629, 648, 656, 659, 683, 712, 713
Fojhar (kod Srebrenice) — 107, 321, 513
Fojnica — 158, 218, 222—224, 227, 324, 325, 409, 424, 441, 445, 464, 465, 539, 540, 652, 653, 655
Fojnica (kod Gacka) — 583, 585
Francetić Jure — 320
Francuska — 255
Fruška gora (pl.) — 575

G

G. Brdo (kod Foče) — 175, 212, 213, 284
G. Gradina (kod Bos. Dubice) — 403
G. Koleško (G. Selo, kod Nevesinja) — 79, 82
G. Petrovice (kod Živinica) — 234
G. Previja (kod Mrkonjić-Grada) — 416
G. Rahić (kod Brčkog) — 186
G. Ravan (k. 405, kod Živinica) — 125
G. Vakuf — 141—143, 153—155, 157, 159, 162, 168, 171—173, 218—223, 325, 428, 463—466, 539, 540, 542, 544, 604, 617—619, 655, 696, 697, 720, 723, 724
G. Zalukovik (kod Vlasenice) — 216, 305
Gabela (kod Metkovića) — 104, 369, 643, 648, 656
Gabrile (kod Cavtata) — 717
Gacko — 8, 9, 289, 290, 293, 295, 341—343, 351, 366, 367, 369—372, 379, 380—383, 445, 448, 450, 453—455, 460, 470, 471, 488, 509—511, 581—583, 630, 631, 635, 639, 640, 652, 653, 658, 681, 683, 692, 699, 715, 718
Gačići (kod Šekovića) — 215
Gaj (kod Travnika) — 457

Gaj (predio, kod Šekovića) — 346, 362—365, 397, 533
Gajevi (predio, kod Šekovića) — 534
Gajić Milan — 395
Gajtića dol (brdo, kod Mliništa) — 388
Galamići (kod Živinica) — 122, 304, 330, 331
Galešine (kod Avtovca) — 369
Galičić (V. i M., kod Šujice) — 246
Galičić (trig. 1131, kod Šujice) — 180
Gapić (kod Foče) — 18
Garčin (kod Sl. Broda) — 665—706
Gareva (M. i V., kod Avtovca) — 369
Garevci (G. i D., kod Prijedora) — 403
Gašin stan (k. 643, kod Živinica) — 308
Gat (trig. 1120, kod Avtovca) — 9, 290, 293, 368, 372, 379, 454, 455, 718
Gavrića br. (k. 302, kod Bijeljine) — 186
Gavrići (kod Živinica) — 122, 123, 304, 330
Gerovi (kod Vlasenice) — 194, 713
Gerzovo (kod Mliništa) — 25, 99, 221, 387—389
Gerzovo br. (trig. 1088, kod Mliništa) — 387
Gerzovo polje (predio, trig. 917, kod Mliništa) — 387, 388
Gladojevići (kod Kladnja) — 199
Gladovići (kod Zenice) — 506, 507
Glamoč — 24, 25, 47, 87, 99, 150, 262, 300, 301, 324, 327, 390, 472, 661, 663, 666, 668
Glamočanin Dušan Pele — 395
Glamočevići (kod Čajniča) — 19
Glamočko polje (predio) — 139, 150—152, 440, 661
Glavatičevo (kod Konjica) — 200, 368, 369, 709
Glavica (brdo, kod Mrkonjić-Grada) — 387, 390
Glavice (kod Gackog) — 454
Glavni štab NOV i PO Vojvodine — 129, 196, 254, 258, 276, 562, 563, 574, 577
Glavni štab za istočnu Bosnu i Hercegovinu — vidi Istaknuti dio četničke Vrhovne komande za istočnu Bosnu
Glibaci (kod Pljevalja) — 245, 286
Glibovac (predio, kod Avtovca) — 509
Glisnica (kod Čelebića) — 17, 281, 288
Glog (kod Pljevalja) — 288
Glog (predio, trig. 1230, kod Nevesinja) — 76, 79, 80, 84, 315, 354, 381, 470, 471, 486, 487, 583, 584, 586, 587, 641
Glogova (kod Srebrenice) — 102, 108, 109
Glogovac (kod Prnjavora) — 498, 702—704
Glogovačka polja (predio, kod Vlasenice) — 516
Glogovica (kod Sl. Broda) — 706, 707
Gluna-Bukovica-Mahala (kod Travnika) — 724
Gluhajić Ilija — 454
Gluhić Omer — 253
Glušci (kod Metkovića) — 640
Gluščevine (kod Livna) — 117
Gmići (kod Prozora) — 544
Gnjat (pl.) — 419
Gobelovina (kod Konjica) — 143, 677
Goduš (kod Sapne) — 121, 185, 298
Gojakovac (kod Tešnja) — 66
Gojanovac (predio, kod Žepča) — 504
Goleši (kod Banje Luke) — 406, 412
Goli vrh (trig. 1309, kod Foče) — 17, 87, 90, 126, 184, 209, 244, 283
Golija (k. 1808, kod Livna) — 472
Golija (pl., kod Avtovca) — 375
Golo brdo (trig. 1064, kod Nevesinja) — 77, 659
Golo br. (kod Šekovića) — 335
Golubinja (G. i D., kod Žepča) — 461, 462
Golubnjača (trig. 1159, kod Livna) — 136, 247
Gomjenica (kod Prijedora) — 419
Gomjenica (r., kod Prijedora) — 407
Gorani (kod Prozora) — 220, 412
Goražde — 16—18, 21, 22, 29, 40, 88, 90, 126, 127, 145, 185, 199, 243, 244, 253, 281—284, 313, 604, 616, 656, 659, 661, 709, 712
Gorica (kod Prozora) — 156, 410, 687
Gorica (kod Trebinja) — 640
Gorijevac (kod Bihaća) — 46, 54, 425, 432, 521, 522, 528
Gornje Selo (kod Pljevalja) — 244, 285, 287
Gornji Krušici (brdo, kod Šekovića) — 335, 346, 347, 478
Gorica (brdo, kod Mliništa) — 151
Gosovica (G. i D., kod Zavidovića) — 537
Gosteč (k. 1088, kod Pljevalja) — 17, 20
Gostičaj (kod Foče) — 126
Gostilj (kod Travnika) — 458, 724

Gostovići (kod Konjica) — 713
Gostovo (kod Prozora) — 544
Gotovuša (kod Pljevalja) — 17, 18, 20
Govedarica Savo — 351
Grab (kod Trebinja) — 636
Grab (predio, kod Prozora) — 156
Grabe (kod Foče) — 16
Grabež (kod Mliništa) — 388
Grabovica (kod Kladnja) — 489, 496
Grabovica (kod Nevesinja) — 78, 79, 81, 470, 471
Grabovica (G. i D., kod Rame) — 674—676, 685
Graci (G. i D., kod Mrkonjić-Grada) — 34, 35, 432, 436
Gračanica (kod Doboja) — 250, 255, 279
Gračanica (kod G. Vakufa) — 159, 168, 464
Gračanica (kod Prozora) — 156, 687
Gračanica (kod Živinica) — 190, 233, 241, 333—335, 339, 347—349, 356, 358, 360, 363, 391, 398, 477, 479, 514
Gračanica (G. i D., kod Zenice) — 505, 506
Gračanica (V. i M., kod Gacka) — 453
Grad (predio, kod Travnika) — 160, 283
Gradac (trig. 909, kod Foče) — 30, 281
Gradac (G. i D., kod Konjica) — 712, 713
Gradac (G. i D., kod Pljevalja) — 245, 283
Gradačac (kod Doboja) — 255
Gradačka stn. (trig. 889, kod Foče) — 15, 175, 282
Gradić (predio, kod Ključa) — 419
Gradina — vidi G. Gradina
Gradina (k. 983, kod Bileće) — 509
Gradina (brdo, kod Mliništa) — 388
Gradina (k. 707, kod Bileće) — 449
Gradina (k. 1023, kod Bos. Petrovca) — 524
Gradina (k. 1096, kod Bos. Petrovca) — 45, 424
Gradina (kod Drvara) — 435
Gradina (predio, kod Drvara) — 527
Gradina (k. 1381, kod Glamoča) — 139, 150
Gradina (k. 1362, kod Nevesinja) — 445
Gradina (k. 1187, kod Nevesinja) — 79, 82
Gradina (k. 1030, kod Prozora) — 141, 619
Gradina (trig. 407, kod Srebrenice) — 196
Gradina (brdo, kod Šekovića) — 191, 456
Gradina (k. 1310, kod Šujice) — 140
Gradine (k. 821, kod Foče) — 29
Gradiška — vidi St. Gradiška
Grahovo — 342, 350, 370
Grahovo — vidi Bos. Grahovo
Granica (kod Bileće) — 383, 448, 635
Granica (kod Pljevalja) — 288, 370
Grbavci (kod Zvornika) — 299
Grbeši (G. i D., kod Trebinja) — 716
Grbić (kod Bos. Petrovca) — 524
Grborezi (kod Livna) — 25
Grebak (kod Nevesinja) — 10, 84
Greda (k. 955, kod Šekovića) — 121, 346, 360, 365, 392, 393, 397, 398
Greda (k. 958, kod Šekovića) — 333, 335, 347, 348, 393
Grevići (kod Prozora) — 221, 688, 689
Grgić Ernest — 395
Grgići (kod Banje Luke) — 405
Grgurevci (kod Srem. Mitrovice) — 305
Grivice (kod Živinica) — 123, 241, 260, 261, 475
Grmeč (pl.) — 421, 521—524
Gromačnik (kod Sl. Broda) — 707
Grubača (trig. 620, kod Zvornika) — 111, 512
Grubešnica (k. 1420, kod Glamoča) — 473
Gruda (kod Cavtata) — 715
Grujičići (kod Tuzle) — 204
Grujić Periša — 129, 261, 279, 340, 365, 397, 508, 532
Grulović Aćim — 563, 574

Grupe

NOV i POJ:
— Kozarska NOP odreda — 500
— Operativna (12. i 13. herceg. brigade) — 443, 445, 446
— Primorska operativna 2. korpusa NOVJ — 350, 370, 388, 384, 639

Guber (V. i M., kod Livna) — 24, 25
Gubera (kod Foče) — 90
Gučevo (pl., kod Koviljače) — 203
Gučja Gora (kod Travnika) — 724
Gudavac (G. i D., kod Bos. Krupe) — 60, 415, 421
Gujačice (kod Foče) — 210
Guke (kod Čajniča) — 21
Gumanci (kod Zenice) — 723
Gunjača (predio, kod Prozora) — 158

Gurdići (kod Olova) — 489, 497
Gušća (predio, kod Tešnja) — 594
Gušteri (kod Zvornika) — 299
Gutić Vaso — 85, 375
Gutići (kod Živinica) — 125, 302
Guvništa (kod Foče) — 16
Gvozd (trig. 1549. kod Livna) — 92

H

Hadžibegovo br. (kod Bileće) — 297, 449, 484
Hadžići (kod Olova) — 496, 617
Hadžići (kod Sarajeva) — 667, 674, 677, 678, 685, 686, 689
Hadžići (kod Srebrenice) — 109, 111
Hajdučka kosa (k. 1452, kod Šujice) — 177, 262
Hajdučke luke (predio, kod Konjica) — 164
Halapić (kod Glamoča) — 25, 473
Halilovići (kod Srebrenice) — 108, 109
Hambarine (kod Prijedora) — 404, 405
Hamović Rade — 375
Hamzići (kod Živinica) — 308
Han (kod Srebrenice) — 107
Han-Karaula (kod Olova) — 486
Han-Kola (kod Banje Luke) — 35, 436
Han-Osanica (kod Goražda) — 17, 40, 244, 604, 712
Han-Pijesak (kod Vlasenice) — 107, 192, 193, 196, 197, 200, 362, 456, 457, 466—468, 493, 494, 516, 567, 568, 570—573
Han-Pogled (kod Vlasenice) — 466
Han-Prolog (kod Sinja) — 98
Han-Soha (kod Foče) — 91, 127, 209
Han-Veternik kod Vlasenice) — 467
Handići (kod Foče) — 15, 281, 284
Hatelji kod Ljubinja) — 445
Helbih (Helbich) Dragutin — 601, 605, 617, 622, 624, 627, 629, 647, 649, 654, 657, 660, 662, 665, 667, 670, 672, 680, 684, 693, 695, 697, 700
Herceg Braco — 229
Hercegovac Adem — 499
Hercegovina — 228, 241, 242, 256, 289, 291, 345, 366, 367, 369, 370, 371, 375, 376, 380, 442, 444, 487, 488, 511, 581, 584, 599, 630, 635, 647, 652, 658, 660, 661, 663—665, 667—669, 680—683, 691, 693, 694, 698, 715
Here (kod Prozora) — 157, 171, 219, 539
Herići (kod Konjica) — 713
Herljević Franjo — 595
Hoćevina (kod Pljevalja) — 243, 245, 246, 283, 285, 286 288, 313, 314
Hodbina (kod Stoca) — 8
Hodbinkin Gavrilo — 641
Hodovo (kod Stoca) — 631, 658
Hodžići (kod Pljevalja) — 286
Horovine (kod Pljevalja) 281
Horvati (kod Zagreba) — 657
Horstenau Glajze fon (Horsenau Glaise von) — 570
Hotić Mesud — 326, 466
Hranča (kod Srebrenice) — 110
Hranisava (kod Konjica) — 164
Hrasno (G. i D., kod Ljubinja) — 9, 295, 296, 383, 510
Hrasno (G. i D., kod Tuzle) — 190, 198, 199
Hrgar (kod Bihaća) — 415
Hrge (kod Zavidovića) — 207
Hrgud (pl.) — 7, 10, 11, 291, 293—295, 341, 369, 379—382, 487, 488, 509, 582, 631, 641
Hribar Antun — 574
Hrnčić (kod Vlasenice) — 110, 512
Hrvaćani (kod Prnjavora) — 65, 72, 425
Hrvati (kod Živinića) — 199
Hrvatska — 640
Hum (kod Dubrovnika) — 104, 369, 373, 381, 648, 656, 715, 719
Hum (k. 532, kod Blagaja) — 10
Humac (kod G. Vakufa) — 544
Humac (k. 433, kod Tešnja) — 592, 593
Humci (G. i D., kod Tuzle) — 185, 186, 198, 305
Hunka (brdo, kod Foče) — 87
Husanovići (kod Živinica) — 302, 475
Husković (kod Blagaja) — 10
Hutovo (kod Metkovića) — 342, 630, 632, 637, 657, 658

I

Ibar (r.) — 190
Ibrahim Do (kod Stoca) — 635
Ifsar (G. i D., kod Čajniča) — 16, 17, 89
Igralište (predio, kod Prijedora) — 551
Igrište (predio, kod Vlasenice) — 467
Igrište trig. 1451, kod Trnova) — 28, 621
Ijačić Branko — 591
Ilić Jovo — 569

Ilić Neđo — 86
Ilić Vojko — 320
Ilića glav. (trig. 493, kod Mrkonjić-Grada) — 33, 431
Ilića koš. (kod Glamoča) — 152, 473
Iliđa (kod Prnjavora) — 706
Ilidža (kod Sarajeva) — 324, 629, 670, 675, 686, 709
Ilijaš (kod Visokog) — 681
Ilovica (kod Sarajeva) — 711
Ilovino br. (k. 860, kod Foče) — 90, 212 284
Imotski — 7, 8, 156, 328
Islamovići (kod Vlasenice) — 110, 111, 512
Istaknut dio četničke Vrhovne komande za istočnu Bosnu — 460
Italija — 128, 152, 214, 289, 326, 540, 554, 562, 564—566, 574, 697
Ivan-Sedlo (kod Konjica) — 225, 674, 683, 685
Ivančići (kod Sarajeva) — 569
Ivanić-Grad (kod Čazme) — 599, 657
Ivankovo (kod Vinkovaca) — 706
Ivanović Dragiša — 230, 296, 345, 351, 375, 376, 385, 444, 446
Ivanjska (kod Banje Luke) — 34, 54, 550, 602
Ivica (G. i D., kod Ljubinja) — 296
Ivićev v. (k. 1360, kod Glamoča) — 139
Ivčević Anton — 664
Ivković Vojin — 85
Ivlje (kod Žepča) — 503, 504

J

Jablanica (kod Rame) — 539, 540, 544, 646, 659, 673, 674, 683, 685, 688
Jablanica (kod Tuzle) — 203, 216
Jablanica (kod Sarajeva) — 165, 172
Jablanica (kod Tešnja) — 592
Jabučica (kod Žepča) — 492, 504
Jabučina, predio, kod Srebrenice) — 513
Jabuka (kod Goražda) — 126, 712
Jabuka (kod Foče) — 40, 41, 87, 281, 648
Jabukovac (k. 207, kod Dervente) — 704
Jadar (predio, oko reke Jadra) — 258
Jadar (r.) — 109, 713
Jadrijević Filip Brajko — 456
Jagodići (kod Bugojna) — 618, 723
Jahorina (pl.) — 28, 712
Jajce — 73, 98, 219—221, 224, 226, 300, 301, 325, 400, 406, 420, 421, 431, 441, 442, 570, 648, 680, 682, 692
Jajići (Prav. i Musl., kod Zvornika) — 121
Jakić Radoman — 502
Jaklići (kod Prozora) — 153
Jakotina (kod Kotor-Varoša) — 65, 425
Jalovac (predio, kod Busovače) — 161
Janičić Ivan — 375,
Janković Milorad — 176, 213
Janj (kod Glamoča) — 168, 222, 226, 326, 391
Janja (kod Bijeljine) — 185, 186, 189, 205
Janjač (kod Trebinja) — 105
Janjari Musl. (kod Koraja) — 185
Janjići (kod Zenice) — 723
Japaga (kod Vlasenice) — 466, 467, 493, 567, 568
Jaruške (kod Živinica) — 304, 713
Jasen (kod Vlasenice) — 215, 515, 516
Jasena (kod Nevesinja) — 9, 83, 85, 641
Jasenica (kod Koviljače) — 305
Jasenica (G. i D., kod Tuzle) — 197, 198
Jasenica-Lug (kod Dubrovnika) — 104, 105, 648, 717
Jasenik (kod Avtovca) — 450, 454
Jasenovac — 62, 436, 551, 668
Jasenovi Potoci (kod Mliništa) — 47, 140, 426
Jasičak (trig. 692, kod Živinica) — 233
Jasikovac (kod Tuzle) — 205
Jasikovača (kod Drvara) — 35, 436
Jasikovača (kod Srebrenice) — 513
Jasikovići (kod Zvornika) — 118
Jastrebarsko (kod Zagreba) — 657
Jašterik (k. 483, kod Tuzle) — 189
Javić (trig. 1333, kod Gacka) — 445, 470
Javor (kod Šekovića) — 242, 339, 346, 348, 534
Javor pl. (kod Vlasenice) — 195, 714
Javorani (kod Banje Luke) — 411
Javorje (predio, kod Travnika) — 462
Javornik (pl. kod Kladnja) — 393
Javorska k. (kod Glamoča) — 152
Jazbina (kod Pljevalja) — 17
Jažine (kod Kladnja) — 480
Ječanj (predio, kod Prozora) — 152, 154

Jeginov Lug (kod Živinica) — 279, 339, 391, 477
Jelah (kod Tešnja) — 73, 131, 182, 248, 249, 264, 394, 395, 592, 615, 625, 627, 628, 646, 702, 705
Jelanska (kod Dervente) — 72, 591
Jelašca (kod Kalinovika) — 28, 29
Jelašika (kod Foče) — 127
Jelašje (kod Kladnja) — 481, 536
Jelaške (kod Zavidovića) — 537
Jelav (kod Zavidovića) — 537
Jelčić Pero — 86
Jelica (Šumovit predio, kod Zvornika — 189, 190, 197, 198, 205, 279, 298
Jelica (kod Sapne) — 121, 197
Jelice (predio, kod Prozora) — 152
Jeličići (kod Šekovića) — 534
Jelići (kod Banje Luke) — 34, 434
Jelovac Milutin — 288
Jelovača (trig. 1527, kod Livna) — 117
Jelovci (kod Srebrenice) — 319
Jelovče Selo (kod Gradačca) — 306
Jelovo Brdo (kod Šekovića) — 279, 280, 332, 478
Jeremići (kod Vlasenice) — 107
Jezero — vidi V. Jezero (kod Konjica)
Jezero (kod Jajca) — 223, 391, 431
Jezero (kod Travnika) — 595
Jezero (jezero, kod Prozora) — 141, 142
Ježestica (kod Srebrenice) — 109
Johovac (kod Doboja) — 656, 702
Jošanica (kod Foče) — 174, 184
Jošanica (kod Sarajeva) — 604
Jošanički potok (kod Foče) — 144, 145
Jošilo Živko — 86, 375, 450, 460, 484, 546
Jovadije (kod Tešnja) — 702
Jovanić Đoko — 99, 463
Jovanović Iso — 258, 574
Jovanović M. Čedomir — 545
Jovanović Vaso — 30, 41, 91, 246
Jovanovići — vidi Jovići
Jovanovo br. (trig. 1083, kod Avtovca) — 453
Jovičić Dušanka — 560
Jovičić Stevan — 574
Jovičići (kod Šekovića) — 305
Jović Radoslav — 129, 234, 299, 347, 350, 457, 486, 497, 538
Jovići (kod Mliništa) — 387, 388
Jovović Branko — 214
Jugo Mustafa — 396
Jugoslavija — 486, 562, 565, 570, 573
Jugoštica (r.) — 18
Jugovo (kod Pljevalja) — 17, 18, 20
Junuzović Hasan — 287
Jurići (kod Prozora) — 141
Jurinić Niko — 301

K

Kabun (brdo, kod Olova) — 497
Kačanj (kod Bileće) — 447
Kaćun (k. 286, kod Teslića) — 132, 133
Kadina Voda (kod Banje Luke) 414, 415
Kadinica (k. 1489, kod Prozora) — 153
Kadinjani (kod Banje Luke) — 127
Kadirovina (kod Bugojna) — 723
Kahrić Muhamed — 312, 481
Kakanj (G. i D., kod Zvornika) — 279, 280
Kakmuži (kod Pljevalja) — 243, 245, 283, 286, 288, 313
Kalac (k. 1307, kod Prozora) — 141
Kalakušić (kod Prozora) — 156
Kalabače (kod Vlasenice) — 107, 192, 193
Kalajdžije — vidi Zovik Kalajdžije
Kalenderovci (kod Dervente) — 72, 416, 607, 608, 611, 701, 704
Kalesija (kod Zvornika) — 190, 298
Kalin (trig. 1531, kod Bugojna) — 160
Kalinovik — 19, 29, 30, 40, 41, 88, 162, 165, 174, 175, 185, 199, 200, 251, 281 —283, 369, 583, 615, 616, 621, 624, 626, 711, 712
Kalkanova Kuća (kod Mliništa) — 388
Kalnik (pl.) — 620
Kalošević (kod Teslića) — 615
Kalušići (kod Pljevalja) — 287
Kamasela (predio, kod Nevesinja) — 487
Kamena (G. i D., kod Stoca) — 8—10, 379, 631, 642, 659
Kamena ravan (predio, kod Prozora) — 158
Kamenica (kod Teslića) — 410
Kameniti br. (k. 446, kod Tuzle) — 189, 204
Kamenova kljet (k. 929, kod Kladnja) — 333—335, 346, 348, 360, 393, 397 —399, 479
Kamensko (kod Kladnja) — 475, 480, 481, 496
Kamenjak (k. 772, kod Šekovića) — 393, 478
Kamenjaš (trig. 1510, kod Travnika) — 723

Kamešnica pl. — 669
Kanina (kod Konjica) — 172
Kantićeva Koš. (kod Šujice) — 92
Kapak (trig. 1203, kod Foče) — 87, 90, 126, 184, 209, 244, 313
Kapavica (kod Bileće) — 292, 294
Kapetanovo Brdo (kod Zavidovića) — 536
Kapić pl. (kod Avtovca) — 290, 293
Kapor Momir — 489
Karađorđević Petar II — 278, 581
Karanovac (vrelo, kod Bihaća) — 522
Karanovac (kod Banje Luke) — 414
Karanska kosa (k. 818, kod Čajniča) — 90
Karaula (trig. 956, kod Srebrenice) — 319—321
Karaula (predio, kod Travnika) — 226, 724
Karaula (kod Vlasenice) — 192—194, 513
Karlov-Han (kod Aržana) — 98
Karlovac — 599
Kasaba — vidi Nova Kasaba
Kasindoli (kod Sarajeva) — 570
Kasli br. (k. 1421, kod Prozora) — 141
Kasumovići (kod Olova) — 494
Kaše Zigfrid (Kasche Siegfried) — 570, 571
Kaštel (trig. 1266, kod Travnika) — 723
Kaštijelj (kod Šekovića) — 349, 350, 480
Kat. Poljana (kod Živinica) — 304
Katuni (kod Pljevalja) — 244, 287
Kazanci (kod Avtovca) — 9, 290, 293, 295, 368, 369, 372, 379, 450, 453, 510, 636, 640, 641
Keleč Čedo — 287
Kelempeći (kod Živinica) — 123
Kerkez (kod Bos. Petrovca) — 45, 424
Kerović Radivoj — 204, 359, 567, 568
Kešelj Dušan — 86
Kičilj (brdo, kod Šujice) — 141
Kifino Selo (kod Nevesinja) — 79, 82, 371, 631, 640
Kik (k. 823, kod Mliništa) — 427
Kik (trig. 904, kod Vlasenice) — 515
Kik (trig. 514, kod Srebrenice) — 319
Kik (brdo, kod Šekovića) — 335, 346, 347, 398, 478
Kip (kod Daruvara) — 604
Kiseljak (kod Visokog) — 157, 218, 221, 222, 324, 405, 409, 417, 687
Kiseljak (kod Koviljače) — 305
Kiseljak (kod Živinica) — 123, 302—304, 311, 330, 332
Kisić Aleksa — 448, 459
Kisić Branislav — 86
Kiševac (k. 1209, kod Nevesinja) — 341
Kišicki dr Žiga — 326
Kita (V. i M., brda, kod Avtovca) — 511
Kladanj — 100, 103, 191, 194—196, 199, 200, 202, 260, 261, 309, 334, 456, 457, 480, 485, 486, 489, 490, 493 496, 497, 516, 533, 534, 569, 572, 682, 683 699, 713
Klakar (G. i D., kod Bos. Broda) — 650
Klanac (k. 488, kod Bihaća) — 415, 521, 522, 528
Klašnice (kod Banje Luke) — 64, 69, 73, 127, 128, 424, 435, 548, 600—603
Klekovača (pl.) — 421, 422, 440, 441
Klekovci (kod Bos. Dubice) — 55, 433
Klepci (kod Čapljine) — 380
Klokote (kod Busovače) — 218
Klokotovac (predio, kod Ključa) — 416, 417, 421
Klupe (brdo, kod Teslića) — 73, 592
Klupe (trig. 433, kod Banje Luke) — 33, 35, 412, 428, 435
Klještani (kod Kladnja) — 456, 485, 489, 495, 496, 516, 533, 534
Kljevci (kod Sanskog Mosta) — 524
Ključ — 32, 33, 37, 46 415—417, 419—421, 428, 431, 523 583, 636
Kmur (brdo, kod Foče) — 40
Knež v. (k. 1178, kod Nevesinja) — 589
Knežak (kod Gackog) — 453
Kneževići (kod Čajniča) — 17
Kneževići (kod Jajca) — 407
Kneževići (kod Šekovića) — 215
Knežića Koš. (kod Glamoča) — 152
Knežića Koš. (kod Kupresa) — 140
Knežina (kod Olova) — 493
Knin — 60, 518, 627, 668 699
Knježević (kod Bos. Petrovca) — 524
Kober (k. 1041, kod Pljevalja) — 244
Kobila (brdo, kod Prozora) — 154
Kobilja gl. (trig. 1115, kod Avtovca) — 290, 291, 293, 395 342, 343, 351, 368 372, 379 448, 454, 455 509—511, 582, 583, 636 641, 642 718
Kofin (k. 602, kod Stoca) — 632
Kokori (kod Banje Luke) — 127
Kokošinjac (k. 415 kod Tuzle) — 189
Kolak Mirko — 590
Kolašević (kod Teslića) — 592

Kolašin — 545
Koleško — vidi G. Koleško (G. Selo)
Kolimer (kod Tuzle) — 199
Kolundžić Anton — 232—234, 280, 347, 350, 497, 538, 574
Kolundžija Mićo — 551, 553
Kolunsko br. (kod Foče) — 40
Kolunska r. (kod Foče) — 40, 41, 87
Kolješka (potok) — 584

Komande

mjesta NOVJ:
— Bratunac — 215
— Čajniče — 19
— Goražde — 215
— Jajce — 301
— Miljevina — 215
— Rogatica — 215
— Sokolac — 215
— Srebrenica — 215

područja NOVJ:
— 1 (hercegovačko) — 443, 453, 488, 509, 510, 569
— 2 (hercegovačko) — 316, 341, 443
— Banjalučko — 148, 501
— Birčansko — 213, 214, 217, 534
— Drvarsko — 147
— Kozarsko — 146, 147
— Majevičko — 214
— Mrkonjićko — 148
— Podgrmečko — 147, 148
— Prnjavorsko — 148, 501
— Prozorsko — 148
— Trebavsko-posavsko — 214

ustaško-domobranska:
— 2. zborno — 68, 70, 131, 181, 235, 610, 649, 650, 700
— 3. zborno — 673, 684

Komanje Brdo (G. i D., kod Stoca) — 341
Komarica (kod Doboja) — 683
Komar (kod Travnika) — 159, 160, 544, 628, 646
Komine (kod Pljevalja) — 244, 287
Kominjača (brdo, kod Zvornika) — 107
Komnenović Danilo — 317, 294, 344, 351, 375, 471, 488, 558
Komolac (kod Dubrovnika) — 715, 718
Komorani (kod Livna) — 25
Komplenac (kod Bos. Dubice) — 55, 433
Komuš Jan — 498
Konavlje — 715
Kondić Rade — 264
Kongora (kod Duvna) — 406
Konjević (kod Zvornika) — 337
Konjevići (kod Kladnja) — 533
Konjic — 143, 157, 162, 163, 172, 200, 226, 368, 369, 416, 441, 599, 600, 604, 617, 647, 648, 653, 657, 658, 661, 664, 669, 673—678, 683—686, 695, 713
Konjsko (predio, kod Prozora) — 157, 158
Konjuh pl. — 713
Koprivna (kod Modriče) — 503
Koprivna (kod Sanskog Mosta) — 405, 551
Koprivnica — 669
Koprivnica (kod Kupresa) — 168
Koprivno (kod Vlasenice) — 107
Korita (kod Avtovca) — 636
Koraj — 185, 189, 206, 305, 306
Kordun — 256
Korićna (kod Livna) — 25, 327, 472, 473
Koričani (G. i D., kod Travnika) — 457, 458, 682, 724
Korijen (kod Šekovića) — 192—194, 335, 713
Korita (predio, kod Livna) — 136
Korita (kod Avtovca) — 345, 351, 381, 510, 511, 699
Koritnik (kod Nevesinja) — 341
Korjen (k. 1023, kod Foče) — 90, 174, 284
Korjen (k. 1140, kod Sarajeva) — 197

Korpusi

NOVJ:
— 1. proleterski — 28, 41, 87, 149, 154, 158, 159, 161, 174, 243, 283—285, 440, 461, 564
— 2-gi — 16, 87, 174, 197, 200, 243, 253, 283, 286, 288, 350, 366, 370, 376, 563, 565
— 3-ći — 88, 100, 106, 109, 125, 129, 185, 190, 193, 200, 202, 203, 206—208, 213, 239, 242, 251, 252, 256, 272, 275, 276, 278—280, 285, 286, 299, 319, 322, 333, 335, 337, 356, 358, 362—364, 391—395, 466, 489, 491, 503, 512, 513, 531, 533, 534, 562—564, 572, 576, 577, 603, 713
— 4-ti — 518, 521
— 5-ti — 12, 14, 25, 30, 42, 64, 96, 98, 146, 218, 265, 268—271, 300, 317, 318, 324, 326, 387, 400, 419, 422, 423, 439, 440, 498—502, 518, 521, 525—527, 539

— 6-ti — 395
— 8-mi — 24, 98, 99, 300, 518, 521
— 12-ti — 119, 129, 130, 231, 233, 234, 241, 242, 256, 272, 276, 278, 279, 281, 297, 310, 311, 331, 335, 339, 346, 347, 450, 358, 359, 361—364, 391—393, 397, 398, 456, 462, 475, 476, 485, 489, 495, 498, 503, 535, 560—562, 564, 568, 572, 574—577, 623, 626
— Narodne odbrane — 375

četnički:

— 1. krajiški — 421
— Bosansko-krajiški — 31, 33
— Dinarski — 421
— Majevički — 256, 275, 278, 297, 336, 359, 514, 534, 567
— Nevesinjski — 8, 28, 76, 77, 290, 354, 367, 448, 453, 470, 581, 640, 658
— Romanijski — 18, 485, 493, 569
— Srednjobosanski — 98
— Trebinjski — 290, 367, 640, 658

njemački:

— 5. SS brdski — 570, 650, 651

Kosa (brdo, kod Mliništa) — 150
Kosanica (kod Pljevalja) — 244, 283, 563
Kose (k. 1225, kod Nevesinja) — 352—354, 584, 585
Kosmetuša (trig. 1003, kod Stoca) — 588
Kosobašić Miloš — 64
Kosorić Pero — 103, 323, 338, 468, 495
Kosorić Radivoje — 493
Kosovača (kod Nevesinja) — 9, 584, 641
Kosovi v. (k. 1655, kod Avtovca) — 453
Kostajnica — 51, 55, 60, 401, 411, 430, 649
Kostajnički Majur — 684
Kostići (kod Sekovića) — 360, 393
Kostijerevo (Prav. i Musl., kod Vlasenice) — 110
Košena gr. (k. 1095, kod Nevesinja) — 585
Košutić Augustin — 570
Kotac (k. 1088, kod Kladnja) — 480
Kotlari (kod Konjica) — 675
Kotlina (kod Pljevalja) — 19
Kotor-Varoš — 67—69, 73, 385, 386, 403, 404, 407, 410, 412—414, 418, 430, 433, 434, 602, 672, 680, 691, 692
Kotorac (G. i D., kod Sarajeva) — 709
Kotorsko (kod Doboja) — 68, 656, 662, 683
Kovač (kod Čajniča) — 16, 281
Kovač pl. (kod Čajniča) — 89, 284, 286
Kovač Sava — 375
Kovačevac (kod Konjica) — 173
Kovačević (kod Živinica) — 311
Kovačević Branko — 500
Kovačević Hasan — 332, 483
Kovačević Vaso — 86
Kovačevići (kod Banje Luke) — 36, 438
Kovačevići (kod Čelebića) — 19, 89
Kovači (kod Bileće) — 292, 297, 343, 345, 447—449
Kovači (kod Živinica) — 233, 234, 331
Kovačići (kod Kladnja) — 533
Kovanići (kod Žepča) — 503, 506
Koviljača (k. 854, kod Kulen-Vakufa) — 52, 430, 528
Kovren (kod B. Polja) — 243, 246
Kozara (pl.) — 60, 72, 407, 500, 551
Kozarac (kod Prijedora) — 36, 38, 39, 44, 49, 58, 62, 63, 146, 401, 403, 407, 418, 428, 435, 438, 547—549, 623
Kozarevina (kod Foče) — 16, 283
Kozaruša (kod Prijedora) — 548
Kozica (trig. 1262, kod Nevesinja) — 315
Kozica (kod Prozora) — 158
Kozice (kod Stoca) — 7—10
Kozja gl. (k. 1482, kod Šujice) — 262
Kozjak (M. i V., k. 1740 i 1730, kod Livna) — 92, 117, 118, 136, 262
Kozila (predio, kod Bos. Petrovca) — 43
Kozila (kod Mliništa) — 390
Kozila (predio, kod Drvara) — 417
Kozila (kod Žepča) — 503, 594
Kozina stena (k. 794, kod Zenice) — 506, 507
Kožuhe (kod Modriče) — 503
Kraguljevac (trig. 899, kod Mrkonjić-Grada) — 417
Krajevi (brdo, kod Šekovića) — 346 348
Krajpolje (kod Ljubinja) — 105
Kraljeva gora (pl., kod Vlasenice) — 193, 680
Kraljevići (kod Zvornika) — 196
Kram (kod Vlasenice) — 467, 468, 493, 567
Kranjčići (G. i D., kod Prozora) — 154—156, 541
Krastava kosa (brdo, kod Koraja) — 120, 121

Kraševo (kod Doboja) — 628
Kravarevo (kod Gackog — 454
Kravica (kod Srebrenice) — 108, 109, 111, 216, 255, 563, 712
Krbavsko polje (kod Udbine) — 660
Krbljina pl. (kod Glamoča) — 324, 325, 327
Krčevina (kod Vlasenice) — 515
Krčevine (kod Bihaća) — 62, 65, 438
Krčevine (kod Doboja) — 263, 703
Krčevine (predio, kod Prozora) — 154
Krčine (G. i D., kod Janje) — 119, 120
Krčino br. (trig. 844, kod Foče) — 87, 89, 126, 127, 134, 135, 144, 145, 184, 209—211, 244, 284, 313, 314, 648
Krčmarice (kod Banje Luke) — 68, 434
Krće (G. i D., kod Pljevalja) — 17, 244, 245, 288
Krejovina (kod Pljevalja) — 17, 20
Klekovica (kod Nevesinja) — 78, 82
Kremenac (brdo, kod Foče) — 40
Kremenovići (kod Banje Luke) — 33, 429
Kreminsko br. (kod Foče) — 29, 40
Kreševo — 224, 227, 539, 540, 687
Krezo Anto — 86
Krinac (k. 1167, kod Prozora) — 676
Kriva jelika (trig. 1264, kod Jajca) — 407
Krivača (kod Živinica) — 279
Krivača (p., kod Živinica) — 233
Krivaja (r.) — 206, 207, 261, 272, 457, 489, 493, 496, 497, 535—537, 572, 616
Krivaja Boško — 569
Križ (kod Prozora) — 156
Križ (predio, kod Tešnja) — 248, 250, 702, 705
Križevci — 667
Križević (kod Zvornika) — 297, 299
Krnjača (kod Pljevalja) — 288
Krnjeuša (kod Bos. Petrovca) — 47, 421, 426
Krojačevo br. (kod Šekovića) — 478
Krstac (kod Avtovca) — 351, 369—371, 381, 454, 510, 511, 636
Krstac (k. 1234, kod Avtovca) — 379
Krstac (trig. 2070, kod G. Vakufa) — 142, 161
Krstac (kod Vlasenice) — 107
Krstac (predio, kod Rame) — 688
Krstac pl. (kod Konjica) — 711
Krstača (kod Bileća) — 297, 383, 445, 447, 448, 459, 460, 483, 587
Krstače (k. 992, kod Nevesinja) — 355
Krš (trig. 578, kod Zavidovića) — 535—538
Krševac (kod Živinica) — 122, 330
Krtinje (D. i G., kod Ljubinja) 635
Krug pl. — 408
Krunjač (trig. 1500, kod Glamoča) — 140
Krupa — 35, 36, 42, 439, 518
Krupić Husein — 115, 323, 517, 569
Kruščica (kod Foče) — 41, 209, 222, 223
Kruščica (kod Prozora) — 157, 368
Kruščićka pl. (kod Travnika) — 160
Kruševci (kod Olova) — 493, 494
Kruševica (kod Ljubinja) — 105
Kruševo (kod Nevesinja) — 83, 85
Kruševo (kod Pljevalja) — 244, 286, 288
Kruševo Brdo (kod Travnika) — 461, 462
Krušica — vidi Gornji Krušici
Krvavac (brdo, kod Zavidovića) — 537
Krvavo Polje (kod Konjica) — 675, 676
Kubaš (brdo, kod Stoca) — 588
Kućani (kod Prozora) — 221, 677
Kučinari (kod Stoca) — 638
Kujača (predio, kod Livna) — 327
Kujačić Milorad — 375
Kujundžić Maksim — 229, 591
Kuk (brdo, kod Mrkonjić-Grada) — 37, 417
Kuk (V. i M., k. 1284, kod Livna) — 26
Kukavica (kod Kotor-Varoši) — 698
Kukavica (predio, kod Dervente) — 70
Kukavice (kod Kupresa) — 168
Kukić Radovan — 86
Kukoli (kod Banje Luke) — 127, 128
Kukričje (kod Bileće) — 448, 471, 484
Kukun (trig. 1094, kod Bileće) — 296, 447—450, 459, 460, 483
Kula Fazlagić (kod Gackog) — 290, 372, 381, 471, 582, 583, 715
Kulaši (G. i D., kod Prnjavora) — 72, 248, 395, 498, 499, 699, 706
Kulenović Ekrem — 395
Kulina (trig. 829, kod Foče) — 281
Kulina (kod Zvornika) — 280
Kuline (k. 904, kod Nevesinja) — 77, 80, 82, 84
Kulušići (kod Stoca) — 587
Kuljenovci (kod Dervente) — 70, 437
Kulušići — vidi Kalušići
Kumina k. (kod Teslića) — 592

Kumna gl. (k. 989, kod Prozora) 153
Kunka (k. 1229, kod Čajniča) — 90, 126
Kupres — 24, 25, 98, 116, 117, 136, 140, 141, 152, 154, 156, 168, 177, 178, 223, 318, 325—328, 464, 465, 544, 655, 666, 668, 681
Kupreška vrata — vidi Vrata (V. i M.)
Kupreško polje (kod Kupresa) — 140, 152, 154, 168, 667
Kureš Miloš — 375, 448, 580
Kurilić Božidar — 590
Kurozeb (k. 1604, kod Mliništa) — 151, 167
Kurozeb (k. 1704, kod Šujice) — 262, 327
Kuta (kod Kalinovika) — 29
Kutansko br. (kod D. Vakufa) — 402
Kute (kod Prozora) — 171, 539
Kvarac (kod Srebrenice) — 321, 513
Kvaternik Slavko — 648

L

Labucka (kod Tuzle) — 189, 205
Lađana (kod Pljevalja) — 244, 286
Lađevići (kod Bileće) — 292, 343, 484
Lalić Karlo — 89
Laminci (kod Bos. Gradiške) — 410
Lapac (G. i D.) — 62, 95, 657
Lastavica (trig. 1114, kod Zenice) — 531
Lastavica (kod Nevesinja) — 75, 78, 83, 290, 315, 316, 584
Lastva (G. i D., kod Trebinja) — 342, 350, 636, 643
Lašva (kod Busovače) — 219, 662, 695, 720
Latinović (kod Bos. Petrovca) — 524
Latinović Gojko — 326
Lavovo br. (kod Prnjavora) — 73
Lazarići (kod Gackog) — 454
Laze (kod Koraja) — 120
Lazići (kod Šekovića) — 215
Ledenik (brdo, kod Avtovca) — 636
Ledići (kod Sarajeva) — 165, 166
Lekić Danilo — 129, 242, 278, 351, 364, 399, 503, 562, 563
Lekić Nikola — 129
Lepenica (G. i D., kod Prnjavora) — 66, 73
Lepenica (kod Tešnja) — 263, 264, 428, 628, 704, 705
Lepenica k. (kod Prozora) — 689
Leskova Voda (kod Dervente) — 73
Leskovac (trig. 295, kod Tešnja) — 618
Levi D. Moni — 565
Lijeskov dol (k. 1178, kod Trnova) — 28
Liješnice (kod Nevesinja) — 76, 80, 82, 352, 353
Lijevče polje (kod Bos. Gradiške) — 54, 55, 60, 72, 412, 432, 499
Lika — 256, 518, 665, 682
Likari (kod Srebrenice) — 111, 321, 513
Lim (r.) — 16, 17, 20, 89, 246, 281, 284, 616
Lipa (kod Bihaća) — 50, 58, 429, 436
Lipa (kod Livna) — 25
Lipe (kod Duvna) — 406
Lipnik (D. i G., kod Avtovca) — 293, 450, 454, 588, 636
Lipovac (predio kod Mliništa) — 387, 388
Lipovac (kod Srebrenice) — 107
Lisac (trig. 1341, kod Prozora) — 141
Lisica Koš. (kod Šujice) — 262
Lisičići (kod Konjica) — 221, 664, 676, 677, 695, 713
Lisina (k. 1549, kod Prozora) — 158
Lisina (kod Ribnika) — 167
Lisina (trig. 1375, kod Ribnika) — 139, 140, 422, 440
Lisina (trig. 1467, kod Mrkonjić-Grada) — 390
Litva (kod Živinica) — 123, 129, 130, 233, 234, 241, 331
Livadak (predio, kod Mliništa) — 387, 388
Livanjsko polje (kod Livna) — 318
Livno — 24—26, 91, 93, 98, 99, 116, 117, 136—138, 178—180, 246, 247, 262, 317, 318, 327, 328, 402, 407, 415, 418, 472, 621, 645, 646, 648, 652, 659, 661—664, 666, 667, 669
Lokvari (kod Ključa) — 410, 411
Lončareve poljane (kod Šujice) — 116, 137, 262
London — 278, 581
Lopare (kod Tuzle) — 185, 186, 189, 198, 203—206, 305
Lorković Mladen — 570, 571
Lovine (k. 955, kod Prozora) — 687
Lozna (kod Živinica) — 123
Lubi dol (kod Livna) — 91, 262, 328
Ludbreg (kod Koprivnice) — 657
Lug (kod Prozora) — 156, 157, 403, 687
Lug (kod Trebinja) — 105, 643
Lugovići (kod Živinica) — 125, 302, 475

Lukač most (sada Bobotov most, kod Konjica) — 674, 685
Lukavac (kod Konjica) — 165, 173
Lukavac (G. i D., kod Nevesinja) — 77, 80, 83, 341, 443—445, 470, 586—588, 641, 683
Lukavac (kod Tuzle) — 261, 330, 332, 567
Lukavica (G. i D., kod Živinica) — 233, 234, 241, 279, 331, 335, 339, 360, 398, 476, 477, 478
Lukavica (kod Gackog) — 448
Luke (brdo kod G. Vakufa) — 162
Lukići (kod Vlasenice) — 337, 466, 513
Lulici (kod Kladnja) — 485, 534
Lunja gl. (trig. 1085, kod Mliništa) — 388
Lunjevac (trig. 1034, na Manjači) — 36, 436
Lupljanica (kod Dervente) — 65, 608, 610, 701, 703
Lupoglava (k. 1129, kod Šujice) — 178, 179, 247
Lupoglavo (Tarevo, kod Kladnja) — 195
Lusnić (kod Livna) — 402
Lušci Palanka (kod Sanskog Mosta) — 524, 525
Luške Staje (kod Busovače) — 158, 159
Lužane (Šemsibegovi i Mulabegovi, kod Dervente) — 650

Lj

Ljeb (kod Teslića) — 591, 592
Ljeskova ravan (k. 816, kod Zenice) — 506
Ljeskovac (kod Ljubinja) — 635, 636
Lješevo (kod Busovače) — 324
Ljetinić (kod Tešnja) — 628
Ljoljići (kod Jajca) — 223
Ljubače (kod Živinica) — 303
Ljubibratić Nikola — 86, 292, 342, 375, 450, 460, 484, 546
Ljubinja (Prav., Kat. i Musl., kod Prijedora) — 47, 405—409, 414, 418, 420, 425—427, 434, 436, 547, 551, 602
Ljubija-Rudnik (kod Prijedora) — 45, 48, 56, 59, 60, 95—97, 412, 420, 599, 671
Ljubinje — 7, 9, 104, 228, 229, 289, 291, 294—297, 315, 341, 344, 345, 366, 367, 369, 371, 373, 379, 381—384, 443, 510, 580, 632, 639, 642, 643
Ljubišnja pl. — 245
Ljubljenica (kod Stoca) — 8
Ljubomir (predio, kod Dubrovnika) — 295, 370, 371, 373, 379
Ljubovija — 190
Ljubuša pl. — 407
Ljubuški — 570, 604
Ljujić Vojo — 217
Ljuša (kod Jajca) — 406
Ljuta (kod Cavtata) — 719

M

M. Tisac (k. 1229, kod Bileće) — 635
M. Tisac (k. 1254, kod Bileće) — 381, 635
M. Usora (r.) — 132, 235
Mačkovac (kod Tuzle) — 204
Mačva — 258
Magašići (kod Vlasenice) — 108
Maglaj — 133, 250, 571, 592—594, 603, 610, 645, 651, 653, 691, 692
Maglice (kod Prozora) — 540
Magunica (k. 1170, kod Nevesinja) — 76, 487, 586
Mahovljani (kod Banje Luke) — 48
Majdan (kod Šekovića) — 348
Majdan (trig. 675, kod Koraja) — 119
Majevica pl. — 112, 185, 189, 190, 193, 196—198, 203, 205, 206, 208, 214—216, 241, 252, 254—256, 260, 272, 275, 278, 298, 305, 359, 564, 566, 567, 571, 576, 694
Majur — vidi Kostajnički Majur
Makalići (kod Živinica) — 280, 329
Makarska — 8, 367, 693
Makljen (kod Prozora) — 141, 153—156
Makljenovac (kod Doboja) — 625, 703, 704
Mala Sočanica (kod Dervente) — 700
Mali Kozjak (k. 1673, kod Šujice) — 116, 247, 327
Malica (kod Dervente) — 700, 701, 704
Malinovi v. (trig. 1285, kod Avtovca) — 381, 636
Malinovi v. (trig. 1225, kod Bileće) — 509
Malo Polje (kod Vlasenice) — 200, 493
Malo Polje (kod Stoca) — 632
Malovan (G. i D., kod Kupresa) — 24, 91, 116, 117, 136, 140, 177, 262, 327, 328, 473
Malovanske poljane (kod Šujice) — 91, 92, 116, 327, 328
Maljen (pl.) — 190, 196

Mandić Petar — 590
Mandići (kod Drinjače) — 110
Mandre (kod Rogatice) — 196
Mandžić Pašaga — 242, 253
Mangurići (kod Olova) — 494
Manjača (pl., kod Banje Luke) — 264, 595
Maoča (r., kod Zavidovića) — 536
Maoče (kod Pljevalja) — 246
Marčete (kod Mrkonjić-Grada) — 34, 432
Maričin Breg (kod Zvornika) — 118
Maričingaj (kod Stoca) — 315
Marić Milan — 204
Marića Dolina (kod Kupresa) — 24
Marića kruška (predio, kod Šekovića) — 346—348, 360, 393, 397, 479
Marićeva Koš. (kod Livna) — 117, 136
Marićka (kod Prijedora) — 407
Marija Bistrica (kod Zagreba) — 669
Marinji (kod Prijedora) — 400
Marjanović (kod Bos. Petrovca) — 526
Marjanovića Do (kod Bos. Petrovca) — 45
Marjanovići (kod Šekovića) — 346—348
Markotić Mato — 375, 455
Marković Andrija — 360
Markovići (kod Šekovića) — 346, 360, 393
Martinac (kod Banje Luke) — 73
Martin br. (kod Bos. Novog) — 58
Marušić Drago — 278
Masline (kod Stoca) — 8
Maslinovići (kod Busovače) — 405
Maslovare — 592
Matić Dragan — 501
Matijevići (kod Šekovića) — 124, 125, 195, 348, 361, 476, 534
Matkovac (kod Zvornika) — 280
Matrag (trig. 1413, kod Glamoča) — 139
Matužići (kod Doboja) — 702
Mazlina (kod Trnova) — 28, 29, 40, 41, 87
Mažar Drago — 208
Mažikravići (kod Stoca) — 637
Mećava Petar — 326
Meča (kod Stoca) — 314
Medan Savo — 19
Medena glav. (k. 624, kod Bos. Petrovca) — 528
Medna (kod Mrkonjić-Grada) — 32, 301, 427
Medvednik (pl.) — 190, 196
Međaš (kod Živinica) — 101, 190, 255, 334, 476, 600
Međednik (trig. 843, kod Tuzle) — 198
Međeđa (kod Zvornika) — 119, 196, 297, 298
Međurečje (kod Čajniča) — 19
Mehići (kod Zvornika) — 118, 199
Mejnik (kod Prozora) — 141, 152
Mejnik (k. 1276, kod Prozora) — 141
Meka Gruda (D. i G., kod Avtovca) — 351, 381, 471, 587, 588, 636
Meka gruda (k. 992, kod Bileće) — 509—511
Mekići (kod Šekovića) — 363
Melići (kod Jajca) — 226, 473, 474
Melina (kod Banje Luke) — 31, 32, 37
Meline (kod Jajca) — 73, 474
Meljak (kod Pljevalja) — 243, 245, 283, 286, 313, 563
Memići (kod Zvornika) — 101, 279
Menići (kod Šekovića) — 305, 363, 534
Metaljka (kod Čajniča) — 16, 17, 18, 89, 244, 281, 284, 286, 313
Metilji (kod Olova) — 489, 495, 496
Metković — 7, 8, 342, 345, 353, 367, 380—382, 630, 637, 640, 658, 718
Metla (kod Bihaća) — 528
Mezgraja (kod Tuzle) — 185
Mezetovo br. (k. 1287, kod Prozora) — 152
Mičije (kod Banje Luke) — 57, 435
Mićunović Špiro — 86
Mihailović Dragoljub Draža — 256, 640
Mihanići (kod Cavtata) — 617
Miholjače (kod Avtovca) — 383, 444, 450, 453
Mijačica (G. i D., kod Ključa) — 44
Mijačica (pl.) — 419, 423
Mijakovići (kod Foče) — 284
Mijatović Milorad — 15, 326, 466
Mijatović Milutin — 395
Mijatović Vaso — 34
Mikanovo Brdo (kod Prijedora) — 49, 428, 551
Mila Gora (kod Bileće) — 382, 636
Miladija (brdo, kod Brčkog) — 305
Milan Planina (kod Vlasenice) — 469, 516
Milankovići (kod Olova) — 489, 493, 495, 496
Milašinovica gl. (trig. 298, kod Prijedora) — 401

Milatovica (k. 1104, kod Avtovca) — 454, 455
Milavići (kod Ljubinja) — 445
Milekić Gojko — 27, 94, 180, 263
Milenić Božo — 449
Milić Čedo — 590
Milićević Branko — 459
Milićević Milan — 590
Milići (kod Vlasenice) — 193, 196, 335, 337, 466, 513—515, 713
Milino Selo (Musl. i Prav., kod Puračića) — 305
Milkovac (kod Doboja) — 703, 704
Milojevac (brdo kod Travnika) — 723
Milošev Do (kod Nevesinja) — 641
Miloška (trig. 1030, kod Bileće) — 296, 344, 381, 635
Milovanovići (kod Šekovića) — 194
Miluniči (kod Pljevalja) — 17, 19, 20, 288
Miljakovci (kod Prijedora) — 49, 428
Miljanović Ljubo — 375, 590
Miljanovići (kod Čajniča) — 285
Miljeno (kod Čajniča) — 16, 281, 284
Miljević (kod Kladnja) — 481
Miljević Milančić — 671
Miljevići (kod Banje Luke) — 404
Miljevina (kod Foče) — 16, 18, 19, 29, 40, 41, 87, 281
Minić Milka Ana — 252, 258
Miričina (kod Tuzle) — 197, 305
Mirilovići (kod Bileće) — 370
Mirković Radomir — 86
Miska Glava (kod Prijedora) — 48, 405, 427
Mišeljić Petar — 86
Mišić Jovan — 33, 47
Mišin kuk (k. 1006, kod Nevesinja) — 352, 584
Miškovci (kod Dervente) — 416, 701, 702
Mišljen (kod Ljubinja) — 296, 341
Mitrović Mitra — 99
Mitrović Stefan — 129, 242, 278, 364, 562
Mitrovići (kod Šekovića) — 333, 334, 339, 346, 348, 349, 398, 479, 480
Mjedena gl. (brdo kod Stoca) — 293
Mladikovina (kod Žepča) — 491, 503, 504, 594
Mlini (kod Cavtata) — 715
Mliništa — 24, 25, 46, 99, 139, 140, 149—151, 167, 300, 301, 387, 388, 416, 422, 440, 441
Mlinište (kod Metkovića) — 380—382, 637
Modra lokva (izvor, kod Šujice) — 262
Modrac (kod Puračića) — 304, 330
Modri Dol (kod Travnika) — 457
Modriča — 503
Modropac (brdo, kod Bileće) — 297, 449, 484
Mojaš Mato — 758
Mojmile (brdo, kod Sarajeva) — 713
Mokra ravan (predio, kod Busovače) — 171, 172
Mokri Do (kod Bileće) — 292, 297, 342, 343, 509
Momčilović Ljuba — 129, 234, 347, 350, 497, 538, 574
Momčilović Milorad — 18
Morgan (kod Zavidovića) — 537, 538
Mosko (kod Trebinja) — 371, 373, 484, 643
Mosor pl. — 669
Mostar — 7, 8, 10, 14, 85, 219, 290, 353, 367, 369, 379, 402, 415, 420, 422, 427, 441, 442, 465, 470, 486, 488, 581, 641, 657—659, 673, 675, 681, 684, 686, 695, 715
Motajica (pl.) — 607
Motike (G. i D., kod Banje Luke) — 412, 413
Mračaj (kod Prozora) — 158
Mračaj (predio, kod Zenice) — 532
Mrakovo (kod Rame) — 465
Mratović Antun — 86, 229
Mravinjac (kod Dubrovnika) — 716
Mravinjac (trig. 1394, kod Travnika) — 159
Mrcine (kod Cavtata) — 715
Mrčev Do (kod Stoca) — 10, 316
Mrčevo (kod Pljevalja) — 286
Mrčevo (kod Dubrovnika) — 716
Mrdenova poljana (kod Mliništa) — 151
Mrežica (kod Foče) — 28, 29, 40
Mrkajići (kod Šekovića) — 215, 305, 362—365, 398
Mrkalji (kod Ljubinja) — 296
Mrkića Ograda (kod Pljevalja) — 288
Mrkin brijeg (k. 725, kod Bihaća) — 528
Mrkonjić-Grad — 32, 33, 37, 46, 47, 98, 99, 227, 300, 408, 420, 421, 440, 441, 570
Mrkotić (kod Teslića) — 68, 395, 432
Mršići (kod Vlasenice) — 515
Mršin dolac (k. 1378, kod Livna) — 117
Mucalovići (kod Nevesinja) — 9, 75, 76, 78, 81, 82, 84

Mučibabići (kod Nevesinja) — 78, 84, 315
Mudrike (kod Travnika) — 724
Mujakovići (kod Fojnice) — 655
Mumići (kod Šekovića) — 360
Musići (kod Živinica) — 311
Musl. Jaruške (kod Živinica) — 260
Mušina gradina (k. 734, kod Bileće) — 510
Mušnica (r.) — 372, 444, 454
Mutapović Dragoslav — 99, 463
Mutić Pavle — 31

N

Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije — 255, 257, 277, 581
Nadkrstac (k. 2112, na Vranici pl.) — 142, 161
Nađ Kosta — 88, 201, 240, 259, 395, 562—574
Najdhold Fric — 638
Nakić Tešo — 20
Nakvan gradina (k. 715, kod Bileće) — 449
Nange (kod Pljevalja) — 284
Naseoci (kod Kladnja) — 199
Našice — 615
Navioci (kod Tuzle) — 185
Nebljusi (kod Bihaća) — 657, 660
Nedić Milan — 88, 287
Nedžarići (kod Sarajeva) — 713
Neđelište (kod Vlasenice) — 107, 466
Negobuđa (kod Žabljaka) — 286
Nekudina (trig. 1107, kod Nevesinja) — 75—77, 79, 80, 81, 354, 445, 470, 583, 584, 586, 631, 632, 636
Nemanjica (kod Avtovca) — 381, 718
Nemila (kod Zenice) — 461, 462, 492, 503, 505—507, 680, 697
Nemilska (r.) — 505
Nemilsko br. (k. 826, kod Zenice) — 506
Neretva (r.) — 8, 9, 156, 157, 162, 200, 226, 345, 353, 367, 369, 376, 379, 441, 465, 632, 637, 712, 714
Nerići (kod Vlasenice) — 466
Neum (kod Metkovića) — 382, 637
Nevesinje — 7, 8, 10, 75—81, 83—85, 199, 200, 289, 290, 293, 295, 316, 341, 344, 345, 351—353, 367, 369—372, 376, 379—384, 445, 446, 448, 450, 453, 454, 460, 470, 509, 511, 580—583, 585, 589, 630, 631, 632, 637, 639, 641—643, 658, 659, 661, 664, 667, 669, 683, 691, 692, 694, 699, 715
Nevesinjsko polje — 77
Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 45, 66, 179, 205, 486, 570, 571, 593, 599, 603, 615, 620, 623, 625, 627, 645, 647, 649, 652, 654, 658, 660, 663, 665, 668, 671, 680, 682, 691, 693, 696, 698
Nikolića br. (k. 967, kod Vlasenice) — 299, 515
Nikolić Franjo — 611
Nikolića greda (kod Livna) — 136
Nikolići (kod Banje Luke) — 32, 37
Nikšić — 366
Nišan (k. 449, kod Živinica) — 125
Nočajevići (kod Šekovića) — 480
Nova Kasaba (kod Zvornika) — 107, 193, 337, 338, 512, 513, 515, 708, 712
Nova Topola (D., Sr. i G., kod Bos. Gradiške) — 53, 603
Nova Varoš — 18
Novak Franc — 375, 590, 591
Novaković Ratko — 569
Novakovići (kod Travnika) — 462
Novi Grad — vidi Podravski Novi Grad
Novi Šeher (kod Tešnja) — 394, 395, 492, 593, 594
Novo Selo (kod Kupresa) — 152, 667
Novo Selo (kod Zvornika) — 110
Novosel Đoko — 351, 355, 375, 471, 488, 590
Nožičko (kod Prnjavora) — 65, 426
Numić Selim — 103
Nurići (kod Srebrenice) — 680, 682
Nurkovići (kod Živinica) — 306, 536

Nj

Njeganovići (D. i D., kod Bileće) — 447, 459
Njemačka — 570, 571, 573
Njivice (kod Avtovca) — 9, 511

O

Obalj (kod Kalinovika) — 28, 29, 40, 88
Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu — 295
Oblasni komitet KPJ za istočnu Bosnu — 311, 333

Oblasti vojne

NOVJ:

— 2. korpusa — 453, 640
— 3. korpusa — 213, 217, 277
— 5. korpusa — 146

Obli kam. (kod Doboja) — 703, 705
Oblo br. (k. 1059, kod Avtovca) — 369
Oblo br. (k. 1046, kod Nevesinja) — 341
Oblo br. (trig. 814, kod Ljubinja) — 105
Oblo br. (trig. 1116, kod Bileća) — 447, 459
Oblji v. (k. 617, kod Živinica) — 233
Obodnik (kod Kotor-Varoša) — 499
Obojkovina (kod Živinica) — 122, 304, 330
Oborci (kod Čajniča) — 18
Oborišća (predio, kod Travnika) — 462
Obraci (kod Foče) — 16
Obradović Mlađo — 500
Obradovića Koš. (kod Glamoča) — 152, 473
Obradovići (kod Foče) — 209
Obršine (kod Koraja) — 121
Obzir (kod Ljubinja) — 105
Očevlje (kod Olova) — 496
Odorovići (kod Živinica) — 123, 125, 308, 309, 339, 475, 481

Odredi

NOP:
— 1. sremski — 574
— 2. sremski — 574
— Banjalučki — 69, 73
— Dobojsko-derventski — 700
— Drvarsko-petrovački — 12, 46, 49, 50, 58, 62, 95, 521, 523, 615, 652, 666
— Glamočki — 12
— Gradiško-lijevčanski — 46, 49, 51, 52, 54—57, 62, 128, 499, 500, 550, 605, 660, 668, 671
— Grahovski — 698
— Jahorinski — 185, 200
— Jajački — 73, 301, 648
— Janjski — 25, 223, 301, 545
— Južnohercegovački — 9, 104, 105, 228, 230, 294—296, 316, 341, 342, 345, 368—371, 376, 383, 443, 444, 460, 471, 559, 639, 717
— Kladanjsko-ozrenski — 100, 103, 200, 202, 254, 456, 485, 486
— Kozarski (Kozarački) — 39, 42—45, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 58, 62, 146, 500, 550, 624, 668, 671, 684
— Kupreški — 25, 223, 301, 318, 326, 465
— Livanjski — 25
— Livanjsko-duvanjski — 12, 317, 318, 402, 403, 406—409, 415, 418, 419
— Mačvanski (Podrinjski) — 107, 109—111, 119—121, 252, 321, 323, 334, 337, 356, 515
— Majevički — 185, 186, 189, 190, 207, 253, 512
— Mostarski — 368
— Motajički — 65, 66, 67, 69, 73
— Mrkonjićko-pljevski — 300, 301, 387, 388, 390
— Neretvanski — 369
— Podgrmečki — 45, 46, 48—52, 55—57, 61—63, 95, 428, 615, 672
— Posavsko-trebavski — 73, 185, 186, 189, 190, 252, 491, 503, 504
— Prnjavorski — 65, 67, 71, 73, 498, 499, 501, 700
— Romanijski — 200
— Sjevernohercegovački — 367, 369, 370, 371
— Srebrenički — 107, 109, 110, 185, 200, 202, 207, 239, 254, 310, 320, 322, 323, 337, 338, 512, 513, 515
— Tešanjsko-teslićki — 66, 68, 71, 73, 131—133, 615
— Timarski — 45, 47, 49, 54, 57, 58, 147, 500
— Travnički — 325, 723
— Tuzlanski — 185, 189, 199, 253
— Visočko-fojnički — 173, 223, 324, 662, 670, 678, 692
— Vlašićki — 65, 68, 69, 73, 462
— Zmijanjski — 31—37

četnički:
— Petrovački — 528
— Vojvode Ivića — 288

Odžak — 650
Odžak (kod Nevesinja) — 77—84, 291, 353, 354, 371, 631
Odžak (kod Pljevalja) — 19, 244, 286
Odžina gl. (kod Pljevalja) — 244

Ofanzive

njemačke:
— V-ta — 305
— VI-ta — 215, 216, 272, 275, 305
— VII-ma — 37, 61, 102, 215, 272, 305, 326, 422

Ogara (predio, kod Prozora) — 158
Oglavak (trig. 1517, kod G. Vakufa) — 171, 619
Oglećevski p. (kod Goražda) — 90
Okič (k. 1209, kod Livna) — 24, 117, 137

Okiljević Milinko — 293, 344, 355, 375, 590, 591
Oklinci (predio, kod Ključa) — 33, 431
Okolište (kod Bileće) — 292, 342, 484, 509
Okrugljice (brdo, kod Foče) — 16
Okučani (kod Nove Gradiške) — 599
Olići (kod Mliništa) — 390
Olovci (kod Kladnja) — 480
Olovo — 194, 207, 208, 260, 456, 457, 476, 485, 489, 490, 493—497
Olovske Luke (kod Olova) — 494
Omanjska (G. i D., kod Doboja) — 248, 249, 264, 599, 703, 705
Omašica (kod Sanskog Mosta) — 59
Omazići (kod Živinica) — 122, 124, 261, 303, 306, 475, 476, 603
Omerova kosa (k. 836, kod Šekovića) — 346—348, 359, 360, 393, 397—399
Omerova voda (predio, kod Maglaja) — 207
Omolje (kod Duvna) — 406
Omutić (trig. 1449, kod Gackog) — 470, 471, 487, 586, 587
Opara (kod Travnika) — 325

Operacije

NOVJ:

— Drvarska — 227, 440

Opličić (kod Stoca) — 716
Opravdić (kod Drinjače) — 108—111
Opuzen (kod Metkovića) — 353
Orahovac (kod Trebinja) — 636
Orahovica (kod Bileće) — 471, 484
Orahovica (kod Konjica) — 688
Orahovica (kod Srebrenice) — 108
Orahovica (kod Ustikoline) — 88
Orahovica (kod Zenice) — 462
Orahovica — vidi Orahovac (kod Trebinja)
Orahovica (Prav. i Musl., kod Živinica) — 123, 207,
Orahovljani (kod Mrkonjić-Grada) — 31, 37, 406
Orahovo (kod Foče) — 89, 281
Orahovo (kod Bos. Gradiške) — 46, 62, 436
Orahovsko br. (k. 934, kod Foče) — 40, 284
Orašac (kod Prozora) — 540
Orašac (kod Travnika) — 171
Orašje (kod Zavidovića) — 537
Orašje (kod Doboja) — 263, 704
Orčevići (kod Žepča) — 504
Oriovac (kod Sl. Broda) — 664
Orlić (k. 522, kod Koraja) — 119
Orlova grad. (k. 1009, kod Nevesinja) — 487
Orlovac (k. 1305, kod Ljubinja) — 459
Orlovača br. (kod Travnika) — 723
Orlovica (predio, kod Nevesinja) — 82
Orlovine (kod Sapne) — 198
Orubica (kod Nove Gradiške) — 67
Osanica (r.) — 21, 127
Osanica — vidi Han-Osanica
Osenik (kod Tarčina) — 677
Osin glavica (trig. 1720, kod Livna) — 92, 94, 116, 117, 136, 247, 262
Osinja (kod Dervente) — 66, 72, 703, 704
Osječani (kod Živinica) — 536
Osječenica (brdo, kod Šujice) — 327
Osjenjak (k. 418, kod Koraja) — 189, 305
Oskova (r., kod Živinica) — 233, 331
Osmaci (kod Zvornika) — 197, 215, 279, 280, 298, 336, 391, 534, 658
Osmača (pl. kod Banje Luke) — 413
Osmače (kod Srebrenice) — 320, 513
Osmić gomile (brdo kod Bileće) — 296, 447—450, 459, 460, 483, 510, 587
Osoje (kod Tešnja) — 704, 705
Osoje (predio, kod Teslića) — 491
Osojnik (kod Dubrovnika) — 718
Osredci (kod Prijedora) — 594
Ostrača (brdo, kod Šekovića) — 348
Ostravica (k. 1245, kod Gackog) — 471, 487
Ostrovica (k. 989, kod Bileće) — 447, 459
Ostrovica (trig. 1337, kod Nevesinja) — 75, 76, 80
Ostrožac (kod Cazina) — 652
Ostrožac (kod Konjica) — 157, 220, 226, 413, 414, 416, 465, 604, 664, 674—677, 685, 686, 688—690, 710, 712—714
Ostružnja (kod Teslića) — 591
Ošanići (kod Stoca) — 379, 631
Oškotice (kod Zvornika) — 280
Ošljani (kod Prozora) — 156
Oštra Luka (kod Prijedora) — 56, 59, 551
Oštrelj (trig, 1389, kod Drvara) — 528
Oštrelj (kod Drvara) — 35, 47, 53, 55, 60, 61, 419, 422, 426, 431, 432, 434, 438, 523—525, 527, 652
Oštreljsko brdo — vidi Oštrelj (trig. 1389)
Oštri v. (k. 1283, kod Nevesinja) — 487, 586, 588

Oštri v. (k. 843, kod Čajniča) — 22
Otaševac (predio, kod Drvara) — 37
Otava k. (Malčana, trig. 1497, kod Mliništa) — 151
Otoka (kod Bos. Krupe) — 46, 48, 50, 51, 55, 56, 61, 62, 96, 425, 427, 429, 430, 432, 433, 436, 654
Otpočivaljka (kod Prnjavora) — 73
Otrovni dol (brdo, kod Bos. Petrovca) — 521, 523
Ovanjska (kod Prijedora) — 62, 95, 436
Ovčji brod (predio, kod Nevesinja) — 82
Ovčina (predio, kod Jajca) — 474
Ozren pl. — 206, 207, 215, 260, 272, 278, 305
Ozren kam. (k. 852, kod Maglaja) — 207

P

Pacak Franjo — 651, 707
Pađeni (kod Bileća) — 445, 447, 448, 471, 484
Pajković Miloš — 250
Pajović Ljubivoje — 150, 245
Pajtas (trig. 875, kod Banje Luke) — 405
Paklenik (kod Olova) — 486
Paklina planina (kod Šujice) — 141
Palačkovci (G. i D., kod Prnjavora) — 702, 703, 705
Palančište (M. i V., kod Prijedora) — 400, 410, 418
Pale (kod Sarajeva) — 708
Palež (predio, kod Bos. Petrovca) — 521—525
Palež (predio, kod Mrkonjić-Grada) — 34, 473
Palivuk (kod Travnika) — 73
Paloč (kod G. Vakufa) — 544
Palošnica (trig. 1332, kod Žepča) — 594, 595
Paljević (kod Zvornika) — 336
Paljika (trig. 1164, kod Čajniča) — 22
Paljike (predio, kod Busovače) — 161
Panduri (kod Šekovića) — 121, 280, 332
Pandurica (k. 1481, kod G. Vakufa) — 171
Pandurica (predio, kod Nevesinja) — 75, 80, 81
Pantelići (kod Šekovića) — 347, 478
Panje (kod Fojnice) — 223, 224
Papić Milan — 86
Paprača (kod Šekovića) — 101, 190, 191, 196, 199, 202, 206, 241, 279, 305, 391, 514
Papraska (G. i D., kod Rame) — 712
Papratnica (kod Žepča) — 504
Papratno (kod Foče) — 245
Paroš (kod Prozora) — 156, 410, 687
Parselo (kod Živinica) — 303, 304, 311
Parsovići (kod Prozora) — 689, 690
Pasci (Kat. i Musl. kod Živinica) — 303, 304
Pasjak (kod Drvara) — 34, 433
Pastirevo (predio, kod Bos. Kostajnice) — 402, 403
Pašino br. (k. 965, kod Sarajeva) — 708
Patkovina (kod Foče) — 284
Pauče (kod Pljevalja) — 287
Paunovac (predio, kod Ključa) — 419
Pavelić Ante — 570, 571
Pavić Jovo — 39
Pavići (kod Ključa) — 409
Pavletić dr Ivo — 245
Pavlova ravan (predio, kod Mrkonjić-Grada) — 34
Pazarić (kod Sarajeva) — 599, 600, 657, 659, 674, 678, 685
Pecka (G. i D., kod Mliništa) — 31, 46, 48, 151, 425, 427
Pećanac Nikola — 135
Pećine (G. i D., kod Travnika) — 159
Pećišta (Musl. i Prav., kod Srebrenice) — 111
Pedići (kod Zenice) — 532
Pejići (kod Prijedora) — 407
Peljave (kod Tuzle) — 203
Pelješac (poluostrvo) — 8, 345
Pendelj Mate — 234
Pepelari (kod Zenice) — 461, 462, 504, 506, 507, 531
Pepelarska r. — 505
Perduhovo Selo (kod Mliništa) — 150
Peričin Marko Kamenjar — 129, 261, 365, 398, 399, 508, 532
Perić Tošo — 22
Perić Vladimir Valter — 570, 571
Perići (kod Živinica) — 233, 234
Perišić Radojica — 375
Pervan (D. i G., kod Banje Luke) — 415
Petovar Rudolf Rudi — 285, 495
Petrovice — vidi G. Petrovice
Petrovice (vidi D. Petrovice)
Petrović (kod Olova) — 457, 482
Petrovići (kod Bileće) — 580, 643

Petrovići (kod Šekovića) — 215, 347, 365, 398, 534
Petrovo polje (kod Travnika) — 682, 692
Pidriš (kod Prozora) — 154, 171, 544. 617
Pihlice (kod Rogatice) — 494
Pijesak (predio, kod Olova) — 497
Pijevac (k. 918, kod Foče) — 283, 284
Pilatovci (kod Bileće) — 292, 582
Pilica (G. i D., kod Janje) — 118, 203, 205
Pilice (trig. 440, kod Janje) — 119
Pilića br. (kod Travnika) — 458
Pilipović Slobodan — 326
Piljuzić (kod Teslića) — 248, 395, 705
Piralići (kod Živinica) — 329, 331
Pirigića Dolac (kod Livna) — 25
Piragići (kod Nevesinja) — 355
Pisanica (kod Čajniča) — 285
Piskavica (G. i D., kod Banje Luke) — 45, 410
Piva (r.) — 200, 370, 371, 375
Pivačeva Staja (kod Bugojna) — 464
Pivni Do (kod Foče) — 30
Pivska planina (predio, kod Žabljaka) — 122, 342
Pjenovac (kod Vlasenice) — 466. 494
Pješevac (kod Stoca) — 716
Pjevalovac (kod Dervente) — 70, 437
Plana (kod Bileće) — 9, 10, 291—293, 297, 342—344, 351, 366—368, 370, 371, 380—382, 443, 445, 447, 449, 459, 484, 410, 511, 580, 593, 635, 643, 683, 699
Plandište (predio, kod Prozora) — 153, 154, 171
Planinica (kod D. Vakufa) — 619
Planjani — vidi Planje
Planje (kod Teslića) — 68, 432
Plat (kod Cavtata) — 718
Platica (G. i D., kod Gackog) — 454
Plavuzi (kod Prozora) — 224, 604
Plazače (kod Vlasenice) — 485, 515, 516
Pleće (brdo, kod Gackog) — 586
Plehana (kod Dervente) — 661
Pleterak (brdo, kod Žepča) — 503, 506
Pliješ (V. i M., brdo, kod Čajniča) — 21
Pliješevina (kod Pljevalja) — 284, 286, 287
Pliva (Pljeva r.) — 390, 391
Ploča (kod Prozora) — 540, 618
Ploča (predio, kod Glamoča) — 150
Ploča (predio, kod Vlasenice) — 362
Ploče — 8
Ploče (trig. 1563, kod Glamoča) — 152
Plužine (kod Žabljaka) — 197
Pljevlja — 15—22, 88, 89, 243, 244, 281—283, 285—288, 313
Pljevski Podovi (kod Glamoča) — 152, 167
Pobedarje (kod Šekovića) — 191, 215
Pobrić Edhem — 250
Pobude (kod Zvornika) — 109, 337, 512
Počekovići (kod Bileće) — 580
Počivaljka (trig. 295, kod Dervente) — 68, 609, 701—703
Podbetanj — vidi Betanj
Podbor (kod Prozora) — 540, 618
Podborje (kod Zenice) — 532
Podborogovo (kod Šekovića) — 215, 340, 391, 478
Podborovac (predio, kod Prozora) — 158
Podbreg (kod Kladnja) — 481
Podcrkvina (kod Šekovića) — 305
Podgajević (kod Šekovića) — 348
Podgorija (kod Mliništa) — 151, 221, 300, 301, 388, 440
Podgorje (kod Bileće) — 383, 447, 448, 460, 483, 484, 510
Podgorje (kod Živinica) — 199, 202, 260, 308, 480, 536
Podgornik Dinko — 500, 502
Podgradci (G. i D., kod Bos. Gradiške) — 667
Podgrade (kod Nevesinja) — 78, 81, 470
Podgrmeč — 60
Podhum (kod Rame) — 689, 713
Podkanine (kod Konjica) — 143
Podklanac (kod Bileće) — 381, 382, 636
Podkom (kod Stoca) — 9, 294, 295
Podkosom (kod Duvna) — 406
Podkovač (kod Čajniča) — 285, 286
Podkozara (kod Čajniča) — 16, 244, 285
Podkozlovača (kod Vlasenice) — 466, 493, 494
Podkrš (kod Bihaća) — 50, 429
Podkula (kod Šujice) — 117
Podkula (kod Nevesinja) — 76, 84
Podluka (kod Foče) — 41, 209
Podobzir (kod Jajca) — 406
Podorašac (kod Konjica) — 143, 172, 617, 647, 674—678, 684
Podpaklenik (kod Olova) — 497
Podpeće (kod Pljevalja) — 244, 286

Podrašnica (kod Mrkonjić-Grada) — 34, 35, 434, 435
Podravska Slatina — 665
Podravski Novi Grad (kod Koprivnice) — 699
Podžeplje (kod Sokolca) — 666, 669
Pogledalo (brdo, kod Bileće) — 342
Pogorelica (kod Fojnice) — 226
Pogorelica pl. (kod Fojnice) — 157, 162, 172, 225, 539, 540
Pojezna (kod Dervente) — 65—67, 428, 429, 704
Pokoj (kod Bihaća) — 410
Pokrajinski komitet KPJ za Bosnu i Hercegovinu — 241
Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju — 252
Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu — 258
Pola stn. (trig. 858, kod Šekovića) — 365, 533
Police (kod Nevesinja) — 81
Polom (V. i M., kod Zvornika) — 111
Poljana (kod Nevesinja) — 291, 352
Poljana (predio, kod Busovače) — 172
Poljana (Kat. i Musl., kod Tuzle) — 329, 476
Poljanci (kod Srebrenice) — 337, 513
Polje Bašarinac (predio, kod Bugojna) — 159, 160
Poljibici (kod Živinica) — 304
Poljice (kod Avtovca) — 369, 381, 636, 640
Poljice (kod Dubrovnika) — 104, 105, 163, 379, 648, 667, 715—717
Poljice (kod Živinica) — 123
Poljice — vidi Police (kod Nevesinja)
Poljice (kod Kalinovika) — 28, 29
Poljice (predio, kod Kalinovika) — 712
Ponikve (predio, kod Gackog) — 453
Ponikve (kod Čajniča) — 16—20, 89, 244—246, 285
Ponir (kod Travnika) — 473
Ponor (kod Nevesinja) — 77, 84, 290
Ponor (kod Mrkonjić-Grada) — 406, 418
Ponor (r., kod Mrkonjić-Grada) — 33
Ponori (predio, kod Zenice) — 532
Ponjerka (kod Kladnja) — 456, 457, 533
Ponjerka (kod Olova) — 489, 495—497
Ponjevići (kod Žepča) — 491, 492, 504
Popadić Branko — 590
Poplat (G. i D., kod Stoca) — 9, 341
Popov Do (kod Čelebića) — 245
Popov Most (kod Foče) — 197
Popova gl. (k. 1140, kod Rame) — 676
Popović (kod Zvornika) — 118
Popović Milorad — 85, 375, 408
Popović Vladimir Vlado — 201, 240, 259, 357, 395, 562—573
Popovića Koš. (kod Glamoča) — 473
Popovića Kuća (kod Mliništa) — 388
Popovići (kod Srebrenice) — 108, 109
Popovići (kod Glamoča) — 25
Popovići (kod Kladnja) — 195, 333, 339, 347, 348, 361, 393, 485
Popovo polje (u j. Hercegovini) — 105, 106, 367, 373, 379, 510, 635, 637, 639, 642, 658
Poratak (kod Stoca) — 291, 381, 631
Porin (kod Doboja) — 248, 249
Porječani (kod Visokog) — 324, 692
Posavina — 185, 186, 189—191, 197, 198, 203, 206, 214, 216, 252
Postolje (kod Kotor-Varoša) — 72, 413
Pošta br. (kod Bos. Novog) — 51
Potkom (kod Stoca) — 379
Potkraj (kod Mliništa) — 387—389, 473
Potoci (kod Drvara) — 167, 422, 440
Potočani (kod Livna) — 24, 26, 116, 117, 136, 246, 247
Potočari (Mus. i Prav., kod Srebrenice) — 111, 321, 322, 513
Potrk (trig. 720, kod Šekovića) — 479
Potrk (trig. 842, kod Šekovića) — 348, 393, 397, 477—479
Potpeć (kod Tuzle) — 197, 199, 283
Pozderovići (kod Tuzle) — 233, 476
Požar (kod Tuzle) — 233, 331
Požarnica (kod Tuzle) — 198, 205
Požeška kotlina — 665
Požetva (kod Prozora) — 225, 226, 324, 539, 540
Prača (kod Sarajeva) — 40, 87, 88, 656
Pralica Trivun — 500
Predojević Đurađ Đurin — 499, 572
Predražići (G. i D., kod Kladnja) — 535, 536
Prekaja (kod Drvara) — 441
Prelivoda (predio, kod Žepče) — 504
Premet (kod Žepča) — 491, 492
Prenj (kod Stoca) — 716
Preodac (kod Drvara) — 167
Presedlo (prevoj, kod Glamoča) — 150, 151, 167
Previja (brdo kod Prozora) — 152, 167
Previla (kod Ustikoline) — 313

Pribelja (kod Glamoča) — 139, 140, 151, 152, 387
Pribilovići (kod Metkovića) — 640
Pribinić (kod Zvornika) — 337
Pribitkovići (kod Zavidovića) — 713
Priboj (G. i D., kod Tuzle) — 203, 205, 305
Pričani (kod Bugojna) — 408
Pridvorci (kod Prozora) — 157
Pridvorica (kod Gackog) — 381, 632, 636
Prijakovići (kod Foče) — 127
Prijani (kod Glamoča) — 150
Prijedor — 44—46, 55, 56, 58—60, 63, 146, 384, 400—405, 407—411, 418, 420, 424, 425, 433, 435, 438, 442, 547—549, 551, 599, 602, 605, 622, 623, 654, 655, 659, 660, 671, 697
Prijepolje — 18
Prijevor (kod Bileće) — 448
Priluk (kod Tuzle) — 476
Priluka (kod Livna) — 472
Priluka (kod Živinica) — 329
Prisade (kod Doboja) — 703, 705
Prisoje (kod Livna) — 621
Prkos (predio, kod Prozora) — 158, 222
Prkosi (kod Kulen-Vakufa) — 52
Prnjavor — 64, 67, 73, 74, 401, 429, 441, 650, 664, 696, 698, 700, 703—706
Prnjavor (kod Zvornika) — 190, 255, 279, 391, 424, 663, 666, 669
Prodanović Nikola — 39, 301
Prodanovića glav. (trig. 419, kod Prnjavora) — 706
Prokosović (kod Tuzle) — 123, 124
Prokres (kod Žepča) — 504
Prole Milan — 325
Prosjek (predio, kod Tuzle) — 298
Protići (kod Mliništa) — 388
Prozor — 140, 141, 153—157, 162, 171, 218—221, 318, 403, 441, 465, 539, 541, 544, 599, 600, 603, 604, 724
Pržine (kod Avtovca) — 290, 369
Prvanj (kod Čajniča) — 285
Pućar Žarko — 101
Pudin Han (kod Ključa) — 417
Puhalo Mirko — 641
Pukiš (kod Brčkog) — 186, 305

Pukovi

njemački:

— 2. planinski »Brandenburg« — 288
— 4. »Brandenburg« — 98, 380, 570, 630, 632, 635, 637, 638
— 13. brdski lovački 7. SS divizije »Princ Eugen« — 140, 160, 167 218, 222, 401, 458, 464, 474, 541, 570, 595, 617, 682, 721, 724
— 14. brdski lovački 7. SS divizije »Princ Eugen« — 192—194, 196, 570
— 27. brdski 13. SS legionarske divizije »Handžar« — 195, 279
— 28. brdski 13. SS legionarske divizije »Handžar« — 193, 216, 249, 250, 359
— 92. motorizovani — 415, 421
— 369. artiljerijski 369. legionarske divizije »Vražje« — 7, 104, 631, 634, 635, 637
— 369-ti 369. legionarske divizije »Vražje« — 7, 630, 631, 635, 636 —638, 717
— 370-ti 369. legionarske divizije »Vražje« — 8, 342, 352, 353, 380, 634—638
— 373. artiljerijski 373. legionarske divizije »Tigar« — 518, 522, 527, 528
— 383-ći 373. legionarske divizije »Tigar« — 405
— 384-ti 373. legionarske divizije »Tigar« — 35, 36, 53, 438, 518, 522, 523, 527, 528

ustaško-domobranski (pukovnije):

— 1. lovački 2. lovačkog zdruga — 54, 55, 415, 523, 528
— 2-gi gorski 2. gorskog zdruga — 541, 673, 678, 685, 690
— 3. oružnički (žandarmerijski) — 386
— 4. lovački 1. lovačkog zdruga — 65, 66, 68—70, 437, 607, 608—614, 651, 700—705, 716
— 4. oružnički (žandarmerijski) — 68, 101, 248, 246, 302, 330, 334, 336, 476, 514, 533
— 5. oružnički (žandarmerijski) — 218, 279, 282, 573
— 6. oružnički (žandarmerijski) — 98, 157, 379, 386, 541
— 6. lovački — 66, 131, 181, 235, 411, 429, 664, 705
— 7. lovački — 128, 548, 601, 602
— 8. lovački — 573
— 9. gorski — 674, 679, 685, 690
— 10. lovački 2. gorskog zdruga — 95, 438
— 11. gorski — 400
— 11. lovački — 386

Puračić (kod Tuzle) — 124, 197
Pusmulić (kod Srebrenice) — 320, 513
Pustipuhe (kod Ljubinja) — 105
Pušina (predio kod Kalinovika) — 711
Pušnica (kod Tuzle) — 205

R

Rabina (D. i G., kod Nevesinja) — 641
Racune (kod Banje Luke) — 34
Rača (kod Vlasenice) — 514, 515
Radačići (kod Olova) — 489, 493, 495—497
Radaković S. Lazo — 27, 94, 118, 138, 180, 247, 263, 458
Radanović (k. 940, kod Zenice) — 506
Radeljković Zvonko — 569
Radić (M. i V., kod Bos. Krupe) — 414, 655
Radimica br. (kod Kladnja) — 393
Radimlja (kod Stoca) — 297
Radmanići (kod Banje Luke) — 31, 426
Radojčić Veselin — 103
Radošević Nikola — 86, 375
Radovan (pl., kod Bugojna) — 142, 159
Radovanovića Torine (kod Nevesinja) — 471
Radovići (kod Olova) — 496
Radoviš (k. 714, kod Foče) — 281
Radulje (brdo, kod Šekovića) — 121, 392
Raduša (kod Teslića) — 68, 432, 592
Raduša planina (kod Prozora) — 141, 152—154
Rađevići (kod Čajniča) — 16
Rađevina (predio, kod Krupnja) — 258
Ragale (kod Fojnice) — 223
Rahić — vidi G. Rahić
Rajići (kod Vlasenice) — 109, 279, 337, 512, 513
Rajkova greda (brdo kod Gackog) — 453
Rajkovac (kod Doboja) — 669
Rajlovac (aerodrom kod Sarajeva) — 657—659, 662
Rajne (kod Srebrenice) — 107, 108, 320, 513
Rakelići (kod Prijedora) — 47, 49, 407, 411, 426
Rakić M. Dragan — 474
Rakino Brdo (kod Šekovića) — 118, 121, 191, 196, 197, 241, 279, 280, 332, 340, 356, 391, 397, 398, 478, 479
Rakita (kod Drinjače) — 110, 512
Rakitnica (kod Konjica) — 173
Rakitovača (trig. 449, kod Banje Luke) — 434
Rakova Noga (kod Nevesinja) — 9, 76, 80, 352, 585
Rakova Noga (kod Olova) — 196, 493
Rakovčani (kod Prijedora) — 405
Rakovica (predio, kod Bugojna) — 160
Rama (kod Prozora) — 153, 154, 157, 416, 465, 539—541, 544, 604, 618, 653, 657, 669, 674—677, 685—689, 713
Rama (r., kod Prozora) — 153, 156—158, 162, 221, 412, 541, 687
Rankovac (k. 1285, kod Gackog) — 287
Rankovci (kod Ljubinja) — 296
Rankovići (kod Teslića) — 491, 492
Rankovići (kod Travnika) — 159, 161, 408, 723
Raotići (kod Konjica) — 222
Rapćani (kod Dervente) — 701
Rapo Marko — 144, 145, 211
Rapovina (kod Livna) — 25
Rasavci (kod Prijedora) — 409
Rasovci (kod D. Vakufa) — 401, 402
Raskršće (k. 1221, kod Foče) — 17, 283
Rasoje (k. 1862, kod G. Vakufa) — 142
Rast (kod Nevesinja) — 82, 84
Rastošnica (kod Koraja) — 118, 120, 121, 203
Rastovača (predio, kod Bos. Petrovca) — 525, 528
Rastovo (kod Bugojna) — 142, 243, 158—162, 171, 220, 224, 227, 325, 441, 464, 465, 617—619, 720, 723
Rastuša (kod Teslića) — 73, 592
Rašće (kod Bos. Krupe) — 52, 431
Raševo (kod Šekovića) — 107, 121, 190—192, 280, 333—336, 339, 340, 347, 349, 356, 358—361, 391, 392, 397, 477—480, 534, 567
Raštelica (kod Konjica) — 163, 164, 675, 676, 678, 686, 688, 689
Rataj (kod Foče) — 41
Ratiš (trig. 596, kod Tuzle) — 197
Ratkovača (brdo, kod Banje Luke) — 34
Ratković Luka — 591
Ratkovići (kod Brčkog) — 305

Ravansko (kod Vlasenice) — 466, 493, 494
Ravanjsko polje (predio, kod Šujice) — 153
Ravašnica (brdo, kod Šujice) — 140, 141
Ravna bukva (predio, kod Zenice) — 461, 462
Ravna njiva (predio, kod Goražda) — 21
Ravne čaire (predio, kod Travnika) — 159
Ravne Njive (kod Foče) — 20
Ravni bor (predio, kod Živinica) — 308
Ravni Gaj (kod Koraja) — 119
Ravni zavid (trig. 655, kod Sapne) — 121, 197, 203, 298
Ravnica (kod Rame) — 688
Ravnice (kod B. Novog) — 695
Ravnice (kod Stoca) — 315
Ravnine (predio, kod Ljubije) — 459
Ravnine (predio, kod Kupresa) — 327
Ravno (predio, kod Avtovca) — 293, 370, 371, 382, 453, 511
Ravno (kod Ljubinja) — 104, 373, 643
Ravno (kod Šujice) — 140, 141, 152—154
Ravno br. (trig. 1021, kod Šekovića) — 333, 335, 346, 348, 359, 360, 393, 399
Razbojci (predio, kod Šujice) — 92, 262
Razbojište (predio, kod Olova) — 496
Razvale (predio, kod Glamoča) — 152, 473
Razvršće (trig. 1565, kod Šujice) — 140
Rebula Eduard — 304
Rečkovac (kod Drvara) — 35, 37, 436
Redak (trig. 391, kod Teslića) — 66
Rejić Srećko — 375
Rekavica (kod Banje Luke) — 414
Reljevo (kod Visokog) — 324, 430
Reljić Simo — 80
Renovica (kod Sarajeva) — 40, 87
Repnik (kod Živinica) — 199, 260, 534
Repovac (kod Srebrenice) — 109
Resenovača (predio, kod Drvara) — 421, 422
Resina (trig. 1340, kod Nevesinja) — 81
Revenik (kod Bos. Petrovca) — 96
Ribnica (kod Kladnja) — 241, 260, 476, 489, 496, 535, 536, 672, 699
Ribnica (r., kod Zenice) — 531, 532
Ribnik (G. i D., kod Drvara) — 31, 48, 416, 417, 421, 424, 425
Ričica (D. i G., kod G. Vakufa) — 544
Ričice (kod Zenice) — 409
Riđica (kod Stoca) — 341
Riječica (kod Kladnja) — 516, 533
Riječica (kod Olova) — 456, 494, 496, 497
Rijeka — 668
Rijeka (kod Živinica) — 123
Rijeka (potok, kod Travnika) — 160
Rilić (kod Kupresa) — 140, 141
Rioca (kod Avtovca) — 293, 344, 351, 371, 381, 382, 445, 470, 471, 510, 511, 583, 586, 587, 636
Ripač (kod Bihaća) — 421, 527, 528
Ripački klanac — vidi Klanac (kod Bihaća)
Ripci (kod Prozora) — 154
Risovac (kod Bos. Petrovca) — 60, 421
Ristopolje (kod Bileće) — 373
Ritošići (kod Pljevalja) — 288
Rizvići (kod Živinica) — 311
Ročići (kod Foče) — 16, 18
Rodić Jovo — 326
Rodić Slavko — 12, 149, 267—271, 318, 423, 442, 501, 502, 527
Rogače (kod Nevesinja) — 9, 76, 80, 83, 293, 380, 444, 445, 470, 586, 589
Rogaj (Javorak, kod Trnova) — 29
Rogalj (kod Nevesinja) — 641
Rogatica — 126, 192, 195, 196, 239, 240, 322, 337, 567, 568, 570, 621, 624, 629, 656, 708
Rogolje (kod Mrkonjić-Grada) — 34, 36, 436
Rogovi (kod Bileće) — 447, 509, 510
Rogulja (brdo, kod Prozora) — 412
Rokvić Mane — 518, 528
Rolović Vlado — 115, 517, 535
Romac Paško Zdravko — 261, 365, 508
Romanija (pl.) — 102, 109, 197, 215, 216, 254, 256, 566
Rosin (k. 2060, kod G. Vakufa) — 142
Rotimlja (kod Stoca) — 9, 10, 632, 659, 715
Ruda (M. i V. brdo, kod Nevesinja) — 79, 82
Ruda gl. (k. 886, kod Zenice) — 505—507, 531
Rudanka (kod Doboja) — 263, 264, 416, 661, 683
Rudenik (predio, kod Živinica) — 123
Rudice (kod Bos. Novog) — 56, 403, 414, 433, 668, 697
Rudine (kod Zvornika) — 305

Rudine (predio, kod Čajniča) — 16
Rudište (trig. 933, kod Šekovića) — 107, 364, 514, 713
Rudnica (kod Pljevalja) — 19
Rudnik (brdo, kod Zvornika) — 280
Rudo — 89, 243, 246, 616
Rudo polje (kod Šujice) — 140
Rude (trig. 1030, kod Pljevalja) — 244
Rujani (G. i D., kod Livna) — 317
Runjavica (vis. k. 807, kod Banje Luke) — 405
Runjavica (brdo, kod Prijedora) — 56, 96
Runjavica (kod Travnika) — 457
Ruževići (kod Teslića) — 132, 491
Ružno br. (kod Pljevalja) — 244
Ržanik (trig. 1143, kod Nevesinja) — 353, 445

S

Sajković (kod Bos. Grahova) — 418
Sajtovići (kod Zvornika) — 215, 346, 347, 391, 397, 398, 478
Salatić Danilo — 460
Salatić Đura Novak — 488
Saletovići (kod Živinica) — 125
Salzberger Stanko Ervin — 569
Samar (brdo, kod Konjica) — 676
Samardžić Petar — 85, 375
Samardžija Stevo — 499, 606
Samobor (kod Avtovca) — 293, 369, 453, 454
Sana (r.) — 59, 405, 407, 420
Sandići (kod Janje) — 121
Sandžak — 197, 243
Sanski Most — 37, 59, 60, 405, 407, 409, 418, 420, 551, 699
Santrač Rade — 569
Sapna (kod Koraja) — 118, 119, 196, 203, 298
Saraći (kod Srebrenice) — 105
Sarajevo — 14, 21, 28, 40, 87, 131, 143, 157, 162, 163, 165, 172, 197, 199, 200, 207, 208, 219, 282, 324, 325, 402, 416, 420, 422, 424, 427, 441, 442, 465, 565, 566, 568, 570, 571, 600, 604, 605, 616, 622, 625, 626, 646, 648, 651, 657, 659, 661, 662, 667, 669, 673, 674, 683—686, 692—694, 708—711, 713
Sarajevska vrata (prevoj, kod G. Vakufa) — 142, 158, 161, 162, 172, 224
Sava (r.) — 62, 119, 185, 186, 196, 198, 206, 436, 607, 627, 650, 706
Savanova lokva (izvor, kod Šujice) — 262
Savičići (kod Živinica) — 123
Savić Sreta Kolja — 564, 575
Savići (kod Šekovića) — 215, 514
Savići (kod Kotor-Varoša) — 72
Sažići (kod Travnika) — 457
Seferovići (kod Prozora) — 158
Sejman Polje (kod Tešnja) — 133
Selimović Teufik Buđoni — 595
Selišta (kod Bileće) — 343, 484
Selišta (kod Kladnja) — 481
Selište (kod Zvornika) — 107
Selomići (kod Živinica) — 122
Seljublje (kod Tuzle) — 198, 199
Semberija — 190, 191, 197, 198, 203, 206, 216, 253
Semin (kod D. Vakufa) — 401, 402
Semizovac (kod Visokog) — 324, 437, 662
Seoci (kod Zenice) — 531
Seona (kod Živinica) — 123, 332
Seonica (kod Rame) — 713
Sesvete (kod Ludbrega) — 699
Sibinj (kod Bos. Broda) — 599
Sijekovac (kod Bos. Broda) — 662
Sikira (trig. 1071, kod Srebrenice) — 196
Sikimić Mladen — 590
Simić Drag. — 279
Simić Mirko — 389, 391
Simić Nikola — 595
Simići (kod Teslića) — 133
Simijovo (kod Bileće) — 297, 343, 344, 381, 382, 483, 484, 635
Simović Radovan — 86
Sinanovac (brdo, kod Livna) — 27
Sinj — 24, 25, 98, 658, 662, 716
Sisak — 601, 627, 662
Sitari (kod Tuzle) — 305
Sitnica pl. (kod Ljubinja) — 297, 316, 342, 343, 448, 449, 459, 580, 635
Sitnica (kod Mrkonjić-Grada) — 33, 37, 391, 408, 415, 420, 421
Sivša (kod Tešnja) — 248, 249, 264, 704
Sjedaljka (predio, kod Olova) — 457
Sjenica (kod Rame) — 541
Sjetlina (kod Prače) — 313, 566, 656
Skakavac (kod Bos. Petrovca) — 60
Skelani (kod Bajine Bašte) — 185, 239, 240
Skender-Vakuf — 69, 73, 434
Skenderovići (kod Srebrenice) — 323
Sklope (k. 1244, kod Zenice) — 531
Skočaj (M. i V., kod Bihaća) — 695
Skokovi (k. 1302, kod Mliništa) — 150

Skrobučani (kod Prozora) — 410, 540, 687, 688
Skučani (kod Livna) — 473
Sl. Brod — 219, 661, 663, 667, 683, 698, 699, 706, 707
Slana kosa (k. 1543, kod Glamoča) — 140
Slano (kod Dubrovnika) — 643
Slap (kod Rogatice) — 195—197, 629
Slatina (kod Foče) — 17, 22, 284
Slatina (G. i D., kod Mrkonjić-Grada) — 32, 427
Slatina (kod Srebrenice) — 107, 108, 321, 337, 513
Slatina (kod D. Vakufa) — 402
Slato (kod Nevesinja) — 9, 75—78, 80, 81, 83, 293, 355, 369, 444, 445, 470, 583, 586, 589
Slavkovići (kod Prozora) — 225
Slavonija — 67, 486, 607, 706
Slivice (kod Avtovca) — 511
Slivne (kod Kladnja) — 457, 516
Slivno (G. i D., kod Banje Luke) — 31—33, 406, 430
Slivno Ravno (kod Metkovića) — 353
Slovenija — 486
Sljeme (trig. 864, kod Mrkonjić-Grada) — 34
Smajlovići (kod Zavidovića) — 536
Smiljevac (pl., kod Glamoča) — 152, 391
Smiljevača (predio, kod Prozora) — 158, 161
Smiljevačka k. (brdo, kod G. Vakufa) — 158, 161, 162, 171, 172
Smiljevačka poljana (kod Mliništa) — 152
Smoluča (kod Tuzle) — 199
Smoljana (kod Bos. Petrovca) — 42, 49, 57, 416, 435, 522, 523, 526, 527
Smrčevica (kod Fojnice) — 324
Smrekova k. (brdo, kod Travnika) — 160
Smrtički ml. (na r. Ukrini kod Dervente) — 701, 705
Smrtići (kod Prnjavora) — 67, 73, 431, 702, 704
Snagovo (kod Zvornika) — 100, 305
Snježnica (pl., kod Nevesinja) — 76, 80, 296, 314, 316, 352, 379, 380, 486, 488, 582, 585, 631, 632, 717
Sočanica (V. i M., kod Dervente) — 69, 434, 704
Sokolac (kod Sarajeva) — 107, 192, 193, 195—197, 200, 207, 239, 336, 337, 362, 494, 565, 567, 568, 573, 621, 656, 659, 663, 666, 669
Sokolac (kod Mrkonjić-Grada) — 389
Sokoline (kod Kotor-Varoša) — 65, 403, 425
Sokolović (kod Pljevalja) — 313
Sokolovići (kod Rogatice) — 102, 109, 192, 200, 207, 239, 285, 567, 621, 624, 656
Sokolovo (kod Ključa) — 37, 417
Sokošnica (kod Ključa) — 37
Sokošnica (r., kod Ključa) — 388—390
Solakova Kula (kod Prozora) — 157, 226, 368, 675, 686—690
Solaković (kod Tarčina) — 689
Solun (kod Olova) — 496, 497
Somina (kod Bileće) — 293, 511
Somina (pl., kod Bileće) — 343
Sopot (kod Nevesinja) — 82
Sopotnik (kod Drinjače) — 108
Sorajić Bogdan — 315, 383
Sovići (kod Rame) — 688
Sovtići (kod Živinica) — 308
Spahići (kod Bihaća) — 411
Spreča (r.) — 125, 190, 197—200, 202, 205—207, 240, 248, 255, 279, 358, 391—393, 565—567
Spreča (predio, kod Zvornika) — 100, 101, 191, 534
Spremine Koš. (kod Kupresa) — 140
Srb (G. i D., kod Bihaća) — 384, 421, 668
Srbac — 73, 395
Srbija — 110, 112, 190, 191, 252, 256, 258, 259, 276, 277, 320, 395, 498, 564, 568, 604
Srdanov grob (brdo, kod Pljevalja) — 19
Srđevići (kod Livna) — 25
Srđevići (kod Prnjavora) — 128
Srebrenica — 101, 102, 107—109, 111, 185, 186, 192, 193, 195, 196, 200, 202, 207, 239, 240, 254, 280, 299, 319—323, 334, 336—338, 356, 359, 362, 466, 467, 512—517, 563, 567, 604, 616, 621, 624, 646, 666, 708, 712, 713
Srebrenik (G. i D., kod Tuzle) — 185, 186, 197, 198, 255
Sredeljani (kod Dervente) — 703
Srednje (kod Sarajeva) — 569
Srem — 196, 272, 275, 276, 564, 575
Srnetica (kod Bos. Petrovca) — 44, 422
Srnetica (pl.) — 44, 418, 440, 441
Srnice (Prav. i Musl., kod Gradačca) — 305
Srzentić Špiro — 375
St. Gradiška — 56, 67

St. Majdan (kod Sanskog Mosta) — 43, 96, 551
St. Rijeka (kod Sanskog Mosta) — 44, 60
St. Utori (kod Konjica) — 222
Stabna (kod Avtovca) — 291, 382, 636
Staje (kod Tešnja) — 593
Stamatović Miloš — 375, 559
Stanari (kod Prnjavora) — 73, 591, 705, 706
Stanovi (kod Doboja) — 248, 249, 264
Stanići (kod Stoca) — 587
Stanjevići (kod Stoca) — 294
Stari Brod (kod Rogatice) — 195—197
Starina (kod Žepča) — 462, 503
Staro Selo (kod Fojnice) — 655
Staroglavice (kod Srebrenice) — 107, 108, 322, 337, 513
Starposle (kod Zenice) — 531
Stepanov Marko — 482
Stepen (kod Avtovca) — 293, 369, 453, 636
Stepen v. (trig. 1228, kod Avtovca) — 372, 379, 718
Stevanovića Torine (kod Nevesinja) — 586
Stijena (brdo, kod Šekovića) — 347, 360, 398, 478
Stimaković Zvonimir — 603
Stipićeva Koš. (kod Šujice) — 24, 26, 27, 91, 92, 116, 136, 177, 247
Stjepankrs (kod Stoca) — 294, 314, 642
Stjepin Han (kod Zavidovića) — 207, 536
Stojanovići (kod Banje Luke) — 37
Stojković (kod Konjica) — 677
Stol (kod Kotor-Varoša) — 72
Stolac — 7—10, 104, 105, 289, 290, 294—296, 315, 316, 341, 344, 367, 369, 370—373, 376, 379, 380, 383, 385, 445, 460, 486, 510, 582, 587, 616, 626, 630, 632, 637—642, 648, 659, 661, 683, 716
Stolica (brdo, kod Šekovića) — 107, 191, 192, 194, 348, 358, 362—364, 485, 489, 495, 514, 515
Stolica Milovan — 448
Stolice (trig. 915, kod Sapne) — 121
Ston — 8
Stožer (V. i M., trig. 1758 i 1626, kod Kupresa) — 168
Strahov Do (kod Pljevalja) — 281, 286
Strane (kod Kalinovika) — 28
Straža (brdo, kod Tuzle) — 198
Straža (G. i D., kod Tuzle) — 305
Stražanica (k. 317, kod Teslića) — 132
Stražbenica (trig. 371, kod Bos. Krupe) — 51
Straževica (predio, kod Nevesinja) — 76, 487, 586
Stražica (trig. 1028, kod Pljevalja) — 21
Strmica (trig. 785, kod G. Vakufa) — 464
Strmica (kod Kladnja) — 195, 333—335, 339, 349, 359—361, 399, 485, 516
Strmica (kod Knina) — 518
Strnjuva (predio, kod Bugojna) — 159
Strug (trig. 1819, kod Prozora) — 171
Strujići (kod Ljubinja) — 105, 295, 632
Strupnić (kod Vrlike) — 418
Stubica (G. i D., kod Zagreba) — 657
Stublić (trig. 722, kod Tuzle) — 198
Studena pl. (trig. 1383, kod Prozora) — 687
Studenac (predio, kod Nevesinja) — 76, 80, 353, 583—587, 589, 631, 632, 681, 683
Studenci (kod Nevesinja) — 9, 75, 80, 81, 83, 381
Stupar Vojo — 606
Stupari (kod Kladnja) — 103, 233, 335, 339, 475, 480, 533
Stupčine (kod Olova) — 497
Stupine (kod Srebrenice) — 321, 513
Stuparice (predio, kod Šujice) — 141
Subašići (kod Olova) — 496
Sućeska (kod Srebrenice) — 337, 513
Sudar Franjo — 215, 216, 255, 563
Suha (kod Srebrenice) — 109, 322, 323
Suha (kod Zenice) — 532
Suhi vrh (trig. 1103, kod Bileće) — 509
Suho jez. (kod G. Vakufa) — 158, 161, 162, 171
Suho Polje (kod Bijeljine) — 186
Suho Polje (kod Travnika) — 458
Suhovrh (trig. 1457, kod Livna) — 24, 26, 27, 92, 93, 116, 138, 177, 247, 262
Suljina voda (izvor, kod Šekovića) — 346
Sunja (kod Siska) — 624, 657, 672, 684, 695
Supčane (kod Šekovića) — 107, 193, 215, 356, 358, 514
Supčansko polje (kod Šekovića) — 346, 347

Suvaja (G. i D., kod Bos. Krupe) — 60
Suvaja (kod Bos. Petrovca) — 45, 424
Suvobor (pl.) — 190, 256
Sv. Ivan Zelina (kod Zagreba) — 653
Svinjača (kod Duvna) — 409, 541
Svilokos Stevan — 561
Svinjci (kod Tešnja) — 592
Svodna (kod Prijedora) — 45, 403, 414, 424, 425, 697

Š

Šabanci (kod Sarajeva) — 165
Šadići (kod Vlasenice) — 107, 514
Šagovići (kod Žepče) — 462, 503—506, 531
Šahmani (kod Žepča) — 504
Šahovići (kod Bijelog Polja) — 283, 286
Šajnakić Hranislav — 556
Šakota Slobodan — 86, 375
Šakotić Radovan — 590
Šarci (kod Mrkonjić-Grada) — 390
Šarena bukva (predio, kod Olova) — 497
Šarića grede (k. 1092, kod Avtovca) — 372
Šarinci (kod Prnjavora) — 406
Šćekić Vlado — 30, 246
Ščenica (kod Bileće) — 643
Šćepan Polje (kod Foče) — 16, 200
Šćipe (kod Prozora) — 158, 171, 226, 539
Šćit (kod Prozora) — 153—156, 171, 172
Šegrt Vlado — 11, 106, 239, 296, 345, 351, 375, 376, 385, 444, 446, 511
Šeherdžik (kod Zvornika) — 279, 280
Šehovina (kod Nevesinja) — 78
Šekovići (kod Zvornika) — 107, 121, 125, 191, 192, 194—196, 202, 215, 302, 305, 309—311, 330, 334—336, 340, 346, 348, 358, 359, 361—364, 391, 392, 485, 489, 493, 495, 514, 515, 533, 534, 567, 569, 572, 666, 669, 672, 681, 682, 692, 694, 713
Šemenovci (kod Glamoča) — 152, 473
Šepak (Musl. i Prav., kod Janje) — 305
Šerići (kod Travnika) — 462
Ševar (kod Živinica) — 329
Šibenik (kod Prozora) — 156
Šibovi (kod Mrkonjić-Grada) — 301, 390
Šiljegović Miloš — 134, 396, 492
Šiljevica (predio, kod Gacka) — 585, 586, 588
Šiljković (kod Drinjače) — 108—110, 112
Šimić Franjo — 328
Šimići (kod Banje Luke) — 51, 57, 401, 430, 435, 550
Šip (kod Konjica) — 143
Šipačno (kod Gacka) — 78, 81, 82, 445, 470, 471, 582, 585, 586
Šipka Ranko — 499, 606
Šipovljani (kod Drvara) — 58, 436
Šipovo (kod Mrkonjić-Grada) — 301, 388—391
Široki Brijeg (kod Mostara) — 367, 384, 570
Šiša (pl.) — 440
Šišava (kod Travnika) — 457
Šiška gl. (k. 1147, kod Nevesinja) — 470
Škadimovac (predio, kod Kupresa) — 91, 327
Škerović Drago — 586, 590
Škerović Zarija — 468
Škrinjarić Vladimir — 611
Šljivensko (kod Pljevalja) — 245, 284, 313
Šljivno — vidi Slivno (G. i D.)
Šljivovac (k. 846, kod Bihaća) — 528
Šobadine (kod Bileće) — 580
Špirići (kod Mliništa) — 388, 389
Šprema Tugomir — 395
Štike (kod Živinica) — 330
Štit (trig. 1950, na Vranici pl.) — 161, 162
Štrbina (kod Mrkonjić-Grada) — 31, 34, 35, 427, 434, 435
Štrpci (kod Prnjavora) — 72
Šubašić Ivan — 255, 257, 277, 565, 581
Šubići (kod Konjica) — 143
Šujica (kod Livna) — 24—26, 91, 98, 99, 116, 117, 136—138, 140, 141, 152, 154, 177—180, 246, 247, 262, 325, 326, 328, 441, 465, 540, 616, 659
Šujičko polje (kod Šujice) — 137, 180
Šule (kod Pljevalja) — 284
Šuma (predio, kod Dubrovnika) — 369
Šumarac (kod Kladnja) — 481
Šupljaka (kod Šekovića) — 215
Šurkovac (kod Prijedora) — 405
Šušnjari (kod Srebrenice) — 107, 321, 513

T

Tabaja (kod Nevesinja) — 78, 353, 584

Tadić Simo — 173, 499
Tadići (kod Prozora) — 156
Taleža (kod Trebinja) — 719
Tamindžina grad (k. 1051, kod Nevesinja) — 586, 587
Tanjiga Branko — 501
Tara (r.) — 243, 283, 285—287
Tarčin (kod Konjica) — 163—165, 599, 600, 604, 647, 657, 661, 674, 677, 678, 685, 687, 689
Tarkovac (predio, kod Kulen-Vakufa) — 52, 56
Tasovac Čeda — 488
Tedin Han (kod Prnjavora) — 705, 706
Tegarina greda (k. 1050, kod Bileće) — 343
Teočak (kod Koraja) — 205
Teočak (kod Kulen-Vakufa) — 47, 50, 52, 426, 429, 430, 431
Teodorović Paja — 122, 125
Tepen (kod Šekovića) — 215, 334, 335, 346, 348, 359, 360, 393
Teslić — 66, 67, 71, 73, 131—133, 181, 182, 235, 236, 248, 250, 263—265, 394—396, 411, 429, 438, 441, 492, 571, 592, 611, 615, 625, 627, 628, 645, 646, 651, 653, 661, 662, 664, 691—694, 696, 698, 699, 702, 703
Tešanj — 132, 133, 182, 248, 250, 263, 264, 433, 568, 571, 592—594, 627, 628, 645, 653, 655, 667, 672, 691—694, 696
Tešanjka (kod Tešnja) — 263, 264, 268, 702
Tihomišlje (kod G. Vakufa) — 168, 544
Tikova (G. i D., kod Pljevalja) — 245
Tikva (G. i D., kod Pljevalja) — 313
Tikva (trig. 1979, na Vranici pl.) — 161, 162, 171, 172
Tikvarići (kod Vlasenice) — 107, 514
Timočka k. (kod G. Vakufa) — 142
Tisac (trig. 1328, kod Bileće) — 296, 297, 344, 448, 635
Tito Broz Josip — 203, 255, 257, 277, 565, 566, 574, 581, 662
Tjemenik (k. 1021, kod Foče) — 284
Todorović Mijalko — 89
Todorović Voja — 301
Točilo (predio, kod Olova) — 482
Toletinac (kod Žepča) — 491, 492, 503
Tolovac (trig. 1028, kod Prozora) — 412, 688, 689
Tomajić Franjo — 355, 375, 590, 591
Tomanića k. (kod Sapne) — 121
Tomašica (kod Prijedora) — 407, 411
Tomićevo br. (kod Dervente) — 607
Tomislav-Grad — vidi Duvno
Topalović Živko — 256
Topčić Polje (kod Žepča) — 462, 503
Topić (kod Banje Luke) — 413
Topola — vidi Nova Topola
Topusko — 626
Trapisti (kod Banje Luke) — 68
Travni do (pl., kod Bileće) — 345, 511
Travnik — 73, 159, 160, 171—173, 326, 420, 441, 442, 464, 544, 570, 606, 623, 627, 629, 655, 664, 669, 680, 681, 695, 708, 710, 720, 723, 724
Trbuk (kod Doboja) — 694
Trebava (predio, kod Modriče) — 189, 241, 252, 503
Trebče (kod Tešnja) — 593, 593
Trebesin Han (kod Stoca) — 631
Trebević (pl.) — 28
Trebinje — 7, 290, 291, 353, 367, 369, 373, 381—384, 471, 484, 510, 580, 621, 630, 635, 637, 639, 640, 643, 658, 716, 719
Trebišnica (r.) — 373, 636, 637, 717
Trebovljani (kod Bos. Gradiške) — 46
Treskavica pl. — 711, 712
Trešnjeva Glava (kod Zenice) — 507, 531
Treštenica (Prav. i Musl., kod Živinica) — 122, 241, 260, 302—304, 330, 332, 536, 603
Treštenica (trig. 908, kod Stoca) — 381, 635
Treštenik (trig. 650, kod Dubrovnika) — 297
Trijebanj (G. i D., kod Stoca) — 7—11, 379, 631, 648, 716
Trinki Albert — 128
Trišnik (k. 842, kod Rame) — 689
Trk. Dubrave (kod Bos. Gradiške) — 402
Trkulja Mile — 395
Trninić Živorad — 143
Trnova (Sr. i D., kod Janje) — 119, 185, 189, 191, 215, 576
Trnovac (kod Travnika) — 325
Trnovača (predio, kod Doboja) — 669
Trnovica (kod Bileće) — 292, 342, 449, 484, 509
Trnovice (kod Pljevalja) — 286
Trnovo (kod Kladnja) — 103, 105, 485, 534
Trnovo (kod Mrkonjić-Grada) — 221, 301, 389, 390

Trnovo (kod Sarajeva) — 29, 40, 88, 162, 163, 165, 166, 282, 269, 616, 621, 709, 711, 712
Trnovsko brdo — vidi Brda (k. 1129)
Troglav (trig. 1415, kod Avtovca) — 381, 509—511
Troglav (k. 773, kod Prozora) — 156
Tromeđa (predio, kod Prijedora) — 56, 57, 60, 435
Trovrh (brdo, kod Foče) — 40
Trpinje (kod Čajniča) — 22, 281, 285
Trskavica (k. 2024, na Vranici pl.) — 161, 162
Tršće (kod Zenice) — 532
Truini Dr Ferdinando — 245
Trupinjaš (k. 1633, kod Mliništa) — 152
Trusina (kod Nevesinja) — 293, 296, 352, 353, 380, 580
Trusina pl. (kod Nevesinja) — 77, 80, 269, 470, 488, 582, 583, 585—589, 631, 632
Trusina (kod Konjica) — 713
Tucakov Do (kod Avtovca) — 510
Tuholj (kod Kladnja) — 480
Tuk (kod Bos. Petrovca) — 525, 527
Tulovići (kod Živinica) — 261
Tunića dolac (brdo, kod Šujice) — 262
Tumare (kod Puračića) — 305
Tupanari (kod Šekovića) — 348, 485, 489, 495
Tupković (Mus. i Prav., kod Živinica) — 233, 280, 331, 391, 479
Tur (k. 1071, kod Prozora) — 141
Turalići (kod Zenice) — 531
Turalići (kod Travnika) — 160
Turbe (kod Travnika) — 159, 160, 623, 628, 629, 645, 646, 664, 680, 682, 692, 720, 723, 724
Turija (kod Puračića) — 199
Turija (kod Makarske) — 8
Turjak (kod Banje Luke) — 404
Turkovići (kod Tuzle) — 656
Tursanovo br. (k. 548, kod Koraja) — 120, 121
Turska k. (k. 1580, kod Glamoča) — 139
Tusto Brdo (kod Pljevalja) — 281
Tuzla — 100, 101, 103, 119, 185, 186, 189—191, 195, 197—200, 202, 204—206, 208, 214, 241, 248, 251, 254, 260, 261, 278—280, 297, 298, 302, 303, 305, 310, 334, 476, 477, 485, 489, 497, 534, 536, 563, 565—568, 600, 609, 623, 625, 626, 649, 650, 656, 658, 663, 666, 680, 681, 683
Tvrdaci (kod Foče) — 245
Tvrtkovac (trig. 1304, kod Zenice) — 531, 532

U

Ubavići (kod Mrkonjić-Grada) — 32, 427
Ublić (kod Gackog) — 471, 586, 587
Ubosko (kod Stoca) — 294, 297, 369, 381, 509, 635, 637
Udora (kod Stoca) — 385, 634, 638, 642
Uđovčići (kod Foče) — 40
Udrc (trig. 1043, kod Zvornika) — 514
Udrežnje (kod Nevesinja) — 10, 77, 80, 83, 84, 369, 372, 509, 510, 584, 641
Udrigovo (trig. 562, kod Tuzle) — 189, 204—206, 305
Ugar (r., kod Jajca) — 474
Ugarci (kod Stoca) — 567
Ugljevik (kod Koraja) — 205
Uhotića br. (kod Goražda) — 91, 285
Uhotići (kod Goražda) — 285
Ukrina (r.) — 70, 437, 607, 610, 700—702
Ukrinica — vidi Ukrnjica
Ukrnjica (kod Teslića) — 66, 131, 429
Ularice (kod Doboja) — 249, 625, 703, 704
Ulinje (kod Gackog) — 454
Ulog (kod Nevesinja) — 28, 88, 583, 621, 631, 632
Umoljani (G. i D., kod Konjica) — 165, 166, 173, 709
Una (r.) — 50, 411, 413
Urkovići (kod Zvornika) — 111, 512
Uskoplje (kod Dubrovnika) — 629
Usora (kod Doboja) — 263, 628, 656, 664, 667, 700—702
Usora (r.) — 68, 131, 132, 181, 235, 248, 249, 594, 651
Usorci (kod Sanskog Mosta) — 59
Ustikolina (kod Foče) — 16, 17, 28, 29, 40, 87, 88, 126, 134, 135, 144, 175, 176, 183, 184, 212, 244, 281—284, 313, 563, 616, 621, 623, 624, 626, 627, 629, 648, 653, 656, 661, 709, 712
Utez (kod Velimlja) — 343
Uvac (kod Višegrada) — 616
Uzdol (kod Prozora) — 154, 156, 157

V

V. Brankovac (predio, kod Banje Luke) — 413
V. Dolac (brdo, kod Prozora) — 153

V. Gradina (k. 1224, kod Mliništa) — 150
V. Jezero (jezera, kod Konjica) — 711
V. Kozijak (k. 1730, kod Livna) — 327
V. Njiva (kod Zvornika) — 280
V. Planik (trig. 1005, kod Bileće) — 510
V. Pločevac (brdo, kod Ključa) — 44
V. Vitorog (trig. 1907, kod Glamoča) — 152
Vacetina (kod Zvornika) — 101, 280, 623
Vaganac (bunar, kod Bos. Petrovca) — 524, 525, 527, 615
Vagani (kod Čajniča) — 285
Val (k. 1037, kod Nevesinja) — 586, 589
Valice (kod Prozora) — 142, 158, 619
Valjevo — 361
Varalići (kod Zenice) — 532
Varaždin — 626, 659
Varda (k. 1175, kod Nevesinja) — 76, 341
Varduše (G. i D., kod Ljubinja) — 296
Vareš — 496, 497, 534, 537, 568, 569, 572
Varoš (kod Trnova) — 29
Vasići (kod Mliništa) — 150
Vasiljevići (kod Šekovića) — 107, 360, 399
Vašić (kod Srebrenice) — 107
Veličevo (kod Ključa) — 417
Velika glavica (trig. 1165, kod Livna) — 473
Velika strana (predio, kod Koraja) — 119, 120
Velimlje (kod Bileće) — 292, 350, 382, 636
Velja (predio, kod Zenice) — 461, 462
Veternica (kod Konjica) — 678
Vidačić Milorad — 375
Videž (k. 1113, kod Nevesinja) — 76
Vidorja (trig. 295, kod Bos. Novog) — 672
Vidovići (kod Teslića) — 503
Vidovo br. (kod Srebrenice) — 337
Vidre (kod Pljevalja) — 244, 245, 287
Vijaka (G. i D., kod Vareša) — 709
Vijenac (kod Jajca) — 219
Vijenac (kod Živinica) — 330
Vijetreno (trig. 1369, kod Nevesinja) — 381, 631, 632, 636
Vikoć (kod Foče) — 245
Vilenjak (k. 1213, kod Nevesinja) — 77, 84
Vilića gumno (predio, kod Prozora) — 154, 171, 618
Viluse (kod Trebinja) — 292, 342, 350, 366, 368, 370, 382, 384, 509, 580, 636, 640, 643
Vina (kod Foče) — 18
Vinkovci — 573, 627, 706
Vinska (kod Bos. Broda) — 607, 650, 706
Viogor (kod Srebrenice) — 107, 320, 322, 337, 513
Virovi (predio, kod Zenice) — 532
Vis (o.) — 174, 255, 662, 719
Vis (vrh, kod D. Vakufa) — 646
Vis (k. 513, kod Koraja) — 120
Vis (trig. 452, kod Zvornika) — 279, 332, 391
Vis (trig. 1431, kod Pljevalja) — 281
Vis trig. 844 — vidi Krčino brdo, kod Foče
Visibaba (predio, kod Glamoča) — 139
Visočica pl. — 711
Visoka gl. (trig. 333, kod Doboja) — 703, 705
Visoko — 157, 324, 404, 412, 617, 681, 692
Visoko (k. 1083, kod Bos. Petrovca) — 50, 429, 646
Visovi (trig. 749, kod Zavidovića) — 537
Visplane (trig. 683, kod Tešnja) — 593
Višća (G. i D., Prav., Musl. i Kat., kod Živinica) — 121—125, 199, 233, 241, 261, 308—310, 331, 333, 335, 339, 349, 475, 481, 534
Višegrad — 190, 199, 200, 207, 208, 566, 605, 616
Viševice (kod Kotor-Varoša) — 72
Višići (kod Metkovića) — 8
Višnjevica (kod Konjica) — 676, 677, 712
Višnjica (kod Pljevalja) — 286
Vitasovci (kod Bos. Novog) — 57, 435
Vitez (kod Travnika) — 161, 694, 720
Vitina (potok, kod Bugojna) — 160
Vitkovci (kod Teslića) — 68, 491, 592
Vitlovac (kod Srebrenice) — 321, 513
Vitonje (kod Ljubinja) — 632
Vitorog (pl.) — 421
Vitoroga (kod Glamoča) — 152
Vitovlje (G. i D., kod Jajca) — 226, 457, 458, 473
Vitreuša (trig. 1911, kod Prozora) — 158, 171
Vjeternik (trig. 705, kod Tuzle) — 198
Vlačići (kod Šekovića) — 215

Vladojević (kod Kladnja) — 195
Vlaholje (kod Kalinovika) — 29
Vlahov Ante — 86
Vlahović Vukadin — 30
Vlahovići (kod Stoca) — 294, 296, 341—344, 351, 369, 383, 443, 487, 509, 587, 637, 643
Vlahovići (kod Pljevalja) — 244, 285—287, 315, 316
Vlajinja (predio, kod Bileće) — 449, 484, 509
Vlake (kod Stoca) — 642
Vlasače (k. 780, kod Zenice) — 506
Vlasače (kod Trebinja) — 105, 106 637
Vlasenica — 101, 102, 107, 191—197, 200, 207, 215, 216, 254, 279, 285, 305, 322, 333, 335, 337, 340, 348, 362, 456, 457, 466, 467, 514—516, 535, 567, 568, 570—572, 666, 672, 680, 682, 692, 694, 697, 699, 713, 714
Vlašić pl. (kod Travnika) — 159, 425
Voćin (k. 182, kod Čazme) — 672
Vodički v. (trig. 868, kod Banje Luke) — 31, 33, 424, 430
Vodušek Jakov — 101
Vodenica (kod Bos. Petrovca) — 45, 56, 57, 424, 434
Vojići (kod Ključa) — 32, 428
Vojna (potok, kod Prozora) — 156, 157
Vojne (predio, kod Nevesinja) — 78, 352, 584
Vojnović Lazar — 86
Vojnović Petar — 63, 97
Vojski Do (kod Cavtata) — 717
Vojtina (kod Čelebića) — 245, 285
Vojtine (kod Čelebića) — 245
Vojvode Putnika Brdo (kod Doboja) — 248, 249
Vojvodić Radovan — 214
Vojvodina — 272, 276, 564, 574, 576
Vokić Ante — 570, 571
Volar (Kat. i Prav., kod Prijedora) — 56, 433
Volarice (kod Kupresa) — 140
Voli dolac (k. 953, kod Prozora) — 153
Volice (kod Prozora) — 153, 619
Volinja (r.) — 43, 54
Volinja (kod Kostajnice) — 401, 649, 684
Voloder (k. 1640, kod Šujice) — 262
Voloder (r., kod Pljevalja) — 285
Volujak (k. 423, kod Tuzle) — 189
Volujak (k. 1084, kod Nevesinja) — 586, 588, 589
Vozuća (kod Zavidovića) — 535—537
Vraca (G. i D., kod Zenice) — 505
Vraćenovići (kod Bileće) — 292
Vran (k. 986, kod Nevesinja) — 487
Vranduk (kod Zenice) — 462, 505, 506, 694, 697
Vranica (pl. (kod Prozora) — 142, 155, 158, 161, 162, 171, 226, 227, 441, 563
Vranica (k. 1017, kod Zenice) — 505—507
Vranić (kod Sanskog Mosta) — 52, 56
Vranić (trig. 901, kod Srebrenice) — 513, 621
Vranići (kod Goražda) — 282
Vranikuće (kod Nevesinja) — 76, 84, 470, 641, 664
Vranovina (kod Bos. Petrovca) — 45, 57, 60, 523
Vranjevići (G. i D., kod Stoca) — 8, 10
Vranjkuk (trig. 1196, kod Nevesinja) — 76, 77, 353, 584, 585
Vranjska (kod Stoca) — 295, 445, 484, 487, 509, 580, 587
Vrata (brdo, kod G. Vakufa) — 161, 162
Vrata (k. 1264, kod Rame) — 687
Vrata (V. i M., brdo, kod Kupresa) — 154, 168, 177
Vratkovići (kod Avtovca) — 9, 369
Vratna Gora (G. i D., kod Rame) — 676, 677, 686
Vražići (kod Brčkog) — 186, 215
Vrba (kod Gackog) — 453
Vrba (kod Čelebića) — 285, 313
Vrbanja (r., kod Banje Luke) — 499, 651
Vrbanjci (kod Kotor-Varoša) — 67, 69, 407, 434, 499
Vrba Donja (kod Sl. Broda) — 665
Vrbas (r.) — 35, 36, 128, 141, 142, 154, 158, 159, 162, 168, 171, 400, 420, 434, 439, 463, 473, 650, 724
Vrbica (D. i G., kod Bileće) — 447, 459, 483, 509
Vrbica (kod Pljevalja) — 287
Vrbljani (kod Mliništa) — 32, 140, 218, 418, 427
Vrbnica (kod Foče) — 197
Vrbnjaci (kod Kotor-Varoša) — 414
Vrbova (kod Sl. Broda) — 664, 665
Vrdoljaci (kod Dervente) — 607—609, 611
Vrdolje (kod Konjica) — 143
Vrela (kod Teslića) — 132, 625
Vrelo (s. kod Šekovića) — 121, 280, 332

Vrelo (j. i. od Šekovića) — 195, 215, 364
Vrh (kod Kladnja) — 481
Vrhovi (kod Dervente) — 607, 608, 610, 611
Vrhovna komanda njemačkih oružanih snaga — 571
Vrhovni štab NOV i POJ — 17, 88, 99, 129, 149, 174, 185, 190, 193, 196, 197, 202, 203, 213, 241, 243, 251, 255, 265, 272, 278, 286, 300, 326, 368, 384, 394, 395, 400, 421, 423, 461, 498, 499, 521, 562—564, 566, 567, 574, 662, 694
Vrnojevići (kod Živinica) — 123, 124, 361
Vrpolje (kod Đakova) 573, 706
Vrsinje (G. i D., kod Vlasenice) — 194
Vršani (kod Prnjavora) — 73
Vrtačani (kod Dervente) 700, 703, 704
Vrtače (brdo, kod Šekovića) — 364
Vrtoče (kod Bos. Petrovca) — 46, 47, 52, 57, 60, 63, 425, 326, 430, 431, 434, 439, 523, 528, 698
Vrućica (kod Teslića) — 132, 395
Vučenović Mile — 236, 387, 408
Vučevo (kod Gacka) — 453
Vuči do (predio, kod Bileće) — 292, 342, 509
Vučinići (kod Kladnja) — 533
Vučja bara (bredio, kod Avtovca) — 450, 583
Vučja jama (brdo, Dervente) — 700
Vučijak (kod Bos. Krupe) — 414
Vučijak (predio, kod Prnjavora) — 498
Vučinić Drago — 576
Vučja br. (kod Kalinovika) — 28
Vučja planina (kod Travnika) — 425, 426
Vučje (kod Pljevalja) — 245, 287
Vučje poljane (kod Glamoča) — 150, 151, 167
Vujović Milutin — 236, 387
Vujović Vojin — 591
Vujovići (kod Stoca) — 587
Vukalović Milan — 376, 559
Vukanovići (kod Zenice) — 532
Vukine Staje (kod Imotskog) — 7
Vukokolje (k. 1203, kod Glamoča) — 152
Vukosavci (kod Tuzle) — 189
Vukosavljević Sreten — 278
Vukotić Jovo — 201, 208, 240
Vukotići (kod Olova) — 496
Vukov do (k. 711, kod Ljubinja) — 459
Vuković Đoko — 360
Vukovići (kod Vlasenice) — 514
Vukovije (G. i D., kod Živinica) — 233, 279, 299, 476, 477
Vukovina (kod Šekovića) — 280, 332
Vukovine (kod Zavidovića) — 536
Vukovo (kod Jajca) — 406, 407
Vukovo (kod Tešnja) — 248, 264
Vukovsko (G. i D., kod Kupresa) — 152—154, 168, 171, 325, 326, 618
Vukovsko polje (kod Kupresa) — 140, 141
Vuletić Niko — 716
Vušović Ljubo — 214

Z

Zabrđe (G. i D., kod Bijeljine) — 185, 215
Zabrišće (kod Livna) — 25
Zaglavica (kod Livna) — 327
Zaglavica (kod Drvara) — 37
Zagnježđe (kod Stoca) — 385, 632, 638, 642
Zagora (kod Dubrovnika) — 105, 295, 341, 643
Zagoričani (kod Livna) — 24—26, 93, 246, 247
Zagrađe (kod Vlasenice) — 192
Zagreb — 599, 625, 646, 661, 667
Zagrebčane (kod Konjica) — 143
Zahum (kod Pljevalja) — 286
Zahum (kod Prozora) — 153, 154
Zajasen (kod Gackog) — 381, 470, 636
Zajednica (predio, kod Tuzle) — 305
Zaklopača (kod Vlasenice) — 194, 305
Zakmur (kod Foče) — 16, 20, 197, 281, 563
Zakomo (kod Rogatice) — 624
Zalom (kod Nevesinja) — 78, 79, 81—83, 371, 643
Zalomska gradina — vidi Gradina (k. 1187)
Zalomska r. — 371
Zalužani (kod Banje Luke) — 602
Zamaglice (brdo, kod Mliništa) — 25
Zamišalj (kod Pljevalja) — 288
Zanoglina šuma (predio, kod Šujice) — 141
Zaselje (kod Travnika) — 325
Zastinje (kod Prozora) — 141, 465, 619
Zaton (M. i V., kod Dubrovnika) — 718
Zavajit (kod Foče) — 41, 245
Zavidovići — 207, 208, 241, 260, 261, 476, 489, 496, 536—538, 603, 616, 666, 672, 697, 699, 709, 713

Zavodići (kod Avtovca) — 369
Završće (predio, kod Prozora) — 158
Završje (brdo, kod Nevesinja) — 586, 587
Završje (kod Sapne) — 121
Zborna Gomila (kod Avtovca) — 290, 509
Zebina Šuma (kod Foče) — 21
Zec pl. (kod Prozora) — 157, 158, 161, 162, 171, 225, 325, 464
Zecovi (kod Prijedora) — 409
Zečak (k. 1057, kod Nevesinja) — 353
Zečeva gl. (trig. 1766, na Zec pl.) — 172, 224
Zekić (kod Šekovića) — 215
Zekić Miloš — 115, 323, 338, 517, 535
Zelena lokva (kod Pljevalja) — 314
Zelena ubla (predio, kod Gackog) — 470
Zelengora (predio) — 40
Zelinja (G., D. i Sr., kod Gradačca) — 305
Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBIH) — 72, 242, 324
Zenica — 219, 404, 412, 461, 492, 505, 506, 531, 537, 595, 604, 606, 668, 669, 680, 697, 699
Zgonovi (predio, kod Travnika) — 160
Zgošća (kod Zenice) — 532
Zidonje (kod Zvornika) —280
Zjamet (kod D. Vakufa) — 326
Zlatari (kod Foče) — 90
Zlatište (k. 827, kod Sarajeva) — 708
Zlobrad (kod Blagaja) — 10
Zloselo (kod Tuzle) — 189, 203, 305, 334
Zobište (predio, kod Dervente) — 607, 701
Zobova ravan (predio, kod Žepča) — 503, 504
Zolje (kod Zvornika) — 298
Zorlovići (kod Čajniča) — 16, 281
Zorn Božidar — 691
Zovi Do (kod Nevesinja) — 76, 77, 470, 588
Zovik (kod Brčkog) — 305
Zovik Kalajdžija (kod Brčkog) — 186, 305, 306
Zubića Koš. (kod Glamoča) — 139, 140
Zubići (kod Travnika) — 160, 161
Zubovića Košare — vidi Zubića Koš.
Zubovići (kod Foče) — 41, 209
Zupčići (kod Goražda) — 126, 244
Zvijerina (kod Bileće) — 291, 292, 295, 297, 343, 344, 381, 382, 448, 635, 643
Zvijezda (pl., kod Olova) — 215
Zvornik — 100, 101, 109, 110, 186, 189 —193, 195, 197, 199, 200, 202, 205— 208, 251, 279, 280, 297, 298, 305, 319, 322, 336, 337, 340, 477, 489, 496, 512, 514, 516, 565—568, 653, 656, 658, 663, 694, 708

Ž

Žabica (G. i D., kod Ljubinja) — 296, 637, 643
Žabljak (kod Tešnja) — 263, 264
Žakovo (kod Ljubinja) — 106, 637
Žarić Jagoš — 166
Žarkovina (kod Teslića) — 592, 594
Ždrimce (kod G. Vakufa) — 223
Žegarac Ilija — 94
Žegulja (kod Stoca) — 296, 297, 315
Željezno Polje (kod Žepča) — 461, 492, 503, 504
Želin (kod Ključa) — 417
Željova (kod Živinica) — 308, 536
Žepa (kod Rogatice) — 192, 193, 196, 239, 322, 337
Žepče — 133, 236, 250, 461, 463, 492, 504, 505, 571, 593—595, 625, 626, 629, 653, 693, 694, 696, 697, 699
Žepinići (kod Šekovića) — 199, 346, 349, 393, 399
Žeravac (kod Dervente) — 650
Žeravice (kod Kladnja) — 215, 456, 493, 494, 516, 533
Žeželj Milan — 127, 145, 314
Žedovići (kod Pljevalja) — 17, 19, 20, 287
Žiljevo (kod Nevesinja) — 78
Žioci (kod Šekovića) — 215, 360, 393
Žirovina (kod Dervente) — 71, 437
Živaja (kod Dubice) — 693
Živinice (Kat. i Musl.) — 100, 125, 190, 191, 197, 199, 233, 234, 260, 261, 302, 303, 305, 308—311, 411, 475, 476, 480, 485, 534, 563, 680
Živinice (kod Kotor-Varoša) — 64, 72, 424
Žuberin (kod Nevesinja) — 641
Žuglići (kod Rame) — 676, 714
Žunova (kod Olova) — 496, 497
Žunovi (kod Olova) — 196
Žunovina (kod Nevesinja) — 81, 82
Žutavka (k. 532, kod Tuzle) — 185, 189
Žuvkovo br. (k. 365, kod Tuzle) — 189

S A D R Ž A J

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE

(Jul)

1

Dokumenta jedinica Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

Strana

Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 1. jula 1944. štabovima 10. i 13. hercegovačke brigade za zauzimanje neprijateljskih uporišta u Trijebnju i Kozicama — — — — — — — — — 7

Brojno stanje ljudstva, naoružanja, komore i materijala za vezu jedinica 5. korpusa NOVJ na dan 1. jula 1944. godine — — — 12

Izvještaj Štaba 10. divizije od 2. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o stanju i dejstvu u južnom dijelu srednje Bosne — — — 14

Izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 2. jula 1944. o dejstvu na prostoriju Foča — Čajniče — Pljevlja u drugoj polovini juna — 15

Zapovijest Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 2. jula 1944. potčinjenim jedinicama za napad na Borovu Glavu Gaj i Zagoričane — — — — — — — — — — — — — 24

Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 3. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za pokret na prostor Mrežica — Ustikolina, Budanj — Donje Selo i Jelašca — Poljice — — — — 28

Izvještaj Štaba 39. divizije od 3. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima tokom juna u srednjem dijelu zapadne Bosne — 30

Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 4. jula 1944. štabovima potčinjenih brigada da se u rejonu Foče prebace na desnu obalu Drine — — — — — — — — — — — — — 39

Izvještaj Štaba 4. divizije od 4. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima u Bosanskoj krajini od 26. maja do 30. juna — 42

Izvještaj Štaba 11. divizije od 4. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima u junu u sjevernom dijelu srednje Bosne — — 64

Relacija Štaba 10. hercegovačke brigade od 4. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o dejstvima u junu na sektoru Nevesinje — Slato — — — — — — — — — — — — — — 75

Obavještenje Štabu 1. proleterskog korpusa od 5. jula 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ o dolasku na sektor Foče i o pravcima dejstva neprijateljskih snaga — — — — — — — — — — 87

Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 5. jula 1944. Štabu 13. proleterske brigade »Rade Končar« za napad na neprijateljsku grupu na prostoru Drina — Krčino brdo — — — — 89

Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 5. jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o dejstvu od 25. juna do 3. jula — — — — — — — — — — — — — 91

Strana

Izvještaj Štaba 4. divizije od jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu potčinjenih jedinica u Bosanskoj krajini od 26 juna do 4. jula — — — — — — — — — — — — — 95
Obavještenje Štaba 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« od 6. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o napadu na Livno i o daljim namjerama — — — — — — — — — — — — 98
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 27. divizije za drugu polovinu juna dostavljen 6. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ — — 100
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 6. jula 1944. štabovima Hercegovačke brigade i Južnohercegovačkog NOP odreda da savladaju posadu željezničkih stanica Poljice i Jasenica-Lug — 104
Izvještaj Štaba 38. divizije od 6. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvu u srebreničkom kraju u drugoj polovini juna i početkom jula — — — — — — — — — — — — 106
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 6. jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o rasporedu i dejstvu na prostoru Osina glavica — Malovanske poljane — Velika Drežnica — — — — — — — — — — — — — — 116
Izvještaj Štaba 3. vojvođanske brigade od 6. jula 1944. Štabu 36. NOU divizije o dejstvima u prvoj polovini juna na prostoru Rakino brdo — Capardi — Sapna — Rastošnica — Bare — Pilice — — — — — — — — — — — — — — 118
Izvještaj Štaba 3. vojvođanske brigade od 6. jula 1944. Štabu 36. NOU divizije o dejstvima u drugoj polovini juna na prostoru Treštenica — Omazići — Višća — — — — — — — — 122
Izvještaj Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 6. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o rasporedu i dejstvu na sektoru Foča — Goražde — — — — — — — — — — 126
Izvještaj Štaba 14. srednjobosanske brigade od 7. jula 1944. Štabu 11. NOU divizije o borbama na prostoru Devetina — Boškovići i Kukoli — — — — — — — — — — — — 127
Obavještenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 8. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica o formiranju ovoga korpusa — — — 129
Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 8. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Teslić — — — — — — — 131
Izvještaj Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 8. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbi na Krčinom brdu — — 134
Zapovijest Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 8. jula 1944. potčinjenim jedinicama za napad na Šujicu — — — — — 136
Izvještaj Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 8. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije u junu — — — — — 139
Izvještaj Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 8. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbi na Krčinom brdu 144
Naređenje Komande vojne oblasti 5. korpusa NOVJ od 9. jula 1944. potčinjenim komandama područja i mjesta i štabovima divizija u vezi s mobilizacijom ljudstva — — — — — — 146
Izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 9. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o dejstvima u junu — — — — — 149
Izvještaj Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 9. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama u junu — — — — 167
Izvještaj Štaba Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbi na mostu kod Foče — — — — — — — — — — — — — 174
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 10. jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o napadu na Šujicu — 177

Strana

Izvještaj Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 10. jula 1944. Štabu 11. NOU divizije o zauzimanju Teslica — — — — — — 181
Izvještaj Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 10. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbi na Krčinom brdu 183
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 11. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u toku aprila i maja u istočnoj Bosni — 185
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 11. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u toku juna u istočnoj Bosni — — — — 202
Izvještaj Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 11. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbi na Krčinom brdu 209
Izvještaj Štaba Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbi na mostu kod Foče — — — — — — — — — — — — — 212
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 12. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o radu i stanju korpusne vojne oblasti — — — — 213
Izvještaj Štaba 10. divizije od 12. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima tokom juna u južnom dijelu srednje Bosne — 218
Naredba Štaba 29. NOU divizije od 12. jula 1944. za formiranje omladinskog bataljona — — — — — — — — — — 228
Brojno stanje ljudstva i naoružanja jedinica 36. NOU divizije na dan 12. jula 1944. godine — — — — — — — — — — 231
Naređenje Štaba 36. NOU divizije od 12. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica i upravi divizijske bolnice za pokret i za smještaj na prostoriji Gračanica — Gornja Lukavica — Kovači — — — — — — — — — — — — — 233
Izvještaj Štaba 12. krajiške brigade od 12. jula 1944. Štabu 11. NOU divizije o zauzimanju Teslića — — — — — — — — — 235
Zapovijest Štaba 3. korpusa NOVJ od 13. jula 1944. štabovima 27. i 38. divizije za napad na Srebrenicu i Bratunac — — — 239
Naređenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 13. jula 1944. Štabu 16. divizije da samostalnim dejstvom kontroliše pravce Doboj — Tuzla i Zavidovići — Ribnica i da prihvata jedinice NOVJ koje nastupaju iz srednje Bosne — — — — — — — 241
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 13. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo na prostoru Foča — Čajniče — Goražde — Pljevlja — Meljak — Čelebić i za zatvaranje pravca Pljevlja — Tara — — — — — — — 243
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 13. jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o rasporedu i dejstvu na komunikacijama Šujica — Livno i Šujica — Duvno — — 246
Izvještaj Štaba 5. kozaračke (krajiške) brigade od 13. jula 1944. Štabu 11. NOU divizije o rasporedu jedinica na sektoru Teslića i o novim taktičkim postupcima neprijatelja u borbi — 248
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 14. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni za period mart — jul — — — — — — — — — — — — 251
Naređenje Štaba 16. NOU divizije od 14. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica da posjednu prostor Grivice — Treštenica — Banovići — — — — — — — — — — — — — 260
Naređenje Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 14. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo na prostoru Osina glavica — Razbojci — Voloder — Kurozeb — — — 262
Izvještaj Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 14. jula 1944. Štabu 11. NOU divizije o borbi kod Tešanjke — — — — — — 263
Izvještaj Štaba 5. korpusa od 15. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o razvoju i stanju artiljerije u ovom korpusu — — 265

Strana

Izvještaj Štaba 12. korpusa od 15. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o stanju jedinica poslije šeste i sedme ofanzive i o situaciji u Vojvodini — — — — — — — — — — 272
Brojno stanje ljudstva i naoružanja jedinica 16. NOU divizije od 15. jula 1944. godine — — — — — — — — — 278 — 279
Izvještaj Štaba 36. divizije od 15. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o dejstvu na prostoru Gračanica — Rakino brdo — Osmaci i o naređenju Štaba 3. korpusa — — — — — — — 279
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i komore jedinica 12. korpusa NOVJ od 16. jula 1944. godine — — — — — — 280 — 281
Izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 16. jula 1944. o dejstvima u prvoj polovini jula na prostoru Foča — Čajniče — Pljevlja — — 281
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 16. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo na prostoru Bileća — Gacko i Nevesinje — Stolac — Ljubinje — — — — — 289
Izvještaj Štaba 36. divizije od 16. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o situaciji na sektoru Tuzla — Međeđa — Zvornik — — — 297
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 16. jula 1944. štabovima 13. krajiške brigade i Mrkonjićko-pljevskog NOP odreda za zatvaranje pravaca koji vode od Jajca i Mrkonjić-Grada ka Glamoču — — — — — — — — — — — — — 300
Izvještaj Štaba 1. vojvođanske brigade od 16 jula 1944. Štabu 16. NOU divizije o dejstvima u prvoj polovini jula na prostoru Živinice — Kiseljak — Treštenica — — — — — — — 302
Izvještaj Štaba 1. vojvođanske brigade od 16. jula 1944. Štabu 16. NOU divizije o jednogodišnjem dejstvu brigade — — — 305
Izvještaj Štaba 4. vojvođanske brigade od 16. jula 1944. Štabu 16. NOU divizije o dejstvima brigade u prvoj polovini jula na prostoru Podgorje — Ravan bor — Đurđevak — Živinice — 308
Izvještaj Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 16. jula 1944. Štabu 1. proleterske divizije o napuštanju položaja na desnoj obali Drine i rasporedu na prostoru Donja Brvenica — Bijelovo Brdo — Šljivensko — Meljak — — — — — — 313
Izvještaj Štaba 13. hercegovačke brigade od 16. jula 1944. Štabu 29. divizije o borbama na prostoru Brštanik — Dabrica — Snježnica — — — — — — — — — — — — — 314
Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 17. jula 1944. Štabu Livanjsko-duvanjskog NOP odreda o stavljanju ovog odreda pod komandu Štaba 10. divizije — — — — — — — — — — 317
Zapovijest Operativnog štaba 27. i 38. divizije od 17. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica da ovladaju prostorom Srebrenica — Bratunac — Drina — — — — — — — — — 319
Izvještaj Štaba 10. divizije od 17. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o stanju ove divizije i o situaciji u južnom dijelu srednje Bosne — — — — — — — — — — — — — — 324
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 17 jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o borbama na prostoru Malovanske poljane — Cincar — — — — — — — — — 327
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 5. vojvođanske brigade o dejstvima u prvoj polovini jula dostavljen 17. jula 1944. Štabu 36. NOU divizije — — — — — — — — — — — — 329
Naređenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 18. jula 1944. Štabu 36. divizije da čvrsto drži položaje Kamenova Kljet — Ravno brdo — Greda i da 1. bataljon 2. brigade 16. divizije stavi pod svoju komandu — — — — — — — — — — — — 333

Strana

Izvještaj Štaba 12. korpusa NOVJ od 18. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbi na sektoru Raševo — Golo brdo — — — 335
Zapovijest Operativnog štaba 27. i 38. NOU divizije od 18. jula 1944. potčinjenim jedinicama da zbog novonastale situacije obustave napad na Srebrenicu i Bratunac — — — — — — 336
Naređenje Štaba 16. NOU divizije od 18. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za posjedanje položaja Debelo brdo — Popovići — Akmačići i Višća — Đurđevik — — — — — 339
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 18. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za dejstvo na prostoru Bileća — Gacko i Nevesinje — Ljubinje — Davidovići — — — — — — 341
Izvještaj Štaba 36. divizije od 18. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o situaciji i o rasporedu brigada na liniji Kik — Bunarići, Greda — Kamenova kljet — Marjanovići i Akmačići — Tepen 346
Naređenje Štaba 36. NOU divizije od 18. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za posjedanje položaja Omerova kosa — Marića kruška — Greda i Marjanovići — Akmačići — Popovići 347
Naređenje Štaba 29. NOU divizije od 19. jula 1944. štabovima 12. i 13. hercegovačke brigade za formiranje operativnog štaba — 350
Izvještaj Štaba 12. hercegovačke brigade od 19. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o borbama na sektoru Džinova Mahala — Trusina — — — — — — — — — — — — — — 352
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 20. jula 1944. Štabu 27. divizije za napad na Srebrenicu i Bratunac — — — — — 356
Izvještaj Štaba 12. korpusa NOVJ od 20. jula 1944. Štabu 3. korpusa o situaciji na sektoru Supčane — Šekovići — Rakino brdo — Gračanica — — — — — — — — — — — — — 358
Naređenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 21. jula 1944. štabovima 16. i 36. divizije da posjednu položaje na prostoru Omerova kosa — Ravno brdo — Raševo — Tepen — Strmica — — — — 359
Naređenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 21. jula 1944. štabovima 16. i 36. divizije za napad na sektor Gaj — Mrkajići i za sadejstvo jedinica 3. korpusa NOVJ pri napadu na sektor Šekovića 362
Naređenje Štaba 16. NOU divizije od 21. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica da napadnu položaje na Gaju i iznad Mrkajića — — — — — — — — — — — — — — — — 364
Relacija Štaba 29. divizije od 21. jula 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ o dejstvima u Hercegovini u junu — — — — — — — 366
Izvještaj Štaba 29. Divizije od 21. jula 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ o borbama u Hercegovini — — — — — — — — — 376
Izvještaj Štaba 12. krajiške brigade od 21. jula 1944. Štabu 11. NOU divizije o napadu na Kotor-Varoš — — — — — — — 385
Izvještaj Štaba 13. krajiške brigade od 21. jula 1944. Štabu 39. NOU divizije o rasporedu i dejstvu 1. i 2. bataljona i Mrkonjićko-pljevskog NOP odreda na prostoru Baraći — Livadek, Lipovac — Bjelovina i Došlovi — Jovići — — — — — — 387
Izvještaj Štaba 13. krajiške brigade od 21. jula 1944. Štabu 39. NOU divizije o situaciji na prostoru Trnovo — Šipovo — — — 390
Izvještaj Štaba 12. korpusa NOVJ od 22. jula 1944. Štabu 3. korpusa o prodoru neprijateljskih snaga iz doline rijeke Spreče do linije Gračanica — Podborogovo i o borbi kod Šekovića — 391
Naređenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 22. jula 1944. Štabu 16. i 36. divizije za postavljanje na sektore Markovići — Popovići i Potrk — Omerova Kosa i za sređivanje jedinica — — — 393

Strana

Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 22. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za koncentraciju na liniji Jelah — Teslić — Novi Šeher — — — — — — — — — — — — 394
Izvještaj Štaba 16. divizije od 22. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o napadu na Gaj, o borbi na sektoru Rakino brdo — Sajtovići i o rokiranju 1. i 4. vojvođanske brigade na nove položaje — 397
Izvještaj Štaba 16. divizije od 22. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o izbijanju neprijateljskih snaga na Bišinu i o povlačenju 1. vojvođanske brigade sa Grede na položaj Omerova kosa — Kamenova kljet — — — — — — — — — — — — 398
Izvještaj Štaba 5. korpusa od 23. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o dejstvima u srednjoj i zapadnoj Bosni u maju — — 400
Izvještaj Štaba 5. korpusa od 23. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u srednjoj i zapadnoj Bosni u junu — — 423
Predlog Štaba 29. NOU divizije od 23. jula 1944. Operativnom štabu 12. i 13. hercegovačke brigade o dejstvima u južnoj Hercegovini — — — — — — — — — — — — — — 443
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 23. jula 1944. štabovima 12. i 13. hercegovačke brigade za dejstvo na prostoru Bezđeđe — Rogače — Slato — Lukavac — — — — — — — — — 444
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 23. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o četničkom ispadu i demonstrativnom napadu na Bileću — — — — — — — — — — — — — 447
Izvještaj Štaba 11. hercegovačke brigade od 23. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o napadu na Avtovac i Gacko — — — — 450
Izvještaj Štaba 36. divizije od 24. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o situaciji na prostoru Kladanj — Vlasenica — Han-Pijesak — Olovo — — — — — — — — — — — — — 456
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 24. jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o borbi kod Koričana 457
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 24. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o situaciji na sektoru Bileće i o odluci da se napadnu četnici na prostoru Osmić gomile — Krstača — — 459
Zapovijest Štaba 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« od 25. jula 1944. potčinjenim jedinicama za prelaz preko rijeke Bosne na odsjeku Nemile — Golubinja — — — — — — — — — 461
Zapovijest Štaba 10. NOU divizije od 25. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Gornji Vakuf — — — — 463
Izvještaj Štaba 27. divizije od 25. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o rasporedu jedinica i o napadu na Han-Pijesak i Japagu — 466
Naređenje Štaba 27. NOU divizije od 25. jula 1944. štabovima brigada u vezi s formiranjem prateće čete i tehničkih vodova 469
Izvještaj Operativnog štaba 12. i 13. hercegovačke brigade od 25. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o situaciji na prostoru Nevesinje — Trusina — Rioca — Šipačno — — — — — 470
Izvještaj Štaba 2. proleterske (ličke) brigade od 25. jula 1944. Štabu 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« o borbama od 16. do 23. jula — — — — — — — — — — — — — — — 472
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 4. vojvođanske brigade o dejstvu na prostoru Omazići — Živinice — Stupari — Kamensko dostavljen Štabu 16. NOU divizije 25. jula 1944. godine — 475
Izvještaj Štaba 5. vojvođanske brigade od 25. jula 1944. Štabu 36. NOU divizije o borbi kod Petrovića i Brda — — — — — 482
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 25. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o dejstvu na sektoru Osmić gomile — Krstača — Simijovo — — — — — — — — — — — — — 483

Strana

Izvještaj Štaba 36. divizije od 26. jula 1944. Štabu 12. korpusa NOVJ o situacija na prostoru Bačkovac — Stolica — Šekovići — Tupanari — — — — — — — — — — — — — 485
Izvještaj Operativnog štaba 12. i 13. hercegovačke brigade od 26. jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o situaciji na sektoru Stoca, Snježnice, Biograda i Gloga — — — — — — — — 486
Naređenje Štaba 12. korpusa NOVJ od 27. jula 1944. Štabu 36. divizije za prebacivanje na prostoriju Radačići — Ponjerka — Metilji — Milankovići — — — — — — — — — — 489
Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 27. jula 1944. potčinjenim štabovima da jedinice prebace na prostor Barice — Toletinac — Ponjevići — Premet — — — — — — — — — — 491
Zapovijest Štaba 27. NOU divizije od 27. jula 1944. Štabu 19. birčanske brigade za napad na Olovo i štabovima 16 muslimanske i 20. romanijske brigade za raspored i dejstvo na prostoru Potkozlovača — Ravansko i Kruševci — Donje Babine — — 493
Zapovijest Štaba 36. NOU divizije od 27. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za pokret na prostoriju Radačići — Ponjerka — Metilji — Milankovići — — — — — — — — — 495
Obavještenje Štaba Srednjobosanske divizije od 27. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o neophodnosti dodjele vojno-stručnog i partijsko-političkog kadra radi popune jedinica te divizije — 498
Naredba Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. jula 1944. za formiranje kozarske grupe NOP odreda — — — — — — — — — 500
Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. jula 1944. Štabu Srednjobosanske divizije i komandama banjalučkog i prnjavorskog područja u vezi s formiranjem bataljona OZNe — — — 501
Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 28. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za prelaz preko rijeke Bosne na odsjeku Topčić Polje — Begov Han — — — — — — — — 503
Zapovijest Štaba 16. NOU divizije od 28. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za prihvat 6. proleterske i 11. NOU divizije prilikom njihovog prebacivanja preko rijeke Bosne — — 505
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 28. jula 1944. štabovima 10. i 11. hercegovačke brigade da zatvore pravce Nevesinje — Bileća i Gacko — Bileća — — — — — — — — — — 509
Izvještaj Štaba 38. NOU divizije od 28. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvu na prostoru Birča i oko Srebrenice — — 512
Zapovijest Štaba 5. korpusa NOVJ od 30. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za napad na neprijateljeva uporišta na komunikaciji Bihać — Bosanski Petrovac — Drvar — — — 518
Zapovijest Štaba 16. NOU divizije od 30. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za prihvat 11. NOU divizije prilikom njenog prebacivanja preko rijeke Bosne — — — — — — — 531
Izvještaj Štaba 38. divizije od 30. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o zauzimanju Kladnja i o daljim namjerama — — — — 533
Zapovijest Štaba 36. NOU divizije od 31. jula 1944. štabovima potčinjenih jedinica za pokret i za smještaj na prostoru Donji Predražići — Ribnica i Vozuća — — — — — — — — 535
Izvještaj Štaba 7. brigade od 31. jula 1944. Štabu 10. NOU divizije o dejstvima na prostoru Gornji Vakuf — Prozor — Rama i na prostoru Pogorelice planine u julu — — — — — — 539
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i stoke 10. hercegovačke NOU brigade na dan 31. jula 1944. godine — — — — — — 545

Strana

Izvještaj Štaba 11. krajiške brigade od 31. jula 1944. Štabu 4. NOU divizije o dejstvima na prostoru oko Prijedora i Kozarca u julu — — — — — — — — — — — — — — 547
Brojno stanje ljudstva, naoružanja, komore i materijala za vezu 11. krajiške brigade 4. NOU divizije na dan 31. jula 1944. godine — — — — — — — — — — — — — — 552
Brojno stanje ljudstva, stoke i naoružanja 11. hercegovačke NOU brigade na dan 31. jula 1944. godine — — — — — — 554
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i stoke 13. hercegovačke NOU brigade na dan 31. jula 1944. godine — — — — — — 557
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i stoke Južnohercegovačkog NOP odreda na dan 31. jula 1944. godine — — — — — — 559
Brojno stanje ljudstva i naoružanja Pratećeg bataljona 12. korpusa NOVJ na dan 31. jula 1944. godine — — — — — — — 560
Izvod iz knjige predatih depeša Štaba 3. korpusa NOVJ upućenih jula 1944. Vrhovnom štabu — — — — — — — — 562
Izvještaj političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od jula 1944. vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o stanju i problemima u 12. korpusu — — — — — — 574
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i komore 12. krajiške brigade za jul 1944. godine — — — — — — — — — — — 578
Relacija Štaba 12. hercegovačke brigade od jula 1944. Štabu 29. NOU divizije o dejstvima u julu na sektoru Bileće, Nevesinja i Trusine — — — — — — — — — — — — — — 580
Izvještaj Štaba 18. hrvatske brigade 38. NOU divizije o dejstvu u srednjoj Bosni u julu 1944. godine — — — — — — — 591

II

Njemačka i ustaško-domobranska dokumenta

Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 1. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na područjima Prijedor i Konjic — Prozor — — — — — — — 599
Zapovijest Zapovjedništva 4. lovačkog zdruga od 1. jula 1944. za povlačenje dijelova ovog zdruga iz Klašnice i Bosanske Gradiške 601
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 2. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u srednjoj i istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — — 603
Izvještaj Zapovjedništva 1. lovačkog zdruga od 2. jula 1944. o borbama protiv jedinica 11. NOU divizije na položajima u Derventi i oko nje — — — — — — — — — — — — — 606
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 4. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 615
Izvod iz operacijskog dnevnika 2. bataljona 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« o dejstvu na prostoru Bugojno — Donji Vakuf — Gornji Vakuf — Rastovo od 1. do 5. jula 1944. godine — 617
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 6. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 620
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 7. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 623
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 8. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 625
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 9. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na područjima Travnika, Doboja, Teslića, Foče i Ustikoline — — — 627

Strana

Zapovijest Komande njemačke 369. legionarske divizije (»vražje«) od 11. jula 1944. za operaciju protiv jedinica 29. NOU divizije u Hercegovini — — — — — — — — — — — — 630
Obavještajni izvještaj Komande njemačke 369. legionarske divizije (»vražje«) od 11. jula 1944. o sastavu i rasporedu jedinica 29. NOU divizije i o odnosu stanovništva i četnika prema njemačkoj vojsci — — — — — — — — — — — — 639
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 11. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na područjima Teslić — Noboj, Turbe — Bugojno i Livno — — 645
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 12. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 647
Izvještaj Zapovjedništva 2. zbornog područja od 12. jula 1944. Ministarstvu oružanih snaga NDH o preduzetim mjerama za upućivanje pomoći napadnutim snagama u Derventi — — 649
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 14. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 652
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 16. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 654
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 17. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 658
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 18. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 660
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 20. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 663
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 21. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 665
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 668
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 23. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 671
Bojna relacija Zapovjedništva 2. gorskog zdruga od 24. jula 1944. Zapovjedništvu 3. zbornog područja o rasporedu jedinica na željezničkoj pruzi Sarajevo — Konjic — Mostar i o izviđačkoj djelatnosti u junu — — — — — — — — — — — 673
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 25. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — 680
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 26. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Jajce — Turbe, u istočnoj Bosni i u Hercegovini — 682
Bojna relacija Zapovjedništva 2. gorskog zdruga od 26. jula 1944. Zapovjedništvu 3. zbornog područja o rasporedu jedinica na željezničkoj pruzi Sarajevo — Konjic — Mastar i o izviđačkoj djelatnosti u maju — — — — — — — — — — — 684
Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 28. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u srednjoj i istočnoj Bosni i Hercegovini — — — — — — 691

Strana

Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 29. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — — 693

Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 30. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni 696

Izvještaj Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 31. jula 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — — 698

Izvod iz opšte bojne relacije 2. zbornog područja za jul 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u sjevernom dijelu srednje Bosne — — — — — — — — — — — — — — 700

Opšta bojna relacija Zapovjedništva 8. posadnog zdruga o rasporedu i dejstvu protiv NOV i POJ u julu 1944. godine — — — 708

Opšta bojna relacija Zapovjedništva 9. posadnog zdruga o dejstvima protiv jedinica NOV i POJ u Hercegovini u julu 1944. godine 715

Opšta bojna relacija Zapovjedništva Brzog zdruga o borbama protiv jedinica NOV i POJ na sektoru Travnika i Gornjeg Vakufa u jula 1944. godine — — — — — — — — — 719

Registar — — — — — — — — — — — — — — — 725

Tehnički urednik
Velisav Marković, major

Korektor
Vera Laćimić

Rukopis predat u štampu marta 1967. godine

Štampanje završeno novembra 1967. godine

Tiraž 2.000 primeraka

Štampa Vojnoštamparsko preduzeće — Beograd, Mije Kovačevića br. 5

Str.	*red*
86	1. odozdo
131	1. odozdo
158	1. odozdo
211	2. odozdo
242	5. odozdo
279	4. odozdo
319	1. odozdo
332	1. odozdo
352	7. odozdo
441	2. odozdo
444	3. odozdo
458	1. odozdo
518	6. odozdo
580	8. odozdo
639	8. odozdo
648	1. odozdo
697	7. odozdo
713	12. odozdo
716	4. odozdo
724	1. odozdo
730	levo, 3. odozdo

I S P R A V K A

stoji	*treba da stoji*
VII.	VII, k. 40.
60	160
VII.	k. RP 1, 2 i 3.
Denic	Denac
izvode iz knjige	knjigu
posiedak	posliedak
87	85
1955.	1944.
81	80
Vidi dok.	Vidi knj. 26, dok.
121	119
82	182
bliže	duže
104	105
2	1
93	91
99	109
Ostrošca	kod Ostrošca
zauzele	razoružale
vidi dok. br.	vidi dok. br. 110 i 135.
29. divizije	39. divizije